T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

MÜNÎRÎ'NİN (öl. 1521?) MANZUM *SİYER-İ NEBÎ*'Sİ CİLT 2-3

(İNCELEME-METİN)

DOKTORA TEZİ

REYHAN ÇORAK

İstanbul 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

MÜNÎRÎ'NİN (öl. 1521?) MANZUM *SİYER-İ NEBÎ*'Sİ CİLT 2-3

(İNCELEME-METİN)

DOKTORA TEZİ

REYHAN ÇORAK

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. SEBAHAT DENİZ

İstanbul 2010

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Doktora öğrencisi Reyhan Çorak'ın "Müniri(Öl. 1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebi'si Cilt: 2-3 (İnceleme - Metin)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı doktora tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı	Prof.Dr. Sebahat Deniz	.....
Üniversitesi	Marmara	
Üye	: Prof.Dr. Ali Akyıldız	.....
Üniversitesi	Marmara	
Üye	: Prof.Dr. Nihat Öztoprak	.....
Üniversitesi	Marmara	
Üye	: Prof.Dr. Kemal Yavuz	.....
Üniversitesi	İstanbul	
Üye	: Prof.Dr. Orhan Bilgin	.....
Üniversitesi	Marmara	

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..15.. / ..03.. / 2010 tarih ve 2010/54 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER I
ÖNSÖZ V
ÖZET (TÜRKÇE) VIII
ABSTRACT IX
KISALTMALAR X
GİRİŞ 1
A. Dînî- Tasavvufî Türk Edebiyatı Ürünleri Hakkında Genel Değerlendirme 1
B. Siyer İlminin Doğuşu ve Edebî Bir Tür Halinde Gelişmesi 3
C.Klâsik Türk Edebiyatında Siyer Konulu Türler 5
D.Türk Edebiyatı'nda Müstakil Siyerler 12
1. Mensur Eserler 12
2. Manzum Eserler 18

BİRİNCİ BÖLÜM 21
I. ŞAİRİN HAYATI 21
A. Doğduğu Yer ve Yıl 21
B. Adı ve Mahlası 21
C. Ailesi 23
D. Eğitimi ve Mesleği 24
E. Vefatı 27

II.ESERLERİ 27
1. Türkçe Divan 28
2. Farsça Divan 28
3. Siyer-i Nebî 29
4. Mihr ü Müşteri 29
5. Fıkıhdan Bir Risale 30
6. Tezkiretü'l-Vekâyî 30
7. Münşeât Mecmuâsı 30
III.EDEBÎ KİŞİLİĞİ 31
1. II. Bayezid Devri ve Amasya 31
2. Şairin Edebi Kişiliği 33

İKİNCİ BÖLÜM 38
A.SİYER-İ NEBİ'NİN YAZILIŞ SEBEBİ 38
B.ŞEKİL ÖZELLİKLERİ 39
1.Nazım Şekli 40
2.Vezin 41
3.Kafiye ve Redifler 47
4.Diğer Ahenk Unsurları 56
C. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ 59
D. EDEBÎ SANATLAR 75
E. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ 85
1. Ayet ve Hadisler 85
2. Atasözleri-Deyimler-Kelâm-ı Kibar 86
3. Örf, Âdet, İnanç ve Sosyal Hayat 97
4. Siyer-i Nebî'nin Kaynakları 105
5. Siyer-i Nebî'nin Hikâye Özetleri 106
2. Cilt: 99[a] / 205[a] ile 283[a] arası
Bilal-i Habeşi'nin Müslüman Olması Hikayesi 106
Emirü'l Mü'minin Ömer bin Hattab'ın Müslüman Olması Hikayesi 107
Servat Vilayetinin Maliki Seyf bin Haledce Hikayesi 111

Müşriklerin Zulmünden Dolayı Habeşe Ülkesine Hicret Eden Sahabelerin Hikayesi 115
Kureyş'in ve Onların Hallerini Beyan Eden Anlaşmanın Hikayesi 120
Tufeyl bin Amri'd-Düsiyy Hikayesi 124
Rigane İbn-i ʿAbd-i Yezid bin Muṭṭalib ibn ʿAbdi Menaf Hikayesi 125
Habeşe Vilayetinden Gelip Müslüman Olan Rahiblerin Hikayesi 128
Ashab-ı Suffe Hikayesi 129
Ayın İkiye Ayrılması ve Habib bin Malik'in Hikayesi 130
Develeriyle Birlikte Hz. Peygamber'in Yanına Gelen Münzir bin Naci'nin Hikayesi 134

3. Cilt: 283[b] ile 421[a] arası

Nebi Aleyhisselam Siyeri'nin Üçüncü Cildi 137
Hz. Muhammed'in Mirac'a Çıkması Hikayesi 138
Hikaye 139
Hz. Hatice'nin Hastalığı ve Ebu Talib'in Vefatı 141
Hz. Hatice'nin Vefatı 142
Resul Aleyhisselamın Taif'e Gitmesi Hikayesi 145
Hz. Peygamber'in Hz.Ayşe ile Evlenmesi Hikayesi 147
Hz. Peygamber'in Ukaza Pazarı'nda Halkı İslama Davet Etmesi Hikayesi 152
Ukaza Pazarında Müslüman Olanların Hikayesi 163
İkinci Ukaza Pazarı Hikayesi 164
Ashabın Hicreti, Hz. Peygamber'in Hicreti ve Mağara Olayları 166
Ali bin Ebu Talib'in Hicret Hikayesi 171
Hz. Peygamber'in Kuba'ya Günleri ve Medine'ye Gelişi 171
Hz. Peygamber'in Ehl-i Beyti'nin Medine'ye Geliş Hikayesi 173
Selman-ı Farîsî Hikayesi 174
Hz. Peygamber'in Düşmanları ve Abdullah bin Selam'ın Müslüman Olması Hikayesi 177
Kisri'nin Öldürülmesi ve Diğerlerinin Hikayesi 177
Münafıkların Hilelerinin Hikayesi 178
Münafıkların Başı Abdullah bin Ubeyye Hikayesi 179

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 181

1. NÜSHANIN TANITIMI 181
   A. Nüshanın Tavsifi 181
   B. Yazma Nüshanın Bazı Hususiyetleri 183
2. METİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN YOL 184
   A. Türkçe Bazı Kelime ve Eklerin İmlası 184
   B. Arapça ve Farsça Terkip, Ek ve Kelimelerin İmlası 187
3. METİN KURULUŞUNA İLİŞKİN BAZI AÇIKLAMALAR 191

SONUÇ 195
BİBLİYOGRAFYA 197
EK (FOTOĞRAFLAR) 205

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 207
   METİN 207
   SEÇME TÜRKÇE KELİMELER SÖZLÜĞÜ 766
   CİNAS SÖZLÜĞÜ DENEMESİ 773
   DİZİN (Özel İsim Dizini) 783

ÖNSÖZ

Klasik Türk edebiyatının beslendiği ana kaynaklardan birisi de İslam kültürüdür. Bu kültür Türk edebiyatına sadece kaynaklık etmeyip bizatihi onun muhtevasında da yer almıştır. XI. yüzyıldan itibaren Türk edebiyatının gelişim süreci içerisinde İslami olayları, Kur'an ve hadislerden de faydalanarak, konu edinen pek çok eser yazılmıştır. Hz. Peygamber'in, manzum ya da mensur, hayatını anlatan eserler bu türdendir. Dinî-tasavvufî eserler olarak nitelendirebileceğimiz bu türün bir diğer özelliği de yazıldığı dönemin dil ve uslup özelliklerini çok net yansıtmasıdır.

XV. yüzyıl ortaları ile XVI. yüzyıl başları, Türk dilinin, Eski Anadolu Türkçesi'nden Osmanlı Türkçesi'ne geçiş dönemidir. Bu dönemde yazılan eserler adı anılan geçişin somut örnekleridir. Bu eserlerin üzerinde çalışma yapılması, dil ve edebiyat tarihi açısından işlenip incelenmesi, kültür tarihimize önemli bir katkı sağlayacaktır. Münîrî (öl.1521?)'nin *Siyer-i Nebî* adlı eseri de bu anlamda büyük önem taşımaktadır.

Siyer-i Nebî, siyer türünde yazılmış eserler arasında tesbit edilebilen en hacimli telif mesnevidir. Edebiyat tarihi ve Türk dili açısından çok önemli bir eserdir. Cinaslı kafiye sisteminin kullanılması, pek çok atasözü ve deyimin metinde yer alması ile şairin açık ve akıcı üslubu eserin kıymetini arttırmaktadır.

Siyer-i Nebî'nin tamamı 866 varak ve 7 ciltten meydana gelmiştir. 1. cilt, Ümran Ay tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır. 4. ve 5. ciltler Mustafa Özkat, 6. ve 7. ciltler de Yılmaz Top tarafından doktora tezi olarak çalışılmaya devam etmektedir. Bu çalışmanın konusunu 2. ve 3. ciltler oluşturmaktadır. 2. ve 3. ciltler değerlendirilirken çalışma dört ana bölüme ayrıldı. Giriş kısmında *siyer* kelimesinin manası, siyerin bir ilim olarak doğuşu, dinî- tasavvufî Türk edebiyatı ürünleri içindeki yeri incelendikten sonra Türk edebiyatındaki müstakil manzum ve mensur siyerler kısaca tanıtıldı.

Birinci bölümde şairin hayatı, doğduğu yer ve yıl, adı, mahlası, ailesi, mesleği ve eğitimi, vefatı ile eserleri, yaşadığı dönem ve edebî kişiliği hakkında bilgi verildi.

Siyer-i Nebî'nin yazılış sebebiyle başlayan ikinci bölümde eser; şekil, dil ve üslûp, edebî sanatlar ve muhteva özellikleri bakımından incelendi. Şekil özelliklerinde nazım şekli, vezin, kafiye, redif ve diğer ahenk unsurları ele alındı. Dil ve üslûp özelliklerinde, eserin dönemin dil özelliklerini yansıtan hususları ile şairin üslûp özellikleri belirtilmeye çalışıldı. Edebî sanatlar başlığı altında, özellikle cinas sanatına dair detalı bilgi verildi. Fakat cinas sözlüğü hazırlandığından dolayı örnekler sınırlı tutuldu. Diğer edebî sanatlar örnekleriyle gösterilip muhteva özelliklerine geçildi. Bu kısımda ayet ve hadisler, atasözleri, deyimler ve kelâm-ı kibar ifadeler tesbit edilebildiği kadarıyla tarandı. Şairin yaşadığı dönemin ve coğrafyanın örf, adet, inanç ve sosyal hayat unsurlarından eserine yansıyan bazı kültürel motifler hakkında bilgi verildi. *Siyer-i Nebî*'ye kaynaklık eden beyitler de bu bölümde yer aldı. Transkripsiyonlu metnin geniş bir özeti yapılarak bölüm tamamlandı.

Üçüncü bölümde *Manzum Siyer-i Nebî*'nin bilinen tek yazma nüshası olan Topkapı Sarayı Koğuşlar Kitaplığı 994-995 numaralardaki nüshanın tavsifi yapıldı, müstensihin imlâ özellikleri üzerinde duruldu. Metin kuruluşunda takip edilen yol başlığı altında Türkçe bazı ek ve kelimelerin imlâsı, Arapça, Farsça terkip, ek ve kelimelerin imlâsı hakkında bilgi verildi. Transkripsiyon sistemi ve teknik özellikler kısmında yazma nüshada yerleri karışmış olan varakların numaraları karşılaştırmalı tabloda gösterilip nüshanın diğer teknik özellikleri belirtildi. Çalışmanın sonucu, yararlanılan kaynaklar ve metin özelliklerine dair bazı fotoğraflar gösterildi.

Dördüncü bölüm transkripsiyonlu metin, seçme Türkçe kelimeler sözlüğü, cinas sözlüğü denemesi ve dizinden meydana geldi. Metin kurulurken vezne ve kafiyeye uymayan bazı kelimeler düzeltildi ve dipnotta belirtildi. Metin içindeki ayet ve hadislerin Arapça orijinali muhafaza edildi. Mealleri dipnotta gösterildi. Ayetlerden bazılarının metin içinde tamamının verilmediği tesbit edildi. Bu şekildeki yarım ayetlerin, dipnottaki mealleri tam olarak verildi. 3. cillte yer alan, bazı (Ukaza Panayırı'na dair hikayeler, Hz. Ayşe'nin Hz. Peygamberle evlenmesi gibi.) hikayelerdeki bazı hadislerin ya da Arapça ibarelerin meallerine, bulunamadığı için

kaynak gösterilemedi. Şairin uzun uzun anlattığı bu hikayelerin, ne İslam tarihlerinde ne de hadis literatürü ile ilgili kaynaklarda bu kadar uzun yer almadığı tesbit edilebildi. Bu bölüm seçme Türkçe kelimeler sözlüğü, cinas sözlüğü denemesi ve dizin ile bitirildi.

Hacimli bir eser olan *Siyer-i Nebî*'nin üzerinde çalışırken, metinle ilgili imlâ problemlerinin tesbitinde ve aşılmasında, okunamayan kelimelerin kontrol edilmesinde yardımcı olan sayın Prof. Dr. Orhan Bilgin'e; dil incelemesi bölümü için tavsiyelerini ve vaktini aldığım sayın Prof. Dr. Kemal Yavuz'a; inceleme esnasında kaynak bulmamda yardımlarını gördüğüm sayın Prof. Dr. Nihat Öztoprak'a; ayet, hadis ve Arapça ibarelerde karşılaşılan müşküllerde, kendi çalışmalarını gözardı ederek, ilgisini esirgemeyen Doç. Dr. Gülgün Uyar'a, ayrıca Fatma Günaydın'a; Farsça beyitlerdeki anlam problemleri için danıştığım Elmin Aliyev ve Ersen Ersoy'a; çalışma boyunca verdikleri her türlü destek için Dr. Ümran Ay, Dr. Gülnihal Küpeli ve Banu Kaçkaner'e, teşekkürü bir borç bilirim. Pek çok müşkülümün hallinde yardımlarını gördüğüm Türkiye'nin en önemli bilgi merkezi olan İSAM kütüphanesinin bütün çalışanlarına teşekkür ederim.

Tezin hazırlanması sırasında farklı bakış açıları sunarak beni yönlendiren ve manevi desteğini üzerimden hiç eksik etmeyen Dr. Ahmet Çorak'a ayrıca teşekkür ederim.

Doktora sürecinin başından beri samimi ilgisini ve desteğini hep üzerimde hissettiğim, tez çalışması boyunca eserin türlü problemleriyle yakından ilgilenen ve beni yönlendiren, gece geç vakitlere kadar birlikte mesai yaparak tezin tamamını gözden geçirme nezaketini gösteren, hakkını ödeyemeyeceğim Hocam Prof. Dr. Sebahat Deniz'e teşekkürlerimi takdim ederim.

Reyhan Çorak

Çengelköy, 28 Şubat 2010

ÖZET

Bu çalışma, Amasyalı şair, Münîrî (öl.1521)'nin Topkapı Sarayı Koğuşlar Kitaplığı 994/995 numarada kayıtlı olan "*Siyer-i Nebî*" adlı eserinin 2. ve 3. Ciltleri üzerine yapıldı. Çalışma dört ana bölümde gerçekleştirildi

Giriş bölümünde; siyer ilminin doğuşu, Klasik Türk edebiyatında bir tür olarak gelişmesi, bu sahada yazılan manzum ve mensur eserler hakkında genel bilgiler verildi.

Birinci bölümde; şairin hayatı, eserleri, yaşadığı dönem ve edebî kişiliği tanıtıldı.

İkinci bölümde; eserin yazılış sebebi, şekil özellikleri, dil ve üslûp özellikleri ile edebî sanatlarla ilgili özellikleri incelendi. Muhteva bölümünde ayet, hadis, atasözü, deyimler, örf, âdet, sosyal hayat unsurları ile esere kaynaklı eden ve *Siyer*'de adı geçen diğer eserler üzerinde duruldu. Bu bölüm *Siyer*'in bütün konu başlıklarını içeren geniş bir özetle tamamlandı.

Üçüncü bölümde yazma nüshanın tanıtımı yapılarak metin tesisinde takip edilen yol hakkında bilgi verildi. Bu bölüm sonuç, bibliyografya ve metne ilişkin fotoğrafları da ihtiva etmektedir.

Dördüncü bölümde transkripsiyonlu metin, seçme Türkçe kelimeler sözlüğü, cinas sözlüğü denemesi ve dizin bulunmaktadır.

Siyer-i Nebî, Türk edebiyatının bilinen en uzun siyeri olması sebebiyle Türk edebiyat tarihi açısından, batı Türkçesinin özelliklerini göstermesi bakımından da Türk dili açısından önemli bir eserdir. Eserde, geniş bir biçimde atasözü, deyim ve cinas kullanımına yer verilmiştir.

ABSTRACT

SİYER-İ NEBÎ OF MÜNÎRÎ (d. 1521?), VOL. 2-3 (TEXT AND ANALYSIS)

This discertation analyzes the 2nd and 3rd volumes of the work enlisted in Topkapı Palace Koğuşlar Kitaplığı 994/995 namely, "*Siyer-i Nebî*" of Münirî (d. 1521?), a poet from Amasya. The discertation consits of for main chapters:

In the introduction the emergence of the literary genre *siyer*, its place in classical Turkish literature is analyzed, and an overview of the prose and verse works written in this genre is given as well.

Chapter One deals with the life, works and literary personality of the poet.

Chapter Two consits of the information about the reason of the poet to write this work, stylistics and linguistic properties, and the literary figures of speech are stated. In the part of content, Koranic verses, hadiths, proverbs and, expressions; customs and aspects of social life; other works mentioned in, and serving as sources of the text are mentioned. This part ends with a comprehensive summary that includes all the subject titles of the *Siyer*.

Chapter three consists of the review of the manuscript, and the information on the principles followed during the formation of the text. This chapter also includes result, bibliography, and the photographs related to the text.

Chapter four inludes the transcription of the text, dictionary of selected Turkish words, dictionary of selected puns, and index.

Siyer-i Nebî, is the longest Turkish verse siyer known, therefore it is an important work in the history of Turkish literature. It shows the properties of Western Turkish. A wide range of proverbs and expressions are also taken place in the work, as well as puns.

KISALTMALAR

A.e.	aynı eser
a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
a.g.t.	adı geçen tez
A.m.	aynı makale
Ar.	Arapça
A.t.	aynı tez
a.s.	aleyhisselam
bkz.	bakınız
C.	cilt
Çev.	çeviren
D.	*Divan*
DEV	Divan Edebiyatı Vakfı
DİA	*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*
DTCF	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
e.	edat
eT.	Eski Türkçe
f.	fiil
Far.	Farsça
H.	hicrî
Haz.	hazırlayan
Hz.	hazreti
İA	*İslâm Ansiklopedisi*
is.	isim
İSAM	İslâm Araştırmaları Merkezi
Ktp.	kütüphanesi
M.	milâdî
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MM	*Mihr ü Müşteri*
nr.	numara
Osm.	Osmanlıca
öl.	ölümü
s.	sayfa
S.	Sayı
sav.	sallallâhu aleyhi ve sellem
sf.	sıfat
TDED	*Türk Dili Edebiyatı Dergisi*
TDK	Türk Dil Kurumu
TİSAV	Tarih ve İslam Araştırmaları Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
TY	Türkçe Yazma
ünl.	ünlem
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
zm.	zamir
zf.	zarf

GİRİŞ

Anadolu sahasında teşekkül eden Türk edebiyatı, halkın İslam medeniyetini kabulüne paralel olarak, yeni dinin ortaya koyduğu bakış açısına uygun ürünler vermiştir.[1] Böylece ilgi, yeni dinin kutsal kitabına ve peygamberine yönelmektedir. Öte yandan İslamiyetin, geniş halk kitlelerine kendi dillerinde anlatılması, ilk dönemlerden itibaren zarurî hale gelmeye başlamıştır. Kur'an'ın Türkçe çevirileri başta olmak üzere dinî manada bilinmesi gereken her türlü bilgi, telif ve tercüme eserlerle ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu eserler, zaman içerisinde Türk edebiyatının şekillenmesinde de önemli rol oynamışlardır.[2]

A. Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı Ürünleri Hakkında Genel Değerlendirme

Türkler İslamiyetle VIII. yüzyıldan itibaren tanışıp Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın 920'lerde bu dini resmen kabul etmesiyle, kitleler halinde, müslüman olmaya başlamışlardır. İslamiyet, Türklerin kültür, düşünce yapısı, dil, edebiyat ve dünya görüşlerinde önemli değişiklikler meydana getirmeye başladı. Ayrıca Türkçe'ye yeni kavram ve kelimelerin girmesine de sebep oldu. Böylece ilk göze çarpan değişiklikler dil ve edebiyat alanında ortaya çıktı. İlk ürünler XI. yüzyılda Karahanlılar zamanında, Hakaniye Türkçesi ile yazıldı. Bunlar '*Kutadgu Bilig*, *Atabetü'l-Hakâyık*, *Divân-ı Hikmet, Kitâb-ı Bakırgan ve içinde Türkler hakkında hadisler bulunması sebebiyle Divânü Lügai't-Türk'* gibi eserlerdir.[3]

XI. yüzyıldan itibaren büyük bir rağbete mazhar olan mesnevi nazım şekli, İran sahasında yetişen bazı şairler tarafından da tercih edilir. Bu şairlerin nazmettikleri eserler, sahalarının zirvesi olmuş, hem şekil hem de muhteva bakımından Anadolu

---

1 Mustafa İsen, "Türk Edebiyatında Peygamber Sevgisi", *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 363.

2 Ali Öztürk, "Türk Edebiyatında Manzum Siyerler", *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu,* İslami İlimler Dergisi Yayınları, Çorum 2007, s. 213.

3 Abdurrahman Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara Tarihsiz, s. 112.

şairlerini etkilemiştir. Attar, Nizâmî, Senâî ve Sâdî gibi isimlerin eserleri övülmekte, bunlar büyük birer üstad olarak kabul edilmektedir.[4]

Ancak zaman içerisinde Türk mesnevileri konu itibariyle İran mesnevilerinden daha zengin hale gelmiştir. İran edebiyatında, mevlîd, mirâciye, hicriye, esmâ-i hüsnâ, tadâd-ı enbiyâ gibi konular az görüldüğü gibi şehrengiz, târifnâme, sevâhilnâme türünden mesveniler de daha az telif olunmuştur.[5] Muhtevada kendisini gösteren bu çeşitlilik, Divan şiirini özellikle de mesnevileri, İran şiirinden farklı olarak, millî değerleri bünyesinde barındıran bir tarafa yönlendirmiştir. Böylece İslam dinine karşı saf ve samimi bir imanla bağlanan Türk halk kitlelerine, Allah'ın kudreti, Peygamber'in hayatı, ilk müslümanların savaşları, ahiret alemlerine ait hikâyeler, kendine has özellikleri bulunan pek çok eserle ulaştırılmıştır. Şeyyad Hamza, Gülşehrî, Aşık Paşa, Kadı Darîr, Elvan Çelebi, Ahmedî, Ahmed-i Dâi ve Şeyhî gibi başarılı şairler,[6] aruz vezni ve mesnevi nazım şeklini kullanarak ortaya koydukları eserleriyle XIII. ve XIV. yüzyıl Türk edebiyatının ilk yerli mahsullerini vermişlerdir.

Dinî, ahlakî ve tasavvufî konulu mesneviler, olgunluk devri eserlerini XV. yüzyılda yaşar. Hz. Peygamber ile ilgili olan dinî mesneviler, O'nun isimleri, doğumu, hayatı, hadisleri, ahlakı, dış vasıfları, mucizeleri, hicreti, gazaları gibi konular etrafında şekillenmiştir.[7]

Dinî ve tasavvufî Türk edebiyatının manzum ürünleri muhtevalarına göre şu şekilde tasnif edilebilir:

a. Cenab-ı Hak'la ilgili manzum eserler: Esmâü'l-Hüsnâ, tevhid, münâcaat, tazarru, istimdad, dua-nâme gibi eserler.

b. Meleklerle ilgili manzum eserler: Meleklerle ilgili müstakil bir eser henüz bulunmamakla birlikte *Azrail ve Arap Kıssası, Dâsıtân-ı İblis* adlı mesneviler bu gruba örnek verilebilir.

---

4 Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV.yy'a kadar)* Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999, s. 22.

5 *A.e.*, s. 24.

6 Abdurrahman Güzel, *a.g.e.*, s. 182,184,278,284,287,289.

7 Harun Tolasa, "15. yy. Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İzmir 1982, C. 1, s. 4.

c. Semâvî kitaplarla ilgili manzum eserler: İncil ve Tevrat'tan bazı bölümler Türkçe'ye çevrilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'le ilgili pek çok manzum eserler bulunmaktadır. *Tuhfetü'l-İslam, Ayât-ı Mensuha Tercümesi, Fezâil-i Kur'ân, Divân-ı Hümâyun, Letâyif-nâme, Câmiü'l-Envâr* gibi sure tefsirleri ile *Yusuf ile Zeliha, Ashab-ı Kehf,* gibi eserler kaynağını Kur'an'dan alan manzum hikâyelerdir.

d. Peygamberlerle ilgili manzum eserler: Enbiyânâme, Halilnâme*, Fusûsü'l-Hikem*'in peygamberler faslı, hilye-i enbiyâ gibi eserler.

e. Hz. Peygamberle ilgili manzum eserler: Esmâ-yı Nebî, sîre, mevlîd, mirâc, mucizât, gazavât-ı Resûlulah, hilye, hicret, şefâat-nâme, kırk hadis, yüz hadis, bin hadis gibi eserler.

f. Muhtelif dinî konular: Bu grupta, ahval-i kıyâmet, akâid, fıkıh, namaz-oruç, menâsikü'l-hac ve kâbe-nâme türünden eserler bulunmaktadır.[8]

B. Siyer İlminin Doğuşu ve Edebî Bir Tür Halinde Gelişmesi

Türk dinî edebiyatının temelini teşkil eden siyer-i nebiler, Hz. Peygamber'in doğumundan vefatına kadar hayatının bütün yönlerini ele alan eserlerdir.[9]

Sîre, s-y-r kökünden türetilmiştir. *"gezmek, gece yürümek ve seyahat etmek; tavır, hareket ve davranış"* anlamına gelmektedir. Siyer, sîrenin çoğuludur. Aynı zamanda Araplar, Hz. Peygamber'in hayatına dair eserleri 'magazî'olarak da adlandırmışlardır. Bu kelime de g-z-v kökünden gelip *"bir şeyi isteyip aramak, düşman üzerine savaş etmeye gitmek"* anlamına gelir.[10]

Magazî ve siyerler, bazı dinî meselere çözüm bulmak için Hz. Peygamber'in hayatından faydalanmak; O'nun ve sahabelerin yaşadığı hadiseleri, savaşları, cihad

---

[8] Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, İstanbul 1998. s. 353-361.

[9] Ali Öztürk, *a.g.m.*, s. 213.

[10] Massad Süveylim Ali el-Shaman, *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbni Hişam'ın Siyeri'nin Türkçe Tercümesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Esat Coşan, Ankara 1982, s. VI.

ve fetihleri hem unutulmaktan korumak hem de moral kaynağı olarak kullanmak; Kur'an-ı Kerim ile ilgili çalışmaları (tefsir ve ayetlerin nüzul sebepleri gibi) tesbit etmek ve Hz. Peygamber'in ibadet tarzı, ahlakı ve yaşayışını örnek alabilmek gibi sebeplerden dolayı yazılmaya başlanmıştır.[11]

İlk magâzî ve siyer yazarlarının birinci derecede muhaddisler olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla hadis ilminde olduğu gibi siyer ve magazîde de 'isnad' silsilesine büyük önem verilmiştir. Hz. Peygamber'in hayatına dair günümüze ulaşabilen en eski kayıt ʿUrva b. ez-Zübeyr'in yazdığı 'al-Magazî' adlı kitaptır. ʿUrva, teyzesi Hz. Ayşe'den topladığı çok sayıda hadis ve hikayeyi, eserinde kullanmıştır. İbni İshak, el-Vâkıdî, et-Taberî gibi müellifler de ʿUrva'dan faydalanmışlardır.[12]

Bu dönemin diğer önemli siyer müellifleri, Ebû Muhammed Said b. Müseyyeb al Mahzumî (öl. 94/713), Ebû Fadala Ubeydullah b. Kab b. Mâlik el-Ensârî (öl. 97/715), Ebu Amr Amir b. Sarahil eş-Şaʾbî (öl. 103/721) gibi isimlerdir.[13]

Bundan sonra Yemenli Ebu Ali Vehb b. Münebbih (öl. 110/728), *Kitabu'l-Mübtedâ* adlı eseriyle, siyer kitaplarına İsrailiyat ve Kitab-ı Mukaddes rivayetlerini sokmuştur. Bu eser, İbni İshak'ın siyeri üzerinde büyük tesir bırakmıştır. İbni İshak, daha önce yazılmış bulunan magazî ve siyer kitapları ile kendi topladığı malzemeden faydalanarak siyerini meydana getirir. Fakat isnad zincirine itina göstermemesi; uydurma şiirleri kitabına alması ve bazı hadiseleri yeterince açıklamaması gibi sebeplerden dolayı eleştirilir. Buna rağmen günümüze ulaşabilen en eski siyer kitabı ona aittir. Siyerin bir diğer önemi de önceki dönemlerde yazılan magazî ve siyer kitaplarında çok fazla rağbet görmeyen tarih ilmine, bu eserin ağırlık vermiş olmasıdır. Siyer kitaplarını hadis kitaplarından ayırmıştır. Bundan sonraki siyer yazan müellifler, aynı zamanda tarihçi olarak da değerlendirilmelidir.[14] Bu eseri, İbn-i Hişam yeniden işleyerek *Sîretü'r-Resûl* adlı kendi siyerini hazırlamıştır.[15]

---

[11] *A.t.*, s. IX.
[12] *A.t.*, s. XI.
[13] Nuran Öztürk, *Siyer Türü ve Siyer-i Veysî*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Cihan Okuyucu, Kayseri 1997, s. 21.
[14] Massad Süveylim Ali el-Shaman, *a.g.t.*, s. XI, XV, XVI.
[15] Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1970, s. 140.

Dönemin en büyük müelliflerinden biri de el-Vâkıdî (öl.207/822)'dir. *Kitabü'l-Magazî* adlı eserinin kaynaklarını titizlikle seçmiş ve incelemiştir.

Türk edebiyatında telif edilmiş pekçok siyere kaynaklık eden bir diğer önemli eser de İbni Hişam'a aittir. Basra'da doğup bir müddet sonra Mısır'a giden ve hayatının sonuna kadar da orada yaşayan İbni Hişam, 213/828 veya 218/834 tarihinde vefat etmiştir. İbni Hişam, İbni İshak'ın *Siyer-i Nebî*'sini alıp bazı düzeltme ve ilavelerle yeniden düzenlemiştir. Kitaptaki Hz. Peygamber ile ilgili olmayan hadiseler, Kur'an'da geçmeyen olaylar, uydurma şiirler atılmış veya düzeltilmiş; İbni İshak'ın zikretmediği bazı haberler eklenmiş, iyice açıklanmayan hadiseler izah edilmiştir. Böylece siyer, yeni bir hüviyet kazanıp güvenilir bir kaynak olmuştur.[16]

Bundan sonraTirmizî (?-893) *Kitâbu'ş-Şemâil en-Nebî* adlı eseriyle ve Taberî (?-928) de hem bu eserlerden faydalanarak oluşturduğu hem de Hz. Peygamber'e ait menkıbeleri ve diğer İslam şahsiyetlerinin destanlarını da eklediği *Tarih er-Resûl ve el-Mülûk* adlı büyük kitabıyla bu silsileye dahil olurlar.[17]

C. Klasik Türk Edebiyatında Siyer Konulu Türler

Hz. Peygamber'in bütün hayatını inceleyen eserlerin yanında sadece doğumu, mucizeleri, mirâcı, gazaları, vefatı, fiziki özellikleri, mizâcı gibi O'nun hayatının sadece bir yönünü ele alan eserler de kaleme alınmış ve Türk edebiyatında müstakil bir tür olarak muamele görmüştür. Bu edebi türler genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

1. Esmâ-ı Nebî: Esma-i Nebîler, Hz. Peygamber'in dinî kaynaklarda yer alan isimlerinin manzum, mensur ya da manzum-mensur eserlerde toplanması sonucunda oluşan bir türdür. Bu eserlerde Hz. Peygamber'in Kur'ân-ı Kerim'de, hadislerde ve diğer semavî dinlerde anılan isimleri ile Türk kültüründe O'nu tavsif eden adlar bir

[16] Massad Süveylim Ali el-Shaman, *a.g.t.*, XVII, XVIII.
[17] Vasfi Mahir Kocatürk, *a.g.e.*, s. 141.

araya getirilir. Hz. Peygamber'in üstün vasıfları, hidâyeti, rahmeti, şefâati, değeri, seçkinliği ve ümmetinin nazarındaki kıymeti bu isimlerin muhtevasını oluşturur.[18]

Na't, mevlîd, mirâc, mucizât gibi eserlerde Hz. Peygamber'in isim ve sıfatlarının tâdâdı, bir gelenek halini almıştı.[19] Emine Yeniterzi'nin, Esmâ-i Nebîler üzerine yaptığı çalışmada 8 yazmanın künyesi ve özellikleri bildirilir. İki tanesinin müellifi meçhul olan manzumelerden beş tanesi mesnevi ya da divanlarda bir bölüm halinde bulunmaktadır. Esmâ-i Nebî türündeki en hacimli eser Hasîb-i Üsküdârî'ye (öl.1200/1785) aittir. *Dürretü'l-Esmâ* adındaki 1032 beyitlik mesnevi, *Delâil-i Hayrat*'taki 201 isimden faydalanılarak kaleme alınmıştır. Üsküdârî ayrıca Nuût-ı Nebeviyye mecmuası da tertiplemiştir.[20]

Diğer önemli bir eser Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (1705-1782)'nin *Gül-i Sad-berg-i Evrâd Berâ-yı Tuhfe-i 'Ubbâd* adlı eseridir. 1181/1767 (veya 1177/1763) yılında yazılan eser, hem bir esmâ-i hüsnâ hem de bir esmâ-i nebîdir. Bu iki husus, eserde, Arapça ve Türkçe, manzum ve mensur olarak detaylı bir biçimde işlenmiştir. Bilinen tek nüshası, Ankara Üniversitesi DTCF Ktp. Muzaffer Ozok II/7, vr.74^{b}-107^{b}'de kayıtlıdır.[21]

2. Na't: *"Bir kimsede bulunan özellikleri anlatmak, onu vasıflandırmak medh ederek tarif etmektir."* Edebi terim olarak da Hz. Peygamber'i övmek maksadıyla O'nun bütün özellikleri üzerine yazılmış eserlerdir. Manzum ya da mensur olabilirler. Na't türü genellikle mesnevilerde müstakil bir bölümdür. Bunun yanında müstakil mesnevilerin de bütünüyle na't konusunda kaleme alındığı görülmektedir.

---

[18] Emine Yeniterzi, "Edebiyatımızda Hz. Peygamber'in İsimleri ve Harflere Dair", turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/yeniterzi_harfler.pdf –(18.06.2008).

[19] "Hz. Peygamber için seçilen isim ve sıfatların her biri ayrı bir övgü motifini işler. Mesela Hz. Peygamber, 'yetim' olarak dünyaya gelmesine rağmen, 'emin' dir. Kırk yaşında hem 'nebî' hem 'resûl' olmuştur. İslamı hem doğru hem de güzel bir biçimde ifade ettiği 'fasih'tir. İslamı sevdirip 'muhib' olmuş, zengin-fakir, kuvvetli-zayıf, akraba-yabancı ayrımı yapmadığı için de 'âdil' olarak nitelendirilmiştir. Herkese merhamet ettiği için 'sahib-i merhamet', şefaat ettiği için 'kan-ı şefâat', insanlığın övüncü olduğu için de 'fahr-i kâinat'tır. Onun isim ve sıfatları sayılamayacak kadar çoktur." Ahmet Yilmaz, " "Türk Edebiyatında Esma-i Nebeviyye-i Şerife"yi Tadât Geleneği ve Müstakimzâde'nin Mir'atü's-Safa İsimli Risalesi", *İstem Dergisi*, 2004,S.4, s.160, 161.

[20] Emine Yeniterzi, "Dîvan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları: Esmâ-ı Nebî", *Türkiye Diyanet Vakfı Kutlu Doğum Haftası: Dinî Edebiyat'ın Dünü Bugünü Paneli 1-7 Ekim 1990. Kutlu Doğum Haftası II,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992, s. 87-100.

[21] Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*, MEB Yayınları, Ankara 1998, s.148-151.

Buna en güzel örnek XV. yüzyıl şairlerinden Yazıcıoğlu Mehmed'in *Megâribü'z-Zamân* adlı Arapça mensur eserinden yine kendisinin nazmen tercüme ettiği *Muhammediye* adlı mesnevisidir.[22]

3. Mevlîd: Türk edebiyatında ayrı bir yeri ve önemi bulunan mevlîd, halk arasında en fazla rağbet gören türdür.

Mevlîd denince akla ilk Süleyman Çelebi (725/1351-825/1422)'nin *Vesiletü'n-Necat* isimli eseri gelir. Eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır ve 768 beyittir. Hem döneminde hem de daha sonraki dönemlerde çok rağbet gören ve örnek alınan Mevlîd'in sadece İstanbul kütüphanelerinde tesbit edilebilen 51 nüshası bulunmaktadır.[23]

Süleyman Çelebi'den iki yıl evvel 810/1407'de Germiyanlı Ahmedî (öl.815/1412) de bir mevlîd yazmıştır.[24] Fakat Hasibe Mazıoğlu daha önce yazılan ve Kerîmî'ye ait olan *İrşâd* isimli bir mevlîdden bahseder.

Türk edebiyatında yüzden fazla mevlîd yazılmıştır. Bunların sadece 12 tanesinin yazarı bellidir: Kerimî, *İrşâd* (863/1458) 555 beyit; Akşemseddin Hamdullah Hamdî, *Ahmediyye* (900/1484) 1337 beyit; Emîrî, *Mevlîd* (XVI. yüzyıl) 31^b-41^b; Hevâyî, *Mevlîd-i Hayr-ı Enbiyâ* (Kanûnî devri) 2306 beyit; Visâlî Ali Çelebi, *Mevlîd* (Kânûnî devri) 46 varak; Şâhidî, *Mevlîd* (XV-XVI. yüzyıl) 823 beyit; Murâdî, *Mevlîd* (tarihi bilinmiyor); Necîbî, *Mevlîd* (XVI. yüzyıl) 219 beyit; Selâmî Şeyh Mustafa, *Mevlîd-i Şerif* (XVII.yüzyıl) 446 beyit; Derviş Dede adına kayıtlı *Mevlîd* (H.1063). Bu mevlîdin Derviş Dede'ye ait olmadığını sadece içinde geçen bir ilahi metninde Derviş Dede adının bulunduğu belirtilir. Nahîfî, *Mevlîd* (XVIII.yüzyıl)1110 beyit; Deveci Ali, *Mevlîd*. Deveci Ali adı mevlîd metni içinde bulunmayıp kitabın sonundaki *Vefât-ı Fatıma* bölümünün sonundadır.[25]

---

[22] Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. XIII, XXIII.

[23] Necla Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, s. 251-259.

[24] Âmil Çelebioğlu, *a.g.m.*, s.358.

[25] Hasibe Mazıoğlu, "Türk Edebiyatında Mevlîd Yazan Şairler", *Türkoloji Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974, C. VI, S. 1, s. 31-62.

Necla Pekolcay da 15. asırdaki diğer mevlîd yazan şairler arasına Ahmed, Sinanoğlu, Ebu'l-Hayr, Halil, Şâhid, Muhibbî gibi isimleri sayar.[26]

Mevlîd yazma geleneğinin son örneklerinden biri Erzurum ve civarında okunan Muhammed Lutfî'nin (1868-1956), *Mevlîd*'idir.[27]

4.Mi'râc-nâme: Hz. Peygamber'in mirâca çıkma hadisesi hem dinî hem de lâdinî Türk edebiyatına etki etmiştir. Mürettep divan ve mesnevilerde müstakil olarak mirâciyeler olduğu gibi zaman zaman hilye ve mevlid gibi eserlerin de bir bölümünde bulunmaktadırlar. Ayrıca divan içinde herhangi bir gazel de mirâciye türünden olabilir.[28]

Hz. Peygamber, mirâca Recep ayının 27. Cuma gecesi, ruh ve bedeni ile uyanık olarak çıktı. Beş vakit namaz bu gece farz kılındı. Bu hadiseye hadislerden başka Kur'ân'da İsrâ ve Necm surelerinde yer verildi. İslam milletlerinin kültür ve edebiyatlarında büyük öneme sahip olan mirâc, asırlarca konu olarak ele alındı. Türk edebiyatında genel olarak ilk örneği Hakim Süleyman Ata'da görülen mirâçnamelerin, Anadolu sahasında ilk temsilcisi Aşık Paşa'dır. Garibnâme'nin farklı yerlerinde iki bölümlü olarak bulunan miraçnâmenin 100 beyite yaklaşan ilk kısımda Hz. Peygamber'in Mekke'den Kudüs'e gelişi konu olarak işlenir. Kudüs, Mescid-i Aksa ve diğer kıymetli mekanlar, dahil oldukları tarih ve şahıslarla tasvir edilir. İkinci kısım 193 beyittir. Hz. Peygamber'in göğe yükselmesi, Cebrâil ile olan yolculuğu, bu yolculukta gördükleri ve meleklerin halleri bu bölümde anlatılır.[29]

Mirâciye yazmış olan şairlerin ve eserlerinin isimleri şu şekildedir: Nâyî Osman Dede-*Mi'râciye*; Abdülvâsî Çelebi-*Mi'râc-nâme*; Arif-*Mi'râcü'n-Nebî*; Süleyman Nahîfî-*Mi'râcü'n-Nebî*; Mecîdî-*Mi'râciyye;* Hafız Ömer Yenişehrî-*Mi'râciyye;* Şeyh İsmail Hakkı Bursevî-*Mi'râciyye;* Seyyîdî-*Kıssa-i Mi'râc*; Muhammed Feyzî-*Kudsiyyü's-Sîrac fî Nazmi'l-Mi'râc* ve Receb Vahyî-*Minhâcü'l-Mi'râc*.[30]

---

[26] Necla Pekolcay, *a.g.e*., s. 251-259.
[27] Âmil Çelebioğlu, *a.g.m.,* s. 358.
[28] *A.m.*, s. 358.
[29] Kemal Yavuz, "Anadolu'da Başlayan Türk Edebiyatında Görülen İlk Miraçnâmeler: Âşık Paşa ve Miraçnâmesi" *İlmî Araştırmalar*, İstanbul 1999, S. 8, s. 249.
[30] Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râcnameler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 173-175.

5. Hicret-nâme: Hz.Peygamber'in Mekke'den Medine'ye gidişini konu alan eserlerdir. Mirâc kadar olmamakla beraber konu itibariyle dinî ve tasavvufî edebiyata kaynaklık etmiştir. Süleyman Nahîfî (öl.1151/1738-39)'nin 800 beyitlik *Hicretü'n-Nebî*'si bilinen tek müstakil eserdir ve telif tarihi belli değildir. Eser, Hz. Peygamber'in doğumundan başlar, çocukluğu, Hz. Hatice ile evlenmesi, mirâcı ve peygamberliğin gelişi anlatılır. 162. beyitten itibaren yatağını Hz. Ali'ye bırakarak Hz. Ebubekir'le birlikte Mekke'den ayrılışı, müşriklerin takibi, Hz. Peygamber ve Hz. Ebubekir'in mağaraya sığınmaları, süt mûcizesi ile Hz. Ebubekir'in ağzından Hz. Peygamber'in hilyesinin tarifi anlatılır. Ardından, Medînelilerin büyük bir heyecanla Hz. Peygamber'i karşılamaları, Hz. Hâlid (Eyyûb-i Ensârî)'e misafir olması ve dua beyiti ile eser son bulur.[31]

6. Mu'cizât-ı Nebî: Divan ve mesneviler, başlığı konmuş olsun ya da olmasın Hz. Peygamber'in mucizelerinden bahseden bir bölümü ihtiva edebilirler. Ayrıca bu konuda yazılmış bir hayli müstakil eser de bulunmaktadır.[32] *"Kirdeci Ali'nin Güvercin Destanı, İzzetoğlu'nun Tavus Mu'cizesi, Sadreddin'in Mûcize-i Muhammed Mustafa ve Geyik Destanı, Tursun Fakı'nın Hz. Peygamber'in Ebû Cehille Güreşi Hikâyesi, Yûsuf-ı Meddah'ın Kız ve Cehûd Hikâyesi, Hz. Peygamber'in çeşitli mu'cizeleriyle ilgili olup, 'Mu'cizât-ı Nebî' diyebileceğimiz bir grubu teşkil ederler."*[33] Tursun Fakı'nın *Gazavât-ı Resulullah (Kıssa-i Mukaffa)* adlı eseri ile Kirdeci Ali'nin *Dâsitân-ı Kesikbaş* adlı mesnevisini hem bir "*Gazavât-ı Ali*" hem de "*Mu'cizât-ı Nebî*" türünde değerlendirmek mümkündür.[34]

7. Şefâat-nâme: *"Hz. Peygamber'in âsi ümmetine ahiretteki şefâatini konu alan eserlerdir."* Ahvâl-i Kıyâmet ya da Mahşer-nâme manzumeleri de bu türe dahil edilebilir. Bu türün bilinen ilk örneği XIV. yüzyıl şairlerinden Ömeroğlu'ya aittir.

---

[31] Âmil Çelebioğlu, "Süleyman Nahîfî'nin Hicretü'n-Nebî Adlı Mesnevîsi", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB. Yayınları., İstanbul 1998, s.263-315. Makalede eserin metni de verilmiştir.

[32] Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, İstanbul 1998. s. 359.

[33] Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevî (Türk Mesnevî Edebiyatı-Sultan II. Murad Devri 824-855/1421-1451)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999, s.43.

[34] *A.e.*, s. 75,78.

125 beyitlik *Şefâat-nâme* isimli eser, kısmen tertip geleneğine uygun olarak yazılmıştır.[35]

8. Hilye: Hilye, Hz. Peygamber'in boyu, eli, yüzü, saçı, sakalı, ağzı, dişi, gülüşü, yürüyüşü, kokusu, konuşması gibi özel hallerinin Türk edebiyatında işlenmesine denir. O'nun hadis râvîleri tarafından sonraki nesillere aktarılan her türlü hareketi, hadis literatüründe şemâil-i şerife olarak adlandırılır.[36] Ayrıca şemâilü'n-Nebî ve evsâfü'n-Nebî tabirleri de bu tür için zaman zaman kullanılmaktadır. *Ahlâku'n-Nebî* mevzûunda müstakil manzumeler mevcut olduğu gibi bazı dinî karakterdeki divanlarda bu mâhiyetteki kasîdelerde *Evsâfu'n-Nebî* başlığı bulunmaktadır. Hilyeler, daha çok Hazret-i Peygamber için yazılmış olmakla beraber Neşâtî Ahmed Dede (öl.1085/1674)'nin on dört peygamberin hilyesini ihtivâ eden *Hilye-i Enbiyâ*'sı, Cevrî (öl.1065/1654)'nin Hülefâ-yı Râşidîn'i konu alan *Hilye-i Çâr-yâr-ı Güzîn* (telif:1050/1640)'i ve benzeri eserler kaleme alınmış; ayrıca Hz. Hasan ve Hüseyin, Aşere-i mübeşşere, diğer bazı sahâbe ve Mevlânâ gibi veliler için de hilyeler nazm olunmuştur."[37] Na'tî Mustafa (öl.H.1131/1731)'nın *Hilye-i Aşere-i Mübeşşere* ve Bursalı Rıza (öl.H.1323/1905)'nın *Hilye-i Mevlânâ* adlı hilyeleri bu türdendir.

Edebiyatımızdaki belli başlı hilyeler şunlardır: Şerîfî, *Risâle-i Hilyetü'r-Resûl* (253 beyit); Hakânî (öl. H.1015/1606), *Hilye-i Saadet* (1007/1598-1599, 712 beyit); Aziz Mahmud Hüdayî (öl.1038/1628), *Hilye* (25 beyit); Bosnalı Mustafa, *Tercüme-i Hilyetü'n-Nebî* (1064/1654); Süleyman Nahîfî, *Hilyetü'l-Envâr* (1100/1689) Hakânî'nin eserine nazire, 2871 beyit); Seyyid Mehmed Efendi, *Hilye* (1159/1746). Ârif Süleyman Efendi (öl.H.1183/1769)'nin *Hilye-i Nebî* adlı eseri Mehmed Hakânî'nin (öl. H.1015/1606) *Hilye-i Hakânî* (yazılışı:H.1007/1598) adlı eserine nazîre olarak kaleme alınmış, 241 beyit tutarında bir eserdir. Mevlevî Mehmed Necîb Efendî'nin *Hilye* (1259/1843)'si 700 beyit civarındadır. Rusçuklu Fethî Ali, *Milâd-ı*

---

[35] Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, İstanbul 1998. s. 360. Ayrıca bkz. Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevî (Türk Mesnevî Edebiyatı-Sultan II. Murad Devri 824-855/1421-1451)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999, s.83.

[36] Ahmet Yilmaz, "Türk Edebiyatında Esma-i Nebeviyye-i Şerifeyi Tadat Geleneği ve Müstakimzade'nin Mir'atü's-Safa İsimli Risalesi", *İSTEM Dergisi*, Sayı: 4, 2005, s. 160.

[37] Âmil Çelebioğlu, *a.g.m.*, s.359-360.

Muhammediyye-i Hakaniyye Hilye-i Fethiyye-i Sultaniyye (1259/1843, 164 beyit) adlı eseri Sultan Abdülmecid'in isteği üzerine yazmıştır. Hızrî (Tırhalalı Murad Oğlu Ali)'nin *Nazmü'n-Nûr fî Silki's-Sürûr* adlı eseri yetmiş beyittir. Mustafa Fehmî Gerçeker'in *Hilye-i Fahr-i Alem* (İstanbul 1944) 1197 beyitir.[38]

9. Kırk Hadis, Yüz Hadis, Bin Hadis: Kırk âyet, yüz âyet, yüz mu'cize gibi sayılarla alakalı olarak hadis-i şerifler de yine bu sayılarda tanzim edilmiştir. Tahmin edileceği üzere en çok, belirli konulara göre tasnif edilmiş manzum kırk hadisler tercüme ve telif olunmuştur. Türkçedeki ilk manzum örnek Kemal Ümmî (öl. 880/1475)'nin *Kırk Armağan*'ıdır. Muhtemelen 815/1412'den sonra nazmedilmiştir, 186 beyittir. Yüz hadislerin kırk hadislere nazaran biraz daha mufassal yazılanları mevcud olup bazılarında mevzuyla alakalı hikâyeler anlatılmış, hatta bazı eserler yüz hadis yüz hikâye olarak kaleme alınmıştır. Manzum yüz hadisler içinde en hacimli eser Mehmet Hatiboğlu (öl. 838/1434-1435)'nun *Ferahnâme (829/1425-1426)'sidir*. Bu mesnevinin diğer manzum yüz hadislerden farkı her hadis tercümesinden sonra konuyla ilgili bir hikayeyi işlemesidir. Hikayeler de hadis tercümelerinde olduğu gibi mesnevi tarzıyla ve aynı vezinle nazmedilmiştir. Bu bölüm 3905 beyit olup eserin tamamı 6105 beyittir. Eser Sultan II. Murad'a takdim edilmiştir. Tesbit edilebilen diğer manzum yüz hadisler İsmal Beliğ (1079-1668/1142-1729)'in *Gül-i Sad Berg* (183 beyit), Kadrî (-?-)'nin *Manzum Yüz Hadis Tercümesi* (200 beyit), Visâlî (öl.1057/1647)'nin *Gül-i Sad-Berg* (210 beyit), Halvetî Muhyî (-?-)'nin *Gül-i Sad-Berg* (246 beyit), ve Latîfî (896-990/1491-1582)'nin *Subhatu'l Uşşâk* (347 beyit) adlı eserleridir.[39] Klâsik Türk edebiyatında yüz hadis türünde manzum eserlerin dışında mensur örnekler de vardır. Bilinen ilk Türkçe mensur eser Darîr'in *Yüz Hadis Yüz Hikaye* adlı eseridir. Ancak bu eserin Darîr'e ait olup olmadığı şüphelidir.[40] Bin

---

[38] Mustafa Uzun, "Hilye", *DİA,* İstanbul 1998, C. 18., s., 44-45.

[39] Nihat Öztoprak, *Klâsik Türk Edebiyatında Manzum Yüz Hadisler*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Orhan Bilgin, İstanbul, 1993, s.1-97.

[40] "Eser, Darîr'e mâl edilmekle beraber nüshalarının hiç birinde onun ismine ve mahlasına rastlanmaz. Darîr'in diğer eserlerinde de böyle bir tercümesi olduğuna dair bir bilgi yoktur. Eserin Darîr'e mâl edilmesinin sebebi Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Bölümü, Şeriyye 1287 numarada kayıtlı nüsha olmalıdır. Bu nüshanın sonunda yüz hadisten ayrı olarak aynı müellifin Siyer-i Nebî adlı eserinden alınan Hz. Peygamber'in cemel mu'cizesini anlatan bir parça vardır. Darîr'in adı sadece bu parçanın sonunda geçmektedir." Nihat Öztoprak, *a.g.t.*, s.33.

hadis manzum tercümesi olarak da Vecihî Paşazâde Kemal'in *Bin Hadis Tercümesi* zikredilebilir. Ayrıca seksen, beşyüz vs.gibi değişik sayıda manzum hadisler de tertip edilmiştir.[41]

10. Regâibiyye: Hz. Peygamber'in ana rahmine düşmesini konu alan eserlerdir. Salâhî (1705-1782)'nin *Risâle-i Regâibiyye*[42] adlı eseri ile Ârif Süleyman Efendi (öl.1183/1769)'nin Farsça olarak kaleme aldığı 129 beyitlik küçük mesnevisi bu türe örnek verilebilir.[43]

D. Türk Edebiyatında Müstakil Siyerler

Türk edebiyatında husûle gelmiş müstakil siyerler manzum ve mensur olarak ikiye ayrılabilir:

1. Mensur Eserler

a. *Tercemetü'd Darîr ve Takdimetü'z-Zahir:* Kadı Mustafa b. Yusuf b. Ömer el-Erzenî'r- Rumî.

Türk edebiyatının ilk müstakil siyerlerinden biri olan *Siretü'n Nebî*, 1388 yılında tamamlanmıştır. Eser, Ebu'l-Hasan Ahmed bin Abdullah el-Bekrî'nin *el-Envâr ve Miftahü's-Sürûr ve'l-Efkâr fî Mevlîdi'n-Nebîyyi'l-Muhtar* adlı Arapça kitabının mensur tercümesi olarak kabul edilse de Darîr, İbni Hişam ve Vâkıdî'nin siyerlerini de dinleyip hafızasına alarak katiplerine yazdırmıştır. Dolayısıyla eser bu yönüyle tercümeden ziyade telif olarak kabul edilebilir. Öte yandan siyerde anlatılan her olayın ardından genellikle bir manzumeye yer verilmesi Darîr'in halka tesir etme isteği ve gücünün yanında eserin orijinal olduğunu da destekler.[44] Eser, Darîr'in Mısır'da kaldığı beş senenin sonrasında hükümdar Mansur Ali'nin arzusu üzerine yazılır:

---

41 Âmil Çelebioğlu, *a.g.m.,* s. 360-361.
42 Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâddîn-i Uşşâk î(Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri,* MEB. Yayınları, Ankara 1998, s.167-170.
43 Mustafa Uzun, "Ârif Süleyman" *DİA*, İstanbul 1991, C. 3, s.370.
44 Kemal Yavuz, "Erzurumlu Mustafa Darîr", *Milli Kültür*, Ankara 1984, S. 46, s.38.

Gel iy gözsüz bana bir sîre söyle
Kim anda sûret u hem sîret olsun

Hem anda ilm anılsun adl olsun
İçinde ma'nî vü ma'rifet olsun

Bize eglenci olsun dinlemekde
Yüregümüze dahı kuvvet olsun

Hem anda evliyânun enbiyânun
Sözü söylensün ü hoş rahmet olsun

Ne sözler kim sen anda söyleyesin
Hadîs ü mucizât u âyet olsun

Şecaʿat sözleri anda anılsun
Dilîr olmaklığa bir himmet olsun

Anılsun anda tenbîr ü müdârâ
Ki ʿakl endişesine alet olsun

Hem andan sabr u şükr ögrenelüm biz
Hem anı dinlemeklik taʿat olsun

Bu sözler üzerine Darîr hemşehrisi âlim Şeyh Ekmelüddin'e Ebu'l-Hasan el-Bekrî'nin siyerini mi yoksa İbni Hişam'ınkini mı tercih etmesi gerektiğini sorar. İbni Hişam'ın eserinin siyer usulüyle yazılmış bir tefsir gibi olduğu ve halk tarafından zor anlaşılacağı tesbiti üzerine, Bekrî'nin siyeri, her ne kadar zayıf tarafları bulunsa da anlaşılabilirliğinden dolayı, tercih edilir. Bunun üzerine Darîr, bu siyeri Melik Mansur Ali'nin huzurunda Arapçasından dinleyip, Türkçe olarak şerh eder. Kendi siyerini İbni Hişam ile Vakıdî'nin siyerlerini de etraflıca tetkik ettikten sonra yazmaya başlamış olmalıdır.[45] Darîr'in kendi siyerini yazması, Melik Mansur Ali'nin

[45] Mustafa Erkan tarafından doktora tezi olarak hazırlanan *Siretü'n Nebî*'de, eser hakkında Massad Süveylim Ali el-Shaman'ın Darîr hakkındaki olumsuz değerlendirmesi tekrar gözden geçirilmiştir. Erkan, Bekrî'nin siyerinin melik huzurunda Arapça okutulup Darîr'in bunu sözlü olarak şerh ettiğini Darîr'in kendi ifadesiyle anlattıktan sonra "*Darîr siyerini henüz yazıya geçirmemekte ve melik huzurunda Arapça olarak okunan Bekrî siyerini sözlü olarak şerh etmektedir.Siyerini yazmaye ise İbn Hişam ve Vâkıdî'nin eserlerini etraflıca tetkikten sonra başlamış olmalıdır. (…) İbn Hişam, Vâkıdî ve Bekrî'den güçlü hafızasına aldığı konuları yeni bir sentezle Siretü'n-Nebî'de*

vefatı (H.784/M.1383) üzerine yerine geçen Sultan Berkuk zamanında gerçekleşir. Siyer H.790/M.1388'de tamamlanıp sultana takdim edilmiştir.

Eserin içindeki manzum parçalardan Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan 3 bölümlük ve 55 beyitlik mevlîd manzumesi Türk edebiyatının ilk mevlîd örneği olması açısından önemlidir.[46]

Siyer 6 cilt olarak tertip edilmiştir. Çeşitli kütüphanelerde pek çok yazma nüshası bulunmaktadır. Mustafa Erkan tarafından doktora tezi olarak çalışılan eserin 69 nüshası tesbit edilmiş fakat sadece bir kısmının nüsha tavsifi yapılmıştır. Eser, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi dönüşünde İstanbul'a getirilip (H.1003/M.1594-1595) 6 cilt olarak istinsah ettirilmiştir. Bu nüsha 814 minyatür ve tezhiplerle süslüdür. Fakat eserin 3, 4, 5. ciltleri içindeki 456 minyatürle birlikte mütareke yıllarında çalınmıştır. Bugün Topkapı Sarayı Müzesi'nde sadece 1, 2, 6. ciltler bulunmaktadır. Bugün 3. cilt Newyork Spencer koleksiyonunda, 4. cilt Chester Beatty Kütüphanesi'ndedir. 5. cildin nerede olduğu bilinmemektedir. 4.cildin Türk-İslam Eserleri Müzesi'nde bir kopyası mevcuttur.[47]

b. *Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi:* Bursalı Lâm'î Çelebi (öl.938/1532).

Câmî'nin aynı adlı eserine Lâmi'î Çelebi'nin yaptığı tercümedir. Kendisi de esere bazı eklemelerde bulunmuştur. Siyerin tamamlanma tarihi sonundaki nazım parçasından anlaşılacağı üzere H.815/M.1509'dur. Dili oldukça sadedir. Basılmış ve yazma pekçok nüshası mevcuttur.[48]

c. *Me'âlimü'l- Yakîn fî Sîreti Seyyidi'l-Mürselîn:* Abdü'l-Bâkî Mahmud (öl.H.1008/M.1600).

Bâkî, İmam Şihâbüddin Ahmed b. Hatibi'l-Kastalanî (1448-1517)'nin *el-Mevâhibü'l-Ledüniyye bi'l-Minâhi'l-Ahmediye* adlı eserinin tercümesidir. Vezir

---

*işlemiştir. Yer yer şiirlerle süsleyerek bir telif eser durumuna getirmiş Bekrî'nin aksak yönlerini de bu arada düzeltmiş olmalıdır."*demektedir. Ayrıca adı geçen üç siyer yazarından da alıntı yaptığını Darîr bizzat kendi ifade eder. Mustafa Erkan*, Sîretü'n-Nebî*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Hamza Zülfikar, Ankara 1986, s. XVI, XVII.

46 Mustafa Erkan*,a.g.t*, s. XIV- XVII.

47 Leyla Karahan, *Erzurumlu Darîr*, MEB Yayınları, İstanbul 1995, s. 18,19.

48 H. Bilen Burmaoğlu*, Bursalı Lamii Çelebi Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 21.

Sokullu Mehmet Paşa'nın emri ile 987/1579 yılından önce tamamlanmıştır. Bâkî, bu tercümeyi yaparken pek çok eserden faydalanmış ve müellifin Şâfî mezhebine göre yaptığı bir takım değerlendirmeleri Hanefî esaslarına göre değiştirmiş, lüzumsuz detayları çıkarmış ve faydalı gördüğü ilaveleri yapmıştır.[49] Böylece eser tercümeden çok telif hüviyeti taşımaktadır. Bâkî'nin dinî meselelerdeki bilgisi de siyerde hissedilir ölçüdedir. Hem İstanbul hem de Anadolu kütüphanelerinde bir çok nüshasının bulunması çok okunmuş bir eser olduğunu ortaya koyar.[50] Eser ayrıca Mahmud el-Manisavî tarafından ikinci kez tercüme edilmiştir. Yazma nüshaları Konya Müzesi n.1170, Topkapı sarayı Müzesi, R.319'da kayıtlıdır.[51]

d. *Dürrerü't-Tâc fî Sîreti Sahibi'l-Mi'râc:* Üveys b. Muhammed Alaşehirli el-Üskübî (öl.1037/1628).

Veysî mahlasıyla meşhur olan yazar, eseri Arapça ve Farsça karışımı bir tarzda ağır bir üslûpla kaleme almıştır. Buna rağmen, Türkler arasında çok rağbet gören siyerin pek çok yazma nüshası mevcuttur. H.1245'te 2 cilt halinde Bulak'ta, H.1286'da 350 sayfa halinde İstanbul'da basılmıştır. Esere yazılmış bir çok zeyl bulunmaktadır.[52] Bu zeyller şunlardır:

d.1. *Siyer-i Veysî Zeyli: Nev'izâde Ataullah (öl.1044/1634).*

Siyer-i Veysî'ye yazılan ilk zeyldir. Muğlak bir üslubu bulunur. Tam bir tertibi yoktur. Müellifin ölümü üzerine tamamlanamamıştır.

d.2. *Siyer-i Veysî Zeyli:* Bosnalı Sâmi'î Abdülkerim (öl. 1096/1684).

Hakkında fazla bir malumat bulunmayan bu zeylin her hangi bir nüshasına da rastlanmamıştır.[53]

d.3. *Siyer-i Veysî Zeyli veya Zeyl-i Nâbî:* Urfalı Yusuf Nâbî (öl.1124/1712).

Nâbî, bu eseri Veysî'nin bıraktığı yerden devam ettirmiştir. Veysî siyeri Mekkî ve Medenî olmak üzere iki cilt halinde kaleme almış fakat ikinci cildi bitiremeden

---

49 Massad Süveylim Ali el-Shaman, *a.g.t.*, s. LXII.
50 Sabahattin Küçük, *Bâkî ve Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 40.
51 Nuran Öztürk, *Siyer Türü ve Siyer-i Veysî*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Cihan Okuyucu, Kayseri 1997, s. 30.
52 *A.t.*, s.30.
53 Massad Süveylim Ali el-Shaman, *a.g.t.*, s. LXXII, LXXIII.

vefat etmiştir. Nâbî de Bedir gazvesini takip eden günlerden başlayarak, Mekke'nin Fethi vak'asının sonuna kadar olan hadiseleri yazarak eseri tamamlamıştır. Nâbî'nin zeyli Veysî'nin yazdıklarından hacimlidir. Eser H.1284/M.1867'de Mısır'da Bulak matbaasında basılmıştır. 268 sayfadır.

Nâbî, besmeleden sonra:

Yâ Rabbî sehâb-ı feyzi bârân eyle
Ol feyz ile kişt-i kâmı reyyân eyle

Etdüm heves-i tekmîl-i niyyet-i Siyer
Sultân-ı rüsül aşkına âsân eyle

rübâisiyle kitaba başlamıştır. Ardından Veysî'yi övmüş ve kendisini Siyer'i tamamlamaya sevk eden sebepleri sıralamıştır. Esere *Zeyl-i Siyer-i Nebevî* adını verdiğini söyleyerek tamamlamlanmasını Allah'tan dilemiş ve eserin konusuna geçmiştir. Kitabın Türkiye kütüphanelerinde oldukça çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır.[54]

d.4. *Zeyl-i Zeyl-i Nâbî:*

Nâbî, kendi zeyline yirmi yıl kadar sonra ikinci bir zeyl daha yazmıştır. Bu zeyl Mekke'nin fethinden Hicret'in dokuzuncu yılına kadar olan hadiseleri anlatmaktadır. Basılmamış olup az sayıda nüshası bulunmaktadır.

d.5. *Siyer-i Veysî'nin Zeyli'nin Zeyli:* Bağdadlı Nazmizâde Hüseyin Murtaza (öl.1134/1721).

Veysî'nin yazdığı siyere Nâbî'nin yazdığı zeyle zeyldir. Hüseyin Murtaza da Halid bin Velid ve Amr bin As döneminden başlayarak Hz. Peygamber'in vefatına kadar husûle gelen olayları anlatır. Eserin yazma nüshaları mevcuttur.

d.6. *Siyer-i Veysî Zeyli:* Tıflî Efendi (XVIII. asrın sonu ile XIX. asrın başları).

Bu zeyl, III. Selim (1789/1807) zamanında Tıflî mahlasıyla meşhur olmuş Ahmed isminde bir yazar tarafından kaleme alınmıştır. Nâbî ve Nazmizâde

[54] Meserret Diriöz, *Nâbî Divânı*, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 158-160.

Murtaza'nın zeyllerinde bulunmayan hadiselerden de bahsedilmektedir. Tıflî Ahmed, Nâbî ve Nazmizâde'yi tenkit de etmektedir.

d.7. *Siyer-i Veysî Zeyli:* Koçhisârîzâde Süleyman Talib (öl. 1206/1792).

Bu zeyl Nâbî'nin ilk zeyline zeyldir. Banû Kaynuka gazasından Hudeybiye anlaşmasına kadar geçen olayları anlatır.[55]

e. *Siyer-i Nebî:* Abdülbâkî Ârif Efendi (öl.H.1125/1713).

Arif Efendi'nin manzum bir mukaddimeyle başladığı eseri mensurdur. Hz. Peygamber'in ecdâdından başlayıp peygamberliğinin dördüncü yılına kadar geçen olayları anlatmaktadır. Parça parça yazılmış ve Abdülbâkî Efendi'nin ölümü ile yarım kalmıştır. Siyeri Veziriâzam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın emriyle Abdülbâkî Efendi'nin damadı Fâiz Efendi tamamlamıştır. Eserin Fâiz Efendi hattıyla yazılmış bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa Bölümü nr. 414'te bulunmaktadır.[56]

f. *Me'âricü'n-Nübüvve fî Medâricü'l-Fütüvve Tercümesi:* Koca Nişancı Celalzâde Mustafa Çelebi (öl. 975/1567).

Molla Mu'in Miskin el- Ferâhî'nin yazdığı Farsça siyerin ilk Türkçe tercümesidir. Eser, Kanûnî Sultan Süleyman'ın emriyle tercüme edilmiştir. Aşık Çelebi ve Katip Çelebi'nin, üslubunu selîs bularak övdüğü eser içinde birçok beyit ve mısra da bulunmaktadır.

g. *İbn Hişam'ın Siyer-i Nebî'sinin Tercümesi:* Aydınlı Eyyub b. Halil (öl.986/1578).

Massad Süveylim Ali el-Shaman tarafından doktora tezi olarak çalışılan eser, İbn Hişam'ın siyerinin tercümesidir. Bilinen tek nüshası İstanbul Üniveritesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.[57]

h. *Delâ'il-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâ'il-i Fütüvvet-i Ahmedî veya Meâricü'n-Nübüvve Tercümesi:* Altıparmak Mehmed b. Mehmed (öl. 1033/ 1623).

---

[55] Massad Süveylim Ali el-Shaman, *a.g.t.*, s. LXXVI-LXXX.
[56] Mustafa Uzun, "Abdülbâkî Ârif Efendi", *DİA*, İstanbul 1988, C. I, s.197.
[57] Massad Süveylim Ali el-Shaman, *a.g.t.*, s. CXI.

Molla Mu'in Miskin'in siyerinin ikinci tercümesidir. Tercümeyi Altıparmak adıyla meşhur olmuş Çıkrıkçızâde Mehmed yapmıştır. Eser, halk tarafından çok rağbet görmüş ve *Altıparmak Tarihi* olarak da adlandırılmıştır.[58]

2.Manzum Eserler

a. *Muhammediye:* Yazıcıoğlu Mehmed (öl.H.855/M.1451).

Hz. Muhammed'in hayatına dair yazılmış en meşhur eserdir. Yazıcıoğlu Mehmed, *Megâribü'z-Zamân* adlı Arapça mensur eserini yine kendisi nazmen tercüme etmiştir. 9008 beyitlik *Muhammediye* (telifi: H.853/M.1449), yaradılış, Hz. Peygamber'in doğumu, savaşları, mucizeleri, kıyamet alametleri, ahiret hayatı ve hususiyetlerini anlatan 3 geniş bölümden teşekkül etmiştir. *Muhammediye*'de hakim olan nazım şekli terci-i bendlerdir. Yirmi dört terci-i bend ve bir terkib-i bend bulunur. Eserin orjinal taraflarından biri de aynı aruz kalıbının bir uzununun bir kısasının münavebeli olarak kullanılmasıdır. *Muhammediye*'de bazı anlaşılması güç kısımların bulunmasına rağmen esere hakim olan konuşma dili, onun halk arasında sevilmesine vesile olmuştur.

Eserin yazma ve basma nüshaları mevcuttur. 77'si Türkiye kütüphanelerinde, 3'ü yabancı kitaplıklarda olmak üzere bilinen 80 yazma nüshası, 14 tane de basma nüshasını bulunmaktadır.

Müellif nüshası İlâhun Vâhidun Rabbun Te'âlâ
Hüva'llâhü'l-yedî'u'l-hakku'l-a'lâ

beyitiyle başlar;

Habîbine salât ile tahiyyât
Dahı âline kim hayru'l-beriyyat

beyitiyle sona erer.[59]

---

[58] *A.t.*, s. LIX-LX, LXVIII.
[59] Âmil Çelebioğlu, *Muhammediye I*, MEB Yayınları, İstanbul 1996, s. 57-101.

b.*Siyer-i Nebî:* Abdurrahman ? (?-?).

Yaklaşık 15. bin beyit civarında olan Siyer-i Nebi, nur-ı Muhammedî'den Hz. Muhammed'in dünyaya gelişine, vefatına, hatta vefatından sonra gelişen olaylara kadar olan olayları anlatan oldukça hacimli bir eserdir.

Halkın üzerinde çok etkili olduğundan dolayı en çok okunan eserlerden biri olduğu, yakın zamana kadar geceleri kahvelerde ve evlerde bir kişi tarafından makamla okunup birçok kişi tarafından dinlendiği bilinmektedir.[60]

Siyerde Kurayza Gazası'nı anlatan manzumede müellifinin adı Abdurrahman olarak telaffuz edilmektedir. Âlim bir zat olduğu ve ilim yolunda hizmet etmek istediği, hayatına dair elde bulunan bilgilerdir.[61]

c.*Siyer-i Nebî:* Münîrî İbrahim Çelebi (öl.927/1520-21)

Türk Edebiyatı'nın bilinen en hacimli manzum siyeridir. Tahminen 33 bin beyit civarındadır ve 7 cilt olarak tertip edilmiştir. Eser hakkında genel bilgi ve bu teze konu olan 2 ve 3. ciltlerin şekil ve muhteva özellikleri ileriki bölümlerde anlatılacaktır. Bu bölümde ayrıca bilgi verilmeyecektir.

d. *Siyer-i Nebî:* İbrahim Hanif efendi (öl.1217/ 1802).

İstanbullu İbrahim Hanif Efendi'nin mesnevi nazım şekliyle nazmettiği eserdir. Üç cilttir. Fakat iki cildi elde bulunmaktadır. Eldeki ciltler Hz. Peygamber'in hicretiyle başlar ve Gazâ-ı Muhammed ibn Mesleme el-Ensârî ile son bulmaktadır. Metin içinde Mevlana'nın Mesnevi'sinden beyitler de kullanılmıştır.[62]

e. *Siyerü'n-Nebî:* Seyyid İbrahim Hasîb Uşşakîzâde (öl. 1136/ 1723).

Eser, Mehmet Erdem tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.

---

[60] Ali Öztürk, "Türk Edebiyatında Manzum Siyerler", *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu*, İslami İlimler Dergisi Yayınları, Çorum 2007, s. 215.

[61] Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1970, s. 268-273.

[62] Massad Süveylim Ali el-Shaman, *a.g.t.,*s. LXXXIX, XCI.

Manzum Siyerler, Hz. Peygamber'in hayatına dair her türlü bilginin Türk halkına onun anlayacağı tarzda ulaştırılmasını sağlamıştır. Böylece O'nunla ilgili konular, mesnevi nazım şeklinde manzum siyerlerde, ahenkli ve müzikal üslubun sağladığı anlama kolaylığı ile tercüme ya da telif edilmiş toplumun geniş kesimlerinde okunmuştur.[63]

[63] Ali Öztürk, *a.g.m.*, s. 216.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. ŞAİRİN HAYATI

A. Doğduğu Yer ve Tarih

Şair hakkında bilgi veren kaynakların hemen hepsinde Amasyalı olduğu belirtilmiştir. Ancak doğum yeri ve doğum tarihi konusunda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.[64] Buna mukabil Amasya'da doğmuş olması oldukça muhtemeldir.

B. Adı ve Mahlası

Mahlas, kısaca şairin şiirini yazarken kullandığı isim olarak tarif edilmektedir. Şairlerin, belli bir yaşa geldiklerinde kendi seçimleriyle almış oldukları bu adlar, onların sosyal ve psikolojik konumlarını hakkında önemli ip uçları da verir.[65]

Siyer-i Nebi'nin şairi, hakkında bilgi veren kaynaklarda Münîr ya da Münîrî olarak yer almaktadır. "Nurlandıran, ışık veren, parlak" anlamında olan bu mahlası, şairin hangi sebeple aldığı konusunda bilgi bulunmamaktadır. *Latîfî Tezkiresi*'nde, *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi*'nde, *Künhü'l Ahbar'ın Tezkire Kısmı*'nda[66] ve *Hammer Tarihi*'nde[67] sadece 'Münîrî' ismiyle anılırken *Osmanlı Müellifleri*'nde[68]

---

[64] "Kasaba-i Amasyadandır.", Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, Haz. İbrahim Kutluk, TTK. Yayınları, Ankara 1981, C. 2, s. 924; "Alim şairlerden tarihçi bir zat olup Amasyalıdır." Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, C. 2, s. 220; "Şehr-i Amasyadan…" Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şuârâ ve Tabsıratu'n-Nuzama, (inceleme- metin)* Haz. Rıdvan Canım, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2000 s., 509.

[65] Mustafa İsen, "Divan Edebiyatında Mahlasdaş Şairler", *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 195.

[66] Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şuârâ ve Tabsıratu'n-Nuzama,(inceleme-metin)* Haz. Rıdvan Canım, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2000, s. 509; Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, Haz. İbrahim Kutluk, TTK Yayınları, Ankara 1981, C. 2, s.924; Gelibolulu Ali Mustafa Efendi, *Künhü'l-Ahbar'ın Tezkire Kısmı*, Haz. Mustafa İsen, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1994, s. 164.

[67] Hammer, Purgstall, Joseph, *Geschichte der Osmanischen Dichtkunts bis auf unsere zeit*, Pesth, C.A. Hartleben 1836-1838, C.1, s. 304-305.

[68] Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, C. 2, s. 409.

adı ‘Münîrî İbrahim Çelebi’dir. *Amasya Tarihi*’nde ise, III. ciltte[69] ‘Münîrî Mehmed Çelebi’,‘Münîrî Efendi’ ve ‘Münîrî’; I. ciltte[70] ‘Münîrî’ ve ‘Amasyalı Münîrî Çelebi’ olarak yer almaktadır.

Tezkirelerde Münîrî mahlaslı üç şairden bahsedilmektedir.[71] *Tuhfe-i Naîlî*’de de üç ayrı Münîrî bulunur. Bunlar, ‘Amasyalı İbrahim Münîrî Çelebi (öl. 1520)’, ‘İstanbullu Hüseyin Münîrî Efendi (öl. 1706)’ ve ‘Edirneli Hüseyin Münîrî Efendi (öl. 1722)’dir.[72] *Mecelletü’n-Nisab*’ta sadece Edirneli Hüseyin Münîrî Efendi yer alır. Aziz Mahmud Hüdâyî’nin müridi ve rûznâmçe-i evvel katibi olarak geçer.[73] *Safâyî Tezkiresi*’nde tanıtılan ise İstanbullu Hüseyin Münîrî’dir. O da rûznâmçe-i evvel hulefâsındandır.[74]

Edirneli Nazmî (öl. H.966/1558-1559)’nin *Mecmâü’n-Nezâir* adlı eserinde Münîrî’nin 64 tane nazire gazeli mevcuttur. Ancak bu eser üzerine doktora çalışması yapan Fatih Köksal, tezin ‘Şair Biyografileri Bölümü’nde “Kaynaklardaki Münir isimli şairlerin yaşadıkları devir itibariyle Mecma’ü’n-nezairdeki Münir olmaları mümkün değildir.”[75] ifadesini kullanır. Dolayısıyla mecmuada Amasyalı Münîrî hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Mihr ü Müşteri mesnevisinde şair, kendi adının Münîrî olduğunu söyler. Ayrıca eserin sonundaki açıklamada mesnevinin müellif hattı olduğu ‘‘alā yedi nāzımihā Münīrī bin Meḥmed’ ifadesinden anlaşılır. Burada da adı, ilk defa baba adıyla beraber, ‘Münîrî bin Mehmed’ şeklinde geçmektedir ve ölüm tarihi 1520

---

[69] Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1927/1928, C. 3, s. 243, 248, 249.

[70] Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, Sadeleştirenler: Ali Yılmaz- Mehmet Akkuş, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 1986, C. 1, s. 176, 270. Ayrıca bkz: Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, Hikmet Matbaası, Dersaadet 1327-1330, C.1, s. 219, 331.

[71] Mustafa İsen, *a.g.e.*, s. 201.

[72] Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri) II, Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001 s. 984-985.

[73] Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Mecelletü’n-nisab fi’n-neseb ve’l-küna ve’l-elkab*, Tıpkıbasım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, v. 410[b].

[74] Pervin Çapan, *Tezkire-i Safâyî*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 547.

[75] M. Fatih Köksal, *Mecmâü’n-Nezâir (İnceleme-Tenkitli Metin) I-VI*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Osman Horata, Ankara 2001, s. 24.

olarak verilir.[76] Bu kayıtta İbrahim adının geçmemesi ismi konusunda bir karışıklığın bulunduğu kanaatini uyandırır.

Siyer-i Nebî'de Münîrî ve Münîr isimlerinin her ikisini de kullanması ve biyografik eserlerde genellikle ilk adının geçmemesi ismi konusundaki müphemliği pekiştirir. 16. yy'a ait diğer bir nazire mecmuasında[77]da, Münîrî'ye ait gazellerin başlığında, hem Münîr hem de Münîrî mahlasları kullanılmıştır.

Öte yandan, Evliya Çelebi *Seyahatname*'de şairden bahsederken sadece 'Münîrî Efendi' ifadesini kullanır.[78]

Görüldüğü üzere biyografik eserlerde anılan üç Münîrî'nin aslında, hem yaşadıkları şehir hem de ölüm tarihleri itibariyle farklı oldukları açıktır. Yalnız Amasyalı Münîrî'nin ismi ismi konusunda bir karışıklık mevcuttur.[79]

C. Ailesi

Münîrî'nin ailesine ilişkin bazı küçük bilgiler Divânında mevcuttur. Çocukları için yazdığı *Mersiye-i Evlâd-ı Münîr* başlıklı mersiyeden Ali ve Ferah adında iki çocuğunun arka arkaya vefat ettiği, dolayısıyla da şairin evlenmiş olduğu anlaşılıyor:

Kurretü'l-aynum Ali birle ciger-kûşem Ferah
Neylediler nitdiler bilsem hele bâri sana (D 57[a])

K'ol iki tâze cüvânun kanını bir haftada
Su gibi içüp bini bin derde kıldun mübtelâ (D 57[a])

---

[76] Günay Kut, "Brıtısh Museum'daki Bazı Önemli Türkçe Yazmalar ve Tevâ'if-i Aşere'den Tâ'ife-i Bektaşiyan" *Yazmalar Arasında*, Simurg Yayınları, İstanbul 2005, s. 49-50.

[77] Esra Güzide Parmaksız, *Pervâne Beg-Mecmuâtü'n-Nezâir (511[b]-534[a])*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Orhan Bilgin, İstanbul 2004.

[78] Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Türkçeleştiren: Zuhuri Danışman, Kardeş Matbaası, İstanbul 1970, C.3, s.190.

[79] Fehmi Edhem Karatay'ın Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda da aynı karışıklık dile getirilmektedir. Fehmi Edhem Karatay, *İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu 13-17. Asır,* MEB. Yayınları, İstanbul 1947, s. 94.

Münîrî'nin adı ve mahlası konusundaki karışıklık babasının adı için de geçerlidir. *Amasya Tarihi*'nde baba adıyla beraber kendi adı 'Münîrî Mehmed Çelebi bin Yusuf Çelebi'[80] şeklinde geçmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere *Mihr ü Müşteri* mesnevisinde de şair, baba adıyla beraber, 'Münîrî bin Mehmed' şeklinde anılır.[81] Dolayısıyla şairin babasının adında da bir karışıklık mevcuttur.

II. Bayezid dönemine ait bir in'amat defterinde de şairin 'Mehmed Çelebi bin Nişancı Paşa' şeklinde kaydı mevcuttur. Bu kayıt dolayısıyla babasının da nişancı olduğu anlaşılmaktadır.[82] Fakat Hüseyin Hüsameddin'e ait *Nişancılar Durağı* adlı biyografik eser incelendiğinde, H.850-950 seneleri arasında görev yapan Amasyalı nişancılar arasında üç tane nişancı Mehmet Paşa bulunmasına rağmen, biyografisi Münîrî'yle örtüşeni tesbit edilememiştir.[83] Buradan anlaşıldığı kadarıyla şairin babasının mesleği konusunda da kesin bir bilgi mevcut değildir.

D. Eğitimi ve Mesleği

Kaynaklarda tahsilini nerelerde ve nasıl tamamladığına dair tafsilatlı bilgi verilmemekle beraber, sadece iyi bir eğitim aldığı vurgulanmaktadır.

XVI. yüzyılın ortalarına kadar Amasya, Osmanlı şehzadelerinin idarî tecrübe kazanmak için gönderildikleri önemli bir merkezdi. Burada bulunan şehzade taht için kendisini en kuvvetli aday addederdi.[84] Dolayısıyla II. Bayezid'in ve oğlu şehzade Ahmed'in teveccühünü kazanabildiğine göre, Münîrî'nin iyi bir eğitim almış olması gerekmektedir. Biyografik kaynaklarda "asrın kamil ve arifleri"[85] arasında sayılırken, Amasya Meşahiri[86] adlı eserde "Amasya'nın yetiştirdiği tarihçilerden" ve

---

80 Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1927/1928, C. 3, s. 248.
81 Günay Kut, *a.g.m.,* s. 49-50.
82 İsmail Erünsal, "II. Bayezid Devrine Ait Bir İn'amat Defteri" *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1981 s. X-XI, s. 318.
83 Abdizade Muhammed b. Abdurrahman Hüsameddin Hüseyin, Nişancılar Durağı, İSAM Ktp., TY. 009752K.
84 Yusuf Şevki Yavuz, "Amasya", *DİA,* İstanbul 1991, C. 3, s.1.
85 Latîfî, *a.g.e.*, s. 509.
86 Osman Fevzi Olcay, *Amasya Meşahiri*, Haz.Turan Börekçi, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2002, s. 79.

Seyahatnâme'de "şairlerin başı Münîrî Efendi"[87] ifadeleriyle anılmaktadır. Ayrıca Seyahatnâme'de iyi şair olduğuna vurgu yapmak maksadıyla "şiirlerinin çoğunu hazırlıksız söylediği"[88] kaydedilmektedir.

Münîrî, aynı zamanda Osmanlı hat ekolünün kurucusu Amasyalı Şeyh Hamdullah Efendi'nin (öl.926/1520) de çağdaşıdır. Onun talebeleri arasında bulunmuş olması da son derece muhtemeldir. Zira II. Bayezid'in de hat hocası olan Şeyh Hamdullah, aralarında sultan, şehzade, devlet adamı, âlim, meşayih ve şairlerin bulunduğu pek çok talebe yetiştirmiştir.[89] Öte yandan Münîrî, *Mihr ü Müşteri*'de hüsn-i hat sanatını meşkine dair şu beyiti söyler:

Hutûtun külline urdum kalem ben
Dahı bundan ilerü ne kılam ben (MM, 431)

Her ne kadar Evliya Çelebi, Münîrî'yi 'şairlerin başı olarak' tavsif etse de Latîfî "çağının olgun ve ariflerinden olmasına, marifet ve bilgisinin pek çok konuyu kapsamasına rağmen tanınmış şairlerden olmadığı için halk tarafından kıymetinin yeterince bilinmediğini" kaydeder.[90] Dolayısıyla şair de;

Çün açılmadı güftâr ile işüm
Sükût-ı künc-i uzlet oldı işüm (MM b. 364)

beyitiyle Latîfî'yi teyid eder gibidir.

Münîrî'nin mesleği *Amasya Tarihi*'nde, H. 910-915 seneleri arasında Şehzâde Sultan Ahmed'in erkân-ı divanında nişancılık yaptığı, şeklinde geçer. Aynı eserde babasının ismi Yusuf Çelebi olarak zikredilir.[91] Yukarıda da belirtildiği gibi, II.

---

87 Evliya Çelebi, *a.g.e.*, s. 190.
88 *A.e.,* s. 190.
89 Muhittin Serin, "Hamdullah Efendi, Şeyh" *DİA*, İstanbul 1997, C. 15, s. 452.
90 Latifi, *a.g.e.,* s. 509.
91 "910 senesinde muallim-i sultan-i "Bedreddin Mahmud Çelebi" bade musahiplerden nişancı "Şemseddin Ahmed Çelebi" vefat idüp hatip Kasımzade Amasyalı "Muhyiddin Mehmed efendi" muallim-i sultani olarak İstanbul'dan geldi. Amasya'nın kibar fuzala ve üdebasından Münîrî Mehmed Çelebi bin Yusuf Çelebi de nişancı oldu." s. 248; "915 senesinde Sultan Ahmed'in

Bayezid dönemine ait bir in'amat defterinde de şairin 'Mehmed Çelebi bin Nişancı Paşa' şeklinde kaydı mevcuttur. Bu kayıttan anlaşıldığına göre babasının da nişancı olması gerekmektedir.[92] Fakat Hüseyin Hüsameddin'e ait *Nişancılar Durağı* adlı biyografik eserinde, H.850-950 seneleri arasında görev yapan Amasyalı nişancılar arasında üç tane nişancı Mehmet Paşa bulunmasına rağmen, biyografisi Münîrî'yle örtüşeni tesbit edilememiştir.[93] Dolayısıyla eldeki bilgiler *Amasya Tarihi*'nde yazılanlardan ibarettir.

Münîrî, nişancılık görevinin yanısıra Osmanlı ordusunda sipahilik de yapmıştır. Bunu *Mihr ü Müşteri*'de kendisi ifade eder:

Bilürem sâhibü's-seyf ü kalemsin
Kemâlât ile âlemde alemsin (MM 368)

Sipahilikde iş yok itmedügüm
Nedendür bilmezem bitmedügüm (MM 432)

Siyer-i Nebî'nin birinci cildinde şairin özürlü olduğuna dair bir tesbitte bulunulmuş, bunun ispatı için de şairin *Türkçe Divân*'ında geçen iki beyitten faydalanılmıştır: "(...) şair hayatında yaşadığı sıkıntılardan dolayı talihinden şikayetçidir. Divanındaki beyitlerinden anladığımıza göre bunlardan biri ayağının topal olmasıdır. Ayağı sipahiliği sırasında katıldığı bir gazada yaralanmış olmalıdır"[94] ifadelerinin ardından içinde 'özr-i leng' ibaresi geçen beyitler örnek gösterilmiştir:

Görmek istersen *Münîr* İstanbula var Rumdan
Âşığa Bağdat ırağ olmaz *getürme özr-i leng* (D 134[a])

---

erkan-ı divanı şunlardı: Vezir Yular kısdı Sinan Paşa, nişancı Münîrî Çelebi bin Yusuf, silahdar Mahmud Beg bin Abdullah,…" Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *a.g.e.*, C. 3, s. 255.

92 İsmail Erünsal, *a.g.m.,* s. 318.

93 Abdizade Muhammed b. Abdurrahman Hüsameddin Hüseyin, *a.g.e.*

94 Ümran Ay, *Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si (1.cilt) (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlamamış Doktora Tezi, Danışman: Nihat Öztoprak, İstanbul 2007, s. 30.

Mest-i ışk-ı yârsın reftârını gördüm *Münîr*
Zâhir oldı tınma dahı ko *getürme özr-i leng* (D 135[b])

'Özr-i leng' ifadesi, özr-i leng vermek (getirmek) şeklinde bir deyim olup "Bir davet veya iş karşısında mazeret beyan etmek, bahane uydurmak."[95] manalarına gelir. Beyitlerin anlamları göz önünde bulundurulduğunda aslında şair tarafından, İstanbula gitmek için kendine mazeret bulduğu ve sevgiliye olan aşkı ortaya çıktığından dolayı artık bunu gizlemek için bahane sıralamaması gerektiği, anlatılmak istenmektedir. Dolayısıyla şairin aksak olup olmadığı bu beyitlerden anlaşılamamaktadır.

E. Vefatı

Osmanlı Müellifleri'nde şairin H. 927/M.1520-1521 yılında Sofya'da vefat ettiği kaydedilmiştir.[96] Öte yandan Evliya Çelebi, *Seyahatname*'de Amasya'da gömülü olduğunu ifade etmektedir.[97]

Mihr ü Müşterî mesnevisi üzerine yapılan doktora çalışmasında[98]ise üç kaynağa atıfta bulunularak Sofya'da öldüğü yazılıdır. Ancak *Osmanlı Müellifleri* dışında adı geçen kaynaklarda[99] Sofya'da öldüğüne dair bir bilgi yoktur. Dolayısıyla Amasya'da vefat etmiş olması daha muhtemeldir.

II. ESERLERİ

Münîrî'nin kaynaklarda adı geçen yedi eseri bilinmektedir. Ancak bunlardan elde bulunan ve üzerinde çalışma yapılan dört eseri mevcuttur. İncelemeye tâbî

---

[95] Süreyya Beyzadeoğlu, "Osmanlı Dönemi Atasözleri ve Deyimlerinden Divan Şiirinde Yer Alan 20 Atasözü ve Deyim", *Türk Kültürü*, 2002, S. 470, s. 356.
[96] Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, C. 2, s. 409.
[97] Evliya Çelebi, *a.g.e.*, C. 3, s.190.
[98] Ayten Akmandor ,"*Münîrî ve Mihr ü Müşteri Mesnevisi*" Ankara Üniversitesi DTCF, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Hasibe Mazıoğlu, Ankara 1983, s. II.
[99] Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *a.g.e.*, C. 3, s. 248, Latifi, *a.g.e.*, s. 318.

tutulan eserleri *Türkçe Divanı, Mihr ü Müşteri Mesnevisi* ve üzerinde çalışılan *Siyer-i Nebî*'dir.

1. Türkçe Divan[100]

Divan'ın üç nüshası tesbit edilebilmiştir. Bunlar İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar 5580, Vatikan Turci 230, Avusturya Millî Kütüphanesi 654 numaralarında kayıtlıdır.

İstanbul Üniversitesi nüshası 68 varaktan ibaret olup eksik bir nüshadır, müstensihi III. Murad Han'dır.[101]

Diğer nüshaların müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.

Mürettep bir divan olan *Türkçe Divan*'da; 29 Türkçe kaside, 2 mesnevi, 2 terci-i bend, 1 tahmis (*Hafiz*'ın gazelini), 1 murabba, 150 Farsça gazel, 330 Türkçe gazel, 1 tarih, 9 müfred, 17 muamma, 21 tuyuğ mevcuttur.

Başlangıç:

Teâlâ'llâh zihî dânâ vü kâdir
Ki nakşı her dü-âlem kerd zâhir (1^b)

2. Farsça Divan

Tezkirelerde şaire ait bir *Farsça Divan* olduğu belirtilmemektedir. Hammer'de diğer eserleri kaydedilmemiş, Latîfî'ye dayanarak sadece *Türkçe* ve *Farsça Divanı* olduğu ifade edilmiştir.[102] *Osmanlı Müelliflerin*de ise yalnızca 'divanı' ibaresi yer almaktadır.[103] Şairin *Türkçe Divanı*'nın içinde bulunan 150 tane Farsça gazelinden

[100] Divanın eksik bir nüshası olan İstanbul Üniversitesi nüshası üzerinde Ayten Akmandor yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Divanın bugün tesbit edilen üç nüshası üzerine yapılan başka bir doktora çalışması bitme aşamasındadır. Nüshaya ait bilgiler katalogdan ve muhteva ile ilgili bilgiler bu çalışmadan aktarılmıştır. bkz. Ersen Ersoy, "II.Bayezid Devri Şairlerinden Münîrî, Hayatı, Eserleri, Divanı" Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Devam eden doktora tezi, Danışman: Nihat Öztoprak, İstanbul- .

[101] Fehmi Edhem Karatay, *a.g.e.,* s. 94.

[102] Kınalızade Hasan Çelebi, *a.g.e.*, s. 924; Latifi, *a.g.e.*, s. 509., Hammer, *a.g.e.*, C. 1, s. 304.

[103] Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, C.2, s. 409.

ve üzerinde çalışılan eserde Farsça'ya olan hakimiyetinden hareketle Farsça bir divanı yazabilecek kabiliyette olduğu açıktır. Fakat bugüne kadar ayrı bir *Farsça Divan* bulunamamıştır.

3. Siyer-i Nebî

Çalışmanın asıl konusunu teşkil eden bu eser 3. bölümde geniş bir biçimde ele alınacaktır.

4. Mihr ü Müşteri

Assâr-ı Tebrîzî'nin (öl. M.1381) *Mihr ü Müşter*i adlı mesnevisinin Farsça'dan yapılan ilk manzum çevirisidir. Assâr'ın eseri 5120 beyit civarındadır. Münîrî buna 1000 beyit kadar ilave ederek eseri genişletmiştir. İlk 30 varaktaki bazı manzumeler ile mesnevinin içine serpiştirilmiş 11 gazel Münîrî'ye aittir. Esere pekçok atasözü ve deyim de Münîrî tarafından eklenmiştir.[104]

Bilinen iki nüshası vardır. İlki Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Bölümü Manzum eserler 1185 numarada kayıtlıdır. Bu nüshanın sonu eksiktir, istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Diğeri British Museum'da OR. 7742 numarada kayıtlıdır.[105] Müellif hattıyla yazılmıştır ve 9 Şevval 892/28 Eylül 1487'de tamamlanmıştır.

Aruzun *me fâ î lün/ me fâ î lün/ fe û lün* kalıbı ile yazılan mesnevi üzerine Ayten Akmandor bir doktora tezi hazırlamıştır. Eser çift kahramanlı aşk hikayelerinin bir örneğidir.

Başlangıç: Gönül kıl zikr-i bismillâhı miftâh
Ki feth ola kilîd-i genc-i fettâh

[104] Ayten Akmandor, *a.g.t.* s. XIII.
[105] Bu nüshanın tanıtımı için bkz. Günay Kut, *a.g.e.* s. 49-50.

Aynı eser üzerine Gönül Alpay Tekin'in de devam eden bir çalışması bulunmaktadır.[106]

5. Fıkıhdan Bir Risale

Osmanlı Melliflerinde, şairin eserleri arasında *Fıkıhdan bir Risalesi* olduğu da kayıtlıdır.[107] Diğer kaynaklarda böyle bir bilgiye rastlanmamıştır. Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Bölümü 3653 numarada "*İbrahim Münîrî - Risale-i Fi'l-Fıkh*" ismiyle kayıtlı olan eser, *Osmanlı Müellifleri*'nde adı geçen eser olmalıdır.

6. Tezkiretü'l-Vekâyi

Amasya Tarihi'nde bu eser, "Sultan Ahmed devrine mahsus bir tarih mecmuası" olarak geçer. Hüseyin Hüsameddin, adı geçen eseri zikrettiği bölüme "Münîrî Efendi'nin (…) Mecmua-yı Tarihiyye'sini Amasya'da Şeyh Alizâde Abdullah Efendi'nin hanesinde, Münşeat Mecmuası'nı da Veliyüddin Efendi Kütüphanesi'nde bulmuştum" şeklinde bir dipnot düşer. Fakat eser yanmıştır.[108] Bu eserin, *Osmanlı Müelliflerin*de *Tezikerü'l-Vekayi* adıyla anılan eser olması muhtemeldir. Bayezid Camii Şerifi içindeki Veliyüddin Efendi Kütüphanesi'nde eserin bir kısmının mevcut olduğu *Osmanlı Müellifleri*[109]'nde bildiriliyor ise de bugün kataloglarda bir bilgiye rastlanmamıştır.

7. Münşeât Mecmuâsı

Amasya Tarihi'nde "Amasyalı Müniri Çelebi tarafından yazılmış bir eserdir. (886-917/1581-1511) tarihleri arasında Amasya valisi olan Şehzade Sultan Ahmed'in babası Sultan II. Bayezid'e ve diğer emirlere yazdığı hususi mektuplarını ve arz-

---

[106] Hatice Aynur, *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, Tezler, Yayınlar, Haberler Toplu Sayı 1990 – 2005* , HAB. Yayınları., İstanbul 2005. s. 629.
[107] Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, C. 2, s. 409.
[108] Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *a.g.e.*, C. 3, s. 243.
[109] Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, C.2, s. 409.

nâmeleri ihtiva etmektedir"[110] bilgileri yer almaktadır. Bu eserin de Bayezid Camii Şerifi içindeki Veliyüddin Efendi Kütüphanesi'nde münşeat mecmuaları içinde bulunduğu bildirilmektedir.[111] Fakat bugün böyle bir bilgiye rastlanamamıştır.

III. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Münîrî'nin edebî şahsiyetinin oluşmasında, XV. ve XVI. yüzyıllardaki Divan şiiri anlayışının büyük etkisi bulunmaktadır. İstanbul'un fethinden sonra klasik bir hüviyet kazanan Divan şiiri, Anadolu'daki ilim ve kültür merkezlerinde de üstün örnekler verebilmekteydi. Bu merkezlerin önde gelenlerinden biri de Şehzade Sancağı olan Amasya'dır.

1. II. Bayezid (1481-1512) Devri ve Amasya

Osmanlı Devletinde bir merkezin şehzade sancağı olabilmesi için üç temel özelliğe sahip olması gereklidir. "İlki Devletin kuruluş döneminde şehzadelere ve beylere verilen sancakların uç bölge olması; ikincisi şehzadelere sancak olarak verilecek merkezlerin eski Anadolu Beylikleri'nin başşehirleri olması; üçüncüsü ise bir Osmanlı şehzadesinin sancağa çıkması için o sancağın önemli bir tarih, kültür, medeniyet ve ticaret merkezi olmasıdır."[112]

Amasya'nın, güzergahının önemi, stratejik konumu ve sosyal hayatının hareketliliği önemli olaylara sahne olmasını sağlamıştır. Anadoluya göç yolunun üzerinde bulunan bu şehir, pekçok heterodoks hareketin de merkezini oluşturmuştur. Selçuklular döneminden itibaren gelişmeye başlayan kültürel yapı, Osmanlılar döneminde zenginleşerek devam etmiş ve Amasya'yı devlet adamlarının yetiştiği bir merkez haline getirmiştir.[113]

---

[110] Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *a.g.e.*, C. 1, s. 270.
[111] *A.e.*, C. 1, s. 270.
[112] Ali Fuat Bilkan, "Amasya'nın Osmanlı Dönemi Kültür Hayatında Yeri ve Önemi", *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (2. Kitap)*, Amasya 2007, s. 613.
[113] *A.m.*, s. 618.

II.Bayezid, Amasya'daki şehzadeliği döneminde bu şehrin, tarihî ve kültürel birikimini çok iyi değerlendirmiş, pekçok şair ve ilim adamının yetişmesini sağlamıştır. Daha sonra bunların merkezi yönetime katılımları da söz konusu olmuştur. Devrin tanınmış şairlerinden Cafer Çelebi'nin babası Tâcî Bey şehremini, Sâfî mahlaslı Cezerî Kasım Paşa defterdar, ve Kutbî Paşa Çelebi de nişancı idi.[114] II. Bayezid'in kendisi de, Türk, Arap ve Fars edebiyatlarına hakim, Adlî mahlasıyla şiir söyleyen bir şehzadeydi. Ayrıca özellikle hat sanatına gösterdiği büyük ilgi ve destekle Şeyh Hamdullah gibi bir üstadın da yetişmesini sağlamıştır.[115]

XIV. asırda Dede Korkut Hikayeleri'nin derlendiği ve Anadolu'da ilk Türkçe eser yazma geleneğinin başladığı şehir olan[116] Amasya, II. Bayezid döneminde Tâcî Bey'in oğlu Cafer Çelebi, Mesîhî, Zâtî ve Necâtî Bey gibi mühim şairlerin yetişmesine de ev sahipliği yapmıştır.

Devrin en önemli ilim adamlarından biri de Hâtemî mahlasıyla Türkçe, Farsça ve Arapça şiirler söylediği bilinen fakat tezkirelerde sadece 'hançer' redifli Farsça bir gazeli ile bazı Türkçe manzume ve beyitleri yer alan Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi'dir. (öl. 1516). Müeyyedzâde, şairliği, hattatlığı, zengin kütüphanesi ve bilhassa dini konularda yazdığı risaleleri ile tanınan iyi bir bürokrattır. Şehzade Bayezid'in sarayında iken hem bir hâmi hem de bir şairin davranış kurallarını görmüş ve bu tecrübesini pekiştirerek kendisi de pekçok şair ve ilim adamını himaye etmiştir. Meşairü'ş-Şuara yazarı Aşık Çelebi, Necâtî Bey ve Zâtî gibi iki usta şaire hâmiliği bilinmektedir.[117]

XVI. yüzyılda Divan şiiri, bir yandan şekil bakımından olgunlaşmış ve İran edebiyatındaki örnekleriyle boy ölçüşebilecek düzeye gelmiş, diğer yandan da günlük konuşma dilinden gelen unsurların, deyim ve atasözlerinin ve günlük hayat sahnelerinin şiire yansımasıyla M. Fuat Köprülü'nün *Mahallileşme Cereyanı* olarak

---

[114] Haluk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler,* MEB Yayınları, İstanbul 1996 , s. 172.
[115] Muhittin Serin, "Hamdullah Efendi, Şeyh" *DİA*, İstanbul 1997, C. 15, s. 449.
[116] Ahmet Kartal, "Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Dil ve Edebiyat", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 1*, DEV Yayınları, İstanbul 2008, s. 101.
[117] Muhsin Macit, "Şiir", *Türk Edebiyatı Tarihi 2*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 32. Daha fazla bilgi için bkz. A. Haluk Dursun, "19.Yüzyılda Adam Yetiştirmede Hânegi-Himâye Usûlü" *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Ekim 1996, Yıl:25, Sayı:4, s. 71-83.

adlandırdığı bir döneme girmiştir. Bu dönemde şairler, bakışlarını kendi çevrelerine yöneltmeye çalışmışlar, baştan sona Türkçe kelimelerin kullanıldığı gazeller, beyitler yazmışlar, şehrengizler kaleme almışlardır.[118]

II. Bayezid'in hükümdar olmasıyla Amasya'da, Şehzade Ahmed, ihtişam içinde yaşamaya başladı. Etrafında âlim, şair ve sanatkârlardan oluşan bir topluluk bulunuyordu. Musıkişinas üstad Zeyne'l-Abidin; nakkaşlar Şah Kulu, Tebrizli Melek Ahmed ve Hasan b. Mehmed; şairlerden ise Afitabî, Penahî (Şah Kulu), Münîrî İbrahim Çelebi, şair ve bestekâr Makâmî himayesindeydi. Kadın şairlerden Zeynep ve Mihrî Hanımlar da çevresinde idiler.

Münîrî İbrahim Çelebi, (öl.927/1521) Şehzade ile yakından münasebeti olan, ona kasideler sunmuş, özel meclislerinde bulunmuş ve takdir görmüş şahıslardandı. Fakat şiirinden ziyade ilmi ile tanınmışdı.[119]

2. Şairin Edebî Kişiliği

Münîrî çağının en fazıl ve kibar âlimleri arasındadır. Şehzade Ahmet'in oğullarının sünnet töreninde 'en fazıl' şair olarak anılır.

"911 senesinde Şehzade Sultan Ahmed genç şehzadelerine bir sünnet düğünü yaptırdı. Ümera-yı etrafı davet iderek muazzam bir dirnek oldı. Mükemmel bir donanma şeklini aldı. Amasya şehri cennet gibi bezendi. Bu esnada Amasya'da Türk şuarasından Çeşmî, Şermî, Figanî, Kamî, Melîhî, Münîrî, Mihrî ve Acem şuarasından Basirî, Penâhî, Kutbî Beg maruf idiler. Bunların içinde en ayyaşı Tokadlı Melîhî, en terbiyelisi Şermî, en fazılı da Münîrî Efendilerdi. En şayan-ı dikkat Mihrî Hatundı."[120]

Her ne kadar Münîrî'nin, ilmi şairliğinden üstün tutulsa da hem bir divan tertib edecek kadar hem de Klasik edebiyatın en hacimli manzum siyerini yazacak kadar şiir sanatına hakimdir. Eserlerinde devrin mahallîleşme akımının bütün özellikleri görülür. *Siyer-i Nebî*'de kullandığı dil sade ve külfetsizdir. Sadece kimi tasvirlerde

[118] Muhsin Macit, *a.g.e.*, s.34.
[119] Haluk İpekten, *a.g.e.,* s. 176.
[120] Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *a.g.e.*, C. 3, s., 249.

Farsça terkiplerle ve söz sanatlarıyla sanatını ön planda tutmuştur. Atasözü ve deyimleri mesnevinin içine ustalıkla yerleştirmiş, cinas sanatını da zorlanmadan, *Siyer*'in büyük bir kısmında uygulamıştır.

Divan şairi, şiir söyleme ve şairlik hakkındaki düşüncelerini, kendi eserlerinde dile getirir. Bunların değerlendirilmesi, şairin sanat anlayışının da ortaya çıkması demektir.[121] Aslında şairin yaptığı bizzat kendi şiiri ve şairliği üzerine bir eleştiridir. Fakat bu yolla hem şairin, hem de yaşadığı çağın şiir, şair, sanat ve edebiyat konularındaki düşünceleri, anlayış, alışkanlık, zevk ve değer ölçüleri bir dereceye kadar tesbit edilebilmektedir.[122]

Münîrî de kendi eserlerinde şiir sahasında örnek kabul ettiği üstadların adlarını anmıştır.

Divanında bulunan Farsça kasidelerinde İranlı şairlerden Zâhir-i Faryâbî'nin ve Selmân-ı Sâvecî'nin Farsça gazellerinde ise Hafız'ın tesiri görülür. Türkçe şiirlerinde kasidede Ahmed Paşa, İvazpaşazâde Atayî; mesnevide Nizâmî-i Gencevî ve Şeyhî; gazellerinde ise Ahmed Paşa, Şeyhî ve Ahmedî'nin etkisi bulunur.[123] Bazı fahriye beyitlerinde kendi şiirini över. Nazmının, Nizâmî'nin söz incileri gibi herkesin kulağına küpe olduğunu söyler:

Nizâmî gibi nazmun dürleri hem
Olupdur guşvâr-ı gûş-ı âlem (MM 386)

Ahmedî gibi derya olan gönüllerin içindesin ve şiirin Ahmed Paşa gibi âlemde meşhurdur:

---

[121] Mehmet Çavuşoğlu, *Necati Beğ Divanının Tahlili*, MEB Yayınları, İstanbul 1971, s. 17-24.; Nejat Sefercioğlu, *Nev'i Divanı'nın Tahlili*, Akçağ Yayınları, Ankara 2001, s. 4-7.; Cemal Kurnaz, *Hayalî Bey Divanının Tahlili*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 31-37.

[122] Harun Tolasa, "Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* İzmir 1982, S. I, s. 17.

[123] Ümran Ay, *Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si (1.cilt) (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlamamış Doktora Tezi, Danışman: Nihat Öztoprak, İstanbul 2007, s. 47.

Bugün derya-dil içre Ahmedîsin
Ya hod Hassan kim Ahmedîsin (MM 387)

Oluban şi'r-i Ahmed gibi ma'mûr
Olupdur her sözün âlemde meşhûr (MM 385)

Gazel ve kaside türünde eşine az rastlanır şiirlerinin sihrine Câmî'nin nazmı dahi râm olmuştur:

Kasîde vü gazelde az nazîrün
Fütâdesin velî yok dest-gîrün (MM 372)

Ne denlü şeyh ise şi'r içre Câmî
Olupdur nazmunun efsûnı râmı (MM 383)

Mesnevi sahasında Ahmedî ve Şeyhî'yi "bu fennün pîri" addeder. Onları Nizâmî-i Gencevî'nin şairlik gücü ile mukayese ederek ustalıkta onu yakaladıklarını söyler. Kendisi de bu iki şairden ilham alarak bir mesnevi yazma niyetinde olduğunu ifade eder:

Velîkin Ahmedî vü pîr Şeyhî
Kim anlardur bu fennün dahı şeyhi (MM 439)

Nizâm-ı nazma ol sahib-kıranlar
Nizâmînün hemân naklidür anlar (MM 441)

Söz oldur k'anlar ittiler müretteb
Kalanı oğlan uşak oyunı heb (MM 442)

Nazar kıl Hüsrev ü Şîrîne gel var
Bak andan Leylî vü Mecnûna tekrar (MM 466)

Mutî' olup didüm kim oldu lâzım
K'olam bu vech ile nazma mülâzım (MM 454)

Münîrî, bir gün gönlünün sesine kulak vererek:

Bulınur defteründe külli eş'âr
Nedendür mesnevi olmaya yâr (MM 451)

Niçin yok mesnevîde yâdigârun
Ki eş'âr içre vardur bunca kârun (MM 418)

beyitlerini söyler ve böylece *Mihr ü Müşteri* yazılmaya başlanır.

Münîrî Klasik edebiyatın önemli bir sahası olan nazire yazma geleneğine uyarak mühim şairlerin şiirlerini tanzir de etmiştir. Divan şairlerince bir şiirin tanziri, şaire karşı duyulan saygının ifadesi ve şairin üslûbunun beğenilmesine delildir. Dolayısıyla nazîrenin de en az asıl şiir kadar güzel olması gerekir.[124] Münîrî kendisinden önce ve kendi asrında yaşayan bir çok divan şairine nazire yazmıştır. Bu şairler arasında ilk sıraları Şeyhî, Ahmedî, Ahmed Paşa ve Necâtî alır. Kasidede Ahmed Paşa, mesnevide Şeyhî ve Ahmedî, gazelde de Necâtî kendi devirlerinin en meşhur şairlerdir. Şairin nazire yazdığı diğer şairler arasında Mesihî, Şâhidî, Nizâmî Çelebi, Cem Sultan, Atâyî, Lâmî Efendi, Atâ Kadı Üskübî, Revânî Çelebi, Cezerî Kâsım Paşa, Sultan Bayezid Han, Tâcizâde Cafer Çelebi, Kemâl-i Zerd, Ulvî ve Hâfî sayılabilir.

Necâtî'ye ait bir gazele naziresi şöyledir:

Necâtî'nin gazelinin matla' beyiti:

Gözümüz rûşen ider lutf ile hak-i kademüñ
N'ola iy serv-i revân şimdi mi gördüñ keremüñ

[124] Cem Dilçin, *Örneklerler Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 1983, s. 269.

Münîrî'nin naziresi:

Gah u bî-gah dimez irer dile cerv ü sitemüñ
Şerm-sâr itdi beni doğrusu lutf u keremüñ

Yıllar oldu ki yolında dökerem kanlu yaşı
Dahı bir gün dimedü ñ kim nicesin ya ne demüñ

Gussamuñ kıssaların nice yazmak dilerem
Kanlu yaşı varak üstine dökilür kalemüñ

Dil-i mecruh diler derd ile peykân senden
İrdügünce cigere tîr-i hadengi sanemüñ

Çekmesün kuhl-ı cilâ minnetini çeşm-i Münîr
Rûşenâ-y-ise yeter dideme hâk-i kademüñ[125]

Münîrî, başta da belirtildiği gibi şairliği ikinci planda anılan, arif ve fazıl bir şahsiyettir. Fakat eserlerine, özellikle de *Siyer-i Nebî*'ye dikkat edildiğinde öncelikle Türkçe ve Farsça'ya hakim; döneminin edebî faaliyetlerinden haberdar; İslam tarihi hakkında bir siyer ortaya koyacak derecede malumat sahibi ve mükemmel bir cinas ustası olduğu ortaya çıkmaktadır. *Siyer-i Nebî*'nin diğer ciltleri tamamlandığında ve *Türkçe Divanı* üzerinde yapılan çalışma bittiğinde şairin sanatı ve edebi şahsiyeti hakkında daha fazla bilgi sahib olmak mümkün olacaktır.

[125] Saadettin Keklik, *Pervâne Beg-Mecmuâtü'n-Nezâir (340^b-368^b)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Mustafa Demirel, İstanbul 2003, s. 100.

İKİNCİ BÖLÜM

A. SİYER-İ NEBÎ'NİN YAZILIŞ SEBEBİ

Eserin, Sebeb-i Telif bölümü, I. cildin 90-145. beyitler arasındadır.[126] Münîr:

Meded rûhından irüp lutf-ı Bârî
Kılursa bana bu bahr içre yarı (139)[127]

diyerek sadece Allah'ın lutfunu kazanmak ve Hz. Peygamber'in şefaatine nail olabilmek için *Siyer*'i kaleme aldığını belirtir.

Eserin yazılış sebebi kısaca şöyledir: "Bir gün yaşlı gözlerle ibret aynasından kendine bakan Münîrî, nefsinin elinde parça parça olmış ciğerini görür, yüzü de kanlı yaşlarla adetâ kırmızı lâlelerle dolu lâle bahçesine dönmüştür. Sanki bir ateşin içindeymiş gibi sinesi cayır cayır yanmaktadır. Böyle olmasına sebep nefsinin arzu ve istekleriyle geçirdiği ömrü, günden güne artarak etrafını saran günahlarıdır. Günahkâr çehresi aynı kara topraklar gibi kararmıştır, artık ömrü de sonuna yaklaşmak üzredir. Günahının ve isyanın haddi hesabı yoktur, kendi gibi ebter olan ömür defterinde Allah için hayırlı bir iş yazılmamıştır. Buna rağmen Allah'ın mağfiretinden hiç ümidini kesmemiş, Allah'ın bir, Peygamber'in hak olduğunu daima diline vird edinmiştir. Rabbinin affına ve keremine sığınan Münîrî, onun emir ve yasaklarına boyun eğer, naz u niyaz içinde ağlayıp inler. Ancak yücelerden yücesi Allah'a ulaşmak sabır işidir. Gönül kuşu kendi gücüyle onun makamına kanat açamaz, cemâlini görmeye ve celâlini anmaya takât yetiremez. Bu yol meşakkatli ve çetin bir yoldur, nefisle uğraşmak ve onu dize getirmek çok zordur. Belli ki vasıtasız,

[126] Ümran Ay, *Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si (1.cilt) (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlamamış Doktora Tezi, Danışman: Nihat Öztoprak, İstanbul 2007.
[127] Ümran Ay, *a.g.t.*, s. 54.

rehbersiz ol yüce dergâha ulaşılmaz, Allah'ın vuslatına erilmez. Ona ulaşmak sadece bütün insanları Hak yoluna davet eden, Hakk'ın habibi ve elçisi, kâinatın efendisi, iki cihan serveri Hz. Muhammed(sav)'in eteğine sımsıkı yapışıp onu kendine rehber edinmekle mümkündür. Allah'a ulaşmak O'nun emir ve yasaklarına uyup, Kur'an'ın bildirdiği İslâmî esaslarla ruhunu pak ve müzeyyen etmektir. Şair bu kısımda beş vakit namazda daim olunması gerektiğini özellikle belirtir. Eğer kişi ömrünü faydalı geçirmek, iman üzere ölmek, kendine yâr olmak isterse önce Allah'ın zikrini yâr edinmelidir. Kişi kendinden geçip Allah'tan haberdâr olursa ancak o zaman kendi varlığını anlayabilir. Ayrıca Hz. Peygamber'in yolundan ayrılmadan, onun hayatını ve yaşayışını rehber edinmek ve onu daima yâd etmek gerekmektedir. Mürüvvet denizi ve şefaat kaynağı Hz. Peygamber'in rehberliğinde Allah'a kavuşma arzusuyla dolup taşan şair, bu haliyle coşkun bir deniz gibidir. Denizlerdeki incileri toplayan gavvaslar misâli Hazreti Peygamber'i anlatan söz incilerini gönül denizinden çıkarıp cihan halkına karşılıksız nisar etmek, saçmak niyetindedir. Nazım ipliğine dizeceği söz incilerinin her biri alelâde inciler değil, "dürr-i yetîm"i anlatan kıymetli incilerdir. Kendinî Hz. Peygamber'in vasfını anlatmaya layık görmeyen Münîrî, Allah'ın izni, inâyeti ve ilhamıyla ancak bunu başarabileceğini söyler.

Ömrü nihayete ermeden eserini tamamlamayı Allah'tan niyaz eden şair, âlemlerin en hayırlısı Hz. Peygamber'e salavat getirerek bu bölümü bitirir, na't bölümüne geçer."[128]

Sebeb-i Telif bölümündeki ifadelerden hareketle *Siyer-i Nebî,* sadece Allah'ın rızasını ve Peygamber'in şefâatini kazanmak amacıyla kaleme alınmış gibidir. Herhangi bir devlet büyüğüne ithaf edilmemesi de bu kanaati kuvvetlendirir.

B. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Müniri'nin *Siyer-i Nebi'si*, yedi cilt olarak tertib edilmiştir. Tahminen 33.000 beyit civarında olup 866 varak hacmindedir.[129]

---

[128] Ümran Ay, *a.g.t.,* s. 54-55-56.

[129] Eser dört ayrı doktora çalışmasına konu olacak biçimde planlanmıştır. İlk cildin çalışması tamamlanmış, diğer altı cildinki halen devam etmektedir. Reyhan Çorak, *Münîrî'nin Manzum*

Siyer'in bu çalışmaya konu olan kısmı ikinci cildin (205[a] ile 283[a] arası) bir bölümü ile üçüncü cildin (283[b] ile 421[b] arası) tamamıdır. Dolayısıyla çalışma boyunca *eser, metin* ya da *Siyer* kelimelerinden kasıt adı geçen varaklar arasındaki 8089 beyitlik kısımdır.

1. Nazım Şekli

Siyer, sadece mesnevi nazım şekliyle yazılmış arasında başka nazım şekliyle yazılmış kısımlara rastlanmamıştır. Klâsik tertip hususiyetlerini ihtiva eder. Birinci cilt, 47 beyitlik bir tevhidle başlar, 42 beyitlik münacaat, 56 beyitlik sebeb-i telif bölümü ve 52 beyitlik na't bölümünün ardından Âgâz-ı Kitâb-ı Siyer bölümü ile konuya geçiş yapılır. Şair ardından Fıtrat-ı Âdem Aleyhisselâm başlığıyla, Hz. Âdem'in yaratılışından başlayarak nübüvvet nurunun peygamberden peygambere intikâlini anlatır. Bu kısım nübüvvetin Hz.Peygamber'e ulaşmasına kadar devam eder. Şair daha sonra Hz.Peygamber'in ana rahmine düşmesinden başlayarak onun hayatına giriş yapar.[130]

Bu çalışmanın ihtiva ettiği ikinci cilt, 'Hz. Bilâl'in Müslüman Olması Hikayesi' ile başlayıp 'Develeriyle Birlikte Hz. Peygamber'in Yanına Gelen Münzir bin Nâci'nin Hikayesi' ile son bulur. Üçüncü cilt ise 'pendnâme' niteliğinde olan 23 beyitlik bir kısmın ardından 'Hz. Peygamber'in Mîrâc'a Çıkması Hikayesi' ile başlar ve 'Münafıkların Başı Abdullah bin Ubeyye Hikayesi' ile son bulur. Her iki cildin sonunda şairin, ciltleri bitirmek nasip olduğundan dolayı, Allaha şükrettiği, Hz. Peygamber'in şefaatini dilediği ve okuyucudan hayır dua beklediği 5 ya da 6 beyitlik küçük bölümler mevcuttur.

Siyer-i Nebî'si II-III, Marmara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü, Devam eden doktora tezi, Danışman: Sabahat Deniz, İstanbul- ; Mustafa Özkat, *Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si IV-V,* Marmara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü, Devam eden doktora tezi, Danışman: Nihat Öztoprak, İstanbul- ; Yılmaz Top, *Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si VI-VII*, Marmara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü, Devam eden doktora tezi, Danışman: Sabahat Deniz, Marmara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul-.

130 Ümran Ay, *a.g.t.*, s. 57.

2. Vezin

Siyer'de aruzun hezec bahrinin *me fâ î lün me fâ î lün fe û lün* (._ _ _ . _ _ _ . _ _) kalıbı kullanılmıştır.

Anadolu sahasında gazel, kaside ve mesnevi gibi belli başlı nazım şekilleri, XIV. ve XV. yüzyıllarda tekâmülünü tamamlamıştı. Bu dönemde muhteva ve şekil açısından klasikleşmeye başlamış olan şiir, aruzun değişik vezinleriyle bunların çeşitli şekillerinin tecrübe edilip seçilme devresini geride bırakmış, tercih edilip kullanılan vezinler artık olgunlaşmaya başlamıştır. Bu arada Türk şiirinde eskiden beri kullanılan dörtlükler önemini muhafaza etmeye devam etmiş, böylece Klasik edebiyata tuyuğ nazım şekli kazandırılmıştır. Öte yandan şairler, hecenin 11'li ve 8'li şekillerine uyan aruz kalıplarını kullanmayı daima tercih etmişlerdir.[131]

Mesnevilerde olduğu gibi bazı nazım şekillerine mahsus vezin kalıplarının kullanıldığı da bilinmektedir. Eserde kullanılan *me fâ î lün me fâ î lün fe û lün* (._ _ _ . _ _ _ . _ _) kalıbı da bu çeşittendir. Özellikle tef'ilelerin tekrarlarından oluşan kalıplar sık kullanılmıştır. Mesela, Yunus Emre'nin (ö. 720/1320) Risâletü'n nushiyye'si, Hârizmî'nin (VIII / XIV. asır) Mahabbetnâme'si, Hocendî'nin (VIII / XIV. asır) Letâfetnâme'si, Ahmedî'nin (ö. 815/1412-13) Cemşîd ü Hurşîd ve Tervîhü'l ervâh adlı eserleri, Yazıcızâde Mehmed'in (ö. 855/1451) Muhammediyye'si, Yahyâ Bey'in Yûsuf u Züleyhâ'sı, Fazlî'nin Şem ü Pervâne'si ve Hüsrev ü Şîrîn'i vb. bu vezinle nazmedilmiştir.[132]

Siyer-i Nebî'nin vezni, Halk edebiyatında kullanılan 11'li hece ölçüsüne tekabül eder. Bu ölçü aynı zamanda *koşma* nazım şeklinin de ölçüsüdür.[133]

Siyer'in muhtevasındaki deyim ve atasözleri, mahallî ifadeler ve halk söyleyişlerinin yanında kullanılan veznin de hece ölçüsü ile paralellik göstermesi dikkate değer bir husustur. Böylece döneme hakim olan Mahallîleşme akımının *Siyer*'e de etki ettiği söylenebilir.

---

[131] Nihat Çetin, "Aruz" *DİA*, İstanbul 1991, C. 3, s. 434.
[132] *A.mad.,* s. 434, 436.
[133] Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 1983, s. 305-306.

Klasik şiirde zaman zaman aruzun Türkçeye tatbik edilmesinden kaynaklanan teknik kusurlara tesadüf olunur. Terim olarak kısa hecenin aruz ölçüsüne uydurulmak üzere uzatılmasına *imâle*, Türkçe kelimelerde uzun sesli bulunmadığı için kısa okunması gereken hecelerin uzun okunmasına *imâle-i maksûre* denir ve aruz uygulamasında hata sayılır.[134] Münîrî'de en çok karşılaşılan aruz kusurlarından biri *imâle-i maksûre*dir:

Didiler s*i*ni ḳorḳutmış Muḥammed
Ne var ḳorḳutsa da sırr-ı Muḥammed (2/1812)

Efendisinden aluñ bunı ṣatun
Ki b*i*nüm ḫidmetümde ola her gün (3/4452)

Yahūdī ṣordı āyīnüñ ne s*i*nüñ
Muḥammed dīni üzre gibi dīnüñ (3/4604)

b*i*ni (3/3801), s*i*ni (3/4394), b*i*nüm (2/764), s*i*nüñ (2/202), u*ma*ruz (2/1207), gi*ri*ser (2/1384), göre*medi* (2/1547), gözle*me*yüben (2/1576), olmı*ş-ı*ken (3/1560), o*la*lum (3/1734), di*di* (3/4348), o*la*sın (3/4942), sa*na*sın (2/2782), hazretle*ri*nün (3/382), ö*zine* (3/2301), i*di*serdür (3/2314), küllü*müze* (3/3796) gibi birçok kelimede imâle-i maksûre görülür.

Eski Anadolu Türkçesi'nde 1. ve 2. teklik şahıs çekimlerinin *i*'li kullanımları vezin zaruretinden ileri gelmektedir. Çünkü *e*'nin uzatılması hem kulağa hoş gelmez hem de yazıda göstermek mümkün değildir.[135] Yukarıda örneklerde de görüldüğü gibi, veznin uzun hece gerektirdiği yerlerde *i* kullanılmıştır. Bunun yanında adı geçen şahıs zamirleri şayet veznin kısa hecesine karşılık geliyorsa *e*'li yazılışı tercih edilmiştir: s*e*ni, b*e*ni, s*e*nüñ b*e*nüm gibi.

[134] Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Edebî Bilgiler, Nazım Şekilleri-Aruz Ölçüsü*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Ders Notları, Erzurum 1986, s. 27.
[135] Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1977, s. 24.

Metinde sonu ünsüz harf ile biten 1 hece değerindeki bazı Türkçe kelimeler de 1,5 hece değerinde okunarak imâle-i memdûd[136] yapılmıştır:

Resūlullāhı alup orta yire
Gelürler mesned olup *bir* bire (2/370)

Dürüşgil *öl*mege ölmeden öñ
Fenā içre beḳāñı bulmaġa öñ (2/2025)

Şair, bazı Farsça kelimelerde zihaf[137] yapmıştır. Metinde zihaflı olan hecenin uzun ünlü harfi kaldırılıp hareke konmuştur:

Maʿārif gen*ci*ne-y-mişsin ḫazīne
Saʿādetlü ḳuluñ olan kemīne (3/2192)

Bazen de şair, sonu çift ünsüzle biten ve med'li olmaması gereken hecelerde vezin gereği, med'i ortadan kaldırmak için sondaki çift ünsüz arasına ünlü harf koymuş ve bunu da hareke ile göstermiştir:

Didüm k'esdi bu yil böyle *ḫışım*-nāk
Degüldür şübhe yoḳ teʾs̱īr-i eflāk (3/3806)

Birinci mısradaki "ḫışım-nāk" kelimesinin doğrusu "ḫışm-nāk"tır. Burada şair, vezne uydurmak için "ḫışm" kelimesini "ḫışım" şeklinde imlâ etmiştir:

Ḳureyş aʿyānı olmaḳla *şerem*-sār
Ṭaġıldılar cihān giñken olup ṭar (3/4168)

---

[136] Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerde bir uzun heceyi ya da hemze ile biten bir heceyi biri uzun diğeri kısa olmak üzere iki hece olarak okumaya imâle-i memdûd, imâle-i memdûde ya da med yapmak denir. Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Edebî Bilgiler, Nazım Şekilleri-Aruz Ölçüsü*, Atatürk Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Ders Notları, Erzurum 1986, s. 31.

[137] Zihaf: "Uzun okunması gereken bir hecenin vezin icabı kısa okunmasıdır ." Tahir-ül Mevlevi, *Edebiyat Lügati*, Erdem Kitabevi, Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu, İstanbul 1994, s. 182.

Birinci mısradaki “şerm-sār” ifadesi “şerem-sār” şeklinde yazılmıştır:

Zaman zaman da yine vezin için Farsça kelimelerin, med’siz olan kapalı hecelerinin ünlü harfini harekeyle değil de harfle göstererek uzun ünlü haline getirmiş ve bir buçuk (_ .) okunmasını sağlamıştır:

Degürüp *üs*tādınuñ selāmın
Ne-ise ʿarż ḳıldı her kelāmın (3/4413)

Varup ol ḳarıcuġa *mih*mān ol
Yıḳuḳ göñlini yapup ḳūt-i cān ol (3/3913)

Şairin vezin için kelimelerden tasarruf ettiği yerler:

a. Vasl-ı ayn yoluyla bazı kelimelerin okunuşunda tasarruf edilmiştir:

m’itdi (2/23) n’oldı (2/1860) k’idiserdür (2/1914) k’āfütābı (2/1942) zü’ntikāmı (3/1458) nic’idelüm (3/1670) yüzüñ’iy (3/1803) kend’elüñle (3/1846) nitek’edyān (3/1956) çünk’oldular (3/2915)

b. Arapça’da oğlu anlamına gelen *bin* kelimesi, özellikle *yâ* nidasıyla birlikte kullanıldığında vezne göre aşağıdaki örneklerde olduğu gibi yazılmıştır:

Yaḳındur *yābne* Ḫaṭṭāb ol ki tīġuñ
Çıḳup küffāra ide ḍarb tīġuñ (2/194)

Nire giderdüñ ola *yābne* Ṭālib
Ḫalāṣ oldum ṣanurduk ola ġālib (3/4233)

c. Arapça *inşaallah* ve *maşaallah* kelimelerinin, bazen vezin gereği kısaltılmış halde yazıldığı görülmektedir:

Didi ʿammūsı *şallāh* ben de görem
Sizüñle ṣoḥbet-i ḫāṣ içre girem (2/739)

Didi kim ol hümā-fer bize *şallāh*
Gelüp ḳonuḳ ola virbiyüp Allāh (3/3902)

d. Dönemin dil özelliklerine uygun olarak *eğer* bağlama edatı vezin gereği *egerçi, ger, veger, vegerni, ver* şekillerinde fakat farklı anlamlarda kullanılmıştır:

Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur (2/113)

İyitdi yā ilāhe'l-ʿālemīn *ger*
Degülse ol Ḳureyş anı ki añar (2/267)

Veger inkāruñuz varsa Resūle
Dileñ muʿciz olur ol daḫı n'ola (3/2214)

Vegerni irteye ḳalan ḳażādan
Ḥazer ider mi luṭf uman Ḫudādan (3/2899)

e. Bağlama edatlarından sınırlama bildiren *velî, lîkin, velîkin, lîk* edatının vezin gereği bütün şekilleri kullanılmıştır:

Münezzeh şeş cihetden lā-mekāndur
Velī anuñla pür her bir mekāndur (2/14)

Müşennā gerçi anı aldı gitdi
Bu ḳavl-i bedle *līkin* ʿaḳlı gitdi (2/548)

Velīkin şöyle ġavġa ḳopdı k'āvāz
Harem şehrine irdi çoġ eger az (3/1315)

Ḳureyş itmekde ol gün mihmānı
İver *līk* anlaruñ giceye cānı (3/2578)

f. Vezin gereği *nitekim, nite, san, sanki, san kim* teşbih edatlarının imlâsı ile sebep bildiren *çünki, çün kim, çün* edatlarının bütün şekilleri kullanılmıştır:

Ḳurumış tāb-ı mihriyle reg ü pey
İñilder cān deminde *nitekim* ney (2/46)

Alup ʿüryān eline tīġ-ı tīzi
Biçer her şaḫṣı *nite* derzi bīzi (3/4275)

Yed-i beyżāya her el *ṣan* şebehdür
Dür-i nā-süfte ḳatında şebeh dürr (2/2410)

Diyince bu sözi ol māh-pāre
Yitişdi yüregine *ṣanki* yāre (2/2419)

Aḳar ḳan her yirinden düşdi mecrūḥ
Mecāli gitdi *ṣan* kim oldı bī-rūḥ (3/1312)

Kelāmı Ḥaḳḳuñ irdi *çünki* semʿe
ʿAceb mi dönse dil yanmaḳla şemʿe (2/272)

Rigāne didi *çün kim* ʿarz-ı muʿciz
Ḳılursın baña da yiter bu muʿciz (2/1864)

Vücūduñ oldı *çün* maḳṣūd biẕ-ẕāt
Ṭufeylüñdür ne kim varsa murādāt (3/240)

g. Sesli harf ile biten ve açık heceye denk gelen bazı Türkçe kelimelerden sonra imek fiilinin şart çekimi '*y*' kaynaştırma harfini kullanmaksızın imlâ edilmiştir:

Kerīmeydi key adı ümmi Maʿbed
Eyüler gözi görmez *nirdese* bed (3/3559)

Ne deñlü *didise* her pendine yoḳ
Var-idi ḥażretine ḫıdmeti çoḳ (2/338)

h. ‘hod’ kelimesi ‘ho’ şeklinde de yazılmıştır:

Nire varsa şeref ṣalar *ḫo* ẕātı
Ṣafālar gösterür yüz yüz ṣıfātı (3/574)

Demīne dek idelüm ṣabr buña
Yitişür luṭf-ı Ḫaḳ āḫir *ḫo* būña (2/478)

Görüldüğü üzere eserde, vezni doğru kullanmak son derece önemsenmiştir. Şair, vezni doğru uygulayabilmek için, vezinle ilgili şiirde kullanılabilecek, bütün tasarruflarını seferber etmiştir.

3. Kafiye ve Redifler

Klasik Türk edebiyatı geleneği çerçevesinde ortaya konulan manzum metinlerde dilin kullanımını sağlayan şeklî unsurlar kafiye, redif ve vezindir. Şairler, eserlerindeki ses düzenlerinden ve kullandıkları kelimelerin ünlü ünsüz ilişkilerinden istifade ederek kafiye, redif ve vezni oluştururlar. Bütün bunları da şiirin anlam dünyasını ihmal etmeden ortaya koyarlar. Böylece şiir, kelimelerin kendi aralarındaki musîkî ile beraber anlamla da uyumlu bir bütünlük arzeder.[138]

Siyer-i Nebî kafiye ve redif bakımından incelendiğinde, cinaslı kafiyenin çok fazla kullanıldığı dikkat çeker. Cinaslı kafiyenin dışında, Arapça ve Farsça kelimelerde kafiye-i mücerred, kafiye-i müreddefe, kafiye-i müessese ve kafiye-i

[138] Muhsin Macit, “Ses Yapısı”, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara 2002, s. 171.

mukayyede kullanılmıştır. Türkçe kelimelerde ise yarım kafiye, tam kafiye ve zengin kafiye örnekleri görülmektedir.

a.Cinaslı Kafiye

"Sözlükte "iki şeyin birbirine benzemesi anlamına gelen" ve Arapça masdar olan cinas, edebî terim olarak söyleniş ve yazılışları bir, anlamları farklı iki veya daha fazla kelime arasındaki benzerliktir."[139]

Münîrî, Siyer-i Nebî'nin kafiye sisteminin büyük bir kısmını cinaslı kafiye kullanarak kurmuştur. Hemen hemen her iki üç beyitte bir cinas yaparak bu sanatın bütün çeşitlerini ustalıkla kullanmıştır.

Cinası meydana getiren dört husus bulunur. Bunlar; harflerin cinsi, sayısı, harekelenişi ve düzenidir. Bu dört hususdaki benzerlik veya farklılıklara göre cinas çeşitleri meydana gelir.[140]

Siyer'de tesbit edilebilen cinas çeşitleri şu şekildedir[141]:

Tam Cinas: Kelimeler arasında yukarıda adı geçen dört unsur arasında uyum varsa tam cinas olur:

Odur mecmūʿ-ı maḫlūḳı *yaradan*
Ol öldürmese ölinmez *yaradan* (2/10)

Cinaslı kelimeler ya aynı gramer grubundandır ya da farklıdır. Bu duruma göre tam cinas, *mümasil* ve *müstevfa* olmak üzere ikiye ayrılır:

Mümasil Cinas: İsmin isimle fiilin fiille oluşturduğu cinastır:

---

[139] Nihat Öztoprak, "Halk ve Divan Şiirinde Cinas Sanatının Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, TİSAV, İstanbul 2000, C. 1, s. 155.

[140] Bu araştırmada sadece metinde kullanılan cinas çeşitleri hakkında bilgi verilecektir. Bu konudaki tanımlar için, "Nihat Öztoprak, "Halk ve Divan Şiirinde Cinas Sanatının Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, TİSAV, İstanbul 2000, C. 1, s. 155-159." isimli makaleden faydalanılmıştır.

[141] Cinas çeşitlerine burada yalnızca birkaç örnek verilip gecilecektir. Detaylı örnekler Cinas Sözlüğü'nde mevcuttur.

Bilāl eydür nesisin sen o *Ḥaḳḳuñ*
Ki böyle bu saʿādet oldı *ḥaḳḳuñ* (2/15)

Bu beyit ismin isimle oluşturduğu cinasa örnektir.

Müstevfa Cinas: Biri isim diğeri fiil olan kelimeler arasında meydana gelir:

Gerilüp çārmīḫa günde let *yir*
Olupdur pāre pāre cismi yir *yir* (2/40)

Yukarıdaki beyitte ilk mısradaki *yir,* let yimek yani dayak yemek fiilinin yardımcı fiilidir. İkinci beyitteki ise, 'aralıklı olarak' anlamına gelir.

Tam cinas ayrıca kelime yapısı bakımından da ikiye ayrılır:

Basit Cinas: Cinası meydana getiren kelimelerden her ikisi de tek kelimeyse basit cinas olur:

Siñegüñ biri girüp biñi *çıḳar*
Ṣanāsın her nefesde cānı *çıḳar* (2/47)

Mürekkep Cinas: Cinası oluşturan kelimelerin biri ya da her ikisi de birden çok olursa mürekkep cinas olur. Bu cinas çeşidi de müteşabih, mefruk ve merfu olmak üzere üçe ayrılır. Burada sadece ilk ikisi incelenmiştir.

Müteşabih Cinas: Cinası meydana getiren kelimelerin imlâları birbirine uyuyorsa müteşabih cinastır:

Giderken uġradı bir *bilişine*
Didi bu gitmeden o *bilişi ne* (2/199)

Mefruk Cinas: İmlâları birbirine uymayan kelimelerden oluşur:

Ṣıyavuz diyü dürr-i şāh-*vārı*
Velīd ibni Muġīre vardı *varı* (3/1657)

Cinas-ı Gayr-ı Tam: Cinası oluşturan dört unsurdan bir tanesi bozulduğunda meydana gelir. Nakıs, mütekarib, mükerrer, muharref, kalb, hattî ve darbî olmak üzere yedi çeşiti mevcuttur. Burada sadece metindeki örnekler doğrultusunda, bu cinasın çeşitleri ele alınacaktır.

Lâhik Cinas: Cinaslı kelimerdeki harflerin birinin farklı olması durumunda meydana gelen *mütekarib cinas*ın bir çeşitidir. Farklı harflerin mahreclerinin birbirine yakın olması durumunda oluşur. Farklı harf kelimenin başında, ortasında veya sonunda olabilir:

Didiler luṭf it it bu derde *tīmār*
Vegerni olduḳ işde ʿayn-ı *bīmār* (3/2375)

Olup taḥṣīl der-ḫor neyse *dine*
Olıcak irte dünki gibi *yine* (3/2612)

Mükerrer Cinas: Cinaslı kelimelerden biri diğerinin son hecesiyle benzerlik gösteriyorsa mükerrer cinas olur:

Didi aduñ ne ḳulsın gibi gūyā
Kimüñsin ṭapduġuñ ne nesnedür ya (2/4)

Muharref Cinas: Arap harflerine göre yazılışları aynı olup okunuşları (harekeleri) farklı olan kelimeler arasında oluşur:

Diyüben böyle hep īmān *getürdi*
Derūndan ẓulmet-i şirki *götürdi* (3/2673)

Hattî Cinas: Cinaslı iki kelimenin, Arap alfabesine göre, harfleri arasında sadece nokta farklılığı olursa meydana gelir:

Raḥīm anı cihāna ṣaldı *raḥmet*
Ḳolayına çeker küffār *zaḥmet* (2/183)

Darbî Cinas: İkileme niteliğindeki kelimelerle yapılır:

İkinci yıl tamām olundı *böyle*
Bu düzgünde yine her *şöyle böyle* (2/1466)

Mutarraf Cinas: Aralarında cinas olan kelimelerden birinde fazla bir harf bulunması halinde meydana gelen nakıs cinasın bir çeşitidir. Fazla harf kelimenin başında ise mutarraf cinas olur:

Bu luṭf üzre ḳılup kendüye *lāzım*
Bilāl ol dergehe oldı *mülāzım* (2/21)

Müşevveş Cinas: Aralarında cinas olan kelimelerden birinde fazla bir harf bulunması halinde meydana gelen nakıs cinasın bir çeşitidir. Fazla harf kelimenin ortasında ise müşevveş cinas olur:

Saʿādetlǖ aña tābiʿ *olandur*
Menāzil ehli yolında *ölendür* (2/184)

Bu örnekte *ol* kelimesi vav'li, *öl* kelimesi ise vav'sız yazılmıştır.

b. Diğer Kafiye Çeşitleri:

Klasik şiirde, Arapça ve Farsça kelimelerle yapılan kafiye 9 harften oluşur. Sınıflandırma ve adlandırma da bu 9 harfe göre yapılır. Münîrî, *Siyer-i Nebî'*de, daha ziyade, revî *tesis, ridf* ve *kayd* diye adlandırılan harflerle kurulmuş kafiyeleri tercih etmiştir. *Revî*, kafiyenin temel harfidir ve sonda bulunur.

Kafiye-i mücerrede: Sadece revî harfi ile yapılan kafiyeye denir:

Görürler ḳarşudan ol māh-sīmā
Gelür mihr-i ruḫı ide tecellā (3/2911)

Kafiye-i Müessese: Revi harfi ile aralarında harekeli bir harf bulunan elif, *tesis* olarak adlandırılır. Bununla yapılan kafiyeye de *kafiye-i müessese* denir:

Nire giderdüñ ola yābne *Ṭālib*
Ḫalāṣ oldum ṣanurduk ola *ġālib* (3/4233)

Eken biçer bilürsin olma *ġāfil*
Vay aña kim yinile gökle *ḥāṣıl* (3/255)

Kafiye-i Müreddefe: Reviden hemen önce aralarında harekeli bir harf bulunmadan, elif, ye ve vav harflerinin gelmesine *ridf* denir. Bununla yapılan kafiye de *kafiye-i müreddefe* adını alır. Yukarıda adı geçen harflere Latin alfabesinde â, î, û harfleri karşılık gelir:

Kafiyenin *elif (â)* ile yapılmasına örnek:

İdüben arzu aṣl *āṣiyānı*
Ḳafes terk itmedeydi murġ-ı *cānı* (3/302)

Benī Hāşim işidicek bu *kārı*
Didiler gör merd-i nā-*bekārı* (2/1839)

Kafiyenin *ye (î)* ile yapılmasına örnek:

Virüpdür Ḫaḳ saña şöyle *żamīri*

K'ider maʿlūm hep *māfi'ż-żāmīri* (2/986)

Nihān aṣḥābdan bir *pīre* ḳondı
Aṣıldan tuḥfe ḫod her *mīre* ḳondı (2/1025)

Kafiyenin *vav (û)* ile yapılmasına örnek:

Naẓar böyle olıcaḳ nār u *nūra*
İder mi meyl anlar da o *dūra* (3/4314)

Muʿayyen Seyf bildi kim *vücūdı*
Muḥammeddür ki ḳıldı böyle *cūdı* (2/796)

Kafiye-i Mukayyede: Kayd, reviden önce gelen harekesiz harftir. Bununlayapılan kafiyeye de *kafiye-i mukayyede* denir:

Yüzinden bir varaḳdur verd-i ṣad-*berk*
K'ider murġ-ı hezār elḥānı cān *terk* (2/838)

Revān der-peylerine düşdi ol *kelb*
Seg-i dīvānedür olmaz daḫı *selb* (3/1284)

*Siyer-i Nebî'*de Türkçe kelimelerle yarım kafiye, tam kafiye ve nadir de olsa zengin kafiye yapılmıştır:

Yarım Kafiye: Eserde yarın kafiyeye şöyle örnek verilebilir:

Düʿālem raḥmetinden düşmek ayru
Neʿuẕübi'llāh āsān mı olur bu (3/762)

Tam Kafiye: Bir kısa ünlü ile bir ünsüzden oluşan tam kafiyenin eserdeki örnekleri şu şekildedir.

Resūl-idi murādumuz yiṅişdük
Bi-ḥamdi'llāh ki birlige biṅişdük (3/2876)

Zengin Kafiye: Siyer'de zengin kafiye örnekleri şu şekildedir:

Ḫalāṣ ol ṣaḥn olup kūh u b*ayır*dan
Süpürüp ḳomadı ḳum u ḳ*ayır*dan (3/4643)

c. Kafiye Kusurları

Tahirü'l-Mevlevî, kafiye kusurları hakkında, *Edebiyat Lügati* isimli eserinde şunları söyler; "takfiye hususunda acemilik yapmak, eski şairlerce ayıb sayılırdı. O ayıblardan bazılarına isim bile verilmişti. Böyle adı belli olan kafiye kusurlarına "uyûb-ı mülekkaba-i kafiye" derlerdi. (…) Kafiye ayıblarının adı sanı belli olanları: sinâd[142], ikvâ, ikfâ, îtâ denilenleri idi."[143]

Münîrî'nin bu eserinde az da olsa kafiye kusurlarından bazıları görülmektedir. Bunlar:

İkvâ: Kafiyeli kelimelerin yazılışları aynı harekeleri farklı ise:

Saʿādetle yaḳın k'anlara vardı
Selām İslām ḳavli üzre virdi (3/2083)

İkfâ: Kafiyeli kelimelerde, Arap harfleriyle revi harfinin yazılışının ayrı okunuşunun benzer olması demektir:

Yitişüp her birine lerze-i *teb*
Ḳoyup elden beni kim ḳaçdılar *hep* (3/1890)

Îtâ: Kafiyenin aynı anlamda tekrar edilmesidir. Îtâ-yı celî ve îtâ-yı hafî olmak üzere iki çeşiti mevcuttur. Eserde sadece îtâ-yı hafî örneklerine ratlanmıştır:

---

[142] Bu kafiye kusuruna metinde rastlanmamıştır.
[143] Tahirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s.81.

Ḳadīm-i *lem-yezel*dür Ferd ü Vāḥid
Kerīm ü Rāzıḳ u Ḥannān ü Mācid (3/2142)

d. Redif

Mısra sonlarında kafiyeden sonra tekrarlanan seslerdir.[144] Siyer-i Nebî'de çok fazla cinaslı kelime kullanıldığı için redif sık kullanılmamıştır. Kafiye olmadan yalnızca redifi bulunan beyitler de mevcuttur.

Münîrî, bu eserinde genellikle Türkçe- Türkçe, Arapça-Arapça veya Farsça-Farsça kelime ve eklerle redif yapmaya dikkat etmiştir.

Türkçe -Türkçe:

Gerüben çārmīḫa ḍarba *çekdi*
Özi bilür ḥaḳ ile kim ne *çekdi* (2/31)

Didi Ṣıddīḳ yā Rab bu ne *işdür*
Ki bu ʿabd-i żaʿīf ol cevre *işdür* (2/68)

Arapça-Arapça:

Ḫalaṣ ide bu ẓulmet *dehşetinden*
Vegerni öldük anuñ *dehşetinden* (2/2481)

İyitdi kim seferdeymiş *Müṯennā*

Bu ẓāhirdür ver aḫbār-ı *müṯennā* (2/557)

Farsça-Farsça:

Göründi ṭarf-ı maşrıḳdan *hemān māh*
Güneşden ḫalḳa yig geldi *hemān māh* (2/2484)

[144] *A.e.*, s. 122.

Gerekdür bī-niyāza şükr her-*dem*
K'iki niʿmet içün ḳonuldı bir *dem* (3/3244)

4. Diğer Ahenk Unsurları

Ses tekrarları

Şiirde veya nesirde aynı seslerin söze güzel ahenk verecek şekilde tekrarlanmasına *aliterasyon*; sesli harflerin tekrarıyla ortaya çıkan ahenge de *asonans*[145] denir. Eserde bu iki ahenk unsurunu ihtiva eden örnekler de mevcuttur:

N*a*m*ā*z*a* *a*ldıl*a*r *a*nl*a*r d*a* destūr
Ṭ*u*r*u*ban ṭ*u*tdılar r*ū* şarḳa zī-k*ū*r (3/5030)

Birinci mısrada 'a' harfi ikinci mısrada ise 'u' harfinin tekrarı beyitte bir ahenk oluşturmuştur:

Yahūd*ī*den ḳaçup g*i*tdüg*i* kār*ı*
Añup ʿacz*i*n*i* *i*ẓhār *i*td*i* Bār*ī* (3/5056)

Beyitte 'i' sesinin tekrarıyla bir ahenk yakalanmıştır.

Vegerni dinümü*z* Ḥaḳ dirseñü*z* si*z*
Duʿā birbirümü*z*e idelüm bi*z* (3/5062)

He*m*ān veh*m* ile döndü*m* ditreyüben
*M*üsül*m*ān ol*m*ış-idü*m* anda ḫod ben (2/792)

Yukarıdaki iki beyitte de 'z' ve 'm' harfleri ile ahenk sağlanmıştır.

[145] Nihat Öztoprak, *Cân u Cânân*, Türk Gençlik Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 46.

Söz tekrarları

Beyitlerde yer alan tekrarlarda, sesi ya da anlamı vurgulanmak istenen kelime, önce birinci mısrada söylenir, sonra da ikinci mısrada tekrarlanır.[146] Eserde cinaslı kafiye kullanımı çok fazla olduğundan dolayı kafiyeler, bu tür ses tekrarlarıyla örtüşmektedir:

Birli söz tekrarları

Bunı tā ṣubḥa dek idüp *mükerrer*
Yidi her demde yüz şehr-i *mükerrer* (2/139)

İkili söz tekrarları

Didiler bilegel iy *yār-ı Bārī*
K'idesin buñ deminde *bārī yarı* (2/176)

İkilemeler

Beyitte anlamı kuvvetledirmek için aynı kelimenin tekrarlanmasıyla ya da sesleri birbirini andıran kelimelerin yanyana gelmesiyle oluşur[147]:

İyitdi iy Bilāl arż ile bu *çarḫ*
Anuñdur kim ṭurur yir *çarḫ* urur *çarḫ* (2/13)

Ṭahāretsüz cünübler-idi kāfir
Çamur çumur hele itdiler āḫir (3/5032)

Ebū Bekr aluban çün kim o gitdi
Übeyy biraz *ṣamur ṣumur* ögitdi (2/95)

[146] Muhsin Macit, *Divân Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996, s. 27.
[147] *A.e.*, s. 42.

Paralellik

Beyitteki kelimelerin seslerinin anlam bütünlüğünü bozmadan paralel biçimde sıralanmasıdır[148]:

Bir Evveldür ki yoḳdur ibtidāsı
Bir Āḫirdür kim olmaz intihāsı (3/2143)

Bilāli iltdi devlet ḫānesine
Bedel olındı devlet ḫānesine (2/96)

Ebū Cehl-i laʿīn etbāʿı-y-ile
Ebū Süfyān da emṣāl ile bile (3/2847)

Dirildiler ṣanasın ölmiş-iken
Dirildiler perīşān olmış-iken (2/2903)

Ayrıca zaman zaman *budur* işaret zamiriyle yaptığı ses tekrarı eserde ses, vurgu ve ahengi canlı tutabilmek içindir:

Budur ol Aḥmed-i Mürsel Muḥammed
Ki ismi Muṣṭafādur hem Muḥammed (2/784)

Budur ol enbiyā sālār-ı server
Fidā yolına olsa biñ de server (2/785)

Budur ol pādişāhı ins ü cānuñ
Ki vaṣlından ṣafālar sürdi cānuñ (2/786)

Budur ol Mürseli āḫir-zamānuñ
Ki irdi devrine āḫir zamānuñ (2/787)

[148] *A.e.*, s. 59.

Budur ol Ḥaḳ teʿālanuñ ḥabībi
Ki didi ẕāt-ı pākine Ḥabībī (2/788)

Budur ol ṣadr-ı bedri her dü ʿālem

K'anuñçün yaradıldı her dü ʿālem (2/789)

C. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

1. Dil Özellikleri

XV. yüzyıl sonu ile XVI. yüzyıl başı Türkçe'nin 'Eski Anadolu Türkçesi, Eski Osmanlı Türkçesi ya da Eski Türkiye Türkçesi'[149] olarak adlandırılan dönemidir. Bu zaman aralığında, Anadolu'da, Osmanoğullarının kurduğu beylik, ortaya koydukları nizam ve teşkilatla, büyük bir devlet olma yolunda ilerlemektedir. Aynı dönem Türk dilinin de gelişim gösterdiği önemli bir devredir.

Selçuklu döneminden itibaren Anadolu'ya gelmiş olan ve gelmeye devam eden Türk tebâ, genellikle okuma yazma bilmiyordu. Halkın hatta beylerin bile Arapça ve Farsça'yı anlamamaları Türkçe eser yazma ihtiyacını arttırdı.[150] Böylece yazılan dinî-tasavvufî risaleler, evliya menkıbeleri ve efsaneleşmiş hikayeleri nakleden manzum-mensur pekçok eserle birlikte, Arapça ve Farsça'dan yapılan tercümeler kültür hayatını canlandırmaya başladı.[151] Karamanoğulları beyliği gibi Osmanlıların da devlet dili olarak Türkçeyi kabul etmeleri, dilin gelişim sürecini olumlu yönde etkiledi.[152]

---

[149] Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1977, s.VIII.

[150] Kemal Yavuz, "XII-XVI. Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", *Türkler,* Yeni Türkiye Yayınları, C. 7, Ankara 2002, s.633.

[151] Agah Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, TTK Basımevi, Ankara 1949, s. 24.

[152] *A.e.,* s. 24.

XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra Eski Anadolu Türkçesi, bir geçiş dönemine girmiştir. Bu döneminin dil özellikleri, klasik yazı dilinin meydana gelmeye başladığı XVI. yüzyılda da görülmektedir.[153]

Siyer-i Nebî de bu geçiş dönemine ait bir eserdir. Dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesi'nin özelliklerini taşır. Eserin bazı dil özelliklerini göstermek dönem hakkında fikir sahibi olmak bakımından yerinde olacaktır.

Dil özelliklerini haiz konu başlıkları metindeki örneklerden hareketle oluşturulmuş, çalışma bir 'dil tezi' olmadığı için bütünüyle bir inceleme yapılmamıştır.

Vokaller

1.i/e değişmesi:

a.*Siyer-i Nebî* de günümüzde *e*'li telaffuz edildiği halde *i*'li yazılan pekçok kelime bulunur:

yil (2/2841) il (2/115) iv (2/145) iyitmek (3/4581) dirnek (2/1426) gice (3/5065) zimistān (2130/3)

b.Metinde *i*'li şekli tercih edilen *eyitmek* kelimesinin geniş zamanlı hali *eydür* şeklinde kullanılmıştır:

iyitdi (2/338, 3/4137) eydür (2/15, 3/713)

c.Eski Anadolu Türkçesi'nde 1. ve 2. teklik şahıs çekimlerinin *i*'li kullanımlarına da rastlanır. Bu daha ziyade vezin zaruretinden ileri gelmektedir. Türkçe kelimelerdeki vokaller, aruz kalıplarına uydurulmak için uzatılır (imâle). Kelime içinde *e*'nin uzatılması hem kulağa hoş gelmez hem de yazıda göstermek mümkün değildir. Bundan dolayı zaman zaman i tercih edilir.[154]

Eserde de şahıs zamirlerinin 1. ve 2. teklik şahıs çekimlerinde *i*'li şekillere de rastlanmaktadır:

---

[153] Faruk Kadri Timurtaş, *a.g.e.*, s.VIII.
[154] *A.e.*, s. 24.

bi*n*i (2/17, 3/4392), si*n*i (3/4394, 2/1691) bi*n*üm (2/764, 3/4452) si*n*üñ (2/202, 3/4604).

Metine, adı geçen şahıs zamirleri şayet veznin kısa hecesine karşılık geliyorsa *e*'li yazılışı tercih edilmiştir: seni, beni, senüñ benüm gibi.

2.Vokallerde düzlük-yuvarlaklık uyumu:

a.Eski Anadolu Türkçesi döneminde, kelimenin sonunda mevcut olan -*ġ* ve -*g*'ler düşerken kendinden önceki vokali yuvarlaklaştırır.

Siyer-i Nebî'deki örnekler şöyledir:

ḳapu (2/290, 3/3048) ṣaçu (3/1103, 3/1154) ṣaru (3/464, 3/4122) sevü (2/2124, 3/2084) yapu (3/3913)

b.Metinde dudak konsonantları *m* ve *p* tesiriyle yuvarlaklaşmış kelimeler de mevcuttur:

ṭapu (2/1675, 3/655) demür (3/1825)

c.Bazı teşkil eklerindeki vokaller, bu devrede yuvarlaktır:

ayruḳ (2/124, 3/3435) açuḳ (2/582, 3/4383) delük (2/2001, 3/3263) eksük (2/2406, 3/3056) ṣınuḳ (3/3911) yazuḳ (2/491, 2/1479)

d.Metinde herhangi bir sebebe bağlı olmadan yuvarlak vokal taşıyan kelimeler de mevcuttur:

berü (2/743, 3/2195) yılduz (2/2203, 3/5126) [metinde ılduz (2/2205, 3/1808) şekli de kullanılmıştır.] ḳarşu (2/680, 3/4268) ḳayġu (2/1597, 3/4007) kendü (2/516, 3/5084) yanḳu (2/248, 2/2877) delü (2/1642, 2/1645) ḫırsuz (2/2636) ṣayru (3/3576)

e.*Siyer-i Nebî,* Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşıyan, bir geçiş dönemi metnidir. Dolayısıyla kelimelerde olduğu gibi eklerde de bu devir özellikleri görülür. Metinde, kelime kökünün vokali ne olursa olsun vokali yuvarlak olan ekler bu özelliğini korur:

ḳılu*p* (2/16) açu*ban* (3/3744) bil*dür*ürem (2/17) yit*ür*di (3/1005) ḳıl*sun* (3/1058) işit*sünler* (2/1043) herze-gü*dur* (3/1620) lāzım-*durur* (3/2682) İlāhu*muz*

(3/2736) ḳul*uñuz* (3/2772) ṭat*lu* (3/3592) devā*suz* (3/4046) ḳalmay*avuz* (2/432) incinevüz (2/901) bil*ür* (2/452) uġray*u* (2/1181)

f.Bazı ekler de vokali ne olursa olsun düz vokal taşır:

öl*i* (3/3578) sözlerüm*i* (3/3836) uyanduñuz *mı* (3/4281) aṣṣı*sı* (3/4371) ol*un*dı (2/96) yiñ*il*se (2/1891) yanma*mış* (1/2077) bilür*sin* (2/2118) ḳılmış*sız* (2/2120) getür*gil* (2/2289) um*ınca* (2/2448)

3.Vokal düşmesi:

Türkçe'nin her devrinde görülen vokal düşmesinin *Siyer*'deki örnekleri şöyledir:

göñline (2/203) baġrına (3/1514) beñzi (3/2315) eydür (3/3823) buyruldu*ġ*ı (2/444)

Konsonantlar

Günümüz Türkçesi'nde *v* ya da *ğ* sesi taşıyan bazı kelimeler dönem özelliği dolayısıyla *g* ile yazılır:

dö*g*erdi (2/33) sö*g*ülme (3/1397) ö*g*ütlegil (2/1340) de*g*ül (3/3296) se*g*irtdiler (3/4032) be*g*enmezseñ (3/480) be*g*lerle (2/2553)

Bugün yazı dilinde *p* sesi ile başlayan bazı kelimeler Eski Anadolu Türkçesi'nde *b* ile kullanılır:

barmaḳ (2/2388) buṣu (3/1603)

Yuvarlak vokallerden sonra gelen *ñ* sesi bugün *m*'li kullanılmaktadır:

ṭoñuz (3/4276)

Kelime başlarındaki *t/d* değişiminin *Siyer*'deki örnekleri şu şekildedir:

ditrer (2/2414) dükenmez (3/3841) ṭar (2/1697, 3/2760) ṭoḳuz (2/128) ṭoġru (3/739) ṭoġruldı (3/4174)

Zamirler

a.*Bu, şu, o* işaret zamirlerinin çokluk şekli bazen *n* sesi düşürülerek gelir:

bular (2/1378, 3/928) şular (3/3416, 2/1662) olar (2/1676, 3/3335)

b.Dönüşlülük ve belirsizlik zamirlerinin bazı örnekleri metinde şu şekildedir:

öz (2/31, 3/327) kendü (3/455, 3/4803) kendüzin (2/1401, 3/660)

kimesne (2/764) kimsene (3/4494) ḳamu (2/994) ayruḳ (3/1533) özge (2/206) fülān (3/2824)

Sıfatlar

a.Niteleme sıfatlarının *Siyer*'deki bazı örnekleri şu şekildedir:

ḳarañu dün (2/802) *ulu* kārbān (2/1309) *eyü* işüñ (3/1244) *ṭatlu* söze (3/1417) *yavuz* şeyṭān (2/1767)

b.Soru sıfatlarının *Siyer*'deki bazı örnekleri şu şekildedir:

ḳanḳı şā‘ ir (2/2582) *ne* ḳulsın(2/4)

Zarflar

a.Zaman ve yer zarflarının *Siyer*'deki bazı örnekleri şu şekildedir:

seḥer yarındası (2/142) dünle (3/2583) ṭañla (2/1261) gice gündüz (2/1365) irte dün (3/2612)

ḳanda (3/2453) yir yir (3/3992) her ḳanda (3/2274) ḳarşu (2/1323)

b.Mikdar ve suret zarflarının *Siyer*'deki bazı örnekleri şu şekildedir:

ḳatı (2/1294) ḳatı ḳatı (3/1643) ḳat ḳat (2/1521) yigin (3/2352) igen (3/2534)

ne deñlü (2/439) şu deñlü (2/907) bir bir (3/836) pāre pāre (3/1514) yaluñuz (2/824)

Cevheri Fiil ve Bildirme Ekleri

Metindeki bazı örnekleri şu şekildedir:

idügi (2/785, 3/3812) dir-*i*señ (2/141) yoġ-*i*miş (3/2890) dün-*i*di (3/2887) āsān-*i*ken (2/1302)

miṣliy*em* (2/17) ben*ven* (2/221) şemʿ-veş*ven* (2/1328) cān*sın* (3/76) vaḳti*dür* (3/180) ʿāşıḳ-*durur* (3/189) biz*üz* (2/1587) dūzaḫ*sız* (3/632) nebīler-*idi* (2/447)

Şahıs Ekleri

a.Gelecek zamanın 3. teklik şahıs eki *-sar/-ser* şeklindedir:

yitişi*ser* (2/157) ḳomayı*sar* (3/3848)

b.İstek ekinin 1. çokluk şahıs çekimi *-avuz/-evüz;* 2. çokluk şahıs çekimi ise *-asız/-esiz* biçimindedir:

añmay*avuz* (3/2480) göster*evüz* (3/416) var*asız* (31/436) düş*esiz* (2/244)

c.Emir sigasının 2. çokluk şahıs eki *-ñ/-uñ/-üñ;* bunun olumsuzu ise *-mañ/-meñ/ -mañuz/-meñüz* şeklindedir:

al*uñ* (2/360) bil*üñ* (3/1877) şanmañ (3/2123) dimeñ (3/4094)

Gerundiumlar

a.Zaman gerundiumlarından *-madan/-meden* ekinin *-madın/-medin* şekli ile -ınca/-ince ekinin -ıcak/-icek şekli, metinde birlikte kullanılmıştır:

ol*madan* (2/61) iriş*medin* (2/1168) varınca (2/204) bilicek (3/1033)

b.Bağlama gerundiumu *-up/-üp* ekinin *-uban/-üben* biçimi de *Siyer*'de yer alır:

ḳon*up* (3/1209) gir*üben* (3/1856)

Şimdiki zaman eki

XV. yüzyıldan itibaren şimdiki zamanı ifade etmeye başlayan *yorur* ifadesi bu yüzyıldan sonra alanını genişleterek işlek bir ek haline gelmiştir.[155] Metinde bir tek örneğine rastlandı:

geli*yorur* (3/2583)

Siyer-i Nebi'nin kafiye sistemi cinaslı kelimelerden teşekkül etmiştir. Şair, zaman zaman cinas yapabilmek için kelimenin asıl telaffuzunda değişiklik yapmıştır:

ʿÖmer aldı bu sırdan key *herāsān*
K'olur müşkil Ḥaḳ emriyle *her āsān* (2/162)

Birinci mısradaki 'herāsān' kelimesi 'hirāsān' olmalıydı.

Görince anları āvāz ile *ḫavş*
Şehādet lafẓın añdı oldılar *ġaş* (3/3145)

Birinci mısradaki 'ḫavş' kelimesi 'ḫoş' olmalıydı.

Şair dönemin dil özelliklerini göz önünde tutarak halk söyleyişlerine de baş vurmuş zaman zaman da Arapça ya da Farsça kelimeleri yerel telaffuzlarıyla metni dahil etmiştir. Örneklerden bazıları şunlardır:

gelseñne (2/7), satsañna (2/2238), tutsañna (2/2810), bilseñne (3/805), olsañna (3/4741), kimiki (2/676, 3/3566), akçe(-y-)iki (3/1079), ḳarḳaşa (3/5059, 2/2462), başġa (3/3774) ḳayḳu (3/3468), gözsiz (gözsünüz) (3/4999), dirsiz (dersiniz) (2/2890), meh (al) (2/1454), di (haydi) (3/1874), heʾe (hayır) (2/1510), diñ (deyin, haydi) (3/4674), yiñ (yiyin) (3/4674), deyseñ (dersen) (2/2378), diyen (denen) (3/1513, 3/1644), anuñlandur (onunladır) (2/1574), diñleñ (dinleyin) (3/1239), bürdübār (3/3243), bürdibār (2/243), ḫānümān (3/1024), kūhısār (3/5143), tenginay

[155] Gürer Gülsevin, E. Boz, *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2004, s. 126.

(3/4989), āfütāb (2/458), bādubān (3/3105), rāyigān (2/774), pāyıbus (3/4443), destibūs (3/4482), şehriyār (2/1094), būsitān (2/745), pāyımāl (3/4898), pīşuvā (3/5016), şāhıbāz (3/3127), derdināk (3/3867), derdümend (3/1822), kāmurān (3/1769), gūşuvār (2/1687), kārıḫā (2/1674), feyrūz (2/120), beykār (2/150), māyil (3/3603), şemāyil (3/1224), dāyim (2/1355), cāyiz (2/981).

Siyer-i Nebi'nin yazılış tarihi XV. yüzyılın sonu XVI. yüzyılın başlarına rastlar. Dolayısıyla *Siyer,* Eski Anadolu Türkçesi'ne ait kelime ve ifadelerin sıkça kullanıldığı bir dönemin ürünüdür.

Metinde geçip de bugün ya hiç kullanılmayan ya da az rastlanan bazı Türkçe kelimelerin örnekleri şu şekildedir[156]:

Alıksamak (alkasamak): *f.* Aptallaşmak; şaşkınlaşmak; eblehleşmek. (3/1733)

Añrımak: *f.* Haykırmak; kükremek. (3/3308)

Bir çakım kav etmek: *f.* Olaya bir parça müdahele etmek. (2/1836)

Çav: *is.* Şöhret; ün; haber. (3/838)

Çeñzinmek: *f.* Dönmek; dolanmak. (3/3353)

Deñemek : *f.* Gözetlemek; dikkatle bakmak. (2/1591)

İm bir etmek: *f.* Ağız birliği etmek; sözle anlaşmak. (3/3039)

Kakımak: *f.* Azarlamak; paylamak; kızmak; darılmak; öfkelenmek. (3/3268)

Lölük: *sf.* Konuşmasını beceremeyen; saçma sapan konuşan. (2/1273)

Örü turmak: *f.* Ayakta durmak. (3/405)

Sevgend: *is.* And; yemin. (3/1725)

Ülgüvüz: *is.* Nasip; hisse; pay. (2/2241)

Virbimek: *f.* Göndermek. (3/716)

Metinde kullanılan kelime kadrosu şairin, Türkçe'nin yanısıra Arapça'ya ve Farsça'ya da hakim olduğunu gösterir. Bunun en iyi ispatı kullanılan mülemmâ

[156] Bu kelimeleri ihtiva eden ayrıca bir sözlük hazırlandığı için burada sadece birkaç örnek verilmiştir.

beyitlerdir. Şiirde "bir mısrası yahud mısrasının bir kısmı başka lisanda yazılmış manzume mülemmâ olarak adlandırılır."[157]

Siyer'deki örnekleri şu şekildedir:

ʿUlum-ı bāṭın içre ḳıldı aʿlem
Daḫısın bilmezem *vallāhu aʿlem* (2/492) (Daha iyisini Allah bilir)

İyitdi olanı ḳahren ve cebren
Didi Mürsel *cezāke'llāhü ḫayren* (2/476) (Allah iyiliğini versin)

Gelen ilçi ṣırup ḥayretle engüşt
Başına ṣıçrayup cān dir *çe migüft* (3/4830) (ne diyor)

Miṣāl-i şemseyi *īn* nısf-ı Mīnā (bu)
O daḫı virdi bir levḥ-i muḥallā (3/4574)

Zaman zaman da bir beyit ya da mısra içinde ek ve kök olarak Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeleri karmaşık bir biçimde kullanmıştır. Bazen Arapça veya Türkçe bir kelimeye Farsça bir ek, bazen de Farsça ve Arapça bir kelimeye Türkçe ek getirmiştir:

Cehennemrā (3/5107) cehennem: Arapça rā: Farsça (cehenneme)

Sāḥirhā (2/1870) sāḥir: Arapça hā: Farsça (sihir yapanlar)

Kötirā (3/2755) köti: Türkçe rā: Farsça (kötüye)

Kāhelī (3/4992) kāhel (kāhil): Arapça ī: Farsça (uyuşukluk, tembellik)

Tīzrek (3/1038) tīz: Farsça -rek: Türkçe (çabuk olarak)

Cādūladı (2/1960) cādū: Farsça -lamak: Türkçe (büyü yaptı)

Āhū-veşine (3/3651) āhū-veş: Farsça -ine: Türkçe (ahu gibisine)

[157] Tahir-ül Mevlevi, *Edebiyat Lügati*, Erdem Kitabevi, Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu, İstanbul 1994, s.106.

Arapça kelimelerle Farsça terkip yapılmış:

maʿnā-yı el-ʿabd (2/108)

şemʿ-i bezm-i ḫāṣ-ı el-ḫāṣ (2/2346)

maʿnī-i eṣ-ṣulḥ (2/2686)

Farsça benzetme edatı iki defa kullanılmış:

miṣl-i her zen-güş-*veş* güş (2/1743)

Farsçadaki vâv-ı ma'dûle metinde ötreli olarak da gösterilmiştir:

ġam-ḫˇor (2/819) ḫˇāb (2/201) ḫˇoca (2/943) ḫˇoher-zāde (2/242, 2/392)

Metinde 'atıf vav'ları, 'terkib i'leri ve 'akkuzatif ekleri'nin kullanımlarında da farklılıklar söz kunusudur. Zaman zaman atıf vav'ları terkib i'si olarak kullanılmış, akkuzatif ekleri de hemze ile gösterilmiştir.[158] Ayrıca şair esreyi atıf vavı yerine kullanıp ötreyle de terkip yapmıştır. Metinde Türkçe kelimelerle yapılan terkipler de mevcuttur.

Atıf vav'ı ile yapılan terkipler:

ġayret-i ʿār (2/244) ḳavm-i zūr (2/466) nūr-ı ġayr (2/2366) Burāḳ-ı berḳ (3/67)

taḫt-ı kisrī (3/1731)

Ötre ile yapılan terkipler:

sīm-i sāde (3/4696) şehd-i fāyiḳ (3/2279)

Esre ile yapılan atıf vav'ı:

Çin ü Ḳıfçaḳ (3/4996)

Akkuzatif ekinin hemze ile gösterilmesi:

vaʿdey*i* (2/336) ḳatrey*i* (2/463) düşmey*i* (2/2829) Ṭalḥay*ı* (2/2902) kāsey*i*

[158] "Hemze, Eski Anadolu Türkçesi'nde, akkuzatif eki olarak klişeleşmiştir." Günay Kut, "Metin Tespitinde 1. Aşama: Vezin ve Anlam", *İlmi Araştırmalar*, İstanbul 1999, S. 8, s. 197.

(3/3600) şemsey*i* (3/4574)

Türkçe kelimelerle de terkip yapılması:

tīġ-ı yalıñ (2/354)

Örneklerden de anlaşıldığı üzere *Siyer-i Nebî,* geçiş dönemi dil özelliklerini üzerinde taşıyan aynı zamanda mahallî unsurları ve halk söyleyişlerini de bünyesinde barındıran bir eserdir. Bunun yanında Divan şiirinin mesnevi nazım şeklinin klasik tertib hususiyetlerine de uyar. Konu itibariyle Hz. Peygamber'in hayatını anlattığı için, ayet ve hadislerde Arapça kullanılmış, hikaye başlıklarında ve tasvirlerde genellikle Farsça ve nasihatnâme ihtiva eden bölümlerde de Türkçe tercih edilmiştir. Bu, şairin hem zikredilen üç dile, hem İslam tarihine hem de halkın diline yerleşmiş atasözü ve deyim gibi söyleyişlere hakimiyetini gösterir.

2. Üslup Özellikleri

Siyer-i Nebî, XV. yüzyılın sonu ile XVI. yüzyılın başında, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Kültür hayatında bu döneme rastlayan gelişmeler, edebiyattaki özellikle de Divan şiirindeki gelişmelerle belirlenmektedir. Divan şiiri geçen yüzyıllarda (13-14) daha ziyade mesnevilerle temsil edilmişti.[159] Bu döneme ait mesneviler, "kelime seçimi, mısra yapısı, dilin müzikal imkanlarından yararlanma, nazım tarzı ve kafiye ve özellikle vezin tekniği, mecaz sistemi, tavsif ve tasvirler bakımından son derece basit, acemice, zevksiz, tercüme veya kopya benzeri nitelikler taşır."[160]

15. yüzyılda artık sanat endişesi taşıyan eserler yazılmaya başlar. Bu dönemde dile, konuya ve mecaz sistemine hakimiyet kayda değer bir aşamadadır.[161] Öte yandan geçen yüzyıllarda olduğu gibi dînî ve nasihatnâme türünden eserlerin daha

[159] Necati Sungur, *Tacî-zâde Cafer Çelebi-Heves-nâme (inceleme-tenkitli metin*), TDK.Yayınları, Ankara 2006. s. 4.
[160] Harun Tolasa, "15.yy. Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İzmir 1982, s. 2.
[161] Necati Sungur, *a.g.e.*, s. 4.

fazla telif edildikleri görülmektedir. Aşk mesnevilerinin ve tasavvufî mesnevilerin de dînî ve ahlakî özellikleri ihtiva ettiği unutulmamalıdır.[162]

Siyer-i Nebî' mesnevi nazım şeklinin kendini bulduğu bir dönemin ürünüdür. Bu çalışmaya konu olan 2. ve 3. ciltler de, artık hikayelerin anlatılmaya başlandığı ve şairin üslubunun anlaşıldığı bölümlerdir.

Eserin ifade tarzında farklı üsluplar dikkati çekmektedir. Bunlar tahkiye üslubu, nasihatnâme üslubu, sanatkârâne üslup ve mükaleme üslubu olarak sıralanabilir.

Hz. Peygamber'in hayatına dair, tahkiye üslubuyla kaleme alınan, hikayelerin anlatıldığı beyitler, tarihî gerçeklikleri de ihtiva ettiği için, halkın ilk okuyuşda anlayabileceği biçimde sade ve akıcı bir üslupla yazılmıştır:

Serāser ġarḳ-ı nūr olmaḳla Baṭḥā
Resūl iderdi bir gün seyr-i Baṭḥā (2/2)

Anı gördi ki bir ehl-i tevāżuʿ
Ḳaraca ḳul gelüp ḳıldı tevāżuʿ (2/3)

Didi aduñ ne ḳulsın gibi gūyā
Kimüñsin ṭapduġuñ ne nesnedür ya (2/4)

Didi adum Bilāl-i Ḥabeşī hem
Übeyye ʿabdiyem mezhebde bā-hem (2/5)

Ṭaparlar Lāt u ʿUzzāya ḳuluñ da
Yoġ ol ḳudret ki lā diyem ḳuluñda (2/6)

Resūlullāh didi gelseñne dīne
Ṣorulsa Lāt u ʿUzzādan ne dine (2/7)

[162] Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevi (XVI. yy.'a kadar)*, Kitabevi, İstanbul 1999, s. 111–112.

Ne cānı var ne ḫod sūd u ziyānı
Muʿayyen bu ki yoḳ güft ü zübānı (2/8)

Şu Ḥaḳḳa ṭap kim oldur Rāzıḳ-ı rızḳ
Ki dinmişdür anuñ ḥaḳḳında er-Rızḳ (2/9)

Odur mecmūʿ-ı maḫlūḳı yaradan
Ol öldürmese ölinmez yaradan (2/10)

Siyer-i Nebî'nin Hz. Peygamber'in hayatını anlatan tahkiye bölümleri aralarında nasihat edici pendnâme özelliği gösteren beyitler de mevcuttur:

Bu fānī milke baḳmaz merd-i ʿākil
Beḳā ivini zeyn it olma ġāfil (2/496)

Cihānda māl ile Ḳārun k'olasın
Alup manḳır gider misin k'ölesin (2/497)

Senüñse daḫı ger mülk-i Süleymān
Yine mülk ol-durur ḳanı Süleymān (2/498)

Beḳāsı olmayana virmegil dil
Fenā it kendüñ erseñ merd-i pür-dil (2/499)

Ki yaʿnī ölmeden öñ ölegörgil
Sebīl-i Aḥmed-i muḫtāra girgil (2/500)

Dü ʿālem varlıġın yoḳluġ ile bul
Delīl-i Ḥaḳ saña gösterdi ḫod yol (2/501)

Eserin manzum olması ve klasik mesnevi tertibine uygun yazılması şiir sanatının inceliklerinin de metinde kullanılması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla

özellikle tasvirlerde hem sanatkârâne bir üslup kullanılmış hem de Farsça terkiplere ağırlıklık verilmiştir:

Güneşden tāb-ı ruḫsārı alup bāc
Ne başa yitse vire devlet ü tāc (2/2158)

Cihāna neyyir-i aʿẓām görine
Baḳanuñ nūr u fer vire gözine (2/2159)

Cemāli ʿaḳsi olup māh-ı tābān
Şeb-i deycūra dine māh-ı tāb ān (2/2160)

İdüp şaḫs-ı zamāne ʿayn-ı merdüm
Şeh-i gerdūndan aʿlā göre merdüm (2/2161)

Ṣevābit göz diküp ḳalmaḳla ṭaña
Ḳala seyyāre reftārında taña (2/2162)

Zaman zaman eserin dilinin sadeliği ve samimiyeti karşılıklı konuşma (mükâleme) üslubuyla kuvvetlendirilir.

Servat ilinin Mâliki Seyf bin Haledce'nin Hz. Peygamber'i tanıyan Müsennâ isimli bir tüccar ile sohbeti bu üsluba örnek verilebilir:

Didi ol sāḥiri gördüñ mi sen de
Ḫod āṣār-ı siyāhat bellü sende (2/542)

İyitdi ġāyet eyü bilürem ben
Ki olmaz ʿālem içre eyle yik-ten (2/543)

Didi çoḳ sözi ḳo gel hecvine baḳ
Yiter eylükleri aña laḳab yaḳ (2/544)

Oḳıtdı her zevātı aña yek ser
Müşennā açmadı fem ḳaldurup ser (2/545)

İyitdi Seyf böyle esb-i tāzī
Virilmekden saña bu-y-idi bāzı (2/546)

Eserde şair, hikayeye başlamadan önce ya okuyucuya nasihat verir, ya Hz. Peygamberi över, ya da kendi nazmının okuyucu tarafından anlaşılabilmesi için temennîlerde bulunur. Asıl konuya geçerken de kendine seslenerek *"artık konuya başla"* der. Aynı üslup asıl hikaye devam ederken arasına serpiştirdiği nasihatnâme ihtiva eden beyitlerin sonunda da görülür:

Dem-i şaḳḳa'l-ḳamerden di Münīrī
Ki yaʿnī neyledi bedr-i münīri (2/2163)

Ne dir rāvī Münīrī söylegil di
Geçen geçdi n'ola didüñ-ise di (2/1360)

Rivāyet nice-ise Bu'l-Ḥasandan
Münīrī söyle ol vechi ḥasenden (3/779)

Münīrī söylegil hicretle aṣḥāb
Ne ḳıldı ya ne çekdi cān-ı aḥbāb (3/2974)

Kelām-ı aṣla gel yine Münīrī
İrür enṣāra ol bedr-i münīrī (3/3491)

Zaman zaman da *yine geldük* ifadesiyle konuları birbirine bağlar:

Yine geldük bes ol evvel kelāma
Ki anda varmamışdı söz tamāma (3/478)

Yine geldük bir evelki kelāma
Ki varmamışdı söz daḫı tamāma (3/2040)

Yine geldük Ebu'l-Heyṣem sözine
Ki ne dinmişdi ol üçüñ özine (3/2677)

Olundı şükr yüz Rabbü'l-enāma
Yine geldük biz evvelki kelāma (3/3021)

Yine geldük Ḳureyşüñ ḥāletine
Ki İblīs ile anlar ḥāleti ne (3/3376)

Murād-ı her dü ʿālem oldı ḥāṣıl
Yine geldük kelām-ı aṣla iy dil (3/3950)

Bir başka ifadeyle şair, yukarıda zikredilen farklı üslupların arasını örneklerde görülen beyitler ile bağlar.

Daha evvel şairin, Türkçe, Farsça ve Arapça'ya olan hakimiyetinden 'Dil Özellikleri Bölümü'nde bahsedilmişti. Şair, metin içinde zaman zaman bazı kelimelerin bu üç dile ait söylenişlerini de kullanır. Böylece hem fazla kelime tekrarı yapılmamış hem de mesnevinin akıcı üslubu korunmuş olur. Eserdeki pek çok örnekten bir kaçı aşağıdadır:

Aynı (2/90), benzer (2/213), hem-tā (2/561), nidd (3/1412), teng (3/1446), mānend (3/1645), küf (kifā) (3/1960)

Becidhā (2/2761), derhal (3/150), yik-ten (3/493), pā-becit (3/72), yikāyik (3/1186), ha deyince (3/1302)

Deve (3/3443), hicin (2/654), üştür (2/717), nāka (3/3153)

Nevha (3/407) şivān (3/834) yas tutmak (3/4286)

Sıhhat (3/1997), sağ (3/3575), esen (2/890), tīmār (2/1227), sağalmak (3/4518)

Yund (sürü) (3/1455), hayl (3/1512)

Şairin üslubu, örnekler göz önüne alındığında hem nazım türünün (siyer) hem de nazım şeklinin (mesnevi) gereklerini yerine getirdiği kanaatini uyandırmaktadır. Ayrıca *Siyer-i Nebî*'nin tamamı göz önüne alındığında (yaklaşık 33 bin beyit) bu kadar uzun bir metni, üslup bütünlüğünü koruyarak tertib etmenin takdiri gerektirdiği açıktır.

D. EDEBÎ SANATLAR

Siyer-i Nebî, edebi sanatlar bakımından zengin bir eserdir. Hemen hemen her çeşit sanat, *Siyer*'de mevcuttur. Münîrî, kullandığı kelime, deyim ve atasözleri ile ustaca oynayarak, esere hem samimi ve akıcı bir üslup kazandırır hem de söyleyişi zengileştirerek ifade ve manayı kuvvetlendirir. Böylece edebî sanatların ve özellikle cinasın ustaca kullanımı *Siyer-i Nebî*'nin ayrı bir öneme sahip olmasını sağlar.

a.*Cinas:* "İki lafzın manaları farklı olduğu halde telaffuz veya yazılışta birbirine benzer olmasıdır"[163] şeklinde tanımlanabilecek olan cinas *Siyer*'de en çok kullanılan sanattır. (bkz. Cinas Sözlüğü Denemesi ve Kafiye ve Redif Bölümü)

Bilāl eydür nesisin sen o *Ḥaḳḳuñ*
Ki böyle bu saʿādet oldı *ḥaḳḳuñ* (2/15)

N'olur incitmeden aña *uyanı*
Ne ġaflet yiridür gelüñ *uyanı* (2/146)

ʿArab daḫı didi ṣaḥḥā *demüñe*
Ki cān virür revān ʿİsā *demüñe* (3/2475)

Olundı ġār içinde üç güne *dek*
Ḳureyş ister velī ṭurmayuban *dek* (3405/3)

[163] Muallim Naci, *Edebiyat Terimleri-Istılâhât-ı Edebiyye*, Risale Yayınları, Haz. M.A.Yekta Saraç, İstanbul 1996, s. 11.

b.*İstiâre:* "Bir kelimenin anlamını geçici olarak başka bir kelime hakkında kullanma sanatıdır."[164] Kullanılan istiârelerin çoğu açık istiâredir. *Siyer*'de en fazla Hz. Peygamber'le ilgili olarak kullanılmıştır.

Açık istiâre sanatı ile Hz. Peygamber, gül, servi, semen, şimşâd gibi bitkilere benzetilmiştir:

İyitdi kimsin iy *serv-i gül-endām*
Ki hirgiz görmedüm ben böyle endām (2/682)

Öñünce bir *nihāl-i serv-i dil-cū*
Ki eyle gül budaġı görmedi cū (2/704)

Nihāl-i serv-i dil-cū şaḫ-ı gül-ḳad
Gül-i ṣad-berg-i sūrī lāle-gūn-ḫād (3/953)

Semen-ber sāye-perver *şāḫ-ı şimşād*
Melek-çehre-beşer ḥūr-i perī-zād (3/955)

Güneş, hurşîd, mihr, mâh, bedr gibi gök cisimlerine:

İyitdi iy *güneş-ṭalʿat* yüzi ay
Müsülmān olmışam ben vardur üç ay (2/807)

İyitdiler eyā *mihr-i cihān-tāb*
Bi-ḥamdi'llāh ki ṣaldı Rabb-i erbāb (3/1227)

Naẓar *māh-ı tamāma* itseñüzne
Ki ol *bedr-i dücā*dur dirseñüz ne (2/181)

Ankâ, hümâ, tâvus, tûtî gibi kuşlara benzetilmiştir

[164] İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1989, s. 262, 263.

Velī *ṭūtī-i şekker-bār-ı iblāġ*
Döker ḳandaysa ḳand ol bal eger yaġ (3/5115)

Hümā-yı lā-mekāndur ʿ arş-menzil
ʿ Aceb mi ʿ ām u ḫāṣ ger virseler dil (3/5117)

Ayrıca şâh, şehinşâh, dürr, nûr, gülşen, bülbül, gülzâr, âhiz gibi ifadeler de kullanılmıştır:

Yine günlerde bir gün ol yüzi māh
Ki yaʿ nī *şāh-ı taḫt-ı lī-maʿ allāh* (3/4874)

Yazıldı nāme de bu k'iy *şehinşāh*
Bugün sensin cemīʿ i şehlere şāh (2/984)

İyitdi ne mübārek ṭalʿ atuñ var
Özüñdür ġālibā ol *dürr-i şeh-vār* (2/757)

Didi Bū Bekr iy *nūr-ı dü dīde*
Cihān içinde cān gibi güzīde (3/1080)

İyitdi iy cemāli *tāze-gülşen*
Ki ẓāhir gül yüzüñde vech-i aḥsen (3/732)

Diyüp ol *bülbül-i gül-zār-ı maʿ nī*
Ḥabīb-i Ḫālıḳ-ı Bīçūn yaʿ nī (3/5131)

Helāk olmaḳlıġa daḫı zebūnı
Oḳıdı *ḥażret-i āḫiz* de bunı (2/1650)

Münîrî müşriklerden bahsederken en fazla 'seg, kelb, it' ifadelerini kullanarak istâre yapmıştır.

Hz. Peygamber, Ukaza pazarında kavim kavim dolaşıp İslamiyeti anlatmaya çalışırken Ebu Leheb O'na engel olmak ister. Bu sırada şair Ebu Leheb'i 'seg ve kelb' ifadeleriyle tavsif eder:

Revān der-peylerine düşdi ol *kelb*
Seg-i dīvānedür olmaz daḫı selb (3/1284)

Ayn hikayede yine Ebu Leheb, Hz. Peygamber'in konuşmasını engellemeye çalışır. Şair de onun için 'seg ve it' ifadelerini kullanır:

Kelām irişmedin daḫı tamāma
Çıġırdı Bū Leheb *seg* ḫāṣ u ʿāma (3/1291)

Uluyı *it* gibi yüksekden ol dūn
Ki ḳıldı ḫalḳı ḫar āvāzı meftūn (3/1292)

Ayrıca müşrikler, 'zâg, kelâğ, ejder, yılan, mâr, bebr, peleng ve gazanfer' gibi hayvan isimleriyle de tavsif edilmiştir.

Bunların dışında Münîrî bazı tabiat tasvirlerinde de açık istiâreden faydalanmıştır. Selmân-ı Fârisî'nin Müslüman Olması Hikayesi'nde; ateşe tapmadığı için ülkeden kovulan Rûzbih (Selmân)'in, yollara düştüğü vakit şairin etraftaki kar yağışını tasviri şu şekildedir:

Sifīdāc ile yiryüzi ṭutup bār
Nemek-pūş olmış-idi kūh u kūh-sār (3/4381)

c. *Teşbih:* "Aralarında ilgi bulunan iki şeyden zayıf olanı kuvvetli olana benzetme sanatıdır."[165] *Siyer-i Nebî'*de teşbih sanatı da en çok kullanılan sanatlar arasındadır.

Hz. Peygamber'in yüzü mihr, saçı leyl, yanağı mâh'a benzetilmiştir:

[165] *A.e.*, s. 490.

Ḥarīr üzre yazılmış ṣūret-i ḫūb
Güneşden *mihr-i rūyı* daḫı maḥbūb (3/949)

Ṣaçı mānend-i leyl ü māh-ʿārıż
Gün olmaz yüzi mihrine muʿārıż (3/950)

Ayrıca alnı ay, kaşları mâh-ı nev, saçları muʾanber, mişgîn ve sünbül, nergis gözü mukahhal, dudağı gonca ve kendisi de gül goncasıdır:

Ay alnı üzre māh-ı nev dü ebrū
Muʿanber ṭurre mişgīn tār-ı gisū (952/3)

Mukaḥḥal çeşm-i nerges ṣaçı sünbül
Dehānı ġonca kendü ġonca-i gül (954/3)

Hz. Ömer müslüman olmaya karar verdikten sonra Hz. Peygamber'in yanına gelmek için yola koyulur. Şair bu kısımda Hz. Peygamberi, saadet burcunun yıldızına, Hz. Ali'yi Merih gezegenine, Hz. Ömer'i de ejdere teşbih eder:

Resūl ol kevkeb-i burc-ı saʿādet
Yürüdi bā-hem iḳbāl ü saʿādet (2/298)

ʿAlī Mirrīh-veş ardınca bile
Diyüben iş ne ola kim ne bile (2/299)

ʿÖmer ḳapuda iken *misl-i ejder*
Resūl-i māh-peyker açuban der (2/300)

Yine Hz. Osman meh-rû, Hz. Hamza peleng-endâz-safder (kaplanı sırtına atıp gelebilecek kuvvetteki yiğit), Cebrail de tâvûs-ı sidredir:

Ḳapudan gün gibi *ʿOṯmān-ı meh-rū*
Girüp k'oldı muḳārin rūy-ber-rū (2/2167)

Peleng-endāz-ṣafder Ḥamza yaʿnī
Cenābı emr ile bildi ne maʿnī (3/4024)

Yine *ṭāvūs-ı sidre yaʿnī Cibrīl*
Gelüp bir gün didi iy cān-ı Cibrīl (2/2030)

Ebu Cehil ile Ebu Süfyân ise lanetlenmiştir:

Ebū Cehl-i laʿīn etbāʿı-y-ile
Ebū Süfyān da emṯāl ile bile (3/2847)

d. *Teşhis:* Cansız varlıkların kişileştirilmesi diye tanımlanabilecek olan bu sanat, eserde şu şekilde kullanılmıştır:

Melekler, insanlara benzetilerek Hz. Peygamber'in övülmesine kulak tutmuşlar ve Mirâc hadisesi sırasında Hz. Peygamber'in göğe yükselmesini seyretmişlerdir:

Bu taʿẓīme gönüllerden ḳopup cūş
Melekler ṣaf ṣaf olup ṭutdılar gūş (3/1128)

Feleklerden olup aʿlā burūcı
Melekler ideler seyre ʿurūcı (3/41)

Ayın ikiye bölünmesi anlatılırken, ay Hz. Peygamber'in emriyle bir kuş misali kanatlarını açarak önce Kabe'nin çatısına konup sanki insanmış gibi onu yedi kez tavaf eder ardından da yere inip Harem'de secdeye kapanır:

İdüp pervāz bām-ı Kaʿbeye indi
Ṭavāfa başladı yā bes ney'indi (2/2491)

Kebūter-veş *ṭolandı ṭavafla heft*
Ki tā heftād millet didiler heft (2/2492)

Bu kez ṭāvūs-veş yire inüp ay
Ḥaremde secde eyledi zihī ay (2/2494)

e. *Tezat:* "Manaca birbirine zıd olan kelimeleri bir arada kullanmaktır."[166] Bu sanatın *Siyer*'de pek çok örneği bulunmaktadır. Birkaç tanesi şu şekildedir:

Ne cānı var ne ḫod *sūd u ziyānı*
Muʿayyen bu ki yoḳ güft u zübānı (2/8)

Dem-i fürḳat kim irdi *çār u nā-çār*
Başup ṭaş bağrına ṣabr itdi nā-çār (2/876)

Ṭuran kim ḫalḳ-ı *şarḳ u ġarba* ḳarşu
Degüldür olur iş var Aḥmede bu (3/2653)

Dün-idi kim uzadup dil Resūle
Geçerdüñüz sögerek *ṣağ u ṣola* (3/2887)

Cemīʿ i ġarḳ-ı baḥr-ı ḥayret oldı
Ki *vaḥdet* birle terk-i *keṯret* oldı (3/2163)

Mey-i vaḥdet ḳılup varını ser-mest
Ne *yoḳ* dinebilürdi aña ne *hest* (3/2164)

f. *İstifham:* "Dikkati daha fazla çekmek için anlatılmak istenen şeyi soru şeklinde ortaya koyma sanatıdır"[167] Eserdeki örneklerinden bir kaçı şu şekildedir:

[166] Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbu 1994, s. 173.
[167] İskender Pala, *a.g.e.,* s. 264.

Sözüme olmadı çün diñlenilme
Daḫı olur mı bize diñlenilme (2/390)

Bitürür mi zemīn-i şūre sünbül
Ḳara çaltu getürür mi yāḫod gül (3/332)

Eb u ceddin ki nāra-idi isnād
Bunuñ ġayrı dinür mi biliş ü yad (3/559)

Cihānda māl ile Ḳārun k'olasın
Alup manḳır gider misin k'ölesin (2/497)

g. *Tenâsüp:* "Manaca biribirine münasib kelimeleri bir arada zikretmekdir."[168] Ashâb-ı Suffe Hikayesi'nde şair, Hz. Peygamberden bahsetmeye başlamadan hemen önce tenâsüp sanatı ile yapılmış beyitleri ardarda sıralar:

Alur mı baḥr-i ʿummānı ya göze
Ki *sūz* içre düşile *od u köze* (2/2145)

Hevā-yı ʿışḳı lābüdd *baḥr-i dilde*
Temevvüc gösterür kim böyle dil de (2/2146)

Olup *baḥrī* ki ʿarż-ide *leālī*
İde reşk aña yüz silk-i leālī (2/2147)

Velī bir *ḳatredür* ol *baḥrden* bu
Cemāl-i *gül-şenindendür* yāḫod *bū* (2/2148)

h. *Telmih:* "İnsanların çoğu tarafından bilinen ünlü bir olay, kıssa, fıkra, nükte,ilim konuları, atasözleri veya inanca işaret etme ve hatırlatma sanatıdır."[169]

[168] Tâhirü'l-Mevlevî, *a.g.e.*, s. 162.
[169] *A .e.*, s. 485.

*Siyer-i Nebî'd*e Hz. Peygamber'den önceki peygamberler ile tarihî ve efsânevî şahsiyetler, şair tarafından telmîh yoluyla hatırlatılmıştır.

Ġulām-iken hezārān miṣl-i *Rüstem*
Neden bir sehl sözle yinme bu hemm (3/3215)

Şu vech ile ki olundı siyāhī
Güneş ṣan k'oldı *Yūnus* gice māhī (3/45)

Bulur ki müriçe ḳadr-i *Süleymān*
Yitişür *Yūsufa* ki ḥabs-i zindān (3/162)

K'eb ü ceddiydi *İsmāʿīl ü Edhem*
Sözinde yoḳ ḫaṭā ḳaṣdı da ol hem (2/220)

Nebīmüzi bizüm *ʿĪsāya* bārī
ʿAyān İncīl ile bildürdi Bārī (2/1081)

Yed-i beyżā-yı *Mūsā* gün gibi tāb
Virürdi düşmeninden almaġa tāb (2/2369)

Hilāl-āsā yürüyüp keştī-i *Nūḥ*
Bilürsin n'eyledi *Ṭufān ile Nūḥ* (2/2367)

Hevāya mancınıḳ ile *Ḫalīli*
Atılduḳda revān n'itdi *Ḫalīli* (2/2368)

Ki mālum ola *Ḳārundan* daḫı bol
Anuñçün virmezem ben umma bir pul (3/826)

Velī bilmez ṭutan kimdür hele nās
Ḫudā bilür k'olar mı *Ḫızr u İlyās* (3/3368)

i.*Nidâ:* "Sevinç, şaşkınlık, acıma, öfke gibi duyguları belirtmek için sesi yükseltmeye ya da seslenmeye nîdâ denir."[170] Münîrî, eserde zaman zaman bu sanatı kullanarak karşılıklı konuşma üslubuna katkıda bulunmuştur:

Özi gibi ḫabīṣe didi *hey* yār
Bizüm olmış içümüz ḳatı düşvār (3/2259)

Didi *hey* n'olduñuz ḳodı mı ejder
Ki olmış ḥāliñüz böyle mükedder (3/3330)

Biri didi içinden götürüp ser
İşitdük biz seni *ey* yüzi enver (3/2092)

j.*İrsâl-i mesel:* "Bir fikri konu ile ilgili bir atasözü veya tanınmış bir söz ile aydınlatma sanatıdır."[171] Siyer-i Nebî atasözü kullanımı bakımından çok zengindir. Çalışmanın Atasözü ve Deyimler bölümünde eserdeki atasözlerine geniş bir yer verildiğinden dolayı burada birkaç örnekle yetinilecektir:

Bıçaḳ süñüge iy ferḫande-aḫter
İrüp geldük ḳatuña dönder aḫter 2/2217

Meṣeldür *giricek rişvet ḳapudan*
Bacadan dād çıḳar geç ḳapudan 2/1027

Nihāna gerçi itdiler yaṣaġı
Meṣeldür ḫod *yirüñ de var ḳulaġı* 3/434

[170] *A.e.*, s. 390.
[171] *A.e.*, s. 257.

k.*Sihr-i helâl:* "Bir beyitte hem önceki hem de sonraki kelimelerle anlamca ilgili olan bir söz bulundurmaktır."[172] Eserde kullanılan sihr-i helâl sanatına şu örnekler verilebilir:

Cevāhirle yep *urup* ʿışḳ ile yed
K'ola ḫayrānı nüh ṭāḳ-ı zeberced (3/27)

Kilīd-i genc-i ġaybadur dilüñ dil
Żulem mışbāhı *ḫaddüñ* şemʿ-i maḥfil (3/1176)

Ayrıca eserde *murassa* başlığı altında iki mısrası simetrik bir beyit bulunmaktadır:

Beyānuñ berḳ-ı ḫātif gibi cārī
Kelāmuñ subḥ-ı ṣādıḳ gibi sārī (3/1897)

E. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1. Ayet ve Hadisler

Münîrî, *Siyer-i Nebî*'yi kaleme alırken ayet ve hadislerden de faydalanmıştır. Hikayeleri anlatırken konu ile ilgili ayet veya hadisi beyitlerin dışına yerleştirmiş bazı Arapça ibareleri ya da ayet iktibaslarını ise beyitlerin içinde vermiştir.

Metinde, beyit içinde kullanılan iktibasların örnekleri şu şekildedir:

İyitdi olanı ḳahren ve cebren
Didi Mürsel *cezāke'llāhü ḫayren*[173] (2/476)

[172] *A.e.*, s. 441.
[173] "Allah iyiliğini versin" anlamında Arapça bir ibaredir. Ceza, karşılık demektir. İyiliğe iyi, kötülüğe kötü karşılık anlamında duâ veya bedduâ olarak kullanılır. "Cezâke'llâh" sözüne hayır (iyilik) kelimesi eklenirse duâ anlamına olduğu anlaşılır. Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 34.

Ṭurup *semʿan ve ṭavʿan*[174] didi derḥāl
Bi-ḥamdi'llāh ki şimdi böyledür ḥāl (2/825)

2. Atasözleri-Deyimler-Kelam-ı Kibar

a. Atasözleri

Atasözleri konuşma dilinde ve yazı dilinde yaşayan hikmetli, eğitici ve öğretici özelliklere sahip veciz sözlerdir. Deyimler de aynı biçimde konuşma ve yazı dilinde sıkça rastlanan, meramı teşbih, istiare, mecaz ve kinaye gibi sanatlar kullanarak anlatan sözlerdir. Atasözlerinden ayrılan tek özelliği hüküm bildirmemesidir.[175]

XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemesi, kültür hayatına da olumlu etkide bulunmuş pekçok şair ve sanatçı yetişmiştir. Bunların büyük bir bölümü de verdikleri eserlerde atasözü ve deyim kullanmışlardır.[176] Bu teamül, XVI. yüzyılda da devam etmiş, Türkçe'nin mecazlar dünyası içinde, kelimelerin incelikleri ve ifade imkanları çok iyi kullanılmıştır.[177]

Atasözleri ve deyimler, edebiyatımızda *"îrâd-ı mesel ya da irsâl-i mesel"* adıyla anılan ve *"bir fikri ispat için misal getirmek veya şiirde atasözü kullanmak"* demek olan bir söz sanatını da oluştururlar.[178]

Öte yandan atasözlerinin toplumun her kesimi tarafından bilinmesi önemini kaybetmeden nesilden nesile intikal etmesi onu kalıcı kılar. Atasözü ile tasdik edilen bir fikrin doğruluğu kamuoyu tarafından da kabul görür. Bu sebeple şairler fikirlerini bir atasözü ile belgelendirir ve güçlendirirler.[179]

Ayrıca şiirde, atasözü ve deyimleri kullanmak, konuşma dili unsurlarına yer vermek, Türkçe kelimeleri tercih etmek ve sosyal hayatın içindeki bazı sahneleri şiire

---

[174] "Duyduk ve boyun eğdik." Kur'an'da, ilâhi emirleri doğrudan kabul etme ve teslim olma ifade eden sözlerden biridir. Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s.141.
[175] Süreyya Beyzadeoğlu, *Şinasi- Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye*, MEB. Yayınları, İstanbul 2003, s. 1.
[176] *A.e.,* s. 1.
[177] Cemal Kurnaz, *Hayali Bey Divanı'nın Tahlili*, MEB Yayınları, İstanbul 1996, s. 41.
[178] Cemal Kurnaz, *Türküden Gazele-Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Bir Deneme*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 113.
[179] Nihat Öztoprak, *Cân u Cânân*, Türk Gençlik Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 52.

dahil etmek anlatılmak istenen mevzunun daha kolay ifade edilmesini sağlar ve bu manada en kullanışlı yöntemdir.[180]

Siyer-i Nebî'de de şair, Türkçe'nin bütün imkanlarını, İslam tarihi gibi halkın anlamakta zorlanacağı bir mevzu için seferber etmiş, böylece akıcı bir üslup yakalayarak tarihi olayları anlatmaya çalışmıştır. Atasözü ve deyim kullanımı, şairin bu konudaki en büyük yardımcısıdır. Öte yandan şair, olayın akışı içerisine, yine atasözü ve deyimleri kullanarak nasihat ve hikmet dolu, eğitici, öğretici beyitleri kolaylıkla yerleştirmiştir.

Siyer-i Nebî'de tesbit edilebilen bazı atasözleri şunlardır:

Sonunda hak yerini bulur	Varur ḫod *ʿāḳıbet ḥaḳ iş yirine* (2/1595)
Bıçak kemiğe dayandı	*Bıçaḳ süñüge* iy ferḫande-aḫter *İrüp* geldük ḳatuña dönder aḫter (2/2217)
Doğruluk minarede kalmış	Ki *gökdedür dimişler ṭoġrı yolı* (3/23)
Ecel kişiye bir kere gelir	*Ecel ḫod kişiye bir kerre olur* (2/129)
Ne ekersen onu biçersin	*Eken biçer* bilürsin olma ġāfil (3/255)
Eski düşman dost olmaz (2/1016)	Bilürsiz *eski düşmen dost olmaz*
Ya gelme ya da dönme (2/2871)	Meseldür *gelme gelme dönme dönme*
Güneş balçıkla sıvanmaz (3/2439)	Didi *olmaz güneş balçıḳla penhān*

[180] Ahmet Tanyıldız, "Klasik Dönem Türk Şiirinde Atasözü ve Deyim Kullanımı Bir Akımın Göstergesi midir?", *Türkiyat Araştırmaları*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Yayınları, Ankara 2007, S. 6, s. 93.

Hakka zor iş yoktur
(2/2403)

ʿAyālüñ gör ki *iş yoḳ Ḥaḳḳa düşvār*

Rüşvet kapıdan girince adalet bacadan çıkar
(2/1027)

Meṣeldür *giricek rişvet ḳapudan Bacadan dād çıḳar* geç ḳapudan

Su uyur düşman uyumaz
(2/1015)

Meṣeldür *düşmen uyumaz uyur ṣu*

Çuvalda mızrak saklanmaz
(3/4759)

Süñü olmaz çuval içinde penhan

Takdir tedbiri bozar
(2/1598)

Bozar taḳdīr-i Ḥaḳ tedbīr-i ʿabdi

Adam ol vur başımı yar
(2/1609)

Meseldür bu *tek er ol ur başum yar*

Yanlış hesap Bağdad'dan döner
(2/1324)

Döner Baġdāddan yañlış meṣeldür

Yılan yıldız görmeyince ölmez
(3/1297)

Velī *ölmez yılan görmese yılduz*

Ayağını yorganına göre uzat
(2/1385)

Varuban *yorġana göre kösülmek*

Vara yoğa incinmek olmaz
(3/2018)

Daḫı *incinmek olmaz yoġ u vara*

Gönülden gönüle yol olması
(3/2566)

Göñülden göñüle ḫod var-durur yol

Didiler *var göñülden göñüle yol* (3/4015)

b. Deyimler

Siyer-i Nebî'de tesbit edilebilen deyimler şunlardır:

Acı dil vermek (iğneleyici konuşmak) (2/1646)

Ağız açmak (2/1894)

Ağzının tadını vermek (müjdeli bir haber karşılığında hediye vermek) (2/327, 2/1835)

Akl u bili şaşmak (Aklı idraki şaşmak) (2/1199)

Aklı başından gitmek (2/34)

Aklı gitmek (2/548)

Alur gözle bakmak (3/986)

Al karmak (bir işe hile karıştırmak) (2/614)

Adûnun (düşmanın) delik yere girmesi (2/2001)

Ardına düşmek (2/1172)

Arda atmak (2/1260)

Ayağını turmak (2/558, 2/973)

Ayağına gelmek (2/600)

Ayağına düşmek (2/854)

Ayak götürmek (3/ 709)

Ayakdan düşmek (aciz düşmek, felakete uğramak) (3/184)

Ayıbını yüzine urmak (2/570)

Bağrına basmak (2/855)

Bağrına taş basmak (2/876)

Bağrına tir urmak (2/250)

Bağrına yara urmak (3/1514)

Bağrını pişirmek (2/1830)

Bağrını delmek (2/375)

Bala yağ katmak (2/708)

Barmak getürmek (şehadet getirmek) (2/2650)

Baş çekmek (3/4900)

Baş ve canını terk eylemek (2/151)

Başa çıkmak (2/400, 2/467, 2/1270, 2/1317, 2/1648)

Başdan çıkmak (2/1811)

Başı aşağı salmak (3/3095)

Başı gitmek (2/1300)

Başını çalmak (2/1424)

Başını taşlara urmak (2/2656)

Başından aşmak (2/1367)

Bel bağlamak (2/189, 2/200, 2/489, 2/750, 2/1062, 2/2472, 2/2716, 3/2205, 3/2650, 3/2758)

Bende çekmek (2/29)

Beyni çalkanmak (kafası karışmak) (2/1199, 2/1199)

Bir çakım kav etmek (olaya bir parça müdahele etmek) (2/1836)

Boyun tutmak (azmetmek) (3/659, 3/920)

Can atmak (3/1969, 3/2779)

Cana öymek (2/448)

Canı kaçmak (3/2335)

Canı(nı) ateşe atmak (2/612)

Can(ın)a minnet (2/738)

Canından geçmek (2/482)

Canını almak (2/1459)

Cihanı başına teng (sıkıntı) etmek (3/1511)

Çarh urmak (2/13, 2/2548)

Çöpe dönmek (2/44)

Darba çekmek (2/31)

Defterden adını oymak (defterden silmek) (2/1973)

Defteri dürülmek (birinin ölümüne karar vermek) (3/4825)

Dek turmak (3/3456, 3/4613)

Dem aldırmak (vakit geçirmek) (2/412)

Dem urmak (2/186, 2/2114, 2/2551, 3/552, 3/814, 3/1041, 3/1048, 3/1790, 3/2209, 3/2808, 3/3049, 3/3771, 3/4182)

Dem tut(ul)mak (2/2618)

Dest urmak (2/355, 3/1388, 3/1404)

Dil dökmek (2/961)

Dil uzatmak (2/1829, /31278, 3/4609)

Dil vermek (2/499, 2/1214, 2/1728)

Dili dolaşmak (2/1646)

Dili tutulmak (2/1682, 3/2291, 3/5024)

Diline geleni söylemek (2/1830)

Dilini tutmak (2/1642)

Diş bilemek (2/1205, 3/2703)

Diz çökmek (2/680)

Duaya el götürmek (3/1595)

El çekmek (2/122)

El götürmek (3/1372)

El sunmak (2/18, 2/468, 2/815)

El urmak (2/88, 2/629, 2/1012, 2/1933, 2/2847, 3/644, 3/3914, 3/3996, 3/4027, 3/4029, 3/4495, 3/4613, 3/4632, 3/5001)

Ele almak (2/1517, 2/1652)

Ele girmek (5/692, 3/1693)

Eli ayağı tutmamak (2/849)

Eli yufka olmak (3/822)

Elini bıçaga sunmak (2/402)

Emre boyun tutmak (2/689)

Engüşt kaldırmak (şehadet getirmek) (2/409)

Engüşt-i şehadet götürmek (2/693)

Fikre batmak (2/549)

Fikri raʿya vurmak (3/3090)

Fiten (fitne) kaynatmak (3/1655)

Fitne basılmak (2/641)

Fitne koparmak (2/1367, 3/1283, 3/2885)

Gafletten uyanmak (2/1057)

Gavga kopmak (3/1315)

Gam yemek (2/1912, 2/2732, 2/2803)

Gögüs geçirmek (2/231)

Gönlü açılmak (3/414)

Gönlüne gubar (toz) yetişmek (tasalanmak) (3/2902)

Gönül bağlamak (2/173)

Göz bağla(n)mak (2/2772)

Göz dikmek (3/1554, 3/2333, 3/4671, 3/5126)

Göz urmak (dikkatle bakmak) (2/1694, 2/1871, 2/232)

Göze göz etmek (3/1433)

Gözünde uçmak (gözünde tütmek) (3/128)

Gözünü açmak (2/790, 2/1691)

Gözünü aldırmak (3/1133)

Gözünün bağlamak (2/2520)

Gözüyle yemek (3/443)

Güftara (söze) gelmek (3/1542)

Gûş (kulak) tutmak (2/1737, 2/2355, 3/1128, 3/1248, 3/1750, 3/3189, 3/3304, 3/4349, 3/ 4672)

Gûş (kulak) urmak (2/363, 2/2019, 3/1953, 3/4919)

Güce uğramak (sıkıntıya düşmek) (2/1891)

Günahına girmek (2/147)

Hayattan el yumak (3/533)

Hemm (tasa) yemek (2/1767)

Herze yemek (2/1498)

Is yutmak (acı çekmek) (2/466)

İçi kopmak (2/307)

İçine geçmek (içine işlemek) (3/2196)

İş edinmek (2/1382)

İş yerine varır (3/2308)

İşine karışmak (2/1596)

İşitmeze urulmak (duymazlıktan gelmek) (2/904)

İtini kalmak (sürünmek) (2/1589)

İvini basmak (2/63)

Kad göstermek (boy göstermek) (3/2608)

Kalem çalmak (3/318)

Kamet çekmek (boyu uzamak) (2/1102)

Kan dökmek (2/591, 2/607)

Kan dökülmek (2/1627)

Kana batırmak (2/330)

Kanına seyf katmak (2/847)

Kapısına varmak (2/826)

Kaydını görmek (3/594, 3/3162)

Kemer kuşanmak (hazırlık yapmak) (2/484)

Kıl yarmak (2/857)

Kılıçtan geçirmek (2/980)

Kol salmak (2/1109)

Kulak urmak (2/179, 2/1687, 2/1751, 3/689, 3/1406, 3/2663)

Kulak tutmak (2/424, 2/942)

Kurʿa salmak (3/3449)

Kökü kesilmek (3/4558)

Lakap yakmak (2/544)

Leşker çekmek (2/9809

Let yemek (2/40, 2/473)

Od urmak (yakmak, ateşe atmak) (2/2458)

Ögine (aklına) düşürmek (2/236, 2/404, 2/517)

Önüne düşmek (2/325)

Mat olmak (3/582)

Mum olmak (3/1469)

Nara urmak (3/1519)

Nutku tutulmak (2/2486)

Pende çekmek (nasihat etmek) (3/2733)

Renc çekmek (2/2635)

Rû (yüz) döndürmek (73, 1137)

Rû (yüz) tutmak (2/2009)

Sabah yıldızı gibi taña kalmak (şaşırmak) (3/1808)

Saçına baçına hâk (toprak) saçmak (2/1971, 3/135)

Saçını sakalını yolmak (2/1053)

Saf bağlamak (3/4231)

Safâ sürmek (2/786, 2/2650)

Seng (taş) yemek (3/1493)

Ser kaldırmak (2/2757)

Söz açmak (2/1667)

Söz çekmek (3/36)

Söz tutmak (2/252)

Söze gelmek (3/1530)

Söze uymak (2/419)

Sözüne uymak (2/1056, 2/1808)

Sözünü bilmek (2/1895)

Şad okumak (2/366)

Şer koparmak (2/568)

Takat getirmek (2/3147)

Tana kalmak (şaşırmak) (3/1808)

Terazi göstermek (nazik davranmak) (3/4709)

Uçuk tutmak (2/1498)

Uma kalmak (2/130)

Üstüne yük düşmek (2/2719)

Vay verdirmek (2/1550)

Yanıp yakılmak (2/403, 2/1346)

Yad kılmak (2/2652)

Yed sunmak (2/571, 2/1928)

Yed irmek (el ermek) (3/1606)

Yed urmak (3/3655, 3/4517, 3/4788, 3/5059)

Yere çalmak (2/1946)

Yep urmak (3/27)

Yol buldurmak (2/17)

Yol varmak (hedefe ulaşmak, gayreti boşa çıkmamak) (3/1525)

Yol tutmak (3/708, 3/4664)

Yola getirmek (2/25)

Yola girmek (2/274, 2/555, 2/766)

Yoldan azmak (2/1257, 2/1322, 3/3452)

Yolları bağlanmak (3/3193)

Yolları dar olmak (2/1752)

Yolu düşmek (2/1703)

Yolunda can virmek (2/25)

Yolunu eline almak (3/584)

Yüregi yufka olmak (3/373)

Yüregine kan yügürmek (2/562)

Yüreğinin yağı erimek (2/1153, 3/764)

Yüz çevirmek (2/791)

Yüz döndürmek (2/72, 2/408, 2/837)

Yüz karası (2/2778)

Yüz sürmek (2/966, 2/ 2001)

Yüz tutmak (2/391, 2/643, 2/791, 2/1381, 3/3889)

Yüz urmak (2/2896, 3/94, 3/771, 3/1019, 3/1034, 3/3963, 3/4622)

Yüzü düşmek (2/1052)

Yüzü gülmek (2/1968)

Yüzüne vurmak (2/570, 3/1833)

Zahmet çekmek (2/145, 2/955, 2/1049, 2/2219, 3/1526, 3/2095)

Zehresi yarılmak (ödü patlamak) (3/49)

Ziyan tutulmak (3/2020)

c. Kelam-ı Kibar

Herkes tarafından bilinen, hatırda kalan, daha ziyade büyük alimlerin söylediği veciz ifadelere *kelam-ı kibar* denir. Bunlara *kelâm-ı kebir* de denir. Klasik şiirde anlamın güzelliği ve söyleyişin akıcılığı bu türden veciz ifadelerin kullanımıyla kuvvetlendirilir.

Siyer'de tesbit edilebilen kelam-ı kibar hükmündeki veciz ifadeler şu şekildedir:

Yarāşur ʿandelīb olmaḳ gül ile
Nitekim āteş-i sūzān kül ile (2/91)

Yitişdi Leyl-i Ḳadre güpe gündüz
Bes olmaz devr-i gerdūn içre gün düz (2/101)

Bilürsin olmaz işi yoḫsuluñ bay

Ḫar-ı lāġar niteki atla hem-pay (2/ 2118)
Taḥammül ʿāḳil u dānā işidür

Şu kim ṣabr eylemez nā-dān işidür (3/1326)

Niçe kez dişeyüpdür her biri diş
Belādur ʿömr ḥadden kim ola bīş (3/ 3514)

İden kendüye ider nīk eger bed
Sen anı ġayra ṣanma nīk eger bed (3/4042)

Hüner bir söz çekmekdür cihāna
Ki ʿibret ola her ṣāḥib-ḳırāna (3/36)

Didi ḫoş anda daḫı sen seni gör
Muʿayyen k'āfütābı göremez kör (3/1942)

Ne yüzdedür şu ejderhālara baḳ
Ṭınar var mı hezār itse cefā baḳḳ (3/2017)

Enāniyyet yüzin ḳo bürdibār ol
Her işde verziş-i aṣḥāba yār ol (3/2020)

Seg ü seg neçe labüdd şīre ürer
Uyulmaz cāhile zīrā söz urar (3/2280)

Niçe kez dişeyüpdür her biri diş
Belādur ʿömr ḥadden kim ola bīş (3/3514)

3. Örf Âdet İnanç ve Sosyal Hayat

Klasik şiiri anlamak, onun kaynaklarını iyi bilmekle ilgilidir. Şiir, bir taraftan Arap ve Fars edebiyatlarına kadar uzanan bir sanat anlayışıyla, diğer taraftan da mahsulü olduğu toplumun gelenek ve görenekleriyle beslenmektedir. Ayrıca millete mâl olmuş bütün tavır ve davranışlar ile ahlakî ve dinî değerleri de ihtiva eder. Dolayısıyla Divan şairi, eserini vücuda getirirken –tercüme olsa bile- millî ve mahallî unsurlardan faydalanabilir.

Klasik şiirin bu özellikleri dikkate alındığında *Siyer-i Nebî,* bir nevî İslam tarihi olması sebebiyle hem Hz. Peygamber'in yaşadığı döneme ve Araplara ait kültürel özellikleri hem de Münîrî'nin kendi devrine ait Türk kültürünü yansıtan özellikleri ihtiva etmektedir. Bu iki milletin aynı dîne mensup olmaları İslamiyet kaynaklı değerlerini hemen hemen ortak kılmaktadır. Böylece eserdeki örf, adet, inanç ve sosyal hayata dair ip uçlarının aynı minvalde değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

Münîrî yaşadığı devrin örf ve adetlerini başarılı bir şekilde şiirine yansıtmıştır. Hz. Peygamber'in Rigâne ile güreşmesi, güreşin kuralları ve güreş tutarken tümmân

giyilmesi; Hz. Peygamber'in Hz. Ayşe ile evlenmesi, mihrin verilmesi, düğün hazırlıkları, nikah için hutbe okunması ve saçı saçılması; Ukaza pazarının kurulmasıyla malların çarşı ve panayırlarda satışa sunulması gibi günlük hayata dair unsurlar *Siyer'*de görülür.

Güreş Tutmak:

Güreş, Türklerin geleneksel sporlarından biridir. İslamiyetten önce bir takım şamanist kaideler geçerliyken İslamiyetle birlikte yeni kurallarla günümüze kadar gelmiştir. Kispet giyme, dua okuma ve Hz. Muhammed ile Hz. Ali'nin adlarının anılması gelenektendir.[181]

*Siyer-i Nebî'*de de Hz. Peygamberle Rigâne'nin güreşmesi şu şekilde konu edilmiştir:

Ṣıġanup dāmenin ṣoḳdı biline
Ki neymiş muʿciz-i Mürsel biline (2/1919)

Didi Muḫtār bunda ḳavl nice
Güleş bir kerre midür yā ḫo niçe (2/1920)

İyitdi ʿādet-i küştī olur üç
Dimegil vehm ile hīç ödüñe uç (2/1921)

Olunca bu söz āḫir peyk-i ʿizzet
Yitişüp didi Aḥmed saña ʿizzet (2/1922)

Selām idüp didi üç kerre ḳılsun
Rigāne sözi ḳaṭʿ olmaḳla ḳalsun (2/1923)

[181] Vildan Serdaroğlu, *Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı*, İSAM Yayınları, İstanbul 2006, s.410.

Velīkin arḳası geldükde yire
Ayaġuñ gögsine baṣ dime niye (2/1924)

Ki tā küfrī çıḳuban ṭola īmān
Rigāne daḫı ola ehl-i īmān (2/1925)

Resūl idüp aṭaʿ tu'llāh yürüdi
Dil-i aṣḥābı ammā ġam bürüdi (2/1926)

İyitdi gel berü yapış Rigāne
Ki ṣıġmaz daḫı yep yep iş Rigāne (2/1927)

Mübārek destine ṣundı hemān yed
Ṣalup yire uram dirdi ṣanup bed (2/1928)

Çeküp zor itdi-ise her ne deñlü
Ḳımıldatmadı pāyın ẕerre deñlü (2/1929)

Çöküp diz ṣundı el bu kerre pāye
Ki ide yiñmek ile ḳaṭʿ-ı pāye (2/1930)

Çalışdı çoḳ ẓafer bulmadı ḳılca
Düşesi geldi acı ile ḳılca (2/1931)

Elin çekdi ne ḳılsun ḳata ḳaldı
Taʿ accüble Rigāne ṭaña ḳaldı (2/1932)

Düğün Gelenekleri:

Hz. Peygamberle Hz. Ayşe'nin evlenme merasiminde çadırlar kurulur ve her yer süslenir. Mekke halkının tamamı düğüne davetlidir:

Resūle meşveret birle hemān ḳavm
Dügüne başladılar ḳonulup nevm (3/1087)

Oḳundı her ne kim varsa ḳabāyil
Dirildiler heme eytām ü sāyil (3/1088)

Felek-veş ḫaymeler ḳurıldı aʿlā
Olundı eṭʿime ḳaydı müheyyā (3/1089)

Şu deñlü oldı cemʿ-i ādem enbūh
Pür oldı rūy-ı ṣaḥra dāmen-i kūh (3/1090)

Düğün yemekleri için sofralar kurulmuş sabaha kadar yenilip içilmiştir:

Yayılup sofralar mānend-i gerdūn
Ṭabaḳlarla ḳonuldı necm-veş hᵛon (3/1091)

Yinilüp eṭʿime cüllāb ü şerbet
İçildi ara yirde niçe nevbet (3/1092)

Bu vech ile seḥerden tā şebāngāh
Ḳonuḳlandı ġanī vü müflis ü şāh (3/1093)

Gidüp gün meşʿal-i şeb kʾoldı peydā
Ki yaʿnī dün şehi kʾoldı hüveydā (3/1094)

Bezendi aḫter-āsā şemʿ-i müʿmīn
Oturur kim ṭurur küffār u müʿmīn (3/1095)

Çıraġ u meşʿal olup yir yüzi pür
Segirdür ḫıdmete bende eger ḥür (3/1096)

Ṣanasın yir yüzine indi encüm
Felek-veş rūy-ı çarḫ iderdi güm güm (3/1097)

Ḳubesy ile Ḥirā ṭaġı da yik-ser
Biʿaynih böyle olmışdı münevver (3/1098)

Ṣabāha dek yine bende vü āzād
Yiyüp içmekle oldı ḫurrem ü şād (3/1101)

Şeh-i şeb ġāyib oldı çün naẓardan
Felek sulṭānı k'irdi çın seḥerden (3/1102)

Saçı Saçmak:

Saçı, düğüne katılan davetlilerin getirdiği hediye anlamına gelir. Aynı zamanda gelinin başına şeker, arpa, buğday, para gibi şeyleri saçmak anlamında da kullanılır.[182]

Siyer'de Hz. Peygamber'in Hz. Ayşe ile nikahlanmadan önce Araplar tarafından nikahtan sonra da düğüne katılan melekler tarafından saçı saçılır:

ʿArab aʿyānı ṣaçularla ʿālī
Ki gelmişlerdi böyle k'oldı ḥāli (3/1103)

Melekler gördiler tekbīr ile ṣad
Ṣaçarlar ṣaçu Muḥtār üzre bī-ḥad (3/1154)

[182] Ömer Özkan, *Divan Şiirinin Penceresinden Osmanlı Toplum Hayatı*, Kitabevi, İstanbul 2007, s. 382.

Nikah Akdi ve Hutbe Okunması:

Eserde nikahtan sonra hutbe okuma işi adet olduğu üzere Ebu Leheb'e değil Talhâ'ya verilmiştir:

Nikāḥ ecli içün küll-i ekābir
Dirildiler Ḥarem ṣaḥnına bir bir (3/1104)

Buyurdı ḫuṭbe-i ẓāhirde k'ola
Ṭuruban Bū Leheb didi ki n'ola (3/1135)

Ki yaʿnī kendüsi iderdi dāyim
Ṣan ol ḳār içün olmış-idi ḳāyim (3/1136)

Oluban Bū Lehebden ictinābı
İşāret Ṭalḥāya ḳıldı cenābı (3/1137)

Geçüp bir kürsī üzre ḳıldı āġāz
Ṣan olmış-idi rūḥü'l-ḳudsa hem-rāz (3/1139)

Ḳılup *bismi'llāh* ile ẕikr-i Ḥaḳ pīş
Dil-i küffārı itdi ser-be-ser rīş (3/1140)

Olup tevḥīd ü naʿt ü ẕikr-i Bārī
Tamam-ı ḫuṭbe k'oldı böyle bārī (3/1141)

Ukaza Pazarının Kurulması:

Mekke civarında, kurulan Ukaza pazarı, önemli ticaret merkezlerindendi. Pek çok kavmin bir araya gelip alış veriş yaptıkları pazar, eserde bir ticaret merkezi olmaktan ziyade Hz. Peygamber'in İslâmı tebliğ ettiği bir mekan olarak kullanılmıştır.

Civār-ı Mekkede ṭururdı ol sūḳ
Gelürdi herkes anda aç eger ṭoḳ (3/1206)

ʿArab mevsim dir añā Türk diri
Velī bilmez ki ḳanḳı iri diri (3/1207)

Süvāre k'irdi anda ẓıll-ı Yezdān
Pür olmış gördi çetr ile beyābān (3/1208)

Ḳonup her bir ḳabīle ḳavmi-y-ile
Ṭanāb açmış ṭurur serdārı ile (3/1209)

Diğer Âdet ve Gelenekler

*Siyer'*de tesbit edilebilen diğer gelenek ve görenek unsurları arasında, yas tutarken başa toprak saçmak, herhangi bir sebze ya da meyvenin yıkanarak yenmesinin sünnet olduğu, ölünün arkasından yedi gün yas tutmak, ev halkının feryat etmesi, şehadet parmağı ve müslüman olma ilişkisi, karz-ı hasen ile borç alıp verme geleneği ile nîl (çivit) ezmek sıralanabilir.

Başa Toprak Saçmak:

Üzüntü, acı veya ayrılığa dair konuların yer aldığı beyitlerde başa toprak saçmak ifadesi kullanılır:

Diyüp böyle şebüsin yire urdı
Ṣaçup ṭopraḳ başa baş ṭaşa urdı (2/2656)

İdüp feryād ḳıldı yaḳasın çāk
Başına ḳoydı bunı diyerek ḫāk (2/1602)

Kimi etbāʿ inüñ ṣaçdı başa ḫāk
Kimi ḳıldı girībānın çeküp çāk (2/1971)

Yumadın ḥażreti yimezdi üzüm
Bu da sünnetden-imiş dime sözüm (3/730)

Ölünün ardından yedi gün yas tutmak ve ev halkının feryad etmesi:

Münzir oğlu Nâcî, babası öldüğünde onun vasiyeti üzerine yedi gün yas tutar. Fakat yası tutma biçimine metinde yer verilmemiştir:

İyitdi ben ölicek yidi gün yas
Ṭutasın tā ki bir dīn oluna nās (2/2620)

Ebû Tâlib'in vefatı üzerine ev halkının feryad etmesi şu şekilde anlatılmıştır:

Bize gör n'itdi diyü dehr-i bī-dād
Ebū Ṭālib ivinden ḳopdı feryād (3/307)

Şehadet Parmağı ve Müslüman Olma İlişkisi:

Hz. Peygamber, namazın oturuşlarında kelime-i şehadet getirirken işaret parmağını kaldırırmış. Bu sebeple bu parmağa şehadet parmağı da denir. Gayr-i müslimlerin, İslâmiyete girerken bu parmağı kaldırmalarının sebebi budur. Şehadet parmağı, kişinin müslüman oluşuna şehadet etmektedir:

Götürüp barmaġın īmān getürdi
Ḍalālet bārını dilden götürdi (3/1371)

Karz-ı Hasen:

Faizsiz ödünç para verme manasına gelen bir tabirdir.[183] Eserde de borç para alma anlamında kullanılmıştır:

[183] Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB. Yayınları, C. 2, s. 204.

İyitdi ʿammetemden ḳarż-ı ḥasen
Alındı ödemekdür ḳarżı ḥasen (2/1508)

Çivit (nîl) ezmek:

Çivit ya da nîl lacivet, koyu mavi anlamlarındadır. Sözlüklerde, beyaz çamaşıra parlaklık vermek için son durulama suyuna katılan çivit ağacından yapılmış mavi bir toz, olarak geçer. Bu maddeyi toz haline getirmek için bir çeşit ezme işleminden geçirmek gerektiği aşağıdaki beyitten anlaılmaktadır:

Siyeh cübbe giyicek çarḫ-ı nīlī
İdüñ ḥāżır ezilmiş siz de nīli (2/2434)

4. Siyer-i Nebî'nin kaynakları

Münîrî, *Siyer*'i tertib ederken faydalandığı kaynakları zaman zaman eserde zikreder. Bu incelemenin konusunu oluşturan ikinci ve üçüncü ciltlerde Ebu'l-Hasan el-Bekrî'nin[184] ve İbni İshak'ın[185] adları geçmektedir. Bu iki eser aynı zamanda Kadı Darîr'e de kaynaklık etmiştir. Dolayısıyla zikretmese de Münîrî'nin bir diğer kaynağı Darîr'in siyeri olabilir.

Olupdur Bu'l-Ḥasandan bu rivāyet
Ki virür ʿāleme ḫoş-bū rivāyet (2/114)

Be-güftā Bū'l-Ḥasan ber-ḳavl-i İsḥāḳ
Şodend aṣḥāb tenhā māned ān ṭāḳ[186] (3/3027)

[184] Ebu'l-Hasan Ahmed bin Abdullah el-Bekrî. *el-Envâr ve Miftahü's-Sürûr ve'l-Efkâr fî Mevlîdi'n-Nebîyyi'l-Muhtar* adlı Arapçasiyerin müellifidir. Darîr'in, kendi Siyer'ini yazarken faydalandığı eserler arasındadır.

[185] İbni İshak, daha önce yazılmış bulunan magazî ve siyer kitapları ile kendi topladığı malzemeden faydalanarak siyerini meydana getirir. Fakat isnad zincirine itina göstermemesi, uydurma şiirleri kitabına alması ve bazı hadiseleri yeterince açıklamaması gibi sebeplerden dolayı eleştirilir. Buna rağmen günümüze ulaşabilen en eski siyer kitabı ona aittir.

[186] İshak'ın sözüne göre Ebu'l Hasan "ashab o kemerin altında yalnız kaldılar" dedi.

ÖZET

Bilal-i Habeşi'nin Müslüman Olması Hikayesi: (99a 205a / 216a 208a)

Râvi Bilal'in durumunu şöyle ifade eder:

Resul bir gün Mekke şehrini dolaşırken karaca (esmer) bir kul tevazu ile gelip yaklaşır. Adının Bilal-i Habeşi olduğunu söyleyen bu kul, Übeyye'nin kölesidir ve onun dinine inanır. Resul onunla bir süre sohbet ettikten sonra, Razık-ı rızk olan tek Hakk'a tapması gerektiğini söyler ve "bu nasıl bir Rabb'dır?" diye soran Bilal'e şöyle der: "ey Bilal yer ile bu gök O'nundur; yer durur (sabittir), gök dönmeye devam eder. O altı yönden münezzehtir ve lâ-mekandır. Aynı zamanda her bir mekan O'nunla doludur." Bilal bu kez de Resul'e kim olduğunu sorar. Hz. Peygamber "ben O'nun hem resulüyüm hem de kuluyum, (bunun için) beni halka muhtar kıldı, O'nun birliğini halka bildiririm, yolunu şaşırmışlara delil olup yol buldururum." der. Bilal cesaretlenerek derhal şahadet getirir ve müslüman olur. Her sabah Resul'ün katına gidip hizmetini görmeye başlar. Übey bunu duyduğunda çok hiddetlenir ve "o cadı sana büyü mü yaptı da ona hizmet edersin." der. Bilal, Resulü savunarak müslüman olduğunu söyler. Bunun üzerine daha fazla azarlanıp Übey tarafından çarmıha gerilir. Bilal, Lat ve Uzza'ya tapmayı reddettikçe işkencenin şiddeti artmaktadır. Teni parça parça olmuş her tarafı kana garkolmuştur. Kendine geldiğinde hep "ya Hayy" der. Bir gün lutuf kaynağı Resul "acaba ne oldu" diyerek Bilal'i sorar. Onun çok fazla şiddete maruz kaldığını ve ölmüş olabileceğini söylerler. Resul bunları işitince Hakka yönelir ve dua eder. Bu arada Bilal'in teni çöpe dönmüş bir nefeslik canı kalmıştır. Dayak her yerini parça parça etmiştir. Bütün cismi yaralarla dolmuştur. Hz. Ebu Bekir, Bilal'in bu azap içindeki haline dayanamayıp Resul'e onun durumunu şöyle anlatır: "Bilal, âşık ve biçaredir. Canından usanmıştır. Onun pak zatı küffar içinde dahi sizi anmaktadır. O mezbele içinde bir mücevher ya da kargalar içinde bir tûtî gibidir. İçinde asla kin ve hile yoktur. Kafir eline düşmüş bir şahbaz, diken içinde kalmış bir bülbül gibidir." Resul, bunun üzerine Ebu Bekir'in de fikrini alarak

onu satın almaya karar verir. Hemen Übey'in kapısına varır. İçeri girdikten sonra ev ahalisi ile Bilal'e yapılan eza üzerine konuşur. Onlar da "köle müslüman olursa katlolunur. Hele bu siyeh yüzlü kim oluyor da bizden yüz çeviriyor. Her saat onu döverdik ki yavaş yavaş ölsün ve başkaları da bundan ibret alsın" derler. Ebu Bekir bir kölenin aynı zamanda para getirecek bir mal olduğunu ve işine yaramazsa onu satabileceğini, söyler. Ona Bilal'in yerine Yahudi bir köleyi önerirler. Ebu Bekir ısrarla Bilal'i ister. Sonunda bir miktar altın karşılığında onu satın alır. Fakat Übey, alay ederek, onu çok daha ucuza satabilecekken pahalıya sattığını ve bu alış verişe artık kimsenin müdahele edemeyeceğini söyler. Bunun üzerine Ebu Bekir, Bilali-i Habeşi'yi överek "sen ne sattığının farkında değilsin, onun dışına bakıp karar verme, içindeki kıymetli hazineyi gör. Onun kendi siyahdır ama gönlü aydınlıktır." der ve Bilal'i alarak gider. Übey onların arkalarından homurdanarak bakar. Ebu Bekir ve Bilal, Hz. Peygamber'in bulunduğu yere gelirler. Burada Bilal'in yaraları tedavi edilir. İyileştikten sonra Resul'ün yanına çıkarılır. Hz. Peygamber onu kucaklayınca önceden yaşadığı herşeyi unutur. Resul onu hemen azad eder.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Emirü'l Mü'minin Ömer bin Hattab'ın Müslüman Olması Hikayesi: (216b 208b / 227a 219a)

Ebu'l-Hasan'dan rivayet şöyledir:

İslam dini yavaş yavaş yayılmaya başlamıştır. Sahabeler kuvvetlenirken müşrikler de şaşkınlık içindedir. Özellikle Hamza'nın müslüman olmasından sonra ibadetler daha korkusuzca yapılmaktadır. Kabe'nin tavafı ve evlerde yüksek sesle Kur'an okuma iyice yaygınlaşmıştır. Bu arada Hamza ve Haydar Resulü hiç yalnız bırakmazlar. Sahabe seferlerden el çekip tamamen Resul'ün sohbetlerine katılmaya başlamış, müslümanların sayısı da otuz dokuza yükselmiştir.

Mekke'de Kubeys dağının eteklerinde bir mağara vardır. Ashab zaman zaman orada toplanıp sohbet eder. Resul bu mağarada kırk Ömer'den birinin müslüman olması için Allah'a yakarır. Allah'ın lutfuyla duası kabul olur. Bu arada Kureyş, müslümanların durumunu konuşmak üzere bir toplantı düzenler ve Resul'ü incitmeden, ona uyanları gaflete düşürmeye karar verir. Bu iş için Ebu Cehil malından 'bin vakiyye sim, yüz vakiyye halis altın, yüz sikke ve kızıl kıvırcık develer' vermeyi önerir. Ömer, bu sözünden dönmemesi için Ebu Cehil'i uyarır. Hep beraber putlar önüne varıp yemin ederler. Hemen kılıçlarını kuşanıp Mekke'ye doğru yola çıkdıklarında halkın, bir genci tartakladığını görürler. Ömer müdahele ederek gence, konuşması için söz verir. Gencin konuşmaya mecali yoktur, fakat buna rağmen devamlı şahadet getirmeye çalışmaktadır. Onun bu halinden etkilenen Ömer, çok kederlenir. Bu arada Kureyş ahalisi yollarına devam etmektedir. Ömer de daha sonra Mekke'ye doğru yola koyulur. Sanki itibarı ayaklar altına alınmış gibidir, sararıp solmuştur. Ebu Cehil onun geldiğini görünce koşarak karşılar. Perişan bir halde olduğunu farkedince bu işin kesinlikle (Hz.)Muhammed tarafından yapılmış bir sihir olduğunu öne sürüp onu ikna eder. Ömer fikrinden geri dönüp Resule tekrar kin gütmeye başlar ve onu öldürmek için yola koyulur. Giderken bir kavmin cenk eylediğini görürler. Kavim ahalisi "ey dost bari bu sıkıntılı zamanımızda bize yardım et" der. Birlikte varıp putların önünde dururlar. Müslüman bir cin putun içine girip kavme doğru ok yağdırmaktadır. Bu arada put konuşmaya başlayarak Resul'ü över: "Hz. Muhammed öyle bir mâhdır ki gökteki ay, ışığını O'nun özünden almıştır. Rahim olan Allah O'nu cihana rahmet olsun diye göndermiştir. O'na tâbi olanlar ne saadetli kuldur. Hakk âlemleri O'nun için yaratmıştır." Bu sözleri duyan Kureyş ehli hemen dağılır. Ömer ise tenha bir yere varıp düşünmeye başlar. Sonunda bu işin de büyücü işi olduğuna karar verip eskisi gibi Resul'e kin gütmeye devam eder. Ardından tekrar putların önüne varır. Bir put yine dile gelip Ömer'e müslüman olması için nasihat eder. Ömer bunun da bir sihir olduğuna karar verip Ahmed'i öldürmek üzere yola koyulur. Yolda rastladığı bir tanıdığına niyetini söyleyince o, tekrar puthaneye gitmesini öğütler. Ömer dönüp puthaneye varır. Görür ki bir sanem diğerlerine (Hz.) Muhammed'in dinini övmekte. Putlar söylenenleri işitince derhal

secdeye kapanırlar. Ömer şaşkınlık içindedir. Bu hale hayran kalır. Fakat buna rağmen bu işin de sihre benzediğini düşünüp inanmaz.

Tekrar yola koyulup yine bir dostuna uğrar. Ona Resul'ü öldürme niyetinden bahseder. Dostu da, Resul'ün canına kasdetmenin doğru olmadığını, Beni Haşim'den çekinmesi gerektiğini ve öncelikle kız kardeşi ve eniştesiyle ilgilenmesi gerektiğini söyler. Çünkü onlar müslüman olmuştur. Ömer derhal kız kardeşinin evine gider. İçeride Kurʿân okumakta olan ev ahalisi, Ömer'in geldiğini görünce hemen Kurʿân yapraklarını saklar. Ömer içeri girip geceyi onlarla geçireceğini söyler. Akşam yemeği için, Fatıma ve Saʿd, Ömer'le aynı sofraya oturmayınca hiddetlenerek Saʿd'ı tartaklar ve dinlerini değiştirme sebeplerini sorar. Fatıma ağlamaya başlar, Ömer ona da vurup yaralar. Kız kardeşi, onun bu yaptıklarının kendilerine reva olmadığını söyleyip müslüman olduklarını açıkça ifade eder. Ömer pişmanlık duyar ve demin okudukları şeyi ister. Onlar da Kurʿân yapraklarına zarar gelir düşüncesiyle vermek istemezler. Ömer zarar vermeyeceğine dair söz verir. Bu kez de abdestli olması gerektiğini söylerler. O da kabul eder. Abdest alır ve yazılı sayfalara bakar. Bunlar Tâhâ suresinin ilk ayetleridir. Bir süre tefekkür ettikten sonra bu kelamın sahibinin ancak azimü'ş-şan, ulu bir Tanrı olabileceğini anlar. Sayfaları tekrar tekrar okuduktan sonra Hz. Peygamber ile tanışıp sohbetine mazhar olabilmek için dua eder. Sabah olduğunda yola çıkar ve Habbab'ı görür. Habbab ona dört tane müjde getirir. Biricisi sapkınlığından kurtulmuş olması, ikincisi Resul'in sohbetine erecek olması, üçüncüsü iki âlemin devletine (yani Hz.Peygamberi görme saadetine) erişmiş olması, sonuncusu ise İslam'ın desteği ve kuvveti olmasıdır. Habbab'a bunları nasıl bildiğini sorduğunda Resul'ün kendisi için ettiği duayı öğrenir. Hemen Hz. Peygamber'in bulunduğu mağaraya varır. Ömer'in kapıda olduğunu gören ashab telaşlanır. Korkudan kimse ona kapıyı açmak istemez. Ali, Resul'e "ben gidip açayım" der. Resul ise "sen çok himmet sahibisin, senin yaşında veli olmak az bulunan bir meziyettir, ama onun muradı benim" der ve gidip kapıyı açar. Ömer Resul'ü karşısında görünce onun heybetinden çok etkilenip şaşkına döner. Hz. Peygamber onu tutup şöyle bir silkeler. Böylece küfür yükünden kurtulur. Ardından sımsıkı sarılıp sıkar ve içinde şirk pisliğine dair ne varsa çıkar. Yerine iman nuru

dolar ve Ömer şehadet getirir. Ashab onu, sarılarak tebrik eder. Resul de dua ederek Allah'a hamdeder.

Ömer müslüman olduktan sonra şehre inip bunu duyurmak ister. Resul'den izin alarak yola koyulur. Ebu Cehil'in kapısına varıp müslüman olduğunu ona söyler. Bu durum Ebu Cehil'e çok dokunur, inanmak istemez. Ömer de onun karşısında tekrar şehadet getirir. Ebu Cehil dönüp evine girer ve Ömer'e nankör diyerek söylenir. Bundan sonra Ömer'in müslüman olduğu bütün şehre yayılır. Kureyşi bir matem havası bürümüştür. Toplanıp Resul'ün bulunduğu mağarayı basmayı kararlaştırırlar. Öte yandan Ömer, Hz. Peygamber'e varıp "artık ibadetlerimizi gizli yapmayalım, namazı Kabe'de kılalım, gerekirse de Kureyşle cenk edelim" der. Böylece toplanıp şehre doğru yola çıkarlar. Ömer, Hamza ve Ali Resul'ün önünde, kalanlar da arkasında ilerlemeye başlarlar. Bilal'i de yanlarına almışlardır. Bu arada ezan emrolunur. Yürümeye devam ederlerken Resul, yaptıklarının doğru olup olmadığına dair endişeye kapılır. Cebrail vasıtasıyla endişelenmemesine dair hemen bir ayet iner. Böylece yollarına devam ederler. Onların geldiklerini gören Kureyş ve Ebu Cehil, zarar görecekleri düşüncesiyle telaşlanır. Bu arada Ömer, Mekke halkına seslenerek oraya ibadet için geldiklerini fakat saldırıya uğrarlarsa karşılık vereceklerini söyler. Bunu duyan ahali dağılır. Ashab da saf tutup namaza durur. Ebu Cehil iyice rahatsız olmuştur, müslümanlara uyanların artmasına ve böyle alenen ibadet edilmesine incinir. Bu arada kendi kız kardeşi de müslüman olmuştur. Ebu Talib onu yatıştırmaya çalışarak kendi biraderi ve iki oğlunun da müslüman olduğunu söyler. Ek olarak da (Hz.) Muhammed'in nebi, yaymaya çalıştığı dinin de hak olduğunu ilave eder. Bu sözler Ebu Cehil'in bağrına ok gibi saplanır. Bundan sonra Ebu Cehil halka serzenişte bulunarak yapılması gerekenleri sıralar. Müşrikler ona itaat ettiklerini dile getirirler ve güzellikle geri dönmeyene zor kullanmaya karar verirler. Önce Ömer'le konuşup onu ikna etmeye çalışırlarsa da o, İshak ve İsmail'i örnek göstererek atalarının dinine inanmaları gerektiğini savunur. Ebu Cehil'in artık tahammülü kalmamıştır. Karşılıklı cenge tutuşurlar. Bir süre sonra Ebu Cehil Ömer'e sitemle " (Hz.)Muhammed kimdir ki ona uydun" der. Ömer, onun yaratılmışların en şereflisi olduğunu, cümle mevcudatın onun için yaratıldığını ve onun bütün peygamberlerin şahı olduğunu söyler. İkna edemeyeceğini anlayan Ebu Cehil, bu kez

öldürme niyetiyle, tekrar Ömer'e saldırır ve tartaklamaya başlar. Kısa bir kavgadan sonra araya giren yaşlı bir pir, Ebu Cehil'e Ömer'in Kureyş içindeki itibarını hatırlatır ve bu yaptığının sonuçlarının iyi olmayacağını söyler. Bu anlaşmazlığın ertelenmesini önerir. Böylece kavgayı keserler. Ömer hemen Resul'ün yanına gelerek olanları anlatır. Hz. Peygamber, "Allah iyiliğini versin" diyerek Ömer'e dua eder.

Ömer'in müslüman olmasıyla İslam daha da kuvvetlenir. O Resul'ün sohbetinden hiç ayrılmaz. Zühd ve takva sahibidir ve ilm-i batına da mazhar olmuştur. Ashabın içinde hem en önde gelendir hem evliyadır.

(Şair bundan sonra okuyucuya dönerek nasihat eder):

Akıllı olanlar bu fani dünyaya bakmaz, bekâ evini süsler. Bu dünyada Kârun kadar zengin olsan da yine ölüp gideceksin. Eğer er isen ölmeden önce ölmeyi bil, Resul'ün yolundan ayrılma. İki âlemin varlığını yokluk ile bul, Hakkın delili sana yol gösterecektir.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Servat Vilayetinin Maliki Seyf bin Haledce Hikayesi: (226b 218b / 236b 228b)

Resul ve yaymaya başladığı yeni din diğer memleketlerde de işitilmeye başlar. Bu haber kimine hoş gelir kimi de kin güder.

Hicaz'da Servat adlı bir il vardır. Bu ilin Seyf adındaki şahı da Resul'ü duyar ve haset etmeye başlar. Mekke'de kimlerin müslüman olduğunu merak eder. Ebu Bekir başta olmak üzere ileri gelenlerin çoğunun ona uyduğunu öğrenir. İyice kederlenir, askerlerini toplayıp savaşmayı düşünür. Fakat bunun sonuçları ağır olacaktır. Ama içi de içine sığmamaktadır. Bütün muradı Resul'ü görüp ona hesap sormaktır. Bu arada etrafındakiler şiirler söyleyerek Hz. Peygamber'i yererler. Seyf'in aklına, Mekke'ye giden bir 'civan-merd' bulup bu yazılan hezeliyatı, Mürsel'in yüzüne okutmak gelir.

Arap içinde Müsenna adında bir genç vardır. Kervanlara reislik eden ve atlardan çok iyi anlayan bu genç, Seyf'den iyi bir at satın alır. Böylece tanışmış olurlar. Seyf, Müsenna'ya Resul'ü sorar. O da tanıdığını söyleyince onu hicveden bir şiiri verir ve Resule iletmesini ister. Müsenna şiiri şaşkınlık içinde alır. Aklı başından gider, gözüne uyku girmez. Hatta kârına rağmen atı geri vermeyi düşünür. Çünkü Resul'e muhabbeti vardır. Henüz müslüman olmamıştır ama onun güzel vasıflarını dilinden düşürmez. Mekke'ye varıp Hz. Peygamber'i görür. Onunla konuşurken Seyf ile olanları anlatır ve bu hezeliyatı size ulaştırmam şartı ile atı kendisine verdiğini söyler. Resul bu düşmanlıktan haberdar olduğunu ama Seyf'e herhangi bir kini olmadığını ifade ederek Müsenna ile sohbet eder. Müsenna Allah'ın lutfuyla müslüman olur. Resul ona bir de at hediye eder.

Daha sonra kalkıp Ebu Bekir'i ziyarete gider. Bakar ki o sefere çıkmak için hazırlık yapıyor. Gideceği yeri sorar, "Servat ili" cevabını alınca ona hayır dualar eder ve Seyf'i anlatır. Ebu Bekir bu halden haberdar olduğunu söyleyip Seyf'in oğlu Kinane'nin kendisiyle alış veriş yapmak istediğini ama ona almak istediği kumaşı satmadığını ifade eder. Mürsel de Seyf'e gidip bu kininin sebebini öğrenmesini ister. Ebu Bekir 'başım gözüm üstüne' diyerek o memlekete doğru yola çıkar. Servat'a yaklaştığında Süheyl adlı bir tanıdığını görür. Süheyl, Seyf'in amcasının oğludur. Fakat merttir ve ihtiras sahibi değildir. Süheyl, Ebu Bekir'i karşılar ve o gece misafir etmek üzere evine götürür. Yenilip içildikten sonra Ebu Bekir yanında getirdiği mallarını açar. Kinane'nin istediği kumaş da bu mallar arasındadır. Kinane kendi alamadığı kumaşın Süheyl'in evinde sergilendiğini görünce sinirlenip Seyf'e şikayete gider. Seyf derhal amca oğlunu çağırtır. Durumu anlatır ve hiddetlenerek kumaşın kendisine satılmasını ister. Süheyl, Ebu Bekir'e olan bu kinin sebebini sorar. Seyf "hem Ahmed'in

'yār-ı cānı'dır hem de oğluma istediği kumaşı satmamıştır" der. Süheyl'in eline beş yüz altın verip gönderir. Süheyl Ebu Bekir'e varıp olanları anlatır. Altınları verip kumaşı almak ister. Ebu Bekir ise ona malını ancak hediye edebileceğini söyler. Süheyl kabul etmez. Fakat o ısrar ederek hediyeyi kabul etmezse bütün malını tasadduk edeceğini söyler. Süheyl şaşkınlık içindedir. Seyf'e varıp Ebu Bekir'in

malını satmadığını anlatır. Seyf hiddetlenerek Süheyl'in evine gider ve Ebu Bekir'in malına el koyar. Niyeti onu öldürmektir fakat bulamaz. Süheyl onu sakinleştirmeye çalışır, ama başarılı olamaz. Seyf savaşmaya kararlıdır. Bu arada hatırı sayılır birisi araya girerek sıkıntı olan konunun konuşularak halledilmesi gerektiğini ifade eder ve mutabakat sağlanır.

Bu arada Ebu Bekir'in bir kölesi Resul'e varıp olanları anlatır. Resul hemen Hakka niyaz edip duaya başlar: "Cümle mahlukun İlahı olan ey Allah'ım onu sakla, bu girdapta kolaylıkla yol bulmasını sağla, sen Kadir, Hafız ve Ehadsın, onu düşman şerrinden koru." Duadan hemen sonra 'peyk-i hazret'(Cebrail), gelip üzülmemesini ve ne dilerse yapacak kudreti olduğunu söyler. Resul hemen şükrederek secdeye kapanır.

Bu durum karşısında Ali, kılıç kuşanarak hazırlık yapar ve Servat'a doğru yola çıkarlar. Hz. Peygamber ve emri altındakiler Servat'a vardığında yemyeşil, bağlık bahçelik bir yerle karşılaşır. Ali, bir bahçeden biraz meyve satın almak ister fakat bahçe sahibi, Resul'ü görünce çok etkilenir ve satmak yerine hediye etmeyi tercih eder. Böylece tabla tabla meyveler gelir. Hz. Peygamber kendini tanıtır ve ona Hakk'ı anlatarak putlara tapmaması gerektiğini söyler. Adam şehadet getirerek müslüman olur. Resul ona Seyf'i tanıyıp tanımadığını sorar. O da tanıdığını söyleyip bahçesinin yerini gösterir. Hz. Peygamber, emrindekileri de alarak Seyf'in bahçesine gider. Bu arada Seyf, adamlarıyla birlikte bahçede oturmaktadır. Resul bahçeden içeri girdiğinde Seyf de onun heybetinden etkilenir ve onu izzet ü ikram ile karşılar. Hz. Peygamber'i layıkıyla ağırlayabilmek için izin isteyerek, hazırlık yapmak üzere, yanlarından ayrılır. Aceleyle giderken, görenler 'nur yüzlü' misafirinin kim olduğunu sorarlar. O da bilmediğini fakat bu ülkeyi görmeye gelmiş bir melik olabileceğini söyler. Böylece evine varır. Evde ilimle çok meşgul olan bir amcası vardır. Hz.Peygamber'i de pek çok defa görmüştür. Seyf amcasına Resul'ü ve Ali'yi tarif ederek her ikisini de çok sevdiğini söyler. Bunun üzerine amca misafirlerle tanışmak ister.

Öte yandan Seyf'in bahçesinde kalan Resul, burada bir köle görür. Köle bir havuzu doldurabilmek için su çekmektedir. Resul, ona biraz su alıp gelmesini söyler.

Köle onun dediğini yapar. Resul bu sefer de havuzun ne kadar sürede dolduğunu sorar. Kölenin cevabı 'üç gün üç gece'dir. Bunun üzerine Resul onun getirdiği suyu avucuna alıp tükürüğü ile karıştırır ve ona geri verip havuza dökmesini söyler. Köle onun dediğini yaptığında havuz dolup taşar. Köle şaşkınlıktan donup kalır. Irmak gibi akan su ile bütün bostan sulanır. Fakat bu sefer de su çok fazla gelir ve bostan tehlikeye girer. Köle Resul'den rica eder ve Resul'ün bir işaretiyle su kesilir. Böylece köle onun Hz. Muhammed olduğunu tahmin eder. Resul de 'evet benim' diyerek tasdik eder. Bunun üzerine köle, Resul'e, Ebu Bekir'in öldürülmesi için Seyf'in kendisiyle konuştuğunu söyler ve bunu yaptığı takdirde azad edileceğini ve bin altın ile ödüllendirileceğini anlatır. Başlangıçta Seyf'in sözüne itibar ederek Ebu Bekir'i öldürmeye gittiğini fakat onu gördüğünde korkudan titreyip müslüman olmaya karar verdiğini ifade eder. Sonra da Hz. Peygamber'in önünde şehadet getirerek müslüman olur.

Bu arada Seyf ve amcası bahçeye doğru yola çıkmışlardır. Yaklaşırken amca Hz. Peygamber'i görür ve hemen tanır. Seyf'e, kendisine misafir olan şahsın, 'altın vererek hicvettirdiği' peygamber olduğunu söyler. Seyf şaşkınlık içindedir, hatta düş gördüğünü zanneder. Bundan sonra Seyf'in amcası Resul'ü övmeye başlar: "İsmi hem Mustafa ve hem Muhammed olan peygamber odur; yoluna bin can feda olunacak baş kumandan odur; bütün yaratılmışların padişahı, ahir zamanın mürseli ve Hak Teala'nın habibi odur." Amca, Seyf'e nasihat ederek akıllı bir adam olduğunu ve gafil olmaması gerektiğini söyler. Böylece Seyf, atından iner, Hz. Peygamber'in yanına gelerek af diler ve müslüman olur. Ali ona gusletmeyi öğretir. Bu arada Resul amcayı da İslam'a davet eder. Ama amca zaten üç ay evvelinden müslüman olmuştur. Resul'ün önünde tekrar şehadet getirir. Bundan sonra hep birlikte Seyf'in bahçesine gidilir. Seyf güzel bir sofra kurdurur. Fakat Hz.Peygamber yemeğe el sunmaz. Seyf bunun sebebini sorar. Resul, sofrada bulunanların müslüman olmamasından dolayı ve bu mekanda işlenen günahların fazlalığından dolayı yemeği reddettiğini söyler. Bunun üzerine Seyf tekrar af diler ve ne yapması gerektiğini sorar. Hz. Peygamber, Ebu Bekir'in getirilmesini ister. Seyf hemen Süheyl'in yanına gider ve olanları anlatır. Süheyl önce bunun bir oyun olabileceği ihtimalini düşünür ve ona inanmaz. Seyf yeminler ederek onu ikna etmeye çalışırken olanları içeriden

Ebu Bekir duyar. Hemen kapıya çıkarak Süheyl'e Seyf'in yeminine inandığını söyler. Seyf, Ebu Bekir'i görünce ayaklarına kapanır ve af diler. Ebu Bekir onu affeder ve hep birlikte Resul'ün bulunduğu yere gitmek üzere yola koyulurlar. Resul onları görünce çok memnun olur. Bu arada Süheyl de müslüman olmuştur. Beraberce yenilip içilir. Sabah olunca Hz. Peygamber yola çıkmak için hazırlanmaya başlar. Seyf, Resul'e onunla beraber gitme istediğini dile getirir. Resul, burada kalıp kendi halkını İslam'a devet etmesi gerektiğini söyler. Böylece Seyf, yüzkırka yakın kişiyi müslüman eder. Hepsi de mert ve cesurdur. Bu yolda can ve baş vermek üzere işe koyulurlar ve çıkan bir arbedede Seyf, Resul'ün ayakları dibine şehit düşer. Hz. Peygamber çok üzülür. Daha sonra Resul, Ebu Bekir ve Ali Mekke'ye dönmek üzere yola çıkarlar.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Müşriklerin Zulmünden Dolayı Habeşe Ülkesine Hicret Eden Sahabelerin Hikayesi: (237a 229a / 241b)

Resul, Ebu Bekir'i alıp Servat ilinden Mekke'ye dönmüştür. Ashab ile beraber günlük hayatlarına ve ibadetlerine devam etmektedirler. Ashab arasında Abdullah-ı Mesud isimli bir kişi vardır. Bu zat, Resul'e müşriklerin arasına girip yüzlerine Kur'an okumayı istediğini söyler. Hz. Peygamber önce gönülsüz davransa da sonradan kabul eder. Bu arada müşrikler de Harem'de toplanmışlardır. Abdullah aralalarına girip er-Rahman Suresi'ni okumaya başlar. Herkes şaşırıp bu okunanın ne olduğunu anlamaya çalışırlar. Sonunda 'Ahmed'in şiirlerinden biri bu' diyerek duymazlıktan gelirler. Fakat Abdullah okumaya devam eder. Sonunda bir arbede çıkar ve Abdullah feci şekilde dövülür. Haber ashab arasında çabuk yayılır ve çok üzüntüye sebep olur. Abdullah, Allah hakkıdır diyerek ertesi gün tekrar müşriklerin arasına varır. Hem ashab hem de onlardan Hamza, Ömer ve Ali hiçbir şey yapamazlar. Çünkü şu anda onlara emredilen sabretmeleridir. Bu arada ashabdan kuvvetsiz olanlar sürekli dövülür ve aşağılanır olmuş, Mekke'de rahat hareket edemez hale gelmişlerdir. İstişare etmek için toplanıp Hz. Peygamber'e giderler. Olanları anlatırlar. Resul gazaya buyruk olmadığını söyler ve isteyenlerin Habeşe

ülkesine göç edebileceğini ifade eder. İlk önce göç etmeye hazırlananlar arasında, Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye ile evli olan Hz. Osman da vardır. Onlarla beraber on kişi daha, üzüntü içinde Habeşe ülkesine doğru yola çıkarlar.

Habeşe ülkesinin meliki Necaşi adında adil bir hükümdardır. Kitap ehli olup Kur'an'ı da okumuştur. Hz. Peygamber'in geleceğinden haberdardır ve onun bütün özelliklerini bilmektedir. Ülkedeki din adamları Mekke'den gelmekte olan göçmenlerin haberini almışlar ve bunu hemen Necaşi'ye bildirmişlerdir. Necaşi birkaç uygun adamını onları karşılamaya yollar ve onları görme isteğini iletmelerini söyler. Ashabdan Resul'e en yakın olan bir iki kişi daveti kabul ederek Necaşi'nin huzuruna varır. Necaşi ilk önce onları izzet ü ikramla karşılar ve göç etme sebeplerini sorar. Ashab da olanları anlatır. Hükümdar, gelenlerin Resul'e inananlar olduğunu öğrenince çok sevinir ve onları himaye etmeyi kabul eder. Fakat ashab Resul'den uzak kaldığı için çok üzgündür. Onu tekrar görememe ihtimali, korkularını arttırır ve böylece günlerini geçirmeye başlarlar.

Öte yandan Kureyş hicret edenlerin Habeşe ülkesinde rahat yaşadıklarını öğrenmiş ve ashabın Necaşi'yi etkilemesinden endişe etmeye başlamışlardır. En çok da Necaşi'nin asker toplayıp savaşmak üzere Mekke'ye gelmesi onları korkutur. Sonunda Necaşi'ye bir elçi göndermeye karar verirler. Elçi, yanında Necaşi'yi öven ve fakat göçmen gelmiş ashabı şer sahibi olmakla ve fitne çıkarmakla suçlayan bir nağme götürür.

Bu arada bu durumdan Ebu Talib haberdar olur ve Cafer'i çağırıp herşeyi anlatır. Ona Habeşe ülkesindeki ashabı uyaran bir mektup teslim eder. Cafer, mektupla birlikte yola çıkar.

Habeşe ülkesindeki ashab olan bitenden habersiz, güven içinde rahatça yaşamakta ve ibadetlerini yerine getirmektedir. Sadece Resul'den ve Mekke'den ayrı kalmaları onları üzer. Bu arada müşriklerin habercisi Habeşistan'a ulaşır. Mektup ile beraber Necaşi'nin huzuruna çıkar. Mektubu okuyan Necaşi hemen ashaba bir adam gönderir ve onları huzuruna çağırır. Bu esnada Cafer de Habeşe ülkesine ulaşmış

ashabın arasına karışmıştır. Huzura birlikte çıkalar. Necaşi onlara, eski dinlerini neden bıraktıklarını sorar. Cafer öne çıkarak, puta taptıkları dönemde çıkan karışıklıklardan bahseder. Tek bir puta tapmanın bile mümkün olmadığını ve bu yüzden huzursuzluklar çıktığını anlatır. Bu şekilde dalalet içindeyken Hak Peygamber'in, Kur'an'la beraber geldiğini, doğru yolu göstermek için kılavuzluk ettiğini söyler. Onun söylediklerine inanmayanların kendilerine yaptıkları eza ve cefalardan bahseder. Buraya da Resul'ün emriyle geldiklerini, sayelerinde ibadetlerini rahatça yerine getirebildiklerini anlatır. Necaşi, Resul'e inen kelamı duymak ister. Cafer okumaya başladığında çok etkilenir ve bunun Hak sözü olduğuna inanır. Burada istediklerini yapabileceklerini söyler ve Kureyş elçisinin de hediyeleriyle beraber geri gönderilmesini ister. Fakat elçi, ashaba Hz. İsa hakkında soru sorulmasını talep eder. Bu kez Cafer, söyleyeceklerinin tamamen Kur'an'da yazılı olduğunu, kendinden bir şey katmadığını ifade ederek söze başlar; Hz. İsa ve Hz. Meryem ile ilgili ayetleri okur. Necaşi ikna olmuştur. Herkes dağılır ve işine gücüne geri döner. Bu arada bir veziri Necaşi'ye bu işte bir tuhaflık olduğunu ve Kureyş'in hediyelerini kabul etmesi gerektiğini söyler.

Necaşi, Allah'ın bu ülkeyi kendisine rüşvetsiz verdiğini, buna şükretmek için halkını adaletle yönetmesi gerektiğini ifade eder ve başından geçen bir hadiseyi vezirine anlatmaya başlar. Necaşi'nin babası da hükümdardır ve sadece bir oğlu vardır. Yine hükümdar olan kardeşininse on iki oğlu olmuştur. Kardeş gözünü babanın tahtına diker. Zira hesap soracak küçük bir oğlandan başka kimse yoktur. Bir gece babayı öldürürler. Necaşi yalnız kalmıştır. Tahtı da amca sahiplenir. Böylece Necaşi büyümeye başlar. Amcanın çevresindekiler onun intikam almasından çekinip amcayı doldurmaya başlarlar. O da öldürülmesi dışında herhangi bir şey yapabileceklerini söyler. Tekrar bu diyara gelmemesi için çok uzaklara satılmasına karar verilir. Yüz akça karşılığında bir tacire satılır. Fakat o gece kar yağmaya başlar ve fırtına çıkar. Amcayı yıldırım çarpar. Bunun üzerine Necaşi hemen tacirden geri alınıp tahta oturtulur. Necaşi, bu hikayeyi anlattıktan sonra, vezire, rüşvet yiyemeyeceğini tekrar eder. Fakat vezir ve etrafındakiler, Cafer'in Hz. İsa'yı Allah'ın kulu olarak nitelendirmesini bahane edip isyan ederler. Necaşi hemen Cefer'i çağırtır ve toparlanıp bir gemiyle uzaklaşmasını söyler. O kavmiyle kendisi

ilgilenecektir. Bu arada Necaşi de müslüman olmuştur. Kavmi ile küçük bir arbededen sonra barış yapılır. Kavmi, onun müslüman olduğuna ve kendi dinini terkettiğine inanmıştır. Necaşi elini göğsüne koyup yemin eder ve kavmini, dinini terketmediğine inandırır. Böylece kavim ondan özür diler, sorun da çözülmüş olur. Bütün bunlar olurken Kureyş elçisi hala oradadır. Elçi Necaşi'nin ashaba itibar edip hediyeler vermesine de şahit olur. Sonra da utanç içinde geri döner.

Böylece günler geçerken Necaşi bir savaşa girmek zorunda kalır. Karşı tarafın askerleri çok fazladır. Necaşi de hayli kalabalık bir ordu kurar. Bu arada ashab da bu beladan kurtulmak için dua etmektedir. İki ordu karşılaşır. Çok kan dökülür fakat Allah'ın yardımıyla Necaşi ve ordusu galip gelir.

Bu esnada Mekke'de bulunan Ammar, ailesi ile birlikte Habeşe ülkesine hicret etmek ister. Fakat müşriklere yakalanır. Ebu Cehil üçüne de Resul'ü inkar etmeleri için işkence eder. Ama onları yollarından döndüremez. Bu sırada Hz. Peygamber yanlarına gelir, Ammar ve ailesine cennetlik olduklarını söyleyerek sabretmelerini ister. Ammar'ın annesi işkenceye dayanamayarak ölür. Ammar'ın da takâti kalmamıştır, ızdırabının bitmesi için Lat'a inandığını söyler. Ebu Cehil önce inanmaz, sonra da onu bırakır. Ammar, annesinin öldüğünü ve kendisinin de Allah'ı inkar etmek zorunda kaldığını fakat sıdkının bütün olduğunu Hz. Peygamber'e haber verir. Hz. Peygamber, gönlündekinin mühim olduğunu söyleyerek onu rahatlatır ve "Allah affetsin" der. Bu arada Ammar'ın annesi İslam dinine göre defnedilir. Ebu Cehil olanlardan haberdardır ve müslümanların kanın dökmek için yeniden diş bilemeye başlamıştır.

Bütün bunlar olurken Hz. Peygamber'e Necm Suresi iner. Resul Kabe'ye giderek yüksek sesle bu sureyi okur ve Kureyş'i tekrar dine davet eder. Bu arada şeytan araya girerek bir oyun oynar ve Hz. Peygamber ayetleri okurken araya girer. Böylece ashabla beraber müşrikler de secde ederler.[187] Ashab şaşkınlık içindedir. Müşriklerin dost olduğunu zannederler. Hemen Cebrail gelerek Hz. Peygamber'e bu

[187] Hz.Peygamber'in okuduğu Necm Surasi'nin 19. ayetidir. "Gördünüz mü o Lat ve Uzzayı" mealindedir. Müşrikler putlarının adı geçtiği için saygılarından dolayı secde ederler. Bu olaya Garanik Hadisesi denir. M. Asım Köksal, *İslam Tarihi (Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed ve İslamiyet)* Köksal Yayınları, İstanbul 2005, C. 2, s. 17.

durumu sorar. O da şeytanın araya girdiğini okunan iki ayetin Kur'an'dan olmadığını söyler. Sonra da çok dua edip Allah'dan affını ister.

Bu arada ashabla beraber müşriklerin de Kabe'de secde ettikleri haberi Habeşe ülkesinde duyulur. Oradaki sahabe çok mutlu olur ve derhal geri dönmeye karar verirler. Meselenin aslını ancak Mekke'ye ulaştıklarında anlarlar. Fakat şu anki durumları Habeşe ülkesine hicret öncesinden daha kötüdür. Ne Mekke'ye girebilirler ne de geri dönebilirler. Ancak gün batımından sonra Resul'ü ziyaret edip fikrini almak için gizlice şehre girmeye çalışırlar. Hz. Peygamber'le buluşup konuştuktan ve hasret giderdikten sonra hep beraber namaz kılarlar.

Bu arada müşriklerden Ebu Süftan, Ahnas ve Ebu Cehil gizliden gizliye Resul'ü takip edip onun açıktan okuduğu Kur'an'ı dinlemektedirler. İki gece üstüste bunu yaptıktan sonra Ebu Süfyan ve Ahnas Kur'an'dan çok etkilenirler. Her ikisi de Allah'ın kelamının çok güzel ve benzersiz olduğunu düşünmeye başlar. Fakat bu hisleri kendi dinlerine göre mahzurludur. Böylece beraberce gidip İbn-i Hişam'a danışmaya karar verirler. Hişam duyduklarında hiç hoşnut olmaz. Ashaba "Beni Haşim bizimle başa çıkamadı" dedirtmeyin, diyerek haset tohumlarını onların içine yeniden serper.

(Şair burada araya girerek 'Allah'ım ehl-i İslam'ın tamamını haset odundan (ateşinden) koru, amin'diyerek dua eder.)

Bu esnada Habeşe ülkesinden tekrar Mekke'ye gelen ashabın bazılarına yakın akrabaları himaye eder. Bu akrabalar müşrik de olabilir. Sahabeden Hz. Osman da Velidi bin Mugire'nin himayesine girer. Kendilerini koruyacak bir yakını olmayanlara ise müşriklerin eziyeti devam etmektedir. Hz. Osman bu durumdan son derece rahatsız olur. Ölüm geldiğinde kimseden fayda olamayacağını düşünerek Mugire'nin himayesinden çıkıp Hakk'a sığınmaya karar verir. Gidip fikrini Mugire'ye söyler. O da bunu Kureyş içinde tekrar etmesini ister. Osman Mugire'nin dediğini yapar ve sözünü Kureyş'in içinde tekrar eder etmez hemen birisi üzerine saldırır onu dövüp gözünü çıkarır. Bu durum karşısında Mugire ona tekrar hami olmayı teklif eder. Fakat Osman Resul'ün ve ashabının çektiklerini örnek göstererek onun teklifini reddeder.

Bu arada Ebu Bekir kendisine yapılan eziyetten bıkıp usanmıştır. Hz. Peygamber'e giderek durumunu izah eder. O da ailesiyle birlikte göç etmesini söyler. Ebu Bekir toparlanıp yola koyulur. Bir süre sonra bir kervanla karşılaşır. Kervan başı ibn-i Tağşa adında ulu bir kişidir. Ebu Bekir'i kucaklayıp başından geçenleri dinler. Daha sonra da ona mal vererek ortak olmayı ve kervanla birlikte geri dönmeyi teklif eder. Ebu Bekir, Resul'den ayrılmayacağı için bu teklifi kabul eder ve geri dönerler. Fakat kervan daima Mekke'de kalmayacaktır. Hind ya da Belh dolaşacaktır. Tağşa, Ebu Bekir'e gitme vaktinin geldiğini söyler. Fakat Ebu Bekir, "yanlış hesap Bağdat'tan döner" deyip fikrini değiştirdiğini Resul'ü bırakamayacağını söyler. Gidip Resul'e kalacağını haber verir ve ellerini, ayaklarını öper. Bu haber Kureyş içinde de yayılır. Ebu Bekir'in içi rahat etmiştir. Bu arada Tağşa hâlâ Mekke'dedir ve Ebu Bekir'e himaye etmektedir. Ebu Bekir küçük bir mescit yapar. Burada vakit geçirir, Kur'an okur ve namaz kılardı. Ebu Cehil, alenen yapılan bu ibadetlerden rahatsız olur ve Tağşa'yı Ebu Bekir konusunda uyarır. Tağşa da Ebu Bekir'e giderek onu himaye ettiği için kendisine dokunulmadığını, ibadetlerini dışarıda yapmaması gerektiğini söyler. Bu sözler Ebu Bekir'i derinden yaralar. Hemen Tağşa'nın himayesini reddeder ve bunu Kureyş'e duyurur. Böylece hem Ebu Bekir'e hem de diğer ashaba eziyetler artarak devam eder. Bunun mutlaka bir sonu vardır, diye düşürler. Bütün inananlar Allah'ın rızasını kazanabilmek için bunlara katlanmaya devam ederler.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Kureyş'in ve Onların Hallerini Beyan Eden Anlaşmanın Hikayesi: (241b / 250a)

Müniri, şimdi râvi ne der, onu anlat:

Fitne kaynağı Ebu Cehil, yine hasedden gözü dönmüş bir vaziyette müslümanlara diş bilemektedir. Birgün müşriklerle birlikte otururken, "benimle beraber hareket etmiyorsunuz, aynı derdi paylaşmıyoruz" diye onlara sitem eder. Müşrikler itiraz ederek onunla her konuda hemfikir olduklarını ve ne söylerse yerine getireceklerini söylerler. Ukbe de Ebu Cehil'i destekleyerek arkasında olduğunu

bildirir ve herkesin imzasının bulunduğu bir anlaşma imzalanarak Kabe'nin duvarına asılır. Ashabla her türlü münasebeti kesme kararı alınmıştır. Alış veriş de buna dahildir. Anlaşmayı Mansur ibn-i İkrime yazar. Bu durum Resul'e malum olur ve kalbi incinir. O anda Mansur'un eli kurur, çolak olur. Haberi Beni Haşim de öğrenmiştir. Bu arada Ebu Lehep de Kureyş'in yanında yer alıp and içmek üzere bulundukları yere gider. Sonra tepelik bir yera çıkarak yüksek sesle ashabın ziyana düştüğüne dair birkaç söz söyler. O anda Tebbet suresi nazil olur. Bu esnada Ebu Talip Resul'ün yanına varıp nasıl tedbir alabileceklerini sorar. Hz. Peygamber, Allah'ın emrinin dışında hareket edemeyeceklerini ifade ederek ona nasihat eder: "Ben Resul isem de zayıf bir kulum. Ne buyurulursa ona göre hareket ederim. Siz gayret etmeye devam edin. Sakın puta tapmayın. Gönlünüzdeki İslam ipini sıkı tutun. Allah bir peygamber hak deyin ve benim sözümden çıkmayın." Ebu Talip, Resul'ün dediklerini dinler fakat eski dinini de bırakamayacağını söyler. Bu arada müşrikler yaptıkları anlaşma gereği Beni Haşim'e ambargo uygulamaya başlamışlardır. Onlara Mekke'yi terk ettirinceye kadar bu uygulamaya devam edeceklerini söylerler. Kureyşliler'le Beni Haşim'im arası giderek açılır. Ebu Cehil Kureyşliler'in Ebu Talip de Beni Haşim'in başına geçer. Hz. Peygamber, her iki tarafın arasını düzeltmeye çalışıp Kureyş'i İslam'a davet etmeye devam eder. Bu hal üzere bir yıl geçer. Kureyş bu arada baskılarını giderek artırmıştır. Ticaret için Mekke'ye gelen malların çoğunu pahasının iki katına satın almaktadırlar. Hasbelkader Haşimiler'e gidecek olan malları farkederlerse de yollara yerleştirdikleri çapulculara yağmalatmaktaydılar. Beni Haşim artık çok bunalmış yavaş yavaş Mekke'yi terketmeye başlamıştır. Bu durum Hz. Peygamber'in hanımlarına da çok acı gelir. Çünkü müslümanlar için hiçbir şekilde maddi bir kazanç sağlayamamaktadırlar. Böylece ikinci yıl da tamam olur. Bu arada Ebu Bekir de bütün malını dağıtmıştır. Birgün Ömer ve Hamza Hz. Peygamber'e gelip bu sıkıntıya bir çare bulduklarını söylerler. Bir kervan oluşturulacak ve ticaret yapılacaktır. Resul bu teklifi kabul eder. Fakat bu yolla getirilen mallar da ashaba yetmez. Cevr ü cefa devam etmektedir. Kureyş'in baskısı da hayli artmıştır. Resul de çok çile çekmektedir. Buna rağmen Hz. Peygamber'i görmeye gelen kişiler müslüman olarak onun yanından ayrılırlar.Bu durum Ebu Cehil'i daha da hiddetlendirir ve onu Kelan'a çekiştirir. Kelan, Mekke'ye gelen

herkese Resul'ün çirkin dedikodularını yapar. Bu durum böylece bir süre daha devam eder.

Bu esnada Kureyşliler'den Hatice Hatun isimli bir kadın ve oğlu Hakim, biraz buğday yüklenmiş götürmektedirler. Ebu Cehil onları görür ve buğdayı nereye götürdüklerini sorar. Onlar da borç aldıklarını ve bu borçu ödemek için götürdüklerini söylerler. Ebu Cehil inanmayıp onları tehdit eder. Bu arada Ebu Cehil'in kardeşi çıkagelir. Ebu'l Buhteri lakablı bu kişi, işe karışır ve durumu öğrenir. Ebu Cehil'e çıkışarak Hakim ve annesinin izzetli insanlar olduğunu, yollarına gitmeleri gerektiğini söyler. Aksini düşünen Ebu Cehil sinirlenip kavga çıkartır. Bu arada yoldan geçen Hamza, kavgayı görür ve müdahale ederek onları ayırır. Ebu Cehil evine döner.

Hz. Peygamber'in düşmanlarından biri de Ebu Leheb'dir. Onun sürekli dedikodusunu yaparak ve söyledikleriyle alay ederek ömrünü geçirir. Özellikle de Resul'ün, öldükten sonra yeniden dirilmeye dair anlattıkları, ona eğlence malzemesi olur. Onun Ümmi Cümeyle isimli bir hanımı vardır. O da Hz. Peygamber'i hiç sevmez, yürürken ayağına batsın diye yoluna diken bile döker. Resul bu halden incinip Ebu Leheb'i hicveder. Bunu duyan Ümmi Cümeyle, eline aldığı bir taşla Hz. Peygamber'i yaralamaya karar verir. Resul, Ebu Bekir'le beraber Harem'deyken yanlarına varır. Fakat bir türlü onları göremez sanki gözlerine perde inmiştir. Hayıflanarak söylenmeye başlar: "Bu taşla Resul'ü öldürüp öcümü alacaktım. Çünkü bizi hicvedip herkese rezil etti. Ben de hicvetmeyi bilirim ve kimse bana engel olamaz." Böylece birkaç beyit söylerek Hz. Peygamber'i kötüler.

Ubbe ve Ümeyye isimli Mekkeliler de Resul'ü hiç sevmezler ve sürekli alay ederler. Bu köpek suretli iki kişinin cehennemlik olduklarına dair Hümeze suresi indirilir. Nuzar da Ubbe ve Ümeyye gibi Hz. Peygamber'le çok alay eder, hatta Kureyşliler'i gülmekten iki büklüm hale getirir.

Kureyş ileri gelenleri içinde Hz. Peygamber'i seven ve ona hürmet edenler de vardır. Bunlardan biri de Hişam ibn-i Amr'dır. Hişam bir gün Züheyr adlı, Haşimiler'in de akrabası olan, bir dostunu ziyarete gider. Ona, "sen burada bolluk içinde yaşarken akrabaların açlık çeker. Bundan hiç incinmez misin?" diye sorar.

Züheyr, rahatsızlığını dile getirir, fakat tek başına bir şey yapamayacağını söyler. Bunun üzerine Hişam, ona yardımcı olabileceğini ifade eder. Böylece üç kişi daha bulup toplam beş kişi Kureşy'e varırlar. Haşimiler'le dost ve kardeş olduklarını, asıllarının bir olduğunu ve Kabe duvarına asılı anlaşmanın bozulması gerektiğini söylerler. Ebu Cehil hemen reddeder ve bu anlaşmanın gerekliliğini anlatır. Fakat Züheyr, Mut'am ve Ebu'l Buhteri, karşı çıkıp anlaşmayı yırtarlar. Bu arada Ebu Talib olanları sessizce uzaktan takip etmekteydi. Herşey olup bittikten sonra ona da danışmak istediler ve görüşme yapıldı. Ebu Talib'in de fikri anlaşmanın bozulmasından yanaydı.

Anlaşmanın bozulduğu haberi yavaş yavaş duyulmaya başlar. Birgün Hz. Peygamber, Ebu Cehil'i, bulunduğu yere davet eder. Ebu Cehil, Resul'ün hâlâ kendisiyle ilgilenmesine sinirlenir ve etrafındakilerle konuşup Hz. Peygamber'i katletmeye karar verir. Bu haber ashab içinde de duyurlur. Fakat onlar için henüz savaş emri gelmemiştir. Buna rağmen gözdağı vermek için toplanıp mükemmel bir ordu meydana getirirler. Hamza da aralarındadır. Ömer, Resul'den, Kureyş'in saldırılarına küçük karşılıklar verilmesi konusunda izin ister. Hz. Peygamber, müsaade edince o da derhal süvarilere katılır. Böylece birkaç çatışma meydana gelir. Bu arada Kureyş işin vehametini anlayıp Hz. Peygamber'in amcasına gider ve daha fazla kan dökülmemesini ister. O da "sizi bu hale bizim sabrımız getirdi, Resul müsaade etseydi aramızda daha büyük bir savaş olabilirdi" cevabını verir. Kureşy bunun üzerine Ebu talib'e hak vererek bu işin son bulmasını ister, karşılıklı anlaşırlar. Fakat Ebu Cehil'in fitne ateşi hâlâ yanmaktadır.

Birgün Nuzar yine Hz. Peygamber'i incitecek sözler söyler ve hemen arkasından dili tutulur. Bunun üzerine Resu bir ayet-i kerime söyler. Müşrikler arasında da olay duyulmaya başlar. Züheyr hasedden deliye dönerek ayet-i kerimenin manasını öğrenir ve Kureyş içinde, puta tapmalarını haklı çıkartacak, konuşmalar olamaya başlar. Hz. Peygamber ikindi namazı için Kabe'ye geldiğinde durumu ona iletirler. O da her kavmin bir peygambere tapması gerektiğini söyler. Bu kez de Kureyş bazı kavimlerin meleklere taptığını söyler. Resul tebessüm ederek meleklerin de peygamberler gibi Allah'ın kulu olduklarını anlatır. Bazen şeytanın putların içine

girerek kendisine tapmaları için insanları nasıl yoldan çıkardığından bahseder. Bu kimselerin muhakkak cehennemlik olduklarını ifade eder. Kureyşliler aldıkları cevaplardan dolayı utanırlar. Böylece Resul evine döner.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Tufeyl bin Amri'd-Düsiyy Hikayesi: (250a / 253b)

(Hikayenin girişinde şair okuyucuya yazdıklarının önemi hakkında birkaç söz söyler. Bundan sonra hikaye başlar.)

Birgün bir kişi, Kureyş'e gelip padişah görünümlü ulu kişilerin Mekke'ye doğru yaklaştıklarını söyler. Gelen Tufeyl ve dostlarıdır. Kureyşliler onları izzet ü ikramla karşılayıp çok teveccüh ederler. Ardından da geliş sebeplerini sorarlar. Tufeyl, Hz. Peygamber'i ve özelliklerini duymuş, merak edip tanışmak üzere hatta onun dinine girmek üzere Mekke'ye gelmiştir. Ebu Cehil, Nuzar ve Ebu Leheb, bunu öğrendiklerinde Tufeyl'i vazgeçirmek için dil dökmeye başlarlar. Resul'ün bir büyücü olduğunu ve onun gibi birisine inanmamak gerektiğini ifade ederler. Ondan ve ona uyanlardan Lat ve Uzza'nın yüz çevirdiğini, kıtlığın ve yoksulluğun üzerlerinde hiç eksik olmadını anlatırlar. Onun büyüsünün çok etkili olduğunu söyleyip ondan uzak durması gerektiğini tembih ederler. Aksi halde Lat ve Uzza sinirlenecek ve Tufeyl'e bir daha yardım etmeyecektir. Bütün bunların üzerine Tufeyl niyetinden vazgeçtiğini söyler. Kureyşliler onu ikna ettiklerini zannederler. Akşam olduğunda, Resul ile ilgili birkaç kötü söz söyleyip onun şu anda Kabe'de kendi şiirlerini okuduğundan bahsederler ve ondan uzak durması için Tufeyl'i tekrar uyarırlar. Tufeyl, Kabe'de tavaf etmek istediğini, küçük bir çocuk olmadığını ve merak etmemeleri gerektiğini söyler. Kabe'ye vardığında Hz. Peygamber bir ayet-i kerime söyler. Tufeyl ayeti duyunca çok etkilenir ve Resul'e muhabbet duyar. Resul onu tebessümle karşılar. Tufeyl, Hz. Peygamber'e hayranlığını dile getirir ve kim olduğunu, okuduğu şeyin ne olduğunu sorar. Resul gönderilen son peygamber olduğunu ve Hak kelamı okuduğunu anlatır, ardından da Rum suresini okur. Tufeyl müslüman olmaya karar vermiştir. Girdiği yeni dinin bütün erkânını öğrenip Kur'anı

kendi el yazısıyla yazar. Bazı sureleri de ezberine alır. Hz. Peygamber'e kendi kavmini de müslüman etmek istediğini söyler. Fakat kavim eski dinlerine çok bağlıdır. Kolay kolay çeviremeyeceğini bilir. Böylece işinin kolaylaşması için, Resul'den dua etmesini ister. Resul dua ettiğinde Tufeyl'de bir nur hâsıl olur ve 'tufeyl' olan lakabı 'zünnur' olarak değişir. Pek çok kişinin müslüman olmasına vesile olur. Din uğruna yapılan savaşlara katılır.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra, Ebu Bekir'in hilafeti döneminde de gaza etmeye devam eder. Bu dönemde Yemâme kavmiyle olan savaşta da bulunur. Bu savaş sırasında kendisinin şehit düşeceğini ve oğlunun da savaştan kaçacağını rüyasında görür. Rüyası, olduğu gibi gerçekleşir ve şehit olur.

Tufeyl'in müslüman olmasından sonra Mekke'de hayat aynı şekilde devam etmektedir. Bir gün bir kimse gelip Ebu Cehil tarafından devesinin alındığını ve parasının da ödenmediğini anlatır. Adaletin yerini bulmasını istediğini ifade eder. Mekkeliler onu Hz. Peygamber'e gönderip ondan yardım istemesini söylerler. Adam Hz. Peygamber'e gidip durumu anlatır. Beraber Ebu Cehil'in kapısına varırlar. Ebu Cehil kapıya çıkar, Resul'ü dinler ve hiç sorun çıkarmadan devenin ücretini öder. Adam ve Resul oradan ayrılırlar.Kureyşliler merakla adamın dönmesini beklemektedirler. Ne olup bittiğine dair büyük bir merak içerisindedirler. Adam olanları birer birer anlatır ve sıkıntısız bir şekilde parasını aldığını söyler. Hz. Peygamber'e de tekrar tekrar dua etmektedir. Bu arada aynı meclise Ebu Cehil de gelir. Kureyş ahalisi merakla ücreti nasıl ve niye ödediğini sorar. Ebu Cehil de "Resul kapıma geldiğinde başının üzerinden büyük bir deve bana bakıyordu. Borcumu ödemeseydim o deve bana saldırabilirdi, korktum ve parayı verdim" der. Kureyşliler bu mucizeyi de büyü olarak nitelendirirler.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Rigane İbn-i ʿAbd-i Yezid bin Muṭṭalib ibn ʿAbdi Menaf Hikayesi: (253b / 259b)

Rigane, Hz. Peygamber'in amcasının oğludur. Gayet güçlü ve kuvvetlidir. Güreşmeyi iyi bilir ve pehlivandır. Bir gün Ebu Cehil, onun yanına giderek Resul'den yakınır. Ondan çektiklerini anlatır. Putlara dil uzattığını ve yaptığı sihirlerle insanları etkilediğini söyler. Rigane, bunların hiç birinden haberdar olmadığını, zaten uzakta yaşadığını ama gidip Resul'le konuşacağını ifade eder. Hemen hazırlanıp yola koyulur. Bu arada Beni Haşim'in içinde Rigane'nin kılıç kuşanıp savaşmak üzere Mekke'ye geldiği haberi yayılır. Beni Haşim de hazırlıklara başlar. Hz. Peygamber, olanı biteni anlamak için çağırdığı birkaç kişi ile konuşur. Onlar da Rigane'nin bize düşman olduğunu fakat bunu sebebini bilmediklerini söylerler. Resul onları sakinleştirir ve ashabdan Suheyb'i onu karşılaması için gönderir. Suheyb kendisine denileni yapar, aynı zamanda onu İslam'a da davet eder. Rigane, Resul'ün kendisiyle görüşmek istediğini söyler. Suheyb geri dönüp Resul'e durumu izah eder. Hz. Peygamber, Rigane'ye gidip onunla konuşur ve müslüman olmaya davet eder. Rigane, hiddetlenerek soylarında Resul'den daha üstün kişiler olduğunu, sihir ile nebilik davası güdülmemesi gerektiğini, kendisinin bile ondan daha yüce bir insan olduğunu ifade eder. Bunun üzerine küçük bir arbede yaşanır. Ardından Hz. Peygamber tekrar onu İslam'a davet eder. Rigane de güreşmeyi teklif eder. Eğer yenilirse müslüman olacaktır. Yenerse de Resul peygamberlik davasında vazgeçecektir. Rigane bütün halkını toplar, güreş meydanına gidilir. Hz. Peygamber de ashab ile meydana varmıştır. Rigane Resul'ü görünce onu pek zayıf bulur. Sanki bir sıkımlık canı var gibidir. Halkına, Hz. Peygamber'in kavmine sataşmamaları için tembihde bulunur. Zira kendisinin kazanacağından emindir. Bu arada Beni Haşim ve Kureyşliler de meydana gelip toplanmışlardı. Rigane yüksek sesle Resul ile aralarında geçen ahidleşmeyi tekrar eder ve Beni Haşim ile Kureyş'e seslenerek yendiği takdirde herhangi bir savaş olmayacağına ve kılıç çekilmeyeceğine dair söz ister. Ek olarak da başarılı olacağını, Resul'ü sivrisineğe kendisini de file benzeterek tekrar eder. Bunun üzerine Ali hiddetlenerek Riganeye haddini bilmesi gerektiğini söyler. Hz. Peygamber yine araya girer ve iki tarafı yatıştırır. Böylece güreşmek için hazırlıklar başlar. Bu arada Rigane kaftanını çıkarıp tumanını giymiştir. Ebu talib onu görünce Hz. Peygamber' e endişelerini dile getirir. Resul'ün kiloca daha zayıf olduğunu, Rigane'nin ise sırtı yere gelmez, gayet güçlü bir kişi olduğunu, Arapda ve

Acemde benzerinin bulunmadığını ve pekçok pehlivanın onunla güreşmeye cesaret edemediğini izah etmeye çalışır. Hz. Peygamber, Allah'a sığındığını ve O'nun sırrından sual olunmayacağını ifade eder. Böylece Rigane ve Resul güreş meydanına çıkarlar. Adet olduğu üzere üç kere güreşeceklerdir. İlk güreşte Hz. Peygamber Rigane'yi yere serip ayağıyla göğsüne basar. Bu arada onun içindeki küfür çıkıp içine iman nuru dolmaya başlar. İkinci karşılaşmada Rigane, Resul'ü yerinden dahi kımıldatamaz. Sonunda şaşkınlık içinde önünde diz çöker ve onu yenemeyişinin sebebini sorar. Daha önce böyle bir şey başına hiç gelmemiştir. Putlar da bu karşılaşmada başarılı olacağını ve Hz. Peygamber'i yeneceğini söylemiştir. Üçüncü hamlede de başarısız olursa eski dinini bırakıp müslüman olacağını taahhüt eder. Son defa karşılaşırlar, Resul onu yine bir hamlede yere serer ve göğsüne basar. Bu arada Cebrail de yardıma gelmiş Rigane'nin göğsündeki ağırlık iki katına çıkmıştır. Hemen aman dileyerek kurtulmak ister. Kabe'ye gidip Hübel'den yardım talebinde bulunmayı düşünür ve bunu Hz. Peygamber'e söyler. O da kabul edip Rigane'yi bırakır. Rigane Hübel'in karşısında secdeye kapanıp uzun uzun ağlar. Bu esnada Hübel'in içine giren şeytan, ona el verdiğini bu defa Resul'ü yeneceğini müjdeler. Rigane tekrar güreş meydanına dönüp Hz. Peygamber'e "Hübel sayesinde senin sihrinden korunacağım ve bu kez seni yeneceğim" der. Bir kere daha karşılaşırlar. Sonuçta yine Resul, Rigane'yi yere serer. Rigane, bu defa sözünde durur ve müslüman olmayı kabul eder. Ashabın tekbir sesleri arasında şahadet getirir. Bu arada Ebu Cehil'in yüreği sızlar. Rigane'yi yanına çağırıp Resul'ün kendisine sihir yaptığını, zaten müşrikler arasında da büyücü olarak bilindiğini anlatır. Rigane, tek bir Allah'dan da O'nun Resul'ünden de şüphe etmediğini ifade eder. Ebu Cehil, bu defa, dünyada kendisinden kuvvetli nice yiğitlerin olduğunu, bir kere yenilmekle din değiştirilemeyeceğini söyler ve "eğer Resul gerçek bir peygamberse, gelsin şu ağacı kökünden çıkartıp yerini değiştirsin" der. Bunu bütün halkın önünde gerçekleştirirse şahadet getireceğini taahhüt eder. Rigane gidip olanları Hz. Peygamber'e anlatır. Fakat böyle bir işin gerçekleşebileceğinden emin değildir ve çok endişelidir. Bu yüzden Resul'e, gidip Ebu Cehil'i öldürebileceğini söyler. Bu arada Cebrail, Hz. Peygamber'e gelip gusl abdesti almasını ve namaz kılmasını söyler. Sonra da Rigane gidip ağaca Resul'ün selamını söyleyecektir. Böylece ağaç istenilen şeyleri yerine

getirecektir. Rigane elçi olarak gider ve Hz. Peygamber'in dediklerini yapar. Ağaç, Rigane'yle beraber hareketlenir ve yürümeye başlar. Halk şaşkınlık içindedir. Ashabdan tekbir sesleri yükselmektedir. Kureyşliler, yer yarılsaydı da içine girseydik diye düşündüler. Ağaç yavaş yavaş hareket ederek Hz. Peygamber'in bulunduğu yere gelir. Yüksek sesle ona selam verir ve onu övmeye başlar. Onun peygamberlerin sonuncusu olduğunu ve ona inananların ne kadar saadetli kullar olduklarını ifade eder. Ardından da kelimeişahadet getirir. Buna şahit olanlardan yirmi üç kişi müslüman olur ve dualar edilir. Ebu Cehil, derhal oradan uzaklaşmayı tercih eder. Bu arada hâlâ inanmayanlara karşı Rigane, kılıç çekip kan dökmeyi teklif eder. Hz. Peygamber, henüz bunun vaktinin gelmediğini, cihadın emredilmediğini ve sabredilmesi gerektiğini söyler. Rigane, Resul'ün söylediklerine "baş üstüne" diyerek her sözünü kayıtsız şartsız kabul edeceğini ifade eder. Hz. Peygamber de yeni müslüman olanlarla birlikte dua eder.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Habeşe Vilayetinden Gelip Müslüman Olan Rahiblerin Hikayesi: (259a / 262b)

Habeşe ve Bahran ülkelerinden yirmi kadar rahip Hz. Peygamber'i duyarlar ve onu imtihan etmek üzere Mekke'ye gelirler. O sırada Resul Kabe'yi tavaf etmektedir. Rahipler, karşılarında tamamen nurdan tecessüm etmiş, saçları gece siyahı, yüzü ay gibi parlayan bir kişi gördüklerinde onun Hz.Peygamber olduğunu hemen anlarlar. Karşılıklı selamlaşmadan sonra Resul'ün peygamberliği üzerine sohbet etmeye başlarlar. Rahipler nübüvvet heybetini Resul'ün üzerinde gördüklerini söyleyip satvetinin dünya durdukça durmasını temenni ederler. Ardından da Kur'an okumasını rica ederler. Hz. Peygamber onlara, Yasin, Taha ve Meryem surelerini okur. Kur'an-ı Kerim'i işiten rahipler, hemen müslüman olurlar. Bu arada rahiplerin müslüman olma haberi Kureyş içine yayılmış Ebu Cehil'in de kulağına kadar gitmiştir. Ebu Cehil gidip rahiplerle konuşur ve "aradığınız delili bu kadar çabuk mu buldunuz da dininizi terk ettiniz" diye sorar. İçlerinden birisi de Hz. Peygamber'i överek "şahbaz kuşunun kadrini karga bilmez, hümayı da serçe zanneder. Oysa onun pak vücudu vahdet ankâsı gibidir. Bize de sî-murgun sırrına erme nasip oldu" der.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Ashab-ı Suffe Hikayesi: (260b 262b)[188]

Ey safa ehli, Suffe ashabının halini gör ve sen de onların safına geç. Onlar gibi ölmeden önce öl, suretten geçip manaya önem ver. Hz. Peygamber'in hizmetinden ayrılama. Onun sözünden dışarı çıkma. O nereye giderse sen de onu takip et. Eşiğinin tozuna yüzünü sür, kulağını onun sözünden gözünü de onun yüzünden ayırma.

Suffe ashabı, bir lokma yiyeceğe kanaat eder; sabahtan akşama kadar, bir bayram sevinci içinde, ihtiyaç sahiplerinin hizmetini görür; akşamdan sabaha kadar da ,sanki Berat ya da Kadir gecesiymiş gibi, ibadet ederlerdi. Böylece onlar tarikat alemine baş oldular. Bu arada kafirlerden onları kıskananlar, Hz. Peygamber'e gidip şikayette bulundular ve "ya onları terket bizimle ol ya da bizi terket onların yanında ol" dediler. Resul onlara yollarını şaşırmış olduklarını, gururları sebebiyle akıllarının başlarından gittiğini, böylece iyi ile kötüyü farkedemeyecek durumda olduklarını, dış görünüşe aldanıp onların iç güzelliklerini göremeyişlerini izah etmeye çalışır. Aynı zamanda asıl zenginin de mala mülke önem vermeyenler olduğunu ekler. Ardından yine ashab-ı suffeyi över. Bu arada Allah'ın lutfuyla suffe ashabıyla ilgili bir ayet-i kerime iner.

(Ayetin inişinden sonra şair ashab-ı suffe ve Hz. Peygamber ile ilgili övücü sözler söyler):

Onların hakkında böyle ulu ayetler indi ve okundu. Onlar rütbece çok üstündürler. Gülün kadrini ancak bülbül bilir, karga ve kuzgun bir bülbülün yerini tutmaz. Onların her birisi birer derya gibidir. O yüce Peygamber de şüphesiz asildir. Yedi derya o denizin bir damlası gibidir. O, iki alem sedefinin incisidir. Gönül denizlerinin dalgalanan aşk hevesidir. Yedi derya bir araya gelip mürekkep olsa onun adının iki harfini şerhetmeye yetmez.

---

[188] Ashab-ı Suffe hikayesi normalde Hz. Peygamber'in Medineye hicretinden sonra yazılmalı idi. Çünkü Suffe mescidi Medine'dedir. Burada sadece şair Suffe ashabından bahsetmiş ama mekan belirtmememiştir.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Ayın İkiye Ayrılması ve Habib bin Malik'in Hikayesi: (262b 274b)

(Müniri hikayeye yazdığı beyitlerin okuyucu tarafından kolay anlaşılması temennisiyle başlıyor ve ardından da Hz. Peygamber'i övüyor.)

Ey selim ve pak tabiatlı kişi bu garip (anlaşılması zor) manayı açık seçik hale getir. Her harfi parlak bir güneş gibi görünsün. Her noktasına yıldızlar haset etsin. Cihana aydınlık bir güneş gibi görünsün, bakanın gözüne nur ve fer versin. Parlak ay onun cemalinin aksi gibidir.

(Bu beyitlerden sonra şair kendine seslenerek asıl konuya gelelim diyor.)

Müniri (artık) ayın ikiye bölünmesinden bahset.

Hz. Peygamber bir sabah ashabla beraberken Osman içeriye girer ve Ebu Cehil'in yetmiş kişi toplayıp bize kötülük etmek üzere Habib-i Malik'le buluşmayı istediğinden bahseder. Resul Osman'ı "düşmanımızın aydınlık günü belki karanlık bir geceye dönüşür" diyerek teselli eder ve ibn-i Malik'in nasıl bir kişi olduğunu sorar. Ebu Bekir bu soruya, onun daha doğarken talihinin yardımcı olduğunu, yıldız ilmini çok iyi bildiğini ve pek çok ilimle de yakından ilgilendiğini söyleyerek cevap verir. Bu arada çok yiğit ve korkusuz olduğundan bahsederek ona karşı gelindiğinde mutlaka mukabale edeceğini ifade eder. "Farzedelim ki biz güvercin o şahindir"der. Hz. Peygamber bu işi Allah'a havale ettiğini söyler ve dağılırlar. O gece Resul sabaha kadar dua eder. Ardından Cebrail gelir ve ibn-i Malik'in müslüman olacağı müjdesini getirir. Böylece Hz. Peygamber tessi bulur. Bu arada Ebu Cehil yetmiş kişiyi toplayıp Habib-i Malik'in huzuruna çıkar. Ona Resul'ü, Kureyş'in birlik ve beraberliğini bozduğu, puta asla tapmadığı, puta tapanların cehennemlik olduğunu söylediği, kırk yaşına geldiğinde yeni bir din getirdiği için şikayet eder. Artık onun getirdiği din bizimkinden üstün olmaya başladı ve bıçak kemiğe dayandı, diye de ilave eder. Onu Mekke'den çıkarması ve üzerine asker göndermesi için ricalarda bulunur. Üç gün içinde asker toplanır, atlar hazırlanır ve Mekke'ye doğru yola çıkılır.

Hümayun Mekke yakınlarında çadır kurar. Güneş başlı alemler dikilir, rengarenk halılar ve kilimler serilir. Bütün ekabir çadırlarının önlerine otururlar.

Bu manzarayı ashabdan ilk olarak Ebu Bekir görür ve Ebu Cehil'in de onların arasında olduğunu farkeder. Hemen gidip Resul'e haber verir. Resul, "tasa etme bu işin sabahı mübarektir" diyerek ona çadırların önüne gidip kilim satmasını söyler. Bu arada Kureyş de bir bayram sevinci içinde ibn-i Malik'in bulunduğu yere varır. Beni Haşim de gelip ibn-i Malik'e selam verirler ve kendilerine Harem kadısı Ebu Talib'in baş olduğunu söylerler. Ebu Talib'in aynı zamanda Hz. Peygamber'in amcası olduğunu da ilave ederler. İbn-i Malik, tanışmak üzere onları davet eder. Ebu Talib yanına Ali'yi ve Hamza'yı alarak davete icabet eder. İbn-i Malik, Ebu Talib'e geldiklerinden dolayı şeref duyduklarını söyler ve sözü Resul'e getirir: "Bir yetim nebi olduğunu söyleyerek aranıza ayrılık sokmuş, putları kötüler, puta tapanların cehennemlik olduğunu söylermiş; Halil'e ateş gül bahçesi olduğundan bu yana ve İsmail'in gelmesinden bu yana Arap ülkesine peygamber gelmedi, bu kişi ya cadıdır ya da büyücü onu neden hala öldür müyorsunuz ?" der. Buna karşılık Ebu Talib Resul'ün nübüvvet davası güttüğünü tasdik eder ve fakat bu davadan önce Kureyş içinde 'emin ve sadık' olarak bilindiğini de ekler. Bunun üzerine ibn-i Malik, Hz. Peygamber'le görüşmek ister. Ebu Talib de onu davet etmesini tavsiye eder. İbn-i Malik yardımcısını göndererek onu çağırır. Bu arada Resul ashabla beraberdir. Yardımcı onun bulunduğu yere gider. Sahabeden Zeyd ibn-i Harin onu görüp hemen Hz. Peygamber'e haber verir. Yardımcı Resul'ü görünce çok etkilenir ve hemen atından inip elini öper. Ardından da ibn-i Malik'in davetini iletir. Hz. Peygamber daveti kabul edip yola koyulur. Hz. Hatice "Allah yardımcın olsun" temennisinde bulunur. Bu arada Cebrail yetişip Resul'e semavat ehlinin de onun için duacı olduğunu haber verir ve "Allah geceyi ve gündüzü, kışı ve baharı senin için yarattı, sana iki alemde de korku yoktur, git ibn-i Malik'i İslam'a davet et" der. Ardından göğe yükselir. Hz. Peygamber, ibn-i Malik'i davet için yola koyulur. İbn-i Malik'in bulunduğu yerde herkes onun yolunu gözlemektedir. Amir, Resul'ün yaklaştığını görünce geldiğini haber verir. İbn-i Malik, onu karşılamak için çadırın önünde beklemektedir. Resul'ü gördüğünde yüzünün nurundan gözleri kamaşır. İçeri geçip otururlar ve Hz. Peygamber'le sohbet etmeye başlarlar. Resul ona son peygamber

olduğunu ve kendisinden sonra başka hiç kimseye vahiy inmeyeceğini söyler. İbn-i Malik de Hz. Nuh'un, Hz. İbrahim'in, Hz. Musa'nın ve Hz. İsa'nın mucizelerini örnek vererek ondan bir mucize göstermesini ister. Eğer gerçekten Allah'a bir yakınlığı varsa gece Kubeys dağına çıkmasını ve daha beşinci gününde olan ayı, önce tamamlamasını sonra da iki parçaya ayırıp birini doğuya diğerini de batıya göndermesini söyler. Böylece kendi ahalisiyle beraber müslüman olacaktır. Resul, ona "sadece muradın bu mudur?" diye sorar. İbn-i Malik de ikinci isteğinin felçli ve sağır olan kızının normale döndürülmesi olduğunu söyler. Bu kız ondört yıldır bir dadının yanında herkesten gizli büyümektedir. İbn-i Malik kızı, Hz. Peaygamber'i imtihan etmek için yanında getirmiştir. Resul kızı görmek ister, beraber kızın bulunduğu yere giderler. Kız Resul'ü görünce konuşmaya başlar, her tarafı düzelir. Sonra Hz. Peygamber'e iman getirdiğini söyleyerek ona inanması için babasını da ikna etmeye çalışır. İbn-i Malik şaşkınlık içindedir. Kızının durumu onu çok etkilemiştir. Fakat yine de Resul'den ayın ikiye bölünmesi mucizesini göstermesini ister. Hz. Peygamber, ona bu gece mucizenin gerçekleşeceğini söyler. Bu arada Ebu Cehil durumu haber alır ve Resul'ü yine 'cadı' olmakla suçlayarak Kubeys'e doğru yola çıkar. Ebu Cehil, Hz. Peygamber'in bu mucizeyi gerçekleştireceğine inanmamaktadır. Amacı bu işin sonunda onun utanmasına şahit olmaktır. Öte taraftan ashab, ayın ikiye bölünmesi işinin çok müşkil olduğunu ifade edip başarılı olunduğu takdirde artık kimsenin kendilerine karışamayacağı fikrine varırlar. Aksi bir durum gerçekleşirse de işlerin karışacağının farkındadırlar. Böylece tevekkül edip beklemeye karar verirler.

Akşam olduğunda Cebrail Hz. Peygamber'e gelip yanına dört kişi alarak Kubeys'e çıkmasını söyler. Ay, istediği gibi dolunay olacaktır ve Resul'ün emrine amade bekleyecektir. Resul yanına Ali'yi, Hamza'yı, Abbas'ı ve Ebu Talib'i alarak Kubeys'e gider. Herkes merakla beklemektedir. Ebu Cehil bile şayet Resul başarılı olursa müslüman olacağını söyler. Hz. Peygamber Allah'a niyazda bulunur. Etrafındaki dört kişi de "amin" derler.

Bu ararda hava iyice kararmış göz gözü görmez olmuştur. Karanlığın dehşetinden Kureyş telaşlanır ve öldüklerini zannederler. Onların telaşını Resul

dağdan işitmektedir. Hemen aya seslenir, ay da doğudan yavaş yavaş yükselmeye başlar. Kureyşin dili tutulmuştur. Ay güneşten daha parlaktır. Sanki altın kanatlı bir kuş kanatlarını açıp feleğe naz yapmaktadır. Işığı her gönlü aydınlatan hüma kuşuna benzemektedir. Bu anka misali nazlı kuş, Hz. Peygamber'in bir işaretiyle Kabe'nin çatısının etrafında yedi kez tavaf eder, sonra yere inip secdeye kapanır. Ardından tekrar havaya yükselir. Yine Resul'ün bir işaretiyle iki parçaya ayrılır, yarısı doğuya diğer yarısı da batıya doğru gider. Sonra yeniden bir araya gelip birleşir. Sonra Hz. Peygamber ona makamına geri dönmesi için işaret eder.

Bu olayı seyreden herkesin dili tutulur, herhangi bir şey söylemeye mecali kalmaz. İbn-i Malik hemen atına binip Kubeys'e çıkar ve Hz. Peygamber'in ayaklarına kapanır. Şahadet getirerek müslüman olur. Yüzü iman nuruyla parlayarak kavmine varır. Ebu Cehil de onu karşılayanlar arasındadır. Hemen atılarak, Resul'ün yaptığı bir sihirle müslümanlığı kabul ettiğini ve Arap kavmini ziyana uğrattığını ifade eder. Bu olayın mucize değil sihir işi olduğunu, Resul'ün de herkes tarafından bilinen bir büyücü olduğunu ekler. İbn-i Malik sinirlenerek onun söylediklerini inkar eder ve bir büyücünün böyle bir işi gerçekleştiremeyeceğini söyler. Ardından bütün halkını da İslama davet eder. Kırk kadar kişi müslüman olur. Bunun üzerine bir ayet-i kerime iner. Hep beraber Kubeys'den inerler ve herkes çadırına geri döner. O gece hiç kimse uyuyamaz, sabaha kadar Hz. Peygamber'i yadeder.

(Şair bu arada Hz. Peygamber'in aya sözünü geçirmesi, onu ikiye bölmesi ve ağaca emredip onu yürütmesi mucizelerine tekrar deyinip alemin Hz. Peygamber için yaratıldığını söyler.)

Sabah olduğunda İbn-i Malik ve diğer müslüman olan beyler ellerinde hediyelerle Hz. Peygamber'i ziyarete gelirler. İslamiyet'in adap ve erkânı ne ise öğrenmek istediklerini söylerler. Resul ibn-i Malik'e Fatiha suresini kendisi öğretir. Daha sonra İbn-i Malik ve ahalisi memleketlerine geri dönmek üzere hazırlık yapmaya başlarlar. İbn-i Malik, Resul'e ne zaman isterse askerleriyle beraber, emrinde olduğunu söyler ve Mekke'den ayrılır.

Bütün bunlar olurken ayın ikiye bölünmesi hadisesi kulakdan kulağa her tarafa yayılmıştır. Bu arada hac mevsimi de yaklaşmakta, Resul'ü merak eden insanlar

Mekke'ye doğru yaklaşmaktadır. Kureyş, Hz. Peygamber'i merak ettikleri için görmeye gelenlerin, tehlikeli olabileceğini düşünür. Zira onlar da müslüman olursa İslamiyeti seçenlerin sayısı giderek artacaktır. Bunun üzerine, önce, gelenlere Resul'ün sihirbaz, büyücü ya da yalancı bir şair olduğunu söylemeye karar verirler; fakat sonra bunların hiç birisinin ayı ikiye bölme gibi bir hadiseyi gerçekleştiremeyeceğine karar verip Hz. Peygamber'in ata dinini bıraktığını ve yeni bir din getirdiğini iddia ettiğini etrafa yayarlar. Ona uyanlara da her türlü zorluğu çıkartacaklarını ifade ederler. Bu hac mevsimi de Kureyş'in zulmüyle böylece geçer. Fakat Hz. Peygamber, insanları İslamiyet'e davet etmeye devam eder.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Develeriyle Birlikte Hz. Peygamber'in Yanına Gelen Münzir bin Naci'nin Hikayesi: (274b / 283a)

(Şair bu hikayeye de başlarken ana konuya geçmeden önce bir giriş yapıyor)

Şair kendisini alemlerin söz sarrafı olarak nitelendirip söyleyeceği sözleri de mücevhere benzetir ve "dükkanının aç, kilimlerini ser, halk istediği gibi alış veriş yapsın" der. Konuya güzel sözlerle başlamak gerektiğini de ekler.

Mekke'de her zamanki gibi Kureyşliler oturmuş sohbet ederken karşıdan, yüklenmiş on yedi devesiyle birlikte bir civanın geldiğini görürler. Hemen merakla kim olduğu ve nereden geldiği sorulur. Adı Münzir oğlu Naci'dir ve develeri Hz. Peygamber'e hediye getirmiştir. Ebu Cehil korku içinde bu işin aslını merak eder ve Naci'ye sorar. Naci, babasının Münzir adlı ulu bir melik olduğunu ve çok mala mülke sahip olduğunu anlatır. Münzir yaşlıdır, ecel yaklaştığında Naci'yi alır ve bütün hazinesini ona gösterir. Kendi ölümünün ardından yedi gün yas tutulmasını söyler. Bu arada bir resulün yeni bir din getireceğini, bütün hazinenin de ona hediye olarak götürülmesi gerektiğini ilave eder. "Bu peygamberin adı Muhammed'dir ve getirdiği din haktır. Ben de onu rüyamda görüp müslüman oldum" der. Münzir'in ölümünden sonra Naci'nin kulağına hazinenin yerine ulaştırılması gerektiğine dair,

sesler gelir. O da develeri yükletip yollara dökülür. Tek korkusu yolda rastlayacağı hırsızlar, haramilerdir. Aynı ses, bu konuda da onun emin olması gerektiğini öğütler. Gerçekten de ne bir hırsıza rastlar ne de bir harami yolunu keser. Emaneti sağ salim getirmiştir. Şimdi Hz. Peygamber'i görmek istemektedir. Zeyd ibn-i Dinar, onu Resul'ün yanına götürür. Resul, Naci'yi tebessümle karşılar ve emanetleri sorar. Hz. Peygamber'in develeri ve üstündeki yükleri sorması Naci'yi şaşırtmıştır. Hemen şahadet getirerek müslüman olur. Bu durumu gözcüler Ebu Cehil'e haber verirler. Ebu Cehil, Resul'ün hile ve sihirle Naci'yi etkileyip mallarını aldığını düşünür ve küplere biner. Bu defa çok fazla sinirlenmiştir. Bütün Kureyş onu yatıştırmak için uğraşmaktadır. Ebu Talib bu hali hemen Resul'e bildirir. Derhal ashabı toplarlar. Bu arada

Kureyş de toplanmıştır. Ebu Talib gidip Ebu Cehil'e, bu işi neden bu kadar büyüttüğünü sorar. O da, putlar için gelen malı Resul'ün aldığını ve bunun haksızlık olduğunu söyler. Malın paylaşılması gerektiğini düşünmektedir. Hatta bu kavmin en büyüğü olarak mal, Ebu Talib tarafından taksim edilmelidir. Ebu Talib söylenenleri bir bir Resul'e aktarır. Resul, gülümseyerek malın müslümanlar arasında paylaşılmasının uygun olduğunu söyler. Ebu Talib sonucu Kureyş'e bildirir. Ebu Cehil bunu savaş sebebi sayacağını söyleyince Ebu Talib malı yarı yarıya paylaşmayı teklif eder ve durumu Hz. Peygamber'e bildirir. Resul, Ebu Cehil'e bir tek kuruş vermeyeceğini, savaşmak gerekirse de savaşacaklarını söyler. Meselenin bu kadar malı taşıyan develere sorulması gerektiğini ve aslında onların vereceği cevabın önemli olduğunu ilave eder. Şayed develer malı putlar için getirmişse Hz. Peygamber hiç dokunmayacaktır ama mallar müslümanlar içinse Ebu Cehil'e hiç pay verilmeyecektir. Teklif Ebu Cehil'e iletilir. O da kabul eder ve Hübel'e dua ederek yardım ister. Hübel'in putlar içindeki en ulu tanrı olduğunu ve kırk yıldan beri ona taptığını söyleyerek Mekke'ye gelen mallardan bahseder. Sonunda da onun yardımıyla malları alıp gelmek istediğini söyler. Bu arada putun içine giren şeytan, Ebu Cehil'e hiç tasalanmaması gerektiğini, ona sonuna kadar yardın edeceğini söyler. Ebu Cehil çok memnun olur ve puta secde eder. O gece bütün bu olanları Mugire oğlu Safvan görür. Allah'ın emriyle gözlerinden perde kalkmıştır ve putun içindeki şeytanı da farkeder. Hemen elindeki ateşle putun üzerine yürür ve şeytanı

kaçırır. Ebu Cehil, yaşadıklarından dolayı büyük bir çöküntüye uğrar. Bütün bu olanları Cebrail hemen gidip Hz. Peygamber'e haber verir. Hz. Peygamber sayıları yüz yetmişi bulan müslümanları toplar ve Kabe'nin bulunduğu yere doğru yola koyulur. Bu arada Ebu Cehil hâlâ Hübel'in önünde göz yaşı döküp ağlamaktadır. Resul, Ebu Cehil'in gelmediğini görünce, onu alıp getirmesi için Ali'yi Kabe'ye yollar. Ali Ebu Cehil'i getirir. Bütün Kureyş de toplanmıştır. Ebu Cehil önce develerin gözlerinin bağlanmasını ister ve develere üç defa malları putlar için getirip getirmediklerini sorar. Develer ayağa kalkıp sadece bozulurlar (böğürürler). Ebu Cehil utanıp yerine oturur ve Hübel'e sitem etmeye başlar. Daha sonra Kabe'ye gider ve sitemlerine Hübel'in karşısında devam eder. Bir süre sonra Hübel'in kımıldadığını görür. Put aynı zamanda konuşmaya da başlar. Söylediği her kelime Hz. Peygamber'i övmeğe ve İslam didini yüceltmeye yöneliktir. Ebu Cehil hasedinden deliye döner. Bu işin, Hübel'i bile müslüman edecek kadar büyük bir sihir olduğuna karar verir.

Ardından develerin bulunduğu yere varıp Resul'ün halini görmek ister. Bu arada Resul namaz kılmış ve dua edip Allah'tan yardım istemiştir. Tekrar develerin gözleri bağlanır ve malların kim için buraya getirilmiş olduğu tekrar sorulur. Develerden biri söze başlayıp Utbe oğlu Münzir'in nasıl müslüman olduğunu ve oğlu Naci'ye malları ne için teslim ettiğini anlatır. Bu mucize karşısında müslümanlar 'elhamdülillah' deyip tekbir getirirler. Ebu Cehil, bu halin de yine Hz. Peygamber'in sihri olduğuna karar verir. Artık bundan sonra bu işi savaş halleder, düşüncesi Kureyş içinde iyice yayılmıştır. Ebu Cehil, Hz. Peyagamber'i savaşa davet eder. Hz. Peygamber de ashabı toplayıp hazırlıklara başlar. Ebu Talib Kureyş'e elçi giderek barış teklif eder. Fakat "sana uydukça işimiz rast gitmiyor" cevabını alır. Bu arada ashab savaş için hazırdır. Ebu Talib barış teklifinin reddedildiğini Resul'e iletir. Hamza on yedi adamıyla beraber ashaba katılır. Ömer ve Ali de hazır beklemektedir. İki taraf karşılaştığında ashabın heybetinden Kureyş çok etkilenir, ölüm korkusu da işin içine girince ordu dağılır. Kan dökülmeden ashab onları şehir dışına sürer.

Bir süre sonra Ebu Cehil, Ebu Süfyan'a giderek mallarını, mülklerini ve şehirlerini kaybettiklerini söyler ve ne yapılması gerektiğini sorar. Ebu Süfyan, Utbe

oğlu Münzir tarafında gönderilen malların müslümanlara kalmasını kabul etmelerini ve özür dilemelerini tavsiye eder. Bunun üzerine hemen birisini gönderip durumu iletirler. Özüler dilenir ve mallar müslümanlara bırakılır. Ebu Talib, olan biteni Resul'e anlatır, o da şehre dönmelerine izin verir. Talha gidip Mekke'ye dönebileceklerini söyler.

Bu arada develer toplanıp Hz. Peygamber'e giderler ve kendileri için Allah'a dua etmesini isterler. Artık yaşlandıklarını düşünmektedirler ve Allah'ın bu topraklarda canlarını almasını istemektedirler. Hz. Peygamber dua eder ve yeni bir mucize ile develer ölüp toprağa karışır. Bunun üzerine yedi kişi daha müslüman olur. Sonradan bu toprağın bir parçası Medine'ye götürülecek ve oradaki mescidin yapımında kullanılacaktır.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Allah'ın yardımı ile ikinci cilt bitmiştir. Hak, Habibi'nin vaslına eriştirip iki alemin zahmetinden halas etsin. Müniri de Hak rahmetiyle anılsın.

Nebi Aleyhisselam Siyeri'nin Üçüncü Cildi:

(Müniri üçüncü cilde Allah'a şükrederek başlar. Ardından kendine dolayısıyla okuyucuya nasihatlerde bulunur.) (283b / 284a)

Binlerce kere Allah'a şükür olsun. Gönlümün bağındaki her meyve 'naʿt' oldu. Gönül bahçesi Hakk'ın feyziyle yeşerdi. Gönlünden ve dilinden Hakk'ı hiçbir zaman çıkarma, bu cayiz değil. Hakk'ı anmazsan da kimi anacaksın. İhlasla aşk dersine devam et. Fâni olan herşeyden ve nam ü nişandan feragat et. Güneş gibi âyan ol. Aşk yolu içinde terki bile terk et. Böylece Hak saadet tacını sana giydirsin. Varını yoğunu bu yolda harca. Gönlün nihayetsiz bir hazineye sahip olsun. Yükü hafif olan bir insan olmak istesen aşk derdinin metâına hissedar ol. Deniz ve karanın senin olmasını dilersen gözünün yaşını deniz sîneni de kara gibi tut. Gönlün hak evidir. Onu temiz tut. Zira oraya diken ve süprüntü yakışmaz. Akıl bulutlarını nefsinin eline verme. Aşk ülkesine ulaşmak için acele et. Şöhretin tumturaklı fikrine kapılma. Her şeyden

feragat ederek uzlet tahtına geç. Cihan baştan başa senin olsa da sen vazgeç. Kanaat ederek fakirlik ülkesine şah ol. Halkın ve askerlerin olmadan yürü, padişah ol. Münir, sen doğru yolu elden bırakma. Doğru yolun gökte olduğunu söylemişler.

Hz. Muhammed'in Mirac'a Çıkması Hikayesi: (284a / 290a)

(Şair hikayeye başlarken şairliğini öven beyitler söyler.)

Ey mana ikliminin mimarı gel. Altınla sıvanmış bir kasır bina kıl. Ona ateş ve duman işlemesin. Çatısının en tepesi felekten daha yukarıda olsun. Camından yedi yıldız (yedi gezegen) görünsün. Aşk ile el vurularak mücevherlerle süslensin. Ab-ı hayat misali her bir yanından çeşmeler aksın. Gökyüzü yıkılsa da onun tek bir ırmağına bile zarar gelmesin. Sağlamlaştırılmış muhkem bir bina olsun. Sekiz cennetle ebedileşsin. O kadar süslü olsun ki revak-ı heft-manzar onu kıskansın. Her yanından cennete bir pencere açılsın. Ay ve güneş olmadan da aydınlık olsun. Müniri, beyt-i hefte (kitabın yedi cildi) mimar olmayı zor zannetme, kolaydır. Yeterli vakit olursa her bânî (bina eden) bunu yapabilir. Hüner, her hükümdara ibret olabilecek bir söz söylemektir. Hem dünyayı hem de ahireti temaşa edebileceği bir ayna tutmaktır. Eserin denizi ve karayı baştan başa çevrelesin. Yedi iklim onun sayesinde hoş vakit geçirsin. Onun en yüksek burcu felekler olsun ve bunu melekler seyretsin.

Artık Resul'ün Miraç'ını ve yaptıklarını anlat.

Zamanın kaknüsü, altın kanatlı tâvûsunu gönderip yerine kara kanatlarını bürünen kargayı getirmiştir. Her yer kararmıştır. (Onun) vücudunu bulutlar gizler ve bir kuş misali dolaşır. Bulutlar ona, bu gece Berat ya da Kadir gecesi kadar mutlu bir gece deyip inci ikram eder. Gök gürültüsü ve şimşek yeryüzüne hücum edip heybetleriyle insanların ödlerini koparır. Felekler döne döne bu geceyi gözetlerler ve yerden göğe rahmet eriyor (ulaşıyor) diye başları dönmüş bir vaziyette zahmet çekmektedirler. Bütün alem kararır. Allah bu hali Resulü için oluşturmuştur.

O gece Hz. Peygamber'i Ümmü Hani evinde konuk etmektedir. Resul'ün o evdeki varlığı, evi sanki bir nur denizine batırmış gibi aydınlık kılar. Gül yüzüyle her

taraf gül bahçesine döner. Resul bir kuş misali kanat çırparak göğe yükselir. Hakk'a doğru yol tutarken bir taraftan da etrafı seyretmektedir. Her taraf yemyeşildir. Yasemin bahçeleri, lale bahçeleri ve menekşelerle süslü gül bahçeleri vardır. Elinde şimşek gibi yürüyen Burak'la beraber giderken etraf aydınlanır. Burak çok hızlı ve seri hareket etmektedir. Hz. Peygamber'e şöyle seslenir: "Gökyüzünün ve yeryüzünün, bütün canlıların muradısın. Saadet sabahına doğan güneş değil senin yüzündür, Hakkın gayb hazinesinin kilidi senin sözündür. Sen lâ-mekana uçan bir kartalsın. Gökyüzü senin izinin tozunu beklerken melekler de kanatlarını senin yoluna sererler. Senin vücudun iki cihanın can cevheridir. Allah dünya ve ahireti senin için yaratmıştır. Dünyaya ayak bas ve kıymetini en yükseklere çıkar. Ayağının toprağını baş tacı yap. Melekler saflar halinde durup senin yolunu beklerler. Cemalini görebilmek için acele ederler. Bu kudsî alemi tekrar şereflendir. Miraç'a cismin ile ulaştın. Bütün melekler izinin tozuna yüz sürmek için yolunu gözlerler. Ayrılık vakti gidip vuslat gecesi yetişti, yola koyul."

Hz. Peygamber "Burak hazırdır" deyip hemen önüne çeker ve yola çıkar. Mescid-i Aksa'ya ulaştığında bütün peygamberler toplanmış onun imamlığını beklemektedir. Zaten ezelden beri onların lideri Resul'dür. Güzel sözlerle onları taltif eder. Hoş kokulu cennet bahçesi rüzgarı gibidir. Oradan Aslan Burcu üzerine yürür, Samanyolu'nu, Yay, Başak ve İkizler Burcu'nu geçerek Terazi Burcu'na ulaşır. Kova Burcu'nun ardından Nesir Burcu'nu (Kartal takım yıldızı) hayranlıkla seyreder. Bu yıldızları geçtikten sonra vasıflarını sayamayacağı pek çok şaşırtıcı şey görür. Cebrail ona, sıkıntılanmaması gerektiğini söyler. Uzakta pek çok ruh ve melek onun gelişini gözler ve bu gelişle dokuz yıldız onun sesiyle dolar. Sekiz cennet o seyretsin diye süslenmiştir. Çünkü o, Allah'ın mahbubu Ahmed'dir.

Hikaye:

Dünyadan elini eteğini çekmiş, malı mülkü olmayan bir adam, tek başına yolculuğa çıkar. İlerlerken ansızın Hızır'a rast gelir. Hızır, ona acele acele nereye

gittiğini sorar ve ‘yavaş git de seninle yoldaş olalım’ der. Adam Hızır’la beraber gitmek istemez. ‘Sen ölmemek için ab-ı hayatı içtin, bense hemen can vermeyi diliyorum, iki zıt iş bir arada olmaz, benim hiç iyileşmeyecek derin bir yaram var, selamet gözleyen benimle bu yola girmesin’ der.

Öte yandan Hz. Peygamber, ‘lî-ma’allah’ tahtını menzil tutup yolculuğuna devam etmektedir. Yolun yarısında artık Cebrail’in görevi sona ermiştir.

(Hz. Peygamber, Sidre-i Münteha’ya ulaşılmıştır. Fakat metinde bu tabir kullanılmadan sadece “Cebrail’in görevi bitmiş ve Resul ‘Refref’e binerek yoluna devam etmiştir” denmektedir. Buradan Hz. Peygamber’in Sidre-i Münteha’yı geçtiği anlaşılmaktadır. Bundan sonra Hz. Peygamber’e Refref eşlik edecektir.)

Resul, Refref’e binip yoluna devam eder. Uçsuz bucaksız çöller geçilir ve ‘lâ-mekan’ menziline ulaşılır. Refref, Hz. Peygamber’in gecesini kutlar. Ardından aklın ve fikrin anlayamayacağı ‘istiğna ve hayret’ denizi görünür. Orada hiçbir şey akla ve mantığa uymaz.

Derd ehlinin diline ezber ettiği ‘len terânî’ (Sen beni göremezsin) sözü de (Ayet-i Kerime’nin bir parçasıdır. Hz. Musa, Hz. Allah’ın cemalini görmek istediğinde “Rabb’im bana (kendini) göster, sana bakayım, dedi. (Rabb’i) buyurdu ki: Sen beni göremezsin”) bu ‘istiğna’dan doğar. Karınca Süleyman’ın kadrini burada bulur. Yusuf’a zindan hapsi burada yetişir. Alemler defalarca tufana gark olsa buradaki denizden bir damla eksilmez. Bütün dünyadaki çiçekler zerre zerre dağılsa buradan sanki bir yaprak gider. Yerden göğe dek herkes yok olsa buradaki karıncanın sadece ayağı kaybolur. Ne kadar cüz ve küll varsa hepsi mahvolsa buradaki bir saman çöpüne ziyan gelmez.

Bu manzara karşısında, hayretten Hz. Peygamber’in dili tutulur, şaşırır kalır. Derinden inlemeye başlar. Can bülbülü nalişlerle Allah’a yakarır. Kendi aczinden ve Allah’ın yüceliğinden bahsederek O’nun vuslatına talip olduğunu söyler. Aşkında sadık olduğundan ve aşkının sağlam olduğundan bahseder. Sonunda hidayet mumu ona rehber olur ve ‘kâba kavseyn’ tacını menzil edinir. Vahdet fezasına erildiğinde ne kol kalmıştır ne de kanat. Vahdetin mest eden şarabı içildiğinde de küllînin varlığı

mahvolur. Böylece yoklukta ‘mutlak varlık’ bulunmuş olur. Teninin her uzvu titrer. Baştan ayağa her kılı göz göz olur ve beklenen hitap gelir: “Gönlünün arzu ettiği şey nedir? Temenni eyle”. Hz. Peygamber Allah’ın rızasından başka bir isteğinin olmadığını söyler, kendi eksikliğinden, acizliğinden bahsederek O’na, bahşettiği bu nimetler için şükreder ve ümmeti için rahmet diler. ‘Ben her belana razıyım yeter ki onları bağışla’ der. Hz. Allah, her ne muradı varsa kabul olduğunu ve ümmetinin bağışlandığını bildirir. Artık ‘pāk zâtının’ sıfatı da ‘Habibullah’ olmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber bu müjdelerle ümmetinin yanına geri döner.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Hz. Hatice’nin Hastalığı ve Ebu Talib’in Vefatı: (290a / 293a)

(Müniri hikayeye başlarken bir kaç beyit ile dünyanın gelip geçiciliğinden bahseder ve öbür dünyaya daha fazla yatırım yapılması gerektiğini öğütler.)

Ebu Talib Hz. Peygamber’in amcasıdır ve Ali’nin babasıdır. Çok malı mülkü vardır. Uzun seneler de ömür sürmüştür. Hastalanıp yatağa düşünce oğlunu çağırıp vasiyetini söyler. Önce Resul’ü överek ona sığınmasını ve onun sözünden çıkmamasını söyler. Sonra da ona karşı gelenlerle mücadele etmesini tavsiye eder.

Bu arada Harem halkı da Ebu Talible vedalaşmak üzere evine gelip gitmeye başlar. Hz. Peygamber de amcasını ziyarete gelir. O içeri girince her taraf hoş kokulu bir gül gibi kokar. Etrafı nur ve ziya kaplar. Yanında Ali de vardır. Resul amcasının halini hatrını sorar. O da artık ömrünün sonuna geldiğini söyler, onu Allah’a emanet eder ve hakkını helal etmesini ister. Bundan sonra Hz. Peygamber amcasını İslam’a davet eder. Fakat o, eski dininden kolay kolay dönemeyeceğini ifade eder. Bu arada Hz. Hatice ona şifa olsun diye zeytin ve incir getirir. Bir süre sonra Ebu Talib kendinden geçer. Ev halkı onu öldü zannederek feryat etmeye başlar. Tekrar gözünü açtığında Resul karşısındadır. Sanki ruhunu teslim etmiş sonra da Hz. Peygamber için tekrar geri dönmüş gibidir. Ebu Talib tek üzüldüğü şeyin ondan ayrılmak olduğunu söyler. Resul de ona, müslüman olması için, neredeyse yalvarır. Ayet ve

hadislerle onu ikna etmeye çalışır. Ebu Talib son dakikada dinin değiştirmek istemez. İnsanların gözündeki itibarını düşünmektedir. Hz. Peygamber gizlice müslüman olmasını, bunu Allah'ın takdir edeceğini söyler. Fakat Ebu Talib sözünden dönmez. Nasıl ki faydasız ilim hidayete erdirmez, çorak toprakta sümbül bitmez, kara çalıda gül açmaz ve yıkamakla esmerlerin yüzü ağarmazsa nasibi olmayan da müslüman olamaz. Bunun üzerine Resul şefkatli elleriyle amcasının her tarafını sıvazlar. Böylece elinin değdiği yerlere cehennem ateşi erişemeyecektir. Fakat Hak Te'âla kasden ayaklarının altını unutturur. Bunun sebebi ikisine de sırdır.

Bundan sonra Hz. Peygamber amcasının yanından ayrılır ve Hz. Hatice'nin yanına gider. Hemen ardından da Ebu Talib'in ölüm haberini alır. Ali'ye onu yıkayıp gömmesini söyler.

Ali kendisine söylenenleri yapar. Resul de amcasının ardından dua eder.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Hz. Hatice'nin Vefatı: (293a / 298b)

(Müniri hikayeye başlarken bu dünyanın gelip geçiciliğinden ve ölünüm herkesin başına geleceğinden bahseder.)

Hz. Hatice, Ebu Talib'in ölümünden üç gün sonra vefat etmiştir. Ölüm yasdığına baş koyduğunda Hz. Peygamber'e vasiyet eder ve ölüm haberinin hemen Fatma'ya iletilmesini istemez. "Onun yüreği yufkadır, naziktir, dayanamaz" der. Ardından da Resul'ün dizlerinde vefat eder. Hz. Peygamber "el-hükmülillah" diyerek dua eder. Mezarının yeri tayin edilip namazı kılınır ve defnedilir.

Hz. Peygamber, Ebu Talib'in ölümüne çok üzülür. Fakat onu asıl ağlatan Hz. Hatice'nin vefatıdır. Ebu Talib, Resul'ün hâmisi idi. O varken Kureyş, Hz. Peygamber'e dokunamaz, onu incitemezdi. Hz. Hatice ise munisliği ve vefası ile onun can yoldaşı, sırdaşı olmuştu. Bütün malını mülkünü, varını yoğunu Hz. Peygamber ve İslamiyet yoluna harcamıştı. Her ikisi de Resul'ün kolu kanadıydı.

Bu arada Kureyş, fitne yayamaya devam etmektedir. Hz. Peygamber'i böyle üzgün gören ashab, ne yapacağını şaşırır. Hal böyle iken Hamza Resul'ün karşısına

geçip konuşmaya karar verir. Onun alemlere rahmet olarak gönderildiğini, bu kadar üzülmemesi gerektiğini ve kendisi böyle üzüldükçe ashabın perişan olduğunu söyler. Hz. Peygamber bir parça rahatlar ve gönlü açılır. Bunun üzerine Hamza, Kureyş'in fitnesine karşılık verme vaktinin daha gelip gelmediğini sorar. Resul, sabır ve mihnet zamanı olduğunu söyler, fakat ashabın ve ailesinin zarar görmesinden de endişelidir. Bugüne kadar Ebu Talib'in himayesi sayeside bu konuda sıkıntı çekilmemişti. Resul'ün endişesi karşısında Hamza savaş teklifini tekrar eder ve İslam'ın sancağının her zaman galib geleceğinden bahseder. Hz. Peygamber ona dua ederek biraz daha sabretmesi gerektiğini söyler.

Resul'ün sıkıntılı günler geçirdiğinden haberdar olan müşrikler de toplanıp Ebu Talib'in yokluğundan faydalanmaya karar verirler. Ashabla 'merhaba' kesilecek, alış veriş yapılmayacak ve bu duruma karşı gelecek olanlar dövülecek hatta öldürülecektir. Benî Haşim, bu durumu işittiğinde Hamza, hemen kılıç kuşanıp gürleyerek ortaya atılır. Hamza'nın ashabı sahiplenmesi, müşriklerin geri adım atmasına sebep olur.

Kureyş içinde Hamza'dan yaşça büyük altı kafir vardır. Bunların Resul'e düşmanlıkları son raddededir. Onu görmeğe bile tahammül edemezler. Bunlardan birisi Velid ibni Mugayra'dır. Kötü huyludur. Malı, mülkü ve evladı çoktur. Diğeri Muttalib oğlu Esved, gönlü kararmış hayasız biridir. Esved-i Yagrus, diğerleri gibi münafıktır. Zehir gibi dili vardır. Haris bin Talatil, divane bir köpek gibi her gördüğüyle dalaşır. Ukbe, cehennemliklerdendir. Resul'ün her sözünü yalanlar. Bu beş kafirden Hz. Peygamber daima incinirdi. Dayanamayıp birgün onları Cebrail'e şikayet eder. Cebrail zaten bu sebepten Resul'ün yanına geldiğini söyler. Elinde bir yaprak vardır. Bunu hemen gidip Ebu Leheb'e değirir ve Ebu Leheb'in her tarafı şişer, yara olur. Yaralarından irinler akıp kötü kokular yayılmaya başlar. Ölüp cehenneme gider. Ardından gidip yaprağı Velid ibni Mugayra'ya sürer. Onun da eski bir yarası yeniden açılır. Kan ve irin içinde kalır. Can vererek cehennem ehline katılır. Yaprak Esved'e değince bir gözü kör olur. Üzüntüsünden ağlayarak ölür. Bir diğeri kusarak can verir. Sonunda bu yaprak Haris'e de yetişir. Başına değer değmez Haris can verir. Ukbe cüzzamdan ölür. Böylece ölüm derinliği her tarafı kaplar.

(Şair burada araya girerek “yine önceki söylediklerimize dönelim, çünki söz tamama ermemiştir.” deyip asıl hikayeye geri döner.)

Hamza’nın hışmını Ebu Leheb yumuşatmaya gayret ederek ‘Muhammed bizimdir’ der ve onu artık kendisinin himaye edeceğini söyler. Ardından da Kureyş’e giderek kardeşini yeni kaybettiğini ve yaptıkları işin doğru olmadığını söyler. Fakat Hamza ikna olmayarak kılıç kuşanarak kaplan misali kükremeye başlar. Yay gerip ok fırlatarak Kureyş’e saldırma kararındadır.

(Şair burada tekrar araya girerek “bu sözü şimdilik burada bırakalım, önü sonu nasıl olsa belli olacak” der.)

Hamza ve Abbas ticaret yapmak üzere Mekke’den ayrılırlar. Onların gitmesi demek, Hz. Peygamber’in himayesiz kalması demektir. Kureyş artık ona istediğini yapabileceğini düşünüp Resul’ü aldatmaya ondan tarafmış gibi görünmeye karar verirler. Gidip tasalanmaması gerektiğini, onu incitmeyeceklerini söylerler. Fakat arkasından tekrar yüz çevirirler. Hz. Peygamber’in gönlü kırılır. Bu minval üzere günler geçer ve Mısır ile Şam’a sefer düzenlenir. Hamza ve sahabeden pekçok kişi bu sefere katılır. Şehrin yiğitleri gidince Kureyş yine fitne çıkarmaya başlar. Resul’e ve ashaba eziyet edilir. Ebu Cehil Hz. Peygamber’i incitici sözler söylemeye ve ashabı da diğerleriyle iş birliği yapıp dövmeye başlar. Haris de müşriklerle beraber, bir Cuma günü, ona işkembe atar. Resul kalbi kırılmış bir vaziyette evine gider. Fatma, onun üzerindeki pislikleri görünce çok üzülür. Hemen temizlemeye başlar. Bu günden sonra Hz. Peygamber bir süre uzlete çekilir. Bu halveti kimi Ebu Talib’in ölümüne bağlar kimi de Hz. Hatice’nin.

(Şair burada araya girerek halvetin sebebinin Hz. Hatice’nin ölümü olduğu yorumunu yapar.)

Resul’ün İbrahim dışındaki diğer bütün çocuklarının annesi Hz. Hatice’dir. Dört kızı vardır. Biri Zeynep, biri Rukiye, üçüncüsü Ümmü Gülsüm ve dördüncüsü de Fatma Zehra’dır. Oğulları da dört tanedir. Ama bu ihtilaflı bir haberdir. Biri Kasım, ikincisi Abdullah, üçüncü Tayyip ve dördüncü Tahir’dir. Bir rivayet de iki

oğlu olduğunu söyler. Bunlar, Kasım ile Abdullah'dır. Tayyip Kasım'ın, tahir de Abdullah'ın lakabıdır.

(Şair bu konudaki doğru bilginin sadece Allah tarafından bilineceğini ileve eder.)

Kureyş'in Hz. Peygamber'in uzlete çekilmesi üzerine yaptıkları dedikodu devam etmektedir. Bu arada Ukbe, Ebu Leheb'e Resul'e sorulmak üzere bir soru sorar. Ebu Leheb'in babası Şeybe öldükten sonra cennete mi yoksa cehennememi gitmiştir. Hz. Peygamber'in bu soruya cevabı "kavmi nerede ise o da onlarla beraberdir, cehennem ehli ile cehennemdedir" olur. Ebu Leheb bunu duyunca çok hiddetlenir ve Kureyş'e giderek herkesi galeyana getirir. Resul'ü atalarına cehennemi layık görmekle suçlar. Kureyş de, bu zamana kadar ona Ebu Talib'in hatırı için katlandıklarını fakat artık tahammül edemeyeceklerini ifade eder. Ebu Cehil hemen onu öldürmeyi teklif eder. Sonunda sürülmesine karar verilir ve bir kişi gönderilerek bu karar Hz. Peygamber'e bildirilir.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür. Âlemlerin en hayırlısına âşıkâne bir halle canı gönülden salât ve selâm olsun.

Resul Aleyhisselamın Taif'e Gitmesi Hikayesi: (298b / 304a)

Hz. Peygamber, Kureyş'in kendisi için verilen kararı duyduğunda ashabı Ali'ye emanet ederek şehirden ayrılmaya karar verir. Yanına Zeyd ibni Haris'i alarak Taif'e doğru yola koyulur. Taif'e varır varmaz halkı İslam'a davet etmeye başlar. Böylece bir ay geçer. Taifliler, Hz. Peygamber'in sözüne inanmaz ve onu büyücülükle suçlarlar. Mekke müşrikleri gibi onun Taif'ten sürülmesini isterler. "O, zaten Mekke'de de bizim dinimizi ve putlarımızı inkar etmiş, halkı birbirine düşürmüştür" diye düşünmektedirler. Bu arada üç kardeş Resul'ü yanlarına davet eder. İçlerinden birisi, "kendi kavmin de sana inanmamıştır" der. Hz. Peygamber de "ben onları davet için geldim, sizi de davet ediyorum" der. Üçü de kahkahalarla güler. Resul onları son peygamber olduğuna ikna etmeye çalışır. Fakat onlar Hz.

Peygamber'in deli olduğuna karar verip alay eder. Aralarından adı Menul olan Resul'ü peygamberliğe layık bulmayarak, "ne malın ne mülkün ne askerin ne de paran var, binecek bir atın bile yok, buna karşılık bir sürü derdin var, kendi kavminde bile hürmet görmemişsin, sana baş eğmeyiz" der. Hz. Peygamber, onları tekrar İslam'a davet ederek, cehennem ehli olduklarını, puta tapmak yerine tek bir Allah'a tapmalarını ve kendisini de paygamber kabul etmeleri gerektiğini söyler. Bu söylenenlere çok sinirlenirler ve Resul'ü önlerine alarak Taif'in dışına çıkararlar. Burada hem Zeyd'i hem de Hz. Peygamber'i taşlarlar. Zeyd'in başı yarılır. Resul'ün dizlerinden kanlar akmaya başlar. Bu işin sırrını yalnız Allah bilir.

Zeyd ile Resul gözden kaybolunca kadar yürürler. Zeyd'in başını Hz. Peygamber eli ile sıvazlar ve yara iyileşir. Resul, yaşadıklarından dolayı çok üzgündür. Yolarına devam ederken Cebrail gelir, onun tahammülünü ve sabrını över. O gece Hz. Peygamber namaz kılıp Allah'a dua eder.

Münacat:

"Yâ ilâhel âlemîn, sen bilirsin. Sen zât-ı âlemsin, ben ne söyleyeyim. İnsanlar ne öğüt dinler oldu ne davet. Sözümü kimse dinlemez, artık tâkatim kalmadı. Sen, Kadim, Kadir, Kayyum, Ehad, Aziz, Galip, Hayy ve Samet'sin. Sana her müşkil kolaydır. Katı taşı mumdan yumuşak hale getirirsin. Dikenden gül, taştan su çıkarırsın. Bir damla suyu inci tanesine çevirirsin. Benim de işimi sen bitir, yâ Rabbim."

Hz. Peygamber, bu duadan sonra Zeydi alıp tekrar yola çıkar. Sabah namazına kadar yürürler. Namaz vakti geldiğinde namaza durur ve Kur'an okumaya başlar. Bu arada yukarıdan giden yedi cin okunan bu Kur'an'ı duyup etkilenirler. Zaten Tevrat'tan da haberdardırlar. Namazın bitmesini bekleyip Hz. Peygamber'e selam verirler. Kim olduğunu ve ne okuduğunu sorarlar. O da son peygamber olduğunu ve Allah'ın kelamını okuduğunu söyler. Cinler Hz. Peygamber'e inanıp müslüman olurlar. İslam dininin 'erkân u âyîn'ini öğrenmek istediklerini söylerler. Böylece Resul ve Zeyd'le birlikte gitmeye karar verirler. Bu durum üzerine Cin suresi iner.

Hep beraber yönlerini Beytullah'a çevirirler. Mekke'ye doğru giderken Zeyd, Resul'e müşriklerin kötülüklerini hatırlatıp dedikodularının bitmediğini söyler ve çıktıkları yere nasıl geri döneceklerini sorar. Resul ona Mekke'ye giden birisini bulmasını ve alıp getirmesini söyler. Zeyd, Mut'im adlı bir adamı bulup getirir. Mut'im müslüman değildir fakat Hz. Peygamber'i gönülden sever. Onun Mekke'den gidişine de çok üzülmüştür. Daha evvel de Hz. Peygamber'e bir iyiliği dokunmuştu. Ebu Cehil'in yazdığı nameyi yırtan Mut'im idi. Resul, Mut'im'den Mekke'ye girmek için kendisini himaye etmesini ister. Mut'im kabul eder ve beraber Mekke'ye doğru yola koyulurlar. Yaklaştıklarında Rebia oğullarından iki kişi, Şeybe ve Utbe, yollarını keserek onlara üzüm ve incir ikram etmek ister. Bir köleyle, tabak içerisinde meyveler gönderilir. Sünnet olduğu üzere köle önceden meyveleri yıkar. Hz. Peygamber, 'bismillah' diyerek meyvelere uzandığında, köle onun ne söylediğini sorar. Resul de köleye hangi dine inandığını sorar. Köle, hıristiyan olduğunu ve adının da Addas olduğunu söyler. Hz. Peygamber de kendini tanıtır. Daha sonra Addas, Yunus peygamberi Resul'e sorar. Hz. Peygamber, "ikimiz de nebiyiz" deyince Addas, müslüman olur. Bu duruma Şeybe ve Utbe çok sinirlenirler ve Addas'a, dinini değiştirdiğinden dolayı sitem ederler. Addas, yolundan dönmez. Böylece Hz. Peygamber'le Mekke'ye giden taifenin arasına katılır.

Hz. Peygamber'in Mekke'ye yaklaştığı haberi yayılmaya başlamıştır. Ali ve bütün ashab onu karşılak üzere yola çıkarlar. Herkes çok heyecanlı ve çok mutludur. 'Bu zamana kadar nasıl oldu da ayrı kalabildik' diye düşünmektedirler. Fatma'nın ağlamaktan gözleri şişmiştir. Resul herkesle hasret giderdikten sonra yeniden İslam'a davet işine başlamıştır.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Hz. Peygamber'in Hz.Ayşe ile Evlenmesi Hikayesi: (304a / 315a)

Taif'ten Mekke'ye dönüldükten sonra Hz. Peygamber'e bir haberci gelerek yeniden evlenmesi gerektiğini söyler. Hz. Peygamber, kendisinin de evlenmek

istediğini fakat malı, mülkü olmadığını ve mihri karşılayacak parasının bulunmadığını ifade eder. Sonunda amcalarının seferden dönmesi beklenir ve hal onlara arzedilir. Kureyş ve Benî Haşim bir araya gelerek münasip bir aday bulmaya gayret ederler. Kureyş, Resul'ün kendi kavimlerinden bir kızla evlenmesi için ısrarcı davranır. Buna bir anlam veremeyen Utbe, bu zamana kadar Hz. Peygamber'e reva görülenleri anlatır. Lat ve Uzza düşmanına bu talebin sebebini sorar ve şehirden sürülen bu sihirbaza kız verilmemesi gerektiğini ifade eder. Onun bu sözleri Abbas'ı kızdırır. Abbas Hz. Peygamber'i överek Utbe'ye haddini bilmesini söyler. "Sen hıristiyansın, Kureyş'le ilgisi söz söylemek sana düşmez" der ve kardeşi Hacel ile beraber oradan ayrılır.

Öte yandan, Hz. Peygamber'in, babası Abdullah'tan kalma bir mikdar parası vardır. Bu parayı Ebu Leheb saklar ve kimseye söz etmez. Bu sırrı sadece Abbas bilmektedir. Abbas, ihtiyaç anında paranın Ebu Leheb'den alınabileceğini düşünerek kardeşiyle beraber yardım istemeye gider. Ebu Leheb'e Resul'ün evlenme niyetinden bahseder ve el birliği ile bu işin üstesinden gelinebileceğini söyler. Fakat aldığı cevap olumsuzdur. Bunun üzerine Abbas sadece Abdullah'tan kalan parayı ister. Ebu Leheb, kendisinde böyle bir paranın bulunmadığını söyler. Bunun üzerine Abbas'ın kardeşi Hacel, Hamza'ya gidip olanları anlatır. Bu süre içinde gece olmuştur. Dağılıp sabahı beklerler.

Bu arada Hz. Peygamber'in evlenmek istediği haberi Arap kavimlerinin içinde yayılır. Sakîf kavminden Amir adlı çok zengin bir kişi vardır. Öldüğünde bütün malı ve mülkü on oğluna ve bir kızına kalır. Güzelliği dillere destan olan bu kız, kardeşleri tarafından, evlenmek üzere kimseye verilmez. Fakat kız zaten gönlünü Hz. Peygamber'e kaptırmıştır. Adı Beride olan bu kız, Resul'e verilmek üzere bir mektup yazar ve kölesi Müflih'e teslim eder. Müflih gece, mektubu Hz. Peygamber'e götürecek ve cevabını da alıp öyle geri dönecektir. Beride bu gidiş dönüş süresini merak etmektedir. Müflih mektupla beraber yola çıkar, bir süre sonra Allah'ın emriyle, devenin üzerinde uykuya dalar. Uyandığında Mekke'ye gelmiştir. Fakat farkında değildir. Ayrıca Taif'ten Mekke'ye bu kadar çabuk gelinemeyeceğini de bilir. Deveyle biraz şehri dolaştıktan sonra deve, kendiliğinden Hz.Peygamber'in

evine gider ve kapısının önüne çöker. Müflih, olanı biteni anlamaya çalışırken Resul, kapısının önündeki sesleri duyar ve Zeyd'i bakması için gönderir. Müflih, Zeyd'i görünce bulunduğu yeri sorar. "Mekke" cevabı onu bir hayli şaşırtır. Çünkü gelmesi gerektiği vakitten çok evvel burada olmuştur. Hemen maruzatını söyler ve Hz. Peygamber'le görüşmek istediğini ifade eder. Zeyd onu Resul'ün yanına götürür. Müflih, Resul'den çok etkilenir ve dualarla mektubu verip edeple geri çekilir. Hz. Peygamber, Beride'nin kendisiyle evlenme isteğini dile getiren mektubunu okur ve amcalarına haber göndererek durumu izah eder. Amcalar gereken ne ise yapılmasına karar verir ve müjdeli haberle Müflih, geri gönderilir. Müflih yine yolda kısa bir uykuya dalar, uyandığında Taif'e geldiğini görür. Hz. Peygamber'in cevabını Beride'ye vermek üzere gittiğinde onun sitemleriyle karşılaşır. Beride, gidiş geliş zamanının kısalığından dolayı hâlâ Müflih'in Mekke'ye gitmediğini zannetmektedir. Müflih bütün olan biteni tek tek Beride'ye anlatır. Beride, çok mutludur, ailesiyle beraber hazırlık yapmaya başlar.

Bu arada aralarında Abbas, Hamza ve Ali'nin de bulunduğu on kişilik bir ekip, Beride'yi istemek üzere yola çıkar. Onları Beride'nin ailesi izzet ü ikramla karşılar. Abbas, Beride'yi Hz. Peygamber'e istemek için geldiklerini söyler. Beride'nin kardeşi Mela'in, kararı kız kardeşinin vereceğini söyleyip Beride'nin yanına geçer. Mela'in, Hz. Peygamber'in sihirbaz olduğunu söyler talebi reddedmesi için Beride'yle konuşur. Beride bakar ki kardeşlerinin bu evliliğe meyli yok önce üzülür sonra da aklına bir fikir gelir. Kardeşine Resul'ün fakirliğinden dem vurarak "çok mal ve mülk isteyin, nasıl olsa karşılayamayacaktır" der. Bu arada da hemen Müflih'i çağırıp Resul'ün amcalarına gönderir ve kardeşlerinin taleplerini kesinlikle reddedmemelerini söyler. Beride'nin malı mülkü çoktur. Bu talepleri kendisi karşılayacak ve kardeşlerinin böylece ikna edilmesini sağlayacaktır. Önce develer istenir, ardından altın ve gümüş işli kıyafetler ve kıymetli taşlar. Bu şekilde konuşma devam ederken tozu dumana katan devesiyle Ebu Bekir gelir. Ebu Bekir, Resul'den haber getirmiştir. Hz. Peygamber bütün bu olan bitenden haberdar olmuş ve bu işin bu şekilde olamayacağına dair Beride'ye bir mektup göndermiştir. Mektup Beride'yi çok üzer. Gül yanakları safran gibi sararır. Göz yaşı lalenin üzerindeki şebnem gibi akar. Gam ve kederden uzun boyu bükülüp pejmurde bir hal alır.

Öte yandan Beride'yi istemek için gelenler geri dönmek için toparlanıp yola çıkarlar. Mekke'ye vardıklarında olanları tekrar Hz. Peygamber'e anlatırlar.

Bu olanlardan sonra Cebrail gelir ve Hz. Peygamber'i överek evlenmek istediği hanımı yakınında hatta kendi kavminde araması gerektiğini söyler. Arap içinde evlenme yaşına gelmiş kızlardan haberdar olan ümmi Hakim'den yardım istenir. Ümmi Hakim biri dul diğeri bekar iki hanım bulur. Zem'a kızı Sude ve Ebu Bekir kızı Ayşe. Hz. Peygamber Ayşe'nin kendisi için istenmesini söyler. Ümmi Hakim kızın çok genç olabileceğini ifade ederek önce kendisinin gidip alıcı gözle bakmasının doğru olacağını öne sürer. Ümmi Hakim Ebu Bekir'in evine gidip hanımı Rummane ile konuşur. Konuşma esnasında Rummane onun niyetini sezer ve Resul için Ayşe'nin istendiğini dile getirir. Ümmi Hakim bunun üzerine gerçekleşecek evliliğin Allah'tan geldiğini ifade eder. Bu arada Ayşe de yanlarındadır ve sıkıntısından ter dökmektedir. Rummane evvlerinde misafir bulunan, Ebu Bekir'in yeğeni Talha'ya hemen gidip amcasını getirmesini söyler. Talha'nın gitmesiyle Ebu Bekir'i alıp gelmesi bir olur. Onları kapıda Ebu Bekir'in diğer kızı Esma karşılar. Ebu Bekir içeri girdiğinde ümmi Hakimle karşılaşır ve onun meramını öğrenir. Ardından şükür secdesi ederek dua eder. Hz. Peygamber'e sevgisini ve bağlılığının ifade ettikten sonra değil oğlunu kızını canını bile ona verebileceğini söyler. Ümmi Hakim müjdeyi Resul'e iletir. Resul de önce şükreder. Ardından da Zeyd'e Ebu Bekir'i alıp gelmesini söyler. Ebu Bekir Hz. Peygamber'in evine geldiğinde onunla önce Abbas konuşur, Ayşe'yi ondan ister ve mihr'i sorar. Ebu Bekir, hiçbir şey talep etmediğini söyler. Adet olduğu üzere bir şey istemesi gerektiğini söylediklerinde de "bir avuç toprak" cevabını verir. Böylece Ebu Bekir'in bir şey beklemediği anlaşılır. Hz. Peygamber yine de bir şeyler vermek gerektiğini düşünür. Fakat mihr olabilecek ne malı mülkü ne de parası vardır. Böylece düşünürken akrabalarından biri yüz akçe getirir. Resul bunu Ebu Bekir'e verir. O da kabul ederek evliliğin bereketli olması için dua eder. Günlerden Perşembe'dir. Ebu Bekir bu günü mübarek kabul edip evine döner. Hanımı onu karşılayıp durumu öğrendiğinden çok mutlu olur. Ayşe'ye yüz akçe verilir. Ayşe içinden kırk tanesini alıp gerisinin Resul'e geri verilmesini ister. Fakat Ebu Bekir bunu yapamayacağını söyler. Hz. Peygamber'in miktarın az zannedilip reddedildiğini düşünmesinden

endişe etmektedir. Bunun üzerine Ayşe, babasından "helâlinden hediye" diye bu parayı götürmesini ister. Ebu Bekir dua edip parayı Resul'e götürür. Hz. Peygamber, tebessüm ederek parayı alır ve Ayşe'yi över. Ebu Bekir mutluluk içinde evine geri döner.

Bundan sonra düğün hazırlıkları başlar. Herkes davet edilir. Çadırlar kurulur, yemekler hazırlanır. Davetliler gelmeye başlar. Çok kalabalıktır. Yemekler yenir, gülsuyu ve şerbet içilir. O gece öylece devam eder. Ertesi gün Ka'be de süslenir. Yine o günün sabahına kadar da yenilir, içilir. Sabahleyin Harem'de Mekke'nin ileri gelenleri toplanır. Hz. Peygamber ve Ebu Bekir de nikah akdi için yerlerini alırlar. Bu arada Allah Te'ala da habibini taʿzim eder. Cebrail ve Mikail başta olmak üzere bütün melekler bu taʿzimi görmek üzere, Allah'ın emriyle yere inerler. Harem'in etrafında kanat çırparlar. Cehennemin kapıları kapatılır. Nikah için hutbe okunacaktır. Melekler hutbeyi dinlemek için yerlerini alırlar. Adet olduğu üzere hutbeyi Ebu Leheb okumak ister. Fakat Hz. Peygamber Talha'yı görevlendirir. Talha, "Bismillah" diyerek söze başlayıp konuşmasını yapar. Melekler de hep birlikte "amin" derler. Yaşlı genç herkes Resul'ü tebrik eder. Arkasından Allah'ın emri ile melekler de Hz. Peygamber'e ikramda bulunmaya başlarlar. Etrafa çok hoş bir koku yayılır. Resul, elleriyle bu kokuyu sağa sola dağıtır. Sahabe bu kokunun kaynağını merak ederek Resul'e sorar. O da ashabı göğe alıp sırrı aşikar eder. Bakarlar ki melekler Hz. Peygamber'in üzerine saçı saçıyor, ona ikramda bulunuyor. Saçıda lafz-ı şahadet yazılıdır. Saçı kimin başına gelirse o cehennemden kurtulacaktır. Fakat Ebu Leheb'in başına saçı gelmez. Onun küfr üzre öleceği belli olur. Bu sır ayan olduktan sonra ashab çok sevinir. Küffar'a bu sır da bildirilmez. Bu arada gökte meleklerin tebriği, yerde de yeme içme devam etmektedir. Merasime katılan Araplar Resul'ü övmeye başlar. Ardından Ali sözü alır ve övgüye devam eder. Böylece akşama kadar düğün sürer. Adet olduğu üzere Ayşe giyinir ve süslenir. Hz. Peygamberle birlikte Allah'a hamd ederler.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Hz. Peygamber'in Ukaza Pazarı'nda Halkı İslama Davet Etmesi Hikayesi: (315a 345a)

Ebu'l-Hasan'dan rivayet olunduğu üzere, Hz. Peygamber'e düğünden sonra, Cebrail vasıtasıyla Ukaza pazarına gidip İslamiyeti tebliğ etmesi bildirilir. Resul de Ali ve Ebu Bekir'i alarak seher vakti yola çıkar. Mekke yakınlarında kurulan bu pazara herkes katılır. Araplar bu pazara "mevsim" derken Türkler de "diri" tabir ederler. Her kabile kavmi ile gelip buraya çadır kurar.

Hz. Peygember, Ebu Bekir ve Ali ilk önce Şeyban kavmine varırlar. Ebu Bekir'i bu kavimden bir kişi tanır ve davet eder. Resul ve Ebu Bekir yanlarına gider. Ebu Bekir, Hz. Peygamber'i onlara tanıtır ve över. Ardından Resul konuşmaya başlar ve etrafına toplanan bütün Araplar'ı kendine hayran bırakır. Konuşmanın ardından Araplar, onlara geliş sebeplerini sorar. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Allah'ı överek yeniden söze başlar ve kendisinin nebi olduğunu söyler. Şahadet getirmeleri gerektiğini anlatır. Bu arada Kureyş'in inadından da bahseder. Şeyban kavmi Resul'den, nazil olan ayetlerden okumasını isterler. Hz. Peygamber'in okuması üzerine bu sözlerin kesinlikle insan kelamı olamayacağını düşününerek ona minnettar olurlar. Müslüman olmaya karar vermişlerdir ancak diğer kavimlerin müdahele etmesinden de çekinmektedirler. Çok kan dökülebilir diye düşünürler. Diğer kavimlerle ittifak etmek gerektiğini söylerler. Bu sözün üzerine Resul üzülür ve Ebu Bekir'i ile Ali'yi de alarak oradan ayrılır . Hz. Peygamber'in üzüntüsünü gören Cebrail, onun yanına gelerek, endişe etmemesi gerektiğini, düşmanını helak edebileceğini söyler. Resul onların da birgün İslama gelebileceğini ifade eder ve Cebrail'i gönderir. Daha sonra görüşmek için amcası Abbas'ı çağırır. Ona birlik olmayı ve beraberce pazara gidip kabile kabile insanları İslam'a davet etmeyi önerir. Abbas kabul eder ve yola koyulurlar. Fakat sonradan, kavimlerin birbirine düşeceğini bahane ederek vazgeçer. Abbas geri döner. Resul ve Ebu Bekir yollarına devam ederler.

Bu arada Ebu Leheb olanları öğrenmiş ve fitne çıkarmak için Hz. Peygamber ve Ebu Bekir'den evvel pazara ulaşabilmek üzere yola çıkmıştır. Onlardan önce pazara ulaşır, yüksekçe bir yere çıkarak konuşmaya başlar. Resul geldiğinde onu

dinleyenlere nasihat etmek ister. Fakat Ebu Leheb konuşmaya devam eder. Hz. Peygamber'i sihirbaz ve kahin olmakla suçlar. Onun peygamberlikle alakası olmayıp sihir ile meşgul olduğunu iddia eder. Bunun üzerine Resul onu omzundan yakalayıp Kelime-i Şahadet getirmesini söyler. Ebu Bekir yetişip Ebu Leheb'e "bize uymuyorsun bari Ebu Talib'in yolundan git" der ve hemen Hz. Peygamber'i alır.

Bunda sonra Resul Benî Zeyban kabilesinin yolunu tutar. Onları İslam'a davet edecektir. Fakat yine Ebu Leheb yetişip "bu cadıyı niçin aranıza alıyosunuz, uzaklaştırsanız ya" diyerek kavmi galeyana getirir. Herkes Hz. Peygamber'e saldırmaya ve onu taşlamaya başlar. Ebu Bekir ne kadar siper etmeye çalışırsa çalışsın onu yeterince koruyamaz. Onu kenara iter. İkisinin de her tarafında kan akmaktadır. Bunun üzerine hemen Cebrail gelir ve kafir halkı helak etmek için ne isterse yapabileceğini söyler. Resul de her peygamberin bu tür çileler çektiğini ifade ederek "Hak elbet hayır kapılarını açacaktır, umarım bu kavme de birgün hidayet erişir" der. Hz. Peygamber'in sabrından dolayı şaşıran Cebrail, tekrar uçarak yukarı çıkar.

(Burada şair araya girerek bir tahammül göstermenin faziletlerini anlatır.)

Cebrail aynı zamanda Hz. Peygamber'e tahammül göstermesinden dolayı dualar da eder. Bu arada Resul'ün ve Ebu Bekir'in başına gelenler Mekke'de duyulur. Ebu Talib derhal pazara doğru yola çıkar. Onları bir köşede bulur ve hemen olanları sorar. Hz. Peygamber, başına gelenlerin enbiyaya miras olduğunu söyler ve üzülmemesi gerektiğini ifade eder. Beraberce Mekke'ye dönerler. O gece Resul, Ebu Bekir'e, rahatça uyumasını çünkü ertesi sabah yine pazara gideceklerini söyler. Ebu Bekir "baş üstüne deyip" evinin yolunu tutar. Hanımı onu görünce ertesi günü tekrar küffar içine göndermek istemez. Fakat Ebu Bekir itiraz ederek sabah hazırlanır ve Resul'e yetişir. Beraber pazara varırlar. Yolları önce bir ulu kavme uğrar. Kavim içince üç ulu er vardır. Birinin adı Ulâ'dır. İkiyüz yaşındadır ve iyi hasletlere sahiptir.

Hz. Peygamber'i görünce ona hayran olur, kim olduğunu ve hangi maksatla kavmine geldiğini sorar. Resul önce kendini tanıtır. Benî Haşim'e mensup olduğunu söyler. Ardından peygamber olduğunu anlatarak onları İslam'a davet eder. Ulâ ayet

okumasını ister Hz. Peygamber de okur. Bunun üzerine yaşlı adam şahadet getirerek önce müslüman olur, ardından da canını Resul'ün önünde alması için Allah'a dua eder. O anda can kuşu uçar ve cennet bağını vatan kılar. Bu durumu görenlerin hayretten dilleri tutulur. Bir süre sonra da dövünerek ağlamaya başlarlar. Hz. Peygamber, onlara üzülmemelerini söyler. Nuh'un ömrüyle Karun'un malını verseniz o, kabul edip geri dönmez, der. Hemen yıkanıp namazı kılınır ve defnedilir. Ardından Hz. Peygamber, Ulâ'nın kavmini İslam'a devet eder, "birlik olup Arap üzerine yürüyelim" der. Kavim, Araplarla düşman olmak istemediklerini söyler. Bunu üzerine Resul bir başka kavmin yolunu tutar.

Bu kavim içinde de serdar u server olan üç kişi vardır. Birinin adı Amir, diğerinin Zalzal, ötekinin ise Ruh-ı Mifzal'dır. Hz. Peygamber, kavme girer girmez, ona evvelden taş atanlarla karşılaşır. Resul'e yine taş atmak isterler. Fakat Ebu Bekir engel olamaya çalışarak, "siz her gelen misafire taş mı atıyorsunuz" der. Bu arada Zalzal Hz. Peygamber'i tanır ve hemen çadırına davet eder. Diğer iki arkadaşına da Resul'ü tanıtır. Resul'e ikramlarda bulunulur. Ardından Hz.Peygamber, nebi olduğunu söyler ve davetini yapar. Ruh ile Zalzal müslüman olmaya karar verirler, fakat bir de kavme dönüp sorarlar. Kavim, "siz hangi din üzerinde iseniz biz uyarız" cevabını verir. Bu arada karanlık bir duman gibi bir zat çıkagelir. Yüzü siyah, kalbi siyah bu somurtgan kişinin adı Nacize idi. Nacize gelir gelmez çadırın içine atılır ve Zalzal'a Resul ile Ebu Bekir'i sorar. Zalzal Hz. Peygamber'i överek ona tanıtır. Fakat Nacize, onun yüzüne kimsenin bakmadığını, halk arasında cadı ya da kahin olarak bilindiğini, amcası Ebu Leheb bile sözüne inanmadığını söyler. "Nasıl oluyorda siz onun yoluna giriyorsunuz" diye de ekler. Bunun üzerine Resul'den doğruyu söylemesini isterler. Ardından da bu kafirlerin kendilerini yollarından çeviremeyeceğini fakat tereddütlerinin de ekleyerek Hz.Peygamber'e "gidip başkalarını İslam'a davet et" dediler. Sonra herkes dağıldı. Resul Ebu Bekir'le birlikte kaldı. Nacize'ye beddua etti. Nacize çok zengin idi. Hurma bahçeleri, su dolu kuyuları, arpası, buğdayı, develeri, kuzu ve koyunları, atları ve altın ile gümüşünün hesabı yoktu. Fakat Resul'ün ona gönlü kırılmıştı. Böylece Hz. Peygamber'in bedduası tutar. Necaşi önce malını mülkünü sonra da sağlığını kaybeder. Cüzzama

yakalanır, gözleri kör olur. Dilenmeye başlar. Gururu yüzünden canı kıla döner. “Ah keşke toprak olsaydım” demeye başlar.

(Bundan sonra şair hikayeye müdahele edip, Nacize’yi örnek göstererek okuyucuya nasihat eder.)

Ardından Nacize ölür. Hz. Peygamber’in de gönlüne tekrar Zal düşer. Çünkü tam müslüman olmak üzereyken Nacize aralarına girmiş ve onunla sohbetini bozmuştu. Resul el açıp, Zal’ın müslüman olması için, Allah’a dua eder. Duası kabul olur ve Resul Medine’ye geldiğinde Zal, kavminden altmış kişiyle beraber müslüman olmuştur.

Bunlardan sonra Hz. Peygamber, İslamiyeti yaymak üzere, Ukaza pazarında bir başka kavme varır. Bu kabilenin, Akra ve Utarid adlarında iki büyüğü vardır. Bunlar Resul’ü görünce, misafir edip izzet ü ikramda bulunurlar. Ardından Resul tebliğe başlar. Kavim ehli önce Hz. Peygamber’e olan muhabbetlerini dile getirir ancak diğer kavimlerin pazarda, onlarla olan ticaretlerini kesmelerinden endişe ettikleri için biraz mühlet isterler. Pazar dağıldıktan sonra gelip müslüman olabileceklerini söylerler. Hz. Peygamber bununla teselli olup bir başka kavmin yolunu tutar. Bu kavmin reisi Tulayha’dır. Tulayha Resul’ü görür görmez, nübüvvet davasında bulunduğundan dolayı kötüler. Onu öldürmekle tehdit eder.

Bunun üzerin Hz. Peygamber yolunu bir başka kavme çevirir. Bu kavmin serdarı da Hübab’dır. Resul’ün kendi kavmine doğru geldiğini önceden haber alır ve onu tevazu ve güler yüzle karşılar, Atʿime ile birlikte konuk eder. Yemekler yenir, şerbetler içilir. Sonra Resul Kur’an okumaya başlar. Taha ve Yasin surelerini okur. Dinleyenler çok etkilenip gözyşı dökmeye başlarlar. Ardından Hz. Peygamber’e kabile kabile dolaşmasının sebebini sorarlar. O da İslam’ı tebliğ ettiğini söyler ve onları da imana davet eder. Kavim müslüman olmaya meyillidir. Aralarından Münad, “hemn çıkıp pazardaki bütün kafirlere hışmedelim ya da Mekke’ye gidip Hübel denen putu kıralım”der. Bunu üzerine Hz. Peygamber çok hoşnut olur ve bu kavmin sağlam tabiatlı olduğunu düşünür.

Bu arada Şeytan da Resul'ün yaptıklarını gözlüyordu. Hemen Hübel'in içine girip naralar atmaya, ağzından oraya buraya ateş saçmaya başladı. Burun deliklerinden dumanlar çıkıyordu. Durumu gören Mekke halkı dehşete düşer ve hemen Ebu Cehil'e haber verir. Ebu Cehil haberi duyar duymaz başını dövmeye başlar. Gidip hep birlikte Hübel'e yalvarmaya karar verirler. Bu kadar kahra neden mazhar olduklarını sorarlar. Melʿun İblis putun içinden konuşmaya başlayarak, Resul'ün Ukaza pazarında yaptıklarını bir bir anlatır ve Mekke halkını galeyana getirerek pazarı yağmalamalarını genç yaşlı herkesi esir almalarını öğütler. Bunun üzerin Ebu Cehil halkını toplamaya gider. Beraberce pazara doğru yol tutarlar. Bu arada Resul halka konuşma yapıyordur. Ebu Cehil'le karşılaşırlar. O anda Ebu Cehil'in dili tutulur. Ağzı hendek gibi açık kalır. Aynı şekilde Utbe ve Ebu Leheb de konuşamazlar. Kabile halkı bu durumun, Hz. Peygamber'in bir mucizesi olduğunu anlar. Ebu Cehil, çatlamak üzeredir. Ona su verirler fakat kabul etmez. Gözünü Resul'e çevirerek bana bu işi o yaptı, der. Utbe de Resul'ü sihirbazlıkla suçlar. Böylece Şeytan'ın vesvesesi araya girmiş olur.

Hz. Peygamber, Ebu Bekir ile birlikte bir başka kabileye doğru yolu koyulur. Ebu Cehil de oradan ayrılmak üzeredir. Menad yanına birkaç adam alarak Hz. Peygamber'e katılır. Ebu Cehil'in başına gelenler Pazar halkına anlatılır. Resul, sihir yapmadığını ve bu halin Allah'tan geldiğini ifade eder. Bütün bu olanları Ebu Cehil de dinlemektedir. Haz. Peygamber'e "o halde Allah'a yalvar da ben bu halden kurtulayım" der. O da gidip Hübel'den yardım istemesini öğütler. Olanları uzaktan Ebu Leheb ile Utbe de seyretmektedir. Aynı şeyin kendi başlarına da gelmesinden dolayı tedirgindirler. Yüzleri saman gibi sararmıştır. Mekke halkı da olanları duymuş, pazara doğru yaklaşmaktadırlar. Benî Haşim'den bazıları Ali ve Talib de gelenler arasındadır. Talib biraz önden gelmektedir. Onu gören kafirler, Resul'den Ebu Cehil'in şifasını dilesin diye, hemen ayaklarına sarılarak, yalvarmaya başlarlar. Talip Hz. Peygamber'le konuşur. Resul yine, bir gün belki imana gelir, düşüncesiyle Allah'a yalvarıp affını diledi. Sonra Hz. Peygamber gidip bir yeri hafifçe kazdı ve buradan çok şifalı bir su çıktı. Oradakilerin hepsi bu sudan içdiler. Müslümanlar şükretti. Bu arada Hubeyre adı bir Yahudi de müslüman olur. Resul, Ebu Cehil'in yüzüne de bu sudan biraz sepeler. Ebu Cehil'in dili çözülür çözülmez, hemen Hz.

Peygamber'i kötülemeye ve onu sihir yapmakla suçlamaya başlar. Ardından da suyun çıktığı yere ağzını dayayıp kana kana içmek ister bu kez bütün ağzına balçık dolar. Yine Mekke halkına rezil olmuştur. Bundan sonra herkes dağılır ve Hz. Peygamber, reisi Müseyleme olan kavme varır. Müseyleme yalancıdır, peygamberlik iddiasında da bulunmuştur. Bu kavim de Resul'ü ikramlarla karşılar. Hz. Peygamber ayetler okuyarak onlara İslamı tebliğ eder. Kavim bu sözlerden çok hoşlanır. Reesul'ün çevresini kuşatıp, demir gibi sert olan gönüllerini yumuşatmaya başlarlar. Bu hali gören Müseyleme kaşlarını çatarak "onun okuduğu ne ise ben de okurum" der. Bunun üzerine kavim halkı okumasını söyler. Eğer Hz. Peygamber gibi okursa ona tâbi olacaklarını söylerler. Müseyleme Resul'ün önce okumasını ister. Hz. Peygamber Tin suresini okur. Müseyleme boş laflarla ona mukabele etmeye çalışır. Karşılıklı atışmadan sonra Müseyleme Resul'ü, sadece fasih konuşuyor o kadar, diye suçlar ve kavim halkı Müseyleme tarafına geçer.

Bu arada Kureyşliler de pazarda bulunan kavimlerin kafasını karıştırmak için fitne kaynatmaktadırlar. Aralarında bulunan Velid ibni Mugire, Resul'ü nasıl tavsif ettiklerini sorar. Kureyşliler de Hz. Peygamber'e sihirbaz, kahin, şair, mecnun diyebileceklerini söylerler. Mugire bunların arasından sihirbazı beğenir. Babil'den gelmiş çok mahir bir sihirbaz olarak dedikodu yayamaya karar verirler.

Hz. Peygamber ise Benî Şeyban kabilesine doğru yola çıkmıştır. Kavim Resul'ün kim olduğunu Ebu Bekir'e sorar. O da Resul'ü överek cevap verir. Bunun üzerine çadırlarına daver edip ikramda bulunurlar. Makrun isimli bir zat, geliş sebeplerini sorar. Hz. Peygamber de hemen onları İslam'a davet eder. Aralarında İncil'i çok iyi bilen Numan adlı bir kişi vardır. Numan, Resul'den Kur'an'dan ayetler okumasını ister. Resul okur. Ardınan da şerheder. Numan çok etkilenir ama peygamber olduğuna dair bir delil daha göstermesini ister. Hz. Peygamber Kur'an'ın kendisinin delil olduğunu ifade eder. Bunun üzerine Numan müslüman olmaya karar verir. Aralarından bir diğerinin adı da Müsenna'dır. Müsenna, Numan'a Resul'ü sorar. O da Hak Peygamber olduğunu, onun geleceğini Hz. İsa'nın da haber verdiğini, İncil'de de bunun yazılı olduğunu anlatır. Bunun üzerine Müsenna, ondan öğüt ister. Çünkü arada Acem Sultanı ile yapılmış bir anlaşma vardır. Şayed

müslüman olurlarsa Sultan onlara savaş ilan edecek, ayrıca Arap kavmi de onlara düşmanlık besleyecektir. Bu şüphelerin kendilerini aptallaştırdığını düşünmeye başladılar. Bunun üzerine Numan kavme, herşeye rağmen müslüman olmaları gerektiğini ve savaşmaları gerektiğini söyler. Böylece bütün kavim müslüman olur. Hz. Peygamber, onları över ve onlar için dua eder.

Bundan sonra Resul ve Ebu Bekir tekrar yola çıkarlar. Giderlerken artık toparlanmaya başlamış bir başka kabileye rast gelirler. Ebu Bekir, kim olduklarını öğrenmek için yanlarına gider. Bunlar, Benî Selme kavmidir. Yavaş yavaş Hz. Peygamber de onlara doğru yaklaşmaktadır. Ebu Bekir'e onun kim olduğunu sorarlar. O da Resul'ü överek cevap verir. Bu arada pazara Mesmeʿe adlı bir Yahudi misafir olarak gelir. Tevrat'ı çok iyi bilen ve Resul'ün özelliklerine de vakıf olan bu zat, onu öldürmek için plan yapmaya başlar. Çadırına davet edip kafasını kesecektir. Bunun için Hz. Peygamber'in yanına varır. Bakar ki etrafı bir hayli kalabalık, bu fikrini ertelemeye karar verir. Resul'ün çevresindekilerden biri de Muti isimli bir kişidir. Onu daha evvel iki defa görmüştür. Biri Abdülmuttalip ile Harem'de diğeri de Halime'nin yanındayken. Bir ticaret sebebiyle Mekke'de iken bir gece Halime'nin evinde konuk olur. Orada bir parlaklık görür. Bunu kandil ışığı zanneder. Bunun üzerine Halime de bu ışığın Resul'ün nuru olduğunu söyleyerek onu uzun uzun över. Muti de Hz. Peygamber'i görmek ister. Halime Resul'ü getirdiğinde neredeyse dili tutulan Muti, Allah'a binlerce şükreder. Şimdi tekrar onun yüzünü gördüğü için çok memnundur. Bunları duyan Hz. Peygamber, onu hemen müslüman olması için İslam'a davet edip artık putlara tapmamasını söyler. Fakat Muti, ata dinine laf dedirtmek istemez. Ailesine ait bir putu, kendilerine çok yardımda bulunduğu için över. Ardından putu koynundan çıkarır ve önünde secde eder. Put ağaçtan yapılmış, altınla kaplanmıştır. Üzerinde de türlü türlü süsler vardır. Muti daha sonra putu yüzüne sürer. Ardından da ipek bir kumaşın içine koyar. Hz. Peygamber, tebessüm ederek ona nasihat etmeye devam eder. Muti de böyle konuşmaması gerektiğini, eğer devam ederse putun ona bir kötülük yapabileceğini ifade eder. Bunun üzerine Resul "eğer senin putn benim canımı alırsa kanım sana helal olsun" der. Öte yandan bu sözleri Yahudi Mesmeʿe dikkatle dinlemektedir.

Muti'nün Zagire isimli bir kız kardeşi vardır. Olanlardan haberdar olan Zagire, kardeşini aile yadigarı puta bir halel getirmemesi için uyarır. Muti de herhangi bir şey olmayacağını ve putun Resul'ü susturacağını ifade eder. Put ile Hz. Peygamber'in karşı karşıya geleceği haberi bütün pazara yayılır. Herkes görmek için toplanır. Muti, putu almak için elini uzattığında put kırılıverir. Kendi de terlemeye ve hırıldamaya başlar. Sanki boğazına bir şeyler düğümlenmiştir. Yere düşüp ağzından köpükler çıkarır. Etraftakiler telaş içinde feryad ederler. Kız kardeşi figan ederek yüzünü gözünü tırnaklar. Halkın bu galeyanını gören Yahudi Mesmeʿe, fırsatı ganimet bilerek yüksek bir yere çıkar ve Resul'ün başına para ödülü koyar. Böylece herkes Hz. Peygamber'in başına toplanır. Bu arada Resul biraz su istemiştir. Bu su gelir, içine bir miktar kendi tükürüğünden de katarak, ağzından ve burnundan dumanlar çıkmaya başlayan Muti'nün yüzüne serper. Muti, yavaş yavaş kendine gelir. Ebu Bekir, ona gördüklerini halka anlatmasını söyler. Zagire ise kardeşinin başına gelenleri merak etmektedir. Ne olup bittiğini sorar. Muti Zagire'ye müslüman olduğunu söyler. Sonra da halka seslenerek başına gelenleri anlatır. "Puta elimi uzattığımda içinden bir cin çıktı, sonra başka cinler de gelip boğazıma sarılarak beni öldürmek istediler. Siz benim ağzımdan, burnumdan çıkan dumanlarla yandığımı zannettiniz. Lakin bu dumanları Resul'ün sertiği su sakinleştirdi. Cinler de sanki sıtmaya tutulmuş gibi titremeye başladılar. Sonra melekler gelip onları döverek uzaklaştırdı. Bunu böylece bilin" der ve Hz. Peygamber'i uzun uzun över. Ardından da tekrar şahadet getirir. Bu arada Yahudi Mesmeʿe de müslüman olmuştur. Muti bütün varını yoğunu Resul'e bağışlamak ister, o da bu malın tamamını Muti'nin kavmine tasadduk eder. Sonra da bu kavmi över ve tekrar puta tapmamaları için putları kötüler. Bu arada diğer Arap kavimlerinden de bölük bölük gelip müslüman olanlar olur. Muti, artık putlara tapanlarla savaşmak istemektedir. Hemen atını hazırlar ve Resul'ün yanına varır. Resul ona "daha savaşmak için vakit var, sen git etrafında müslüman olmamış varsa onlara nasihat et" der. Ardından da bu kabile ile vedalaşıp Benî Cenda kavmine doğru yola koyulur.

Yolda bakar ki ekabirden Mülavim adlı bir kişi, kölesini dövüyor. Köle Resul'ü görünce ondan meded umar ve kendisini kurtarmasını ister. Bu arada Mülavim de Hz. Peygamber'i görmüştür. Resul, ona köleyi affetmesini söyler.

Mülavim de onu buyur ederek kavmine götürmeyi teklif eder. Fakat köleyi dövmeye devam etmektedir. Köle tekrar Hz. Peygamber'e yalvarır ve dayaktan ölmeden kurtarılmasını ister. Bunun üzerine Resul Mülavime dayağın sebebini sorar. O da kölenin anlatmasını söyler. Böylece köle anlatmaya başlar: "Bir yerde toplanmış insanlar gördüm. Rahip etrafındakilere İncil okuyordı. Senin adının geçtiği yerlerde ağlıyorlardı ve seni övüyorlardı. Sonra duydum ki pazara gelmişsin ve insanları dine davet ediyormuşsun. Bu arada Muti ile aranızda geçenleri görmek için herkes toplandığında efendim beni çadıra bekçi tayin etti. Fakat ben dayanamayıp seni görmeye geldim ve müslüman oldum. Sonra da hemen çadıra geri döndüm. Efendim geldiğinde benden su istedi ama ben bulamadım. Sonra da beni dövmeye başladı." Mülavim, suyun kıymetli olduğunu ve kölesini dövmekte de haklı olduğunu Resul'e söyler. Bunun üzerine Hz. Peygamber yarım tas su ister. Suyu getirirler. O da daha büyük başka bir tasa bu suyu döker. Böylece büyük kase dolmaya ve hatta taşmaya başlar. Hz. Peygamber'in parmaklarından da sular akar. Şaşıran halka Ebu Bekir gelip kana kana içmelerini ve su kaplarına doldurmalarını söyler. Resul de bu suyun telef edilmemesi gerektiğini ve çok şifalı olduğunu ekler. Bu su yıllarca ne eksilir ne tadı bozulur ne de ılıklaşır. Aynı soğuklukta ve lezzette kalır. Diğer kavimler içinde de şöhret bulur ve bütün hastalar şifa bulmak için bu kavme gelmeye başlar. Böylece pekçok yıl geçer.

Gel zaman git zaman Benî Cenda kavmi bir baskına uğrar ve şifalı su, baskın verenlerin serdarı tarafından keşfedilir. Serdar suyun denenmesi için bir gönüllü arar. Fakat kimse razı olmaz. Sadece yaşlı bir adam, bu şekilde ihtiyar yaşacağıma suyu içerim, ya ölürüm ya da dirilir, gençleşirim, düşüncesiyle suyu içmeye talip olur. Ailesine veda edip oğluyla birlikte serdarın katına varır. Serdarın adı Melik Cendel'dir. Suyu içmek için geldiğini söyler ve içer. İçince zayıf teni kuvvetlenir, beli doğrulur, rengi yerine gelir. Melik Cendel halini sorduğunda, yaşlı adam sevinçle durumu anlatır. Bunu halk da duyar. Herkes şaşkınlık içinde adamı görmeye gelir ve ne olup bittiğini sorar. Adam önce suyu över, sonra bütün dertlere derman olduğunu, gözünün görmeye başladığını, belinin doğrulduğunu söyler. Halk suyun sihirli olduğunu düşünmeye başlar. Daha evvel Melik Cendel'in baskın verdiği Benî Cenda kavimden bir tutsak alınmıştı. Onu getirip suyun aslını sorarlar. O da tek tek

anlatır. Bunun üzerine Cendel, suyun etrafını tanzim ettirir, güzelleştirir. Fakat Muavin gelip sudan hisse ister, araya fitne girer ve savaş olur. Melik Cendel yenilince elinde bulundurduğu Benî Cenda kavmine mensup tutsakları serbest bırakır. Tutsaklar yağmaya girişirler ve Cendel de ölür.

(Şair burada araya girerek bir evvelki hikayeyi bitirmediğini söyler ve devam eder.)

Hz. Peygamber'in küçük bir tas sudan bol bol su çıkarması, düşmanlarını hoşnut etmez. Fakat bu mucize Benî Cenda kavmini ikna etmiştir. Hepsi müslüman olur ve Resul'ün emrine girerler. Bunun üzerine Ebu Bekir, Hz. Peygamber'i över. Medih bittiğinde Hz. Peygamber, Ebu Bekir'i de alarak yola çıkmaya hazırlanır. Fakat pazarın bitmesine iki gün kalmıştır. Buna rağmen "Allah'ın emridir" deyip başka kabilelere tebliği götürmek üzere yola koyulurlar.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Ebu Bekir ile beraber Kindetü'l-Müluk kavmine varırlar. Bu kavim gayet zengindir. Kavmin ileri gelenlerinden Hubeyre, Mecus ve Abzaga, Hz. Peygamber'i davet ederler. Hz. Peygamber, çadırlarına vardığında ikramla karşılanır ve hemen konuşmaya başlar. Kavim halkını İslam'a davet eder. İçlerinden birisi Resul'ü daha evvelden tanıdığını ifade ederek Arap kavimleri içinde kiminin tebliğe uyduğunu kiminin de inkar edip, Hz. Peygamber'i cadılıkla suçladığını söyler. Fakat bugüne kadar Hz. İsmail'in dışında Arap kavminden peygamber çıkmadığını, hep Benî İsrail'den çıktığını da ilave eder. Bunun üzerine Resul, kendisinin hak peygamber olduğunu tekrar ederek yeniden onları dine davet eder. Kavmin kafaları karışmıştır. Ölenlerin yeniden dirileceğini ve iman edenlerin cennete, etmeyenlerin de cehenneme gideceğini bir türlü akılları almaz. Bu kez Hz. Peygamber, insanın ana rahminden başlayan yaratılışını onlara tek tek anlatır. Artık kavim Resul'ün demek istediğini anlamıştır. Fakat bu arada kış gelir, bütün gül bahçeleri bozulur. Baharın gelmesi beklenir. Bahar geldiğinde kavim, bu defa Hz. Peygamber'e Allah'ı sorar.

Hz. Peygamber, Allah'ın isimlerini sayarak onlara anlatmaya çalışır. Bütün kavim vahdet meyini içip hayretten terk-i kesret olur. Gözleri göremez dilleri söyleyemez hale gelir. Resul bu durum karşısında onlara hal hatır sorar. Kavim de onu uzun uzun över. Sonra da kavin halkı Abzaga'ya dönerek bu müşkil işi ancak onun halledebileceğini söyler. Abzaga, bütün söylediklerine uymaları şartıyla kabul eder. Sonra da "Resul'e uyalım, onun dinine girelim, onlarla kız alıp verelim ve askerimizi onun yolunda feda edelim" der. Fakat kavim ikiye bölünür, bir kısmı ona uymak istemez. Bunun üzerine Abtaha, kendisine uymak için verdikleri sözü hatırlatır. Onlar da Hz. Peygamber'in tekrar mucize göstermesini istediklerini ifade ederler. Abzaga, Hz. Peygamber'in yeterince mucize gösterdiğini ve bunu tekrar isteyemeyeceğini söyler. Böylece onlar Mecus'tan yardım istemeye karar verirler. Mecus da razı olmaz. Bu kez Hubeyr'e giderler. Hubeyr kabul eder, fakat Abzaga çok hiddetlenir. Böylece Hubeyr yardım etmekten hemen vaz geçer. Abzaga, gidip Hz. Peygamber'i överek durumu izah eder ve vedalaşırlar. Resul Ebu Bekir'e şayet Allah nasip ederse seneye tekrar pazara geleceklerini söyler.

Bu arada Hamza hastalanmış aile efradı onun başına toplanmıştır. Hz. Peygamber de hemen onun yanına koşar. Resul'ü Abbas karşılar ve pazardaki durumu öğrenmek ister. Dine meyledenler var mıdır? Hz. Peygember ancak nasibi olanların müslüman olacaklarını söyler ve dinlenmek için orada ayrılır. Başlarından geçen macerayı ise Abbas'a, Ebu Bekir anlatır.

Resul, sabah namazını ashab ile beraber kılar. Bu esnada Kureyş toplanmış ve dedikoduya başlamıştır. Hz. Peyagmber'i gördüklerinde ona saygıda kusur etmezler, baş köşeye oturturlar. Ukayl ve Talib pazarda olanları anlatmaya başlar. Halkın gönlüne Hz. Peygamber'in sevgisi düşmüştür. Kimi mucizelerini sayar, kimi zatını överek sıfatlarını söyler, kimisi de yüzünün nurunu yadeder durur. Bu arada cehennem köpeği, uğursuz mel'un Ebu Cehil gizlice bu söylenenleri dinler. Resul'ün nasıl olup da yetim iken cihana sultan olduğunu bir türlü kavrayamaz ve kendisi gibi bir habisle birlikte Hz. Peygamber'in işini bozmayı planlar. Resul ise tavaf için Kabe'ye yönelmiştir. Ukayl ve Talib, Resul'den evvel Kabe yolundayken Ebu Cehli ve arkadaşının sohbetine kulak misafiri olur. Ebu Cehil onları farkederek Ukayl ve

Talib'e sataşır. Onlar da Ebu Cehil'i yermeye başlarlar. Laf kavgası böyle devam ededursun öte yandan Resul ashabı toplamış ve ibadetle meşgul olmaya başlamıştı.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Ukaza Pazarında Müslüman Olanların Hikayesi: (345a / 354a)

Alemlerin güzin peygamberi, kabileleri gezmeye devam etmektedir. Bu arada Hibri isimli bir Yahudi, müslüman olmuştur. Bunun duyulması pazardaki diğer Yahudi kavimlerini üzer. Yahudilerin Nugayl isimli bir rahipleri vardır. Onun etrafında toplanıp yapmaları gereken şeyi düşünürler. Fakat aralarına Ebu'l-Heysem'i davet etmemişlerdir. Ebu'l-Heysem meraklanarak ne yapması gerektiğini hanımına danışır. O da birlikte toplantı yerlerinin penceresinin altından onları dinlemeyi teklif eder. Fakat bunun için Heysem de kadın kıyafetine bürünecektir. "Erlik içinde bu çeşit hile gam değildir" diye düşünen Ebu'l-Heysem teklifi kabul eder ve toplantının yapıldığı yere giderler. Yahudiler bir araya gelmiş Hz. Peygamber'in İslam'ı yayma gayretinden ve bundan duydukları rahatsızlıktan bahsetmektedir. Fakat bir taraftan da O'nun aslında son peygamber olduğunu rededememektedirler. Sadece bir delile ihtiyaçları vardır. Hz. Yahya'nın bir kafir tarafından öldürüldüğünde üzerinde bulunan cübbe kana boyanmıştır. Bu kanlı cübbe hala saklanmaktadır ve son peygamber geldiğinde bu kan kaybolacaktır. Yahudiler, cübbeyi kontrol etmeye karar verir. Cübbeyi gördüklerinde iki defa şaşırırlar. Çünkü cübbe hem bembeyazdır hem de üzerinde "Lâ ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh" yazmaktadır. Nugayl ağlamaya başlar ve kendi devirlerinin bittiğine kanaat getirir. Buna bir çare bulunmalı ve kendi dinlerinin itibarı yeniyen elde edilmelidir. Hep birlikte Tevrat'a bakmaya karar verirler. Tevrat'ta Hz. Peygamber'in adının geçtiği yerler kan ile yazılmıştır. Bu durumu, O'nun kılıç ile bu dini yayacağına, delalet olarak yorumlarlar. İyice telaşa kapılıp üzülmüşlerdir. Hala bir çare düşünmektedirler. Sonunda Nugayl Kudüs'e ve Şam'a mektup yazmaya karar verir. Fakat bu arada Kudüs'ten bir kişi gelmiş ve kendi önderinden bir mektup getirmiştir. Mektupta o bölgenin bütün kayser ve kisrilerinin birleşip büyük bir ordu kurduğu ve Harem şehrinde ortaya çıkan yeni din sebebiyle buraya sefer

düzenleyeceklerdir. Nugayl sonucun menfi olacağını tahmin ettiği için hala üzgündür. Ordunun Harem'e gelmesini istemez, cübbe mucizesini yazıp onlara ve Kureyş kavmine göndermeye karar verir. Ayrıca Tevrat'taki delillerden de bahseder. Böylece şimdilik herhangi bir şey yapmadan bir sonraki mevsimin pazarını beklemeye karar verirler.

Bu arada Ebu'l-Heysem, pencerenin altından herşeyi duymuş ve Hz. Peygamber'e muhabber beslemeye başlamıştır. Evine döner, temizlenir ve dilinden O'nun adını düşürmemeye başlar. Tek isteği Resul ile karşılaşabilmektir. Bir gün Medine'ye gelen müslüman bir cemaatten haberi olur ve onlarla tanışmak ister. Hz. Peygamber'i görmüş bir Arap'tan Felak ve Nas surelerini öğrenir. Resul'ü görebilmek için bir dahaki Ukaza pazarına kadar sabretmesi gerekecektir. Pazar günü geldiğinde amcası Esad'ın da pazara katılacağını öğrenir. Onun mallarını götürmek için talip olur. Amca önce onu götürmek istemez lakin Ebu'l-Heysem meramını anlatınca yanına almaya karar verir. Beraberce yola koyulurlar. Mekke'ye ulaşınca Ebu'l-Heysem, amcasından ayrılarak Hz. Peygamber'i bulmaya gider. Bu arada Resul, Ali'ye Ebu'l-Heysem'in geldiğini ve onu gidip karşılamasını söyler. Ebu'l-Heysem, Hz. Peygamber'le karşılaştığından bir yandan ağlar bir yandan da Nugayl'dan duyduklarını anlatır. Arkasında iman ederek müslüman olur.

Bunlar olurken Nugayl'ın Kureyş'e gönderdiği mektup Mekke'ye ulaşır. Ebu Cehil çok memnundur. Haber çabuk yayılır ve Ebu'l-Heysem de duyar. Haberi getiren Enes'tir. Enes de Ebu'l-Heysem gibi Hz. Peygamber'i görmek istemektedir. Ebu'l-Heysem'in amcası Esad da onlarla olmak ister. Böylece üçü yeniden Resul'ü ziyerete giderler. Yolda onları Ali görür, sonra beraberce Hz. Peygamber'in yanına giderler. Esad ve Enes de müslüman olur. Sabaha kadar sohbet ederler.

İkinci Ukaza Pazarı Hikayesi: (354a / 363a)

Bir sonraki mevsimde kurulan Ukaza pazarında da Hz.Peygamber, İslam dinini tebliğ için gayret etmekte ticaret için gelen kavimleri yine tek tek dine davet etmektedir. Bu kavimlerden biri de Bekr ibni Vayil'in kavmidir. Ebu Bekir onlarla

karşılıklı konuşup hak dini anlatır. Fakat onları ikna edemez. Bu şekilde dolaşılan birkaç kavimden de sonuç alınamaz. Böylece hava kararır ve akşam olur. Bu arada karşılarına çıkan bir başka kavme Hz. Peygamber İslam dinini anlatmaya başlar. Bu kabile Yahudileri sevmeyen ve onlarla sürekli kavga eden bir topluluktur. Resul onları ikna eder ve müslüman olurlar. Bu arada münferit olarak müslüman olanların sayısı da günden güne artmaktadır. Bunlar Hz. Peygamber'in çevresinde toplanıp sohbet ederler ve Kur'an okurlar. Yavaş yavaş sayıları kırkı bulur. Bu durum Medine halkını rahatsız etmeye başlar. Atalarının dini elden gitmektedir. İçlerinden Sa'd adlı biri halkdan önde gelen iki kişiye Resul'ü şikayet eder. Bu kişiler, biri Mus'ab diğer Useyd, Hz. Peygamber'e kinlenirler ve öldürmeye karar verirler. Yanına gidip hışmla O'na sözle saldırırlar ve kavga etmek isterler. Hz. Peygamber, onları Kur'an'dan ayetler okuyarak yatıştırır ve sonunda ikna eder. Her ikisi de müslüman olmuştur. Sa'd onların müslüman olduğunu öğrenince çok sinirlenir. Etrafına topladığı adamları ile birlikte Mus'ab'a varır. Mus'ab söylediği güzel sözlerle onu yatıştırır. Sa'd da müslüman olmaya karar verir. Gidip kendi kavmini de ikna etmeye çalışır. Benî Eşehl kavminde kim varsa teker teker müslüman olur. Böylece Medine'de müslümanların sayısı giderek artar. Mus'ab ve Sa'd, yeni müslüman olanlarla beraber Hz. Peygamber'i görmek isterler ve O'nu ziyarete giderler. Sohbet ederken Hz. Peygamber'i hicret etmesi için Medine'ye davet ederler. Ensardan yeni müslüman olanları isimleri sayılır. Resul, hicret için biraz daha vakte ihtiyaç olduğunu ifade ederek tebliğe devam etmek gerektiğini söyler. Bu arada sohbeti şeytan dinlemektedir. Mînâ'da oturmakta olan Ebu Cehl ve Ebu Süfyan'nın akıllarını karıştırıp araya nifak sokmak için uğraşır. Müşrikler savaşa karar verip toparlanmaya başlar. Fakat ensar gözlerine o kadar kalabalık görünür ki korkup savaştan vazgeçerler. Ensardan Utbe ve Esad da arada barış olması için güzel iki konuşma yapar. Böylece Ebu Cehil, "hac vaktidir" diyip savaşmaktan tamamen vazgeçer. Bu arada ensar Hz. Peygamber'i tekrar Medine'ye davet eder. Ebu'l-Heysem de Ebu Cehil'e giderek Resul'ü Medine'ye götüreceklerini, elinden geleni ardına koymamasını söyler. İyice sinirlenen Ebu Cehil çeresiz kalır ve anlaşma teklif eder. Medine halkı güven içinde kendi şehirlerine geri döneceklerdir. Hz. Peygamber ise Mekke'de kalmaya devam edecektir.

Ensar geri döndüğünde Medine'de hak dini tebliğ etmeye başlar. Adı Cemuh olan çok yaşlı bir kişi İslam dinini merak edip öğrenmek ister. Ona eski dinin mahzurlarını ve İslamiyetin faydalarını anlatırlar. Cemuh biraz mühlet isteyerek puta danışması gerektiğini söyler. Puthaneye gidip olanları anlatır. Fakat şeytan hazır bulunmadığından put konuşmaz. Cemuh da geri dönüp, putun kendisine cevap vermediğini ifade eder. Bu arada akşam olmuştur ve Cemuh tatlı bir uykuya dalmıştır. Ensardan biri bakar ki yaşlı adam uyuyor. Onun putunu alıp çöpe atar. Cemuh sabah ibadet için puthaneye gittiğinde putun olamdığını görür ve feryad edip ağlamaya başlar. Herkes başına toplanır. Cemuh putunun çöpe atıldığını söyler. Etrafındakiler ona gülüp "hiç ilah çöpe atılır mı" derler. Cemuh arayıp putunu bulur ve çöpten çıkarıp yeniden puthaneye koyar. Bir sonraki gece tekrar put çalınır. Ama bu kez Cemuh onu bulamaz ve bu işde bir hayır olduğunu düşünerek müslüman olur.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Ashabın Hicreti, Hz. Peygamber'in Hicreti ve Mağara Olayları: (363a / 383b)

(Hikayenin başında şair kendi şiirinden bahseder ve sözü uzatmadan ashabın hicret etmesi hadisesine geçer.)

Mekke'de hayat eskisi gibi devam etmekte, müslümanlar aynı sıkıntıları çekmektedirler. Sonunda Allah tarafından hicret emredilir ve ashab yavaş yavaş göç etmeye başlar. Önce Musʿab ailesini götürür. Arkasından Ömer ve Osman da gider. Bu arada asi Hişam isimli bir Mekkeli de müslüman olmuş ve Medine'ye göç etmiştir. Ebu Cehil'in akrabası olan bu kişinin hicreti Ebu Cehil'i üzer. Gidip Medine'ye ona bir oyun oynar. Annesinin kendisini çok özlediğini onu ziyaret etmesi gerektiğini söyler. Buna inanan Hişam Mekke'ye doğru yola çıkar. Yolda Ebu Cehil'e yakalanır ve eski dinine geri dönmesi için zorlanır. Bir süre sonra bu durumu Hz. Peygamber öğrenir ve ashabdan bir kişiyi göndererek Hişam'ın kaçırılmasını sağlar.

Bu arada sahabe Medine'ye göç etmiş, sadece Ebu Bekir ile Ali, Hz. Peygamber'in yanında, Mekke'de kalmıştır. Ashabın tamamen göç etmesi Ebu Süfyan'ı rahatsız eder. Ebu Cehil'e giderek onların Medine'de daha rahat hareket edeceklerini ve daha fazla taraftar toplayacaklarını söyler. Sonunda müşrikler Darü'n-Nedve'de toplanmaya karar verirler. Kapıya bir gözcü dikerek konuşmaya başlarlar. Bu sırada kapıya gelen ve adı Şeyhun olan biri Ebu Cehil ile görüşmek ister. Hz. Peygamber'den ve İslamiyet'ten haberdardır. Onlara Resul'ü kaçırmayı, hapsetmeyi ve aç bırakarak öldürmeyi teklif eder. Böylece hangi kabilenin öldürdüğü belli olmayacak sadece diyeti ödenerek bu iş hallolacaktır. Müşrikler Şeyhun'un fikrini beğenirler. Onları duyan şeytan da çok memnun olur. Bu arada Cebrail bu mevzu ile ilgili Hz. Peygamber'i uyarmak ve Medine'ye hicret edebileceğini söylemek için gelir. Resul hemen Ebu Bekir'e haber verir ve göç hazırlıkları başlar. Hz. Peygamber, 'el-emin' olduğu için üzerinde emanet mallar bulunmaktadır. Bunları Ali'ye devredip sahiplerine verilmesini söyler. Ardından Ali de Medine'ye gidip onlara katılacaktır. Fakat hicret gecesi Ali, Resul'ün hırkasına bürünüp O'nun yatağında uyur. O'nu kaçırmak üzere gelen müşrikler bu şekilde kandırılır. Hz. Peygamber'i korumak için Allah tarafından Cebrail ve Mikail görevlendirilir. Ebu Bekir bu arada hazırlıkları tamamlamıştır. Amir adlı zeki bir müslüman deve ve sütü bol koyun ayarlayacaktır. Ebu Bekir'in kızı Esma yemek pişirecek, oğlu Abdullah da Mekke de dolaşıp söylentileri öğrenecektir. Hicret vakti geldiğinde müşrikler de Resul'ün evinin etrafını sarmışlardır. Cebrail, Hz. Peygamber'e yerden bir avuç toprak alarak onların başlarına saçmasını ve Yasin suresinin 9. ayetini okumasını söyler. Böylece hiç bir müşrik Resul'ü göremeyecek, gözlerine perde inecektir. Hz. Peygamber, Cebrail'in dediklerini yaparak gayet kolay bir biçimde evinden ayrılıp Ebu Bekir ile buluşur. Hira dağına doğru yola koyulurlar. Etraf çok karanlıktır. Hz. Peygamber bir taşa basar ve ayağı yaralanır. Ebu Bekir çok üzülerek hırkasından bir parça yırtarak O'nun ayağına sarar. Yavaş yavaş güneş yükselmekte, sabah olmaktadır. Bu arada Hira dağını geçerek Sevr dağına ulaşırlar. Bu dağda bir mağara bulunmaktadır. Fakat yılan ve akrep yatağı olduğu için çok tehlikelidir. Ebu Bekir, Resul'e bir zarar gelmesin diye önce kendi mağaraya girer, gerekli tedbirleri alır.

Sonra da O'nu davet eder. Hz. Peygamber mağaraya girince Ebu Bekir'e dayanır ve uykuya dalar. Bu esnada bütün delikleri kontrol etmediğini farkeden Ebu Bekir, deliklerdeki yılanların dışarı çıkmaması için hırkasını parçalayarak her parçayı bir deliğe sokar. Parçalar bitince de topuğu ile bir deliği tıkar. Bu arada bir yılan onu sokmuştur. Acısından ağlar ve göz yaşları Hz. Peygamber'in yüzüne damlar. Resul uyanır, hemen neler olduğunu sorar. Ebu Bekir anlatmaya başlar. Hz. Peygamber yılana seslenerek neden soktuğunu sorar. Yılan da "Ebu Bekir senin yüzünü görmemi engelllemek istedi." der. Hz. Peygamber hemen yaranın üzerine tükürüğünü sürer ve dua eder. Böylece Ebu Bekir iyileşir. Mağarada bunlar olurken dışarıda güneş iyice yükselmiş, mağaranın kapısında bir söğüt ağacı bitmiş, bir güvercin yumurtlamış ve bir örümcek de üst üste ağ örmüştür.

Öte tarafta Hz. Peygamberin evini gözetleyen müşrikler başların geleni anlarlar ve yatakta Ali'yi görünce hemen iz sürmeye başlarlar. Sevr mağarasının kapısına kadar gelip güvercini, örümceği ve söğüt ağacını görünce onların içeride olabileceklerine ihtimal vermezler. İçeride olan Hz. Peygamber ve Ebu Bekir, Kureyş'in geldiğini anlar. Ebu Bekir çok telaşlanır. Resul ona Allah'a güvenmesini söyler ve mağaranın duvarına işaret eder. Duvar ikiye bölünür. Aradan dalgalı bir deniz çıkar ve bir gemi belirir. Gemiyi iki serdar Hızır ve İlyas beklemektedir. Ebu Bekir bu geminin kime ait olduğunu merak edip Hz. Peygamber'e sorar. O da Necaşi'ye ait olduğunu söyler.

Sürdükleri iz de başarılı olmayan müşrikler son derece kızgındır. Ona yol gösteren şeytandır. Ebu Cehil şeytana seslenerek "bu işi beceremedin, herhalde bunadın ya da aklını yitirdin." der. Ardından toparlanıp geri dönerler.

Hz. Peygamber ile Ebu Bekir'e Amir ve Esma hem süt getirmekte hem de Mekke'de olanlardan haber vermektedir. Üç gün böyle devam eder. Dördüncü gece tekrar Medine'ye doğru yola koyulurlar. Müşrikler de onları aramak için üç koldan adam göndermişlerdir. Bütün bunlar olurken Mekke'ye Süraka ibni Malik isimli yiğit bir adam gelir ve Resul'ü ölü ya da canlı getirebileceğini söyler. Kureyş karşılığında

bin deve, binlerce altın, inci ve mücevher vereceklerini taahhüt eder. Anlaşma sağlanır ve ibni Malik yola çıkar. Bir süre gittikten sonra atı toprağa saplanır ve ölür. Önce ne yapacağını bilemeyen ibni Malik sonra bir sihirle atı canlandırır ve yola devam eder. Bu olay yol boyunca bir kaç kez tekrarlanır. Bir müddet sonra Ebu Bekir onun kendilerine doğru yaklaştığını farkederek Resul'e haber verir. Hz. Peygamber bir işaret eder ve at tekrar durur. Ne kadar kamçı yese de kar etmez. İbni Malik bu kez inip yürümeye başlar. Fakat çölde yürümek kolay değildir. Atının başına gelen olayların Resul'ün mucizesi olduğunu anlar ve O'ndan af diler. Hz. Peygamber atı serbest bırakır. Ardından O'nun yanına gelerek elini öper. Sonra Mekke'ye geri döner. Başından geçenleri Ebu Cehil'e anlatır. Ebu Cehil, Resul'ün onu da sihir ile kandırdığını söyler. İbni Malik'in kafası karışmıştır.

(Bu arada şair İbni Malik'in Mekke'nin fethinden sonra müslüman olacağını ve İslama hizmet edeceğini yazar.)

Yollarına devam eden Hz. Peygamber ve Ebu Bekir, üç tane köhne ev ile karşılaşırlar. Bu evlerin içinde üç tane de yaşlı kadın yaşamaktadır. Ebu Bekir kapılarını çalıp onlara selam verir. Neden burada tek başlarına yaşadıklarını sorar. Onlar da Şühayra kızları olduklarını ve İsa Peygamber'e inanan babalarının Habibullahı beklediğini, fakat ömrü vefa etmediği için göremediğini ama kendilerine bu Peygamber geldiğinde müslüman olmalarını vasiyet ettiğini söylerler. Şu anda kendileri de İsa Peygamber'in dini üzere yaşamaktadırlar. Hz. Peygamber, kadınlarla konuşur, onlar da müslüman olurlar ve o gece Azrail gelerek Allah'ın emriyle canlarını alır. Bu arada yollarına aç devam eden Hz. Peygamber ve Ebu Bekir, karşılarına çıkan bir hurma bahçesinden hurma almak isterler. Bahçe sahibi Resul'ün adını duyunca hurmaları satmak istemez. Ayrıca meyvelerin hurma değil mukl (acı meyve) olduğunu söyler. Bunun üzerine bahçe Allah'ın emriyle mukl bahçesi olur. Böylece yollarına yine aç devam ederler. Derken karşılarına büyük bir çadır çıkar. Çadır ümmi Maʿbed ve kocası Eksem'e aittir. Hz. Peygamber kapıda yün eğiren ümmi Maʿbed'de misafir kabul edip etmeyeceğini sorara. O da memnuniyetle kabul edeceğini fakat kıtlıktan dolayı hayvanlarının telef olduğunu, ikram edecek bir

şeyinin kalmadığını söyler. Resul son kalan cılız koyunu sağmasını ister. Kadın da ondan süt çıkmayacağını arzu ederse kesip yiyebileceklerini söyler. Hz. Peygamber, kendini koyuna tanıtır ve onu sağmaya başlar. O cılız koyun gitmiş yerine semiz ve bol süt veren başka bir koyun gelmiştir sanki. Bu arada Resul şehadet getirir ve kadından da bunu ister. Ümmi Maʿbed de Hz. Peygamber'i överek müslüman olur. Bol bol süt sağıp içerler. Bu arada ümmi Maʿbed'in eli ayağı tutmayan, görmeyen ve işitmeyen bir yakını vardır. Hz. Peygamber'den onu iyileştirmesini ister. Resul de ikindi namazından sonra dua eder, meleklerin "âmîn" demesiyle dua kabul olur ve hastanın eli-ayağı tutmaya, gözü görmeye, kulağı işitmeye başlar. Ümmi Maʿbed bu olayı kutlamak için bir zafet vermeye karar verir. Malı mülkü çok olan iki kadın, Gazale ve Mezid, ona yardım etmek isterler. Gazale kendi hizmetçisiyle bir tulum yağ gönderir. Diğeri de bir tulum bal. Beraberce yenilip içildikten sonra hizmetçiler kendi tulumlarını alıp giderler. Gazale kendi hizmetçisine boş tulumu getirmesini söyler. Bir bakarlar ki tulum ağzına kadar yağ dolu. Aynı şekilde Mezid'in tulumu da bal doludur. Her ikisi de şaşkınlık içinde ümmü Mezid'e giderler ve müslüman olmak istediklerini söylerler. Böylece Hz. Peygamber ile birlikte tekrar yemekler yenir. Yemekten sonra kesilen koyunun üstüne Resul, hırkasını örter ve koyun canlanır. Ardından yeni müslüman olanlar gusl abdesti alı ve birlikte namaza dururlar. Daha sonra Hz. Peygamber ve Ebu Bekir yollarına devam etmek üzere oradan ayrılırlar. Ümmi Maʿbed kocası Eksem'in dönüşünü beklemeye başlar. Eksem onu namaz kılarken görür ve ne yaptığını sorar. O da bütün macerayı anlatır. Böylece Eksem de müslüman olur. Bu arada Resul ve Ebu Bekir Kuba köyüne ulaşmış orada Haysem'in evine konuk olmuşlardır. Sbaha kadar sohbet edilir. Ardından oraya Kuba mescidi yapılır.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Ali bin Ebu Talib'in Hicret Hikayesi: (383b / 387b)

Ali de Mekke'de Hz. Peygamber'in emanetlerini dağıttıktan sonra Medine'ye gidecektir.

(Şair burada yine araya girerek bu konudaki rivayetlerin çok olduğunu doğrusunu ancak Allah'ın bileceğini söyler.)

Ali Kuba köyüne varmış mescidin yapımına yardım etmeye başlamıştır. Toprak kazılırken bir bakır sandık bulunur ve hemen Resul'e götürülür. Sandıktan bir tomar mektup çıkar. Besmeleyle başlayan mektupta Abdullah Haris adlı bir kişi bir Peygamber'den bahsetmektedir. Ardından bu Peygamber'in dünyayı dolaşmak için yola çıktığından, Harem şehrinde gördüğü muameleden dolayı hastalandığından ve hiçbir ilacın O'na kar etmediğinden bahsedilir. Bu arada Medine şehri daha kurulmamış, yeri kum yığınlarıyla doludur. Kum yığınları bir gün öyle kuvvetli bir rüzgara maruz kalır ki herkesin malı ve canı helak olur. Abdullah Haris, Peygamber'e gelerek O'ndan yardım ister. Bu ricadan sonra fırtına diner. Ardından Haris o Peygamber'e iman eder. Sonra O'na Kabe'yi ziyeret etmesini böylece iyileşeceğini söyler. Peygamber onun dediklerini yapar ve iyileşir. Böylece Kabe bir ziyaretgah hüviyeti kazanmıştır. Bu Peygamber Hz. İbrahim'dir vehikaye Tevrat'ta geçmektedir.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Hz. Peygamber'in Kuba'ya Günleri ve Medine'ye Gelişi: (387b / 392b)

Kuba mescidi yapılıp bittikten sonra Medine'ye geçiş zamanı yaklaşmaktadır. Medine halkı arasında Hz. Peygamber'in geleceği yavaş yavaş yayılmaya başlar. Medine'nin ileri gelenleri O'nu evlerinde misafir etmeyi istemektedirler. Rebiülevvel ayında bir Cuma günü, sabah namazından sonra Hz. Peygamber, Medine'ye doğru yola çıkar.

Medine'de Ebu Eyyub adında, annesi kör olan bir kişi yaşamaktadır. Eyyub'un annesi Resul'ün geleceğine çok memnun olur ve O'nu evinde konuk etmek istediğini söyler. Eyyub bu saadetin kendilerine nasip olmayacağını çünkü ekabirden pek çok kimsenin buna talib olduğunu annesine anlatmaya çalışır. Kadın mahsun olup ağlamaya başlar ve Allah'a dua eder. Hemen Cebrail Resul'e gelerek durumu haber verir. "Medine'de deven nereye çökerse orada misafir ol." der. Hz. Peygamber Medine'ye ayak basınca büyük bir karşılama töreni yapılır. Cuma namazı kılındıktan sonra herkes Resul'ü misafir etmek ister. O da devesi nereye çökerse orada kalacağını söyler. Bunun üzerine Medine halkı devenin hoşlanacağı ne kadar yem varsa kapılarına yığar. Deve ile birlikle insanlar da merakla yürümektedir. Eyyub bu kafilenin en arkasındadır. Deve onun evinin önüne çökünce herkes ona müjde verir. Eyyub çok sevinir. Annesi de toprağa yüz sürerek ağlar ve şükreder. Bütün Medine halkıyla beraber yemekler yenir. Sonra Eyyub'un evine gelinir ve burada onun annesi için Hz. Peygamber dua eder. Böylece kadının gözleri açılır. Bu mucizeyi bütün Medinelilere göstermek için Eyyub, herkesi evine davet eder. Bu sırada pek çok kişi müslüman olmuştur. Yeni bir ziyafet için koyun kesilir, yenilir, içilir. Sonrasında Resul hırkasını kemiklerin üzerine örter ve koyun tekrar canlanır. Bu mucize karşısında da pek çok kişi müslüman olur. Bu arada muhacir ile ensar birbirine iyice ısınmıştır.

Medine'de Yahudilerden Abdullah isimli bir mel'un bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişi onu çok rahatsız eder. Ayrıca Melih ve Mecma isimli iki münafık da Abdullah'la aynı fikirdedir. Bu üçü bir araya gelüp Resul'ü öldürmeye karar verirler. Cebrail hemen Hz. Peygamber'e durumu haber verir. Hamza ve Ubeydullah hazırlık yaparlar. Saldırı anında Melih'i Hamza, Mecma'yı da Ubeydullah öldürür. Abdullah'a haber gittiğinde yalan yere yemin ederek bu olayla ilgisi olmadığını söyler. Hz. Peygamber de herkesin kendi kazdığı kuyuya kendinin düşeceğini ifade ederek onu serbest bırakır. Bu olay bütün Medine'ye yayılır. Ölümleri haber alan Yahudiler çok rahatsız olurlar. Onları müslümanlar yatıştırır.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Hz. Peygamber'in Ehl-i Beyti'nin Medine'ye Geliş Hikayesi: (392b / 398b)

Ali, Medine'ye geldikten sonra Hz. Peygamber'in ve Ebu Bekir'in ailelerini de Medine'ye getirmek üzere tekrar Mekke'ya döner. Mekke'de onu Ebu Süfyan'ın oğlu Hantala görür ve hemen babasına haber verir. Köleleri olan Mühleʿa'ya onu öldürmesi emredilir. Ali ehl-i beyte doğru giderken yoluna çıkan Mühleʿa ona saldırır. Ali tek hamleyle Mühleʿa'nın başını koparır ve hemen Hantalaya gidip önüne atar. Hantala durumu Ebu Süfyan'a haber verir. Ebu Süfyan bu olayın gizlenmesi gerektiğini, şayet duyulusa işlerin karmakarışık olacağını söyler. Ali de kimseye birşey söylemez. Bu arada sadece ehl-i beyti alıp gideceği Mekke içinde yayılır. Ebu Cehil, Hz. Peygamber'in ailesinin Mekke'den çıkması durumunda şereflerinin iki paralık olacağını düşünmektedir. Dolayısıyla Ali'yi bırakmayacaktır. Ali Allah'a sığınarak telaşlanmaz.

Bu arada Mekke'ye Umeyr adlı bir kişi deve almaya gelmiştir. Ebu Cehil, Umeyr'i ikna ederek Ali'ye bir oyun oynamaya karar verir. Umeyr, Ali'ye gidip, zamanında sözde Hz. Peygamber'e emanet edilen bir miktar altını geri isteyecektir. Bunun karşılığında ise Ebu Cehil'den aynı miktarda altın alacaktır. Umeyr denileni yapar fakat Ali onun yalan söylediğini anladığı için reddeder. Bir kez de Kureyş önünde konuşacaklardır. Umeyr'e Hantala, Ebu Cehil, Ebu Süfyan ve Ukbe şahitlik edecektir. Kureyş önünde de ikna olmayan Ali olayı bekletmeye karar verir. Bu arada araştırma yapılıp şahitler tek tek dinlenir ve hepsine bu altının günün hangi vaktinde Resul'e teslim edildiği sorulur. Dört şahit de farklı cevap verince Umeyr yeniden çağırılıp işin aslı sorulur. Umeyr de herşeyi anlatır. Bunu reddetmeye kalkışan Hantala'ya Ali Mühleʿa'yı hatırlatır. Sonunda dört yalancı şahit bütün Mekke'ye rezil olur. Umeryr de İslamiyet'i kabul eder. Ali ona Mühleʿa'nın kılıcını verir.

Ali, artık Medine'ye gidecek herkesi toplar ve yola çıkmak üzere hazırlanır. Sadece Hz. Peygamber'in büyük kızı Zeynep Mekke'de kalacaktır. Bu arada Rahil adlı bir put dile gelir ve müşrikleri Ali'nin gönderilmemesi için fitneler. Ali'ye bir elçi yollanıp gidişi geciktirilmek istenir. Çünkü şeytan askerleri ile birlikte Ali'yi ve ehl-i beyti yakacaktır. Kureyş'ten pek çok kişi Ali'yi uyarır. O ise geri dönmek yerine dua eder, ehl-i beytin "âmîn" demesiyle Cebrail imdada yetişir. Çıkan kuvvetli bir rüzgar şeytanı ve askerlerini dağıtır. Fakat bu olay Ali'nin de artık sihir yapmaya başladığı şeklinde Mekke'de yayılır. Bu arada Ali ve ehl-i beyt yola koyulmuşlardır. Fakat ne yapıp edip onları engelleme kararında olan Ebu Cehil, bu kez kılıç kuşanıp Ali'ye saldırmayı aklına koyar ve onları takip etmeye başlar. Ali durumu farkedince kaçmak yerine erleriyle beraber, karşı koymak üzere, onlara doğru yaklaşır. Hantala ve Ebu Cehil, onu Hz. Peygamber'in ailesini götürmemesi için ikna etmeye çalışırlar. Ali ikna olmaz ve savaş başlar. Ali erleri Kureyş'ten pek çok kişiyi öldürür. Bu arada Abbas gelir ve olanları görüp Ebu Cehil ile konuşur. Kavga bitmiş herkes kendi yolunu tutmuştur. Ali ehl-i beyti sağ salim Medine'ye ulaştırır.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Selman-ı Farîsî Hikayesi: (398b / 409b)

(Şair hikayeye başlamadan önce kendi şairliğini över ve lafı uzatmadan hikayeye başlaması gerektiğini ifade eder.)

Selman, atası ateşe tapan bir hükümdarın oğludur. Hükümdarın pek çok sadaka vermesi ve dua etmesi üzerine doğar. Adını Ruzbih koyarlar. Özenle yetiştirilmeye başlanır. Her ilmin üstadından ders görür. Fakat ataları gibi ateşe tapmamaktadır. Bu durum hükümdara bildirilir. Hükümdar Ruzbih'i alır ve ateşgedeye götürür. Fakat Ruzbih içeri girer girmez ateş söner. Hizmetçiler bu durumdan çok rahatsız olup telaşlanırlar ve hükümdara Ruzbih'i bir daha buraya getirmemesini söylerler. Hükümdar son derece kızgındır. Olayı hemen Ruzbih'in

hocasına danışır ve tek evlat olmasaydı onu ateşe bile atabileceğini söyler. Hoca hükümdarı yatıştırır.

Meğer bir gün Ruzbih hocasının elinde bir levha görür ve meraklanır. Bunun inen kutsal kitaplardan toparlanmış bir tomar olduğunu öğrenir. Hocası ona dili döndüğünce bu kitaplardan bahsetmektedir. Bir gün derste Hz. Peygamber'in vasıfları anılır ve hoca O'ndan uzun uzun bahseder. Selman, Resul'ü görmek ve tanışmak ister. Fakat daha Hz. Peygamber'in gelişine üçyüz yıl vardır. Selman buna ömrünün yetmeyeceğini düşünerek hayıflanır. Üzüntüsünden sararıp solar. Durumu farkeden hükümdar oğlunu çağırıp sorar. O da Resul'e olan özlemini dile getirir. Buna çok hiddetlenen hükümdar, onun tacına ve tahtına layık bir evlat olmadığını söyler ve onu kuyuya attırır. Yemek ve su vermeyi yasaklar. Selman kuyuda tevhid ile meşgul olur. Zaman zaman gelip bakanlar onun hala sağlığının yerinde olduğunu görünce şaşırırlar. Hükümdar yeniden ona nasihat ederek ikna etmeye çalışır fakat o ateşin sadece Allah'ın yarattığı bir araç olduğunu söyleyince babası onu memleketten sürmeye karar verir. Mevsim soğuk bir kış günüdür ve Selman, üstü başı perişan bir haldeyken sürgüne gönderilir. Kar tufanı içinde yol alırken kulağına bir ses ilişir. Dönüp arkasına baktığında hocasının geldiğini görür. Ona din ilmini öğrenmek istediğini söyler. Hocasi onu bir gecelik mesafedeki bir kiliseye gönderir. Orada Ebu Hannad'ı bulması gerekmektedir. Selman kendine denilenleri yapar ve Hannad'ı bulur. Onun yayında kırk yıl çalıştıktan sonra bir gün Hannad artık ölüm vaktinin geldiğini Selman'a söyler ve kendi eliyle kefenleyip defnetmesini rica eder. Ardından mezarı başında üç gün bekleyip Antakya'ya doğru yola çıkmasını ve orada bulunan bir piri bulup onun hizmetine girmesini tembih eder. Selman, Hannad'ın bütün dediklerini yerine getirip Şama doğru yola çıkar. Yolda haramiler tarafından kaçırılıp yirmi yıl tutsak edilir. Sonra amcası yardımına koşar fakat o da Selman'ı yirmi yıl yanında çalıştırır. Bu arada Selman'ın Hz. Peygamber'e olan hasreti günden güne artmaktadır. Sırrını bir hocaya açar o da gelip kendisiyle çalışmasını, bildiklerini ona öğretebileceğini söyler. Selman efendisinden alınıp hocanın hizmetine verilir. Kırk yıl da burada hizmet eder. Sonunda bu hocanın da ölüm vakti gelmiştir. Selman'dan Hz. Peygamber'i gördüğünde O'na inandığını ve O'nun dini

üzere öldüğünü iletmesini ister. Ayrıca eline Süryani dilinde yazılmış Kurʿan ayetleri vererek Konstantiniyye'ye gitmesini ve orada tevhid ilminde misli olmayan bir kişi ile görüşmesini tembih eder. Selman bu hocayı da kilisenin bahçesine gömüp İstanbul'a gitmek için yola koyulur. Tam şehre yaklaşıp içeri girecekken Farisi bir kişinin orda ne işi olduğunu merak edenler hemen onu padişaha götürürler. Selman, padişahın her sorusunu cevaplar ve kırk yıl da onun yanında hizmet eder. Böylece yaşı iki yüz olmuştur. Bu arada hala Hz. Peygamber'i görebilmek için yanıp tutuşmaktadır. Padişah, ona artık ömrünün sonuna geldiğini ve Kudüs çevresinde bulunan Gazze iline gidip sahil kenarındaki hastalıklı insanları bulmasını söyler. Zira onları iyileştirmek için İsa'nın dinine inana Şemʿun oraya gelecektir ve Selman'ın onu bulması gerekmektedir. Bu arada padişah ölür, Selman onu da gömer. Yürüyerek yolda koyulur. Sahile gelice cüzzam hastalığına tutulmuş bir kalabalık görür. Bunlar Şemʿun'u beklemektedir. Şemʿun gelir ve hastaların derdine derman olduktan sonra Selman ile buluşup sohbet etmeye başlar. Kendisinin Hz. Peygamber devrine yetişemeyeceğini ve O'na selam söylemesini söyleyerek Selman'ı Kudüs'e gönderir. Burada İsa'nın dini üzrere yaşayan ve tevhid ilminde son derece bilgili olan bir rahip vardır. Selman derhal yola çıkar ve rahibi bulur. Burada da kırk yıl ders talim eder ve rahibin hizmetini görür. Bir gece rahip Selman'a Hz. Peygamber'in doğduğunu müjdeler ve adının Muhammed konduğunu haber verir. Selman bu habere çok sevinir ve şükür secdesine kapanır. Bir süre sonra rahip Resul'e ilk vahyin geldiğini ve Hz. Peygamber'in İslam'ı tebliğe başladığını söyler. Fakat kendisi O'na yetişemeyecektir. Artık ömrünün son demlerini yaşamaktadır. Selman'a Resul'e selam götürmesini söyler ve vefat eder. Selman yedi yıl daha burada kalır. Bir gün kilise önüne Araplar gelir ve Hz. Peygamber ile getirdiği yeni dinden Selman'a bahsederler. Selman da onlarla beraber Mekke'ye gitmeyi, eğer kabul ederlerse karın tokluğuna onlar için çalışmayı teklif eder. Bu şekilde anlaşıp yola çıkılır. Araplar bir gün onu test etmek için ortaya bir put koyup tapmasını söylerler. Selman bunu reddedince de onu dövmeye başlarlar. Selman kendisinden geçmek üzeredir. Hemen "beni satın ve paramı da malınıza katın." der. Araplar bunu kabul eder. Selman'ı bir Yahudi'ye satarlar. Yahudi O'nun müsliman olduğunu öğrenince ya koca bir çölü geçerek kendisine hurma getirmesini ya da öleceğini söyler. Selman, bu emir

karşısında perişan olup dua etmeye başlar. Gözlerini açtığında Yahudi'nin istediği olmuştur. Bunun üzerine Yahudi onu Medine'ye giden amcasına satar. Selman Medine'de çalışmaya başlar. Bu arada Hz. Peygamber, Kuba köyüne gelmiş ve haber her tarafa yayılmıştır. Selman da haberi duyar ve sevincinden kendini kaybeder. Ardından Hz. Peygamber Medine'ye gelir ve Selman'la karşılaşırlar. Resul ondan Şemʿun'dan aldığı emaneti isteyince Selman O'nu tanır ve şehadet getirir. Ruzbih olan adı da Selman olur.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Hz. Peygamber'in Düşmanları ve Abdullah bin Selam'ın Müslüman Olması Hikayesi: (409b / 411b)

Medine'de adı Selam oğlu Abdullah olan Yahudi bir zat vardı. Hz. Peygamber'I gönülden seven bu kişi, Hz. Peygamber'in Kuba köyüne geldiğini öğrenir. Bunun üzerine hemen atına binerek köye doğru yola çıkar. Hemen Resul'ün bulunduğu yere gidip meramını anlatır ve iman getirip müslüman olur. Kurʿan'dan sureler ezberleyerek kendi ev ahalisini de müslüman eder. Bundan sonra da parmakla gösterilen iyi bir müslüman olur. Yine Yahudilerin içinde Mehirak isimli müslüman olamak isteyen bir kişi daha vardır. Bu gün yarın diyerek İslam'a girmeyi erteleyen Mehirak, bu arada çıkan Uhud savaşına katılmayı ve ölürse mallarını müslümanlara bağışlamayı düşünür. Düşüncesi gerçekleşerek savaşta vefat eder. Malı mülkü de müslümanlar arasında paylaştırılır.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Kisri'nin Öldürülmesi ve Diğerlerinin Hikayesi: (411b / 416a)

Medine içindeki müşrikler haset ateşiyle yanmaya devam etmektedirler. Kisri'ye bir mektup yazıp onun tacında ve tahtında Hz. Peygamber'in gözü olduğunu

yazmaya karar verirler. Böylece adı Hüsrev olan Kisri çok hiddetlenecek ve Resul'ü öldürebilecektir. Tam düşündükleri gibi de olur. Kisri Yemen ülkesine de hakimdir. Bu ülkeden Bazan isimli kuluna haber göndererek Hz. Peygamber'in başını getirmesini ister. Fakat Bazan Resul'e çok muhabbet beslemektedir. Dolayısıyla bir elçiyle durumu Medine'ye bildirir. Askerleriyle beraber müslüman olmayı düşünmektedir. Bu arada Hüsrev'i Şiruzeh isimli bir kişi öldürür ve bunu haber alan Bazan kavmiyle birlikte müslüman olur. Hz. Peygamber'le beraber Cuma namazı kılarlar. Ezanları da Bilal okumaktadır. Bu arada Abdullah-ı Seʿlebe bir rüya görür. Rüyanın yorumu ensarla muhacirinin kardeş olmaları yönündedir.

Medine'de Ebu Kays adlı Lat'a düşman bir kişi yaşamaktadır. Tevrat'ı, Zebur'u ve İncil'i çok okumuş Hz. Peygamber'in zikrini de elden bırakmamaktadır. Tek istedi O'ndan ayrı düşmemektir. Dünya malı gözünde değildir. Bu arada Medine'de veba salgını başlar. Halk kırılmaktadır. Hz. Peygamber dua eder ve salgı yatışır.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Münafıkların Hilelerinin Hikayesi: (416a / 419b)

Medine'de müslümanlar arasında Cülas ve Haris isimli iki münafık yaşamaktadır. Bunlar gönülden müslüman olmamışlardır. Fakat Cülas sonradan tövbe ederek müslüman olur. Haris ise kendi yolunda devam etmeye niyetlidir. Bir savaşta iki tane mümini öldürür ve Hemen Kureyşe sığınır. Fakat bir fırsatını bulup Ömer o nu öldürür. Diğer münafık ise Nebtel'dir. Hz. Peygamber, "şeytanı görmek isteyen Nebtel'in suratına baksın." demektedir. Hubeybe ise münafıkların reisidir. Muʿtab ise Resul'e hasedinden kıvranmaktadır. Adı geçen münafıkların her biri için bir ayet inmiştir.

Bu arada Bahran memleketindeki hükümdara Hz. Peygamber hakkında mektup yazılır. Buradan on beş rahip seçilip O'nu imtihan etmek için gönderilir. Hepsi çok bilgili olan bu rahipler, Medine'ye gelirler ve mescidde konuk edilirler. Hz. Peygamberi gördüklerinde hepsinin de dilleri tutulur. Sonra kendilerinde bahsetmeye başlarlar. İsa dinine inananlar üç kısım imiş. Birisi İsa'ya Tanrı diyenler, diğeri İsa'ya Tanrı'nın oğlu diyenler bir diğeri de hem Hakk'ı hem İsa'yı hem de Meryem'i Tanrı sayanlar. Ardından İsa'ya baba dediklerini söylerler ve Hz. Peygamber'in fikrini sorarlar. O da Al-i İmran suresi ile cevap vererek İsa ile Musa'nın Allah'ın kulu olduklarını söyler. Böylece bir kaç soru cevaptan sonra Resul onları İslm'a davet eder. Rahipler de ertesi güne kadar mühlet isterler. Sonunda kendi dinleri üzere yaşamayı seçerler fakat arada barış olacaktır. Bahran ilindeki müslümanlara dokunulmayacaktır. Bu arada Bahran da Hz. Ömer devrinde fethedilecetir.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Münafıkların Başı Abdullah bin Ubeyye Hikayesi: (419b / 421a)

Ubey oğlu Abdullah, çok zengin ve itibarlı bir Medinelidir. Fakat bütün dostları müslüman olduğundan Hz. Peygamber'e son derece kin duymaktadır. Bir gün Ebu Amir adlı bir başka mürayiye gider. Beraberce Resul'den bahsedip hasedlerini dile getirirler. İkisi de bu uğurda can vermeye hazırdır. Ebu Amir İslam dinini sormak üzere Hz. Peygamber'e gider. O'da Hz. İbrahim'in dininin devamı olduğunu söyleyerek uzun uzun anlatır. Fakat ikna edemez. Bedir ve Uhud savaşları ile Mekke'nin fethini de gören bu rahip müslüman olmak yerine Taif'e kaçmayı yeğler. Ardından da Şam'a geçer.

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Bundan sonra şair, üçüncü cildi de bitirdiği için Allah'a şükreder. Ayrıca "her kim yazıp okusa ya da dinlese Hz. Peygamber'in şefaatine mazhar olsun" diye dua eder. Ardından da kendisi için rahmetle anılmayı diler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. NÜSHANIN TANITIMI

A. Nüshanın Tavsifi:

Siyer-i Nebî 7 cilt olmak üzere tertib edilmiş bir eserdir. İlk üç cilt Topkapı Sarayı Koğuşlar Kitaplığı 995 numarada tek kitap halinde ciltli ve kayıtlı bulunmaktadır.

Cilt: Şemseli vişne çürüğü deri cilt, serlevha ve cilt başları müzehhep, bazı sayfalar cedvelli.

Yaprak: 421 yaprak

Kağıt: $250^{mm} \times 170^{mm}$ ebadında, aharlı.

Yazı: 105^{mm} uzunluğunda, harekeli nesih, 19 satır, siyah mürekkeb. Ayet ve hadisler kırmızı mürekkeblidir.

Satır: 19

Müstensih: Mustafa b. Hacı Mehmed b. Mahmud

İstinsah tarihi: H.930 / M.1523-1524

1.cild başı: Gönül kıl zikr-i *bismi'llâhi* âgâz

Hoş âvâzın nevâda it ser-âgâz(1^b)

2. cild başı: Di bismillâhi(r)rahmânirrahîmî

Helâk itmeklige diyü recîmî (109^a/ 203^a)

3. cild başı: Hezârân şükr ü minnet Hakka her bâr

Ki oldı bağ-ı dilde na't her bâr (283^{b})

Eserin 4, 5, 6, 7. ciltleri müstakil bir cilt içinde toplanmıştır. Bu kitap da Koğuşlar Kitaplığı 994'te kayıtlıdır. Cilt başı 1^{b}'den başlatılmıştır.

Cilt: Şemseli vişne çürüğü deri cilt, serlevha ve cilt başları müzehhep, bazı sayfalar cedvelli.

Yaprak: 445 yaprak, baştan ve sondan birkaç yaprak eskik.

Kağıt: 250^{mm} ×170^{mm} ebadında, aharlı

Yazı: 105^{mm} uzunluğunda, harekeli nesih, 19 satır, siyah mürekkep. Ayet ve hadisler kırmızı mürekkeblidir.

Satır: 19

4. cild başı: Degil meşâtâ hâcet gerçi mihre

Buyurdı k'ola zeyn ol mâh-çehre (1^{b})

5. cild başı: Bihamdi'llah ki her dem tûtî-i dil

Konar kande mükerrer ta't edip dil (164^{b})

6. cild başı: Sipâs u hamd bî-hadd bî-niyâza

Ki el vurdı yine ma'ni-i tâze (264^{b})

7. cild başı: Hezâr ihlâs ile subh u şebângâh

Budur vardum yine elhamdüli'llah (343^{a})

B. Yazma Nüshanın Bazı Hususiyetleri

a. Müstensih zaman zaman hareke iptali yapmıştır. Bunu harekeninin üzerine kısa dik bir çizgi çekerek göstermiş böylece kelimenin yanlış okunmasını engellemiştir. (bkz. Fotoğraf 1)

b. Mısra içinde yerleri değişmesi gereken kelimelerin hemen altına takdim-tehir dediğimiz mim-i mukaddem ve hâ-yı muahher harfleri konmuştur. (bkz. Fotoğraf 2)

c. Bu tür hacimli eserlerde bir kelimenin atlanması veya eksik yazılması halinde, atlanan kelime, mısra ya da beytin yazılması gereken yere ء / ٧ /...../ işaretlerinden biri getirilerek sayfa kenarında ilgili beytin hizasında seçilen işaret konur ve atlanan yer yazılır. Bu durum fazla tekrarlanmamak kaydıyla müellifin veya müstensihin normal bir kusuru kabul edilir. Üzerinde çalışılan nüshada bu tür hatalara da rastlanmıştır. (bkz. Fotoğraf 3a / 3b)

d. *Siyer-i Nebî*'de cinas sanatı ustalıkla kullanılmış, doğal olarak mısra sonlarında genellikle imlâsı ve hareke sistemi aynı ifadeler alt alta gelmiştir. Şair ya da müstensih anlamı birbirine çok yakın ifadelerin hemen altına, karışıklığı önleyebilmek için, Arapça, Farsça ya da Türkçe şerhler düşmüştür. (bkz. Fotoğraf 4)

e. Metinde sayfa kenarlarında kimi zaman beytin muhtevasını ilgilendiren ayet, hadis metinleri ya da Arapça ve Farsça açıklamalar yapılmıştır. (bkz. Fotoğraf 5

f. Haşiyelerde bulunan açıklamalardan okuma ve anlamlandırmada faydalanılmış, transkripsiyonlu metne yansıtılmamıştır.

g. Metinde $226^{a}/218^{a}$ sayfasının ilk beyti iki defa yazılmıştır.

h. Metnin her hikayesi;

'Egerçi ḥadd-i ḳārı māverādur

Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur' beytiyle bitmektedir. (31207/ ile 3/2072) beyitleri arasında yukarıdaki bitirme beyti söylendiği halde, hem yeni hikaye için başlık konulmamıştır hem de konu bütünlüğü bozulmadan önceki hikayeye devam edilmektedir.

(3/2628, 3/2629) beyitleri arasında ise konu başlığı mevcut olup bitirme beyti bulunmamaktadır.

Eserin birinci cildinde her hikayenin sonunda, yukarıda adı geçen bitirme beytinden sonra söylenen;

'Derūn-ı cāndan itmedür ṣalāvāt

Ki yaʿnī ʿāşıḳāne vir ṣalāvat' beytiyle biter. Metnin bu çalışmayı teşkil eden kısmında ise bu beyit sadece üçüncü cildin 298[b] sayfasında kullanılır. 576. beyittir.

2. METNİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN YOL

A. Türkçe Bazı Ekler ve Kelimelerin İmlâsı

a. İsme ve fiile gelen birinci teklik şahıs ekinin vokali düz-geniş olarak yazılmıştır: -am, -em

itdürür*em* (3/4109) miṣliy*em* (2/422) buldurur*am* (2/17) ḳuluñ*am* (2/107)

b. Birinci çokluk şahıs ekinin yuvarlak vokalli şekli kullanılmıştır: -uz, -üz

serdārum*uz* (3/4047) umar*uz* (3/3636) ḳılduñ*uz* (3/2715) çeker*üz* (3/3571)

c. Birinci ve ikinci teklik ve çokluk şahısların iyelik ekleri yuvarlak vokalli yazılmıştır:

-üm, -üñ, -ümüz, -üñüz

ʿaḳl*um* (3/1798) dīn*üm* (3/2771) nazīr*üñ* (3/1606)

ḥālü*müz* (3/2731) ḳalbü*ñüz* (2/1659) ivü*müz* (2/375)

d. Üçüncü teklik ve çokluk şahıs iyelik eki düz-dar vokalli haliyle kullanılmıştır:

nūr*ı* (3/1792) cemāl*i* (3/1757) istidʿā*sı* (2/598) şeh*leri* (2/506) ḳapu*ları* (227/2)

e. Soru eki daima kelimeden ayrı ve düz-dar vokalli gösterilmiştir: -mı, -mi

inanur *mı* (3/1826) bildüñüz *mi* (3/2436) görüp *misin* (2/582) şanma *mısız* (2/465)

f. Bildirme ekinin daima yuvarlak sesli olan şekli kullanılmıştır: -dur, -dür.

Ekin 'durur' şekli kelimeden ayrı ve tireli yazılmıştır.

enbiyā*dur* (2/495) mīr*dür* (2/680) söz-*durur* (3/1592) bāṭıl-*durur* (3/5129)

g. Fiilden fiil yapan faktitif eki yuvarlak vokalli yazılmıştır: -dur, -dür

ḳal*dur*up (2/545) ḳo*dur*dı (3/3657) ṭol*dur*am (2/742) ḳon*dur*alar (3/899)

h. Geniş zaman eki olan –r'nin aldığı yardımcı vokal dar-yuvarlak ve düz-geniş alınmıştır: -ur, -ür; -ar, -er

um*ar* (3/971) id*er*ken (3/1053) utan*ur*am (3/1072) vir*ür*dük (3/1256)

ı. Geçmiş zaman ekinin hem hikâyesi hem de rivâyeti düz-dar vokalli olarak yazılmıştır: -dı, -di; -mış, miş

ol*dı* (2/15) getür*di* (2/25) gel*miş* (2/1907) varma*mış*dı (3/2040)

i. -dık, -dik, -duk, -dük partisip ekinin yuvarlak vokalli hali kullanılmıştır.

ir*düg*i (3/1999) dile*düg*i (3/1847) buyrul*dug*ı (2/444) şal*dug*ı (2/1490)

j. Gerundium ekinin -up, -üp yuvarlak vokalli hali kullanılmış ve p'li yazılmıştır. Ayrıca ekin '-uban, -üben' şekli ses uyumu korunarak alınmıştır.

ol*up* (2/1497) incin*üp* (2/1506) añ*uban* (3/4332) ilt*üben* (3/4573)

k. –ınca, -ince, -unca, -ünce zaman gerundiumunun dar ve yuvarlak şekilleri muhafaza edilmiştir.

ol*unca* (3/4950) biles*ince* (2/616) şor*ınca* (2/696) İşid*ince* (3/4848)

l.-madan, -meden gerundiumu hem bu şekliyle hem de -madın, -medin şekliyle kullanılmıştır.

ur*madan* (3/3562) içil*meden* (3/1185) añla*madın* (2/234) kes*medin* (2/2882)

m. Kelimelerin dönem özellikleri aksettirilmiştir.

gice (3/1342) gözin (3/1554) yidi (3/5106) gitdükde (2/1702) göndürüldi (3/2554)

içreyken (3/2562) eydür (2/15) otrulundı (3/2681) yaru (2/106) ḳomaġıl (3/188)

n. Vokal ile biten bir kelimeden sonra vokal ile başlayan bir başka kelime geldiğinde vezin gereği vokallerden biri düşürülüp iki kelime bitişik yazılarak vokalin düştüğü yer kesme işaretiyle belirtilmiştir.

k'aldum (2/109) k'uyanlar (2/148) ġurāb'içre (3/590) n'itdüñ (3/625)

nitek'edyān (3/1956) bir ik'üç (3/3837) destin'iren (3/3798)

o. Yine vezin icabı, içün edatının i'si düşürüldüğü zaman kesme işareti konulmadan önceki kelimeyle doğrudan doğruya bitişik yazılmıştır.

anuñ*çün* (3/4946) bilinmek*çün* (3/5005) telef*çün* (2/76) hürmetiçün (627/2)

ö. Yön belirten kelimelerden 'beri' kelimesi '-u, -ü' şekliyle alınmıştır.

berü (2/743, 2/1927)

p. Eserin dili geçiş dönemi dilidir. Bundan dolayı bazı Türkçe isimler vezin gereği metinde uzun vokalle yazılmış ancak transkripsiyonda uzun vokaller belirtilmemiştir.

biz*e* (2/2830) yüz*i* (3/56) niç*e* (3/179) ṭo*ḳ*uz (2/128)

r. Aynı şekilde vezin gereği uzun vokalle gösterilen fiillerde de transkripsiyonda uzun biçimde yazılmamıştır.

gitd*i*ler (2/813) ḳom*a*yup (2/2829) ḳoş*u*ban (3/138) yar*a*dılmışdan (3/211)

s. -imek fiili tire ile ayrılmıştır:

dir-*iseñ* (2/141) olmış-*iken* (2/2903) kim-*imiş* (3/435) yalan-*idi* (3/5141)

ş. Ancak bazı yerlerde imek fiilinin i'si düşmüş ve hemen öncesindeki kelimeye ya doğrudan ya da y'li şekilde bitişik yazılmış ve ses uyumuna göre imlâ edilmiştir. Bazı yerlerde de araya 'y'kaynaştırma harfini almış ve bu harf iki tire arasında yazılmıştır:

buyurdısa (3/1748) gibiyken (2/2200) adıydı (3/1766) ne-y-imiş (2/841)

t. Farklı şekilde imlâ edilen kelimelerdeki farklılıklar muhafaza edilmiştir:

nice (3/531)-niçe (2/2556) biñzer (2/66)-beñzer (3/2276)

B. Arapça ve Farsça Terkip, Ek ve Kelimelerin İmlâsı

a. Arapça terkiplerin yazılışı şu şekildedir:

Rabbi'l-enām (3/4419) ṭarfetü'l-ʿayn (2/318) ḫayri'l-verā (2/113) fevḳa'l-hād (3/3629)

b. Ancak Allah adıyla birleşen isimler bu imlâya tâbi tutulmamış, özel isimler ve Hz. Peygamber için kullanılan ifadeler bitişik diğerleri kesme işareti kullanılarak yazılmıştır.

Resūlullāh (3/3609) Bi-ḥamdi'llāh (2/803) Nevvera'llāh (2/2313) Teʿāla'llāh (3/1600)

Ḥabībullāh (3/3521) El-ḥamdü'lillāh (2/793)

c. Türkçe'de sıkça kullanılan yemin manasındaki kelimeler bitişik yazılmıştır.

vallāh (3/4177, 2/252, 2/846) billāh (3/2279, 31/975, 3/4148)

d. Şayet Allah adıyla birleşen kelimelerde vezin gereği hece düşüklüğü yapılmışsa olduğu gibi bırakılmıştır.

şallāh (3/2811, 2/1544, 2/739)

e. İzâfet-i maklub yapılarak meydana getirilen birleşik isim ve sıfatlar tireli yazılmıştır.

Bülend-āvāz (2/1889) dil-teng (2/1945) nigū-ter (3/3033) perī-peyker (3/3320)

f. Farsça isim ve hal köküyle yapılan birleşik kelimeler tireli yazılmıştır.

ṣaḥrā-nişīn (3/3085) seḫūn-dān (3/3733) büt-perest (2/245) büt-şiken (3/3835)

g. Bir ön edatla bir ismin birleşmesi sonucunda ortaya çıkan kelimeler tireli yazılmıştır.

bī-çāre (2/55) pür-dil (2/162) nā-pāk (3/4057) hem-rāz (3/4132)

h. Ancak bunlardan bazıları Türkçe'de çok kullanıldığı için tiresiz şekli tercih edilmiştir.

rehber (2/187) dilāver (3/805) ḳafadār (2/359) ḫaberdār (3/1168) derḥāl (1333/3) seḥergeh (2/20) rezmgāh (2/1435) seyrāngāh (2/2546) secdegāh (3/655)

ı. İki aynı kelime arasına bir edat girdiğinde tire ile birleştirilmiş, ancak Türkçe'de daha yaygın kullanılan Farsça 'a' edatı kelimeye bitişik yazılmıştır:

Serāser (2/2) rū-be-rū (2/888) dem-be-dem (3/4377) ḳabīle-ber-ḳabīle (3/1274)

i. -veş, - āsā, -vār, -mānend, - miṣl benzetme edatları, eklendikleri kelimelerden tire ile ayrılmışdır:

şīr-i jeyān-veş (3/4274) kerkes-āsā (3/4807) dürr-i şeh-vār (2/757)

felek-mānend (3/1683) bī-miṣl (3/2822)

j. -āne edatı Günümüz Türkçesi'nde de çok kullanıldığından dolayı kelimeye bitişik yazılmıştır:

şīrāne (2/383) pādişāhāne (2/1698) şehāne (3/2078)

k. Arapça ve Farsça kelimeler orijinal okunuşlarıyla yazılmıştır:

fidā (2/24, 3/4529) müsāfir (3/3838)

l. Dāʾim, kāʾil, māʾil gibi kelimeler, eserde konuşma dilinde olduğu gibi y'li gösterilmiştir. Metin kurulurken bu imlâya sadık kalınmıştır:

ḥamāyil (2/160) ḳāyil (2/195) ʿacāyip (3/1440) delāyil (3/4102)

m. ʿaşḳ, ʿayş gibi kelimeler dönem özelliğine uygun olarak dar vokalli yazılmıştır:

ʿışḳ (2/2096) ʿıyş (3/749)

n. Farklı şekilde imlâ edilen kelimelerdeki farklılıklar muhafaza edilmiştir:

nükhet (2/2926)-nekhet (3/2634) neʿam (3/1704)- niʿam (2/2241)

o. Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlüler harfin üzerine konulan uzatma işaretiyle gösterilmiştir:

rāvī (2/1) nigū-fāl (3/1799) Ḫalīl (3/1835)

ö. Bazı arapça kelimelerin başında bulunan harf-i târif tireli gösterildi:

el-ḳıṣṣa (2/587) el-ḥamdü'lillāh (2/793) el-ān (3/3503)

p. Farsçadaki vâv-ı ma'dûle 'ᵛ ā' şeklinde gösterildi. Ancak metinde vâv-ı ma'dûlenin üstündeki hareke ötreli ise 'ˇo' şeklinde imlâ edildi:

ġam-ḫˇor (2/819) ḫˇāb (2/201) ḫˇoca (2/943) ḫˇoher-zāde (2/242, 2/392)

s. Atıf vavları ayrı yazıldı:

ṣaġ u sola (3/1148) ʿAmr u Zeyd (3/5076) er u ʿavrat (2/1337)

ş. Bazı kelimelerin vezin ve kafiye gereği imlâsı bazen olduğu gibi bazen de değişiklik yapılarak yazılmıştır. Bu farklılıklara sadık kalındı:

şerm-sār (2/995) gülistān (3/4376) ḫoş (3/917)

şermesār (3/3570) gülsitān (3/676) ḫavş (3/2532, 3/4713)

şeremsār (3/4168)

t. Baba-oğul ilişkisini anlatan Arapça ibareler, vezin gereği ya hemen önündeki kelimeye bitiştirildi ya da kesme işareti kullanılarak imlâ edildi:

yābne (yā ibni) (2/194, 2/2372, 3/4233) ʿĪsāb'ni Meryem (2/1084)

u. Zor ve çöp kelimeleri terkipli veya atıf vav'ı ile bağlı ifadeler içindeyse 'zūr ve cūb', şeklinde Türkçe ifadeler arasındaysa normal şekliyle imlâ edildi:

zor (2/1929, 2/1943) çüp (2/44)

zūr (3/4285, 3/1536, 2/1982) çūb (2/98)

ü. Yâ-yı maksureler 'ā' olarak okundu:

Muṣṭaf*ā* (2/98) ʿĪs*ā* vü Mūs*ā* (2/1662) yed-i beyżā-yı Mūs*ā* (2/2369)

v. Anadolu'da bazı ağızlarda söylenegelmiş kelimelerin imlâsı olduğu gibi muhafaza edilmiştir:

-'Haydi artık' anlamındaki 'de/deyin/deyiñ' ifadeleri, metinde şair tarafından 'diñ' şeklinde imlâ edilmiştir:

diñ (3/4674, 3/4474)

-Buna benzer şekilde 'buyurun' anlamındaki 'yiyin/yiyiñ' ifadeleri de 'yiñ' şeklinde imlâ edilmiştir:

yiñ (3/4674)

-Aynı biçimde, 'bürdbār, şāhbāz, būstān, ḫānmān' gibi Farsça ifadelerin bazıları, halk söyleyişinde olduğu gibi iki hece arasına bir sesli harf türemesiyle şair tarafından imlâ edilmiştir. Transkripsiyon yapılırken bu imlâ muhafaza edilmiştir:

bürdübār (3/3243) bürdibār (2/243, 2/2020) şīruzeh (3/4843)

ḫānümān (3/1024, 3/2804, 3/3213) kūhısār (3/5143) tengināy (3/4989)

āfütāb (2/458, 2/1942, 3/39, 3/2281, 3/4668) bādubān (3/3105, 3/4794)

rāyigān (2/774, 2/1410, 3/1021, 3/4762) pāyıbus (3/4443) destibūs (3/4482)

şehriyār (2/1094, 3/3840, 4/4731) būsitān (2/745, 2/752) pāyımāl (2/634, 3/4898) pīşuvā (2/100, 3/2387, 3/3843, 3/5016) şāhıbāz (3/3127) derdināk (3/3867) derdümend (3/3970, 3/1822) kāmurān (3/1769, 3/1902) gūşuvār (2/1687)

y. İmlâsı dal'lı (د) ve zel'li (ذ) olmak üzere ikili şekilde karşılaşılan bazı Farsça kelimelerin dal'lı şekli tercih edilmiş ancak kafiyeye denk gelen yerde zel'li şekli muhafaza edilmiştir.

cāẕū/cādū (2/1716, 3/1557, 2/2834)

ḥażretine/ ḫiẕmetine (3/4523)

z. Metin içindeki ayetler Kur'ân-ı Kerim'den kopyalamak yoluyla olduğu gibi verildi. Ayetin meali dipnotta gösterildi. Meal için Türkiya Diyanet Vakfı Yayını olan 'Kur'a-ı Kerim ve Açıklamalı Meali' isimli eserden faydalanıldı. Hadislerin de metin içinde Arapçası gösterildi ve dipnotta Türkçe tercümeleri verildi.

3. METİN KURULUŞUNA İLİŞKİN BAZI AÇIKLAMALAR

1. *Siyer-i Nebî*'nin metni kurulurken bilinen tek yazma nüshası olan Topkapı Sarayı Koğuşlar 995 numaradaki nüsha üzerinde çalışılmıştır. Okuma esnasında nüshanın varak numaraları ve reddadeleri üzerinde bir karışıklık tesbit edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda eserin sonradan ciltlendiği ve bu esnada 1. ve 2. ciltte bazı sayfaların karıştığı ve sayfa numaralarının da bu ciltlemeye göre verildiği tesbit edilmiştir. Reddadeler ve hikayelerin konu bütünlüğü dikkate alınarak karışıklıklar düzeltilmiş sayfa numaraları yeniden verilmiştir. Metin bu yeni düzenlemeye göre transkribe edilmiştir. Sayfa numaraları belirtilirken 99[a]'dan itibaren 239[a]'ya kadar 'xx[a] / yy[a]' biçiminde her iki numara da gösterilmiştir. Burada xx[a] düzenlemeden sonra verilen sayfa numarasını, yy[a] da yazmada daha önce yapılan numaralandırmayı göstermektedir. Dolayısıyla metnin orijinali incelenmek istendiğinde yy[a] numarasına bakmak yeterli olacaktır. Bu düzenleme aşağıda sayfa karşılaştırma tablosunda gösterilmiştir. 239[a]'dan itibaren metnin sonuna kadar sayfa düzenlemelerinde herhangi bir karışıklık mevcut değildir. Sadece ciltlenme sırasındaki dikkatsizlikten olsa gerek 3. cildin, sayfa numarası 406[a] olması gereken varağına 506[a]; 407[a] olması gereken varağına da 607[a] yazılmıştır. Bu düzensizlik metinde dikkate alınmamış sayfa numarası 405[a], 406[a], 407[a], 408[a]… şeklinde devam ettirilmiştir.

SAYFA KARŞILAŞTIRMA TABLOSU							
DÜZENLEME	**TOPKAPI**	**DÜZENLEME**	**TOPKAPI**	**DÜZENLEME**	**TOPKAPI**	**DÜZENLEME**	**TOPKAPI**
99[a]	205[a]	221[b]	213[b]	230[a]	222[a]	238[b]	230[b]
99[b]	205[b]	222[a]	214[a]	230[b]	222[b]	193[a]	231[a]
100[a]	206[a]	222[b]	214[b]	231[a]	223[a]	193[b]	231[b]
100[b]	206[b]	223[a]	215[a]	231[b]	223[b]	194[a]	232[a]
101[a]	207[a]	223[b]	215[b]	232[a]	224[a]	194[b]	232[b]
101[b]	207[b]	224[a]	216[a]	232[b]	224[b]	195[a]	233[a]
216[a]	208[a]	224[b]	216[b]	233[a]	225[a]	195[b]	233[b]
216[b]	208[b]	225[a]	217[a]	233[b]	225[b]	196[a]	234[a]
217[a]	209[a]	225[b]	217[b]	234[a]	226[a]	196[b]	234[b]
217[b]	209[b]	226[a]	218[a]	234[b]	226[b]	197[a]	235[a]
218[a]	210[a]	226[b]	218[b]	235[a]	227[a]	197[b]	235[b]
218[b]	210[b]	227[a]	219[a]	235[b]	227[b]	198[a]	236[a]
219[a]	211[a]	227[b]	219[b]	236[a]	228[a]	198[b]	236[b]
219[b]	211[b]	228[a]	220[a]	236[b]	228[b]	199[a]	237[a]
220[a]	212[a]	228[b]	220[b]	237[a]	229[a]	199[b]	237[b]
220[b]	212[b]	229[a]	221[a]	237[b]	229[b]	200[a]	238[a]
221[a]	213[a]	229[b]	221[b]	238[a]	230[a]	200[b]	238[b]

2. Arap harfli alfabede bulunup da bugünkü alfabede bulunmayan harfler ilmî eserlerde kullanılan transkripsiyon sistemi ile gösterildi:

ء	y ʾ
ث	s̱ S̱
ح	ḥ Ḥ
خ	ḫ Ḫ
ذ	ẕ Ẕ
ص	ṣ Ṣ
ض	ḍ Ḍ / ż Ż
ط	ṭ Ṭ
ظ	ẓ Ẓ
ع	ʿ
غ	ġ Ġ
ق	ḳ Ḳ
ك	k K / ñ Ñ / g G

Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlüler de şu şekilde gösterildi:

ا	ā Ā
و	ū Ū
ى	ī Ī

2. Bu çalışma *Siyer-i Nebî*'nin 2. ve 3. ciltlerini kapsamaktadır. Dolayısıyla inceleme boyunca verilen beyit örnekleri 2. cilde ait ise cilt numarasından sonra beyit numarası (2/….); 3. cilde ait ise cilt numarasından sonra beyit (3/….) numarası konuldu.

3. Metin içindeki vezin ve anlam eksikliklerini tamamlamak için ilave edilen hece, ek ya da kelimeler [ ] içerisinde (bkz. 3/2493), çıkarılanlar ise ( ) içerisinde (bkz. 2/2817) gösterildi.

4. *Siyer-i Nebî,* harekeli bir metindir ve tek nüshadır. Dolayısıyla metin kurulurken hareke sistemi esas alındı. Öte yandan metnin orijinalinde gösterilmiş olmasına rağmen Türkçe kelimelerdeki zihaf ve imâle, gelenekte gösterilmediği için metin kurulurken gösterilmedi. Ancak Arapça ve Farsça kelimelerde medli yerlerdeki herekeyle verilen ilave sesler gösterildi.

5. Müstensih hatası olarak düşünülen ve anlamla uyuşmayacak şekilde imlâ edilen bazı kelimeler düzeltilerek yazıldı, nüshadaki imlâsı ise dipnotta gösterildi. (bkz. 3/4381)

6. Düzeltilemeyen vezin kusurları dipnot açılarak gösterildi. (bkz. 2/1472)

7. *Siyer'*de müstensih tarafından kırmızı mürekkeble Arapça yazılan ve beyitlerin dışında olan ayet ve hadisler transkripsiyonlu metinde de Arap alfabesiyle dizildi, ayet meâlleri ve hadislerin anlamları dipnotta gösterildi.

8. Metinde ayet ve hadisler gibi beyitlerin dışında olup kırmızı mürekkeple yazılan Kelime-i Şehâdet, Kelime-i Tevhid gibi Arapça ibareler de transkripsiyonlu metinde Arap alfabesiyle gösterilip, dipnotta anlamları verildi. Beyit içinde geçen ayet ve hadis iktibasları italik dizilip, anlamları dipnotta açıklandı.

9. Ayet ve hadisler dışında beyit içinde geçen Arapça ve Farsça ibareler italik dizildi ve anlamları dipnotta belirtildi.

10. Bunların dışında hikayelerdeki bazı kahramanların dilinden verilen Arapça sözler de aynı şekilde metin içinde Arap alfabesiyle verilip anlamı dipnotta açıklandı.

11. *Siyer-i Nebi'*nin kafiye sistemi cinaslı kelimelerden teşekkül etmiştir. Şair, zaman zaman cinas yapabilmek için kelimenin asıl telaffuzunda değişiklik yapmıştır. Metin kurulurken bu değişikliklere sadık kalındı. (bkz. 2/24, 2/59, 2/162, 3/3145, 3/4565)

12. Zaman zaman da bir beyit ya da mısra içinde ek ve kök olarak Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeleri karmaşık bir biçimde sıralamıştır. Bu tür durumlarda ekler kelime köküne bitişik yazılmıştır. (bkz. 2/5107, 2/1870, 3/2755, 3/4992, 3/1038, 2/1960, 3/3651)

SONUÇ

Münîrî 15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın başında yaşamış (öl.1521?) manzum ve mensur, telif ve tercüme eserleriyle Türk edebiyatına mühim katkılarda bulunmuş bir şair ve devlet adamıdır.

16. yüzyılın başında, Anadolu'da, edebî ve kültürel muhitin en canlı günlerini geçirdiği Amasya'da yaşamıştır. II. Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmet'in nedimleri arasında ve özel meclislerinde bulunabilecek ölçüde kendini iyi yetiştirmiş âlim ve fâzıl bir kişidir. Amasya'da vefat ettiği tahmin edilmektedir.

Münîrî'nin en önemli eserlerinden biri de *Siyer-i Nebî'*dir. Eser, Türk edebiyatında bugüne kadar tesbit edilebilmiş siyer türündeki eserler arasında mesnevi nazım şekliyle yazılmış en hacimli eserdir. 866 varak tutarında 7 cilt olarak tertip edilmiştir. Muhtemelen şairin ölümünden sonra H.930 / M.1524'te istinsah edilmiştir. Bilinen tek nüshası Topkapı Sarayı Koğuşlar Kitaplığı, 994 ve 995 numarada kayıtlıdır.

Siyer, mesnevi nazım şekliyle, klasik tertip hususiyetlerine uygun olarak, 'me fâ î lün me fâ î lün fe û lün' kalıbı ile yazılmıştır.

Eser, farklı birkaç yönden değerlendirilebilir. Öncelikle şairin XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılın başında yaşamış olması, *Siyer'*i yazarken kullandığı dilin, bu iki yüzyıl arasındaki geçiş dönemi özelliklerini ihtiva ettiğini gösterir. Bu dönemde hakim olan Eski Anadolu Türkçesinin kelime ve ek imlâları ile ilgili pek çok malzeme, eserde mevcuttur. Ayrı bir dil tezine konu olabilecek ölçüde örneğin *Siyer'*de yer alması şairin dönemin Türkçesine hakimiyetini gösterir. Eser, konu itibariyle Hz. Peygamber'in hayatını anlatmaktadır. Dolayısıyla yeri geldikçe hem beyitlerin dışında hem de iktibas yoluyla içinde pek çok ayet, hadis ve Arapça ibare kullanılmıştır. Bu Arapça ibarelerin yanında zaman zaman beyitlerin arasına Farsça mısralar da serpiştirilmiştir. Ayrıca bir kelimenin üç ayrı dilde kullanımı da eserde mevcuttur. Bu durum Münîrî'nin Arapçaya ve Farsçaya da Türkçe kadar hakim olduğunu gösterir.

Siyer-i Nebî, edebi sanatlar bakımından da çok zengindir. Özellikle cinasın hemen her çeşitinin örneği eserde bulunur. Neredeyse üç dört beyitte bir cinas kullanmıştır. Buradan hareketle Münîrî, döneminin 'cinas sanatı temsilcisi' olarak değerlendirilebilir.

Münîrî, adı geçen üç dili ustalıkla kullanırken akıcı, sade ve samimi uslubunu korumayı da başarabilmiştir. Mahallî söyleyişler ile atasözü ve deyim kullanımı eserin halk tarafından rahatlıkla anlaşılabilmesine yardımcı olmaktadır. Manzum olması, cinaslı kafiye kullanımı ve vezin kalıbı da eserin akılda kalmasını kolaylaştıran unsurlardır.

*Siyer'*e ilişkin bir diğer önemli konu da şairin, 7 ciltlik bir eser yazabilecek kadar İslam tarihine hakim olmasıdır. Böylece Münîrî, bir taraftan Hz. Peygamber'in hayatına dair ilmini ortaya koyarken diğer taraftan da, şairlik maharetini gösterir. Fakat aynı zamanda eserini herkesin anlayabileceği bir usluba büründürerek bu konudaki kabiliyetini de gözler önüne sermektedir.

Öte yandan hem dil, hem cinas, hem de atasözü ve deyim zenginliği eserin günümüz açısından da önemini ortaya koymaktadır. *Siyer'*de, günümüzde ,bir kısmı artık kullanılmayan ya da sözlü dilde kullanılmaya devam edip yazı dilinde yer almayan pek çok kelime, atasözü ve deyimin yanında tamamen unutulmuş unsurlar da bulunmaktadır. Bu zengin malzeme Türk dili üzerine çalışma yapan araştırmacılar için ciddi bir kaynaktır.

Bu zamana kadar adı fazla duyulmamış olan ve kaynaklarda daha ziyade devlet adamı olma özelliğiyle yer alan Münîrî, sadece *Siyer'*in 2. ve 3. ciltlerinin incelenmesi ile şairlik maharetini ispat etmiştir. Dolayısıyla *Siyer*'in tamamının incelenmesi ve *Divanı'*nın da çalışılması sonucunda, şair, Klasik Türk edebiyatı içinde hak ettiği yeri alabilecektir.

BİBLİYOGRAFYA

ABDÎ-ZÂDE, Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, Sadeleştirenler: Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 1986.

ABDÎ-ZÂDE, Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, Hikmet Matbaası, Dersaadet 1327-1330.

ABDÎ-ZÂDE Muhammed b. Abdurrahman Hüsameddin Hüseyin, *Nişancılar Durağı*, İSAM Ktp., TY. 009752K.

AKAR, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Miracnameler*, Kültür Bak.Yayınları, Ankara 1987.

AKKUŞ, Mehmet *Abdullah Salâddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*, MEB Yayınları, Ankara 1998.

AKMANDOR, Ayten,"*Münîrî ve Mihr ü Müşteri Mesnevisi*" Ankara Üniversitesi DTCF Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Hasibe Mazıoğlu, Ankara 1983.

AY, Ümran *Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si (1. cilt) (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Nihat Öztoprak, İstanbul 2007.

AYNUR, Hatice, Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, Tezler, Yayınlar, (Haberler Toplu Sayı 1990 – 2005), HAB Yayınları, İstanbul 2005.

BABA, Safer, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Heten Keten Yayınları, İstanbul 1998.

BEYZADEOĞLU, Süreyya, "Osmanlı Dönemi Atasözleri ve Deyimlerinden Divan Şiirinde Yer Alan 20 Atasözü ve Deyim", *Türk Kültürü*, 2002, S. 470, s. 350-358.

_____ , *Şinasi- Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye*, MEB Yayınları, İstanbul 2003.

BİLKAN, Ali Fuat, "Amasya'nın Osmanlı Dönemi Kültür Hayatında Yeri ve Önemi", *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (2. Kitap)*, Amasya 2007.

_____ , *Nâbî Dîvânı I-II,* MEB Yayınları, İstanbul 1997.

BURMAOĞLU, H. Bilen, *Bursalı Lamii Çelebi Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

CEBECİOĞLU, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yayınları, Ankara 1997.

ÇAPAN, Pervin, *Tezkire-i Safâyî*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, *Divanlar Arasında*, Umran Yayınları, Ankara 1981.

_____ , *Necati Beğ Divanının Tahlili*, MEB Yayınları, İstanbul 1971.

ÇELEBİOĞLU, Âmil, *Muhammediye I*, MEB Yayınları, İstanbul 1996.

_____ , "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, İstanbul 1998, s. 348-365.

_____ , "Süleyman Nahîfî'nin Hicretü'n-Nebî Adlı Mesnevîsi", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, İstanbul 1998, s. 263-315.

_____ , *Türk Edebiyatı'nda Mesnevî (Türk Mesnevî Edebiyatı-Sultan II. Murad Devri 824-855/1421-1451)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999.

ÇETİN, Nihat, "Aruz", *DİA III,* İstanbul 1991, s. 424-437.

DELLA VİDA, G. Levi, "Sîre", *İA X*, MEB Yayınları, İstanbul 1988, s. 699-703.

DENİZ, Sebahat, *Tecellî Divânı,* Veli Yayınları, İstanbul 2005.

_____ , *[Aşkın bitmeyen Çilesi] Gülendâm ü Küeyt (Risâle-i Râz),*Duyap Yayıncılık, İstanbul 2006.

DIMAŞKÎ MUHAMMED BİN SALİH, *Peygamber Külliyatı*, Ocak Yayınları, İstanbul 2003.

DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 1983.

DİRİÖZ, Meserret, *Nâbî Divânı*, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.

DURMUŞ, İsmail, Sahbân el-Vâilî, *DİA* XXXV, İstanbul 2008, s. 511-512.

DURSUN, A. Haluk, "19.Yüzyılda Adam Yetiştirmede Hânegi-Himâye Usûlü" *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Ekim 1996, S. 4. s. 71-83.

ERKAN, Mustafa, *Sîretü'n-Nebî*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Hamza Zülfikar, Ankara 1986.

ERÜNSAL, İsmail, "II. Bayezid Devrine Ait Bir İn'amat Defteri", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1981, s. 303-343.

EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatname II*, Haz. Ahmed Cevdet, İkdam Matbaası, Dersaadet 1314/1896.

_____ , *Seyahatname*, Türkçeleştiren: Zuhuri Danışman, Kardeş Matbaası, İstanbul 1970.

FAYDA, Mustafa, "İbn İshak", *DİA XX*, İstanbul 1999, s. 93-96.

GİBB, E. J. Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi I-II,* çev. Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara.

GÜLSEVİN, Gürer, Erdoğan Boz, *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2004.

GÜRTUNCA, M. Faruk, *Kitâb-ı Siyer-i Nebî,* Sağlam Yayınları, İstanbul 1977.

GÜZEL, Abdurrahman, *Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.

HAMMER, Purgstall, Joseph, *Geschichte der Osmanischen Dichtkunts bis auf unsere zeit*, Pesth, C.A. Hartleben 1836-1838, v.I.

İPEKTEN, Haluk, *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, MEB Yayınları, İstanbul 1996.

_____ , *Eski Türk Edebiyatı Edebî Bilgiler, Nazım Şekilleri – Aruz Ölçüsü*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Ders Notları, Erzurum 1986.

İSEN, Mustafa, "Divan Edebiyatında Mahlasdaş Şairler", *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 195-220.

_____ , "Türk Edebiyatında Peygamber Sevgisi", *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 363-371.

İZ, Fahir, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, Osman Yalçın Matbaası, Istanbul 1964.

KARAHAN, Abdülkadir, *XIV.Yüzyıl Sonuna Kadar Türk Kültürü ve Edebiyatı,* Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1985.

KARAHAN, Leyla, *Erzurumlu Darîr*, MEB Yayınları, İstanbul 1995.

KARATAY, Fehmi Edhem, *İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu 13 – 17. Asır,* MEB Yayınları, İstanbul 1947.

KARTAL, Ahmet, "Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Dil ve Edebiyat", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 1*, DEV Yayınları, İstanbul 2008, s. 95-168.

KEKLİK, Saadettin, *Pervâne Beg-Mecmuâtü'n-Nezâir (340^b-368^b)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Mustafa Demirel, İstanbul 2003.

KESIREBÜ'L-FİDÂ İMÂDÜDDÎN İSMAİL B. ÖMER İBN, *Büyük İslam Tarihi (el-Bidaye ve'n-nihaye),* Çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994.

KINALIZADE HASAN ÇELEBİ, *Tezkiretü'ş-Şuarâ II*, Haz. Dr. İbrahim Kutluk, TTK Yayınları, Ankara 1981.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964.

KÖKSAL, M. Fatih, *Edirneli Nazmî Mecmâü'n-Nezâir (İnceleme-Tenkitli Metin)I-VI,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Osman Horata, Ankara 2001.

KÖKSAL, M. Asım, *İslam Tarihi - Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed ve İslamiyet I-VIII,* Köksal Yayınları, İstanbul 2005.

KURNAZ, Cemal, *Hayâlî Bey Divanının Tahlili*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

_____ , "Divan Şiiri Geleneğinden Yararlanma", *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 284-290.

_____ , *Türküden Gazele-Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Bir Deneme*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

KUT, Günay, "Brıtısh Museum'daki Bazı Önemli Türkçe Yazmalar ve Tevâ'if-i Aşere'den Tâ'ife-i Bektaşiyan" *Yazmalar Arasında*, Simurg Yayınları, İstanbul 2005, s. 49-71.

_____ , "Metin Tespitinde 1. Aşama: Vezin ve Anlam", *İlmi Araştırmalar*, İstanbul 1999, s. 189-198.

KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî ve Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

LATÎFÎ, *Tezkiretü'ş-Şuârâ ve Tabsıratu'n-Nuzama, (inceleme–metin),* Haz. Rıdvan Canım, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

LEVEND, Agah Sırrı, *Divan Edebiyatı Kelimeler, Remizler, Mazmunlar, Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.

_____ , *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1988.

_____ , *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, TTK. Basımevi, Ankara 1949.

MACİT, Muhsin, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Kapı Yayınları, İstanbul 2005.

_____ , "Şiir", *Türk Edebiyatı Tarihi 2*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007.

_____ , "Ses Yapısı", *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara 2002.

MAZIOĞLU, Hasibe, "Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler", *Türkoloji Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974, C. 6., S. 1., s. 31-62.

MEHMED TAHİR (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri II*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333.

MUALLİM NACİ, *Edebiyat Terimleri-Istılâhât-ı Edebiyye*, Risale Yayınları, Haz. M.A.Yekta Saraç, İstanbul 1996.

MUSTAFA ÂLÎ EFENDİ (Gelibolulu), *Künhü'l-Ahbar'ın Tezkire Kısmı*, Haz. Mustafa İsen, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1994.

MÜNÎRÎ, *Siyer-i Nebî,* Topkapı Sarayı Koğuşlar Kitaplığı, nr. 994-995.

MÜSTAKİMZÂDE SÜLEYMAN SADEDDİN, *Mecelletü'n-nisab fi'n-neseb ve'l-küna ve'l-elkab*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Tıpkıbasım, Ankara 2000.

OLCAY, Osman Fevzi, *Amasya Meşahiri*, Çev.Turan Börekçi, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2002.

ÖZEK, Ali, ….[vd.], *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Açıklamal Meâli*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

ÖZKAN, Ömer, *Divan Şiirinin Penceresinden Osmanlı Toplum Hayatı,* Kitabevi, İstanbul 2007.

ÖZTOPRAK, Nihat, "Halk ve Divan Şiirinde Cinas Sanatının Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, TİSAV, İstanbul 2000, s. 155-174.

_____ , *Cân u Cânân*, Türk Gençlik Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

_____ , Klasik Türk Edebiyatında Manzum Yüz Hadisler, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Orhan Bilgin, İstanbul, 1993.

ÖZTÜRK, Ali, "Türk Edebiyatında Manzum Siyerler", *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu,* İslami İlimler Dergisi Yayınları, Çorum 2007.

ÖZTÜRK, Nuran, *Siyer Türü ve Siyer-i Veysî*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Cihan Okuyucu, Kayseri 1997.

PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, MEB Yayınları, İstanbul 1971.

PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1990.

PARMAKSIZ, Esra Güzide, *Pervâne Beg-Mecmuâtü'n-Nezâir (511^{b}-534^{a})*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Orhan Bilgin, İstanbul 2004.

PEKOLCAY, Necla, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi*, Cağaloğlu Yayınevi, İstanbul 1967.

RİFAT, Ahmet, *Lügat-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye*, I-VII, Tıpkıbasım, Ankara 2004.

SAID HAVVA, *Hadislerle İslam Tarihi*, Hikmet Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.

SEFERCİOĞLU, Nejat, *Nev'i Divanı'nın Tahlili*, Akçağ Yayınları, Ankara 2001.

SERDAROĞLU, Vildan, *Sosyal Hayat Işığıda Zâtî Divanı,* İSAM Yayınları, İstanbul 2006.

SERİN, Muhittin, "Hamdullah Efendi, Şeyh" *DİA XV*, İstanbul 1997, s. 449-452.

SHAMAN, Massad Süveylim Ali, *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbni Hişam'ın Siyeri'nin Türkçe Tercümesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Esat Coşan, Ankara 1982.

SUNGUR, Necati, *Tacî-zâde Cafer Çelebi-Heves-nâme (inceleme-tenkitli metin*), TDK Yayınları, Ankara 2006.

ŞAHİN, Abdullah, "Edebî bir Tür Olarak Klasik Türk Edebiyatında Esma-i Hüsnalar", *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* Erzurum 2001, S. 16., s. 49-57.

TÂBERÎ EBÜ'L-ABBAS MUHİBÜDDÎN AHMED MUHİBÜDDİN, *Kitâbü'r-riyazi'n-nazire fî menakıbi'l-aşere,* thk. İsa b. Abdullah Hamîdî, Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 1996.

TAHİR-ÜL MEVLEVİ, *Edebiyat Lügati*, Erdem Kitabevi, Haz: Kemal Edip Kürkçüoğlu, İstanbul 1994.

TANYILDIZ, Ahmet, "Klasik Dönem Türk Şiirinde Atasözü ve Deyim Kullanımı Bir Akımın Göstergesi midir?", *Türkiyat Araştırmaları*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Yayınları, Ankara 2007. S. 6, s. 93-105.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl (Gramer-Metin-Sözlük)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1977.

_____ , *Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrîn'i*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1980.

TOLASA, Harun, "Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İzmir 1982, 15-46.

_____ , "15. yy. Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İzmir 1982, 1-13.

TUMAN, Mehmet Nâil *Tuhfe-i Nâilî*, (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri) I-II, Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.

TURAN, Şerafettin, "Bayezid, II", *DİA V*, İstanbul 1992, s. 234-238.

UZUN, Mustafa, "Abdülbâkî Ârif Efendi", *DİA I*, İstanbul 1988, s. 195-198.

_____ , "Hilye", *DİA XVIII,* İstanbul 1998, s. 44-45.

YAŞAR, Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi III,* Necm-i İstikbal Matbaası İstanbul 1927/1928.

YAVUZ, Kemal, *Aşık Paşa Garibnâme*, TDK Yayınları, İstanbul 2000.

_____ , "Erzurumlu Mustafa Darir", *Millî Kültür*, Ankara 1984, S. 46, s. 37-40.

_____ , "Anadolu'da Başlayan Türk Edebiyatında Görülen İlk Miraçnâmeler: Âşık Paşa ve Miraçnâmesi" *İlmî Araştırmalar*, İstanbul 1999, S. 8, s. 247-266.

_____ , "XII-XVI. Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", *Türkler VII,* Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

YAVUZ, Yusuf Şevki, "Amasya", *DİA III,* İstanbul 1991, s. 1-4.

YENİTERZİ, Emine, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

_____ , “Dîvan Şiirinde Hz. Peygamber’in İsim ve Sıfatları: Esmâ-ı Nebî”, *Türkiye Diyanet Vakfı Kutlu Doğum Haftası: Dinî Edebiyat’ın Dünü Bugünü Paneli 1-7 Ekim 1990. Kutlu Doğum Haftası II,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1992, s. 87-100.

_____ , “Edebiyatımızda Hz. Peygamber’in İsimleri ve Harflere Dair”, turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/yeniterzi_harfler.pdf –(18.06.2008).

YILDIRAR, M. Nuri, *Amasyalı Divan Şairleri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Filiz Kılıç, Ankara 2002.

YILMAZ, Ahmet, “*Türk Edebiyatında Esma-i Nebeviyye-i Şerifeyi Tadat Geleneği ve Müstakimzade'nin Mir'atü's-Safa İsimli Risalesi*”, İstem Dergisi, 2005, S.4.

YILMAZ, Mehmet, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul1992.

FOTOĞRAFLAR:

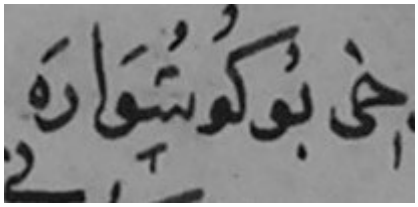
Fotoğraf 1: (2/1687)

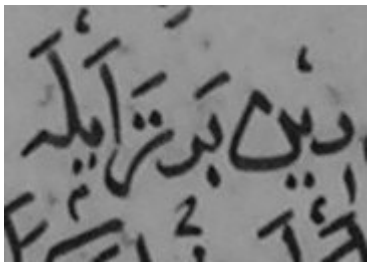
Fotoğraf 2: (3/86)

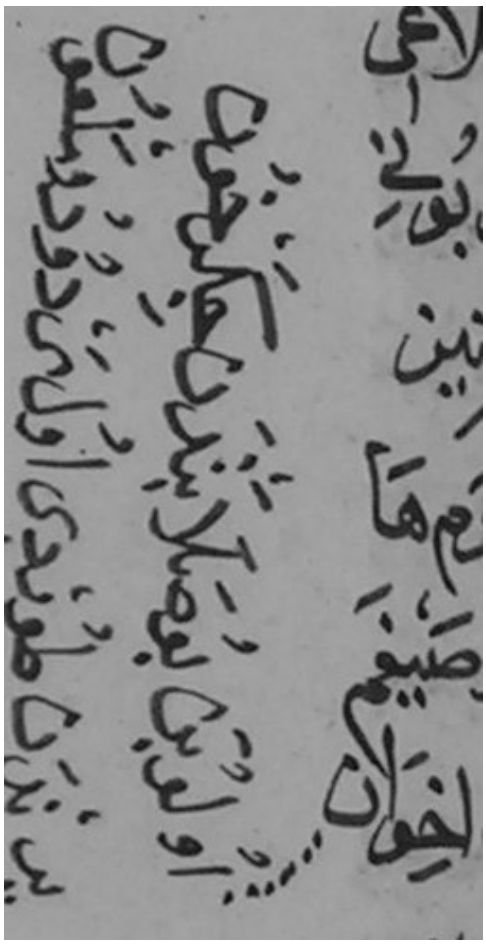
Fotoğraf 3a: (3/440)

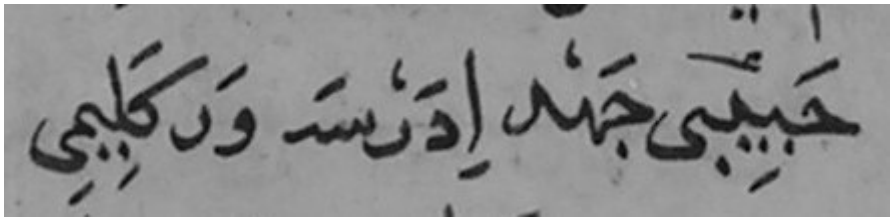

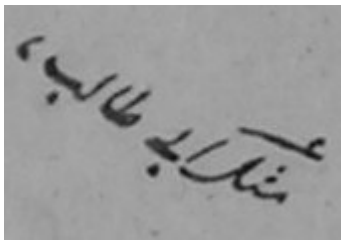

Fotoğraf 3b: (3/329)

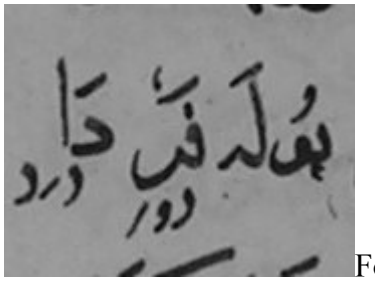

Fotoğraf 4: (2/19)

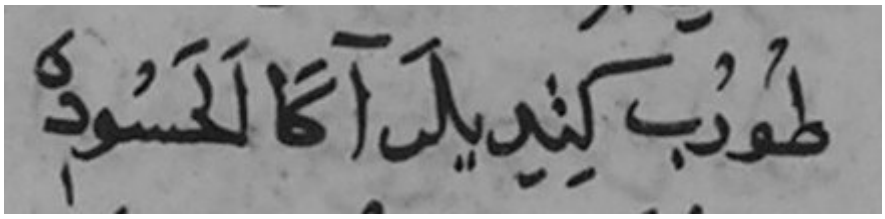

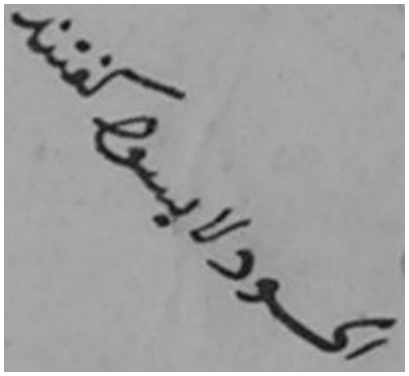

Fotoğraf 5: (2/1272)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİYER-İ NEBÎ

Me fā ʿī lün me fā ʿī lün fe ʿū lün

Ḥikāye-i İslām-ı Bilāl-i Ḥabeşī raḍıya'llāhu ʿanhü

99[a] 205[a]	1	Dimiş rāvī Bilālüñ ḥāletin de İşit gör kim ne oldı ḥāletinde
	2	Serāser ġarḳ-ı nūr olmaḳla Baṭḥā Resūl iderdi bir gün seyr-i Baṭḥā
	3	Anı gördi ki bir ehl-i tevāżuʿ Ḳaraca ḳul gelüp ḳıldı tevāżuʿ
99[b] 205[b]	4	Didi aduñ ne ḳulsın gibi gūyā Kimüñsin ṭapduġuñ ne nesnedür ya
	5	Didi adum Bilāl-i Ḥabeşī hem Übeyye ʿ abdiyem mezhebde bā-hem
	6	Ṭaparlar Lāt u ʿUzzāya ḳuluñ da Yoġ ol ḳudret ki lā diyem ḳuluñda
	7	Resūlullāh didi gelseñne dīne Ṣorulsa Lāt u ʿUzzādan ne dine
	8	Ne cānı var ne ḫod sūd u ziyānı Muʿayyen bu ki yoḳ güft ü zübānı
	9	Şu Ḥaḳḳa ṭap kim oldur Rāzıḳ-ı rızḳ Ki dinmişdür anuñ ḥaḳḳında er-Rızḳ
	10	Odur mecmūʿ-ı maḫlūḳı yaradan Ol öldürmese ölinmez yaradan
	11	Eḥaddur yoḳdur aña miṯl ü hem-tā Perestār-ı Ḥaḳ ol yanmaya hem tā
	12	Didi ol didügün Ḥaḳ nirde ya Rab Ki dirsin ol-durur Ḥayy u Eḥad Rab

13 İyitdi iy Bilāl arż ile bu çarḫ
Anuñdur kim ṭurur yir çarḫ urur çarḫ

14 Münezzeh şeş cihetden lā-mekāndur
Velī anuñla pür her bir mekāndur

15 Bilāl eydür nesisin sen o Ḥaḳḳuñ
Ki böyle bu saʿādet oldı ḥaḳḳuñ

16 Resūl u bendesiyem didi Muḫtār
Ḳılupdur ḫalḳ içinde bini muḫtār

17 Ki birligini ḫalḳa bildürürem
Delīlem gümrehe yol buldururam

18 Yed-i beyżāsına ṣunup hemān-dem
Şehādet lafẓına urup hemān dem

19 Müsülmān oluban didi ki ferdā
Ne gerek baña di kim bula fer dā

20 Çeküp gerdūnla tā kim kehkeşān keh
Giregel ḳatuma sen her seḥergeh

21 Bu luṭf üzre ḳılup kendüye lāzım
Bilāl ol dergehe oldı mülāzım

22 Ṭuyup bir gün Übeyy didi ki bire
Gidersin her seḥergeh günde nire

100[a] 206[a] 23 Füsūn m'itdi saña daḫı o cādū
Ki oldı böyle ḫidmet içre cā dü

24 Didi ḥāşā k'ola cādū o server
Fidādur yolına biñ olsa ser ver

25 Ki azmışdum getürdi bini yola
Yolında cān virürsem ben de n'ola

26 Resūlullāhdur ol ṣāḥib-hidāyet
K'irer her ḍālle andan hidāyet

27 Übeyy anı işidüp itdi key ḫışm
Didi dūn yine çün dimedi ber-çeşm

28 Velī didi ki ḥāşā kāfir olam
Müsülmān olmış-iken meger ölem

29 Bu kez ġāyet ḳaḳıyup çekdi bende
Didi bir iş ideyüm saña ben de

30 Ġanī vü müflis ü mīr ü sipehden
Gören ʿibret ala sen rū-siyehden

31 Gerüben çārmīḫa ḍarba çekdi
Özi bilür ḥaḳ ile kim ne çekdi

32 Aḳar ḳanlar olup ten şerḥa şerḥa
Degül ḥāleti ḳābil hīç şerhe

33 Diyüben yine eski dīnüñe dön
Dögerdi ḳollarından her denī dūn

34 Düşüp girdāba geh gözi yaşından
Gider geh yayınup ʿaḳlı başından

35 Özine geldügince dirdi yā Ḥayy
Kim öldürür anı kim idesin ḥay

36 Daḫı kār itmege cānına ıssı
Çıḳarup günde gerdi bu kez issi

37 Ururlar nevbet ile let demādem
Söziydi yā Eḥad nālişle her-dem

38 Meger bir gün Resūl ol luṭf-kānı
ʿAceb n'oldı diyüben añdı k'anı

39 Didiler kim mükedder ḥāldür key
Ya öldi yāḫod ölür bilmezüz key

40 Gerilüp çārmīḫa günde let yir
Olupdur pāre pāre cismi yir yir

41 İşidince teveccüḥ ḳıldı Ḥaḳḳa
Bilāl olmaġa maẓhar luṭf-ı Ḥaḳḳa

100^{b} 206^{b} 42 Bilen kimdür ne olur Ḥaḳla bāzār
K'olur geh girye ile gāh bā-zār

43 Sebeb ol-idi kim Ṣıddīḳ nāgeh
İñildüsine varup gördi çün geh

44 Dönüp bir çöpe ten cān bir nefesde
Gelür gider żarūretle nefes de

45 İdüp her bir yirin let pāre pāre
Serāser cismi olmış yara yara

46 Ḳurumış tāb-ı mihriyle reg ü pey
İñilder cān deminde nitekim ney

47 Siñegüñ biri girüp biñi çıḳar
Ṣanāsın her nefesde cānı çıḳar

48 Gerilüp çārmīḫa çār u nā-çār
Beni gülden cüdā itdi diyü ḫār

49 İñilder līkin ider Ḫāliḳın yād
Döker yaş vaṣldan oldum diyü yād

50 Dil-i āzādı olup derde müdġam
ʿAtīḳ oldı esīr-i ġuṣṣa vü ġam

51 Derūnda ḥabl-ı dīni it diyüp bend
Müdārā it dimekle eyledi pend

52 Ki küffār itmeye böyle şikence
Özüñden dūr ola dest-i şikence

53 Dimez kim olmışam müstaġraḳ-ı dem
Yine ẕikri bayaġı gibi her-dem

54 ʿAzāb içre-durur dimekle ḥāli
Varup diyüp Resūle böyle ḥāli

55 Bilāl ol ʿāṣıḳ u bī-çāre vü zār
K'olupdur cān u tenden şöyle bī-zār

56 Yine sizsiz dilinde ḥażret-i Ḫaḳ
O küffār içre ẕāt-ı pāki el-ḥaḳ

57 Ṣanāsın mezbele içre güherdür
Ne bilsün anı şol kim bed-güherdür

58 Ya ṭūṭīdür şeker-ḫā zāġ içinde
Ki yoḳdur ġıll u ġış hirgiz içinde

59 Yāḫod şahbāz-ı ḳudsīdür hümā-fer
K'olupdur mübtelā-yı dest-i kāfer

60 Ya bülbüldür ki ḫār içre ḳalupdur
Hücūm-ı ḫār dil-ḥasta ḳılupdur

101[a] 207[a] 61 Resūl eydür nedür ḳalbüñde biten
İd[189] anı olmadan ol cān bī-ten

62 Didi Ṣıddīḳ fikrüm ṣatun almaḳ
Eger destūr olursa böyle olmaḳ

63 İyitdi ḥażreti al ḳıymet-i nīm
Benüm olsun neyeyse itmegil bīm

64 Hemān Ṣıddīḳ gitdi dökerek der
Varup depretdi çün kim ḥalḳa-i der

65 Übeyy ḳardeşleriyle k'açdılar bāb
Olup iʿzāz Bū Bekre beher bāb

66 İletdiler içerü gördi ḫāne
İgen ḫūb işleri biñzer duḫāne

67 Oturdılar velī Bū Bekr key germ
Ne iv ü āteş añmaḳ fikri ne germ

68 Didi Ṣıddīḳ yā Rab bu ne işdür
Ki bu ʿabd-i żaʿīf ol cevre işdür

69 Degülseñüz müsülmān ḳanı şefḳat
Olur kāfirde de ḫod ehl-i şefḳat

70 İyitdiler Hişām oġlın velīʿahd
İdinmişüz velī olmaḳla bu ʿahd

71 Ki ʿabd olsa müsülmān ḳatl olına
Bu vech ile cezālarla öline

[189] İd: 'Söylemek' anlamındaki 'iyitmek' kelimesi vezin için, şair tarafından, metinde bu şekilde imlâ edilmiştir.

72 Oġul ḳızdan olursa döndürüp yüz
Ḥakāretlerle nefrīn ola yüz yüz

73 Hele kim ola bu ʿabd-i siyeh-rū
Ki bizden bu da bizüp döndüre rū

74 Hemān sāʿat ururduḳ gerdenin biz
Velīkin ölmesün didük igen tīz

75 Ki andan ġayrısı da ʿibret ala
Olup biñ renk olmayalar ala

76 ʿAtīḳ eydür bilürsiz ʿabd olur māl
Telefçün mālın itmez kişi pā-māl

77 Yaramazsa ṣat anı al birin de
Ḳo gitsün anı ol ṭursun yirinde

78 Alur mısın didi sen didi ārī
Yahūdī bir ḳulum var aḳ u arı

79 Saña ol baña virgil bu siyāhı
Tek üstinden ırılsun ġam sipāhı

101[b] 207[b] 80 Diyince ḫoş hemān getürtdi Ṣıddīḳ
Velī iver bu beyʿa cān-ı ṣıddīḳ

81 Ġulāmı gördiler çün böyle ḫoş-vech
Didiler olsun istibdāl ḫoş-vech

82 Velī germin görüp añrılar uşta
Ki şeyṭān anlara olmışdı uşda[190]

83 Diyüp ḫoş virdi bir miḳdār da zer
Göñülden didiler zerden bu bizer

84 Çün aldı zer[i] de ḳahḳaha ile
Ki gülmemişdi mār-ı ḳahḳah'eyle

85 Didi bu vech ile kʿolundı bāzār
Dinilmez ḫod dönülüp buña bāz ar

86 Virürdüm üsteye bel daḫı eksük
Söz olmaz-idi daḫı artuḳ eksük

[190] Metinde 'uşda' kelimesinin altına 'galāt-ı meşhūr' notu düşülmüştür.

87 Didi Ṣıddīḳ bilimedüñ ne ṣatduñ
Ṣanasın gevheri bir pula ṣatduñ

88 Aluban mār virdüñ şāh-mühre
Biraz virmeseñ el urdumdı mühre

89 Ṭaşına baḳma gör genc-i derūnī
Şu virān gibidüg'ola derūnı

90 Siyehdür kendü rūşen-dildür ammā
Ṣāfā vü ṣafvet içre ʿaynıdur mā

91 Yarāşur ʿandelīb olmaḳ gül ile
Nitekim āteş-i sūzān kül ile

92 Muḳārin mihre olsun ol meh-i nev
Göresiz ne ṣalar gerdūna pertev

93 Seḥer ʿarż idicek seyr-i nevāyı
Getüriser yola her bī-nevāyı

94 Olayduḳ rāz-dār-ı sırr-ı penhān
Be-cenk üftī kesi ver güft b'inhān[191]

95 Ebū Bekr aluban çün kim o gitdi
Übeyy biraz ṣamur ṣumur ögitdi

96 Bilāli iltdi devlet ḫānesine
Bedel olındı devlet ḫānesine

97 Cirāḥatlerine tīmār idüp ḫoş
Serāser k'oldı evvelki gibi ḫoş

98 Yeşerdi olmış-iken ṣan ḳuru çūb
İletdi Muṣṭafāya ṭonadup ḫūb

216[a] 208[a] 99 Muḥibbin ḥażreti baġrına çekdi
Unutdı bundan öñ her ne ki çekdi

100 Saʿādetlü ḳul imiş k'irdi ol cāh
Nitekim cāh oldı Yūsufa çāh

[191] Bir kimse sana sözü gizle derse sen onunla cenge tutuşursun.

101 Yitişdi Leyl-i Ḳadre güpe gündüz
Bes olmaz devr-i gerdūn içre gün düz

102 Zihī ferḫande-aḫter saʿd-ı ṭalīʿ
Ki oldı kevkeb-i iḳbāli ṭalīʿ

103 Der-i zaḥmet kilīdi fetḥidür ṣabr
Ḳolayına mı dinmişdür ya eṣ-ṣabr

104 Bilāl-āsā olur derdine tīmār
Olan ṣābir belā itdükce bīmār

105 Resūlullāh ʿAtīḳa didi iy yār
Bahāsında Bilālüñ neydi bu bār

106 Dinilmiş-idi ḫōd ḳıymetde yaru
Ne-y-içün olmadı kim eyle yār o

107 Atīḳ eydür ḳuluñam çün kemīne
Dökersem yoluña rızḳum kemi ne

108 Ki sen şāh-ı Rüsülsin ben köhün ʿabd
Size maʿlūm ḫōd maʿnā-yı el-ʿabd

109 Hemān k'aldum Bilāli ḳıldum āzād
ʿAtīḳ ummaz velī iy serv-i āzād

110 Saʿādetlü şu k'ola sen şehe ḳul
Şeh-i ʿālemdür ol ṣalmazsa da ḳol

111 Zihī maḥbūb u zī-ṣıddīḳ-i ṣādıḳ
Ki rūşen mihri miṣl-i ṣubḥ-ı ṣādıḳ

112 Fidādur yolına bes naḳd-i hesti
Ki ol yoḳluḳda buldı naḳdi hestī

113 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāye-i İslām-ı Emīrü'l-müʾminīn ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍiya'llāhu ʿanhu

114 Olupdur Bu'l-Ḥasandan bu rivāyet
Ki virür ʿāleme ḫoş bū rivāyet

115 Vararaḳ dīn-i İslām il ü şehre
Ki gün gibi olabaşladı şöhre

116 Ṣaḥābe çoġalup ḳuvvet ṭutuldı
Dil-i bed-gū[y] başladı ṭutuldı

216[b] 208[b] 117 Ḫuṣūṣā Ḥamza kim İslāma geldi
Ruḫı İslām[la] güller gibi güldi

118 Ṭavāf-ı Kaʿbe iderlerdi bī-bāk
Yürürlerdi gürūh ile ferāḥ-nāk

119 Ṣaḥābe birbirin ive oḳurdı
Bülend-āvāz ile Ḳurʾān oḳurdı

120 Gelüp gitme Resūle her şeb ü rūz
Olurdı olunup ṭāliʿ de feyrūz

121 Ḳatından ḥażret-i Ḥamzayla Ḥaydar
Irılmazlardı kim virmişdi Ḥayy der

122 Ṣaḥābe el çeküp bār-ı seferden
Ḫalāṣ olundı ṣan nār-ı saḳardan

123 Cefā-yı müşrik idüp dilde yāre
Giderlerdi żarūretle diyāre

124 Gelen gitmedi ayruḳ oldı sākin
K'oluna hem-dem-i burc-ı mesākīn

125 Şeker-güftārı olmaġın revān-baḫş
İşitse cān ü dil ider revān baḫş

126 Cemīʿ i ṣoḥbetine cān virürdi
Gice gündüz gürūh ile varurdı

127 Gelüp İslāma Muḫtāra irenler
Ki yaʿ nī adla ol serdār erenler

128 Otuz ṭoḳuz olunmuş-idi külli
Resūlullāha didiler be-külli

129 K'olaydı bize mecmaʿ bellü bir yir
Dirileydük serāser anda bir bir

130 Namāzı ḫażretüñ ile ḳılayduḳ
Tilāvetle ḥadīṣ uma ḳalayduḳ

131 Velī dindi ki ṭaşra olsa ol cāy
Didi ḫoş n'ola ṭūṭī-i şeker-ḫāy

132 Revān aṣdurdı der bir ulu ġāra
Ki dirler baʿżılar aña maġāra

133 Ḳubeysüñ dāmenindeydi ol ārā
Ki ḳıldı mecmaʿ ol şemʿ-i şeb-ārā

134 Dirilürlerdi aṣḥāb anda her-dem
Ḥaḳa lāyıḳ seḫundan idi her dem

135 Dil-i Muḫtāra ilhām-ı İlāhī
İrüp didi ki sen vir yā İlāhī

217[a] 209[a] 136 Ki ḳırḳ ʿÖmerlerüñ ola biriyle
Ḫudāyā ümmetümle sen bir eyle

137 ʿÖmerden biri Ḫaṭṭāb oġlı ol kes
Hişām oġlı biri Bū Cehl-i nā-kes

138 Meger kim erbaʿā güniydi ol yevm
Gice de eylemeyüp ḫażreti nevm

139 Bunı tā ṣubḥa dek idüp mükerrer
Yidi her demde yüz şehd-i mükerrer

140 Ḳabūl itdi duʿāsın luṭf-ı Bārī
Ki Ḥaṭṭāb oġlı āḫir oldı bārī

141 Birin diyüp muḳaddem añduġıçün
Ol oldı dir-iseñ ger aña neyçün

142 Seḫer yarındası gün ṭoġdı çün gün
Ḳureyş itdi bir ulu maḥfil ol gün

143 Resūli añdılar her biri yir yir
Ki andan içlerinde vardı bir yir

144 Didiler şimdi ḫayli dir ne ki var
Gelür gider ivine pādişe-vār

145 Didi Bū Cehl yoḳ zaḥmet çekerüz
Olur ol günde ber-ter biz çökerüz

146 N’olur incitmeden aña uyanı
Ne ġaflet yiridür gelüñ uyanı

147 Aradan Aḥmedi ıragörelüm
Niçe ġayrüñ günāhına girelüm

148 K’uyanlar da emīn oluna biz de
Budur ġayret hüner ger varsa bizde

149 Didiler ḫūb söyler söz de budur
Ki dökülmez ṣedeflerden de bu dürr

150 Dönüp yine didiler līki bu kār
İgen müşkildür olursa da beykār

151 Ki aña bir fidāyī er gerek berk
Bu yolda baş u cānı eyleye terk

152 Didi Bū Cehl her ki buña iḳdām
İderse ṣarf idüp bu yolda aḳdām

153 Vireyüm biñ vaḳıyye sīm ü yüz de
Zer-i ḫāliṣ kim ola sikke yüz de

154 Ḳızıl ḳıvırcuḳ üştüriñde bile
Ki her birisi mānend ola pīle

217[b] 209[b] 155 Cevāb olmadı bu ḫalkuñ birinden
Velī ṭurdı hemān ʿÖmer yirinden

156 İyitdi dönme bu sözden didi lā
Ki āḫir demde olunmaya illā

157 Neye yitişiser gör ḥāl-i ʿÖmer
Ki ḫˇoher-zāde Bū Cehl idi ʿÖmer

158 Varup bütler öñinde itdiler ʿahd
Ki yaʿnī ol ṣanemlerdür velīʿahd

159 Īzā aṣḥāba evvelde iderdi
Yoġ-idi kimseneden hīç derdi

160 Ḥamāyil baġlanup derḥāl şimşīr
Yürüdi Abṭaḥaya nitekim şīr

161 Giderken gördi bir gev-sāle-i ḫalḳ
Başup kesmek dilerler gerden ü ḥalḳ

162 Ne deñlü ʿÖmer-ise merd-i pür-dil
Virüp gev-sāleye ḥaḳ söyledi dil

163 Şehādet lafẓını didi serāser
Kimüñ ne cānı var k'andan ala ser

164 Mecāl olmayuban nuṭḳa birinde
Ṭaġıldılar anı ḳoyup yirinde

165 ʿÖmer oldı bu sırdan key herāsān[192]
K'olur müşkil Ḥaḳ emriyle her āsān

166 Yitişüp sırr-ı Muḫtār-ı perī-şān
Mükedder ḥāl olup döndi perīşān

167 Añarlarken ʿaceb ḥāli ne dinüp
Kureyş anı görür kim geldi dönüp

168 Yalımı alçuḳ u beñzi alınmış
Diyüben buña olacaḳ olunmış

169 Segirdüp ḳarşu vardı aña Bū Cehl
Ne yildürür atı bī-hūde gör cehl

170 Neye döndüñ diyince ḥāli didi
İşidüp ol laʿīni gör ne didi

171 Bu da siḥr işidür zinhār inanma
K'olunmaz böyle işlere inanma

172 Daḫı çoḳ gösteriserdür bu yüzden
Yime ġam eksük olmazsa da yüzden

173 Bu sözden ḥāṣıl idüp ḳuvvet-i ḳalb
Göñül baġladı yine k'adıdur ḳalb

[192] Herāsān: Bu kelimenin doğru okunuşu 'hirāsān' olup metinde cinas için böyle harekelendirildiği anlaşılıyor.

218[a] 210[a] 174 Dönüp gitdi yine ḳaṣdı Resūle
Muʿayyen neydügi ḳaṣd-ı Resūle

175 Giderler gördi bir ḳavm eylemiş ceng
Çekilmekde girībānlar irüp çeng

176 Didiler bilegel iy yār-ı Bārī
K'idesin buñ deminde bārī yarı

177 Varup çün ṭurdılar bütler öñine[193]
ʿÖmer fikri bu k'öldürüp ögine[194]

178 Müsülmān cin girüp bir büt içine
Od urdı ol ṭuran ḳavmüñ içine

179 Didi iy iḥtişām ehli ekābir
Ḳulaġ urup sözümi diñleñüz bir

180 Bu aṣnāmı ki her-dem ulularsız
Nedür bunlar bilüñ kim ulular siz

181 Naẓar māh-ı tamāma itseñüzne
Ki ol bedr-i dücādur dirseñüz ne

182 Muḥammed ḫażretidür yaʿnī ol māh
K'özünden muḳtebesdür pertev-i māh

183 Raḥīm anı cihāna ṣaldı raḥmet
Ḳolayına çeker küffār zahmet

184 Saʿādetlü añа tābiʿ olandur
Menāzil ehli yolında ölendür

185 Selām ile añuñ ḫayre'l-enāmı
Ki Aḥmedçün yaratdı Ḥaḳ enāmı

186 Bu sözlerden ki büt urdı hemān dem
Ṭaġıldılar o kimseler hemān-dem

187 Girüp gerçi ki ḫalvet yire vardı
ʿÖmer de vehm ile key fikre vardı

[193] Öñine: Metinde ögine şeklinde imlâ edilmiş olup anlam gereği düzeltildi.
[194] Ögine: Metinde öñine şeklinde imlâ edilmiş olup anlam gereği düzeltildi.

188 Didi ol sāḥirüñ yine işidür
Velī kim bunı diñler ü işidür

189 Bayaġı ḳaṣda yine bağladı bil
Yilüp gitdi nitekim ṣubḥıdem yil

190 Giderken uġradı bir ḳavme yile
Giderler daʿviye alındı bile

191 Deminki-veş ṣanemlere varıldı
Cevāb işit ki ne nevʿe virildi

192 Didi bir büt ṣanemler oldı bāṭıl
Ki Aḥmed geldi gitdi devr-i bāṭıl

218[b] 210[b] 193 Meʿānī gevherine kendüdür yemm
Nitekim ḥażret-i ʿĪsā'bni Meryem

194 Yaḳındur yābne Ḫaṭṭāb ol ki tīġuñ
Çıḳup küffāra ide ḍarb tīġuñ

195 Geçüp bāṭıldan olġıl Ḥaḳḳa ḳāyil
Mülevveṣ ḳalmaḳ olmaz merd-i ḳābil

196 Biʿaynih virmeyüp ol ḳavm döyüş
İdüp daʿvīlerin terk oldı dönüş

197 ʿÖmer ḳıldı yine ḫayli teʾemmül
Didi siḥr işidür bu ne teʾemmül

198 Yine ol ẕikr ile yöneldi yola
Velī bilmez ser-encāmı ki n'ola

199 Giderken uġradı bir bilişine
Didi bu gitmeden o bilişi ne

200 İyitdi Aḥmedi öldürmege ben
Bu gün bil bağladum tenhā vü yik-ten

201 Velī oldum didi bu işlere tuş
Degüldi ḫˇāb kim gördüm diyem düş

202 İyitdi bir daḫı sinüñ [i]çün var
Ne dir büt gör yoluñda niçe iş var

203 Gelüp ol pend göñline igen ḫoş
Yine bütḫāneye gitdi diyüp ḫoş

204 Varınca bu ṣanem geldi bu güfte
Ki der bütḫāne hergiz nīst güfte[195]

205 İyitdi iy ṣanemler bu Muḥammed
Nebīdür ḥaḳ-durur dīn-i Muḥammed

206 Şehādet eyleñ ider daʿvet-i Ḥaḳ
Ki ḥaḳdur sözi ẓāhir daʿveti ḥaḳ

207 Nebī-yi Ḥaḳ-durur ol siz de iydüñ
Ḫudānuñ birligine secde idüñ

208 Diyince hep bulundı varı yirde
Ki yaʿnī eylediler secde bir de

209 Bu vech ile ki her büt secde ḳıldı
ʿÖmer görüp bunı dem-beste ḳaldı

210 Taʿaccüble didi yā Rab bu esrār
Beni ḥayrān k'idüpdür itmez esrār

211 Bu heybetle içine ḳorḳu ṭoldı
Bir an vehm ile baḥr-ı fikre ṭaldı

219[a] 211[a] 212 İdersem nic'ideyim itmesem hem
İderler vehm ḳıldı diyü verhem

213 Biʿaynih bu da beñzer yine siḥre
Degül cāyiz inanmaḳ kār-ı siḥre

214 Giderken uġradı bir yārine bāz
Didi ḳanda gidersin misl-i şehbāz

215 İyitdi sırr u ḳaṣdını serāser
Didi ol dostı da götürüp ser

216 Benī Hāşimden eylemez misin ḫavf
Ki āḫir ḳurtıla puşt u eger cavf

[195] Ki puthanede hiçbir zaman söylenecek bir şey yoktur.

217 ʿÖmer didi ki sen de m’uyduñ aña
Ki bu vech ile başladuñ sen aña

218 İyitdi yoḳ eb ü ced dīnin iḥyā
İderven giceler itmekle iḥyā

219 Müsülmān ol ʿazīz olmuş-idi ḫod
Bunı fikr eyleyüben didi bā-ḫod

220 K’eb ü ceddiydi İsmāʿīl ü Edhem
Sözinde yoḳ ḫaṭā ḳaṣdı da ol hem

221 ʿÖmer didi Benī Hāşimden iy yār
Ne ḫavfum var ki benven anlara bār

222 İyitdi ol da hemşīreñle erin
Neçün görmez gözüñ ḳaṣduñsa er īn

223 Ki ikisi de dīne geldiler ḫoş
Gerek ḫoş gelsün ol gerekse nā-ḫoş

224 Senüñ boġazladuġun ol iki ten
Yimezler gör gerekse tecribeten

225 Şu kim ola müsülmān pāḳ ü ṭāhir
Yimez müşrik boġazlar bilse ẓāhir

226 Dönüp gitdi hemān hemşīresine
Ki ne dirler göre hemşīresi ne

227 Varup ḳapularına gördi bir ün
Gelür ḥınnā-veş olur işiden ün

228 Ḥelāli birle ḫātun Faṭımā hem
Meger Ḳurʾān oḳurlar-idi bā-hem

229 Urunca ḳapuyı Saʿd açdı derḥāl
Velī fi’l-cümle bildi kim nedür ḥāl

230 ʿÖmer görmesün içün gözlediler
Ol evrāḳı girince gizlediler

219[b] 211[b] 231 Alup hemşīresi sadre geçürdi
ʿÖmer derd ile bir gögsin geçürdi

232 Didi ben bu gice bunda ḳaluram
Sizüñle ṣubḥa dek ṣoḥbet ḳıluram

233 Diyüp böyle bıçaġın idiben tīz
Getürdüp bir ġanem boġazladı tīz

234 Bişüp çün geldi ḳoyun orta yire
ʿÖmer çaġırdı gelüñ diyü yire

235 Muḳārin olduġıçün ṭāliʿ-i Saʿd
Ne ḫātun geldi yimege ne ḫod Saʿd

236 Hemān-dem ögine şeyṭān düşürdi
Ṭurup Saʿduñ yaḳasını divşirdi

237 Didi neyçün idüben dīnüñüz terk
Yapışduñuz ol ednā dīnine berk

238 Aralar yaʿnī ḫātun döke yaşın
ʿÖmer şöyle ki urdı yardı başın

239 Yüzinden aşaġa seylāb olup ḳan
Ġırī ḳopdı olundı diyüben ḳan

240 Elin ḳaṣd ile ṣunmuşken bıçaġa
Görüp ḳanı revān geçdi bıçaġa

241 Ne-imişsin diyüben böyle bī-raḥm
Eliyle Saʿd ṣardı gördi key zaḥm

242 İyitdi hemşīresi ʿavrata er
Bu cāyiz mi k'ide ḫ̌oherse de er

243 Peşīmān olup itdügine bārī
Didi neyçün olunmaz bürdibārı

244 Çekem ben Lāt içün biñ ġayret-i ʿār
Siz arada düşesiz şöyle bī-ʿār

245 Didi ḫātun Muḥammed dīnidür dīn
Şu k'ola büt-perest ol düşdi bī-dīn

246 İdüp luṭf u hidāyet bize rūzı
Şükür Ḥaḳḳa ki bu dīn oldı rūzī

247 Gerek ṣad-pāre ḳıl bundan dönülmez
Daḫı biz büt-perest olduḳ dinilmez

248 İyitdi ḳo hele bu yanḳu demin
Di baña oḳuduġuñ neydi demin

249 Didi Ḳurʾāndur ol indi Resūle
Yitişdi küll-i aṣḥāb-ı Resūle

220[a] 212[a] 250 ʿÖmer didi getürgil göreyüm bir
Ki urduñuz benüm baġruma çoḳ tīr

251 İyitdi Fāṭıma olmaz ki yire
Ki yırtarsın çalarsın yā ḫo yire

252 Didi vallāh ki itmezem birinde
Ṭutun sözümi tek olsun yirinde

253 İyitdi Fāṭıma dimdi ki it ġusl
Yapışmak kāfir olmaz aña bī-ġusl

254 Ġażabla didi Saʿda baña göster
Revān ṭurdı o serv-i sāye-gūster

255 Ṭarīḳ-i ġusli gösterdi ol itdi
Diyüben her maḥalde şöyle it di

256 Tamām idüp ʿÖmer geçdi yirine
Getürdiler baḳışup birbirine

257 Dil-i saḫt-ı ʿÖmer gördi yazılmış
Varaḳlar ṣundı k'anda bu yazılmış

بسم الله الرحمن الرحيم طٰهٰ ۚ مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰٓى ۙ اِلَّا تَذْكِرَةً
لِمَنْ يَخْشٰى ۙ تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى ۚ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى
الْعَرْشِ اسْتَوٰى[196]

258 ʿÖmer oḳıdı çün bu āyete dek
Dilemez yine göñli kim ṭura dek

[196] Kur'an, Tâ-Hâ 20/1-5, Meali: "Tâ-Hâ. Biz Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye değil, ancak Allah'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik. (Kur'an) yeri ve yüce gökleri yaratn Allah tarafından peyderpey indirilmiştir. Rahman Arşa istiva etmiştir."

› 259 Tefekkürle velīkin ṭurdı bir dem
Dem-i āḫirde urdı böyle bir dem

260 İyitdı bu kelāmuñ issi Tañrı
ʿAẓimü’ş-şān be-ġāyet ulu Tañrı

261 Ki geçe cümle mevcūdāta ḥükmi
Ne dilerse revān işleye ḥükmi

262 Ḥaremde üç yüz altmış tañrımuz var
Tażarruʿ la degül bir biñde yalvar

263 Biri de ġayrı yire ḥükm idimez
Ne itmek iderem daḫı o dimez

264 Tamām olınca k’oḳıdı bu sūre
Alındı göñli şehri ṣanki sura

265 Açılabaşladı bāb-ı saʿādet
ʿÖmerdür kendü bes ṣāḥib-saʿādet

266 Oḳıdı bir niçe kez evvel āḫir
Münācat eyleyüp göñülden āḫir

220[b] 212[b] 267 İyitdi yā ilāhe’l-ʿālemīn ger
Degülse ol Ḳureyş anı ki añar

268 Beni ḳıl ṣoḥbet-i Muḫtāra lāyıḳ
Dime maḥbūbuma bu da ne lāyıḳ

269 Göñülde her ne varsa ġışş eger ġıll
Yed-i ḳudretle luṭfuñdan arıtġıl

270 Gidüben ẓulmet-i şeb kim ire rūz
Benümçün eylegil ol rūzı feyrūz

271 K’irişe ṣubḥ-ı devlet nāgehānī
Görem ben ummaz iken nāgeh anı

272 Kelāmı Ḥaḳḳuñ irdi çünki semʿe
ʿAceb mi dönse dil yanmaḳla şemʿe

273 Neçün fikr ile olur ḳāmetüm dāl
K’ider her ḥarfi Aḥmed ṣıdḳına dāl

274 Ṣabāḥ oldı ʿÖmer çün yola girdi
Ṣaba gibi gelür Ḫabbābı gördi

275 İrince didi iy ṣāḥib-beşāret
Saña dört dürlü olsun bu beşāret

276 ʿÖmer didi ki iy Ḫabbāb bu ne
Ki yaʿnī çār didügün ne nesne

277 İyitdi gör nedür bir bir beşāret
Ḍalāletden ḫalāṣuñ bir beşāret

278 Biri de ṣoḥbet-i cānāna irdüñ
Ki yaʿnī ölmüş-iken cāna irdüñ

279 Üçünci iki ʿālem devletine
Yitişdüñ göresin kim devleti ne

280 Birisi de olursın puşt-ı İslām
Ki senüñle ṭutısar ḳuvvet İslām

281 ʿÖmer didi neden bildüñ bu rāzı
Ki bilmez degme kimse gizlü rāzı

282 Didi bu gice ol şemʿ-i şeb-ārā
Uyımadı olup mesken bir ara

283 Diledi iki ʿÖmerden birisin
Ki artıḳ gördi birinden birisin

284 Sen idüñ añılan evvel murādı
N'ola añdı-ise ol nā-murādı

285 Yitiş kim sermedī irüp saʿādet
Müʾebbed devlet irdi zī-saʿādet

221[a] 213[a] 286 ʿÖmer kim irdi Dārü'l-Ḫīze-rāna
Müsülmān k'oldı rāḥat irdi dāna

287 ʿÖmer maḳṣūd ide ol yüzi verdi
Ki Dārü'l-Ḫīze-rāna sürdi vardı

288 O ġāruñ adıdur bu didügüm nām
Ki varsa revzen aña yoġ-idi bām

289 Namāz-ı ṣubḥı ḳılmışlardı aṣḥāb
Yüzindeydi Resūlüñ çeşm-i aṣḥāb

290 Ṣabāḥ idi k'ayaḳ her yire urdı
ʿÖmer de yitişüben ḳapu urdı

291 Bilüp aṣḥābda ḳalmadı bir fer
Ki ṭurur ḳapuda miṣl-i ġażanfer

292 Didi şāh-ı Rüsül kim ḳapu açar
Bulunmadı bes ol dem aġzın açar

293 Ṭutulup küllisinde vehm ile dil
Ḳapudan yañaya meyl itmedi dil

294 ʿAlī şīr-i Ḫudā şāh-ı vilāyet
Ki pürdür sırrı ile her vilāyet

295 Ṭurup didi Ḥabībī ben varayum
Ne dir-ise cevābını vireyüm

296 İyitdi yā ʿAlī ʿālī-himemsin
Yaşa çoḳ az-durur şimdi velīsin

297 Murādı benven anuñ varayum ben
Degül ġam varur-isem daḫı yik-ten

298 Resūl ol kevkeb-i burc-ı saʿādet
Yürüdi bā-hem iḳbāl ü saʿādet

299 ʿAlī Mirrīh-veş ardınca bile
Diyüben iş ne ola kim ne bile

300 ʿÖmer ḳapuda iken misl-i ejder
Resūl-i māh-peyker açuban der

301 Çün ol ḫurşīd-ṭalʿat ẓāhir oldı
ʿÖmer bilmez ki kendüzine n'oldı

302 Cemāl-i pertevinden ṭondı çeşmi
Ḳapıldı berḳ ile ṣan nūr-ı çeşmi

303 Nübüvvet heybetinden ḳaldı ṭaña
Ṣanāsın uyuyuban ḳaldı ṭaña

304 Güneş-veş düşdi endāmına lerze
Gör ol servi ki oldı bīd-i lerze

221[b] 213[b] 305 Besūyeş ḥamle-i kerden ki mi cüst[197]
Velīyullāh diledi k'atıla cüst

306 Resūl anı ḳomayup didi varma
Benümdür şimdi aña ḳarşu varma

307 ʿUḳab-āsā revān Muḫtār ḳapdı
ʿÖmer key merd-iken ṣan içi ḳopdı

308 Ṭutuban şöyle silkdi oldı bī-hūş
Ṣanasın yidi ol dem dārū-yı hūş

309 Velī mānend-i bād-ı berg-i rīzān[198]
Ki kerde ān dıraḫt-ı berg-i rīzān

310 Döküldi bār-ı küfrinden ne varsa
ʿAceb mi ber-hidāyet böyle virse

311 Anuñla ḳomayup hem ṣıḳdı bir de
Ne varsa çıḳdı çirk-i şirk bir de

312 Ṭolup yirine anuñ nūr-ı īmān
ʿÖmer tübtü[199] diyüp getürdi īmān

313 Şehādet lafẓını aṣḥāb tek bir
Ki itdi añdılar aṣḥāb tekbīr

314 Yitişüp her yañadan dest-i aṣḥāb
Görüşdiler ʿÖmerle küll-i aṣḥāb

قال النبي عليه السلام اُدخُل بارك الله فيك واشندَّ بك منار الاسلام[200]

315 Zihī sulṭān u bī-mānend ü Bīçūn
Ki yoḳdur emrine hergiz çerā çūn

[197] Resule hamle etmek diledi.
[198] Lakin güz rüzgarı gibi bir [rüzgar] onu yaprağı dökülmüş bir ağaca dönüştürdü.
[199] Tübtü: "döndüm, tövbe ettim" anlamında Arapça bir ibaredir.
[200] Nebi (a.s.) şöyle dedi: "Gel, Allah seni mübarek etsin, seninle İslam'ın nuru güçlendi." M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, Köksal Yayıncılık, İstanbul 1999, C. 2, s. 64.

316 Çekerken ḳaṣd-ı ḫūna tīg ü şimşīr
Bu gün itdi siyeh-gūş anı ol şīr

317 Geçerken yüz dil ile düşmen-i cān
Bir ilhām itdi biñ mihr ile cānān

318 Zer itdi bir naẓar ḫāk-ı siyehken
Gül oldı ṭarfetü'l-ʿayn içre diken

319 Miṯāl-i maşrıḳeyn-iken bu dūrī
Key aḳreb oldı gidüp devr-i dūrı

320 Var-idi cevher-i aşlı belürdi
Anı bes cevherī olan bilürdi

321 Uyurken ḫˇāb-ı ġafletden uyandı
Añuban āteş-i ḫışmın o yandı

322 ʿÖmer ṣıdḳ ile çün īmān getürdi
Resūlullāh duʿāya el götürdi

222[a] 214[a] 323 Ki īmān ola ḳalbi içre ṯābit
Nitekim gökler üstinde ṯevābit

324 İdüben ġuslü hep erkān ü tertīb
Becāyeş āmedend anhā be-tertīb[201]

325 Ḳılup işrāḳı bile ol cüvān-baḫt
Öñine düşüben Bū Cehl-i bed-baḫt

326 İyitdi yā Resūlullāh diler dil
Ki İslāmum bile aʿdā-yı bed-dil

327 Buyurursañ gidüp şehre varayum
Soranuñ aġzı ṭadını vireyüm

328 İyitdi sen bilürsin n'ola işle
Tefāhür vechi cāyiz böyle işle

329 Gidüp vardı der-i Bū Cehle derḥāl
Çıḳınca ḳapuya didi nedür ḥāl

330 Umar kim diye ol işi bitürdüm
Ki yaʿnī Aḥmedi ḳana baturdum

[201] Onlar düzenli bir şekilde kendi yerlerine geldiler.

331 Didi vallāh müsülmān ben de oldum
Bi-ḥamdi'llāh ki aña bende oldum

332 ʿAceb ḳıldum ticāret bu seferde
Ki ḳalmadum yine nār-ı saḳarda

333 Yitişdüm genc ü māl ü bī-kerāne
Ki olmaz ḥadd ü ḥaṣṣıyla kerāne

334 Saʿādet birle olınup müʾeyyed
Fenāsuz devlete irdüm müʾebbed

335 Bu sözler başlayup Bū Cehle ḳoya
Laṭīfe itmegi didi ki ḳoya

336 Ḳalupdur ḳılca cān ṭoġrusını di
Ki ne encāma irdi vaʿdeyi di

337 ʿÖmer didi talaṭṭuf yoḳ bu işde
İnanmaz-iseñ āḫir görgil işde

338 Şehādet lafẓın iyitdi serāser
Ṣalup ḫacletle Bū Cehl öñine ser

339 Dönüp ḳıçın ḫarābına ki bitdi
Yapup ḳapusını biraz ögütdi

340 Seni ben Lāt u ʿUzzāya ḳodum dir
Ḫaberle geldi yaʿnī gidüben dir

341 İdüben Lāt u ʿUzzā dīnini ḫ̌or
Hüner itdüm ṣanur bu gürg-i ḫ̌ān-ḫ̌or

222[b] 214[b] 342 Oḳına uġraġıl ʿUzzā vü Lātüñ
Ki kem olmaḳ dilersin ʿizz-i Lātüñ

343 Gidüp andan ʿÖmer bir yire vardı
Ki anda bir mesāvī ehli vardı

344 Didi ṭurma yüri şehr içine çav
Müsülmān oldum itgil illere çav

345 Yürüyüp bu sözi ol şehre yaydı
Ya hengām-ı güz idi ol ya yaydı

346 Ḫaber girçek mi ola diyü ya ne
Ebū Cehle işiden vardı yana

347 Diyüben bes didük ḫayr işe mātem
Ḳureyşe ol gün oldı rūz-ı mātem

348 Dirildiler ḥarem içine ol dem
Fitenden başladılar urmaġa dem

349 Ki Dārü'l-Ḫīze-rānı başalar tīz
Döke aṣḥāb ḳanın tīġ-ı ser-tīz

350 Bu cānibde ʿÖmer olup revāne
Varup Muḫtāra didi kim revā ne

351 ʿİbādet ideler küffār ẓāhir
Nihān olmaḳ neden bu dīn ṭāhir

352 Namāzı Kaʿbede varup ḳılalum
Ḳureyş iderse cenk biz de ḳılalum

353 Diyüp Muḫtār ḫoş ṭurdılar aṣḥāb
Yürüdiler çıḳup gülbang-ı aṣḥāb

354 Olup kendüsi āteş-tabʿ ü yalıñ
ʿÖmer öñce elinde tīġ-ı yalıñ

355 Biʿaynih tīġ-ı hindīye urup dest
Yeñince Ḫamza daḫı bile hem-dest

356 ʿAlī daḫı dönüp şīr-i jeyāna
Gider baḳmayup aṣṣı vü ziyāna

357 Resūl öñince üç merd-i dilāver
Yüridiler neheng-āsā dilāver

358 Muḳābil olsa Rüstem birisine
Revān virbirdi tenhā birisine

359 Ḳalan serdār erenler de ḳafadār
Dönüş yoḳ dinse olur yiriñüz dar

360 Dinilmişdi Bilāli (de) bile aluñ
Ḫoş-āvāz ile bu ṣavt-ı Bilālüñ

223[a] 215[a] اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبْدَهُ وَرَسُولُهُ
رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ[202]

361 Ezān emr olmış-idi daḫı ol dem
Hele dimekle dem budur zihī dem

362 İrürdi zemzemeyle ʿarşa āvāz
Ki kendüydi ḫoş-elḥān u ḫoş-āvāz

363 Urup gūş ol dem-i şīrīn-zübāne
Ḳılıçlar elde mānend-i zebāne

364 Giderlerken Resūl itdi bir endīş
Ziyān eyleye mi diyü bed-endīş

365 Revān Cibrīl ile bu āyet irdi
Derūndan vehm endīşesin ırdı

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ[203]

366 Revān aṣḥāba Muḫtār oḳudı şad
Yürüdiler işidüp külli dil-şād

367 Ḳureyşüñ de bu-y-iken ittifāḳı
Ki başalar o cāy-ı ittifāḳı

368 İşitdiler ḥazīn āvāz ile key
Gelür bir zemzeme her ḥarfi bir key

369 Didiler didügüñüz geldi işde
Hüner-vār-ise gösterüñüz işde

370 Resūlullāhı alup orta yire
Gelürler mesned olup bir bire

371 Elinde üçinüñ tīġ-ı dem-āşām
Ki ire rūz-ı ʿömr-i düşmene şām

[202] Kelime-i Şehadet. Kur'an, Tevbe 9/33, Meali: "O (Allah), müşrikler hoşlanmasalar da (kendi) dinini bütün dinlere üstün kılmak için Resulünü hidayet ve Hak Din ile gönderendir."
[203] Kur'an, Enfal 8/64, Meali: "Ey Peygamber! Sana ve sana uyan müminlere Allah yeter."

372 Naġamlarla Bilāl bin Ḥamāme
Gelür murġ-ı seher-veş ne ḥamāme

373 Belik birle didi Bū Cehl bu ne
Ki bunlar beñzemez ḳavm-i zebūne

374 Olup vehm-i elemden cümle bir dīn
Gelürler āşikāre itmege dīn

375 İvümüzi ḫarāb itmek dilerler
Cefā tīġıyla baġrumuz delerler

376 Diyünce böyle bu aṣḥāb idüp ḫīz
Yitişdiler nite bād-ı seher-ḫīz

223[b] 215[b] 377 ʿÖmer varup ilerü didi iy ḫalḳ
Demīdür k'ola işde gerden ü ḥalḳ

378 Serāser bilüñüz āzād ü bende
Resūl öñinde cān olduḳca tende

379 Dürişürüz bu gün bütler ṣınınca
Urışuruz yorılup uṣanınca

380 İderüz Ḥaḳ ivinde cebr-i ṭāʿat
Ne ġam itmezseñüz daḫı iṭāʿat

381 Diyince bu sözi ol server-i şeng
Kimi tīġ aldı ele kimisi seng

382 Revān ol üç dilīr-i şīr-i cengī
Dilediler k'uralar cenge çengi

383 Urup şīrāne naʿra k'oldı ḥamle
Ḳureyş ol ḥamleden ṭaġıldı cümle

384 Namāza baġladılar varuban ṣaf
Bile Ṣıddīḳ u ʿOs̱mān mis̱l-i Āṣaf

385 Namāz olduḳda ṭutupdu ṭavāfa
Nebī kim girdi devrān-ı ṭavāfa

386 Degül bu kim diye her büt diriydi
Çıbuḳla her birin dürtüp dir idi

وَقُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ۚ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا[204]

387 Ṭavāf içinde bu aşnām dinüp
Maḳām-ı aşla kim varıldı dönüp

388 Olınup ara yirde didi didi
Ebū Cehl-i laʿīn de böyle didi

389 Ki dirdüm ben size iy ḳavm-i ġāfil
Ki bundan olmañuz igende ġāfil

390 Sözüme olmadı çün diñlenilme
Daḫı olur mı bize diñlenilme

391 Görüñ ne işe ṭutabaşladı yüz
Ḫalāyıḳ döndiler uymaġa yüz yüz

392 Ebū Ṭālib didi incinme neye
Ki ḫˇoher-zādeñ içünse bu ne ya

393 Bürāderlerüm ile iki oġlum
Benüm de uydular ġam yimen oġlum

394 Bilürem kim Nebīdür kendüsi ḥaḳ
Cihān ḫalḳına ider daʿvet-i Ḥaḳ

224[a] 216[a] 395 Bu sözler de uruban baġrına tīr
Ṭaġıldılar oradan yine bir bir

396 Ki ḫalḳa serzeniş iderdi her geh
Dirilüp maḥfil olsa gāh ü bī-geh

397 Ki ḳopdı arada bir cādū kişi
Diler k'iṭāl ide bu köhn[e] kişi

398 Göçüñüz ḳavmüñüze daḫı yitmez
İş olmaz ḫod cihān içinde bitmez

399 Kimi kızuñ varuban oġlı uya
Ḳarındaşı kimüñ de böyle uya

400 Degül cāy-ı ʿaceb çıḳmaḳla başa
Dimese kimseye ʿālemde paşa

[204] Kur'an, İsra 17/81, Meali: "Yine de ki: Hak geldi; batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkumdur."

401 ʿÖmer k’oldı müsülmān dili bu kez
Ḳısaldı özenür-iken niçe kez

402 Büyük acısı buñaydı be-ġāyet
Ki irdi varmıyana böyle ġāyet

403 Yañup yaḳıldı ol dūn görmeyüp ḫ̬ˇāb
Diyüp olunca ġam-gīn böyle bī-ḫ̬ˇāb

404 Yürüyüp ḫ̬alḳını yik-sā[n] dişürdi
Unutmışın hep ögine düşürdi

405 Didi ḥālüm benüm key oldı düşvār
Göze göz dir misiz derd ile düş var

406 İyitdiler ne dirseñ biz de tābiʿ
Bi-ḥamdi’llāh ki bī-ḥaddür tevābiʿ

407 Didi Bū Cehl imdi fikr işbu
Ki ḫ̬ˇoher-zāde oḳına dirse iş bu

408 Dögüp sögmekle yüz yüz döndürile
Ola kim eski dīne döndürile

409 Ger olmayup yine ḳaldursa engüşt
Uralum şol ḳadar kim ola ān gūşt

410 Birine olmayınca bu ḳıyılmaḳ
Olunmaz dīn-i Aḥmedden ḳayılmaḳ

411 Dinüp ḫ̬oş-rāy oḳıtdılar seḥergāh
Gehī düşnāmı telḫ̬ u luṭf ile gāh

412 Didiler şol ʿÖmersin sen ki her-dem
Ururduñ Aḥmedi aldurmadan dem

413 Beginüp ḳabul içinde bu rāyı
Dilerdüñ Lāt u ʿUzzādan burayı

224[b] 216[b] 414 Ki ḳatl-i Aḥmed elüñde olaydı
Senüñ ḍarb-ı girānuñla öleydi

415 Çün ol iş olmadı ḳo geçdüñ andan
Bu terk-i dīne ne diyelüm andan

416 Enīs ü hem-demiyken yār u ġam-ḫˇor
Seni vü bizi daḫı eyledüñ ḫˇor

417 Neçün yārāndan olduñ diyü bī-zār
Cemīʿi yaş döküp aġladılar zār

418 Didiler Lāt uʿUzzā dīnine bāz
Kerem ḳıl gel igende eyleme nāz

419 Ki luṭf issi ʿÖmersin baḳ bu söze
Teraḥḥum idüp uygıl yine söze

420 Didi Bū Cehl de yüzümüze kir
Getürme tek yine gel dīnüñe gir

421 Şu kim dimişdi ḳatl-i Aḥmed içün
Ḳomadı rızḳ-ı Bāḳī Aḥmedi çün

422 Senüñ olsun hep ol bile daḫı māl
Dek itme bizi bu vech ile pā-māl

423 Gehī giryeyle gāh olmaḳla ḫandān
Cemīʿi söylediler böyle çendān

424 Olup bozġun hepisinüñ ḳalaġı
Cevāba ṭutdılar küllī ḳulaġı

425 Ki göreler ʿÖmer de buña ne dir
İyitdi ḥażreti de zūd nedir

426 Firāset ehlisiz hep merd-i ʿāḳil
Degülsiz hīç bir sırdan da ġāfil

427 Yaradılmışda ḫod yik yoḳ beşerden
Beşerdür bes seçen de ḫayrı şerden

428 Ḥaḳı bāṭıldan olup ehl-i temyīz
İder insān daḫı ʿaḳl ile temyīz

429 Uralum biz daḫı mīzān-ı ʿaḳla
Muṭābıḳ mı görelüm naḳl ʿaḳla

430 Ḫalīl-i büt-şikendür ceddümüzçün
Anuñ ṣıduġına biz ṭapma neçün

		431	Ya İsmāʿīl itdi mi ya İsḥāḳ Büte secdeye ḫod olmadı is ḥāḳ
		432	Neçün anlar gibi biz ḳılmayavuz Eb ü ced dīni üzre ḳalmayavuz
225[a]	217[a]	433	Gelerek azana tābiʿ olına Büt-i nā-pāke secdeyle öline
		434	Nużar bin Ḥāris itdi ʿaḳl-ı ābā Özine yoḳ mıdı k'itdiler āba
		435	ʿÖmer didi anuñçün kāfir öldi Cihānda şol ki büt dīninde öldi
		436	İşidince Ebū Cehl itdi feryād Görüñ nice ider bu da diyü yād
		437	Didi öldürseñüzne ne ṭurursız Bu sözler birle neye ḳoṭurursız
		438	Hemān-dem girdiler ḍarb-ı girāne Diyeydük yoḳ lete ḥadd ü kerāne
		439	Ne deñlü urdılarsa ṭınmadı ol Ki dinmişdi aña da bürdibār ol
		440	Resūl itmişdi yaʿnī ṣabr ile pend Ki ol pend oldı dest ü pāyına bend
		441	Vegerni hep perākende ḳılurdı Ḳafan arslan gibi tenhā ḳalurdı
		442	Yidükçe let dir-idi uruñuz di ʿAtīḳuñ miṣliyem k'oldı aña di
		443	Taḥammüldür bize şimdi olan emr Taḥarrük bizde yoḳdur ḳılca bī-emr
		444	Göresiz ʿāḳıbet buyruldu̇ġı dem Ki nice dökülürmiş yirlere dem
		445	Araladılar āḫir ṭurdı şöyle Gelüp Bū Cehl didi dimdi söyle

446 Beni vü Mürseli kim eyledüñ yād
Bizi anlardan itdüñ ayırup yād

447 Nebīler-idi ḫod anlar muʿayyen
Ne iderse sezā ẕāt-ı muʿayyen

448 Muḥammed bārī kimdür k'aña uyduñ
İçimüzde od olup cāna öydüñ

449 ʿÖmer didi kim oldur ẕāt-ı eşref
Yaradılmışda yoḳdur andan eşref

450 Güzīn-i cümle mevcūdāt özidür
Döker güftāra geldükçe özi dürr

451 Cemīʿi ekrem-i nāsuñ yegi ol
Dü kevnüñ pādişāhı vü begi ol

225[b] 217[b] 452 Ne bilür kūr olan eyle ẕātı
Ki her eylük olupdur aña ẕātī

453 Şehinşāh-ı Rüsüldür Ḥaḳḳa bende
Gulām olsam ʿaceb mi aña ben de

454 Düşürem dir-iken ben anı dāme
Olup maġlūbı irdi ṣad nedāme

455 Göründi çün gözüme ol hümā-fer
Dönüp ʿuṣfūra bende ḳalmadı fer

456 Hüzebr öñinde oldum ṣan siyeh-güş
Ġulām olsam ʿaceb mi ḥalḳa der-güş

457 Maḥal ḳadri göginde kevkebe yoḳ
Yüzi ḳatında mihre kevkebe yoḳ

458 Olunca mesken-i ser-menzili gör
Göremez āfütābı şeb-pere kūr

459 Hezārān ṣaflara olan yüze yüz
Göresiz kim-imiş olduḳda üç yüz

460 Hele şimdi sükūn ivindeyüz biz
Yaḳındur k'ire çeşm-i düşmene biz

461 ʿÖmerde gördüler yoḳ fikr-i tebdīl
Görüben müşrik içre tāb-ı teb dil

462 Didi Bū Cehl ṭurmañ öldürüñüz
İrüp her biriñüz dest ildürüñüz

463 Diyince ol hemān müşrik yürüdi
Ṣanasın ḳatreyi deryā bürüdi

464 Urunca müşt ü sīllī her biri bir
Aradan çıḳageldi bir ulu pīr

465 Didi işüñ ṣoñını ṣanma mısız
Edepsüzlik niçe uṣanma mısız

466 ʿÖmerdür bu da ḳavm-i zūr issi
Ṣaḳınuñ yutmayasuz āḫir ıssı

467 Sizüñle bu daḫı çıḳardı başa
Velī bilüñ nedür sır bunda paşa

468 Ḳavī meşrebdür ol kim olmaġın ḫak
Size ṣunmaz el olup yaḳası çāk

469 Ḳoñ anı ḳılsa etbāʿı gelüp ceng
Uran kim bāzū-yı fūlāda diñ çeng

226[a] 218[a] 470 Bu güni koñ ḳayuruñ irtesinde
Bunuñ n'olduġı ẓāhir irtesinde

471 Diyince böyle küllī çekdiler yed
Didiler vallāh eyüdür dimez bed

472 Dilene ʿözri diyü her birinden
ʿÖmer de silkinüp ṭurdı yerinden

473 Egerçi kim yidi let döne döne
Ṭurup raḳṣ ora gitti döne döne

474 Ki irdi diyü bize de bu devlet
Odur bes ʿayn-ı devlet niçesi let

475 Varuban ḫażret-i Muḫtāra derḥāl
Beyān itdi dinilince nedür ḥāl

476 İyitdi olanı ḳahren ve cebren
Didi Mürsel *cezāke'llāhü ḫayren*[205]

477 Yitişdüñ ṣabr ile bir menzile kim
Velīyullāh olupdur aña ḥākim

478 Demīne dek idelüm ṣabr buña
Yitişür luṭf-ı Ḫaḳ āḫir ḫo būña

479 ʿÖmer de didi yoluña fidā cān
Ki sensin pāḍişāh-ı ins eger cān

480 Çekiceksiz bu cevri bize ne söz
Göyünsün dil idersem āh-ı dil-sūz

481 Bu meydān içre ser dönerse gūyā
Şikāyetle varılmaz güft u gūya

482 Diyicek geçmişüz biz ṭatlu cāndan
Duʿālar eyledi Mürsel de cāndan

483 ʿÖmerle buldı ḳuvvet ehl-i İslām
Olabaşladı revnak içre İslām

484 Bile dīn yoluna çekdi kemer berk
Ḳuşanmaz ġayretile bes kim er berk

485 Resūlüñ ṣoḥbetinden hīç bir dem
Irılmazdı diyüp her-dem zihī dem

486 Ḳanāʿat taḥtınuñ olmaḳla mīri
Firāġat milkine iderdi mīrī

487 Çeküp tevḥīd ile ḳalbe ḥavālī
Olundı ẕikr mülki rūḥa vālī

488 Vilāyet şehrine olmaḳla mālik
Göñülde ḳıldı çoḳ seyr-i memālik

226[b] 218[b] 489 Ḳoyup sūd u ziyān ẕikrini dilden
Metāʿ-ı zühde bil baġladı dilden

490 Dıraḫt-ı zühd ü taḳvā virüben Bār

[205] "Allah iyiliğini versin" anlamında Arapça bir ibaredir. Ceza, karşılık demektir. İyiliğe iyi, kötülüğe kötü karşılık anlamında duâ veya bedduâ olarak kullanılır. "Cezâke'llâh" sözüne hayır (iyilik) kelimesi eklenirse duâ anlamına olduğu anlaşılır. Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 34.

Resūlullāh oldı hem-dem ü yār

491 Ṭadurdı şerbet-i *men lem yeẕuḳ*dan[206]
Ḫalāṣ oldı cināyetle yazuḳdan

492 ʿUlum-ı bāṭın içre ḳıldı aʿlem
Daḫısın bilmezem *vallāhu aʿlem*[207]

493 Libās-ı faḳrı ḳıldı kisvet-i ḫāṣ
Ki oldı şöyle ol da ḫāṣü'l-ḫāṣ

494 Bu yolda olmaġın ser-tāc-ı aṣḥāb
Yöneldi rāḥ-ı fakra ekser aṣḥāb

495 Ṭarīk-i enbiyādur evliyā hem
Ki bu yol ehline yoḳ ḫavfdan hemm

496 Bu fānī milke baḳmaz merd-i ʿākil
Beḳā ivini zeyn it olma ġāfil

497 Cihānda māl ile Ḳārun k'olasın
Alup manḳır gider misin k'ölesin

498 Senüñse daḫı ger mülk-i Süleymān
Yine mülk ol-durur ḳanı Süleymān

499 Beḳāsı olmayana virmegil dil
Fenā it kendüñ erseñ merd-i pür-dil

500 Ki yaʿnī ölmeden öñ ölegörgil
Sebīl-i Aḥmed-i muḥtāra girgil

501 Dü ʿālem varlıġın yoḳluġ ile bul
Delīl-i Ḥaḳ saña gösterdi ḫod yol

502 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

[206] Yeẕuḳdan: Metinde yezuḳdan şeklinde imla edilmiştir. "Başka şeyi tatmayan bilmez" anlamında Arapça bir ibaredir.
[207] "Daha iyisini Allah bilir" anlamında Arapça bir ibaredir.

Ḥikāye-i İslām-ı Seyf bin Ḫaledce ki Mālik-i Vilāyet-i Servāt būd

503 Ġıdā-yı rūḥdur bu ḳavl-i nīgū
Ki şod mervī çunīn ez ḳavl-i nīk o[208]

504 Eḳālīm içre Mürsel k'işidildi
Kime buġz u kime ḥubb iş idildi

505 Ḥicāz ilinde Servāt adlu bir il
Meger vardı gelürlerdi aña il

506 Dinürdi şehlerinüñ adına Seyf
Elinden gitmez-idi gürz eger seyf

227[a] 219[a] 507 Resūlüñ vaṣfını nāgeh k'işitdi
Ḥased odı derūnına iş itdi

508 Ṭarılġanup gücendi key idüp ḫışm
Ġażabla ḳāse-i ḫūn oldı ṣan çeşm

509 Didi şimdi bir uymış var mı aña
Ki ol cādūyı eylüklerle aña

510 Didiler aña Bū Bekr evvel uymış
Çoġalmış soñradan hemān uymış

511 İyitdiler be-nām aʿ yānı bir bir
Ṣan oldı her birinüñ ẕikri bir tīr

512 Yitişüp ḥıḳd odından baġrına key
Yanup yaḳıldı nār-ı ḫışm ile key

513 İyitdi nic'ideyüm neyleyüm ya
Ki ḳıldı tīr-i ḥayret ḳaddümi ya

514 Çeküp leşker ḳılursam ḳaṣd-ı bī-kār
Dökülüp ḳan arada çoġ olur kār

515 Vegerni varmaz-isem ben ölürem
Bu ġayret birle dil-ḫaste oluram

516 Niçe gün ḳıldı böyle olmaz efkār
Ki kendüzini efkār itdi efgār

[208] Ki güzel sözden o böylece rivayet olundu.

517 Olup nā-çār şāʿirler düşürdi
Ögine gör şeyṭān ne düşürdi

518 Ki yaʿnī ḥażretini hecv ideler
Ḳılalar hezl içinde yoġ edeler

519 Yiyüben her ḫar u nā-pāk kāhin
Diyeler sāhir ü kezzāb u kāhin

520 İdüp nazm ile her nā-dān u kec-rāy
Oḳıdılar gelüp didi zihī rāy

521 Ki yanḳūma saçıldı bir pere ṣu
Hele fi'l-cümle oldı ḳalb yik-su

522 Oḳıdup irene iderdi inʿām
Ṣanurdı nesne anı degme enʿām

523 Ḳatına Mekkeden gelseydi bir merd
Yidürüp içürürdi ol cüvān-merd

524 Cehālet birle hezliyād iderdi
Resūlüñ semʿine irmekdi derdi

525 Büte sevgend virüp yalvarurdı
Ki yaʿnī dīni üzre yol varurdı

227[b] 219[b] 526 Oḳuñ dirdi bunı Aḥmede ḳarşu
Unutmamaḳçün itdün ẕikri ḳarşu

527 Benüm aġzumdan ol kezzāba idüñ
Seni tekzīb ider hem siz de idüñ

528 İdüp taʿlīm böyle her zevātı
Revān virbirdi niçe her zevātı

529 Velī varup dimezdi hīç kimse
Gören ġaşş[209] olur-idi her kim-ise

530 Müṣennā adlu bir ḫoş-ser var-idi
ʿArap içinde merd-i server-idi

531 Olurdı kārubāna kendüsi baş
İderdi vehm andan düzd ü evbaş

[209] Gaşş: Kelimenin aslı gaşy olup metinde konuşma dilinde kullanıldığı şekliyle imlâ edilmiştir.

532 Virürdi eyü ata daḫı çoḳ zer
Gören dirdi meger zerden bu bizer

533 İderdi Seyf ile de viriş alış
Er-idi ṣāfī bilmez-idi al iş

534 Müṣennā Ḫaldec'oġlı Seyfe ṣad bār
Buluşmışdı yine irdi açup bār

535 Kelām içre sözi söz iderek cerr
Seḫun evṣāf-ı esbe oldı müncer

536 İyitdi Seyf bir at bende de var
Süheyl-āsā revān ḳavs-ı ḳuzaḥ var

537 Getürdüp gördiler bir kūh-peyker
Ṣabā irmez revīşde niçe peyk er

538 Naẓīri yoḳ cemāl içre bahāda
Müṣennā didi buña ne bahāda

539 Biñ altun viren alur didi çün Seyf
Müṣennā biş yüz üzre gitdi çün seyf

540 Bu vech üstine bes olundı bāzār
Virildi ḫod dinilmez daḫı bāz ar

541 Velī iẓhār idüp buġż-ı Resūlī
Müṣennādan daḫı ṣordı Resūli

542 Didi ol sāḥiri gördüñ mi sen de
Ḫod āṣār-ı siyāhat bellü sende

543 İyitdi ġāyet eyü bilürem ben
Ki olmaz ʿālem içre eyle yik-ten

544 Didi çoḳ sözi ḳo gel hecvine baḳ
Yiter eylükleri aña laḳab yaḳ

228[a] 220[a] 545 Oḳıtdı her ẕevātı aña yek ser
Müṣennā açmadı fem ḳaldurup ser

546 İyitdi Seyf böyle esb-i tāzī
Virilmekden saña bu-y-idi bāzı

547 Ki bu hecvi iletesin özine
Bile tā kendü ne-y-imiş özi ne

548 Müṣennā gerçi anı aldı gitdi
Bu ḳavl-i bedle līkin ʿaḳlı gitdi

549 Taḥayyür birle ol dūn fikre batdı
Gözi görmedi uyḳu gerçi yatdı

550 Didi göñli gerekmez bize bu at
Eġer aṣṣısı biñ zer-ise de at

551 Ṣabāḥ iletdi esbi eyleyüp al
İyitdi size lā yoḳdur yine al

552 Ki Muḫtārı severdi cān u dilden
Cemīl evṣāfını ḳomazdı dilden

553 Henüz olmamış-idi ol müsülmān
Velī dimişdi Ḳudret ol müsülmān

554 Özinden luṭf-ı Bārī idüp āgāh
Buluşurdı Ḥabībullāh her gāh

555 Alup altunını kim yola girdi
Varup Mekkeye çün Muḫtārı gördi

556 Müṣennāya irince çeşm-i Muḫtār
Tebessüm ḳıldı ḫoş-vech ile Muḫtār

557 İyitdi kim seferdeymiş Müṣennā
Bu ẓāhirdür ver aḥbār-ı müṣennā

558 Diyince böyle ol öpdi ayaġın
Ṭurup el kavşurup ṭurdı ayaġın

559 Didi vardum belī Servāt iline
Bilürdüm Seyf kimdür hem ili ne

560 Bir atın biş yüz altun ile aldum
Ya ebreş ṭutġıl anı yāḫod aldüm

561 Ḳuluñdan ṣordı siz ʿālī cenābı
Didüm ben de ki bī-hem-tā cenābı

562 Diyüp yoḳ ġaybetüñ üze ki girdi
Hemān-dem yüregüme ḳan yügürdi

563 Didi bu şart ile virdüm atı hem
Ki hezliyyāt ola sinüñle bā-hem

228[b] 220[b] 564 Varup yüzine ol cādūnuñ oḳı
Yitişsün baġrına bu ḥarf oḳı

565 Benüm düşmenligümi aña bildür
ʿAdūsıyam ben anuñ niçe yıldur

566 Bu şart ile olıcaḳ yine virdüm
Senüñ ẕiḳr-i cemīlüñdür ḫo virdüm

567 Resūlullāh didi girçek sözüñ ḥaḳ
Bize çoḳdan ider Seyf anı nā-ḥaḳ

568 Girüpdür ḳalbine şeyṭān-ı pür-şer
Murādı bu kim āḫir ḳopara şer

569 Ben aña uymazam girse de ele
Ki ḫannās anı uydurmışdır ala

570 Yüzine urmazam görsem de ʿaybın
Ki Ḥaḳ bilür kişinüñ sırr-ı ġaybın

571 Bizüm eylükdür idene daḫı bed
Döñerlerse de ṣunmazuz aña yed

572 Getürmeyüp dile cebr ile cevrin
Dilerüz Ḥaḳdan aña yine ḫayrın

573 Şefīʿ-i cümle maḫlūḳ eyledi Ḥaḳ
Saʿādetlü şu kim bile sözüm ḥaḳ

574 Yaratdı Ḥaḳ benümçün ʿarş u ferşi
Ṭutısar ümmetüm hep rūy-ı ferşi

575 Virür Ḥaḳ cennetin yaña uyana
Zihī şol cevāb ġafletden k'uyana

576 Müsennāya yitişüp luṭf-ı Bārī
Gelüp īmāna devlet oldı yāri

577 Resūl ol şevḳe inʿām itdi bir at
Ki her bir gözi idi ṣanki mirʾāt

578 Revīşde bād-ı ṣubḥ olmazdı hem-pā
Degüldi eblāḳ-ı çerḫ aña hem-tā

579 Resūl ol gün ʿAtīḳ ivine vardı
Gülistān itdi ivin yüzi verdi

580 Sefer ḳaṣdında gördi baġlamış bār
İyitdi ḳanḳı yaña ʿazm iy yār

581 Didi Servāt iline görinür rāh
Bizümle himmetüni eyle hem-rāh

582 İyitdi Ḥaḳ bilegce yoluñ açuḳ
Didi Seyfi görüp misin didi çoḳ

229[a] 221[a] 583 Başında çalḳanup cehl ile beyni
Demādem itdürürmiş hecv bini

584 Didi Bū Bekr ben çoḳdan işitdüm
Anuñçün oġlına ben de iş itdüm

585 Bahālu bir bizüm var-idi kem-yāb
Ki her sultān u mīre olurdı bāb

586 Gelüp çoġ istedi benden ki ala
Didüm yoḳ aña lāyık bizde kālā

587 Üşürdi başuma gerçi dilekçi
Didüm el-ḳıṣṣa virmezem dilekçi

588 Virüp dinār biñ biñ penc ü ya çār
Alımadı dönüben gitdi nā-çār

589 Kināne ibn Seyf-idi adı hem
Revān oldı iḫāṭa eyleyüp hem

590 Didi Mürsel ol ile kim giresin
Nedür Seyfüñ bize buġzı göresin

591 İyitdi yār-ı ṣādıḳ ber-ser ü çeşm
Diyeyüm dökse ḳanum eyleyüp ḫışm

592 Çün ol iḳlīme gidüp irdi Ṣıddīḳ
Çoġ itdi anda da maʿlūm-ı ṣıddīḳ

593 Süheyl adlu biliş görince anı
Hezār iʿzāz ile ḳondurdı anı

594 Ki Seyfüñ ʿammızādı-idi ol kes
Kerīm-idi degüldi merd-i nā-kes

595 Ḳonuḳsuz yatmaḳ olurdı igen az
Ki nefsine yoġ-idi ḥırs eger az

596 Öñice ṣubḥa dek yinüp içildi
Seher yüki ʿAtīḳuñ kim açıldı

597 Ne kim var-ise dībā vü müzehheb
Çıḳarup zeyn-i dükkān eyledi hep

598 Kināna istedügi biz bile
Ki istidʿāsı varmış-idi yile

599 Bu vech ile ki zeyn itdi bisāṭı
Göricek ḫalḳ eyle inbisāṭı

600 Varup didiler ibni Seyfe ol biz
Gelüpdür ayaġuña gördük uş biz

601 Bile minnet alınsun şimdi andan
Gelüben zeyn-i dükkān itdi andan

229[b] 221[b] 602 Kināne Seyfe varup itdi şekvā
Didi giryeyle yoḳ sözümde şek va

603 Zer-i ḫāliş döküp bir bize yüz yüz
Baña virmedi Sıddīḳ aḫtarub yüz

604 Gelüp bunda Süheyl ivine ḳonmış
Dükān zeynine ol biz daḫı ḳonmış

605 Diyince Seyf oḳıtdı ʿammızādın
Ġam itmege ʿAtīḳuñ berk ü zādın

606 Didi şol ivüñe ḳonuḳ olan er
Saña mihmān degül miseydi ol er

607 Döküp ḳanın alurdum hep ḳumāşın
Ḳılurdum nuḳl yirine ḳum aşın

608 Ḫalāṣ oldı saña olmaḳla mihmān
Yüri vardı bayaġı yine mih mān

609 Velī oġlum didügi bizi beyʿ it
Bahāsıyla bile vir etmek ü it

610 Süheyl iyitdi yā Rab vechi gine
Ne-y-iki böyle ʿavf olundı yine

611 Didi Seyf iki dürlü var cürmi
Sezādur yaralansa külli cirmi

612 Biri bu Aḥmedüñdür yār-ı cānı
Uyup evvel ol atdı oda cānı

613 İkinci oġluma satmadı bir biz
Ki yaʿnī Aḥmedi sevmeneyüz biz

614 Hele var biş yüz altun işde alġıl
Ki birine daḫı ḳarmadı al ġıll

615 Alup altunı Ṣıddīḳa ki vardı
Didi ṣat bunı ol aylaḳ virdi

616 İyitdi bu iki dür ḫūb u zībā
Bilesince iki dürlü de dībā

617 Size o armaġanum ehlüne bu
Ki güftāruñdan irdi cāna ḫoş-[bū]

618 Ne ola sizlere lāyıḳ diyü dil
Tefekkürdeydi oldum şimdi ḫoş-dil

619 Süheyl iyitdi yoḳ zerle aluram
Sen altun ben metāʿ issi oluram

620 Didi ol da Ḥabībüm hürmeti çün
Bilürsin ne ḳatumda hürmetiçün

230[a] 222[a] 621 Ger almazsañ ṭurup bundan göçerem
Meveddet niteliginden geçerem

622 Gedāya bunları üleşdürürven
Sizüñ ḫayruñuza ulaşdururven

623 Bu ḥayretle Süheyl olmaġ ile denk
Didi buña ʿivaż n'ola k'ola denk

624 Ḳasem Bū Bekr böyle ki iyledi çün
Süheyl iyitdi alınmaz benümçün

625 Melik Seyfüñ bir oġlı var añadur
Zeriyle virilür dirseñ aña dürr

626 Biñ altun her zirāʿīne ki vire
Cihānuñ ḫalḳı da hep diye vire

627 Ḥabībüm hürmetiçün virmezem ben
Bilem kim pārelene tīġ ile ten

628 Taʿaccüble Süheyl irişdi Seyfe
Didi ṣatmaz el urdı Seyf seyfe

629 İyitdi eyü varmış irdi ol dem
Ki gide māl ü rızḳı döküle dem

630 Dürüşdi çoḳ Süheyl itmedi aṣṣı
Bahāne-cūya yalvarmaḳ ne aṣṣı

631 Süheyli daḫı āḫir ol dil-āzār
Segidüp şöyle k'itdi itden azar

632 Sürüp didi k'Ebū Bekr işi bitdi
Segirdimle Süheyl ivinde bitdi

633 Diyüben ḥāl böyle gizledi tīz
Be ferzendeş dü ṣad kes dād o nīz[210]

634 Gelüp derḥāl itdi żabt mālın
Diler kim öldüre hem pāyımālın

635 Ṭaleb ḳıldı Ebū Bekri bulunmaz
Nire gitdi ne yirdedür bilinmez

636 Süheylüñ ivini başmaḳ diledi
Süheyl iyitdi n'olusar diledi

[210] Ki evlatlarından iki yüz kişiyi de verdi.

637 Alınup tīġ ellerde teber de
Hemān girdiler anlar da neberde

638 Bir öñcü merd-i müşliḥ ara yire
Girüp yir yoḳ didiler tīġ ü tīre

639 Yine ḳavm ü ḳabīlesiz degül yād
İdüñ yüz yüze āḫir itmesin yād

230[b] 222[b] 640 ʿAtīḳuñ ḫod nesi varsa alındı
Anı da eyle ṣan ḳim kem olundı

641 Bu sözlerle hele fitne başıldı
Ṣalınup terkeşe oḳ ya yaşıldı

642 İrüp bir ʿabdi muḥtāra ʿAtīḳuñ
Didi şimdi bu ḥāl içre ʿAtīḳuñ

643 Revān dergāh-ı Ḥaḳḳa ṭutuban yüz
Niyāz itdi Resūlullāh yüz yüz

644 İyitdi ṣaḳla anı yā İlāhī
Ki sensin cümle maḫlūḳuñ İlāhı

645 Vir āsānlıḳla ol girdābdan yol
Ki baḥr-ı ḳayż u cūduñdur igen bol

646 ʿAdū şerrinden anı ṣaḳla yā Rab
Ki sensin Ḳādir ü Ḥāfıẓ Eḥad Rab

647 Bunuñ emṯāli daḫı didi niçe
Kimem ben kim diyem her biri nice

648 Hemān sāʿat yitişdi peyk-i ḥażret
Selām ider didi sen ẕāta ḥażret

649 Celāl ü ḥürmetiçün kendü yāri
Penāhumda-durur niteki yarı

650 Zevāl olmaz özine ḳaldı kālā
Kimüñ ne cānı vardur anı k'ala

651 Ne deñlü tīz-tabʿ u tünd-ise Seyf
Olur fermān u rāmuñ çekmedin seyf

652 Ne dilersen ḳıluram ḳudretüm var
Muvāfıḳ yāruñ içün ġam yime var

653 Diyüp Cibrīl gitdi k'özi ḳaldı
Hemān-dem şükr birle secde ḳıldı

654 ʿAlīy-i Murtażāya iki hicin
Getürdüp daḫı uydurmadı sīçin

655 Ḳımād-ı Mışrī[211] iki giydi cāme
Gerek bes cāme daḫı çeşm-i ḫāme

656 Yemen-i bürd aldı bir de egne
Ṣanasın görmemişdi hīç igne

657 ʿİmāme ṣardı bīdevī ʿArab tek
ʿAlīyi bile aldı bes hemān tek

658 Ḳuşandılar ḳılıç daḫı ḥamāyil
Süvāre oldılar Servāta māyil

231[a] 223[a] 659 İdince vird-i ẕikr-i lā-mekānı
ʿAyān oldı revān ṭayy-i mekānı

660 Ḥabībine ol uzaḳ yolı Bārī
Yaḳīn itdi igen ġāyet de Bārī

661 Diyince ha hemān-dem yunıla yüz
Tecellī ḳıldı ol ile bugün yüz

662 Ol iḳlīm içre gördiler besātīn
İgen çoḳ irmiş emr ü dü besātīn

663 Yaşarmış her ṭarafda murġ-ı zārı
Ḳılur yüz zem zem ile murġı zārī

664 Aḳup her yañadan bir ḫūb-çeşme
Revān rūḥa bağışlar nūr çeşme

665 İrüp çekmeklige yārin kenāra
Revān ol serv indi bir kenāra

666 K'aḳardı çağlayup şu diye bestān
Sebīlem yaʿnī işde bāġ u būstān

[211] Ḳımaṭ: Sargı bezi, örtülecek bez.

667 İrem-veş bāġda bir devlet issi
Yürür ḫüddām ile dimez gün ıssı

668 İyitdi yā ʿAlī dime ne-y-imiş
Getür şundan var aḳçamuzla yimiş

669 Diyüp ber-ser gül-i nevreste vardı
Güle düşürdi bāġı yüzi verdi

670 Yitişdürdi velīyullāh selāmın
Ṭurup ikrām ile aldı selāmın

671 Yüzinde ḳaldılar ḥayrān mih ü kih
Ṣunup zer didi luṭf idüñ fevākih

672 İyitdi merḥabā iy merdüm-i çeşm
Ne ḥācet aḳça-y-imiş ber-ser ü çeşm

673 Diyince meyve pür bir ulu ṭabla
Getürdiler müşābih ulu ṭabla

674 Götürmişken iki er çeke āsīb
ʿAlī ṣunup götürdi nitekim sīb

675 Alup çün kim yöneldi ḥażretine
Didiler böyledür bu ḥażreti ne

676 Diyüp ol şaḫṣ yā Rab bu kimiki
K'ulaşmışlar muḳārin kevkeb iki

677 İrince görmege ol ṭāliʿ i saʿd
Çıḳınca ḳarşuladı ṭāliʿ -i saʿd

231[b] 223[b] 678 İyitdi ḥażreti getür ʿAlī var
Mülāḳāta bizümle raġbeti var

679 Saʿādet bağı naḫlı virmege bār
Varup didi [ʿAlī] bismi'llāh iy yār

680 Gelüp Muḫtāra ḳarşu çökdü ḫoş-diz
Diyeydüñ mīrdür ya ṣāḥib-i diz

681 Mukaḥḥal nerges ile ḫaṭṭ-ı reyḥān
Yüzi gül-zārı içre ḳaldı ḥayrān

682 İyitdi kimsin iy serv-i gül-endām
Ki hirgiz görmedüm ben böyle endām

683 Didi benven Muḥammed verd-i iblāʿ
K’iderem ḫalḳa emr-i Ḥaḳḳı iblāġ

684 İyitdi ol nedür daʿvet neye hem
Ki ʿālem ḫalḳı oldı böyle der-hem

685 Didi birdür Yaradan daʿvet aña
Añan hem ḥażretin birlikle aña

686 Ki oldur Ḫālıḳ u Rezzāḳ-ı ʿālem
Bir ol dimekle oldı iki ʿālem

687 Şunuñ gibi Ḫudāyı ḳoyuban ḫalḳ
Ṭaparlar büte diyüp Ḫālıḳ-ı ḫalḳ

688 ʿAceb budur ki kendüler düzerler
Varup büthāneler içre dizerler

689 İderler bir cemāde secde dönüp
Boyun ṭutmazlar emre Ḥaḳḳa dönüp

690 Olunmaġın ḍalālet içre gümrāh
Beni gönderdi Ḥaḳ kim gösterem rāh

691 Biraz da ḳıldı evṣāf-ı cinānı
Ki meyl itdi tamām aña cenānı

692 Dönüp ṭamu ʿazābın söyledi hem
Dil-i pākini aldı ġuṣṣa vü ġam

693 Revān götürdi engüşt-i şehādet
Ḥaḳuñ birligine itdi şehādet

694 Olup ṭāliʿ muḳārin k’işi oñdı
Resūl aña feraḥla Seyfi añdı

695 Neʿam didi anuñ da bāġı işde
Özi ḫüddāmı ile anda işde

696 Ḫaber virdi Ebū Bekri ṣorınca
Ki ḥālātında ḳomadı ṣorınca

232[a] 224[a] 697 İyitdi yā ʿAlī ṭur gel varalum
Murād-ı Seyf her neyse virelüm

698 Olunmaḳlıġa feth-i bāb Seyfe
Yitişdiler süvāre bāb-ı Seyfe

699 Ḫırāmān yüridi çün baġ içine
Serāser nūra batdı baġ içi ne

700 Yüriyüp Murtażā öñce açar yol
Ki yol olmaz çıbuḳdan bāġda bol

701 Görürler ṣandal-ı sīm üstine Seyf
Oturmış dizi üzre ḳoyuna Seyf

702 Ṭururlar ḳarşuda zerrīn-kemerler
Yitişmezler ḫod ol cāme kem erler

703 Diyince bu çıbuḳ çıldırdusı ne
Ṭuş oldı ḥażreti Seyfüñ gözine

704 Görür bir māh-rū ḫurşīd-ṭalʿat
Gelür bāġ içre ḳılmış ʿarż-ı ṭalʿat

705 Öñünce bir nihāl-i serv-i dil-cū
Ki eyle gül budaġı görmedi cū

706 Diyüp gördük bi-ḥamdi'llāh bir yüz
Varuban ḳarşu didi merḥabā yüz

707 Alup vardı hezār iʿzāz birle
Bunı bilmez ki dinür Ḥaḳḳı birle

708 Kelām içinde ḳatup bala yaġı
Geçürdi kürsiye ḳonup bayaġı

709 İyitdi her ne gevhersin ne kāndan
Ki miṯlüñ gelmedi yemden ne kāndan

710 Ḳonuḳ mı ṣaldı yoḫsa bize Allāh
Neʿam diyince didi bāreka'llāh

711 Ki ṭutdı yüz baña ṭāliʿ zihī dem
K'olundı sen meh-i tābāna hem-dem

712 Didi destūruñuz birle gidüben
Żiyāfet ḳaydı üzre olayım ben

713 Resūl iyitdi n'ola ḫoş-maḥaldür
Kim eydür böyle söze nā-maḥaldür

714 Ṭurup Seyf atlanup ḫüddāmı-y-ile
Giderlerken yol üzre yile yile

715 Didiler Seyfe bu vech-i ḥasen kim
Ki ẕātıdur göñül milkine ḥākim

232[b] 224[b] 716 İyitdi bir melikdür ġālibā bu
Çerisinden cüdā düşmiş k'olur bu

717 Bu iḳlīmi temāşa itmek ister
Degül ẓāhir murādı üştür ester

718 Bizüm hem adumuzı işidüpdür
Nezāket birle böyle iş idüpdür

719 Ki göre ṭavrumuz ne biz de neyüz
Muʿayyen ẓāhirā ḫod esterüyüz

720 Diyerek böyle gider ive ive
Yitişdi çünki teʿcīl ile ive

721 Var-idi bir ʿamūsı merd-i ʿārif
Çoġ idinmişdi ʿilm ile maʿārif

722 Ḥarem şehrine çoḳ çoḳ girmiş-idi
Resūli niçe defʿa görmiş-idi

723 Ṣıfāt u sīret ü ẕātın bilürdi
Hezārān ṣafda istese bulurdı

724 İyitdi Seyfe ne bu kār-ı taʿcīl
K'idersin yilmek ile kārı teʿcīl

725 Didi būstān içinde iki kimse
Gelüpdür baña Ḥaḳ bilür kim ise

726 Birisi orta yaşlu eşref-i nās
Melekdür dinse olur nicesi nās

727 Celāl ü rütbet içre ḳadri ʿālī
Cemāl içre anuñ cāh u meʿāli

728 Feṣāḥāt birle sözde ṣarf ider dürr
Yoġ aña söz ki key ʿālī güherdür

729 Şu vech ile ki var şekl ü şemāyil
Olur gören kişi elbette māyil

730 Müvecceh hüsn ü ḫulḳ u ḫūb-heyʾet
Ġażanfer-şekl merdüm şīr-heybet

731 Yüzin gören kes olur ġamdan āzād
Yüzi gül kendüsidür serv-i āzād

732 Biri de ṣanki tāze şāḫ-güldür
Dimiş Ḥaḳ ʿarż-ı ḥüsn it ḫalḳı güldür

733 Ṣalābet cism-i mevzūnına cübbe
Cemāli maẓhar olmış ʿayn-ı ḥubba

734 Mahābetle sirişte cism-i pākī
Muʿayyen kimseden yoḳ hīç bākī

233[a] 225[a] 735 Ferīd-i ʿaṣr-iken her biri żātı
Ḥayā vü ḥilm ikisine de żātī

736 Be-ġāyet sevdi ikisin daḫı dil
Ki her biri melikdür bellü pür-dil

737 Budur fikrüm niçe gün ḳulluḳ idem
Virem çoḳ mal olıcaḳ gitmelü dem

738 Ne idersem benüm cānuma minnet
Ṣiyāb ü esb-i tāzīye ne minnet

739 Didi ʿammūsı şallāh ben de görem
Sizüñle ṣoḥbet-i ḫāṣ içre girem

740 Diyüp ḫoş ive çün gitdi işine
Bu cānibde Resūlüñ gör işi ne

741 Meger bir ʿabd anda ṣu çekerdi
Ki noḳṣānına dinmeye çi kerdi

742 Dürişüp ṭolduram dir-idi ḥavżı
Anuñçün olmış-idi aña ḫavżı

743 Resūl iyitdi ol ʿabde berü gel
Pür idüp tülüge ṣu bile al gel

744 Getürdi emr-i ʿālī üzre çün ṣu
Revān açılmaġa başladı buṣu

745 Didi bu būsitān olmaġa sīr-āb
Ne vaḳte dek olur pür ḥavżuña āb

746 İyitdi üç gün üç gice çekilür
Bes andan ṣoñra būstāna çekilür

747 Yuyup el ṣaldı ṣuya aġzı yarın
Götürdi ʿabdüñ ol ḫidmetde bārın

748 İdüp luṭf u kerem ol nīk-aḫter
Didi var bu ṣuyı ḥavżuña aḫtar

749 Varup ḫavża nügūn tülügi ḳıldı
Tükenmez ṣu aḳar ḳul ṭaña ḳaldı

750 Pür oldı ḥavż gördi bağlayup bil
Segirdüben eline aldı bir bil

751 Ne yaña istese çekdi ṣu vardı
Revān ol būsitānı hep ṣuvardı

752 Aḳar ṣu yine olup miṣl-i ırmaḳ
Görür mümkin degül ʿabd ānī ırmaḳ

753 Segirdüp didi iy serv-i revānum
Fidā sen muʿciz işine revānum

233[b] 225[b] 754 Eger bir dem daḫı böyle k'aḳa mā
Şeved būstān telef manem ʿabeṣ mā

755 Olup cārī aḳarken miṣl-i seylāb
İşāret ḳıldı Mürsel ṭurdı ol āb

756 Yine sürdi ḳul ayaġına yüzin
Gözine sürme ḳıldı izi tozın

757 İyitdi ne mübārek ṭalʿatuñ var
Özüñdür ġālibā ol dürr-i şeh-vār

758 Gümān u şek yoḳ añadur yaḳīn de
Ki ḳopdı şehr-i Mekkede yaḳında

759 Neʿam didi benem ol didügüñ kes
Yitişdi dem müsülmān ol sözi kes

760 İyitdi yā Resūlallāh benüm de
Murādum buydı cān kʾola tenümde

761 Varuban ḫıdmetüñde ola-y-idüm
Gelüp īmāna eyle öle-y-idüm

762 Ebū Bekri ki böyle eyledi Seyf
Geçen gice elüme virdi bir seyf

763 Kesüp başını didi baña al gel
Hemān āzād-nāmeñi de al gel

764 Biñ altun daḫı bile aṭadı hem
Kimesne ḳoşmadı binümle bā-hem

765 Ki benden zūr-ver yoġ-idi bende
Ṭamaʿ ol mal üʿıtḳa ide bende

766 Alup ḫançer elüme yola girdüm
Bir āvāz irdi semʿa anı gördüm

767 Ki iy ġāfil nire Ḥaḳ anı bekler
Elem yoḳ ḳaṣd iderlerse de begler

768 Girü dön yoḫsa uġrarsın ḳażāya
Bedel ḳılmaḳ neden kūri ḳażāya

769 Hemān vehm ile döndüm ditreyüben
Müsülmān olmış-idüm anda ḫod ben

770 Yine ḳıldı ḥużūrında şehādet
Resūl u Ḥaḳḳa kʾolmaz bī-şehādet

771 Birazdan gördiler Seyf ile bile
Gelür ʿammūsı nʾolur kim ne bile

		772	Yanup meşʿal ki geldi ʿabdi niçe Görüp ʿammūsı bildi ḥāl nice
234[a]	226[a]	773	Ki görmişdi Resūli niçe defʿa Mecāl ayruḳ daḫı ḳalmadı defʿe
		774	İyitdi Seyfe iy mīr-i yigāne Olur Servātı virsen rāyigāne
		775	Şu kim altun virüp hecv itdürürdüñ Olunsa medh-güne atdururduñ
		776	Bir andan sevmedügün var mı bir şeyʿ İyitdi yoḳ meger kim ola lā şeyʿ
		777	ʿAceb ya şimdiki dem sevdügün kim Ki ola göñlüñüñ şehrine ḥākim
		778	İyitdi sevgülü dek cān u tenden Bu ḳonuḳdur ne ḥācet ṣorma benden
		779	Didi ʿömrüñde böyle kimseye ṭuş ʿAceb olduñ mı ya gösterdi mi düş
		780	İyitdi ben degül ḫālıḳ cihānda Degül görmiş ki yoḳ miṯli cihān da
		781	Didi bes bilmemek neyçün ki kimdür Döken güftār içinde böyle kim dürr
		782	Cemāli pertevi ḫod ḳılur iʿlām Hezārān var gözi ola neʿlām
		783	Münevverdür yüzinden rūz-ı rūşen Degül mi kim idügi böyle rūşen
		784	Budur ol Aḥmed-i Mürsel Muḥammed Ki ismi Muṣṭafādur hem Muḥammed
		785	Budur ol enbiyā sālār-ı server Fidā yolına olsa biñ de ser ver
		786	Budur ol pādişāhı ins ü cānuñ Ki vaṣlından ṣafālar sürdi cānuñ

787 Budur ol Mürseli āḫir-zamānuñ
Ki irdi devrine āḫir zamānuñ

788 Budur ol Ḥaḳ teʿālanuñ ḥabībi
Ki didi ẕāt-ı pākine Ḥabībī

789 Budur ol ṣadr-ı bedri her dü ʿālem
K'anuñçün yaradıldı her dü ʿālem

790 Gözüñi Seyf öñet aç olma ġāfil
Özüñdür ḫod bilürem merd-i ʿāḳil

791 Ṭutupdur yüz saʿādet birle iḳbāl
Çevürme yüzüñi dimekle ıḳ bāl

234[b] 226[b] 792 Yüzüñ üzre sürünüvirmelüydüñ
Dil ü cān naḳdin aña virmelüydüñ

793 Yaḳīn oldı yolıñ el-ḥamdü'lillāh
Hezārān şükr ḳıl her demde lillāh

794 Saña yitmez mi bu ʿizz ü saʿādet
Ki gele saña bu ṣāhib-saʿādet

795 Ne ṭurursın yüri ayaġına düş
Göze gözdür bu devlet ḫod degül düş

796 Muʿayyen Seyf bildi kim vücūdı
Muḥammeddür ki ḳıldı böyle cūdı

797 Velīyullāh ʿAlīdür hem-rehi de
Ki bildürür özini hem rehi de

798 Revān atından inüp Seyf sürdi
Düşüp ayaġına yüzine sürdi

799 İyitdi yā Muḥammed cehl bini
Sefīh itmişdi çalḳanmaḳla beyni

800 Olur maʿẕūr Mecnūn ile serḫoş
Ne ḳılsa kimseye gelmezse de ḫoş

801 Bilimedüm cenābuñı bu yolla
Gerek öldür beni gerekse yolla

802 Miṣāl-i şeb-pere ḳalmış-idüm kūr
Ḳarañu dün içinde yā ḫo şeb gör

803 Bi-ḥamd'illāh delīl-i Ḥaḳḳa irdüm
Ḍalālet ẕulmetin anuñla ırdum

804 Diyüp böyle hemān īmān getürdi
Derūndan şirk çirkini götürdi

805 ʿAlī ġuslü vużū itdürdi derḥāl
ʿAmūsına didi Mürsel nedür ḥāl

806 Ki gelseñ ne revān īmāne sen de
Ẕiyā-i ḳalb-i rūşen var ḫo sende

807 İyitdi iy güneş-ṭalʿat yüzi ay
Müsülmān olmışam ben vardur üç ay

808 Ki itdüñ baña telḳīn vaḳıʿa da
Şükür k'oldı muṭābıḳ vaḳıʿada

809 Yine ʿarż eyleyüp lafẓ-ı şehādet
Ḥużūrında ḍaḫı ḳıldı şehādet

810 Çeküp Muḫtār Seyfi aldı berü
Dirāġūş itdi olup rūy-be-rū

235[a] 227[a] 811 K'ola ḳalbinde īmān nūrı ṣābit
Nitekim ṣadr-ı çerḫ üzre ṣevābit

812 Kināne ibni Seyf ol daḫı geldi
Gelüp īmāna rūy-ı dehr güldi

813 Yitişüp sāʿid-i devlet sivāre
Serāy-ı Seyfe gitdiler süvāre

814 İnüp çün şemʿ ortaya dikildi
Sümāt-ı Seyf şāhāne döküldi

815 Elini ṣunmadı Mürsel yimege
Ne ṣunmaḳ meyli daḫı yoḳ yimege

816 İyitdi Seyf iy Ḥaḳdan müʾeyyed
Ṭaʿāma veche ne ṣunmamadan yed

817 Resūlullāh didi vardur iki vech
Muʿayyen ḫod degüldür kār-ı bī-vech

818 Biri bu bismil-i müşrik degül pāk
Ki şirk ehli olur murdār u nā-pāk

819 İkinci bu ki yir ġam yār-ı ġam-ḫˇor
Melāletlerle künc-i tārda ḫˇor

820 İşidüp bu sözi Seyf itdi key şerm
Ki kendüsi degüldi merd-i bī-şerm

821 İyitdi mücrimem ġāyet güneh-kār
Ki itdüm cehlile böyle güneh kār

822 Ḫaṭāma yoḳ-durur gerçi benüm ḥad
Senüñ luṭfuñdur andan daḫı bī-ḥad

823 Didi Mürsel ki geldüñ çünki dīne
Hep oldı refʿ dime kim ne dine

824 Velīkin dūr eger neyse yoluñuz
Ebū Bekri getür var sen yaluñuz

825 Ṭurup *semʿan ve ṭavʿan*[212] didi derḥāl
Bi-ḥamdi'llāh ki şimdi böyledür ḥāl

826 Süheylüñ ḳapusına vardı tenhā
Didiler kimsin ol didi ki ben ha

827 Diyüp ben dönmezem Seyfüñ onundan
Süheyl anı bilüp çıḳdı öninden

828 Göricek anı tenhā hey ne didi
Melik Seyfi de işit kim ne didi

829 İyitdi seyyidüm böyle buyurdı
İdüp maʿmūr luṭf ile bu yurdı

235[b] 227[b] 830 Olur bes böyle kār-ı ʿabd-ı maʿmūr
Süleymān ḥażretidür çünki mā mūr
831 İderse ḫidmetin pā üzre her ten

[212] "Duyduk ve boyun eğdik." Kur'an'da, ilâhi emirleri doğrudan kabul etme ve teslim olma ifade eden sözlerden biridir. Çok sayıda âyette (Bakara, 2/285; Nisâ, 4/46; Mâide, 5/7; Nûr, 24/51) geçmektedir. Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s.141.

Ḳılurvan yüzüm üzre ḳulluġın ben

832 Süheyl iyitdi sensin mālik-i mülk
Kimüñ var sende olan māl ile mülk

833 Sen-iken ʿālemüñ ḫalḳına ḥākim
ʿAceb bilsem saña seyyīd olan kim

834 Didi şol kimsedür kim ins ü cāna
Revāndur ḥükmi ansuz bize cāna

835 Şehinşehler ġulāmıdur kemīne
Kemīne kemteri olsa kemi ne

836 Bulunmaz hīç gevherde bahāsı
Ki yoḳdur cevher-i ḳadr-i bahāsı

837 Süleymān leşkerinden bir sipehdür
Yüz andan döndüren her rū siyehdür

838 Yüzinden bir varaḳdur verd-i ṣad-berk
K'ider murġ-ı hezār elḥānı cān terk

839 Ki yaʿnī Ahmed-i Mürseldür ol rūḥ
K'anuñla faḫr ider mūnis eger rūḥ

840 Ṣanurdum ben anı cehl ile ebter
Ḫod olmış baġ-ı iblāġa gül-i ter

841 Ṣanurdum ben yetīm ol ẕātı bī-tāb
Dür-i yekdā ne-y-imiş ol ḫo nā-yāb

842 ʿAnāṣır emrine fermān-imiş rām
ʿAceb mi itmese cān ansuz ārām

843 Benī Ṣıddīḳa ṣaldı geldüm işde
Bi-ḥamdi'llāh ki bulundum bu işde

844 Süheyl inanmayup Seyfüñ sözine
Didi luʿb ola mı böyle sözi ne

845 Mālik bakup yesār ile yemīne
Yüridi ʿan ṣamīmü'l-ḳalb yemīne

846 Didi vallāh Ḥabbīb ü Murtāżā hem

Olurlar bende ḫanesinde bā-hem

847 Ebū Bekr işidüp sevgend-i Seyfi
Diyüp ḳatmış ḳanına Seyf seyfi

848 Çıḳup didi Süheyle eyle bāver
Ki ḳılmış ṭāliʿ ü baḫt aña yāver

236[a] 228[a] 849 Görince Seyf düşdi ayaġına
Ṣan oldı ṭutmaz el ü ayaġı ne

850 Ḥelāl it baña diyü aġladı zār
Ki oldum ben işümden küllī bī-zār

851 Egerçi saña ḳıldum ḫayli zaḥmet
Ṣoñucı baña oldı ʿayn-ı raḥmet

852 Diyüp böyle ki oldılar revāne
Yitişdiler revān rūḥ-ı revāne

853 Gülümsiyüp cemāli [eyle] vardı
Resūlullāh ʿAtīḳa ḳarşu vardı

854 O daḫı düşdi ayaġına bī-ḫod
Ki fürḳatle ciger-ḫūn-idi ol ḫod

855 Ḥabībullāh çeküp baġrına başdı
ʿAtīḳi leşker-i hicrānı başdı

856 Süheyl-i saʿd-ṭāliʿ daḫı īmān
Getürüp oldı ol da ehl-i īmān

857 Resūl-i Ḥaḳ her işde ḳıl yarardı
Yinildi şol yimekden kim yarardı

858 Olındı ṣubḥa dek ol gice ṣoḥbet
Seḥer k'oldı mübārek bād-ı ṣubhet

859 Namāz-ı ṣubḥı ḳıldılar bile Seyf
Ṭoġup gün farḳ-ı kūha ṣaldı çün seyf

860 ʿAtīḳuñ ḥāżır olmışdı ḳumāşı
Ki gören göz gelür-idi ḳamaşı

861 Ḫudā-yı bī-niyāzuñ ʿahdi üzre
Gelüp didi ḳonup yüz üştür üzre

862 Resūle pīşkeş hem çekdi niçe
Ḳıyās ü ḥaddi yoḳ diyem ki niçe

863 Degüldür bize dünyā diyü muḫtār
Ḳabūl eylemedi birin de Muḫtār

864 Yirinüp Seyf ġāyet dökmegin yaş
Malıydı[213] esb ü üştür bir iki baş

865 Dil-i Seyf içre k'oldı bu emāret
İyitdi eyleyüp terk-i emāret

866 Giderven ḫidmetüñce bile ben de
Ki olmaz pādişehden ayru bende

867 Budur fikrüm ḳor-ise Ḥayy ü Bāḳī
Ki geçe işigüñde ʿömr-i bāḳī

236[b] 228[b] 868 Resūlullāh didi eyle taḥammül
Degül cāyiz ṭaġılma bu tecemmül

869 Ḳonuḳla ḳavmüñi ṭatlu dil ile
Getüregörgil īmāna dil ile

870 Ḫaber şol dem kim idem ṭurmaġıl gel
Saña tābiʿ olanı bile al gel

871 Hem eyle eyledi Seyf āḫir-i kār
Dem-i ḥicretde kim olundı bī-kār

872 Müsülmān itmiş-idi çīl ü ṣad merd
Ki her biri ṣalardı gürzi de merd

873 Yitişdi anlar ile iş ki düşdi
Şehīd oldı Resūl öñinde düşdi

874 Saʿādetlü ḳul-imiş rahmetullāh
Revān u rūḥını şād itsün Allāh

[213] Malıydı: Metinde bu kelime 'malındı' şeklinde harekelenmiş olup anlam gereği bu şekilde okunmuştur.

875 Resūl ol dem ki kendüye buyurdı
Hele terk itmegil didi bu yurdı

876 Dem-i fürḳat kim irdi çār u nā-çār
Başup ṭaş bağrına ṣabr itdi nā-çār

877 Dinildi Seyfe çün kim söze gir ya
Vidāʿ itdi hezārān ide girye

878 Dinüp ḫüddām-ı Bū Bekre ki yep yep
Gelüñ sizler de yüklenmekle yük yep

879 Ḳoşuldı bağbān-ı Seyf bile
Ki geldi dine ṣu dökmekle Nile

880 Resūl ile Ebū Bekr ü ʿAlī hem
Ki girdiler süvāre yola bā-hem

881 Göründi ṭarfete'l-ʿayn içre Mekke
Pür oldı perteviyle şehr-i Mekke

882 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Hicret-i Ṣaḥābe radya'llāhü ʿanhüm be İḳlīm-i Ḥabeşe ez Dest-i Ẓulm-ı Müşrik

883 Ebū Bekri alup Seyfüñ elinden
Nebī kim geldi ol Servāt ilinden

884 Ṣahābe oluban ṭāliʿ de feyrūz
Bu minvāl üzre olundı niçe rūz

885 Ḥabībullāh yine işinde her-dem
Kimi kim görse daʿvetden urur dem

237[a] 229[a] 886 İderlerdi tilāvet bir gün aṣḥāb
Degüldi anda çeşm-i cemʿ-i aṣḥāb

887 İyitdi ara yirden böyle biri
Dil-i küffāra urmaḳ nice tīri

888 Ki yaʿnī rū-be-rū Ḳurʾān oḳına
Hedef belk'olalar muʿciz oḳına

889 Didi ben işde ʿAbdullāh-ı Mesʿūd
Görelüm var-ise ṭāliʿde mesʿūd

890 İyitdiler yaluñuz varmaġıl sen
Dilerseñ olmaḳ āḫir ṣaġ u esen

891 Didi cemʿ ile nāgeh olına cenk
Ki kec-rev-durur enger miṣl-i ḫarçenk

892 Bize ḫod yoḳdur el urmaġa destūr
Ki dinmedi daḫı küffāra dest ur

893 Gidüp ol gün ki ṭoġdı irtesi gün
Didi Mesʿūd-zāda budur ol gün

894 Ki varup müşrike Ḳurʾān oḳıyam
Kelām-ı Ḥaḳla ḥaḳ dīne oḳıyam

895 Güneş çün çıḳup irdi saʿāt-i çāşt
Hemān ez cāy-ı ḫod mezkūr ber-ḫāst[214]

896 Ḥaremde olmış-idi cemʿ-i müşrik
Ki igen bī-ḫad-idi cemʿ-i müşrik

897 Gelüp ʿAbdullāh irdi ṣanki sūra
Revān geldi dile bu ulu sūre

898 Ḫoş-āvāz ile idüp besmele ser
Ki er-Raḥmān oḳıdı serāser

899 Didi birbirine müşrik ne dir bu
Ki yoḳ eski seḫundan bunda bir bū

900 İyitdi baʿżı budur şiʿr-i Aḥmed
Ki taṣnīf eylemişdür bunı Aḥmed

901 Kimi az dursa şiʿrin ögredür tīz
Ki yaʿnī işidüp incinevüz biz

902 Velīkin biz daḥı igen kötiyüz
K'oḳurlar oldılar gelüp yüze yüz

[214] Hemen o (güneş) yerinden yükseldi.

903 Ne dirlerse işitmeze urulmaḳ
Getürür bunı yig irden ırılmaḳ

904 Ölüm yig olmadansa kişi pā-māl
N'idermiş iʿtībār olmayıcaḳ māl

237[b] 229[b] 905 Bu sözler oluban kibrite ṣan od
Dil-i müşrikde ḫod ḳonmış degül od

906 Diyüp germ ile taḫt ola yāḫod baḫt
Hemān-dem çekdi ḍarba niçe bed-baḫt

907 Şu deñlü urdılar başı yarıldı
Ḳıyās it kim dögenler de yoruldı

908 Diyüp bir ḳaçı yiter dögdük oldı
Feraḥla ṭanz iderek elden aldı

909 Ṭurup aṣḥāba yitişdi hemān-dem
Yarılmış başı gördiler k'aḳar dem

910 Didiler biz de bundan vehm yārā
İderdük var ne vardı böyle yara

911 Didi ʿAbdullāh irte Tañrı ḥaḳḳı
Varuram yine żāyiʿ m'ola ḥaḳḳı

912 Olıcaḳ böyle kūteh dest-i aṣḥāb
Ki dögen döge ṭınmayalar aṣḥāb

913 Uzatsa ṭañ mı müşrik cevr elini
Ṣaḫābe terk ḳılmaḳçün ilini

914 ʿÖmer Ḥamza ʿAlī-veş şīre gürbe
Ururdı pence ṭınmazlardı kerbe

915 Ki buyruḳ olmış-idi anlara ṣabr
İderlerdi taḥammül diyüp eṣ-ṣabr

916 Kim urmaz dek ṭura ne müşt ü sillī
Gerekse ḳana dönsün yaşı sili

917 Olup ġālip be-ġāyet ḫayl-i küffār
Yürütmez oldılar aṣḥābı küffār

		918	Dögerler ḳanda bulsalar sögerler Esāsı ʿiyş-i aṣḥābı sökerler
		919	Şu deñlü aşdı başlardan teʿaddī Bu olmaz kim ṣaġışla biteʿaddī
		920	Dirilüp geldiler Muḫtāra aṣḥāb İyitdi ḥażreti ne cemʿ-i aṣḥāb
		921	Didiler cevr-i müşrik olmaġın ṭaḳ Gidüben ṭāḳatümüz oldı key ṭaḳ
		922	İdemez olduḳ aşlā viriş alış Ki her-dem bizi dil-teng ider al iş
		923	Çıḳamaz olduḳ ivden ṭaşra yire Dögerler her birimüz varsa nire
238[a]	230[a]	924	Degül maḫfī dil-i pāküñe her sır Bilür ne çekdügümüz ʿālimü's-sır
		925	Resūl iyitdi buyruḳ yoḳ ġazāya Ki küffārı ġazā ṣala ġazāya
		926	Żarūrī ṣabr olmasa seferdür Egerçi ṣūretā ʿayn-ı saḳardur
		927	Buyurdı maẓhar-ı *levlāk*[215] ulu'l-ʿazm Ḥabeşe milketine eyleñüz ʿazm
		928	Ki imin cāydur ol şāhı ʿādil Ḳazanılmış cihetdür şāh-ı ʿādil
		929	Çün aṣḥāba olundı emr-i hicret Daḫı itdi dil-efkār emr-i hicret
		930	Ne ḳılsunlar ki īcāb-ı żarūret Bunı gösterdi dindi k'eż-żarūret
		931	Ḳuşandı evvelā ol yola ʿOṯmān Ki duḫt-i Mürsel-idi ehl-i ʿOṯmān
		932	Ruḳiyye ḫātūn ol tācü'l-ḫavātīn

[215] Tamamı "lev lâke lev lâk le mâ halaktü'l-eflâk" olan Arapça ibare, "Sen olmasaydı felekleri (kainatı) yaratmazdım." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynalı Sözler,* Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 113.

Ki anuñ cāriyesiydi ḥavātīn

933 Żarūrī nār-ı fürḳat yaḳup oda
Sefer ʿOṯmān ile eyledi o da

934 Be-nām on kimse anlar birle bā-hem
Yöneldiler yola yaş döke bā-hemm

935 Ṣatup baʿżını dimeyüp ucuz ḳız
Bile esbāb-ı ḫāne vü oġul ḳız

936 Yine bir defʿa daḫı böyle niçe
Dinildi ḫod taʿab-ḫālātı nice

937 Egerçi varmadılar bir de aṣḥāb
Çoġ oldı Ḥabeşe de cemʿ-i aṣḥāb

938 Mālik ol ile kim olsaydı her bār
Necāşī dirler-idi aña iy yār

939 Necāşī şāh-ı ʿādil idi ol dem
Ki olmışdı eyüler birle hem-dem

940 Oḳumışdı olan münzel kitābı
Geçerdi kendüsi daḫı küttābī

941 Resūlüñ gelmesini bilmiş-idi
Hep evṣāfın kütübde bulmış-idi

942 Ḳulaḳ ṭutmışdı her-dem daʿvetine
Ki göreydi ṭarīk u daʿveti ne

238[b] 230[b] 943 Didiler ḫˇocalar ümmü'l-ḳurādan
Gelüpdür uydurup aḳ u ḳaradan

944 Velī cümle ʿayāl ü ehli bile
Nedür vechini ammā kim ne bile

945 Vaṭandan yoḳ yire ḫod göçmediler
Güzāfın baḥri göçmel geçmediler

946 Urılup ġurbet etegine el berk
Ḳolayına ḫod olunmaz vaṭan terk

947 Diyüben şeh Necāşī var bir ḥāl
İk'üç key muḥterem er ṣaldı derḥāl

948 Ki göre ḥālet-i ehl-i ḥarem ne
Bayaġı gibi mi ḥāl-i ḥarem ne

949 Süvāre kim sürüp vardılar anlar
Selām-ı şāhı çün virdiler anlar

950 Didiler görmek ister sizi sulṭān
Buyuruñ kim deñer yol çeşm-i sulṭān

951 Revān aṣḥābdan bir iki serdār
Ki anlardı Resūle yār u sır-dār

952 Şehinşāha varup ʿarż itdiler yüz
Feṣāḥatle duʿālar itdiler yüz

953 Melik idüp hezār anlara ʿizzet
Ki her birisi-idi ehl-i ʿizzet

954 Didi iy muḥterem sādāt-ı Mekke
Nedür ʿillet neçün terk oldı Mekke

955 Geçüp deryā çeküben zaḥmeti bol
Neden düşdi size bu vech ile yol

956 İdüp ḳaṭʿ-ı mesāfet nitekim bād
Müşerref ḳıldıñuz bu mülki ābād

957 Didiler hep Ḳureyş ile olanı
Dögülüp sögülüp şehīd olanı

958 Resūlüñ urmañuz el didügin hem
Ḥabeşe milkine emrini bā-hem

959 Necāşī şeh yaḳındur bize dinüp
Beşāretle ki dindi bu da dönüp

960 Sevinc ile bu söze aġladı şāh
Ṣafālar sürdi key rūḥ-ı şehinşāh

961 Şekerden ṭatlu aṣḥāba döküp dil
ʿAṭā ḳıldı çoġ igen şāh-ı pür-dil

193[a] 231[a] 962 Diyüben merḥabā ḫoş geldüñüz ḫoş
Hep itdi istimāletlerle dil-ḫoş

963 Varup ġurbetde ḳıldılar temekkün
Yazılmış anlara bu dinicek *kün*[216]

964 Resūlullāhsuz her ḳalbe bir beyt
Olup zindān didiler böyle çoḳ beyt

965 Kimi didi ki iy bād-ı seḥer-ḫīz
Ḥaremden yaña k'idesin seḥer ḫīz

966 Yitiş ol cān-ı cāna yüz ṣafā sür
İzi tozına bizden yüzüñi sür

967 Digil ol Abṭaḥı maḥbūb-ı cāna
Ki ansuz milk içinde bize cā ne

968 Firāḳ odına yanmaḳdansa her gāh
Ölüm yigdi k'olayduñ bizden āgāh

969 Viṣālüñ ʿālemin itdükce dil yād
Görür cān milketini vaḥşet-ābād

970 Ḫalās içün geçildi baḥr eger ber
Elemler oldı bāġ-ı hicrete ber

971 ʿAceb bir daḫı vaṣla irile mi
O zerden bār-ı fürḳat ırıla mı

972 Kimi dir her süvār-ı reh-revāne
İricek varup ol rūḥ u revāne

973 Ṭuruban servi-veş ḳarşu ayaġın
Temāşā it bizümçün ḥüsni bāġın

974 Degül gül-zār-ı hüsnüñsüz ʿanādil
İñilderler çeküp her dem ʿanādil

975 Ḳalup gözde ḫayāl-i ḳadd-i Ṭūbā
Dinür ḳurbān-ı ʿıyd-i vaṣla ṭūbā

[216] "Ol" anlamındadır. " (O) göklerin ve yerin yaratıcısıdır. Bir şeyi yaratmak istedi mi, ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir." (Bakara, 2/117). Mehmet Yılmaz, *a.g.e*., s. 98.

976 Yüzüñdeyken demādem seyr-i merdüm
Olur şimdi düş ile [seyr-i] merdüm

977 Yazup her biri fürḳat-nāme günde
Gelüp geçerdi bu vech ile gün de

978 Ḳureyş āḫir sizüben böyle kārı
Didiler bunda da var kām-kārı

979 Necāşī daḫı nāgeh ola tābiʿ
Ḫod ol sulṭāndur aña çoḳ tevābiʿ

980 Çeküp leşker gele Aḥmedçün āḫir
Ḳılıcdan geçevüz biz evvel āḫir

193[b] 231[b] 981 Degül cāyiz bu işden hīç ġaflet
Be-menʿaş cehd kün er mest ʿaḳlet[217]

982 Didiler göndürelüm şāma ilçi
Ṭınılmasun eger dirlerse il çi

983 Diyüp ḫoş yazdılar ilçiye nāme
Ki yaʿni ḫayr ṣanurlar enāme

984 Yazıldı nāme de bu k'iy şehinşāh
Bugün sensin cemīʿi şehlere şāh

985 Olupdur feyż u cūduñ ʿāleme ʿām
Ki her millet umar sen şehden inʿām

986 Virüpdür Ḥaḳ saña şöyle żamīri
K'ider maʿlūm hep māfi'ż-żāmīri

987 ʿArabdan şol ki vardı ol diyāra
Olaruñ fikri dilde oldı yara

988 Ki her birisidür şirrīr ü bedbaḫt
Yig ol k'anları görmez her nigū-baḫt

989 Uyup bir cādūya olmaḳla bir dīn
Çıḳardılar yiñi anlar da bir dīn

[217] Eğer aklın varsa onun men'ine (bu gaflette kurtulmaya) çalış.

990 O dīne daḫı ḫayr itmeyüp āḫir
O şaḫṣı itdiler terk evvel āḫir

991 Varup itmişler ol milk içre ārām
Ki yaʿnī olmayalar kimseye rām

992 Sizüñ dīnüñüze de girmemişler
Kenīsāñuz yüzinde görmemişler

993 Olurlarmış yine bī-mezheb ü dīn
Budur endīşe k'anlar gibi bī-dīn

994 Ṣala ḳamuñuz içre daḫı fitne
Ki başġa her biridür ʿayn-ı fitne

995 Olına şehden āḫir şerm-sārī
Marażdur her birinüñ mekri sarı

996 Budur mercū ki anlar olına red
Dinilmeye cüvān u yāḫod emred

997 Gelüp ḳavmiyle ola yine varı
Dirile her biriyle yalvarı

998 Diyüp böyle uruldı nāmeye mühr
Aluban gitdiler bir iki bed-mihr

999 Bile her bir bege yirlü yirince
ʿAcāyibler k'olunmaya yirince

194[a] 232[a] 1000 Ebū Ṭālib bu sırra oldı vāḳıf
Ki var idi anuñçün de muvāḳıf[218]

1001 Oḳıdup Caʿferi ol daḫı derḥāl
Didi iy ḳurretü'l-ʿaynum budur ḥāl

1002 Ḳureyş urdı yine bir fitneye yed
Ki aṣḥāb-ı nigū-kāra ire bed

1003 İlet aṣḥāba bir biyti yazayum
Ḳureyşüñ küllī tedbīrin bozayum

1004 Diyüp böyle ḳalem aldı eline
Ki Caʿfer gide Ḥabeşe iline

[218] Kelime metinde 'muvāfıḳ' şeklinde imlâ edilmiş olup kafiye dikkate alınarak değiştirilmiştir.

1005 Didi iy hicr elinden zār olanlar
Vaṭandan geñsüzin bī-zār olanlar

1006 Görinüp ġurbet içre olma sākin
Laḳab aʿyān-iken olan mesākin

1007 Göñül çākine ġam olmaḳla vaṣla
Degişen zehr-i hicri ḫ̆on-ı vaṣla

1008 Boyun geñsüz ṭutup bār-ı firāḳa
Atan kendüleri nār-ı firāḳa[219]

1009 Olup ḳalb-i eʿādi seng-i ḫ̆āre
Gül-i ter çün düşenler dest-i ḫ̆āre

1010 Degül bāḳi bilürsiz şer eger ḫ̆ayr
Muʿayyen ḫ̆od dinilmişdür hem el-ḫ̆ayr

1011 Cefā-yı hicr şeş mā hest u er sāl[220]
Bu mektūb olmadan sizlere irsāl

1012 Yine düşmen el urdı böyle āle
Ki ol cāyı da sizden el ala

1013 Diyüben ücret içün zer-mekātib
Necāşīye yazıldı çoḳ mekātib

1014 Hezār olup içinde yoḳ edeler
Dilerler sizi andan red ideler

1015 Meṣeldür düşmen uyumaz uyur ṣu
Olunmasun igen ġafletle yik sü

1016 Cihānda kimse olmaz gerçi ölmez
Bilürsiz eski düşmen dost olmaz

1017 Duruban Caʿfere mektūbı virdi
Maʿal-ḳıṣṣa geçüp derya ki vardı

1018 O cānibde ṣaḥābe daḫ̆ı her bār
Çekerlerdi egerçi hicr ilen bār

[219] Kelime metinde ‘firāna’ şeklinde imlâ edilmiş olup kafiye dikkate alınara değiştirilmiştir.
[220] Ayrılığın cefası altı ay veya bir sene sürmüştü.

194[b] 232[b]

1019 ʿAdū şerrinden olmışlardı imin
K'eʿādīnüñ işitmezlerdi imin

1020 Yimezlerdi ġam-ı yaġ u eger bal
İderlerdi ʿibādet fāriġü'l bāl

1021 Ḳazanılmış rızıḳdur şübhesüz emn
Ki bulmaz nesne revnaḳ hīç bī-emn

1022 Şeh-i ʿādille olup dinc ḳo laḳ
Özin ṣaḳlayıbilür güdü ḳulaḳ

1023 Yiken kim rūzigār-ı rūzgārı
K'iderlerken bu nevʿe rūzī kārı

1024 Biri gördüm dimedi gerçi düşmen
Yitişdi şāma çün ilçi-i düşmen

1025 Nihān aṣḥābdan bir pīre ḳondı
Aşıldan tuḥfe ḫod her mīre ḳondı

1026 Gezüp mektūb ile vardı serāser
Didi ḫoş her birisi indürüp ser

1027 Meṣeldür giricek rişvet ḳapudan
Bacadan dād çıḳar geç ḳapudan

1028 Hepisi böyle ḳıldı ittifāḳı
Ki şāma sürdüreler ittifāḳı

1029 Seḥergeh ṭurdı çün sulṭān-ı dīvān
Dirildiler cemīʿi ehl-i dīvān

1030 Geçüp yirlü yirine mīr ü düstūr
Ḳureyş ilçisine de oldı destūr

1031 Girüp el öpdi ilçi kim oḳundı
Görilüp tuḥfesi nāme k'oḳundı

1032 Olup maʿlūm-ı şeh maẓmūn-ı nāme
Göñülden didi bu ṣıġar mı nāma

1033 Didi şeh gelmeden bu ilçi beg ne
Revān girdi söze ol ilçi beg ne

1034 Didiler cümle mektūba muvāfiḳ
Velīkin geldi şāha nā-muvāfiḳ

1035 İyitdi ḫaşmını eyleñ muḳābil
K’ola ḳaṭ-ʿı kelām olunma ḳābil

1036 Bilürsiz mezheb-i ʿİsā da o yoḳ
Ki ṭura ḫaşm-ı tenhā miṣl-i oyuḳ

1037 Gelüp daʿvīye göre urmaġa dem
Hemān aṣḥāba da virbindi ādem

195[a] 233[a] 1038 Ṭutuban Caʿferi söylemege pīş
Ṣaḥābe geldiler on nekem u biş

1039 Yirine varmaġa emr-i şehinşeh
Muḳābil yaʿnī oldılar didi şeh

1040 Neden iy ḳavm gelmek bu diyāra
Ki ġurbetle derūnda oldı yara

1041 Ne içün ola ol dīn-i köhün terk
Ya bu āyīn-i nev ne ṭutduñuz berk

1042 Duʿā idüp ilerü vardı Caʿfer
Cevāb-ı şāhı yaʿni virdi Caʿfer

1043 İyitdi ḫüsrevā ruhbān u aḥbār
İşitsünler buyuruñ neyse aḥbār

1044 Ḳureyşīler ki aşnāma ṭaparlar
Bulunmamışdı bir dir kim ṭap erler

1045 Cemīʿi anuñ üstine olurduḳ
Gücümüz yiten aluyı alurduḳ

1046 Dimezdük bütden olan neyki ʿāyid
Olurduḳ yoḳ yire aṣñāma ʿābid

1047 Yoġ-idi ara yirde ḥıll u ḥürmet
Bu ḳandan birbirine k’ola ḥürmet

1048 Ḍalālet birle olmış böyle güm reh
Eb u cedde ʿaceb mi gitse gümreh

1049 Çekerken küfr ü ʿiṣyān içre zaḥmet
Ḫudā ḳıldı ʿināyet birle raḥmet

1050 Bize gönderdi bir peyġamberi Ḥaḳ
K'aramuzda ola peyġamber-i Ḥaḳ

1051 Bilürdük aṣlın evvelden de yaḫşı
Cenāb-ı Ḥaḳdan eylük idi baḫşı

1052 Gelüp Cibrīl aña Ḳurʾān getürdi
Yüzin düşmişleri yirden götürdi

1053 Ḳulavuzladı bizi ṭoġrı yola
Şu k'uymaz ṣaç u ṣaḳal ṣoñra yola

1054 Büte ṭapmaḳdan ol küllini yıġdı
Muḥibb olanların yanına yıġdı

1055 Demādem ḫālıḳa itdürdi ḳulluḳ
Ya ḳulluḳ kime k'aña ola ḳulluḳ

1056 Sözine ʿāḳil olan kişi uydı
Ḫaṭ-ı şirki göñül levḥinden oydı

195[b] 233[b] 1057 Serāser ḳavl ü fiʿline inandı
Uyurdı ḫᵛāb-ı ġafletden uyandı

1058 Velī bu dinileni baʿżı ḳıldı
Özine pīşe çoġı buġżı ḳıldı

1059 Ḥasedlerle diyüp buña bu ḳanda
Ḳo dögüp sögmegi olundı ḳan da

1060 Resūl-i Ḥaḳḳa ḳavmi key erişdi
Ki āḫir ḥālümüz buña irişdi

1061 Yürütmez olmaġın her birümüzi
Od itdiler vaṭanda yirümüzi

1062 Anuñçün bu yola baġlayuban bil
Oluruz ġurbet içre ay eger yil

1063 Bu iḳlīme de emriyle gelindi
Bi-ḥamdi'llāh ki sāyeñde gülündi

1064 Ṭayanup ʿadl u luṭfuña uṣaldı
Cefāda ḳaldı şunlar kim o ṣaldı

1065 Sözin Caʿfer ki ʿarż itdi serāser
Şeh-i devrān da didi götürüp ser

1066 Oḳı ol Mürsele inen kelāmı
Ki bellüdür revişden Ḥaḳ kelāmı

1067 Revān Caʿfer oḳıdı kāf u hāyı
Melik başladı ide hūy u hāyı

1068 Döküldi yaş gözinden iñleyürek
Behem ḳıssīsler ḳan ola yürek

1069 Didiler vallāh oldur ḥaḳ peyamber
Ne kim varsa ṭufeylīdür peyamber

1070 Nice didiyse oldur ḥażret-i rūḥ
Fidā ol cān-ı pāke cism eger rūḥ

1071 İyitdi şeh de bize siz ḳonuḳsız
Bi-ḥamdi'llāh ki olduñuz ḳonuḳ siz

1072 Varuñ oluñ ne deñlü k'isteye dil
Gidicek göndürürem yine ḫoş-dil

1073 Bu söz aṣḥāba ʿizzetle ki dindi
Ḫacāletle Ḳureyş ilçisi döndi

1074 Getürdügi tuḥaf bile virildi
Maḥallī de ol-idi ḫoş varıldı

1075 Bile ilçiyle lābüdd kimse çıḳdı
Gör ol mekkārı kim yine ne çaḳdı

196[a] 234[a] 1076 Didi ʿİsā içün ṣoruñ o ḳavme
Görüñ kim sözlerinde var mı ḳovma

1077 Gidüp didi şehinşāha ki iy ḫān
Ṣoruñ bu ḳavme kim olundı tarḫān

1078 Ne dirler ḥażret-i Rūḥullāh içün
Añarlar ḥażreti Rūḥullāhıçün

1079 İyitdi Caʿfer iy sulṭān-ı ʿālem
Ki olmışdur ṭufeylüñ cümle ʿālem

1080 Ne dinse dimezüz biz kendümüzden
Virür ḥāṣıl muʿayyen kendüm özden

1081 Nebīmüzi bizüm ʿĪsāya bārī
ʿAyān İncīl ile bildürdi Bārī

1082 Biʿaynih ḥażret-i Rūḥullāha hem
Didi Ḳurʾānda ġayrısıyla bā-hem

1083 Resūlullāhdan işidileni biz
Diyelüm buyurursañuz didi tīz

1084 ʿUlūm ile ki Caʿfer idi mer yemm
K'oḳundı āyet-i ʿĪsā'bni Meryem

1085 Didi şeh girçegin dir söz budur ḥaḳ
Buyurdı böyle İncīl içre hem Ḥaḳ

1086 İdüp iʿzāz ile aṣḥāba inʿām
Revān oldılar idüp şāha īn ʿām

1087 Dönüp gitdi işine her biri çün
İyitdi bir vezīri şāha neyçün

1088 Ki yine virileydi bunca tuḥfe
Bu iş geldi ʿacāyib bañа tuḥfe

1089 Melik didi ki rişvetsüz bañа Ḥaḳ
Bu mülki virdi ben de bugün el-ḥaḳ

1090 Diyüp her demde yüz el-ḥamdü'lillāh
İderem ḳullarına ʿadl lillāh

1091 Başından geçmiş idi bir serencām
Dimek dilerdi k'añа n'oldı encām

1092 Atası da şeh-idi mālik-i tāc
Gelürdi tāc-verlerden añа bāc

1093 Hemān oġlı vücūd-ı pāki idi
Degüldi dörd ü biş ü altı yidi

1094 Var-idi bir bürāder şehriyāra
K’anuñ öcinden oldı yine yara

196[b] 234[b] 1095 Ḥisab ile on iki oġlı vardı
Gör iş anuñçün āḫir neye vardı

1096 İdüben kavm-i şeh bir nevʿe tedbīr
Didiler pādişāhuñ oġlıdur bir

1097 O daḫı öle yāḫod öliyaza
Gire bu mülk her bir türk-tāza

1098 Yig oldur k’anuñ olup taḫtı taḫta
Ḳarındaşı geçe yümn ile taḫta

1099 Soñında yine oġlına ḳala cāh
Ki olmaya sipāhīnüñ yiri cāh

1100 Diyüben her biri dil eyle diler
Atasını şehüñ ḳatl eylediler

1101 Necāşī genc ḳaldı çün şeh öldi
Geçüp taḫta ḳarındaşı şeh oldı

1102 Büyüyüp çekdi çün şehzāde ḳāmet
Getürdi buña aʿdā yine ḳāmet

1103 Ki añsalar anı da ara yirden
Emīn olunmaġa içlerde yirden

1104 Yitişüp ala dirler intiḳāmı
Velī añmazlar aṣla zü’ntiḳāmı

1105 Didiler şāha ölmezse bu emred
Olınur derdümüzden ẓāhir em red

1106 Didi ʿammūsı yazuḳ bī-günehdür
Bunuñ gibi sözi añmañ günehdür

1107 Didiler bārī gider içümüzden
Ki vehmi zāyil ola içümüzden

1108 İyitdi ʿammūsı dek dimeñ ölsün
Nice dirseñüz ayruḳ iş diñ olsun

1109 Didiler kim ṣatılsun nitekim ḳul
Ki ṣalmaya bu mülk içre daḫı ḳol

1110 Varup beyʿ itdiler bir kimse ile
Ki göyerdi deñiz geçmekde yile

1111 Dimediler ḳara mı yāḫod aḳca
Bahāsına da aldılar yüz aḳca

1112 Ḳażā-y-ile o gice yaġdı bārān
Ki oldı ʿamm-ı şehzādeye bār ān

1113 Cihāna berḳ-ı raʿd ol deñlü k'urdı
Şehinşeh ʿammūsın yıldırım urdı

197[a] 235[a] 1114 Göricek ḳavmi böyle emr-i Ḥaḳḳı
Didiler taḫt bunuñ oldı ḥaḳḳı

1115 Getürdiler revān tācirden ol dem
Geçüp taḫta şeh olduġıydı ol dem

1116 Ki rişvetle ben itmezem didi iş
Ḳılupdur cāhı baña şöyle Ḥaḳ iş

1117 Söz andaydı kim iy dil şāh-ı pür-dil
Keremle k'eyledi aṣḥāba pür dil

1118 Vezīr ü mīrü ʿāṣī oldı aña
Ki ʿĪsāyı neçün ḳul diyü aña

1119 Yitişdi ʿarbedeye āḫir-i kār
Ki ola ara yirde ceng ü peykār

1120 Necāşī Caʿferi oḳutdı derḥāl
İyitdi bilmiş oluñ böyledür ḥāl

1121 Mesīḥe ʿabd-i Ḥaḳ dime günāhum
Direm artarsa daḫı hergün āhum

1122 Ḥased cāmıyla olup mest ü serḫoş
Biri de sizleri ṭutdı diyü ḫoş

1123 Döşek ḳāli yirine idinüp pür
Hele bir keştīye siz oluñuz pür

1124 Bu ḳavm-i şūm ile ben uġraşayın
Görüñ kim başa iltür uġraş āyin

1125 Ḳıluban bańa yarı devlet ü baḫt
Muḳarrer yine k'ola tāc ile taḫt

1126 Gelüñ ḫoş geçelüm siz ü eger biz
Vegerni ʿaksi olursa ḳaçuñ tīz

1127 Müsülmān olmış-idi ḫoş Necāşī
Degüldi münḳalib ḳalb-i Necāşī

1128 Yitişe diyü el ḫancerle ceybe
Yazup lafẕ-ı şehādet ṣaldı cibe

1129 Müheyyā eyleyüp esbāb-ı cengi
Hezār olmışdı ṣan bir şīr-i cengī

1130 Süvār olup yürüdi şāh-ı ṣafder
Ki virmezdi hezārān ḳalbe ṣaf der

1131 Olup aṣḥāba menzil ṣadr-ı geşti
Deñiz yüzinde iderlerdi keştī

1132 Diyüp āḫirde n'olur kim ne bile
Hep almışdı ʿayāl u ehli bile

197[b] 235[b] 1133 Tecessüs ide gitdi biri ammā
Ḳalanınuñ ḫo yiri sīne-i mā

1134 Varup sulṭān kim olundı muḳābil
Ekābir gördiler iş ṣulḥa ḳābil

1135 Olup her dilde ẓāhir sırr-ı eṣ-ṣulḥ
Yürüyüp yine begler itdiler ṣulḥ

1136 Necāşī ḳavmin āḫir hep oḳutdı
Dilinden ṭatlu sözle şehd aḳıtdı

1137 Güler yüzle görinüp verd-i ḫod-rū
Didi benden neçün döndürdüñüz rū

1138 Didiler mezheb-i ʿİsāyı ḳoduñ
Ḫudānuñ oġlına ḳul ad ḳoduñ

1139 Resūl-i Mekkīye şöyle k’inanduñ
Ṣanasın uykudayıduñ uyanduñ

1140 İyitdi şeh neden bilindi bu kār
Ki yoḳ yire olundı ḳaṣd-ı beykār

1141 Urup el ceybe yaʿnī kim yemīne
Bu dīndeyem diyü girdi yemīne

1142 Şehādet lafẓı idi ḫod murādı
K’inandurdı o ḳavm-i nā-murādı

1143 Şeh itmemiş diyüben terk-i mezheb
Döküldiler atı ayaġına heb

1144 Tażarruʿ la diyüp her kişi el-ʿözr
Şehinşehden yine dilediler ʿözr

1145 Muḳārin ṭāliʿ olmaġ ile baḫta
Saʿādet birle geçdi yine taḫta

1146 Göñülden ḫilʿat ile gitmege jeng
Kime virdi müzehheb kime yik-reng

1147 Getürdüp ḳıldı aṣḥāba da baḫşiş
Ki oldı düşmene nasbiḫ u naḫşīş

1148 Ḳureyş ilçisi andaydı aña dek
Ki ṣulḥ olmaḳla ṭurdı her ṭaraf dek

1149 Görüp iʿzāz-ı aṣḥābı olup ḫˇor
Ḳoyup gitdi ḫacil ilçi-i ḫˇūn-ḫˇor

1150 Ferāġatle olup aṣḥāb ḫoş-dil
Niçe müddet olundı ẕikr ile dil

1151 ʿİbādet birle oldılar demādem
Yig ol k’ura ʿibādetden dem ādem

198[a] 236[a] 1152 Geçerken böyle anlar rūzigārı
Ne ḳıldı gör ki çerḫ-i rūzigārı

1153 Necāşī üzre geldi yad yaġı
K’eridi beglerüñ yüregi yaġı

1154 Yoġ-idi leşker-i bīgāneye ḥad
K'olundı menzil ol ʿaskere serḥad

1155 Ṣaḥābe işidüp ol cemʿ-i ḫayli
Melūl oldılar igen bārī ḫayli

1156 Didiler ḥāletümüz n'ola yā Rab
Bizi bundan daḫı ḳurtara mı Rab

1157 Başılsa şeh Necāşī kār müşkil
Olur ʿaksiyle āsān kār-ı müşkil

1158 Hele teşvīş ḳılup yine dil-teng
Dişürüp her birisi baġladı teng

1159 Necāşī de dirüp aġ u siyehden
Cihānı ḳıldı pür ḫayl ü sipehden

1160 Şeh-i encüm ḥaşem cenge yürüdi
Diyeydüñ yiryüzin ʿasker bürüdi

1161 Varup oldı muḳābil ḫaşm-ı dūna
Ṭoḳundı ḳalb ḳalbe döne döne

1162 Demādem çalmaġın şimşīr er ere
Gedilüp tīġ düşdi miṯl-i erre

1163 Olınup rīze rīze elde nīze
Ġılaf oldı derūnlar tīġ-ı tīze

1164 Her er bir kuh-peyker her diken ṣarb
Sebük ṣalladı key gürz-i girān ḍarb

1165 Olup ḥınnā eʿādī ḳanı deste
Döküldi güşte yire miṯl-i deste

1166 Yitişüp maʿnī-i *naṣrun min-allāh*[221]
Necāşī şāha furṣat virdi Allāh

1167 Ṭağıldı leşker-i düşmen başılup
Kesildi ṣavt-ı zih yālar yaşılup

[221] "Allah'tan yardım" anlamından Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s.131.

1168 Beşir irişmedin şehre olup şād
Zübeyr aṣḥāba irdi şöyle dilşād

1169 Yitişdi çün revān ol serv-i āzād
Olundı ġamdan aṣḥāb ol dem āzād

1170 İderken hicret ol iḳlīme ʿAmmār
Ne çekdi cevr ile gör cān-ı ʿAmmār

198[b] 236[b] 1171 Seḥer ʿazm itdi bile vālideyni
Yoġ-iken kimseye bir aḳçe deyni

1172 Düşüp Cehl iti ardınca işidüp
Ne ḳıldı gör ki ʿAmmāra iş idüp

1173 İrince atasını iki böldi
Diyince hey nedür bu buña n'oldı

1174 Kimisi söge kimi döge yir yir
Revān baġlatdı ikisin de bir bir

1175 İyitdi bir sefīhe dimdi ḳoma
Yüzini başdı ha key ıssı ḳuma

1176 Biraz da anesine ḳıldı dönüp
İderler ha şikence böyle dinüp

1177 Ki terk it Aḥmedi vü dīnini hem
Bizümle ol yine mezhebde bā-hem

1178 Gerek öldür dimezüz diyüben lā
Dir idi her biri *ḥāşā vü kellā*[222]

1179 Bunı ilḳā idüp her laḥẓa Rabbi
Dir idi her biri Allāh u Rabbi

1180 Gice olınca iderlerdi bunı
Gice bir nevʿ ile daḫıydı bu ni

[222] "Allah korusun, aslâ, hiçbir vakit, uzak olsun" anlamında Arapça bir ibaredir. Hâşâ istisnâ edatıdır. Kellâ, red, yasaklama, uyarma anlamında bir zarftır. Bu zarf, önemine binâen Kur'an'da yaklaşık otuz üç defa geçer. Bu söz, daha çok herhangi bir görüşü kabul etmeme, tenzih etme durumunda kullanılır. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 64.

1181 Meger bir gün Resūl uġrayu geldi
Cezā ile bunı dirler ki geldi

1182 Ne ol cādūda ne dīninde var kār
Hemān yoḳ yire itdi bizi bī-kār

1183 Yine dirler olar estaġfiru'llāh
Muḥammed ḥaḳ nebīdür birdür Allāh

1184 Resūlullāh didi iy ehl-i cennet
Sizüñdür ṣabr idüñ dīdār u cennet

1185 Geçüp gitdi Resūl ammā Ebū Cehl
Cezā itdürmede yılduruban Cehl

1186 Şikenceyle ḳarıcuḳ āḫir öldi
Olup raḥmet bu zaḥmet āḫir oldı

1187 Dinüp ʿAmmāra yine gel büte ṭap
Şikence ṭurmaz olur dinmeyüp ṭap

1188 Bunı bildi ki ʿAmmār itdiler ḳaṣd
Keserler başını tenhā nice faṣd

1189 Görür ḳalmadı ṭāḳat daḫı lete
Müdārā birle ṭapdum didi Lāta

199[a] 237[a] 1190 İnanmayup Ebū Cehl iytdi yalan
Cehāletdeki anddan içdi nālān

1191 Ṣalıvirdi idüp Bū Cehl bāver
Didi var yüri ṭāliʿ ḳıldı yāver

1192 Virüp ḫilʿat yidürdi vü içürdi
Anasından yaña ādem uçurdı

1193 Didi var sen de bile iltüñ Aḥmed
K'ide defn oluban āyīn-i Aḥmed

1194 Getürdi çünki ʿAmmār āsitāne
Girüben aġladı ʿarş āşiyāne

1195 Didi maʿlūm size ḫāletümüz
Görüldi ḫod cezālarla letümüz

1196 Diyüp Bū Cehl dīn-i Lāta gel dön
Vegerni öldürürem didi ol dūn

1197 Olup nā-çār didüm ḳoñur oldum
Ḳodılar līkin ol fikr ile öldüm

1198 Velīkin yine bāḳī iʿtiḳādum
Bilür Bāḳī ki key pāk iʿtiḳādum

1199 Neye vardı işüm dimekle binüm
Şaşup ʿaḳl u bilüm çalḳandı biynüm

1200 Resūlullāh didi fikrüñ o demde
Ne-y-ise ol-durur ġam yoḳ o demde

1201 Didi ṣıdḳum bütündür bilür Allāh
Resūlullāh iyitdi bes *ʿafā'llāh*[223]

1202 İdüp techīz ü tekfīn yürüdiler
Ḳoyup laḥdine üstin bürüdiler

1203 Şehādet lafẓına giderken āġāz
Ṣaḥābe itdiler idüp ser-āġaz

1204 Dimeyüp letler āḫir yine yine
Dil ü cāndan bile ʿAmmār yine

1205 Varup Bū Cehl kim didi bed-endīş
Yine ḳanına ol seg biledi diş

1206 İyitdi vālideynine olan kār
Olısar aña daḫı āḫir-i kār

1207 Buña bu ḥālile k'oldı ser-encām
İşit ne hicret ehline de encām

1208 Sebeb bu oldı aṣḥāba rücūʿa
Degül bu k'ola yüz ṭutmaḳla cūʿa

199[b] 237[b] 1209 Şu dem kim sūre-i ve'n-Necim indi
Resūlullāh demādem vird idindi

1210 Varup yine Ḳureyşüñ maḥfiline
Degül k'ol göre anlar maḥfili ne

[223] "Allah affetsin" anlamında Arapça bir ibaredir.

1211 İdüp daʿvet yine dīne oḳıdı
Revān ve'n-Necim sūresin oḳıdı

1212 Ḳureyş irmişken iʿcāz ile buña
Resūl oḳıyıraḳ k'irişdi buña

اَفَرَاَيْتُمُ اللّٰاتَ وَالْعُزّٰى ۙ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى[224]

1213 Bu iki lafẓı ilḳā itdi şeyṭān
Olur bes her dile ilḳā-yı şeyṭān

هِيَ العَرانيقُ العُلىَ مِنْها الشَّفاعَةُ تُرجىَ[225]

1214 Ḳureyş oldı bu güftār ile ḫoş-dil
Resūli ṣandılar virdi büte dil

1215 Oḳuyup hep ki ḳodı secdeye ser
Ḳureyşīler de itdiler serāser

1216 Ḫod anlar ḳıldılar aṣnāma secde
Taʿaccüble didiler ehl-i secde

1217 ʿAceb şirk ehline bu böyle n'oldı
Meger her biri bize dost oldı

1218 Resūlullāha Cibrīl indi derḥāl
İyitdi iy ḳarındaşum nedür ḥāl

1219 Ol iki lafẓ Ḳurʾāndan degüldi
K'oḳıduñ maʿnī ol yirde döküldi

1220 Bilüp ilḳā-yı şeyṭānmış ṣalup baş
Çoġ istiġfār birle dökdi çoḳ yaş

1221 Olup luṭf-ı Ḫudā yine bu irdi
Melālet jengini göñülden ırdı

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ اِلَّآ اِذَا تَمَنّٰى اَلْقَى الشَّيْطَانُ فِيْٓ اُمْنِيَّتِهٖ[226]

[224] Kur'an, Necm 53/19-20, Meali: "Gördünüz mü Lat ve Uzza'yı. Ve üçüncüleri olan ötekini, Menat'ı."

[225] Onlar ulu akkuğulardır. Onlardan şefaat umulur. (Garanik Hadisesi) Asım Köksal, *İslam Tarihi*, Köksal Yayınları, İstanbul 2005, C. 2, s. 17.

[226] Kur'an, Hac 22/52, Meali: "(Ey Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir resul ve nebî göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşeri arzular) katmaya

1222 Ḫaber irdi Ḥabeşe milkine hem
Ḳureyş oldı diyü Aḥmedle bā-hem

1223 Ḥaremde secde k'itdi ḥażret içün
Hep itdiler dimeyüben çerā çūn

1224 Ṣaḥābe işidüp şād oldılar key
Ki nār-ı fürḳat urmışdı dile key

200[a] 238[a] 1225 Ġam-ı hicr eylemiş-iken ciger ḫūn
Ṣanasın irdi bezm-i vaṣldan ḫūn

1226 İderken zehr-i ḳahr-ı fürḳati nūş
Ṣan irdi ol ḫaberler çeşme-i nūş

1227 Hep olmışlardı hicrān ile bīmār
Yitişdi ol ṣadā her derde tīmār

1228 Dirilüp baʿżı eyledi [aña] ʿazm
Ki kār itmişdi key şevḳ-i ulu'l-ʿazm

1229 Yine gelmeñ denī-veş irlü giclü
Ki kimiydi żaʿīf ü kimi güclü

1230 Geçüp deryā geleni ol diyâra
İşidüp yine bir söz oldı yara

1231 Varup daʿvet Resūl itdügi sāʿat
Ṣan oldı ehl-i şirke rūz-ı sāʿat

1232 Mecānīn-i Ḳureyş açdı dehānı
Getürdiler köti sözden de anı

1233 ʿAdāvet yine olundı bayaġı
Beter evvelkilerden ḳan yaġı

1234 Zübān ḍarbın yidügin ol perī-şān
Ṭuyup aṣḥāb k'oldılar perīşān

1235 Key incinüp dem-i küffār-ı dūna
Ne şehre girebilürler ne döne
1236 Dem-i āḫirde didiler kim ol cān
K'anuñçün yaradıldı ins eger cān

---

kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah kendi ayetlerini sağlam olarak yerleştirir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."

1237 Özi küffār elinden ola dil-rīş
Ṣıġayup biz gezevüz seblet ü rīş

1238 Bilürsin nıṣf-ı dīn olduġın insāf
Bu tedbīre dimez bir kimse īn sāf

1239 Negoftend īn seḫun rā hīç penhān[227]
Cemīʿ i girdiler şehr içre penhān

1240 Seḥer mecmuʿı geldiler Resūle
Döküldiler ḳamu pāy-ı Resūle

1241 Didiler olma yig bize bu derde
Ki sensüz yoġ-imiş dermān bu derde

1242 Rıżā virdüñ cemīʿ i cevr-i ḫalḳa
Degül ġam dest ü ḫancer irse ḥalḳa

1243 Necāşī daḫı itmiş-idi nīgi
Dinüp añıldı hep evṣāf-ı nīki

200[b] 238[b] 1244 Ḫudā k'itmişdi İslām aña rūzī
Dem-i rıḥlet ki ber-vey geşt rūzi[228]

1245 Gelüp Cibrīl didi ḥażretine
Namāzın ḳıldılar bes ḥażreti ne

1246 Mezārın degzinürmiş dāyimā nūr
İlāhī meşhedin sen eyle pür-nūr

1247 Ḳureyşüñ ḥıḳdına ḫod ḥadd u ġāyet
Bulunmaz līkin artmışdı be-ġāyet

1249 Dirilüp geldiler hep bir yire
Didiler bu ni her bürnā vü pīre

1248 Resūlüñ sözine ṭutmayalar semʿ
Nire gelse gideler ḳala ol şemʿ

[227] Bu sözü gizlice söylemediler.
[228] Yolculuk zamanında ona (İslamiyet) nasip olmuştu.

1250 Hem eyle itdi ol ṭāʾife-i bed
Ṣunulmaz neylesünler gördiler yed

1251 Ebū Süfyān u Aḫnas Cehl iti dūn
Meger kim seyr iderler-idi bir dün

1252 Resūl oḳurdı ḫoş-ṣavt ile Ḳurʾān
İşidüp didiler diñleñ oḳur ān

1253 Diñince diñlediler ḥażreti tā
Götürdiler hemān diñdügi dem pā

1254 Yine baḳmamaġ ile ir ü gice
Biʿaynih geldiler irtesi gice

1255 Tamām olınca yine diñlenildi
Egerçi dimediler diñlenildi

1256 Didi Bū Cehl-i dūn bir daḫı bu ni
Eger diñlerseñ oluruz zebūnı

1257 Bayaġılar gibi yoldan azaruz
Maḳām-ı aṣla irmekde uzaruz

1258 Biri de bu bizi diñler görenler
Bu ni dirler muḥibb-imiş gör anlar

1259 Ṭutuban ḫalḳumuz bu kez bunı pīş
Olınur iʿtibārı Aḥmedüñ bīş

1260 Buña daʿahd idelüm k'itmeyevüz
Unuṭulmaḳla arda atmayavuz

1261 Ṭaġıldılar kelāmullāha ṭañla
Geçüp ol gice çün kim oldı ṭañla

1262 Ebū Süfyāna Aḫnas didi iy yār
Ne dirsin ḥaḳḳ-ı Ḳurʾānda k'olur bār

239[a] 1263 Didi vallāh kelām-ı ḫūb u bī-miṣl
Dimezven ādem aña getürür miṣl

1264 Ebū Süfyān iyitdi eyledür hem
Virüben istimāʿı giderür hem

1265 Ḳılur maʿnī vü lafẓı ʿaḳlı key denk
Kelām-ı merdüm aña olumaz denk

1266 ʿAceb ibni Hişām aña ne dir ki
İgen var dirilür ġāyet de derki

1267 Ṭurup vardılar iki seyyīd aña
Kelāmullāhı başlayınca aña

1268 Didi ḫoş gelmedi ol baña aṣlā
Ne melʿūndur dir ol gerekse aṣ lā

1269 İyitdi var buña hem bir sözüm de
Ki biñ maʿnī bulınur ol sözümde

1270 Benī Hāşim bizümle gördi başa
Çıḳamaz dimezüz her işde paşa

1271 Bu yolı ṭutdılar anuñ içün tā
K'olıbilmeyevüz anlara hem-tā

1272 Bunı bildiler ider ol ḥasūdı
Ṭurup gitdiler aña el-ḥasūdı

1273 Ḥased derdiyle her kim ola bīmār
Hemān lölük-durur ol derde tīmār

1274 Anuñ issinedür evvel ziyānı
Keser Ḥaḳ söylemeklerden zübānı

1275 Yaḳuban itmeyince ehlini kül
Yitişmez ġayra gerdi ḫār eger gül

1276 Ebū Cehli ḥased melʿūn ḳılupdur
Ki nār-ı dūzaḫ içinde ḳalupdur

1277 Hem İblīs-i laʿīni böyle merdūd
Ol itmişdür ki çıḳar āhı merdūd

1278 Cemīʿ-i ehl-i İslāmı id emīn
Ḥased odından iy Allāh āmīn

1279 Ḥabeşeye ki āvāz-ı berişme
İrüp aṣḥābda k'oldı yerişme

1280 Gelüben gördiler kim ol degülmiş
ʿAdāvet ḥabli yüz yirde dökülmiş

1281 Ṣıġındı müşrike her biri nā-çār
Gül-i ter ṣanki bā-ḫār oldı nā-çār

239b 1282 Egerçi küllī-i müşrik ḳamazdı
Civārumdur diyü cebre ḳomazdı

1283 Ṣaḥābe k'oldı müşrik içre maṭʿūn
Birinde ḳıldı ʿOṯmān übnü Maṭʿūn

1284 Velīd ibin Mugīre oldı ḳoñşu[229]
Ki diyeler yürüsün yaʿnī ḳoñ şu

1285 Birāz ol vech ile hem oldı öyle
Yürüdi ṭaşrada kindü vü öyle

1286 Civārı olmayan aṣḥāba her gāh
İderdi cevr müşrik gāh u bī-gāh

1287 Dimezlerdi bu dervīş ü ya bay ān
İderlerdi cefā bī-ḥadd ü pāyān

1288 Şu sözler kim alurlardı zübāne
Ṣan olmışdı dil-i müşrik zebāne

1289 Görüp bu ḥāli ʿOṯmān didi īnṣāf
Degüldür ḳanda gitdi āḫir īn ṣāf

1290 Mezārında kişi yik görse mūmın
Ṣıġınmaḳdansa bir bī-dīne müʿmin

1291 Ecel ḫod kişiye bir kerre olur
Ölüm geldügi dem ḳandaysa ölür

1292 Civār-ı müşriki terk eylemek yig
Penāh-ı Ḥaḳḳa dil berk eylemek yig

1293 Varup didi Velīde hem-civārı
Gerekmez yine red itdüm civārı

1294 Gelüp ḳatı Velīde didi ne-y-çün
Ḳureyş içre gel imdi di didüñçün

[229] Ḳoñşu kelimesi metinde 'ḳonşu' şeklinde imlâ edilmiştir.

1295 Ṭurup vardı Ḳureyş içre diyüp ḫoş
Bu sözi kim didi key geldi nā-ḫoş

1296 Hemān-dem bir sefīh ol yir güzīni
Ṭurup dögüp çıḳardı bir gözüni

1297 Velīd ibni Muġīre eyleyüp raḥm
Gözüñe görünürmiş didi bu zaḫm

1298 Ṣarup iyitdi gel ol yine bārī
Ḳılayum ḳanda-ise saña yarı

1299 Didi müşrikle müʿmin ḳaçan olur
Ölüm ḫod birdür ol günde biñ ölür

1300 Rıżā-yı Ḥaḳḳ içün giderse de baş
Degülem er dökersem acıyup yaş

240a 1301 Ne çekdiler gör aṣḥāb-ı Resūli
Ne vech ile olındı yā Resūlī

1302 Kehellik birle olunmaġa bī-kār
Çetiñ gelür bize āsān-iken kār

1303 ʿAtīḳ oldı müsülmān diyü en[230] öñ
Dinilmişdi cefāya herkese öñ

1304 İden müşrik ḳılurdı cevri bī-ḥad
Görür kim ol cefāya hīç yoḳ ʿad

1305 Gelüp ehl-i Resūle aġladı zār
Didi olduḳ cihāndan cümle bī-zār

1306 Resūlullāh iyitdi gerçi hicr et
Gelür müşkil bize it sen de hicret

1307 ʿAyāl ü ehlüñü de bile al var
Umaruz ḳalmaya böyle bu düşvār

1308 Olup destūr göçmel çün göçüldi
Gidüp menzil bir iki kim geçildi

1309 Bir ulu kārbān ile buluşdı
Ki aña kārbān başı bilişdi

[230] En kelimesi metinde ‘eñ’ şeklinde imlâ edilmiştir.

1310 Adıydı ibni Ṭaġşa kendü ulu
Ḳucup Bū Bekri didi ḳanda ulu

1311 Diyüben mācerāyı ol da bir bir
İyitdi isterem bir ṭura ḥaḳ yir

1312 Didi gel sen benüm ile bile dün
Ne cānı var ki saña ṭınma her dūn

1313 Vireyüm māl ol binümle ortaḳ
Saña söyleyenüñ başına ur taḳ

1314 Muhibbüñüñ civārı k'olasın sen
Yime ġam olmaġ-içün ṣaġ u esen

1315 Resūlüñ vaṣlın añup oldı rāżı
İki cānibde k'olundı terāżī

1316 Dönüben şehre çün kim ṭutdılar rū
Didi ehli ki var mı bizde nīrū

1317 Varup müşrikle tā başa çıḳıla
Olınup kesb bir yire çıḳıla

1318 Olursa menzilümüz Hind ü ya Belḫ
Degül ġam olmasun tek ʿıyşumuz telḫ

1319 Yüzinden kāfirüñ uṣanmaduñ mı
Unutduñ mı yāḫod o ṣanmaduñ mı

240b 1320 Didi Bū Bekr lāzımdur bu nā-çār
Ki bir gülçün çekile cevr-i ṣad ḫār

1321 Baña bildürdi key luṭf-ı Ḫudāyı
Ḥabībümden iki günlük cüdāyı

1322 Ki bir dem vaṣlına biñ cevr azmış
Ḳabūl-i hicr idenmiş yoldan azmış

1323 Selāmet milketine olmadan ḫān
Yig ol kim yüzine ḳarşu virem cān

1324 Döner Baġdāddan yañlış meṣeldür
Diyen kimdür buña yañlış meṣeldür

1325 Yolında müşt yimekle sögülme
Yik ansuz kim yiyem ḫurrem sügülme

1326 Şu dil kim ḫˇāb-ı ġafletden uyanmaz
Anuñçün ateş-i cevre o yanmaz

1327 Yanarsam nār-ı ḳahr ile ḳarara
Yolında şemʿ-veşven bir ḳarāra

1328 Başuma tīġ-ı cevr-irerse yüz yüz
Ben andan şemʿ-veş döndürmezem yüz

1329 Dinüp böyle ki anuñla varıldı
Civār-ı ibni Ṭaġşā kim virildi

1330 Varup didi Ḳureyşe bildiler hem
ʿAtīḳuñ ḳalmadı ḳalbinde çün hemm

1331 Varup öpdi Resūlüñ dest ü pāyin
Ki tā ala iki günlügi pāyın

1332 İyitdi aġlayu hicrāna ṭāḳat
Yoġ-imiş bende sensüz bes ne ṭāḳat

1333 Velī didi fulāna hem-civārem
Size maʿlūm o ne-y-çün hem-civārem

1334 Ṭurup varup bir iki gün ki ḳaldı
Yapup mescid iki vaḳt anda ḳıldı

1335 Faṣīḥ-idi hem āvāz-ı bülendi
Neye yitişse virürdi bülendi

1336 ʿİşā vü ṣubḥı anda kim ḳılurdı
Tilāvet birle bir sāʿat ḳalurdı

1337 Er u ʿavrat işinden diñlenürdi
Ṣafā-y-ile anuñçün diñlenürdi

1338 Bilüp maʿnīsin añlayan başını
Ṣalaraḳ döker-idi göz yaşını

241a 1339 Ṭurup Bū Cehl Ṭaġşaya didi iy yār
Yik-iken bize Bū Bekr oldı ser-bār

1340 Bilürsiz ṭınmazuz aña senüñçün
Ögütlegil civāruñdur senüñ çün

1341 Namāzını nihān ivinde ḳılsun
Oḳuduġı da neyse eyle ḳılsun

1342 İşidüp ḳavm anı nāgāh azar
Vegerni eylenilür itden azar

1343 Gelüp bu ḥarf Ṭaġşa-zāde ḳatı
Varup didi ʿAtīḳ oḳuma ḳanı

1344 Evüñde ḳıl namāzuñı daḫı var
Olıcaḳ böyle kimüñ ne sözi var

1345 Bilürsiz saña binümçün ṭınılmaz
Vegerni menʿe kimseye ṭanılmaz

1346 Dil-i Bū Bekr bu sözle yıkılup
Derūn-ı cān birāz yanup yaḳılup

1347 Didi var saña red itdüm yine ben
Civār-ı Ḥaḳḳa teslīm eyledüm ten

1348 Ṣıġındum Ḥaḳ Resūli birle Ḥaḳḳa
Ḳatıldum yine ehl-i rāh-ı ḥaḳḳa

1349 Ḳureyşe vardı bilsünler bu sözi
Degül ġam yaḳsa daḫı cevr sūzı

1350 Ḳureyşe didi bes ider mi inkār
Yine başlandı cevre diyüp īn kār

1351 Gören döger sögerdi her birini
Od itmişlerdi aṣḥābuñ yirini

1352 Bunuñ var diyü bir ḥadd-i kerānı
Çekerlerdi cefā-yı bī-kerānı

1353 Çekicek bir bir ol hicret ideni
Ṭutup ḥabs itdiler çoġın edānī

1354 Medīne hicretinde de muḳayyed
Var-idi k'olıbilmedi muḳayyed

1355 Dinüben yā ṣabūr Allāh u Dāyim
Ḥabībullāh çekerdi cevr dāyim

1356 Dem-i daʿvetde müşrik ṭoḳ u açı
Sögerlerdi Resūle acı acı

1357 Rıżā-yı Ḥaḳḳı gözleyüp çekerdi
Dimezdi kim çirā goftī çi kerdi

241b 1358 Vücūdı kūh-ı hilm-idi vü hem ṣabr
Götürürdi ne-ise diyüp eṣ-ṣabr

1359 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāyet-i Sevgend-nāme-i Ḳureyş ve Beyān-ı Keyfiyyet-i Ḥāl-i Īşān

1360 Ne dir rāvī Münīrī söylegil di
Geçen geçdi n'ola didüñ-ise di

1361 İrüp kilk-i maʿānīye beyānı
ʿAyān eyle bedīʿ içre beyānı

1362 Egerçi söylenilmez biri yüzde
Hezārān ṣūret iẓhār it bu yüzde

1363 Meger bir gün yine ol ḫubṣ kānı
Şeḳāvet menbaʿı fitne dükānı

1364 Bed-endīş-i Resūl ü düşmen-i dīn
Cehennem āleti Bū Cehl-i bī-dīn

1365 Gice gündüz uyımazdı ḥasedden
Fitendeydi geçüp cān u cesedden

1366 Hezārān günde mekr ü al iderdi
Ṣaḥābe gözi yaşın al iderdi

1367 Cefā vü cevri her-dem başdan aşup
Ḳoparur-idi fitne başdan aşup

1368 Diyen kim ol sege nesl-i beşerdi
Bir ik'üç gün yenüp gör ne başardı

1369 ʿAceb n'oldı görünmez diyü ol şūm
Göre kim geldiler etbāʿ-ı meşʿūm

1370 Didiler kim görünmezsin nedür kār
Bilürüz ḫod degülsin hīç bī-kār

1371 Açılmaz gerd ü ġamdan göñlüñüz de
Ne var bilmezüz ammā göñlüñüzde

1372 İyitdi kim degülsiz baña hem-derd
Yimesiz ġam alursa da beni derd

1373 Didiler ḥāşe lillāh siniñüz biz
Ehibbādan gerek bizme gerek biz

1374 Muṭīʿuz her ne yüzden eylesek rāy
Dimezüz başda gitse aña bed-rāy

1375 Didi eyleyse dimdi cemʿ oluñuz
Ne varsa kiçi yaşlu vü uluñuz

242[a] 1376 Revān her bir be-nāma ṣaldılar kes
Dirildiler revān ol ḳavm-i nā-kes

1377 Dönüben ʿUḳbe melʿūn daḫı pile
Resūlüñ düşmeni ʿUḳbe de bile

1378 Bular emṯāli daḫı niçe niçe
Üzer söz dirsem anlar adı nice

1379 Dirildiler cemīʿi çün serāser
Didi Bū Cehl-i melʿūn götürüp ser

1380 Çün ara yire girdi böyle cādū
Görindi bes bize iy ḳavm cā dü

1381 Bu vaḥdet ikilige ṭutdı yüz tā
Degül mümkin k'olına daḫı yik-tā

1382 Sebük ṣallayu açdı başdan iş
Bahādurlar idindi kendüye iş

1383 Olabaşladı meşhūr-ı zamāne
Şod īn maʿlūmı herkes k'özī māne

1384 Giriser āḫir ortaya ḳılıc da
Nice başlar gidiserdür ḳılıcda

1385 Bes imdi şimdiden yigdür kesilmek
Varuban yorġana göre kösülmek

1386 Daḫı ne alış u ne viriş olsun
Gerek dirilsün anlar gerek ölsün

1387 Ne kim var-ise hep bernā eger pīr
Didiler vardı vallāh eyü tedbīr

1388 Diyicek rāmuñuz hep küllī sinüñ
Bes aldı dest-i haṭṭın küllīsinüñ

1389 Didi diñ imdi böyle ʿahd-nāme
Yazılsun maẓhar olup küll-i nāme

1390 Ḳureyş olmışdı ḥāżır cümle anda
Yüridiler serāser çünki anda

1391 Elinde cāme gerçi başda meydi
Yazan Manṣūr-ı ibni ʿİkrimeydi

1392 Tamām olup aṣıldı bes ḥaremde
Ne ḥāletler geçirmişdür ḥarem de

1393 Ḳureyşüñ ʿahd-nāme birle ḳalbī
Nebī maʿlūm'olup k'incindi ḳalbi

1394 Yazanuñ mı bir engüşt ile desti
Yiñildi bes götürmez oldı destī

242b 1395 Beni Hāşim işitdi çün bu rāyı
Didiler Mürsele varup burayı

1396 Beni Hāşim içinde Bū Leheb de
Ki her-dem yanar-idi bu lehebde

1397 Didi sizden degülem ben girüp ān
Çeküp çāk itdi bu sözle girībān

1398 Ki bir ḳavmūñ ola Aḥmed ulusı
İde siḥr ile kendünün ulusı

1399 Ben anlardan ölürsem daḫı olmam
Bilürsem de ki ondan ola ölmem

1400 Revān varup Ḳureyş ile olup bir
Cehennemde idindi kendüye yir

1401 İdüben ʿahd and içdi çün o da
Eliyle kendüzin ḳaydırdı oda

1402 Gidüp bir yüce yire çıḳdı ānī
Beni Hāşim işitsün diyü anı

1403 Ḫar āvāz ile aluban zübāne
Didi iy ḳavm düşdüñüz ziyāne

1404 Hele geh ṭutduñuz yüz ḫoş-menāzil
Hemān-dem Tebbet oldı anda nāzil

1405 Ebū Ṭālib ne varsa ḳavm ü etbāʿ
Düşürdi ḳılmaġa Muḫtāra etbāʿ

1406 Varup didi ki yā *ḳurrāt-ı ʿaynī*[231]
Ki görmedüm cihānda saña ʿaynı

1407 Ḳureyş itdi bizümle ḳatʿ-ı raḥmı
Ḥaḳuñda olmasun anlarla raḥmī

1408 Cemīʿi emrüñe fermān ü bür-dār
Degül şol kim muḥibbüñ ola ber-dār

1409 Diyüp böyle birer fikr eylediler
Didiler buña tedbīr eylediler

1410 Cihān gūşına ol dürr-i yigāne
Ki irdi kāyinata rāyigāne

1411 Gelüp güftāra dökdi luṭf ile dürr
Didi emri Ḥüdānuñ şimdi budur

فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَاۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ[232]

[231] "Göz bebeği, göz sevinci (gönül açan)" anlmında Arapça bir ibaredir. Daha çok evlat ve çokdeğer verilen şeyler için kullanılır. Kur'an'da üç yerde geçer. Furkan, 25/74; Kasas, 28/9; Secde, 32/17 Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 96.

[232] Kur'an, Araf 7/87, Meali: "Eğer içinizden bir grup benimle gönderilene inanır, bir grup da inanmazsa, Allah aranızda hükmedinceye kadar bekleyin. O hakimlerin en iyisidir."

1412 Resūlem gerçi bir ʿabd-i żaʿīfem
Ne buyrulsa anuñla açaram fem

243[a] 1413 Oluñ siz daḫı yeksān ġayret ile
Alur her kişi menzil ġayret ile

1414 Büte ṭapmaġı evvel terk idüñüz
Göñülde dīn asāsın berk idüñüz

1415 Ne nefʿi bunda var ne irtesinde
Ḳoñ anuñçün ʿazābı irte sinde

1416 Diñüz Allāh bir peyġāmberī ḥaḳ
Ne dirse ṭutuñuz peyġāmber-i Ḥaḳ

1417 Ebū Ṭālib didi iy nūr-ı merdüm
Bilürem ben seni bilmezse merdüm

1418 Ne dirseñ Ḥaḳ-durur dīnüñ daḫı Ḥaḳ
Ki senden gelmemişdür kār-ı nā-ḥaḳ

1419 Velī ben dīn-i ḳavmi ḳoyumazın
Bu da yoḳ k'isteyenüñ ḳoyam azın

1420 Saña ḳavmüm ki döne ḳüllī birde
Dimezven kim nedür bu ara yirde

1421 Ḳıluram her birin terġīb dilden
Göñüldendür bu söz ṣanma ki dilden

1422 Dönüp didi ki iy ḳavm-i nigū-kār
İdüñüz ittifāḳı siz daḫı kār

1423 İki yirden ḳuşanmaḳla miyān-bend
Ḳıluñ aʿdāya fikr-i bāṭılın bend

1424 Saʿādet ṭablını devletle çaluñ
Muṭīʿ olmayanuñ başını çaluñ

1425 Diyüben cān ü dilden küllī ber-ser
Bu kār üstine oldılar serāser

1426 Çün ol ḳavm içre olundı cüdāyī
Ḳureyş ehli velī añmaz Ḫudāyı

1427 Alurlar her ne gelse māl döküp
Ḳomazlar Hāşimī almaġa döñüp

1428 Ṭutıcaḳ yüz cefālar birle buña
Ṭaġıldılar döyüş virmeyü buña

1429 Benī Hāşim giricek terk idüp beyt
Ebū Tālib didi böyle nīçe beyt

1430 Ala iy terk idüp giden burayı
Degül ġam eyledüñüzse bu rāyı

1431 Nebī-i Ḥaḳ Muḥammeddür bilürsiz
Belürsüzdür diyenlerdür belürsüz

243[b] 1432 Muḥibbīnüñ yiri fevḳa'l-ʿulādır
Ne deñlü ṭutsalar alçaḳ ʿalādur

1433 Ḫudādan ẕāt-ı pākīdür müʾeyyed
Anuñdur şübhesüz dīn-i müʾebbed

1434 Cemīʿi żıddı geñsüz yār olısar
ʿAdāvet gerdenine bār olısar

1435 Çekilüp tīġ başlar kesiliser
Ṭutısar rezmgāhı kesili ser

1436 Benī Hāşim bilinür anda kimdür
Ṣatan ḫar-mühre ẓāhir bellü kim dürr

1437 Ḥıyelde rūbeh-iken ḫoda keftār sırtlan
Yitişdi çün Ḳureyşe böyle güftār

1438 Ne deñlü her biriyse ẕāt-ı bī-hem
Oḳınup maʿnīsin hep itdiler fehm

1439 Esās-ı düşmeni muḥkem yapıldı
Der-i mihr ü müveddet bes yapıldı

1440 Çekişilüp ṭaraf kim ayrılındı
Olunsa nirde maḥfil ayr'olındı

1441 Ebū Cehl-i laʿīn zeyn-i ser-i dār
Ḳureyşe iḫtiyār olmışdı serdār

1442 Ebū Ṭālib gürūh-ı Hāşime ser
Olup indürür idi Mürsele ser

1443 Ki ol faḫr-i düʿālem her birine
Varurdı geçseler yirlü yirine

1444 Olurdı her gürūha daʿveti ʿāmm
Ki emr olmışdı Ḥaḳdan daʿvet-i ʿāmm

1445 Ḳureyşüñ her sefīhi mühmelāta
Girürdi niçe ḥarf-i mühmel ata

1446 Şan efʿī-idi anlar sözleri semm
Özi tiryāḳ mahżā olur epsem

1447 Benī Hāşim sögüt ivinde ammā
Revān ol serv olurdı nitekim mā

1448 Bu ḥālet üzre fi'l-ḥāl oldı bir yıl
Geçer yil gibi bes şol kim dine yıl

1449 Ḳureyş arturdı bes mekr ile āli
Zebūn itmeklige etbāʿ ü āli

1450 Ḳodılar niçe kes her bir sebīle
Ki ne gündüz geçe yük ne şeb ile

244[a] 1451 Ne gelse erzen ü cev yā ḫo gendüm
Alurlardı dimezven buñı kendüm

1452 Cemīʿi cins-i melbūsāt ü ġayrın
Ḳureyş ālurdı añmaz-idi ġayrın

1453 Ne görürlerse añmayup bahāsın
Virürlerdi revān iki bahāsın

1454 Ṣayuban bir degire bīş ü bīşin
Gelesiye de meh dirlerdi pişin

1455 Kimesne nesne ṣatsa Hāşimīye
Ya yalvarmaḳla alsa Hāşimīye

1456 Ḳomazlardı dönüben ḳana yaşı
Revān giderdi mālı ile başı

1457 Ḳomuşlar-idi yollar üzre rehzen
Ki Hāşimden ne er geçerdi ne zen

1458 Eger tācirlerine olsalar ṭuş
Başarlardı hemān gözlenmeyüp ṭuş

1459 Alınup her birinüñ cān-ı naḳdi
Olırdı ṣarf-ı rehzen cins ü naḳdi

1460 Benī Hāşim buñalup faḳr elinden
Gidebaşladılar Kaʿbe ilinden

1461 Diyüp her birisi Ḥaḳḳuñ yiri bol
Yöneldi Ḥaḳ vire şāyed diyü bol

1462 Żaʿīfü'l-ḥāl faḳr idüp ġanīsin
Dir-idi ṣabr ile Allāh ġanīsin

1463 Gelüp acı bu ümmü'l-müʾminīne
Niṣār eyledi varın müʾminīne

1464 K'idemez oldılardı hīç bir kesb
Serāser bağlanılmışdı reh-i kesb

1465 Alacak yoġ-idi olsa daḫı sīm
Ḥacerden ṣayılur anda daḫı sīm

1466 İkinci yıl tamām olundı böyle
Bu düzgünde yine her şöyle böyle

1467 Atīḳ itdi bu kez mālını īṣār
Ne ḳılsın olmasa nān māl-ı īsār

1468 ʿÖmer Ḥamza ol iki rükn-i İslām
Ki gördi anlar ile rükni İslām

1469 Resūle geldiler itmekle bir rāy
Ne dir göreler ol şemʿ-i şeb-āray

244[b] 1470 İyitdiler ki ḳavmümüz buñaldı
Geçüp ḥadden ziyāde iş buñ aldı

1471 Birer kez ḳārubāna olalum baş
Ki gelmeye olara vehm-i evbaş

1472 Yarar yoldaşla girilsün kiyime
Getrülsün ālet-i dendān ü kīme[233]

1473 Tebessümle Resūl iyitdi kim vech
Degül sizden gelen iş kār-ı bī-vech

1474 Bir ik'üç yüz kişiyle biri yik-bār
Girüp al geldi biñ ya niçe biñ bar

1475 Biʿaynih birisi daḫı niçe teng
Getürdi olmasun çün ḳavmi dil-teng

1476 Gelen gitdi ne yitsün bunca ḫalḳa
Peyāpey gelmese döyer mi ḥalḳa

1477 Aşup başdan cefā vü cevr-i aṣḥāb
Perīşān-ḫāṭır oldılar key aṣḥāb

1478 Demādem bir yañadan faḳr odı
Ki geñsüz giderür ādemden odı

1479 ʿAẕāb-ı müşriki ḫod añmaġıl ḳo
Ḳi dimezlerdi bir sāʿat yazuḳ ḳo

1480 Giden gitdi şu kim cevr içre ṭurdı
Görüp Muḫtārı cevrin unuṭurdı

1481 Çekerdi çoḳ belā şāh-ı rüsül de
Bunı ḫod çekmemiş yoḳdur rüsülde

1482 Cefā çekdükçe key nām-ı bülendi
Çıḳup oldı siyādetde bülendī

1483 Gelen eṭrāfdan k'anı görürdi
Revān teslīm idüp dīne girürdi

1484 Ebū Cehle bu iş teşvīş olurdı
Olup lā-yaʿḳıl ol seg ṣank'ölürdi

1485 Didi bu cehdümüzden ḳılmaduḳ sūd
Şu tācir gibi yol kim ola bī-sūd

1486 Umarduḳ biz ḳ'anuñ ḳavmi ṭaġıla
Ola her biri güm mihnet ṭaġıla

[233] Bu mısrada vezin bozuk olup düzeltilememiştir.

1487 Velī her yañadan ṭurmaz dirilür
Ölür cevr ile dīnen de dirilür[234]

1488 Bu derdüñ bir devāsı daḫı vardur
Şuña kim dimişüz yollarda var ṭūr

245a 1489 Bu cādūyı Kelāna ḳadḥ ideler
Velīkin ola ḳadḥ içre edālar

1490 İşiden anı lābüdd yine döner
Ṣanur Ḥaḳ ṣalduġı döner o dūn er

1491 Görüp maʿḳūl hep dinildi bu da
Şuna kim Hāşimī dinmişdi būṭa

1492 Ḳonulmış-idi melʿūnlar ḫo yolda
Didiler hem budur ol kāre yolda

1493 Ḳelānı itmege başladılar menʿ
Ne yüzdense olundı ṣūret-i menʿ

1494 Yüzine lāyıḳını diye her dūn
İyitdiler gelen kimselere dün

1495 Uyursan daḫı ʿaḳluñ divşür uyan
Olur ḫᵛor evvel ol cāżūya uyan

1496 İkincisi geçer żilletle ʿömri
Teʾessüflerle dir bes vay ʿömrī

1497 Olup giydügī şāl ü yidügi ġam
Olur żevḳ ü ṣafāsı derde müdġam

1498 Hezārān herze böyle yidiler çoḳ
Ḥased mecnūnlarıdır ṭutmış uçuḳ

1499 Ḥıyelde ḳomadılar hīç noḳṣān
Velī mihre iyt onından ne noḳṣān

1500 Olındı çoḳ zamān bu vech ile kār
Ḳesilmedi aradan cenk ü beykār

1501 Aṣılmışdı Ḥaremde herze-nāme
Ki nām olmışd'aña sevgend-nāme

[234] Dirülür kelimesi metinde dirilüb şeklinde imlâ edilmiş olup kafiye gereği düzeltilmiştir.

1502 Ḳureyşīden hırām ol serv-i āzād
Ḥadīce ḫātun-idi hemīşe zād

1503 Ulu yollu tüvān-ger merdüm-idi
Ṣan aḳrān içre nūr-ı merdüm-idi

1504 Anuñ bir yigit oġlı vardı büyük
Meger bir gün anuñ ile niçe yük

1505 Ḥadīce ḫātuna gönderdi gendüm
Ḥakīm alup giderken bār-ı gendüm

1506 Ebū Cehl-i laʿīn uġrayu geldi
Be-ġāyet incinüp ḫayli buñaldı

1507 Didi bu yükle buġday kime varur
Di yoḫsa şimdi direm şunı var ur

245[b] 1508 İyitdi ʿammetemden ḳarż-ı ḥasen
Alındı ödemekdür ḳarżı ḥasen

1509 Didi Bū Cehl yoḳdı ṭoġrı söyle
Ḳomazven gitmege ben sini şöyle

1510 Heʾe yoḳ diye söz başladı erte
Diler Bū Cehl-i dūn kim Ḥaḳkı örte

1511 İderken daʿvī-i bāṭıl o nā-merd
Çıkageldi Ebū Cehlüñ aḫı merd

1512 Laḳab Bu'l-Buḫterī olmışdı aña
Bu daʿvī-i oda başladı aña

1513 Ḥızām oġlına didi bu çekiş ne
Ḳi yoġ-idi arañuzda çekiş ne

1514 Ḥakīm iyitdi bir bir vaṣf-ı ḫāli
Giderven ʿammeteme didi ḥāli

1515 Velī māniʿ olur bu ḳomaz işde
Bilimezem ḳi āḫir n'ola iş de

1516 Didi Bu'l-Buḫterī Bū Cehle utan
Bilürsin kim neʿizzetlüdür o ten

1517 Ḳomaz mısın ki ödüncinde ala
Bu kez anı mı alduñ şimdi ele

1518 Diyince böyle aña daḫı sögdi
Müveddet resm-i bünyādını sökdi

1519 Ġarīm olmaz bañā dirken bir ordı
Ḳaḳıyup ol da başın yardi urdı

1520 Meger k'uġrayu geldi rāh-ı Ḥamza
Göricek böyle bu ġavġāyı Ḥamza

1521 Ayırtlaşduruban ṣardı başın tiz
Ṭoladı yaʿnī ḳat ḳat başına biz

1522 Ḳarındaşı da gitdi böyle diye
Benümle sen bu işi eyle diye

1523 Begidüp dilde bunı gitdi yurta
Ki varup ʿahḍ-nāmesini yırta

1524 Resūle ṭolaşup kiçi yaşından
Belā eksilmedi hirgiz başından

1525 Bir ulu düşmeni de Bū Lehebdi
Dimek ḥācet degüldi ḫubṣına di

1526 Resūli ẕemm iderdi ḳanda varsa
Dir-idi her neye kem-fehmi varsa

246[a] 1527 İyitdi yine bir gün bizüm Aḥmed
Delüdür hīç yoḳdur ʿaḳl-ı Aḥmed

1528 Ḳıyāmet var ölü hep dirilür dir
Ḥisāba cümle ādem dirilür dir

1529 İnanur mı bu söze ʿaḳlı olan
Ṭutalum kim dirile tāze ölen

1530 Ṣavurup bir āvuç ḫāki didi puf
Bu ḳaçan cemʿ olur diyüp didi yuf

1531 Budur ʿaẓm-i remīmüñ de miṣāli
Nicʾide buña Ḥaḳḳ-ı bī-misāli

1532 Anuñçün indi bes ḥaḳḳında Tebbet
İşitmişsin nedür maʿnī-i Tebbet

1533 Anuñ bir ʿavratı vardı ʿacūze
Ki ʿaynıydı sözü berd-i ʿacūze

1534 Laʿīneydi adı ümmi Cümeyle
Ki ṭoġmışdı o ḳancıḳdan Cümeyle

1535 O daḫı hīç sevmezdi Resūli
İderdi ḳandasa ẕemm-ı Resūli

1536 Dökerdi her gice diken yolına
Ki ṭolaşup seher diken yolına

1537 Giderlerken yalın izinde aṣḥāb
Batup ḫār incinürdi pāy-ı aṣḥāb

1538 Bu yolda görenler çekdi muhibbi
Olur bu vech ile labüdd muhibbī

1539 Severseñ sen de yuvlan bī-ser ü pā
Ḳolayına mı olur rehrevī ya

1540 Münīrī germ olup mihr ile her-dem
Yanarsın ḫod yine yan nitekim dem

1541 Nuzūl-i Tebbet oldı çünki peydā
Ḥasūduñ yüreginde oldı peydā

1542 Didiler sini hecv itmiş Muḥammed
Gör işde bu-durur hecv-i Muḥammed

1543 İyitdi ol da varup ʿavratına
Key incinüben aña ʿavratı ne

1544 Eline ol ʿacūze aldı bir ṭaş
Didi şallāh ben olam aña ṭuṭaş

1545 Depeleyem añı bu ṭaş ile ben
Ne deñlü ʿavrat-isem şöyle yik-ten

246[b] 1546 Ḥaremdeydi düʿālem faḫrı da hem
ʿAtīḳ ile oturmışlardı bā-hem

1547 Sürüben ol laʿīne vardı ammā
Göremedi ṣan indi gözine mā

1548 Gözine perde-i muʿciz gerildi
Niḳāb-ı nūra gün gibi girildi

1549 Didi ḳanı ḥabībüñ k'öldireydüm
Bu ṭaşa dādum andan alduraydum

1550 Biri hecv idüp itmiş ḫalḳa rüsvāy
Bulaydum virdürürdüm üstine vay

1551 Velī ben de bilürem hecv dime
Daḫı kimse dimez ḫod baña dime

1552 Bir iki herze yidi beyt diyi
Münāsib herze kelbe dindi di yi

1553 Ubbe ile Ümeyye diyen itler
Yazuḳ k'anlara beñzeyeler itler

1554 Resūlī incidürlerdi olar da
Yoġ-idi şefḳat āṣārı olarda

1555 Ḥabībi yumsılardı ol Ümeyye
Ki dindi nār ehli ol Ümeyye

1556 Hümeze sūresi ḥaḳḳında indi
Anuñçün Veylünüñ ḳaʿrına indi

1557 Nużar daḫı ol itler ʿayn ü miṣli
Ki dirdi Aḥmedüñ ben uşda miṣli

1558 Dir-idi ḳıṣṣasını pūr-ı Zālüñ
Eger di vaṣf-ı ḥālinden de zālüñ

1559 Resūlüñ vaʿżı yirine geçerdi
Ki yaʿnī ṭanz ile vāʿiz geçerdi

1560 O söyler ġayrısı ḫande ḳılurdı
Şu deñlü k'ider-idi ḳat ḳalurdı

1561 Anuñçün her biri ḥaḳḳında āyet
İnüp oḳundı ḫoş āyet-be-āyet

1562 Bu ḳaṭʿ-ı raḥm k’irdi çār-sāle
Çoġ ulu Hāşimīden girdi şāle

1563 Ḳureyş aʿyānı içre vardı bir kes
Kerīm-idi degüldi şaḫs-ı nā-kes

1564 Benī Hāşimle ḳıldı merdümi çoḳ
Neʿām virbidi penhān örtük açuḳ

247[a] 1565 Ẓaḫīre virbimede buluban yol
Keremler itdi ol ḳavme igen bol

1566 Hişām ibni ʿAmr-idi aña ad
Ḳazanmışdı şeḫāvetle eyü ad

1567 Ẓüheyr adlu anuñ bir yāri vardı
Ṭurup bir gün anuñ ḳatına vardı

1568 Ki yaḳın ḳavmi vardı Hāşim içre
Hişām āḫir bunı didi söz içre

1569 Didi cāyiz mi bu sen geçesen ḫoş
Tenaʿummlarla ayuḳ gāh serḫoş

1570 Dün ü gün ṭayılaruñ aç geçeler
Bu ḳıllet birle anlar da göçeler

1571 İyitdi incinürem ben de her bār
Velī nic’ideyim yoḳ baña bir yār

1572 Hişām ibni ʿAmr didi ki ben de
Senüñle bile cān olduḳca tende

1573 Züheyre didi daḫı olsa ādem
Muhālif düşen ile urmaġa dem

1574 Maʿaʾl-ḳıṣṣa biş ulu oldılar bir
Olınup ʿahd oldı böyle tedbīr

1575 Ḳi yırtalar müḳāseme bitisin
Didiler uymaya ne let bitisin

1576 Daḫı gözlemeyüben pīş ü ya pes
Ḳureyşüñ maḥfiline vardılar bes

1577 İyitdi Hāşimīler olunup terk
Ki yapışıldı bu buġż içine berk

1578 ʿAceb Rumī midür anlar ʿAcem ya
Degüldür aṣlumuzdan gibi gūyā

1579 Didiler ḫāṣe lillāh bik ü yayuz
Cemīʿi bir ata oġlanlarıyuz

1580 İyitdi ḳatʿ-ı raḥm olmaya neye
Bulunmamaḳ ne birbirümüze ya

1581 Ne şūm-imiş o nāme ki yazıldı
K'anuñla düzgünümüz hep bozuldı

1582 Ṭurup Cehl iti didi çoḳ sözi ḳo
Yine gerek ḳolayına bu yanḳu

1583 Mübārek nāmedür ol ʿahd-nāme
K'anuñla işimüz geçdi tamāma

247[b] 1584 Züheyrüñdür didi Mutʿam daḫı söz
ʿAceb mi bu cüdāyī virse de söz

1585 Ger ol nāme degül miseydi ebter
Yazanuñ elleri olmazdı ebter

1586 Didi Bu'l-Buḫterī de didiler ḫoş
Gerek ḫoş gelsün ol gerekse nā-ḫoş

1587 Biri de didi bizüz ṭurfe millet
Ki bunı itmemişdür hīç millet

1588 Bu bişe yār olanlar daḫı bir bir
Bu olmaz iş-idi key köti tedbīr

1589 Daḫı söyletmediler Cehl itini
Yirinde ururaḳ ḳaldı itini

1590 Varup Mutʿam getürüp paraladı
Yüregin Cehl itinüñ yaraladı

1591 Ebū Ṭālib de bir gūşede anda
Oturmışdı deñer-idi ol anda

1592 Nihān andan yaña sürüp ekābir
Görüşdiler Ebū Ṭālible bir bir

1593 Çün āḫir oldı rāy-ı nā-münāsib
Didi bir niçe beyt aña münāsib

1594 İyitdi ẓāhir olup ṣunʿ-ı Ṣāniʿ
Bi-ḥamdi'llāh ki ḥaḳ olmadı żāyiʿ

1595 Kişi gicikmeye niçün yirine
Varur ḫod ʿāḳıbet ḥaḳ iş yirine

1596 Ḳarışmaz kimsene Ḥaḳḳuñ işine
İşinde Ḫālıḳuñ ʿabdüñ işi ne

1597 Ne-ise emr-i Bārī eyle olur
Hemān ebleh olan ḳayġudan ölür

1598 Bozar taḳdīr-i Ḥaḳ tedbīr-i ʿabdi
Ki biline ʿubūdiyyetde ʿabdi

1599 Varup yirine çün maʿnī-i eṣ-ṣulḥ
Ḳureyş itdi Benī Hāşimle kem-ṣulḥ

1600 Yitişdi bu ḫaber bes küllī yire
Gelebaşlandı varıldıysa nire

1601 Resūl itdükde bir gün yine daʿvet
Diyüp Bū Cehl yine bu ne daʿvet

1602 İdüp feryād ḳıldı yaḳasın çāk
Başına ḳoydı bunı diyerek ḫāk

248[a] 1603 Ki ḳomazsız beni k'olam işümde
Ziyān ider degül size işümde

1604 Bunuñ olmaz sözi bizden kesilmek
Degül mi bu söyülmeden kösülmek

1605 Didiler dimesüz saña buña uy
Çaġırduġınca *lebbeyk*[235] ile vir uy
1606 Bizüm hem kişümüzdi bize maḳṣūd

[235] Tamamı "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk" olan Arapça ibare "Allah'ım emret emrine hazırım" anlamındadır. Bu söze telbiye denir. Haccın sıhhatinin şartlarındandır. Bu şartlar: İslam, belirli yer, belirli vakit, hac niyetiyle ihramdır. Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler,* Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 109.

Vegerni Ahmed ü ġayrı ne maḳṣūd

1607 Niçe dir-iseñ aña biz de tābiʿ
Senüñ emrüñdedür küllī tevābīʿ

1608 İyitdi dimdi anuñ ḳatline bil
Benümle bağlañuz ay u eger yıl

1609 Didiler ḫoş ne dirseñ ber-ser iy yār
Meseldür bu tek er ol ur başum yar

1610 Bu düzgün semʿ-i aṣḥāba ḳ'irişdi
İyitdiler bu melʿūn veh k'erişdi

1611 Egerçi yoḳ cihāda bize destūr
Dinilmediyse daḫı şimdi dest ur

1612 Hele biz de ḳılalum ʿarż-ı heybet
Ki görsünler ne-imiş seyr-i heyʾet

1613 Süvār oldı mükemmel Şīr-i Yezdān
Ki arslan göreler neymiş yezīdān

1614 Müsellaḥ ʿamm-ı Mürsel daḫı bindi
Felekler gibi gürleyüp depindi

1615 Didi destūr virse nūr-ı çeşmüm
Yaḳaydı Cehl itini nār-ı ḫışmum

1616 Bahādurlar reh-i Baṭḥāyı ṭutup
Giderlerdi yeñilmemekle ṭutup

1617 ʿÖmer ḥażretleri de incinüben
Ḳureyşe sürmek ister kendü yik-ten

1618 İyitdi yā Resūlullāh biz de
Ṣanuruz yoḳdur erlik ṭavrı bizde

1619 Bilürüz yoḳ cihāda emr-i Bārī
İdelüm ʿarż-ı cürʾet biz de bārī

1620 Alup destūr o da aṣḥāb ile tīz
Süvāre gitdi elde tīġ-ı ser-tīz

1621 Ḳureyşe bu ḫaber yitişdi derḥāl
Diyince birbirine kim nedür ḥāl

248[b] 1622 İyitdiler Ebū Cehl oda yansun
Felek pirāhenin ḳanına bansun

1623 Belādayuz anuñ mekriyle her gāh
Ḳoparur şūr u şerler gāh u bī-gāh

1624 Bilürsiz kim-durur aṣḥāb u ālī
Buña yitişdi uş mekrüñ meālī

1625 İderdi menʿ Aḥmed her birini
Geçerdi günleri her gün yirini

1626 Aşurduḳ gördi Ḥaḳdan mekr işini
Ḳodı nā-çār o da cenge işini

1627 Döküliser bu kez ḳanlar arada
Niçe bir ḳomasun özin orada

1628 O cānibden Ebū Cehl oġlı ata
Gelürler iki melʿūn binüp ata

1629 Divşürmişler melāʿīn gerçi ḫayli
Döyer mi şāhbāza ḳarga ḫayli

1630 Ḳureyş anı görür kim bu-y-idi kār
Yaḳīn ḳaldı ki ḳopa ceng ü beykār

1631 Segirdüp vardılar ʿamm-ı Resūle
Didiler ḳaṣdiden kimdür Resūle

1632 Kerem ḳıl sen bu ġavġayı yine baş
Çekilmiş tīġi menʿ it yaları yas

1633 İyitdi siz eşerrüñüzi neyçün
Segitmezsiz bilürsiz iş budur çün

1634 Bizüm ṣabrumuz itdi sizi böyle
Unutdı mı bizi her şöyle böyle

1635 Ḥabībimüz ḳoyaydı bir nefes er
Göreydüñüz nic'idermiş ere er

1636 Ḳoduñuz şimdi ġayrın ḥaḳ Ḥabībin
Alam dirsiz virür mi Ḥaḳ Ḥabībin

1637 İyitdiler ne dirseñ sözüñüz ḥaḳ
Kötülük bizden olmış-durur el-ḥaḳ

1638 Keremler yine luṭfuñuzdan idüñ
Ṭutalum ber-ser u dīde siz idüñ

1639 Ebū Ṭālib gelüp didi ki iy ḳavm
Sizüñ gibi daḫı ben görmedüm ḳavm

1640 Gözüm nūrı Muḥammed size n'ider
Dir-iseñüz ki dīne daʿvet ider

249a 1641 Uyar varsa sözine devlet anuñ
Vegerni güci yoḳ tīġ ile anuñ

1642 N'ola siz daḫı ṭutuban dilüñüz
Özin ortaya atmasa delüñüz

1643 Diyüp ḫoş itdiler bu ḳavl ile şarṭ
Velī Mecnūn olan bilmez nedür şarṭ

1644 Olup sākin bu āteş döndiler bes
Yine Cehl iti dimez fitneye bes

1645 Mecānīne didi yine o bed-dīl
Virüñ siz ol delüye dembedem dīl

1646 Nużar bir gün eḥādīṯ-i Reṣūle
Ṭolaşup acı dil virdi Resūle

1647 Dem-i āḫirde şöyle mülzem oldı
Ṭutuldı nuṭḳı gūyā k'ol seg öldi

1648 Çıḳar mı başa naḳli ile ʿaḳlı
Ḫo küffāruñ ne fikrī var ne ʿaḳlı

1649 K'olur kāfirlerüñ ʿakl-ı delīli
Reh-i Ḥaḳda ider mi ol delīli

1650 Helāk olmaḳlıġa daḫı zebūnı
Oḳıdı ḥażret-i āḫiz de bunı

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ [236]

1651 Gidicek yümn ile ol rūḥ-ı ṣāni
K’olupdur maẓhar-ı Sebʿa’l-Meṣāni

1652 Cemīʿi incinüben cān-ı müşrik
Nużar melʿūnı aldı ele müşrik

1653 K’olımazduñ o cādunuñ ḥarīfī
N’iderdüñ eyleyüp böyle ḥarīfī

1654 Ṣanurlar ṭūṭī-i ḳuds-ı şeker-ḫā
Kelām içre kelāġa viriser cā

1655 Ẓüheyr oġlı ki bu işi işitdi
Ḥased cānına anuñ da iş itdi

1656 Ṣoruban bildi āyet maʿnīsini
K’iletür dūzaḫa bu maʿnī sini

1657 Ger olursañ büte ṭapmaġla āḫir
Ki olmaz yenmege ateş de āḫir

1658 İyitdi anda Hisem bu muḥāli
İderdüm defʿ ḳalmazdı mecāli

249b 1659 Didiler ne dir-idüñ işidelüm
Ki aña göre yine iş idelüm

1660 Didi secde ki aṣnāma iderüz
Degül ol şekle biz anı n’iderüz

1661 Ḳıluruz secde andan söyleyene
Melekdür ol ya ṣūret söyleye ne

1662 Şular kim ʿĪsā vü Mūsāya ṭapdı
Ölünce dimediler aña ṭapdı

1663 Girürler mi oda ṭapduḳlarıyla
Ya n’olur anlara ṭapduḳlarıyla

[236] Kur’an, Enbiya 21/98, Meali: “Siz ve Allah’ın dışında taptığınız şeyler cehennem yakıtısınız. Siz oraya gireceksiniz.”

1664 Bize ol da peyamber yirinedür
Bes ol zāyid sözüñ diñ yiri nedür

1665 Didiler veh ki söyledüñ igen ḫūb
Bizi ol nükte ḳılmışdı ḳuru cūb

1666 Ḳureyşüñ andan almaġ ile dādın
Gelicek yine virgil aġzı ṭadın

1667 Namāz-ı ʿaṣra Mürsel geldügi dem
Söz açdılar oduz günden hemān-dem

1668 Didiler ḥażretine bunı der-hem
Ki dirsin ṭapduġuñuz bile bā-hem

1669 Girüben oda ḳalursız müʿebbed
Bu nā-maʿḳūl sözdür söyleme bed

1670 Ṭapar her ḳavm ẓāhir bir nebīye
Olur mı mücrim anuñla nebī ye

1671 Firişteye ṭapar bir ṭāʾife de
Bu dinenlerle hem ol ṭāʾīfede

1672 Girürler mi ṭapanlar ile oda
Peyamberler miṣālidür ḫod o da

1673 Tebessümle Resūlullāh didi vay
Size bu biliş ile k'itdi rüsvāy

1674 Nebī vü ger melek ḳuldır Ḥaḳḳa ḫāṣ
Ḥod olur kārıḫā ṣan ḫāṣṣü'l-ḫāṣ

1675 Dimezler ḥāşe lillāh tañrıyuz biz
Bizi ḥaḳ bilmek ile ṭapuñuz tīz

1676 Şular kim tañrıyuz dirler ṭapuñ dir
Şeyāṭindür olar sanmañ bu dur dir

1677 Bütüñ ḫod bellü ṭaşı vü içi ne
Girüp İblis o düzmeler içine

250[a] 1678 Bu bāṭıl sözle ḫalḳı azdururlar
İçinde çoġ u eger az ṭururlar

1679 Bes anlarla uyan da bile yanar
Eger ʿavrat-ise ol kimse yanar

1680 Bu oda yandı Firʿavn ile Nemrūd
Diyüp olur benüm hükmümle nemrūd

1681 Ḳo kūr şeytānı siz de Ḥaḳḳa ṭapuñ
Nice ḳāfir yürürsiz ola ṭapuñ

1682 Ṭutılup dilleri yine serāser
Ḫacālet birle ṣaldılar öñe ser

1683 Cevāb-ı (ʿandelīb) ʿandelīb-i gül-şen-i cān
Bu k'oldı düşdi müşrik ṣanki bī-cān

1684 Dönüp pervāz ḳıldı āşiyāna
Ḳadem yümn ile başdı āsitāna

1685 Egerçi ḥadd-i kārı māveradur
Ṣözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāyet-i İslām-ı Ṭufeyl bin ʿAmri'd-düsiyy raḍiyallahu ʿanhu

1686 Olanlar bu kelām içre dürer bār
Dimişler böyle gevher döke iy yār

1687 Ḳulaġ ur sen daḫı bu gūşuvāra
Ḫod olmışdur muraṣṣaʿ gūşı vara

1688 Derūndan ṭut bu yaña gūş-ı cānı
Ġıdā-yı rūḥ birle ṭuyla cānı

1689 Meʿānī baḥrine dal iste gevher
Nice dizildi gör bu silk-i gevher

1690 Yitişdük şeb-çeraġa nice billūr
Ki her ḥarfinde var biñ tāb-ı billūr

1691 Gözüñi aç degüldür cāy-ı ġaflet
Nice bir ala senden sini ġaflet

1692 Giceler ola gör şevḳ ile bīdār
Yatasın ḫᵛāb içinde anca bī-dār

1693 Ele girmişken itme furṣatı fevt
Ġanīmet bil bunı olmazdan öñ fevt

1694 Meger yollara bir gün göz uran kes
Gelüp didi Ḳureyşe uş niçe kes

1695 Gelürler ḫayli ulu ṣafları var
Arada bir mehāre daḫı şeh-vār

250[b] 1696 Segirdüp gördiler bir ulu bölük
Kimi nev-ḫat cüvān ü kimi yülük

1697 Mehārenüñ öñince esb-i tāzī
Niçe ṭar her birine giñ yazı

1698 Gelürler pādişāhāne yidilüp
Geçerdi düşse baḥre biri dilüp

1699 Ol ulu Mekke ḫalḳın görüp ata
Mehāreden çıkuban bindi ata

1700 Bilüben ṭavs-ı seyidi Ṭufeyli
Diyüben buymış ol devlet ṭufeylī

1701 Varup bunlar ol inüp oldı ʿizzet
Olur ʿizzet de lābüdd ehl-i ʿizzet

1702 Diyüben merḫābā ḫoş geldüñüz şād
Alup ḳondurmaġa gitdükde dil-şād

1703 Müşerref ḳılduñuz bu mülki diyüp
Ne yol düşdi didiler soñra dönüp

1704 İyitdi bi'l-bedāhe düşdi bu yol
Size irdük çekildiyse de yol bol

1705 Sebeb bunda bizüm gelmemüze bu
Ki ṭutdı ʿālemi bir ṣıyt-ı ḫoş-bū

1706 Didiler Mekke içre doġdı bir māh
Degül ẕerre ḳatında mihr eger māh

1707 Yüzi enver güneşden daʿvet issi
Anuñçün çekmişem yollarda issi

1708 Olupdur vaḥy münzel aña dirler
Döker dirler eḥādiṯ içre dürler

1709 Bilürsiz ben de ferdem maʿrifetde
Bilürem kimde varsa maʿrifet de

1710 Anuñçün gelmişem kim ṣallaşayuz
Eger varsa baña da ʿarż ide yüz

1711 Girem dīnine yüz cān ile ben de
Olam ḫüddāmı dergāhına bende

1712 Kelām-ı Ḥaḳdan ögrenmekle dönem
Dönersem ben bu yoldan merd-i dūnem

1713 Vegerni sāhir ü kāhin-ise ol
Rücūʿ idüp diyem işüñde var ol

1714 Ebū Cehl ü Nużar hem Bū Leheb nīz
Ḫuşūʿ ile Ṭufeyle sürdiler tīz

251[a] 1715 İyitdiler bir aʿlem-ẕātsın pāk
Saña düşmez kelām-ı süst ü nā-pāk

1716 Ki bir cādūya meyl itdüm diyesiz
Ya kizbine inanmaḳla dönesiz

1717 Delil ü rūşen ü bürhān bu yiter
Bunun ġayrıyla ḥüccetden ne biter

1718 Peyāmber mise ol ḳavline ṣādıḳ
Bilürdük biz de miṯl-i ṣubḥ-ı ṣādıḳ

1719 Ḳureyşüñ maʿrifetde bellü ḥālī
Feṣāḥatden degül her biri ḫālī

1720 Ger anda sizelerdi nesne bārī
İderlerdi her işde aña yarı

1721 Bir iki uydı ḳavminden de kimse
Beher-ḥāl aña tābiʿ her kim ise

1722 Olupdur mündübur üftāde müflis
Neye ṣunsa ider mi dest-i müflis

1723 İdüpdür Lāt u ʿUzzā anlara ḫışm
Dönüpdür her birinden cümle-i çeşm

1724 Geçer her birinüñ ḳılletle rūzı
Ġam ü endīşedür olan da rūzī

1725 Velī kendüsidür key merd-i fettān
Ki yoḳdur ḫalḳ içinde eyle fettān

1726 Çoġ olur ʿālem içre siḥr-i sāḥir
Velī yoḳ eyle mader-zād-ı sāḥīr

1727 Naẓīrin görmedi çerḫ-i füsūn-ger
Ne isterse ider ḳılsa füsūn ger

1728 Ṣaḳınġıl göreyüm dimekle varma
Görürseñ aña dil zinhār virme

1729 Ki saña Lāt u ʿUzzā ḳaḳımaya
Özüñ olmaya maẓhar ḳaḳımaya

1730 İyitdi siz ne dirseñüz ben anda
Eger bu milket içinde var anda

1731 Degülmiş çün murād üzre o kişi
Güzāfın terk idem mi ben bu kişi

1732 Ṣanem kim seyr-i dilçün oldı geştüm
Ḥarem ṭavf ile ola bāz-geştüm

1733 Bed işrāb ile ṣandılar ki ḳandı
Virüp yir kim revān yümn ile ḳondı

251[b] 1734 Girüp şeb subḥ-ı dem ṭurdı ṣabā tek
Ṭavāf-ı Ḳāʿbede diler k'ide tek

1735 Açup fem yine her bārid-seḫun kes
Didiler anḍadur şimdi o nā-kes

1736 Fusūn ile oḳur şiʿrini ezber
Ki tā ḫalḳ az ṭurup siḥri vire ber

1737 Ṣaḳın efsānesine gūş ṭutma
Yig oldur penbe ile gūşi ṭutma

1738 Ḳabūl-i semʿ-i cān olmaḳla ṭurdı
Ḥaremden yaña yüz şevḳ ile ṭurdı

1739 Gelüp gördiler oḳur yüz virüp tāb
Didiler aña yaḳlaşmaḳ degül bāb

1740 Der u dīvārın andandur ṭavāf it
Ḳarīb olmaḳdan aña ictināb it

1741 Ṭufeyl iyitdi ṭıflem mi ya nā-dān
Firīb ile ki sizden ide yād ān

1742 Ṭavāfa girdi ḥayretle bu rāya
Resūlullāh da gelmişdi buraya

اِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ [237]

1743 Ṭufeyl urdı işidince ünin gūş
Hep oldı miṣl-i her zen-gūş-veş gūş

1744 Çekebaşladı ḳullāb-ı maḥabbet
Revān itdi göñül cāndan maḥabbet

1745 İyitdi meyl-i dil ḳopdı şu cāna
K'anuñçün itmişemdür terk-i cāna

1746 Ṣafā-yı ḳalb ile gönderdi Ḥaḳḳı
Didi Bū Cehl-i melʿūn Lāt ḥaḳḳı

1747 Ṭufeyl oldı o cādūnuñ ṭufeyli
Göresiz nic'ide şimdi Ṭufeyli

1748 Görince nūr-ı ʿālem-bīn-i merdüm
Tebessüm ḳıldı gördi ʿayn-ı merdüm

1749 İdüp luṭfından iʿzāz aldı yana
Ebū Cehl-i münāfiḳ ḳaldı ya ne

1750 Görür kim yār-ı cān olmışlar aʿyān
Temāşāsında ḥayrān çeşm-i aʿyān

[237] Kur'an, Bakara: 2/164 "Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmisinde, insanlara fayda veren şeylereyüklü olarak denizde yüzüp giden gemilere, Allah'ın gökten indirip de ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgarları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplım için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok deliller vardır."

1751 Edeblerle ḳulāġ urmaḳla varı
Döker her sözde dürr-i şāh-vārı

252[a] 1752 Göñülden didi vallāh ḫoş yolı var
Dil-i gümrehçün olsun yolları dar

1753 İyitdi yā Muḥammed sini bürhān
Neye gönderdi di aña ne bürhān

1754 Hem oḳı Ḥaḳ kelāmın işideyüm
Ḳuluk da aña göre iş ideyüm

1755 Didi ḫatm-i rüsül ḳıldı beni ḥaḳ
Kelām-ı Ḥaḳla idem daʿvet-i Ḥaḳ

1756 Kelām-ı Ḥaḳ da budur diñle işde
Nedür bil ṣūret ü maʿnīde işde

1757 Sükūt üzre ṭururdı küllīsi dek
Oḳıdı sūre-i Rūmı buña dek

وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ [238]

1758 İyitdi diñledüñ mi maʿnīsi ne
Bilürem ḫod düşündüñ maʿnīsi ne

1759 Didi oldı yakīnüm iy Peyamber
Gümānsuz ḥażretüñdür ḥaḳ Peyāmber

1760 Müsülmān oluban dinüñe girdüm
ʿAdū-yı dīn gidermiş miṯl-i kejdüm

1761 Ne kim var-ise hep āyīn ü erkān
İdüp taḥṣīl ṭoldı nitekim kān

1762 Yazuban dest-i ḫaṭṭı birle Ḳurʾān
Hem itdi niçe sūre ḥıfẓ-ı Ḳurʾān

1763 İyitdi āḫir iy şemʿ-i hidāyet
Umarvan yine sizden bir ḥidāyet

[238] Kur'an, Rum 30/27, Meali: "İlkin mahlukunu yaratıp (ölümden) sonra bunu (yaratmayı) tekrarlayan O'dur, ki bu, O'nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde (tecelli) eden en yüce sıfat O'nundur. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir."

1764 Ki ẓāhir ola bende bu kerāmet
Bile ḫalḳum beni ehl-i kerāmet

1765 K’idem daʿvet bu dīn-i pāke ben de
Kemīne çāker ü kem çünki bende

1766 Bizüm il ādemīde saḫt-dildür
Döner gibi degül gerekse dildür

1767 Yavuz şeytānı var aṣnāmınuñ hem
Yimezler anuñ içün kimseden hemm

1768 Bu ḥālet himmetüñle bende k’ola
Umaram kim müsülmān çoġı ola

1769 Duʿā ḳıldı revān bu oldı ẓāhir
Ki görine öñinde nūr-ı ẓāhir

252[b] 1770 Virürdi ḳandasa ḳındīl-veş tāb
Ṭufeyl olmadı tā ölince bī-tāb

1771 Olıcaḳ kendüzinde ẓāhir ol nūr
Ṭufeyl-iken laḳab olundı ẕü’n-nūr

1772 Ġazālar ḳıldı dīn yolında niçe
Söz uzar mi birisi dinse nice

1773 Dem-i hicretde yüz yitmiş dilīri
Getürüp itdi biñ dürlü dilīri

1774 Resūlullāh cihāndan k’iyledi naḳl
Rivāyet ehli böyle k’iylemiş naḳl

1775 Ḫilāfet k’irdi Bū Bekri tamāma
Olıcaḳ mürted ol ḳavm-i Yemāme

1776 Çeküp leşker ki geldi uġraş ile
Helāk ide o ḳavmi uġraş ile

1777 Ṭufeyl ol gice gördi bir ʿaceb düş
Ki oldı irtesi ol vāḳıʿa ṭuş

1778 Görür ḫ[v]āb içre kim başın yolıdur
Bes irte vāḳiʿ olacaḳ yolıdur

1779 Uçar bir murġ aġzından hemān-dem
Ṣoḳar bir zende fercīne hem ān dem

1780 Ḳaçar oġlı gider ḳanda bilimez
Çoġ ister anı ammā kim bulımaz

1781 Ṣabāḥ aṣḥāba didükde düşini
Didiler ḫayr ola sizüp ṭuşını

1782 İyitdi yoḳ ṭıraş olduġı başum
Tamām olmasıdur ʿālemde yaşum

1783 Mezārumdur o ferc zen k'ölürem
Şehīd olmaḳla sizden dūr oluram

1784 Ḳaçup oġlum ʿAmr gitdügi ʿömri
Çoġ olduġı-durur ʿālemde ʿömri

1785 O gün vaḳıʿda kim olundı beykār
Didügi gibi düşdi kendüye kār

1786 Şehīd olup Ṭufeyl ü oġlı ḳaldı
Şuña daḳ Ḥaḳ ki şāh-ı feth ḳıldı

1787 Şehādet rütbetine ol da ol rūz
Yitişdi ṭāliʿi olmaḳla feyrūz

1788 Bu cānibde ẓulem mışbāḥı her gāh
Delīl olmaḳda yine gāh ü bī-gāh

253[a] 1789 Meger ṣaḥn-ı ḥarem içinde bir gün
Ḳureyş ile olurken ol yüzi gün

1790 Gelüp bir kimse giryeyle didi dād
Hişām oġlı elinden k'itdi bī-dād

1791 Devem aldı niçe virmez bahāsın
Begenmişken görüp ġayet bahāsın

1792 Ġarībem baña ol ẓulm itme diler
Yüregüm erre-i cūd ile diler

1793 Resūli gösterüp didiler aña
Ẓafer bulursa ol bulur bes aña

1794 Gelüp didi ki iy mihr-i cihān-tāb
Ki bulmışdur cemālüñde cihān tāb

1795 Ṣataşdum güce yoḳ şefḳat ḳılıcı
Demişdür kim ire ʿadlüñ ḳılıcı

1796 Şütür ṣatdum bahāsı baña bitmez
Gücüm ẓāhir Ḥişām oġlına yitmez

1797 İyitdi ol kerem-kānı varayum
Yime ġam rızḳuñı alıvireyüm

1798 Revān oldı ṭurup ol serv-i dil-cū
Aḳar yaşı ġarībüñ yine kim cū

1799 Ḳureyş ardınca ṣaldı göre bir kes
Ki göreler n'ider Bū Cehl-i nā-kes

1800 Ḳapusıña Resūlullāh ki vardı[239]
Didi bir şaḫṣa luṭfıñdan ki virdi

1801 Ḳapuya geldi Aḥmed sini ister
Girüp diyince didi kim ne ister

1802 Çıḳınca ḳapuya didi ki yā ʿAmr
Revā mı ẓulm itmek Zeyd eger ʿAmr

1803 Vir altunıñ üşendürme garībī
Bilürsin kim nedür ah-ı ġarībi

1804 Diyüp ḫoş varuban getürdi virdi
Dönüp ol meh maḳamına ki vardı

1805 Ḳureyşüñ ṣalduġı er de yitişdi
Didiler aña k'iş neye yitişdi

1806 İyitdi vir diyince ḳıldı teslīm
Velīkin bilmezem ne vech-i teslīm

1807 Bu sözdeyken bular Bū Cehl geldi
İyitdiler ʿaceb saña ne geldi

253[b] 1808 Ki uyduñ Ahmedüñ böyle sözine
Benümle dimedüñ anuñ sözi ne

[239] Bu beyitte mısra sonlarındaki cinaslı kelimeler anlam gereği yer değiştirmiştir.

1809 Didi ṭaşra çıkuban k'anı gördüm
Görince yüzini ben anı gördüm

1810 Başı üzre ṭurur bir üştür-i mest
İdebaşladı ḥamle baña ser-mest

1811 O vehm ile revān girüp çıḳardum
Çıḳarmasam şanup başdan çıḳardum

1812 Didiler sini ḳorḳutmış Muḥammed
Ne var ḳorḳutsa da sırr-ı Muḥammed

1813 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāye-i İslām-ı Rigāne ibni ʿAbd-i Yezīd ibni Muṭṭalib ibn ʿAbdi Menāf

1814 Şu k'olmışdur meʿānī pehlevānı
Seḫun-verlikde itdi pehlevānī

1815 İletmişdür cihāndan kūy-ı nīki
Bizen çevgān ber ān ku ger tu nīkī[240]

1816 Bu güftār içre k'itmiş aṣl-ı bünyād
Dimiş böyle Rigāne olıcaḳ yād

1817 Resūlüñ ʿammızādı-idi ol merd
Bahādur şaḫṣ-idi ġāyet cüvān-merd

1818 Naẓīrī pehlevānlıkda yoġ-idi
Kimüñle gitse kendü başbuġ-idi

1819 Ṣalup gürz-i girān çekerdi ya berk
Ḳımıldatmazdı kimse başṣa pā berk

1820 Töhümten (ten) arı-idi key zeber-dest
Ḳopardı pūr-i Zālı ṣunsa ger dest

1821 Yürise ṣarṣılurdı ṣanasın yir
Naẓīrin görmemişdi dehr olup pīr

1822 Aña virmişdi Ḥaḳ ḳırḳ erçe ḳuvvet
Ṣanurdı pili peşşe itse ḳuvvet

[240] Çevgana iyi vuramıyorsan senin iyiliğin (üstünlüğün) nerede?

1823 Egerçi kim kiçi yaşlu yiñerdi
Key eski pehlevānları yiñerdi

1824 Var-idi şol ḳadar māl ü menāli
Ġınā içre de yoġ-idi miṯāli

1825 Olurdı kendü vādi-i ıżamda
Anuñ milkiydi vādi-i ıżam da

254[a] 1826 Didi Bū Cehl bir gün varup iy yār
Dimezsin ḥālüñüz ne bize yik-bār

1827 ʿAmuñ oġlı elinden dād ü feryād
Ki itdi birbirimüzden bizi yād

1828 İdüp her birimüze ṭaʿn-ı verhem
Dir ehl-i nārdır ecdāduñuz hem

1829 Uzadur bütlerümüze daḫı dil
Müʾebbed dūzaḫīdür dir viren dil

1830 Diline geleni söyler yoġ ödi
Bişürdi baġrumuzı ḳahrı odı

1831 Ḳureyşi ḫalḳ içinde eyledi ḫᵛār
Adı her birimüzüñ oldı hᵛān-hᵛār

1832 Anuñ siḥriyle olduḳ ḫalḳa rüsvāy
Getürdi nüktesi başumuza vāy

1833 Rigāne didi ġāfilven bu işden
İşitmedüm biliş ü yadı işden

1834 Ki ʿömrüm dāyima geçer yabanda
Yoġ ʿaşla ʿilmümüz böyle beyanda

1835 Ben anuñ vireyüm uş aġzı ṭadın
Ḳureyşüñ alayum her neyse dādın

1836 İdüben bir çaḳım kav gitdi Bū Cehl
Ānīde başladı yildürmege Cehl

1837 Şütür-i Hāşimīye de o vādī
Çerāgāh-idi andaydı şıvadı

1838 Varup sürdürdi andan her birini
Ḳurutdı ġayrdan küllī yirini

1839 Benī Hāşim işidicek bu kārı
Didiler gör merd-i nā-bekārı

1840 Dirildiler ki varup cenk olına
Ya öldürile anda ya öline

1841 Resūlullāh işidüp anı derhāl
Oḳıdup anları didi nedür hāl

1842 K'alınup ellere tīġ ü teber de
Girilmiş böyle esbāb-ı neberde

1843 İyitdiler Rigāne düşmen olmış
Velīkin bilmezüz aña ne olmış

1844 Didi siz ṣabridiñüz ben göreyüm
Olunsun ṣulḥ araya gireyüm

254[b] 1845 Hemān saʿāt Ṣuheybe didi gel var
Umaruz k'olına asān bu düşvār

1846 Di benden ḳuvvetüñe ġarra olma
Degüldür ḫāke cāyiz ġarra olma

1847 Müsülmān ol idüben küfr işin terk
Ḍalālet ḳulpına yapışmaġıl berk

1848 Bitüp birlige ḳavmüñle diril ḫoş
Ki ṣıġmaz ara yirde kār-ı nā-ḫoş

1849 Ṣuheyb-i Rūmī çün varup serāser
Didi emr-i Rigāne ḳaldurup ser

1850 İyitdi sözi varsa kendü gelsün
Yiter andan buña k'işüme gülsün

1851 Gelüp andan ḫaber kim böyle virdi
Maʿa'l-ḳıṣṣa Resūlullāh da vardı

1852 Görünce ḳarşu geldi birbirine
Resūlullāh ki irdi söz yirine

1853 Selām virüp iyitdi yā Rigāne
Dimişdür kim diye bunı Rigāne

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبْدَهُ وَرَسُولُهُ[241]

1854 Ġażabla ol daḫı didi Muḥammed
Degüldür bu ḳadar ḳadr-i Muḥammed

1855 Nebīyem diyü ḫalḳı daʿvet ide
Şu vech ile olına daʿveti de

1856 Bu ṣoyda gelmedi mi sen kadar kes
Dişür kendüñi var böyle sözi kes

1857 K'ide ol daḫı daʿvā-yı nübüvvet
Ṣanursın siḥr ile olur nübüvvet

1858 Dericede ḫo senden yüceyüm ben
Di gör sen daḫı nesl-i ʿad idüben

1859 Resūl iyitdi her diyen nebīyem
Bunı işitdi līk olur nebī yemm

1860 Ki olmaz seng-i bed-gū ile tīre
Bilinmez n'oldı ṭaş ya gitdi nire

1861 Velī münkir ġazab ile ḳırıldı
Dökülüp ḳanları ḫake ḳarıldı

1862 Ger anlar muʿciz iżhār itdilerse
İdeyüm ben daḫı göñlüñ dilerse

255[a] 1863 Müsülmān ol sözi ḳo yola ṭoġrul
Ṭutalum Sencer-imişsin ya Ṭuġrul

1864 Rigāne didi çün kim ʿarz-ı muʿciz
Ḳılursın baña da yiter bu muʿciz

1865 Ki benümle gelüp güleş ṭutıla
Yiñerseñ her ne söz dirseñ ṭutıla

1866 Eger ben yā Muḥammed sini yiñem
ʿAyān olur bu senden ben ki yigem

[241] Kelime-i Şehadet.

1867 Nübüvvet daʿvīsin itdürmezem bes
Özüñde eyle söze bir misin bes

1868 Resūl iyitdi ḫoş ber-dīde vü ser
Yüri var ḫalḳuñı cemʿ it serāser

1869 Varup Bū Cehle virbidi hemān kes
İşidince didi ol merd-i nā-kes

1870 O sāḥirhā bu kez rüsvāy olısar
Ki ḫurd-i ḫām olmaḳla öliser

1871 Rigāne cemʿ idüp ḫalḳın be-küllī
Çıḳuban urdılar göz yola küllī

1872 Resūlullāh daḫı yümn ile vardı
Ḫaber aṣḥāb ü etbāʿa ki virdi

1873 Hezār ikbāl ile çün girdi yola
Dir-idi baʿżı-ı kes kār n'ola

1874 Rigāne gördi kim gelür Muḥammed
Virür ger ʿaleme nūr-ı Muḥammed

1875 Didi bu żaʿf ile nice güleşe
Ṣanur gider bu bī-çāre kül eşe

1876 Ṣıḳayum şöyle kim ġayet bu gelsün
Dem-i āḫirde cānını buñ alsun

1877 Velī ḳavmine didi ʿarbede-cū
Ṣaḳınuñ olmañuz ben baḥrem ol cū

1878 Benī Hāşim de k'itse aña nisbet
Ġarīmem küllīsine ben ne nisbet

1879 Diyüben böyle ḳarşu geldi bārī
Ḳureyşüñ her biriydi ḳavm ü yāri

1880 Çün olup merḥabālar her birine
Yitişdi ʿiẕẕet işi kim yirine

1881 İyitdi k'iderem Aḥmedle küştī
Budur hem bilüñüz hep şarṭ-ı küştī

255[b] 1882 Beni bu kim yiñe meydāna girüp
Müsülmān oluram dīnine girüp

1883 Peyamberdür bilürem Tañrısı ḥaḳ
Sözüm ḳalmaz ne derse daḫı el-ḥaḳ

1884 Vegerni olur-ise emr ber-ʿaks
Daḫı Aḥmed de kimseye ḳılup ʿaks

1885 Dimeye Lāt u ʿUzzā dīni bāṭıl
Seçilüp farḳ olına ḥaḳ u bāṭıl

1886 Nübüvvet davīsini eylemeye
Daḫı ḳaṣd itmeye de eylemeye

1887 İyitdi yā Muḥammed bu mıdur ḳavl
Ḫod olmadı senüñle kār-ı bī-ḳavl

1888 Neʿam didi budur hem ʿahdümüz de
Tebeddül yoḳ muʿayyen ʿahdümüzde

1889 Bülend- āvāz ile yine Rigāne
Çıġırup didi bu ṣavtı Rigāne

1890 Ki iy Hāşim Ḳureyş ile işidüñ
Sözüm bilüp aña göre iş idüñ

1891 Muḥammed döymeyüp baña yiñilse
El ayaḳ güce uġrayup yiñilse

1892 Ṣaḳınuñ tīġ çekmeñ nisbet ile
Ḳażāma uġramañuz nisbet ile

1893 Ki varmaya ḳarabet ḳārı yile
Muʿayyen döymedügi peşşe pile

1894 ʿAmūlar aġzı açınca cevāba
Hemān-dem uġradı ḥāżır cevāba

1895 İyitdi Tañrı arslañı sözüñ bil
Esüp ṣavurma igen nitekim yil

1896 Resūlullāh vireydi baña destūr
Ki yaʿni diye-y-idi şuña dest ur

1897 Görürdüñ kār-ı merdi nice-y-imiş
Yiyenler ḍarb-ı destī nice yimiş

1898 Resūl iyitdi üsküt bāreka'llāh
Ki vaʿde ḳıldı çoḳ ḥakkuñda Allāh

1899 Rigāneye didi esbābuñ al gel
Güreş birle urulsun ele el gel

1900 İnanmayuban olʿahd-i bütüne
Varuban secde kim itdi bütüne

256[a] 1901 İçinden virdi şeytān ide āvāz
Güleşden meyl ḳılma gelmeye vāz

1902 Senüñdür nuṣret ü furṣat yüri var
Ki sinüñle be-ġāyet himmetüm var

1903 Bu ṣavtı işidüp bütden ki ṭurdı
Hurūş ile yürüdi ṣan ḳuṭurdı

1904 Revān ṣoyundı ḳaftānını dökdi
Giyüp tümman ki perçemini dökdi

1905 Ebū Ṭālib Resūle didi iy cān
ʿAzīz-i Mıṣr-ı dilsin şehlere ḫān

1906 ʿİbādetle hilāle dönmegin ten
Yirem ġam bu güleşden ḫaylice ben

1907 Ki ġāyet güçlü erdür bu Rigāne
Yire gelmiş degül puşt-ı Rigāne

1908 Nazīri yoḳ ʿAcem birle ʿArabda
ʿAcem gördi ne miṯlin ne ʿArabda

1909 Cemīʿ-i pehlevānlar zīr-i destī
Olup urmazlar aña hīç desti

1910 Ḫaşīn erdür be-ġāyet key zeber-dest
Çetiñsen şāḫ-ı gül urmaḳ aña dest

1911 Didi ʿammūm Ḥaḳa ışmarla bini
Ḳo gitsün ara yirden dūr-bīni

1912 Kişinüñ kim penāhı ola Bārī
Ney içün kimseden ġam yiye bārī

1913 Dinilmez dād-ı Ḥaḳḳa ḫod bahāne
Benem bes ara yirde bir bahāne

1914 Göresin bunda neymiş sırr-ı Sübḥān
K'idiserdür ʿayān bu sırrı Sübḥān

1915 Rigāne de ṭolanup girdi meydān
Gelüp Muḫtāra didi işde meydān

1916 Ṣoyun sen de yaraḳlan ne ṭursın
Meger döndük güleşden kim ṭursın

1917 İyitdi yā Rigāne Ḥaḳ Resūli
Sizüñ gibi degül k'ider Resūlī

1918 Yimek içmek veya edm eyle ḳılmaz
Anuñ gibi idenden daḫı ḳalmaz

1919 Ṣıġanup dāmenin ṣoḳdı biline
Ki neymiş muʿciz-i Mürsel biline

256b 1920 Didi Muḫtār bunda ḳavl nice
Güleş bir kerre midür yā ḫo niçe

1921 İyitdi ʿādet-i küştī olur üç
Dimegil vehm ile hīç ödüñe uç

1922 Olunca bu söz āḫir peyk-i ʿizzet
Yitişüp didi Aḥmed saña ʿizzet

1923 Selām idüp didi üç kerre ḳılsun
Rigāne sözi ḳaṭʿ olmaḳla ḳalsun

1924 Velīkin arḳası geldükde yire
Ayaġuñ gögsine baṣ dime niye

1925 Ki tā küfrī çıḳuban ṭola īmān
Rigāne daḫı ola ehl-i īmān

1926 Resūl idüp aṭaʿtu'llāh yürüdi
Dil-i aṣḥābı ammā ġam bürüdi

1927 İyitdi gel berü yapış Rigāne
Ki ṣıġmaz daḫı yep yep iş Rigāne

1928 Mübārek destine ṣundı hemān yed
Ṣalup yire uram dirdi ṣanup bed

1929 Çeküp zor itdi-ise her ne deñlü
Ḳımıldatmadı pāyın ẕerre deñlü

1930 Çöküp diz ṣundı el bu kerre pāye
Ki ide yiñmek ile ḳaṭʿ-ı pāye

1931 Çalışdı çoḳ ẓafer bulmadı ḳılca
Düşesi geldi acı ile ḳılca

1932 Elin çekdi ne ḳılsun ḳata ḳaldı
Taʿaccüble Rigāne ṭaña ḳaldı

1933 İyitdi yā Muḥammed bu menārı
El ursam götürem dirdüm men arı

1934 Nedendür sini aṣlā irimedüm
Murādum her ne-ise irimedüm

1935 Biraz diñlendi yine ḳıldı küştī
Bayaġı oldı çoḳ çalışma geştī

1936 Ḳoyup elden didi bu bü'l-ʿaceb-kār
Benüm cānuma ḳıldı Aḥmedā kār

1937 Be-ġāyet geldi baña ṭurfe iş bu
Ki oldı ḥāletümüz şimdi işbu

1938 Mużaffersin dimişdi hem ṣanem de
Görünmez böyleye nesne ṣanemde

257[a] 1939 Dilerven kim bu kez bilüñe girem
Ne olur ḥāletüm anda da görem

1940 Eger yiñmez isem bu defʿa daḫı
Mecāl ayruḳ olunmaz defʿa daḫı

1941 Ne aṣnāmı ḳoram ne ḫod ṭapanı
Girürven dinüñe dirseñ ṭap anı

1942 Didi ḫoş anda daḫı sen seni gör
Muʿayyen k’āfütābı göremez kūr

1943 Biline girdi ġayret birle bu kez
Ne yüz zor eyledi ḳuvvetle biñ kez

1944 Mecālī gitdi dökmekle yine der
Żafer şehrine bulmadı yine der

1945 Ḫacālet birle ġayet düşdi dil-teng
Ki oldı füsḥat-i dünyā aña teng

1946 Resūle geldi nevbet dinse nire
İki çigninden alup çaldı yire

1947 Bitüp ṣadrında başdı gögsine pā
Bile Cibrīl oldı anda hem-pā

1948 Gidüben ʿaḳlı cān ḥulḳuma geldi
Ḫalāṣ olduḳda ḫaclet birle güldi

1949 İyitdi yā Muḥammed bu aġırlıḳ
Nedendür k’oldı baña bu aġırlıḳ

1950 ʿAceb ḳuvvetlüsin şānuñ uludur
Sinī her kim ulu bilmez aludur

1951 Amān vir yine luṭf it baña bir dem
Ki varup Kaʿbede urmaḳla bir dem

1952 Hübelden furṣat ü nuṣret dileyem
Hele şimdi göründüñ sen dile yemm

1953 Hübel bir büt idi key ḳara ṭaşdan
Ne aḳ gelür ne ḫod boz ḳara ṭaşdan

1954 Ṭaparlardı diyüben ulu tañrı
Nice ṣābir Ḫudādur gör ki tañrı

1955 Ola kim ol ulu büt himmet ide
Sini yigdürmek ola himmeti de

1956 Didi var çıḳsun içüñden o ḥasret
Hemān cān atdı k’olmışdı o ḥasret

1957 Varup secde idüp çoġ aġladı zār
Didi sizden ṭop oldı ḫalḳ bī-zār

257[b] 1958 Beni uş Lāt u ʿUzzā eyledi ḫ[v]ar
Yirüm ḫalḳ içre oldı gül gibi ḫār

1959 Elüm al ḫaşmuma ḳıl bini ġālib
Vegerni yüz döner senden de ġālib

1960 Girüp içine şeyṭān didi böyle
Seni cādūladı ol şöyle böyle

1961 Yüri var himmetüm ḳıldum saña yār
Ki olduñ şimdi aña ser-ber ü bār

1962 Dönüp geldi Resūle ṭurdı ḳarşu
Velīkin bir yürürdi bunı ḳarşu

1963 Muḥammed şimdi benden eylegil bāk
Ki siḥrüñden Hübel ḳıldı beni pāk

1964 Yeñi himmet ḳulına ḳıldı inʿām
Degül tenhā baña bes olur īn ʿām

1965 Diyüp böyle besi urdı ele el
Çalışdı şol ḳadar ḳaldı ayaḳ el

1966 Resūlullāh yine ṣundı götürdi
Çaluban yire arḳasın getürdi

1967 Diledi gögsine başmaḳlıġa pā
Müsülmān olayum didi ḳoġıl ya

1968 Çekince el ṭurup İslāma geldi
Ehibbānuñ yüzi gül gibi güldi

1969 Ṣaḥābe ḳıldılar ṣavt ile tekbīr
Peyāpey oldı [anlar] nice tek bir

1970 Ebū Cehlūñ yüregin nār-ı ḫaclet
Yaḳup ṣıkdı ṣızurdı bār-ı ḫaclet

1971 Kimi etbāʿinüñ ṣaçdı başa ḫāk
Kimi ḳıldı girībānın çeküp çāk

1972 Rigāneyi ḳatına tīz oḳıdı
Didi Aḥmed saña efsūn oḳıdı

1973 Neçün ol sāḥire sen daḫı uyduñ
Ḳureyşüñ defterinden adun oyduñ

1974 İyitdi ḥāşe lillāh k'ola sāḥir
Bilinür şübhesüz şol k'ola sāḥir

1975 Resūl-i Ḥaḳdur Aḥmed yoḳ gümānum
Yaṣıldı şek oḳın ata kemānum

1976 Yaḳīnuñ didi başılmaḳsa ne var
Cihānda güçlü senden ancalar var

258[a] 1977 Hepisine peyamber mi dinilür
Bu bürhān ile dinden mi dönilür

1978 Eger peyġamber-ise şol dıraḫta
Disün gel dil virüp Ḥaḳ ol dıraḫta

1979 Ḳopup yirinden ol köklü aġaç tīz
Göreler anı aʿdā vü muḥib nīz

1980 Gelüp ḥaḳḳında eylesün şehādet
K'inanup biz de idevüz şehādet

1981 Diyüp versün yine dönüp yirine
Ki kendü de geçe Mürsel yirine

1982 Vegerni ḥüccet olmaz ḳuvvet ü zūr
Hezārān kimse var ʿālemde pür-zūr

1983 Segirdüp geldi devlet oluban yār

1984 Derūnında idüben her biri yir
Ebū Cehlüñ sözini didi bir bir

1985 İyitdi bilürem kim ḳuvvetüñ var
Velī şol kim görüp diye yine var

1986 Çeküp tīġ ideyüm anı dü pāre
Ki inkāra yıḳışmaya dübārā

1987 Resūlullāh didi ġusl ü ġasl it
Ne olursa yine fermān anı it

1988 İşāret Murtażaya kim olundı
Ḥikāyet diñle kim nice olundı

1989 Yitişdi Ḥaḳ selāmı birle Cibrīl
İyitdi iy dü çeşm-i cān-ı Cibrīl

1990 Rigāne ol dıraḫtı di oḳısun
Gelüp bildügin ol daḫı oḳısun

1991 İdüp ġusl ü namāz ol daḫı geldi
Didi Muḫtār aña var imdi gel di

1992 İlet benden selām evvel sen aña
Bes andan didügümü başla aña

1993 Digil peygāmber-i Ḥaḳ saña gel dir
Mutīʿ olur mı görgil zūd eger dīr

1994 Rigāne ṭurdı gider olup ilçi
Diyebaşladılar düşmenden il çī

1995 Velī ider temāşa küllī dīde
Ki der ʿālem çunīn ḳārī nedīde[242]

258[b] 1996 Selām-ı Ahmedī iletdi ol çün
Yitişdi ol dıraḫta emr-i Bīçūn

1997 Diyicek ne didügin serv-i gül-bün
Ḳopabaşladı yirden bīḫ eger bün

1998 Taḥarrük ḳıldı diyince ki n'ola
Revān girdi Rigāne birle yola

1999 Ġırī ḥayretle ḳopdı ḫalḳ içinde
Velī tekbīr aṣḥābuñ içinde

2000 Pür oldı ġulġuleyle gūş-ı eflāk
Semāʿa girdiler nālişle eflāk

2001 Delük mise ʿadū girürdi yire
Gelür yüz süre çoġı yire yire

2002 Çün oldı böyle iş ẓāhir şecerde
Ḥużūrına ki yitişdi şecer de

[242] Ki alemde böyle bir iş görülmemiştir.

2003 Fasīḥ āvāz ile virdi selāmın
Büyük küççük hep işitdi selāmın

2004 İyitdi yā Ḥabībī yā Muḥammed
Vücūduñdur rüsül ḫatm-i Muḥammed

2005 Saʿādetlü şu kim saña inandı
Uyurken ḫ[v]āb-ı ġafletden uyandı

2006 Şakīdür itmeyen ḳavlüñe bāver
Ki ḳılmaz ṭālīʿ-i saʿd aña yāver

أَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبْدَهُ وَرَسُولُهُ[243]

2007 Çün andan işidildi bu şehādet
İdüp teʿsīr böyle ḥaḳ şehādet

2008 Yigirmi üç kişi olup müsülmān
Didiler ḥaḳḳ-imiş dīn-i müsülmān

2009 Görüp bunı Ebū Cehl-i siyeh-rū
Ḫacālet birle ṭutdı gitmege rū

2010 İşāret ḳıldı milk-i cāna şahbāz
Dönüp vardı yirine miṯl-i şahbāz

2011 Ġırī ḳopdı yine yüz cān u dilden
Duʿālar ḳıldılar yüz cān u dilden

2012 Revān çekdi Rigāne tīġ-ı ser-tīz
Didi aṣḥāba ṭuruñ vaḳtidür tīz

2013 İnanmayanlaruñ kanın dökelüm
Kesüp başlar süñülere dikelüm

259[a] 2014 Resūlullāh didi şimdi degül dem
Dökile anca müşrikden yire dem

2015 Cihāda yoḳdur elān emr bize
Ki ola kār-ger tīġ ile nīze

2016 Taḥammül vaḳtidür ṣabr u sükūn hem
Cefā-yı müşrik irse de degül hemm

[243] Kelime-i Şehadet.

2017 Ne yüzdedür şu ejderhālara baḳ
Ṭınar var mı hezār itse cefā baḳḳ

2018 Dizildüñ çün bu dürr-i şāh-vāra
Daḫı incinmek olmaz yoġ u vara

2019 Gözet söz gevherine gūşuñı ur
Ki dine gerden[e] ḫar-mühreyi ur

2020 Enāniyyet yüzin ḳo bürdibār ol
Her işde verziş-i aṣḥāba yār ol

2021 Neye iner gör āḫirde ser-encām
Ki ḫayreyle tamām olısar encām

2022 Rigāne didi yüz cān ile ber-ser
Her emrüñe revānem ben de ber-ser

2023 Duʿā idüp dü ʿalem faḫr-i Muḫtār
Revān oldı bile aṣḥāb-ı Muḫtār

2024 Ol İslāma gelenler daḫı bā-hem
Sürūr ile segirdürler ne bā-hem

2025 Ne-ise *nehy-i münker emr-i maʿrūf*[244]
Siñürdi her birine emri maʿrūf

2026 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādır

Ḥikāye-i İslām-ı Rāhibeyn Vaḳiyyeseyn ki ez Vilāyet-i Ḥabeşe Amedend Müsülmān Şodend

2027 Şu kim ʿilm ile olmış-idi aʿlem
Dimiş şöyle diger vallāhu aʿlem

2028 İżamda böyle muʿciz kim olundı
Cenāb-ı ʿālī key meşhūr olundı

2029 Güci vü ḳuvveti söylendi ilde
Hirāsān alabaşladılar ilde
2030 Yine ṭāvūs-ı sidre yaʿnī Cibrīl

[244] Tamamı "Emr-i bi'l maruf nehy-i ani'l-münker" olan Arapça ibare "İyiyi emretme kötüyü yasaklama " anlamındadır. Akıl ve dinin iyi kabul ettiği şeylere ma'ruf, kötü gördüğü şeylere münker denir. Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler,* Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 39.

Gelüp bir gün didi iy cān-ı Cibrīl

2031 Selām idüp didi evvel ü[245] āḫir
Celāl ü ʿizzetüm ḥaḳḳ içün āḫir

259[b] 2032 Cemīʿi beglerüñ ḳalbine andan
Düşiser heybet ile vehm andan

2033 Çıkarman Mekkeden Neccār-ı ʿāmir
K'ilinden olmaya dīn içre ʿāmir

2034 ʿUrūc itdi çün ol şehbāz-ı bī-nevm
Meger k'eyyām içinde yine bir yevm

2035 Ḥabeşe milk ile Baḫrān ilinden
Yigirmi deñlü rāhib fikr elinden

2036 Çeküp teşvīş didiler Muḥammed
ʿAceb kimdür ki dir herkes Muḥammed

2037 Yöneldiler k'ideler imtiḥān bes
Eger umduḳlarısa diyeler bes

2038 Göçüp ḳonmaġ ile menzil-be-menzil
Ḥarem şehri kim āḫir oldı menzil

2039 Resūlullāhı ṣordılar ki ḳanda
Dilerüz kim ḳatalar şehdi ḳanda

2040 Varup kim buldılar ṭavf-ı ḥaremde
Serāser nūra ġarḳ olmış ḥarem de

2041 Mücessem gördiler bir nūr-ı aʿżam
Ki ḳılmış luṭf-ı Ḥaḳ bir nūrı aʿzam

2042 Cemāl-i Ḥaḳḳa mażhar mihr-i ḫüsni
Ġulām itmiş felekde mihrī hüsni

2043 Şeb-i deycūr ṭurre bedr ʿārıż
Yüzi ayına mihr olmaz muʿārıż

2044 Münāsib küll-i ʿużvı birbirine
Baḳışdılar görince birbirine
2045 Didiler budur ol sermāye-i rūḥ

[245] 'ü' bağlacı metinde 've' yazılmıştır.

Ki ḳavmine dimişdi ḥażret-i Rūḥ

2046 Edeble virdiler varup taḥiyyat
İdüben ḥażreti redd-i taḥiyyat

2047 Oturdılar keremle gösterüp yir
Kelāma girdiler luṭf ile yir yir

2048 İyitdiler eyā şemʿ-i tecellī
Ki virür pertev-i ḥüsnüñ tecellī

2049 Şerīf aduñ ṭutup milk-i cihānı
Pür itdüñ güft u gūy ile cihānı

2050 Ḥabeşe birle Baḫrān ḳavmi bulup
Bizi gönderdiler tā sizi bilüp

260[a] 2051 Ṣaḥīḥ aḫbāruñ ol ile yitişe
Ḳulaḳdan ʿāşıkuñ vaṣla yitişe

2052 Resūlullāh didi el-ḥamdüli'llāh
Degülsiz cāhil iş k'olmaya Allāh

2053 Nişān-ı Mürseli bilürsiz ola
Olursa daḫı istifsār n'ola

2054 İyitdiler neʿam Tevrāt ü İncīl
Beyān itdi bilür hep ehl-i İncīl

2055 İdüpdür her birinde vaṣfını Ḥaḳ
Görinür cümlesi ẕātuñda el-Ḥaḳ

2056 Ki üstüñde nübüvvet heybeti var
Cihān ṭurduḳca olsun saṭvetüñ var

2057 Ne kim dimişse āṣār-ı risālet
Serāser sende var Ḥaḳḳuñ risālet

2058 Velī Kur'ān da oḳı işidelüm
Kelām-ı Ḥaḳḳa göre iş idelüm

2059 Revān ol maẓḥar-ı Yasīn ü Ṭāhā
Oḳıdı sūre-i Meryemle Ṭāhā

2060 İdüp işrāb ḫoş ʿilme'l-yaḳīnī

Ṭadurdı şerbet-i ʿayne'l-yaḳīnī

2061 Ebed kuḥḥāli cān-ı gözlerine
Çeküp açıldı göñl ü gözleri ne

2062 Muḥabbet şāhbāzı açuban bāl
Kebūter-veş ḳamu ḳaydurdılar bāl

2063 Cemīʿ-i ṭāyir-i ʿarş āşiyāne
Oluban ṣayd-ı ʿālī āsitāne

2064 Ġulām oldılar olmaġ ile müʿmin
Derūnda yaḳdılar İslām mūmın

2065 Ne-ise bildiler erkān ü āyin
Ki ṣayagideler İslām ayın

2066 Yitişüp ḳandılar çün selsebīle
Yazup Ḳurʾān yöneldiler sebīle

2067 Ḳureyş içre düşüben ġulġule bāz
Diyüp gör neylemiş ol şuʿbede-bāz

2068 Segirdüp her biri yola yitişdi
Ebū Cehl anlar ile çün yitişdi

2069 İyitdi iy ḥamiyyetsüz kötiler
Ki sizüñ gibiler dīni kötiler

260[b] 2070 Yoġ-imiş sizde aṣla cins-i ġayret
Güzīde ḫod ḳılur her cinsi ġayret

2071 Sizi ʿārif ṣanup bunda ṣalan kes
Uyup derhāl didi mi sözi kes

2072 Cedel ḳılmaġ ile hīç olmadı baḥṣ
Delīl ile bozup hīç olmadın baḥṣ

2073 Delīl ü ḫüccet ü bürhān ne oldı
Ki çıḳup dīnüñüzden böyle oldı

2074 Cevāba ḳāṣır u ḫˇor olısarsız
ʿAcebdür ẕillet ile ölisersiz

2075 Açup fem anlaruñ didi biri var
Senüñ Cehl eylemiş işüñi düşvār

2076 Gerekdür cevheri olmaġa dīde
Ki evvel cism-i gevher ola dīde

2077 Ṣanur ḫar mühre añma şeb-çerāġı
Ki yanmamış-durur gözi çerāġı

2078 Ne bilsün şāhbāzuñ ḳadrini zāġ
Ki bu gün ḥażretidür *sırr-ı māzāġ*[246]

2079 Hümāyı serçe ṣanur merd-i nā-dān
Çıḳarsa elden itmez hīç yādān

2080 Vücūd-ı pākidür ʿanḳā-yı vaḥdet
Gerekdür Ḳāf dil bulmaġa vaḥdet

2081 ʿAyān olındı bize sırr-ı sīmurġ
Gerek yigirmi ṣay gerekse sī murġ

2082 Ger uçuşdan gelürse daḫı pervāz
Hevāsında ḳılur dil murġ-ı pervāz

2083 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāye-i Aṣḥāb-ı Ṣuffe

2084 Gör iy ehl-i ṣafā aṣḥāb-ı ṣuffe
Nicedür geçegör sen daḫı ṣaffa

2085 Dürüşgil ölmege ölmeden öñ
Fenā içre beḳāñı bulmaġa öñ

2086 Mülāyimdür ki gözler zīver-i zen
Velī merde olur her biri rehzen

2087 Urupdur rāh-ı ʿĪsāyi bir igne
N'idem dirsiz alup sen cübbe egne

261[a] 2088 Yapışan kim bulımayan yaḳaña
Fenā it varlıġı rāh-ı beḳāña

[246] Kur'an, Necm, 53/17. Ayetten iktibas: "Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı".

2089 Belürsüz böyle k’ola astar ü yüz
Yitişür vāridāt-ı ġayb yüz yüz

2090 Geçüp ṣūretden it maʿnīyi ḥāṣıl
Bu zāḥir yüzde ḳalmaḳdan ne ḥāṣıl

2091 Odur aṣḥāb-ı ṣuffe ḥālīde hem
Dürüş kim olasın anlarla bā-hem

2092 Ḳoyup her birisi bu kār u bārı
İdinmiş-idi iş bu kārı bārī

2093 Resūlüñ ḫıdmetinden ġayrı bir dem
Dilemezlerdi k’uralardı bir dem

2094 Dür-i güftārına ṭutmaḳla özni
Müfevveż aña itmişlerdi iẕni

2095 ʿAbāya degşürüp varı ḳabāyı
Yoġ itmişlerdi dögmekle ḳabāyı

2096 Resūlüñ cām-ı ʿışḳı birle ser-mest
Olup bir olmış-idi ayıḳ u mest

2097 Eridüp āteş-i ʿışḳ eyleyüp pāk
Zer-i ḫāliṣ-veş olmışlardı bī-bāk

2098 Şeker-güftārı ḳandurmaġa ḳanda
Varurlardı bile giderse ḳanda

2099 İşigi tozın idüp nūr-ı dīde
Sözindeydi ḳulaḳ yüzinde dīde

2100 Degişüp ḫ^{v}on-ı ḥüsni ʿıyş u nūşa
İdinmişlerdi rūḥa ḳuvt ü tūşe

2101 Olup her günleri bes ʿıyd u nevrūz
Berāt ü Ḳadr-idi her gice feyrūz

2102 Yitişüp devlet-i maʿnī-yi el-faḳr
Hepisi iḫtiyār itmiş-idi faḳr

2103 Müzeyyen şerʿ ile olup serāpā
Çizüden ṭaşra ḳılca ḳonmayup pā

2104 Ṭarīḳat ʿālemine oldılar ḫān
Yüridiler ol iḳlīm içre tarḫān

2105 Ḳuşandılar ḳuşaġı iki yirden
Götürmediler ayruḳ yüzi yirden

2106 Eʿādī ṭaslar ile şīşe-i dil
Uşanup gitdi ṣan kim ḳalmadı dil

261[b] 2107 Heves birle ḳoyup yurd-ı hevāyı
Reh-i ʿışḳ içre oldılar hevāyī

2108 Burılup gerden-i emmāre lābüdd
Görüldi neyse levvāme de lābüdd

2109 Olınup muṭmaʾinne nīm-menzīl
Ḥaḳīḳat milketine irdi menzīl

2110 İdüp ser-çeşmeden her birisi nūş
Ṣerāser nīş oldı çeşme-i nūş

2111 *Henī'en lek*[247] didi şaḫṣ-ı zamāne
Ki az görmişdi ol şaḫṣı zamāne

2112 Hezārān nokṭa-i zaḥmetde zaḥmet
Çeküp giderdiler çün oldı raḥmet

2113 İdüp bu iḫtilāṭa reşk kāfir
Bu yoḳ fikre iletdi reşki kāfir

2114 Didiler Aḥmedā sinüñle hem-dem
Olurduḳ biz de urmaḳlıġa hem dem

2115 Bu yoḫsulları sürseñ ger ḳatuñdan
Yimeseler yumuşaḳ u ḳatuñdan

2116 Ki anlarla gelür bize her iş ʿār
Anuñçün ḥażretüñe oldı işʿār

2117 Gerek sev anları ḳo bizi terk it
Ya sür anları iş bizümle berk it

2118 Bilürsin olmaz işi yoḫsuluñ bay
Ḫar-ı lāġar niteki atla hem-pay

[247] "Sana afiyet olsun" anlamında Arapça bir ibaredir.

2119 Çün işitdi bu sözi ol perī-şān
Olundı ṭurresi gibi perīşān

2120 İyitdi iy ḍalālet içre gümrāh
Ki ḳılmışsız bu güri birle gümrāh

2121 Ġurūr itmişdür alup aḳluñuz denk
İder mi nīk u bed farḳın olan denk

2122 Bilür mi şeb-pere bes ḳadr-i mihri
Ki ola ẕerrece ḫurşīde mihrī

2123 Baḳar baḳar bu et u ṭon işine
Göñül taḫtındaki şehle işi ne

2124 Sevüp n'eyler dögüp gitdügini kes
Ne bilsün burumuzı merd-i nā-kes

2125 Ṣanur ferbih şişi her ṭıfl-ı nā-dān
Budur ẓāhir yüzide bād-bādān

262[a] 2126 Ġanī oldur ki baḳmaz māl u mülke
Benüm diyen ḳanı evvel bu mülke

2127 Ne deñlü çoġ olursa māl-ı bī-ḥad
Bulunmaz fikr ü teşvīşine de ḥad

2128 Alur menzil şu kim ola sebük bār
Yük aġır olsa ḫar düşer ḳalur bār

2129 Gedā didügüñüzdür şehlere ḫān
Cihān cisminedür her birisi cān

2130 Yazupdur bunlaruñ menşūrını Ḥaḳ
Ne bilsün şaḫṣ-ı bāṭıl kim nedür ḥaḳ

2131 Bular ḥükmindedür maʿmūre-i gil
Kim olur şāh-ı ʿālem eyle digil

2132 Şular kim böyle ʿalemde ʿalemdür
Muʿayyen şāh-ı bī-ṭabl ü ʿalemdür

2133 Degül ġam faḳr-ise bunlar ḳuṣūrı
Ki ḳıldı vaʿde Ḥaḳ ḥūr u ḳuṣūrı

2134 Ki taḥtından olup enhārı cārī
Bitürdügi gülüñ olmaya ḫārı

2135 Keremden ol dü ʿālem şāh-ı Maḥmūd
Ki oldı ʿāḳıbet anuñla Maḥmūd

2136 Ḳılurken ehl-i ṣuffe vaṣfın iʿlām
Yitişdi luṭf-ı Ḥaḳdan āyet aʿlām

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ[248]

2137 Olar ḥaḳḳında böyle ulu āyet
İnüp nice k'oḳundı āyet āyet

2138 Olup rütbetde daḫı ḳadri ʿālī
Riʿāyet artuḳ itdi ḳadri ʿālī

2139 Bilür gül ḳadrini bes ʿandelībī
Kelaġ u ẕaġ ider mi ʿandelībī

2140 Yitişmez ḳaʿr-ı baḥre ḳāṣır idrāk
Olur vaṣfında evvel ḳāṣır idrāk

2141 Olıcaḳ her birisi böyle deryā
Bulur mı vaṣf iden kes hīç der ya

2142 O ʿālī gevhere lābüdd berīn-sān
Münīrī kim ne bilür kim nedür şān

2143 Yidi deryā o baḥruñ ḳatresidür
Dü ʿālem bir ṣadefdür kendüsi dürr

2144 Ne fehm-ide kişi andan ne diye
Ṭutalum kim dine her şaḫṣa di ya

2145 Alur mı baḥr-i ʿummānı ya göze
Ki sūz içre düşile od u köze

2146 Hevā-yı ʿışḳı lābüdd baḥr-i dilde
Temevvüc gösterür kim böyle dil de

[248] Kur'an, En'am 6/52, Meali: "Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları kovma! Onların hesabındansana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki onları kovup da zalimlerden olasın."

2147 Olup baḥrī ki ʿarż-ide leālī
İde reşk aña yüz silk-i leālī

2148 Velī bir ḳatredür ol baḥrden bu
Cemāl-i gül-şenindendür yāḫod bū

2149 Cemīʿ-i şāḫ-ı eşcār olsa ḫāme
Ḳala bir noḳtası vaṣfında ḫāme

2150 Yidi deryā ger olursa mürekkeb
Dü ḥarfi şerḥin itmeye mürekkeb

2151 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāye-i İnşiḳāḳ-ı Ḳamer ve İslām-ı Ḥabīb bin Mālik raḥmetu'llāh

2152 İy ṭabʿ-ı selīm ü pāk ü rūşen
Bu maʿnā-yı ġarībi söyle rūşen

2153 Ki her ḥarfi görine mihr-i enver
Ḳıla burc-ı şerefde mihri enver

2154 Yitişe istivā-yı çarḫa tābı
Ola her kişinüñ gün gibi bābı

2155 Olup her başda ḫaṭṭ-ı ṭālīʿ-i saʿd
İrişe görmege her ṭālīʿi saʿd

2156 İde encüm ḥasedler noḳtasına
Kevākib talʿat ola noḳtası ne

2157 Hilāl-āsā görine rāsı ḥarfi
Ḳıla engüşt-nümāda aña ḥarfī

2158 Güneşden tāb-ı ruḫsārı alup bāc
Ne başa yitse vire devlet ü tāc

2159 Cihāna neyyir-i aʿẓām görine
Baḳanuñ nūr u fer vire gözine

2160 Cemāli ʿaḳsi olup māh-ı tābān
Şeb-i deycūra dine māh-ı tāb ān

2161 İdüp şaḫs-ı zamāne ʿayn-ı merdüm
Şeh-i gerdūndan aʿlā göre merdüm

263[a] 2162 Ṣevābit göz diküp ḳalmaḳla ṭaña
Ḳala seyyāre reftārında taña

2163 Dem-i şaḳḳa'l-ḳamerden di Münīrī
Ki yaʿnī neyledi bedr-i münīri

2164 Seḥer ṭāvūs-ı zerrīn bāl açup per
Çün itdi ʿarż-ı cevlān ile şeh-per

2165 Bürüdi beyẓa-veş çarḫ-ı kebūdı
Ṣan aḥmerden görünmezdi kebūdī

2166 Resūl ol māh-ṭalʿat mihr-ruḫsār
Ṣabāḥ aṣḥāba ʿarż itdüḳde ruḫsār

2167 Ḳapudan gün gibi ʿOṣmān-ı meh-rū
Girüp k'oldı muḳārin rūy-ber-rū

2168 İyitdi iy ḥabīb-i nīk-aḫter
Yine Bū Cehl-i bed-baḫt ü bed-aḫter

2169 Ḳarañu göñli fikri buña yitmiş
Ki dirüp bī-sitāre merd yitmiş

2170 Ḥabīb-i Mālike sen meh-liḳāyı
İdüben ḫubṣ ʿarż idüp liḳāyı

2171 İdeler saña düşmen tīre rūzān
Ki aṣḥābuña ola tīre rūz ān

2172 Şeh-i encüm ḥaşem-leşker çeküp yā
İde ḳavs-ı ḳuzaḥ-veş ḳaddümüz yā

2173 Resūl-i māh-peyker didi iy yār
ʿAdūnuñ rūzı bel k'ola şeb-i tār

2174 Velīkin niçe erdür ibni Mālik
Ola bel ṭāliʿ-i saʿda o mālik

2175 Didi Bū Bekr-i rūşen-rāy u ḫoş-ṭabʿ
İgen ʿālī-nesebdür kendü ḫoş-ṭabʿ

2176 Ṭoġaldan saʿd-ı eḳber ḳıldı yarı
Ki dürüşdi ʿulūma ḫayli bārı

2177 Kemāliyle bilür ʿilm-i nücūmı
Geçemez kimse ḳatında nücūmı

2178 Cemīʿ-i fende ḳādir ḫūb-heyʾet
Musaḫḫardur özine ʿilm-i heyʾet

2179 Urur ḳandaysa tīġın türk-i gerdūn
Be-nām olmazdı böyle olsa ger dūn

2180 Felekden ḥalḳa-i zerrīn-i māḥı
Ḳapaydı ṣunsa nīze ger kemāhī

263[b] 2181 Diyüp aṣlā degüldür döyme ḳābil
Diler her naḥs ide bize muḳābil

2182 Didi şāh-ı rüsül meh kevkeb-i bāz
Ṭutalum biz kebūter ol-imiş bāz

2183 Ben işüm Ḫālıḳ-ı arż u semāya
Ṣımarladum n'ider arż u semāya

2184 Diyüp böyle benātü'n-naʿş-vārī
Ṭaġıldılar çün aṣḥābuñ ki varı

2185 Revān ol şeb-çerāġ-ı künc-ḫalvet
Münācāt itdi k'oldı ḫāne ḫalvet

2186 Yitişüp nāle-i dil-sūzı ʿarşa
Oluban kār-ger sükkān-ı ʿarşa

2187 Enīne başladılar yā Rab ile
Felekler ṭoldı yā Rab yā Rab ile

2188 Muṭavvaḳ nūr ile ṭāvus-ı ḳudsī
Hemān ırdı ḳoyup girüde Ḳudsı

2189 Didi iy nūr-ı çeşm-i dīde-i cān
Ki sensin enbiyānūñ ḫayline ḫān

2190 İden buʿarş u ferşi yoġ-iken var
Ḳomamışdur senüñ işüñde düşvār

2191 Cemālüñ nūrı ḥaḳḳı ibni Mālik
Oluban devlet ü iḳbāle mālik

2192 Elüñden ḫilʿat-i İslāmı giyer
Olısar nūr-ı İslām ile key er

2193 Özüñden muʿciz-i ekber göriser
O lemʿayla gelüp dīne giriser

2194 Olursın gün gibi meşhūr-ı ʿālem
Göriser görmedügin daḫı ʿālem

2195 Diyüp böyle ʿurūc itdi semāya
Nişāṭ irdi hezār ehl-i semāya

2196 Tesellī buldı lābüdd böyle bed-rāy
O cānibde daḫı Bū Cehl-i bed-rāy

2197 Yazup heftāduñ ismin niçe heft ad
Yürüdi dünleden hep bile heftād

2198 Felek-rifʿat ḥabīb işigine çün
İrildi bir seḥer dinmez ḫo neyçün

2199 Atıldı berḳ-veş bir ḫādim-i der
Ḳureyşliler ṭururlar didi ber-der

264a 2200 Muḥallā gün gibiyken her iç eri
Olup destūr girdiler içeri

2201 Ḥabīb-i Mālik-i rūşen żamīre
Gelüp ḫoş yürüdi ma fi'ż-żamīre

2202 Ḳuṭurdup her birine kürsī derḥāl
Diyüp ṣad merhabā didi nedür ḥāl

2203 Döküp yılduz gibi Bū Cehl çoḳ yaş
İyitdi saña devlet birle çoḳ yaş

2204 Ḳureyşüñ dirnegin miṣl-i Süreyyā
Bilürsiz olmasaḳ da anı gūyā

2205 Ṣabāḥ ılduzı gibi şimdi birer
Görinürüz varımaz bize bir er

2206 Ṭaġıtdı bizi bir ṭāliʿde bī-fer
Ḳatında adumuzdur şimdi kāfer

2207 Yaḳımı birle geçdi ʿömri güni
Unutdurdı yüzi saḫtı da güni

2208 Büte ḳılmadı secde daḫı bir gün
Ṭoġaldan görmemişüz ḳutlu bir gün

2209 Çün oldı ḳırḳına yitişme rūzī
Geçirdük ḥüzn ile her şeble rūzı

2210 Teġayyür asumān-veş levni bulur
Bilimezüz sefih olır mı n'olur

2211 Velī gökden melek iner baña dir
Getürür vaḥydir zūd u eger dīr

2212 Söger aṣnāma her rūz u şeb-i tār
Geçen ecdād içün dir yiridür nār

2213 ʿUṭārid-fiṭnat aṣlı ḥürmetiçün
Ṭınılmazdı ḳoyup ol ḥürmeti çün

2214 Özümdür dimek ile Müşterī-rāy
Ḳatında hīçe geçmez ġayrı ārāy

2215 Çıḳardı kendü daḫı yiñī bir dīn
Bed-aḫter niçe uyup oldı ber-dīn

2216 Hilāl-āsā ṭuruban günde artar
Bizüm dīnümüzi başladı örter

2217 Bıçaḳ süñüge iy ferḫande-aḫter
İrüp geldük ḳatuña dönder aḫter

2218 Bizi ḳurtar bu bed-ṭāliʿ elinden
Çıḳar gitsün anı Mekke ilinden

264b 2219 Dirüben leşkerüñi üstine çek
Bir aylıḳ zaḥmeti dīn yolına çek

2220 Didi ḫoş sözüñüz ber-çeşm-i rūşen
Varayum Ḥaḳḳı ḳılmaḳlıġa rūşen

2221 İşāret ḳıldı hep ḳondurdular hem
Ḥamel birle şerāb ü şehd bā-hem

2222 Ḳonuḳluḳçün kim olmışdı nihāde
Yitişdi ṣevr-veş her ḫar nihāde

2223 Üçüncü güne dek hep cemʿ-i ʿasker
Olup kim ṣubḥıdem atlandı ʿasker

2224 Binişmedük ne aḳ ḳaldı ne ḳara
Çalındı ṭabl ü ṣurna vü neḳāre

2225 Maʿa'l-ḳıṣṣa gelüp Batḥāya k'indi
Felekler yılduzı ṣan yire indi

2226 Hümāyun çetr çarḫ-āsā ṭutuldı
Yüzi ḫaymeyle Batḥānuñ ṭutuldı

2227 Güneş başlu ʿalem yir yir dikildi
Bisāṭ içün mülevven çoḳ dökildi

2228 Serildi aṭlas-ı Nīli yire ṣan
İnüp k'otruşdılar hep merdüm-i ṣān

2229 Seher ṭaşra çıkup ṣıddīḳ-i ekber
Görüp bunı didi Allāhu ekber

2230 Didi bir şaḫṣa bu encüm-ḥaşem kim
Ki olmış bunca şaḫṣa böyle ḥākim

2231 İyitdi Mālik oġlu saʿd-ṭāliʿ
Budur uş kim bize gösterdi ṭāliʿ

2232 Birazdan gördi Bū Cehl-i siyeh-dil
Ḳureyş ile Ḥabīb öñünce ḫoş-dil

2233 Gelüp indürüben ḳayd-ı żiyāfet
Görülmiş giceden oldı żiyāfet

2234 Siyādet çarḫı bedrine hemān-dem
Ḫaber virdi ʿAtīḳı geldügi dem

2235 Buyurdı āfütāb-ı ʿālem-ārā
Ne k'itse kendüyedür yine kec-rā

2236 Hezāran deh k'ola ʿabd-i mübārek
Degül ġam kim ṣabāḥıdur mübārek

2237 Eḥibbāmuz yine fevḳa'l-ʿulāde
Eʿādī ḫ̬or olup bizüm ʿalāda

265[a] 2238 Çıḳarup sen daḫı ṣatsañna kālā
Günidür bu gün anuñ ehli k'ala

2239 İyitdi görelüm gerdīş ne ḳılur
Ki düşmen ṭurmayup yanup yaḳılur

2240 Ḳureyşe ol gün olup ʿıyd u nevrūz
Dökilüp geldiler olmaḳla feyrūz

2241 Ṭabaḳlar pür ki gelmişdi felek-vār
Niʿam yenüp ki dindi ülgüvüz var

2242 Didi Bū Cehl iy rifʿat de Keyvān
Ki ʿabd-i kemterüñdür şah-ı Keyvān

2243 Ḳureyş üftādeñi gör kehkeşān tek
Dökilüp geldiler ḳalmayuban tek

2244 Benī Hāşim geçer Merrīḫ̬-heybet
Ki geldi mi biri ʿarz ide heyʾet

2245 Didi şāh-ı felek-āsā oluñuz
Arada kim-durur var ḫ̬od aluñuz

2246 İyitdi iy güneş-ṭalʿat bize baş
Ebū Ṭālib-durur çoḳ görmegin yaş

2247 Ḥarem ḳadısıdur nūrānī bir pīr
K'añada ḳomadı ʿālemde bir yir

2248 Muḥammed ibni ʿAbdullāhdur ʿam
Ol ucdan yir bu devr içre o da ġam

2249 İyitdi şāh-ı devrān bes yüri var
Tevāżuʿ benden eyle nitekim var

2250 Ṣabā gibi revān ḳavm ile gelsün
Dinüp işitmeden gül gibi gülsün

2251 Diyüp ḫ̬oş ṭurdı ol melʿūn enḥas
Ki ḳalbiydi ẓulem deryāsı ān ḫ̬as

2252 Bilesince ṣıñarı niçe bed-rāy
Ki yaʿnī ḫ^{v}or ola āḫirde bedr āy

2253 Benī Hāşimde ġamdan olmayup yād
Şeh-i devrān işin kim itdiler yād

2254 Didi Bū Ṭālib Aḥmed nūr-ı çeşmüm
Ki anuñla görür dünyāyı çeşmüm

2255 Ger encüm-veş ʿadūsı olsa bī-ʿad
Ne merdūm olmasa ala yine ʿad

2256 Yimez ġam ẕerre deñlü bilürem ben
Cevābında virür kendüsi yik-ten

265b 2257 Añarlarken Resūl-i māh-rūyı
Gelüp Bū Cehlgil ʿarż itdi rūyı

2258 Didiler ẓıll-ı Yezdān sizi ister
Muʿayyen ummaz at ü üştür ester

2259 Velī yanuñca sinüñ sāye-emṣāl
Bile gitsün olan aḳrān ü emsāl

2260 Diyüp ber-çeşm-i rūşen ḳavmi bile
ʿAlī ḥażretleriyle Ḥamza bile

2261 Yüridiler ol iki şīr-sīne
Revān bā-hem gerüp gün gibi sīne

2262 Ebū Tālible niçe māh-ṭalʿat
Ḥabībe kim varup ʿarż oldı ṭalʿat

2263 Yanına oldı iʿzāz idüben yüz
Velīkin gördi key enver niçe yüz

2264 Ṣevābit-veş k'oturdılar serāser
Ḥabīb āḫir söz açdı götürüp ser

2265 Didi iy ḳādı-ı beyt-i müşerref
Şerefle k'itdüñüz bizi müşerref

2266 Şerīf ü eşref olmañuza ne söz
Velī rūşen güneşden bundadur sūz

2267 Arañuza ki bu tefrika düşmiş
Sühā-veş bir yetīm ortaya düşmiş

2268 Olalmış faḳr u fāḳa birle bī-tāb
Nebīyem dir-imiş andan beher bāb

2269 Kötilermiş müdām aṣnām-ı pākī
Yoġ-imiş berḳ-i ḫışmından da bākī

2270 Ölen ābā-yı nurāniye her bār
Dir-imiş ehl-i dūzaḫ yirleri nār

2271 Ḫalīle gül-şen olaldan berü od
Ki geçdi devr-i İsmāʿīl pür-od

2272 Peyamber ḳopmadı milk-i ʿArab da
Ki gökden vaḥy iner diye ʿArabda

2273 Benī Hāşimden ammā bir peyamber
Ḳopar nūr issi āḫir ol peyamber

2274 Muḥammed-ise gün gibi dilāyil
ʿAyān itsün ḳ'olunmaz bī-dilāyil

2275 Vegerni asumānī bir ḳażāya
Ger uġramışsa ḫayr itmez ḳażāya

266[a] 2276 Ya ṣayʿ ider ya Mecnūn-ı hevāyi
Size defʿ itmedür vech ol hevāyī

2277 Ḳehāne ʿilm ile sāhir ya cādū
Olam dirse dün ü gün k'ola cādū

2278 Neçün ḳorsız k'ola dīni zübāna
Ki çeke berḳ-veş sözi zebāna

2279 Aña uyan bed-āḫterlerle anı
Neye öldürmeyesiz billāh anı

2280 ʿArap ḳavmi k'ider gök gibi güm güm
Sizüñçün eylemezler ḫod anı güm

2281 Ebū Ṭālib hezārān vech-i rūşen
Getürmege didi iy vechi rūşen

2282 Nübüvvet daʿvisini k’itdi Aḥmed
Yine ider bi-ḥaḳḳın nūr-ı Aḥmed

2283 ʿArap ḳatında adı ḳırḳ ile dek
Ne itdi ṣoruñuz ben ṭurayum dek

2284 Emīn idi didiler k’oldı ṣādıḳ
Żiyā-yı ḳalbi miṣl-i ṣubḥ-ı ṣādıḳ

2285 İyitdi yā neden ṣubḥ-ı düvüm-vār
Adı kāẕib olup şimdi dine var

2286 Gelüp ḫoş bu söz ol ṣāḥib-ḳırāna
Didi bes böyleye aḳ u ḳara ne

2287 Velī ben de dilerven k’ol yüzi nūr
Gelüp görevüz ola dīde pür-nūr

2288 Ebū Ṭālib didi bir ḥācib ile
Oḳıduñ gelür ol meh ḥācib ile

2289 Şeh-i devrān birine didi yüri
Getürgil enver itsün çetri nūrı

2290 Ebū Cehl-i laʿīn-i naḥs-ṭāliʿ
İyitdi iy şeh-i ferhande-ṭāliʿ

2291 Buyuruñ olmaz-ise emre ger rām
Getürsün çarḫ-veş bī-ṣabr u ārām

2292 Didi ʿAbbās ḥayḳırmaḳla iy naḥs
Güneşde vehm n’eyler k’ide sen naḥs

2293 Didi şeh girçek ol şemʿ-i şeb-ārā
Nebīse ġam yimez olmaz bu ārā

2294 Murād ol māh-peyker gelmeden bu
Nübüvvet gül-şeninden k’ola bir bū

266b 2295 Gül-i sūrī-yi gerdūndan anı yik
Görevüz şeb-peresi ḳalmaya yik

2296 Dinildi ḥācibe varġıl digil gel
Velī ol māhı biñ ʿizzetle al gel

2297 Süvāre türk-i gerdūn gibi ḥācib
Girüp kim işigine irdi ḥācib

2298 Ṣaḥābe birle mışbāḥ-ı ẓulem de
Anı añardı k'olmaya ẓulemde

2299 İyitdi Zeyd ibni Ḥārine gör
Gelen kimdür degüldür merd-i şeb-kūr

2300 Çıkup gördi ki ḥācib geldi didi
Ki yaʿnī bedre ḥācib geldi didi

2301 Ḳapuya çıḳdı aṣḥāb ile bā-hem
Ki gün gibi virür pertev yüzi hem

2302 Görince ḥācib ol mihr-i güzīni
Ḳamaşdurdı yüzi nūrı gözini

2303 Nübüvvet heybeti içine düşdi
Atından sāye gibi yire düşdi

2304 Segirtdi kim yed-i beyżāyı öpe
Didi kimse bunı gelmedi öpe

2305 Ki ben ʿabd-i Ḫudā-yı neyyīrenem
Resūliyem ki lābüdd neyyīrenem

2306 Didi ḥācib ḥabīb ister Ḥabībī
Ki sensin nūr-ı çeşmüm cān ḥabībi

2307 Didi ol şemʿ-i maḥfil ḫoş varılsun
Murād-ı dil ne yüzdense virilsün

2308 Velī sen yüri biz de uşda yitdük
Gül-i gerdūn gibi ḳapuda bitdük

2309 Gidicek ḥācib ol ḫurşīd-menzil
Ki andan buldı bu ḫurşīd menzil

2310 Gül-i sūrīye ḫod ḥācet degül ṭīb
Girüp cāy-ı şerefde dürtünüp ṭıyb

2311 ʿİmāme ṣardı nūrānī güneş tek
Yitişmez aña biñ itsün güneş tek

2312 Daḫı giymedi câme ne ḫo cübbe
Degül mâh-ı tamâma cübbe ḥabbe

2313 Ḫadîce nevvera'llâh ḳabrehâ yed
Götürüp didi it yâ Rab müʾeyyed

267a 2314 Hezârân ḫâlıḳ arż-ı semâya
Niyâz itdi ṭurur mı bes semâya

2315 Hemân-dem ṭavḳ-ı nûr ile hümâ-fer
Yitişdi bâz-ı sidre kim vire fer

2316 İyitdi iy güneş-tal'at münîrî
Ki sensin ʿâlemün bedr-i münîri

2317 Selâm ider özüñe ḫâlıḳ-ı nûr
Ki andandur yüzüñ gün gibi pür-nûr

2318 Senüñle bileyem dir olma maḥzûn
Degül sen mâha cây iz olma maḥzûn

2319 Ne buyurdıysa Bârî ḳomayup yik
Didi Cibrîl-i meh-manẓar yikâyik

2320 Dem-i âḫirde didi yâ Muḥammed
Göge baḳ gör nedür sırr-ı Muḥammed

2321 Ḫudâ-yı ʿarş u ferşüñ ḳudretine
Göz urmaġ ile bilgil ḳudreti ne

2322 Baḳup gördi ki yir ü gök arası
Melekle pür ne deñlüyse arası

2323 Muʿayyen küllîdür ehl-i semâvat
Çıġırdılar bunı ṭoldı semâvat

الصَّلَوةُ وَالسَّلامُ عَلَيْكَ يَا رَسولَ اللهِ[249]

2324 İdicek her melek böyle ser-âġâz
Resûl-i mâh ruḫda ḳıldı âġâz

السَّلامُ عَلَيْنا وَعَلى عِبادِ اللهِ الصّالِحينَ[250]

[249] Salavat-ı Şerife.

2325 Didi Cibrīl yine iy Ḥabībī
Ki sensin yir ü gök ehli Ḥabībi

2326 Semāvāt ehline emr itdi Bārī
K'ideler saña her bir işde yarı

2327 Zemīn ü ʿasumān ḫalḳı zübānı
K'ola tīġ özüñe irmez ziyānı

2328 Senüñçün ḳıldı Ḥaḳ leyl ü nehārı
Ki geh ider şitā vü geh bahārı

2329 Dü ʿālemde saña yoḳ ḫavf eger bāk
Muʿīnüñdür dün ü gün Ḫalıḳ-ı pāk

2330 Ḥabībe var daʿvet eyle dīne
Delīl-i rūşen iẓhār it ki dīne

267b 2331 Diyüp böyle ʿurūc itdi göge bāz
Yetişdi menzile ʿarş āşiyān bāz

2332 Şinīde birle ol dem neyse dīde
Diyüp aṣḥāba bedr-i nūr-ı dīde

2333 Mübārek menzilinden ṭaşra çıḳdı
Dikilüp nūr-ı rūyı ʿarşa çıḳdı

2334 Virüp yüz şaʿşaʿa ʿārıż eger yüz
Ṭavāf-ı Kaʿbe ḳıldı bir ü ya yüz

2335 Revān andan reh-i Baṭḥāyı ṭutdı
Cemāli nūrı ʿarş u ferşī ṭutdı

2336 Ḳaçan gele diyü ol nūr-ı merdüm
Degerdi reh-güzārı küll-i merdüm

2337 Serāpā olup encüm gibi hep göz
Ġarīb ü şehrī dikdiler rehe göz

2338 Birazdan gördiler ol māh-ı ruḫsār
Gelür gün gibi ʿarż itmekle ruḫsār

2339 Yemīn ile yesārī pür-ṣaḥābe
Yitişmiş ʿarşa āvaz-ı ṣaḥābe

---

[250] Salavat-ı Şerife.

2340 K’iderlerdi şehādet lafẓını yād
Yitişdürür[di] her bir semʿada bād

2341 Hidāyet şemʿi ṣaldı diyü Bārī
Niçe bunuñ gibi sözlerle bārī

2342 İşāret birle ol meh-rūya dönüp
Yürürdi ʿĀmir öñce böyle diyüp

2343 Ki budur ol çırāġ-ı cān Muḥammed
K’olupdur enbiyāya ḫān Muḥammed

2344 Budur ol Aḥmed-i Mürsel dinen rūḥ
Ki devrin göre çıḳdı göklere rūḥ

2345 Budur ol Muṣṭāfā -yı pür-ṣafā-bedr
Ki yüzi pertevindendür meh-i bedr

2346 Budur ol şemʿ-i bezm-i ḫāṣ-ı el-ḫāṣ
Ki olmışdur sirāc-ı ṣoḥbet-i ḫāṣ

2347 Budur ol Mürsel-i mihr-i nübüvvet
Ki ẕāt-ı pākidür mihr-i nübüvvet

2348 Dönüp lafẓ-ı şehādetden urup dem
Nesīm-i ṣubḥ-veş irildi ḫoş-dem

2349 Ḳureyşīler ki istiḳbāle ḳopdı
Görüp mihr-i ruḫın ṣank’içi ḳopdı

268a 2350 Şeh-i encüm ḥaşem de didi bunı
Añarken bed nedendür boza bunı

2351 Varıldı çetre çün bu dīne ḳarşu
Resūl-i meh-ruḫa şeh geldi ḳarşu

2352 Ḳamaşdı yüzi nūrı birle ʿaynı
Yirin gösterüben gec didi ʿaynı

2353 Hele otruşdılar alup yanına
Sühānuñ ṣanki meh geçdi yanına

2354 Muḳārin mihre ḳıldı baḫt-ı feyrūz
Yaʿıyd oldı ya nevrūz aña ol rūz

2355 Cemīʿ-i yir ü gök ehli olup gūş
Ne söylene diyü hep ṭutdılar gūş

2356 Birazdan didi şāh iy pertev-i Ḥaḳ
Beni gönderdi dirmişsin nebī Ḥaḳ

2357 Bunuñla cümle-i ḫalḳ üzre küllī
Nitekim ʿaks-i mihr irer be-küllī

2358 İyitdi Mürselem aḳ u siyāha
Ki yaʿnī her reʿāya vü sipaha

2359 Ḫudā ḳıldı rüsül ḫatmi inüp vaḥy
Ki benden soñra gökden inmeye vaḥy

2360 İyitdi böyle dime iy güneş-ruḫ
Gelüp her bir nebī ʿarż idecek ruḫ

2361 Cemīʿ-i nas içün gün gibi şöhre
Olunmadı mı k'ire il ü şehre

2362 Didi rūşendür ol her ḳavme maḫṣūṣ
İnüpdür her biri k'ol ḳavm-i maḫṣūṣ

2363 Olup tābīʿ uya devrinde aña
Gidicek nevbet-i ḫayr ile aña

2364 İyitdi böyleye sen iy cihān-tāb
Güneş rütbetsin anlar māh u mehtāb

2365 Buña göre gerekdür muʿcizeñ de
K'ola yüz nūr-ı fer her muʿcizeñde

2366 Ki ṭapan nār u nūr-ı ġayr'ide terk
Yapışa sen nebī dāmānına berk

2367 Hilāl-āsā yürüyüp keştī-i Nūḥ
Bilürsin n'eyledi Ṭufān ile Nūḥ

2368 Hevāya mancınıḳ ile Ḥalīli
Atılduḳda revān n'itdi Ḥalīli

268b 2369 Yed-i beyżā-yı Mūsā gün gibi tāb
Virürdi düşmeninden almaġa tāb

2370 ʿAṣāsı ejder-i efʿī-i çarḫı
Yuṭardı olmasa göñlince çarḫı

2371 Maḳāmın çarḫ-ı çārüm k’itdi ʿĪsā
Muʿayyen kim nedür enfās-ı ʿĪsā

2372 Didi bedr-i dücā di yābne Mālik
Nedür göñlüñdeki ol aña mālik

2373 İyitdi muʿcīz-i rūşen-dilārām
Ki görüp anı eyleye dil ārām

2374 Cemīʿ-i aḫterüñ devrinde kimse
K’anı görmiş degüldür her kim-ise

2375 Anı kāhin ya sāḥir idebilmez
Nücūm ehli Ḫudā ʿilmin ḫo bilmez

2376 Şeyāṭīn ü hevāyı vü yāḫod cin
Ne evvelin bilür ne āḫir ucın

2377 Hemān bu yir ü gögi yoġ-iken var
İden ḳılur ki āsān aña düşvār

2378 Semāvī vaḥy deyseñ iyt görelüm
Senüñ dīnüñe hep geñsüz girelüm

2379 Var-ise ḳurbuñ ol Bīçūna olur
Vegerni bī-żiyā sūzdan ne olur

2380 Resūlullāh didi rūşen di anı
İdilsün ʿavn-i Bārī birle anı

2381 İyitdi şimdi gün k’irdi zevāle
Teveccüh itmek ile bī-zevāle

2382 Yitişüp ġarba tīz olsun siyāhı
Bürüsün ʿālemi żulmet sipāhı

2383 Ḳarañluḳ şöyle olsun kim elin kes
Göremesün bu ḳandan birbirin kes

2384 Olıcaḳ böyle çıḳ kuh-ı Ḳubeyse
Çaġır dün içre iricek Ḳubeyse

2385 Bişinci gicelikdür bu gice ay
Di çıḳsun istivāya bu yiñī ay

2386 Senüñ emrüñle olsun bedr-i enver
Cemīʿ-i ḫalḳ görsün bedri enver

2387 İricek ḳurs-ı meh böyle tamāma
Yitişür ḫ̌on-ı muʿcīz de tamāma

269a 2388 İşāret ḳıl mehe barmaḳla bir kez
K’ide ṭavf-ı ḥarem heft ana bir kez

2389 İdüben secde Beytullāha ḳarşu
Dönüp ṭursun gelüp meh saña ḳarşu

2390 ʿArabça saña virsün ol selāmı
İşitsün küllī mehden ol selāmı

2391 Gidüp bed-rāy yitişsün yirine
Ki görüp düşmenüñ anı yirine

2392 Havāda ḳurs-ı meh olsun dü pāre
K’ide andan nevāle cümle yāre

2393 Birisi ġarba gitsün biri şarḳa
Dönüp gelsün giden ol şarḳ u ġarba

2394 Biriküp yine ol māh-ı mücellā
Bayaġı ḫalḳa görünsün muḥallā

2395 Bu muʿcīz kim bu gice ola ẓāhir
Müsülmān oluruz hep pāk u ṭāhir

2396 Siyādet çarḫı mihri didi āḫir
Murāduñ bu mı ancaḳ evvel āḫir

2397 İyitdi bir daḫı vardur murādum
Felek devrinde k’ansuz nā-murādum

2398 Oġulsuz geçdi eyyāmumda ʿömrüm
Velī bir ḳızum āḫir ṭoġdı ʿömrüm

2399 Eli vü ayāġı yoḳ egme vü ker
Getürdi çün bunı devr-i sitem-ger

2400 Nihān ṣaḳlatdum anı çārdeh sāl
Ki ne yad u biliş gördi ne hem-sāl

2401 İricek semʿ ūma sen saʿ d-ı ṭāliʿ
Dürüst ola didüm ger varsa ṭāliʿ

2402 Getürdüm imtihānen anı işde
Göge yüz ṭut icābet varsa işde

2403 Meh-i burc-ı şeref Mürsel didi var
ʿ Ayālüñ gör ki iş yoḳ Ḥaḳḳa düşvār

2404 Temāşā olmaġ içün sırr-ı Bīçūn
Şeh-i meh-kevkebe gitdi ṭurup çün

2405 Varup gördi ki bir zümre cebīn-ḫūr
Ki mihr-i ẕātī reşk-i ṭalʿ at-ı ḫūr

2406 Oturmış şemʿ -veş ḳızı yirinde
Yoġ eksük ẕerre deñlü bir yirinde

269[b] 2407 Ne duḫter aḫter-i burc-ı saʿ ādet
Ki irmiş ṭāliʿ -i saʿ d u saʿ ādet

2408 Hemān bir servdür üstinde bedr ay
Gören anı ider mi daḫı bed-rāy

2409 Dönüben āhuvāne göz ġazāla
Yüzinden fer umar gökde ġazāle

2410 Yed-i beyżāya her el ṣan şebehdür
Dür-i nā-süfte ḳatında şebeh dürr

2411 Ḫırāmān yürise kebk-i derī var
Dir-idi mihr ü māha sen yüri var

2412 Ḫacil gün yüzi ḳatında büt-i Çīn
Ṣadef-veş her ḳulaġı ḫoş-güher-çīn

2413 Şu dāye kim anı ṣaḳlardı her-dem
İricek ol mübārek sāʿ at ü dem

2414 Ṭutulmış dil teni ditrer güneş-veş
Didi bes duḫtere şeh iy perī-veş

2415 Felekden yire inmiş Zühresin ya
Melek misin nesin digil hele ya

2416 Revān meh-veş yüriyüp didi ata
Bu bāṭıl dīni ḳoyup arda ata

2417 Getür īmān ki bulduñ Ḥaḳ delīli
Degül mi bes bu bürhān ü delīli

2418 Ki ben bir pāre etken böyle olam
Revādur ol mehüñ yolında k'ölem

2419 Diyince bu sözi ol māh-pāre
Yitişdi yüregine ṣanki yara

2420 Ḥabībüñ ʿaḳlı gidüp düşdi bī-hūş
Döküldi eşki aḫter-veş gelüp hūş

2421 Güneş-veş ṣaçmaġ içün başına ḫak
İdi yazdı yaḳasın ṣubḥ-veş çāk

2422 Delürüp baḳmayup cāh u şükūha
Düşer yil gibi ṣan medhūş kūha

2423 Velī divşürdi kendüzini çün ḫor
Degüldür böyle bunda diyü der-ḫ^{v}or

2424 Revān yitişdi ol şems-i ṣüḫāya
Ṣaçı ve'l-Leyli yüzi ve'ḍ-Ḍuhāya

2425 Didi iy ẓıll-ı Yezdān pertev-i Ḥaḳ
Peyambersin ne dirseñ sözlerüñ ḥaḳ

270[a] 2426 Unuturdı ḳızum mah-ı tamāmı
Beni şād itdi her ʿużvı tamāmī

2427 Varup gördüm getürür saña īmān
Dehānından dökilür nūr-ı īmān

2428 İyitdi yābne Mālik ḥāżır olgıl
Olur bu gice ol da kim didüñ ḳıl

2429 Göricek birligine Ḥaḳḳun inan
Ḳo ḫ^{v}āb-ı ġafleti uyḳudan uyan

2430 Diyüp böyle Benī Hāşimle ol bedr
Ṭurup gitdi ki diye māha ol bedr

2431 Resūlullāh gidicek nitekim gün
Didi Bū Cehl oldı günümüz gün

2432 Bu cādū böyle māhı niçe ider
Velī görsün ki er ere nic'ider

2433 Didi etbāʿına bu gice siz de
Getürüñ ortaya ne varsa sizde

2434 Siyeh cübbe giyicek çarḫ-ı nīlī
İdüñ ḥāżır ezilmiş siz de nīli

2435 Ḳıluñ irte olınca böyle çoḳ iş
Ḫacālet Aḥmede bu dün k'olur iş

2436 Seḥer aṣḥāb ile aña ṣaçuñuz
Bu rüsvālıġına olsun ṣaçuñuz

2437 Şeh ol naḥsuñ sözin almadı semʿa
Ki dönmişdi derūnda göñli şemʿa

2438 Diküp ḥayretle encüm-veş yire göz
Ṭururdı sīne micmerden olup köz

2439 Maḳamına ki ol şemʿ-i tecellī
İrüp k'itdi yüzi şemʿi tecellī

2440 Añup şaḳḳa'l-ḳamerden ʿammūsıgil
Didiler ulu işdür veh ki müşkil

2441 Bu iş ḥāṣıl k'ola evc-i şerefde
Bizümdür ḥaşre dek evc-i şeref de

2442 Eger ʿacz ile ola emr ber-ʿaks
Yürütmez bizi her naḥs iderek ʿaks

2443 Didi ol şeb-çıraġ-ı ʿālem-ārā
Tevekkül Ḫaḳḳa ḳılup idüñ ārā

2444 Ki ḳudret ʿarş u ferşi var idende
Daḫı çoḳdur ider anı iden de

270b اِذَآ اَرَادَ شَيْـــًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ [251]

2445 Bir ulu iş ola kim ġarb u şarḳı
Ṭuta ṣıytı bile ġarbı vü şarḳı

2446 Bular bu sözde gün sürʿatde ammā
Revān sebz-i felekde nitekim mā

2447 Diyince ha ṭolunup aḫşam oldı
Ki yaʿnī ʿaḥd olanuñ aḫşam'oldı

2448 Resūlullāh umınca Cebreʾīli
Hemān-dem indi ḫayli Cebreʾīli

2449 İyitdi yā Muḥammed emr-i Bārī
Bu gice saña oldı k'oldı bārī

2450 Beni Hāşimden alup dört ulu kes
Ḳubeyse çıḳ ḳamer-ḳurşın iki kes

2451 Olundı emr māha kim ola bedr
N'iderseñ rāyüñ ide kim ola bedr

2452 Döñüp gitdi yine ʿarş-āşiyān-bāz
Ḳubeyse gitmege yüz ṭutdı şehbāz

2453 ʿAlī vü Ḥamza vü ʿAbbāsı da hem
Ebū Ṭālible ol meh k'aldı bā-hem

2454 Ṣabā-veş aġdılar kūh-ı Ḳubeyse
Ṣanasın çıḳdı gün gice Ḳubeyse

2455 Namāz-ı şām ḳaçmış-idi ol dem
Tażarruʿdan k'urabaşladı ol dem

2456 ʿAlī vü Ḥamza ṣaġ u ṣola geçdi
Ki diyeler dün ü gün kim ne geçdi

2457 Daḫı ʿAbbāsda da nūr-ı īmān
Görülmemişdi dine k'ehl-i īmān

2458 Ebū Ṭālible er de ṭurdı o da
K'urıla cān-ı düşmen ol dūn oda

[251] Kur'an, Yâ-Sin 36/82, Meali: "Bir şeyi yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı "ol"demekten ibarettir. Hemen oluverir."

2459 ʿİşā vaḳtine dek ḫayli taẕarruʿ
Olundı bes iş olmaz bī-taẕarruʿ

2460 Şu deñlü kimse ol dūn kim dirildi
Ṣan irdi rūz-ı ḥaşr ādem dirildi

2461 Müsülmānlar o gice ṭopraġa yüz
Urup iñleşdiler derd ile yüz yüz

2462 Velīkin ḳarḳaşa küffār-ı bī-dīn
Ḳılurdı diyerek zī-leyle-i dīn

271a 2463 Çıġırup didi şeh kim yā Muḥammed
Demidür k'ola iʿcāz-ı Muḥammed

2464 İyitdi ḥażreti de yābne Mālik
Ṣevābit-veş mi ki ʿahde ibn Mālik

2465 Ne'am didi bu gice-durur ol şeb
Ki ez rūzeş füzūn-ter ayed imşeb[252]

2466 Ebū Cehl-i siyeh-dil de did'iy ḳavm
Ki her yirden gelüpdür bunda bir ḳavm

2467 Cemīʿi şāhid olsun yir ü gök hem
Ḳureyş ile gelürven dīne bā-hem

2468 Muḥammed ger iderse aya bunı
Sözümüz ḳalmaz oluruz zebūnı

2469 ʿAdāvet ḳalmayup bir ẕerre bizde
Ururuz gün gibi tīġını biz de

2470 Revān götürdi el şemʿ-i hidāyet
İyitdi eyle sen yā Rab hidāyet

2471 ʿAmūlarla ʿālā āmīn didiler
Dem-i şehde diyüp böyle didiler

[252] Bu gece onun gündüzünden daha uzun oldu.

اللهم يا سامِعَ الدُّعاءِ وَ يا عالِمَ السِّرِّ وَالنّجْوى اِقض حاجَةَ نَبيِّكَ وَصَفيكَ وَانْجُز لَهُ الوَعَدَ يا مَن لاَ يُخلِف المِيعاد امين يا ربَّ العالَمين[253]

2472 Hemān-dem ḫalḳ iden ak u siyāhı
Cihāna ṣaldı ḫardalca siyāhı

2473 Cihān şöyle büründi perr-i zāġī
Ki ne rāġı görinür ne ṭuzaġı

2474 Cihān ḫalḳıyla bu gītī kemāhī
Hemān Yūnusla ṣan kim oldı māhī

2475 Degüldi ʿālemüñ ḫod adı ābād
O ẓulmet daḫı ḳıldı vahşet-ābād

2476 Ḳarañluḳ böyle kim ṣūret getürdi
Żiyā cinsin cihāndan Ḥaḳ götürdi

2477 Batup aḫter söyündi küllī-i nār
Mehābet ṣaldı ḫalḳ içre şeb-i tār

2478 Ne el içi görinürdi ne ṭaşı
Pür oldı vehm ile ḫalḳ iç ü ṭaşı

2479 Cemīʿi itdiler ḳorḳuyla feryād
Bize vay itmez-ise nūr u fer yād

271b 2480 Didiler muʿciz añmayavuz Aḥmed
Demidür kim irişüp luṭf-ı Aḥmed

2481 Ḫalaṣ ide bu ẓulmet dehşetinden
Vegerni öldük anuñ dehşetinden

2482 Şeb-i deycūrda ol luṭf-kānı
İşitdi her ne didilerse k'anı

2483 İdüben mihri ḳıldı māha āvāz
Ki her semʿ oldı ḳudretle pür-āvāz

[253] "Ey Allah'ım ey duaları işiten ve sırrı bilen, içten geçeni ve fısıltı ile söyleneni bilen, senin nebînin ve habîbinin hacetini gider. Ey sözünden dönmeyen Ona olan vaadini yerine getir. Amin yâ Rabbel alemin." anlamına gelen Arapça bir duadır. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, Köksal Yayınları, İstanbul 2005, s. 104-107.

اَيُها القَمَرُ الخَلقُ المُطيعُ بِرَبِّ العالَمينَ اخرج الوَديعَةَ الَّتي قُدِّرَت
رَبِّ السَّمَواتِ وَالْارضين انا محمد رسول الله[254]

2484 Göründi ṭarf-ı maşrıḳdan hemān māh
Güneşden ḫalḳa yig geldi hemān māh

2485 Hevāya aġdı ammā ṭurmaz artar
Ne deñlü naḳṣı varsa nūrı örter

2486 Çıḳıcaḳ istivāya oldı bedr ay
Ne disün bes ṭutuldı nuṭḳ-ı bed-rāy

2487 Güneşden enver itdi rūy-ı dehri
Ne diye bile müşrik yā ḫo dehrī

2488 Miṣāl-i murġ-ı zerrīn-bāl ü şeh-per
Felekde cilve ḳıldı çün açup per

2489 Żiyāsından yitişdi her dile fer
Görindi ḫalḳa ṭāvūs-ı hümā-fer

2490 Risālet ḳāfī ʿanḳāsı bu kez bāz
İşāret k'itdi miṣl-i murġ-ı şehbāz

2491 İdüp pervāz bām-ı Kaʿbeye indi
Ṭavāfa başladı yā bes ney'indi

2492 Kebūter-veş ṭolandı ṭavafla heft
Ki tā heftād millet didiler heft

2493 Taʿaccüble diyüp gördüm mi düş men
Ṣayardı dönüben ʿuṣfūra düşmen

2494 Bu kez ṭāvūs-veş yire inüp ay
Ḥaremde secde eyledi zihī ay

2495 Ḥabībullāh içün ʿarż-ı hevāya
ʿUḳab-āsā yine çıḳdı hevāya

2496 Muḳābil ḥażretine idüben cāy
Didi mānend-i ṭūtī-i şeker-ḫāy

[254] "Ey alemlerin Rabbine mûtî olan ay göklerin ve yerlerin Rabbinin senin için takdir ettiği emaneti ortaya çıkar. Ben Muhammed Resulullah." anlamındadır. Asım Köksal, *a.g.e.*, s. 104-107.

272a السَّلامُ عَلَيْكَ يا سَيِّدَ الاَوَّلينَ وَالاَخرين السَّلامُ عَلَيْكَ
يا خاتمَ النَّبيِّينَ الَّسلامُ عَلَيْكَ يا رسولَ الله اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ
اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ[255]

2497 İşāret māha ol mihr itdi yine
Dökilüp ḫˇon-ı muʿciz tā ki yine

2498 Kesilüp ḳurṣ-ı bedr oldı dü pāre
ʿAdūnuñ yüregine irdi yara

2499 Yarısı cānib-i şarḳa olup sehm
Yitişdi çeşm-i kūr-ı düşmene sehm

2500 Biri de ġarb iline ḥişşe oldı
Bed-endīşi Resūlüñ ṣanki öldi

2501 Varup her birisi serḥadde döndi
Gelüp birikmegin meh mihre döndi

2502 Tecellī-māh bedr olup ki ḳıldı
Temāşa ehlini dem-beste ḳıldı

2503 Ne anlar ḫalḳ-ı ʿālem gördi şaḳḳı
Ki nice ḳıldılar seyr iki şaḳḳı

2504 Olıcaḳ māh böyle bedr tekrār
Resūlullāh didi yine tekrār

السَّلامُ عَلَيْكَ يا بَدرَ التَّمامَ وَ يا سَيِّدَ الانام وَيا مِصْباحَ
الظُّلام وَ يا رَسولَ مَلِكِ العَلاَّمِ مر بي بِما شِئْتَ يا رَسولَ اللهِ
يا نَبِيَّ اللهِ فَقَد امرت لَكَ بِالطّاعَة في هذه اللَّيْلَة فَقالَ ع م
قَد تَمَّ اَمرُ رَبِّنا فَارْجِع اِلَى مَنازِلِكَ بِاِذْنِ اللهِ تَعالى[256]

2505 Maḳāmına dönüben meh ki gitdi
Ne kim var-ise ādem ʿaḳlı gitdi

[255] "Ey ilklerin ve sonların efendisi sana selam olsun. Ey Nebîlerin sonuncusu sana selam olsun. Ey Allah'ın Resulü sana selam olsun." anlamında Arapça bir duadır. Arkasından Kelime-i Şehadet söylenmiştir. Asım Köksal, *a.g.e.*, s. 104-107.

[256] "Ey bedrü't-tamam, seyyidü'l-enam, misbahu'z-zulam, Resul-i maliki'l-allam sana selam olsun. Ey Resulullah ve ey Nebîullah bana dilediğini emred. Çünkü bu gece sana uymak ve itaat etmekle emrolundum. Peygamber (a.s.): "Rabbimin emri tamam olmuştur. Allahu Tealanın izniyle menziline geri dön" buyurdu. " Said Havva, *Hadislerle İslam Tarihi*, Hikmet Yayınları, İstanbul, C. 1, s. 349.

2506 Serāsime cemīʿ i düşdi bī-hūş
Ṣanasın içdi hep dārūyı bī-hūş

2507 Göricek böyle bu emr-i muḥāli
Birinüñ nuṭḳa ḳalmadı mecāli

2508 Feraḥda cümle-i aṣḥāb u yārān
ʿ Adū-yı nā-bekāra oldı bār ān

2509 Yitişüp sāʿ id-i devlet sivāre
Ḥabīb-i Mālik oldı bes süvāre

2510 Döyüş virmeyüp ol cāh u şükūha
Yitişdi kendüsi tenhā şu kūha

272b 2511 Ki andaydı daḫı Maḥbūb-ı Bārī
Varuban ayaġına düşdi bārī

2512 Müsülmān oluban birledi Ḥaḳḳı
Peyamber bildi ḥaḳ Mahbūb-ı Ḥaḳḳı

2513 Yüzi īmān nūrı birle güldi
Dönüp ḳavmine āḫirde ki geldi

2514 Ebū Cehl-i münāfıḳ vardı ḳarşu
O diñlemez bu söyler şöyle ḳarşu

2515 K'iyü varmaduñ iy şāh-ı cihān-tāb
Görince siḥr işinden bir sehel bāb

2516 Çıkup dīnden düşüp kendüñ zebāne
ʿ Arap ḳavmi işin virdük ziyāne

2517 Ḳılur denk ādemi kār-ı ḫayālat
Ne denk ider alup ʿ aḳlın ḫayāl et

2518 Muḥammed-veş müşaʿ bid şuʿ bede-bāz
Bulınmaz kendüsidür var-ise bāz

2519 Degül muʿ cīz bu nīrencāt işidür
Hemān uyduñ dimeyüp ḫalḳ işidür

2520 Gözüñi bağladı siḥr ile Aḥmed
Bizüm maʿlūmumuzdur siḥr-i Aḥmed

2521 Ḥabīb incindi ġayet böyle söze
Ki düşmişdi derūn şevḳ ile sūza

2522 Didi iy merdeki vü merdūd-murdār
Yirün olmaḳ sezā iy kem-ʿömr ü dār

2523 Nice sāḥir ḳılupdur böyle kārı
Ki siḥrinden ire buña mekārı

2524 Resūl-i Ḥaḳ saña Bū Cehl dimiş
Bes olur anlaruñ didügi dimiş

2525 Müşaʿbid ḳanda gördi böyle işler
Ya böyle muʿcizi cādū mı işler

2526 Yine söyleyeyüm diyince sürdi
Didi bir ḥācibe hem ḳoma sür di

2527 Ḥabībüñ adamından çārsad hem
Müsülmān oldılar ḳırḳıyla bā-hem

2528 Varup her biri kim īmān getürdi
Revān Cibrīl inüp āyet getürdi

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ [257]

273a 2529 Gidüp Cibrīl oḳıdı ḥalḳa Mürsel
Ser ü dīde pür oldı pāy-ı Mürsel

2530 Ziyāret ide dürr-i şāh-vārı
Ki yaʿnī ayaġına düşdi varı

2531 Yine tekbīr ü tahlīl iderek yüz
Maḳāmına Resūlüñ ṭutdılar yüz

2532 Ḥabīb-i Mālik öñce yalın ayaḳ
Gider ḥüccāb ü nüvvāb ile yayak

2533 İletdiler mübārek menziline
Yine ġarḳ oldı nūra menzili ne

[257] Kur'an, Kamer 54/1-2, Meali: "Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve: Eskiden beri devan edegelen bir büyüdür, derler."

2534 Dönüp çetrine her birisi geldi
Velī düşmen ḥasedle key bu geldi

2535 O gice uyumadı biliş ü yad
Resūli itdiler tā ṣubḥa dek yād

2536 Zihī çarḫ-ı nübüvvet mihr ü māhı
Ki ḳıldı böyle yüzi mihri māhı

2537 Çalup çevgān-ı ḥükmi eyledi gūy
Felek meydānı içinde seḫun-gūy

2538 Geçerken bedr olup vardı ḫod-rū
İnüp emr ile urdı ṭoprağa rū

2539 Hevā-yı mihri aġmaḳla başına
Ne buyruldıysa iletdi başına

2540 Ciger-ḫūn olmadan eylemeyüp bīm
Yolında kendüzini ḳıldı dü nīm

2541 Zihī şāh-ı serīr-i *lī-maʿa ʾllāh*[258]
Ki her ḥükmini nāfiz ḳıldı Allāh

2542 Revān olur şecer emri ile gāh
Ḥacer ḥükminden olsa ṭañ mı āgāh

2543 Muṭīʿ emrine küllī cān-verler
Ki münkād oldılar hep cānı varlar

2544 Yed-i ḳudret-nīşān olmaḳla desti
Bahādurlar cemīʿ i zīr-i desti

2545 Ne deñlü tüvsün-i çarḫ-ise serkeş
Getürür ḥükmi her neyse keşākeş

2546 Zihī sulṭān-ı milk-i *ḳābe ḳavseyn*[259]
Ki seyrāngāhı oldı *ḳābe ḳavseyn*

2547 Emīr-i şehr-i yār-ı şehr-i *levlāk*[260]

---

[258] "Benim Allah ile…" anlamında Arapça bir ibaredir. Tamamı, " Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir." Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul 2992, s. 115.

[259] Tamamı "Kabe kavseyni ev edna" olan Arapça ibare, "iki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, *a.g.e*., s. 88.

Ki şān-ı aʿẓam içün dindi *levlāk*

273b 2548 Ġulām-ı ḥalḳa der-gūşı-durur çarḫ
Ki yolında segirdür uruban çarḫ

2549 Anuñçün cemʿ olupdur kāf ile nūn
Bilür deryālar içre sırrını nūn

2550 Olupdur maẓharı Ṭāhā vü Yāsīn
K'olupdur erre aʿdāya ser-i sīn

2551 Çün ol dün geçdi urdı ṣubḥ-ı dem dem
Ḥabīb-i Mālik olmaġ ile ḫoş-dem

2552 Ġarāyib tuḥfelerle māl-ı bī-ḥad
Alup verdi Resūle ʿarż ide ḫad

2553 Müsülmān olan ol beglerle niçe
Ki tā göreler emr-i ʿālī nice

2554 Kimisi ṣāḥib-i milk ü kimi diz
Girüp ādāb ile kim çökdiler diz

2555 Ne-ise ögrenüp āyīn ü erkān
Cevāhirle bes oldılar birer kān

2556 Yazılmış āyet-i Kur'ān da niçe
Virildi bilinüp maʿnāsı nice

2557 Ḥabībe Fatiḥa sūresini hem
Resūl ögretdi dilde ḳalmadı hemm

2558 İyitdi gidecek sāʿatde āḫir
Kemīne bendeñem ben evvel āḫir

2559 Faḳīrāne biraz tuḥfe işige
Getürdiler yüz uruban işige

2560 Ümīd oldur ki maḳbūle geçile
Olup himmetüñüz hem-reh göçile

[260] Tamamı "lev lâke lev lâk le mâ halaktü'l-eflâk" olan Arapça ibare, "Sen olmasaydı felekleri (kainatı) yaratmazdım." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 113.

2561 Ḥabībullāh didi ḫāşā k’alına
Resūl itdügine ücret olına

2562 Ḥabīb iyitdi yine yā Ḥabībī
Kemīnüñdür senüñ Mālik Ḥabībi

2563 Ne vaḳtin ḫidmete emr olsa ben de
Gelürven bile hep ʿaskerle bende

2564 Resūlullāh didi şimdi hele var
Ki anuñ daḫı vaḳt ü sāʿatī var

2565 Şu dem kim Ḥaḳdan ola emr-i şimşīr
Gelesin bildürülüp nitekim şīr

2566 Vidāʿa yürüdi bes böyle dinüp
Döküp yaş gitdi hicr añmaḳla dönüp

274a 2567 Çün oldı bu ulu muʿciz işi çīn
Hep anı bildi ḫalḳ-ı Çīn ü Māçīn

2568 Olup teʾşīri ẓāhir küllī dilde
Ol-idi söylenen bes küll-i dilde

2569 Ḳarīb-i mevsim-idi bu olan kār
Eʿādīnüñ içine eyledi kār

2570 Ki bu kez bu gelen ḫalḳ Aḥmede yüz
Ṭutup varsa gerekdür diyü yüz yüz

2571 Dinilmişdi bilürsin ḫod ne mevsim
Ki dirler-idi vaḳt-i ḥacca mevsim

2572 Ḫalīl üslūbı üzre şöyle her yıl
Gelürlerdi ṭavāfa baġlayup bil

2573 Ḳureyş anı sizerdi k’Ahmed içün
Geliserler dü çendān oldı bu çün

2574 Ki yaʿnī böyle muʿcizle serāser
Gelen ḳor āsītānına diz ü ser

2575 Didiler neyleyelüm k’idevüz menʿ
Ne yüzden ola yā Rab ṣūret-i menʿ

2576 İyitdi baʿżı çıḳup ḫalḳa ḳarşu
Diyelüm her gelene bunı ḳarşu

2577 Ki Aḥmed cādūdur zinhār varmañ
Göñül ol sāhirüñ işine virmeñ

2578 Didi baʿżı yine bunuñla olmaz
Ki cādū da bu muʿcizlerden olmaz

2579 Kimisi didi kāhindür dinilsün
Gelenler döndürülmekle dönülsün

2580 Didi baʿżı bunuñ da ol cevābı
Ne dirsiz virseler diñ ol cevābı

2581 Kimi de didi şāʿir dinse olur
Yine baʿżı didi bunuñla n'olur

2582 Dü pāre ḳanḳı şāʿir ḳıldı bedri
Ya kim söyletdi böyle māh-ı bedri

2583 Hemān çāre budur kim ḥakk u bāṭıl
Diyevüz ṭutdı Aḥmed dīn-i bāṭıl

2584 Çıḳardı kendü daḫı yiñi mezheb
Rücūʿ itmişüz andan küllümüz hep

2585 Ḳılur daʿvet egerçi Zeyd ü ʿAmrı
Kim uyarsa geçer faḳr ile ʿömri

274b 2586 Bu sözlerle ḳomañ kimse ki vara
Göñül aṣḥābına ya aña vire

2587 Şu kim uymaz söze muḥkem uruñ let
Büyük küççük içinde olsun ālet

2588 Diyüp eyle ki irişdi ol eyyām
Ḳureyş iyitdi k'irişdi ol eyyām

2589 Ki yaʿnī başladılar menʿ işine
İki göñül bir olsa menʿ işi ne

2590 Resūl içün şu deñlü geldi merdüm
Ki gözde ḳaldı tenhā cāy-ı merdūm

2591 Ḳureyş aḥbāba çoḳ cevr itdi ammā
Yiñen kim artaraḳ sīl olıcaḳ mā

2592 Çepel endīşelerle çoḳ yilindi
İder mi fayide çün Ḥaḳ bilindi

2593 Kişiye añdurur mı cevr işin ʿışḳ
Başa iletmeyince ḳor m'işin ʿışḳ

2594 Bu vech ile hele mevsim de geçdi
Cihāndur bu ḳonan kes yine göçdi

2595 Gerek bir birine varsun dü ʿālem
Yine daʿvetde sulṭān-ı dü ʿālem

2596 Gice gündüz dürişür rāh-ı Ḥaḳda
Bes olur ḳandasa anuñla Ḥaḳ da

2597 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāye-i Münzir bin Nācī ki bā Şütürhā Āverd be Ḥażret-i Resūl ʿam

2598 Gel iy ṣarrāf-ı ʿālem dök cevāhir
Ki göreler nedür kān-ı cevāhir

2599 Dükān aç ʿāleme ḳıl arż-ı kālā
Metāʿuñdan cihānuñ ḫalḳı k'ala

2600 Ne deñlü ḫūb-ise ḥüsn ü bahāda
Alışsunlar gerekmezdi bahāda

2601 Ne gündüzdür dinilsün ne şeb-i tār
Ṭutulsun rāyigān her yañaya bār

2602 Kesāde dirüben cins-i ḥarīrī
Unutulsun makāmāt-ı Ḥarīrī

2603 Maḳālāta şeker-güftār ile gir
Taḫayyül itmek ile rūz u şeb-gīr

275a 2604 Meger bir gün olup key muʿtedil rūz
Ya devr-i gül-idi ol yā ḫo nevrūz

2605 Ḳureyş itmiş-idi Baṭḥada maḥfil
Yitişdi yümn ile yüz şemʿ-i maḥfil

2606 Bayaġı yine daʿvet ḳıldı dīne
Resūl-i Ḥaḳ-durur dimez ne dine

2607 Kelām-ı Ḥaḳ Ḳureyşe kār ḳıldı
Gidüp anlar bular ṣoḳranu ḳaldı

2608 Birazdan gördiler bir nev-cüvānı
Gelür-imiş siyāḥatle cüvānı

2609 Ḥamāyil ḳuşanup tīġı dem-āşām
Alup menzil yürimiş ṣubḥ eger şām

2610 Hicin binmiş nefāyis giyüben pāk
Gelür ḳullarla ḫandān u feraḥ-nāk

2611 Yük ile on yidi üştürde bile
Ki her bir üştüri beñzerdi pīle

2612 Didiler iy yigit aduñ ne nire
Nedür tācir misin kālā ne yire

2613 Didi ismiyle Münzir oġlı Nācī
Büyükler çün umar yoḳ kimse bācı

2614 ʿAvātikden Resūl içün getürdüm
Hediyyedür vaṣiyyetle götürdüm

2615 Beliñle didi Bū Cehl aṣlı di ne
Ki bizden ṣorana da eyle dine

2616 ʿAvātikden bunı hem ḫaylice iş
Getürmek bunda andan az ola iş

2617 Didi Nācī atam Münzir ki vardı
Melik-idi ulu çoḳ mālı vardı

2618 Ḫaber mīr-i ecelden geldügi dem
Ki bildi ḫuşk olup leb ṭutulur dem

2619 Alup gencīneye girdi beni tīz
Ayırdı sīm ü zerle tuḥfeler nīz

2620 İyitdi ben ölicek yidi gün yas
Ṭutasın tā ki bir dīn oluna nās

2621 Bu mālı işbu üştürlere it bār
Revān ol dime gündüz ya şeb-i tār

2622 İletgil Mekke şehrinde Resūle
Görince sen de gir dīn-i Resūle

275b 2623 Ki kendüdür rüsül ḫatmi Muḥammed
ʿAyāndur gün gibi nūr-ı Muḥammed

2624 Olupdur vaḥy münzel dīn-i Ḥaḳdur
Ḳavī bürhān ile bes dīn-i ḥaḳdur

2625 Müsülmān oldum özin düşde görüp
İnandum ḳavline dīnine girüp

2626 Yitişüp vaʿde atam viricek cān
Ben oldum ṣanki māl ü mülk ile ḫān

2627 Gice gündüz girüben ʿıyş ü nūşe
Ne yol fikrüme düşdi ne ḫo tūşe

2628 Ḳulaġuma bir ün yitişdi bir dün
Daḫı gūşumdadur irdi ṣan ol dün

2629 Didi Nācī vaṣiyyet ḳanı ya ne
Unutduñ mı sen anı yoḫsa yana

2630 Senüñ mi itdüñ ol mālı da yā Rab
Dimez misin ki āḫirde nide Rab

2631 İyitdüm māl-ı bī-ḥaddür igen bol
Ḥarāmisüz ḫod olmaz ol uzaḳ yol

2632 Budur vehmüm vegerni ḫardal-i nīm
Ṭamaʿ yoḳ bende aña k'eyleyem bīm

2633 Didi ġam yime düzd ü rāhzenden
Żarar görmezsin aṣla merd ü zenden

2634 Uyanup uyḳudan çoḳ fikre girdüm
Bilüp peyġamberi ḥaḳ yola girdüm

2635 Alup geldüm bu mālı çekmedin renc
Bunı gördüm cihānda genc-i bī-renc

2636 Ne ḫırsuz bini gördi ne anı ben
Getürdüm bir ögüç ʿabd ile yik-ten

2637 Baña gösterüñ ol ʿālī-cenābı
Ki cümle cāna melcedür cenābı

2638 Yitişsün issine māl-ı emānet
Ki imīn olına ṣāḥib-emānet

2639 Didi Zeyd übnü Dinārı iy yigit gel
Sana göstereyüm yüküñ de al gel

2640 Öñine düşdi k'ilete Resūle
Yaḳīn geldükde dergāh-ı Resūle

2641 Ḳapuda gördiler iḳbāl ile yüz
Ṭurur eyler tecellī gün gibi yüz

276a 2642 İnüp Nācī revān öpdi ayaġın
Ṭurup el ḳavşurup ṭurdı ayaġın

2643 Resūl idüp tebessüm didi Nācī
Emānet ḳanı gitsün bār-ı Nācī

2644 İyitdi yā Resūlullāh size bu
Neden maʿlūm olupdur gelmeden bu

2645 Didi Ḫāliḳ ki atañı uyardı
Girüp bunları mālından k'ayırdı

2646 Bu deñlü meblaġı var aḳmışa hem
Şu deñlüdür şütürler birle bā-hem

2647 İlet diyü vaṣiyyet saña k'itdi
Unutdukda saña hātif ne itdi

2648 Ḳayurma dimedi mi yolda daḫı
Ne geçdi-ise didi çünki daḫı

2649 Bu sözlerle necāta irdi Nācī
Yitişdi başına iḳbāl tācı

2650 Getürüp barmaḳ İslām ehli oldı
Ṣafālar sürdi ġayet böyle k'oldı

2651 Ebū Cehlüñ bile gözcisi vardı
Bu işlerden ḫaber kim virdi vardı

2652 Çeküp yırtup yaḳa feryād ḳıldı
Bu telbīsī hemān-dem yād ḳıldı

2653 İyitdi bütlere nezr-idi bu māl
Muḥammed alup itdi bizi pā-māl

2654 Görüñ kim nicedür sihr ile kārı
Bulur her işde böyle kām-kārı

2655 Getüreni çeküp biñ dürlü ala
Revā mıdur ki bunca mālı ala

2656 Diyüp böyle şebüsin yire urdı
Ṣaçup ṭopraḳ başa baş ṭaşa urdı

2657 Didi ḳavmi ne içün böyle itme
Murāduñ neyse kimdür diyen itme

2658 Buyur sen baş u cān yoluñda işde
Ne dirseñ ḳalmasun eksük bir işde

2659 İyitdi dimdi didüñ hep Ḳureyşi
Revān divşürdiler ḳavm-i Ḳureyşi

2660 Ebū Cehli gelen gördi baş açuḳ
Girībān çāk ṭutmışdur ṣan uçuḳ

276b 2661 Ṣamur der oturuban ḳuru yire
Yine fitne içinde ḳalup tīre

2662 Ebū Ṭālib Resūle vardı derḥāl
İyitdi nūr-ı çeşmüm böyledür ḥāl

2663 Ḳureyşe yine Bū Cehl oluban baş
Vücūduñ ḳaṣdına ḳaldurdılar baş

2664 Didi Ḥaḳḳa beni ışmarla iyʿam
Yime küffār-ı bed-endīş içün ġam

2665 Dirüp aṣḥāb-ı fi'l-ḥāl Aḥmed-i pāk
Çıkup Baṭḥā yüzinde ṭurdı bī-bāk

2666 Didiler ejdehālar ḳanı ol dem
Ki dökeydüñ ʿadūdan tīġ ile dem

2667 Ḳureyşüñ de tamam olmaḳla cemʿi
Müsellaḥ ḳarşu çıḳdılar cemīʿi

2668 Ebū Ṭālib göricek k'oldı işbu
Oḳıdup didi Bū Cehle ne iş bu

2669 İyitdi ḳardeşüñ oġlı fużūli
Segitmezsin ki itmeye fużūli

2670 Gelen aşnām içün ol nezr-mālı
Neçün alur bilindi ḫod meʿāli

2671 Ḳosana saʿādet üzre k'olına sehm
Neden bizi çıḳalmaḳ böyle bī-sehm

2672 Özüñdür ḫod ʿArab ḳavmi ulusı
Ḳatuñda bellü ulusı ālūsı

2673 Elüñle sen anı taḳsīm eyle
Ne söz ḳalur olucaḳ aḫir eyle

2674 Ḳureyşüñ baʿżı da didi eyüdür
Bu yönlü söze bārī kimse ne dir

2675 Ebū Ṭālib diler defʿ-i ser ide
Ṭurup vardı Resūle bunı iyde

2676 İyitdi yā Ḥabībī böyledür rāy
Ḥikāye ḳıldı neyse nīk bed-rāy

2677 Gülümsiyüp Resūl evvel min āḫir
O māluñ vaṣfını kim didi āḫir

2678 Getürende Ḳureyşe böyle bir bir
Didi ammā işitmiş yoḳ bunı bir

2679 Saña inʿām ḳıldı diyü ʿizzet
Gelüp hem muştıladı peyk-i ʿizzet

277a 2680 İderven ehl-i İslāma bunı pāy
Segirtsünler ger kese bī-ser ü pāy

2681 Varup didi Ḳureyşe çün serāser
Biri de Ḥaḳ söze indürmedi ser

2682 Bir iki nükte de ḳıldı Ebū Cehl
Ebū Ṭālib iyitdi yā Ebā Cehl

2683 Şu ḫalḳuñ kim reʾisi olasın sen
ʿAcebdür anlar olmaḳ saġ u esen

2684 İşüñ ḥıḳd u ḥaseddür fitne vü şer
Hemān ġul beyābānısın ne beşer

2685 Görüp aʿyān ki ḳadı eyledi ḥışm
Ṣavaşa ol daḫı ṭutmaḳ diler çeşm

2686 Didiler razıyuz biz kim ola ṣulḥ
Bilürsiz ḫod nedür maʿnī-i eṣ-ṣulḥ

2687 İdüñ ṭanṣīf nışfın anlar alsun
Ḳureyşe daḫı nışf-ı āḫer olsun

2688 Gelüp didi Resūlullāha ʿammı
İyitdi luṭf ile anlar da ʿammı

2689 Virilmez bir fülus anlara bundan
Bu olmaz ummasunlar anı benden

2690 Eger şöyle k'iderlerse de beykār
Ḳıluruz ṭurmazuz biz daḫı bī-kār

2691 Ebū Cehl ister-ise ḥisse bundan
Sözüm yoḳ binüm aṣla ṭaşra yönden

2692 Bize ol daḫı ḳılsun ʿarż-ı bürhān
Ne söz alsun idicek ʿarż bürhān

2693 Dir-ise nezr-i bütdür bu gelenler
Ḳoyalum ṭura ṭursun al gelenler

2694 Ṣorulsun yük çekenlerden de bu sır
Görelüm ne didürdür ʿālimü's-sır

2695 Varup bāb-ı muʿallāya sehergāh
Develer çöküp olsun ḫalḳ āgāh

2696 Disün Bū Cehl kim iy develer siz
Büt içün geldüñüz mi ya kimüñsiz

2697 Bu māl aṣnāma mı gönderilüpdür
Eger sīm ü zer ü gele eger dürr

2698 Büt içündür diseler ger şütürler
Anuñ olsun bu māl ile şütürler

277b 2699 Ger aña ṭınmasalar evvel āḫir
Varayum ben daḫı ṣormaġa āḫir

2700 Diseler baña bu māl ile biz hem
Saña gelmişüz aṣḥābuñla bā-hem

2701 Olur böyle yine binüm be-küllī
Nice istersem idem ṣarf küllī

2702 Varup didi Ebū Tālib bu rāyı
Didiler kim nic'idersin burayı

2703 İkisine de söylemezse üştür
Kimüñ olur bu māl ile hep üştür

2704 Didi ḥükm eyleye bes binüm olur
Be-küllī ʿādet üzre ḳısmet olur

2705 Didiler bu söze biz daḫı rāżı
Bulundı ara yirde çün terāżī

2706 Ebū Cehl-i münāfıḳ da didi ḫoş
Bu söz gelmez benüm göñlüme nā-ḫoş

2707 Ulu tañrım Hübel ḳılmaḳla yarı
Neler göstereyüm bu işde bārī

2708 Varıcaḳ ḫıdmetine ḥācet uma
Bilürem yoḳ-durur der ḥācetüme

2709 Ṭaġıldılar bu ʿahd üzre ṭuruban
Ebū Cehl ive kim vardı ṭuruban

2710 İşümüz bizüm oldı diyüp altun
Ḥarīr on ḳıṭʿa yüz miṣḳāl altun

2711 İki man ṭīb ü on nāfe daḫı hem
Götürdi bir kiriş ʿanber de bā-hem

2712 İki ḳul cāriye daḫı birle çar
Alup gitdi dün içre çār u nā-çār

2713 Varup ḳıldı Hübel ḳarşusına zār
Şu deñlü iñledi zār oldı bī-zār

2714 Geçince s̱üliş̱ şeb ḳıldı bu kārı
Umar ol ḳara ṭaşdan kām-kārı

2715 İyitdi iy Hübel iy ulu tañrı
Ki sensin bütler içre ulu tañrı

2716 Dün ü gün ḫıdmetüñe baġlayup bil
Ṭaparvan saña oldı işde ḳırḳ yıl

2717 Ṭapuñdan dilemedüm daḫı ḥācet
Saña maʿlūm ḫod dimek ne ḥācet

278a 2718 Velī şimdi bir ulu ḥācetüm var
İşüm olur ḳabūl olmazsa düşvār

2719 Bu şehre māl geldi on yidi yük
Ol uçdan düşdi ġāyet üstüme yük

2720 Muḥammedle sözümüz geçdi bī-ḥad
Hele āḫir bu oldı söze serḥad

2721 Ṣoravuz develerden ikimüzde
Kimüñdür dise anlar iki müzde

2722 Serāser anuñ ola cümle-i māl
Birümüz ḫ^{v}or oluban düşe pā-māl

2723 Dilerven kim varup evvel ṣoram ben
Senüñdür diye dönem māl aluban

2724 Bu vech ile bana himmet k'ola yik
ʿArab ḳavmi ḳuluñ ola yikāyik

2725 Fidā idem yoluña anı daḫı
Ne var anlarda bile daḫı daḫı

2726 Revān şeyṭānı ol büt içre girdi
Laʿīne ḳarşu melʿūn söze girdi

2727 İyitdi iy ḳulum hīç olma dil-teng
Senüñ ol üştür ile cümle-i teng

2728 Ne üştür söyleme ne dirseñ olsun
Saña yavuz şanan ḳahr ile ölsün

2729 Dilerseñ çarḫı başına yıḳayum
Ya yıldırım odı birle yaḳayum

2730 İşidüp bunı secde ḳıldı Bū Cehl
Cibillīdür ne mümkin gitme Bū Cehl

2731 İyitdi baña yigrek şimdiki dem
Deve söylemedi k'olına ḫoş-dem

2732 Didi şeyṭān da ġam yime yüri var
Murāduñ ḥāṣıl irte nitekim var

2733 Muġīre oġlı Ṣafvān meger ol dün
İşidürmiş bunı söylerken ol dūn

2734 Rivāyet böyle ḳılmış ol ki nāgeh
Bu ana söyler-iken ol buña geh

2735 Ḥaḳ emriyle gözümden gitdi perde
Görür oldum yidi deryāyı bir de

2736 Anı gördüm ki ḳaldı bir firişte
Daḫı ḳalmadı büt içre fer işde

278[b] 2737 Hemān-dem āteşīn ḥar beyle sürdi
Hübel içinden ol şeyṭānı sürdi

2738 Ḳaçurup yidi deryāyı geçürdi
Esās-ı fikri Bū Cehli göçürdi

2739 Gelüben Ḥazret-i Cibrīl küllī
Resūle didi bilindi be-küllī

2740 Geçüp ol dün seḥer sulṭān-ı encüm
Ki çekdi tīġını ṭaġıldı encüm

2741 Risālet taḫtgāhı şāh-ı Mürsel
Ki yaʿnī padişāh-ı şāh-ı Mürsel

2742 İdüp fermān giyindi cümle aṣḥāb
Yitişmiş-idi yüz yitmişe aṣḥāb

2743 Reh-i Baṭḥāya ṭutdı yümn ile yüz
Virür pertev velī mihr-i ruḫı yüz

2744 Ki muʿciz güni nūr-ı rūyı māhı
Daḫı artup unutdururdı māhı

2745 Görinüp mihr-i rūyı nūrı aʿẓam
Ḳılurdı ẕerre mihri nūr-ı aʿẓam

2746 Özi bedr-idi ṣan aṣḥāb-ı aḫter
Yüzine baḳamazdı her bed-aḫter

2747 Bu taʿẓīm ile Baṭḥāya ki vardı
Ṣan itdi gül-şen-i cān yüzi verdi

2748 O cānibde Hişāmuñ oġlı bed-baḫt
Seḥer diyüp ya taḫt ola yāḫod baḫt

2749 Hübel ḳatına varup dökdi çoḳ zer
Getürdi nezr olmaz yaʿnī bī-zer

2750 Tażarruʿla didi bu gündür ol gün
K'olam meşhūr-ı ʿālem nitekim gün

2751 Ḫacil ḳılmayasın düşmene ḳarşu
Degül k'itmiş olam ben bunı ḳarşu

2752 Döküp yaş aġlar ol bunları aña
Cevāb aṣlā ṣanemden gelmez aña

2753 Gelen yıġıldı diñler zār u āhın
Ḥacerdür büt ḫo şeyṭānsuz ya āhın

2754 Günüñ tā bini ol gün ḳudret issi
Be-ġāyet germ idüp key oldı ıssı

2755 Resūl iyitdi Saʿda gör yüri var
Neçün Bū Cehl gelmez n'oldı düşvār

279[a] 2756 Gelüp didi büte ḳarşu ḳoyup baş
Ḳılur zārı gözinden dökülür yaş

2757 Ḳureyş aña göyer kim ḳaldurup ser
Geleler bunda anuñla serāser

2758 İyitdi yā ʿAlī sen yüri al gel
Bilüp ḥamiyyet-i ḥāli bilegel

2759 Hüzebrāne varup Kaʿbeye girdi
Pür-ādem geçmege yol yoḳ gördi

2760 Kimin başa kimin aṭlayu sürdi
Ḳaḳır ʿUḳbe diyen yaʿnī ki sürdi

2761 Bu oġlan ḫalḳı başa ḳanda gider
Becidhā bī-edeblik birle gider

2762 İşidüp Murtażā götürüben hep
Yire çaldı ṭaġıldı cismi ṣan hep

2763 Velīkin iki eyegüsi ṣındı
Ne söyler şu diyü biri de ṣundı

2764 Çeküp anı da yüzi üzre atdı
Revān aġzıyla burnından ḳan atdı

2765 Sürince niçe böyle ḫ[v]oca vü ḳul
Uşatdı yine bir ḳaç eyegü ḳol

2766 Varup Bū Cehli çeküp didi ṭur gel
Ṭurursañ ʿahdüñe ḳavmüñi al gel

2767 Resūl-i Ḥaḳ saña göyer seḥerden
Uş öyle oldı neylersin seḥerden

2768 İyitdi yā ʿAlī tañrıya ben de
Niyāz eylerem oldur kārı bende

2769 Murādum ḥāṣıl oldı gidelüm di
Yüri var ḥāżır olsun Aḥmede di

2770 Ṭurup bāb-ı muʿallāya k'irildi
Ebū Cehlüñ öñinden ḫalḳ ırıldı

2771 Gelüp didi ki evvel söylerem ben
Resūl iyitdi söyle ne direm ben

2772 Gözi baġlansun ammā küllisinüñ
Tekellüm saña olsa küllī sinüñ

2773 Olup ol vech ile Bū Cehl vardı
Temāşacı turur hep ṣıra vardı

2774 İyitdi iy develer söyleñüz tīz
Büt içün geldüñüzse alalum biz

279[b] 2775 Cevāb olmadı üç kez didi böyle
Ne söyler diyü işbu şöyle böyle

2776 Ḳaḳup aya çıġırdılar imine
Yitişdi göklere ṣavt-ı imine

2777 Ḥacil olup o melʿūn-ı siyeh-rū
Oturuverdi bī-ḫod döndürüp rū

2778 İyitdi iy Hübel yüz ḳarası gör
Ne rüsvāy eyledüñ ḫalḳa beni gör

2779 Ṣanur Bū Cehl muʿciz serserīdür
Seḫun baḥrından irer serserī dürr

2780 Cehālet aġacına küfrdür ber
Ḍalālet bārı küfr üstinde ser-ber

2781 Kişinüñ kim ola şeyṭān delīli
Çeker Bū Cehl-veş her dem ẕelīli

2782 Biraz oturdı ḫ^{v}orı birle ġam-gīn
Ṣanasın öldürür itmişdi ġam kīn

2783 Ṭurup gitdi Hübel ḳatına tekrār
Varup ḳıldı yine bunları tekrār

2784 İyitdi iy Hübel ḳılduñ beni ḫ^{v}or
Ḫacāletle ʿadū öñinde ġam-ḫ^{v}or

2785 Giceki vaʿdeñe ṭutmışdum ümmīd
Bugün ḳılduñ beni ḫacletle nev-mīd

2786 Döker yaş bütden umar yaʿnī yarı
İde dir ʿāḳıbet bir pend-bārı

2787 Bu sözdeyken Hübel deprendi gördi
Hemān-dem midḥat-i Muḫtāra girdi

2788 İyitdi iy Ebū Cehl ehl-i dūzaḫ
K'ider ikrāh senden ehl-i dūzaḫ

2789 Resūl-i Ḥaḳḳı görmez çeşm-i kūruñ
Cehennem olsa āḫir ṭañ mı görüñ

2790 Hidāyetdür size görmezsiz ammā
İnüpdür göz göze ṣanasın mā

2791 Nebīdür ṣādıḳ ol Ḥaḳdan müʾeyyed
Anuñdur ḥaşra dek dīn-i müʾebbed

2792 Muḥammed Muṣṭafā nām-ı şerīfi
Disün ṣallū ʿaleyh uman şerīfī

2793 Nebīmüz ol-durur Allāhımuz Rab
Ki ismindendür er-Raḥman u er-Rab

280[a] 2794 Ebū Cehl-i laʿīn bunı k'işitdi
Ḥased odı daḫı bed-ter iş itdi

2795 Didi görüñ buña da siḥr irişdi
Muḥammed bizüm ile ṣarb erişdi

2796 Ki dīnini Hübelde idüben terk
Yapışdı Aḥmedüñ düzgünine berk

2797 Dönüp didi Hübel bu neydi k'itdüñ
Bizi rüsvāy-ı ḫalḳ-ı ʿālem itdüñ

2798 Güvenürdük saña böyle gün içün
Ḳara itdüñ bize böyle güni çün

2799 Ne gelür başa varalum görelüm
Dün ü gün beyt-i aḥzāna girelüm

2800 Çıḳup ṭaşra didi diñ gelsün Aḥmed
Görelüm ne ḳılur nic'ider Aḥmed

2801 Namāz itmişdi Mürsel daḫı āḫir
Götürmiş-idi dest-i ḥācet āḫir

2802 Niyāz ile umardı ʿavn Ḥaḳdan
Hemān-dem peyk-i ʿizzet irdi Ḥaḳdan

2803 İyitdi Ḥaḳ selām ider Muḥammed
Yimesün ġam dil-i pāk-i Muḥammed

2804 Deve yanına var ḳıl ʿarż-ı muʿciz
Ki göreler ne-imiş ʿarż-ı muʿciz

2805 Varup baġlatdı üştürler gözini
Bilinmege peyamberler güzīni

2806 Gelüñ nuṭḳa diyince iy meṭāya
Hemān-dem emr-i Rabla ol meṭāya

2807 Ḥarem ḳapusına dirildiler tīz
Be-güftā ḥażreteş bārī diger nīz[261]

2808 Çöküñ iy develer girüñ ikişer
Diñüz Ḥaḳ sözi ṭoġrı ḫayr eger şer

2809 Hemān-dem ikisi girdi ögürdi
Biri de bile sürdi kim öñürdi

2810 Dönüp ikincinüñ biri didi dön
Resūlüñ emrini ṭutsañna hey dūn

2811 Köyüp ol da birine yoldaş oldı
Ne-ise girmede emr eyle k'oldı

2812 Resūle ḳarşu girüp ṭutdılar ṣaf
Ṭurur yad u biliş her yaña ṣaf ṣaf

280b 2813 Feṣāḥatle didiler bunı evvel
Ni ān kim her biri ola müʾevvel

الصَّلوةُ وَالسَّلامُ عَلَيْكَ يا رَسولَ اللهِ يا حَبيبَ اللهِ[262]

[261] Ona bir kere daha söyledi (söylesin).
[262] Salavat-ı Şerife.

2814 Selāmu’llāh idüp ḥażretī red
Didiler yine diñler pīr ü emred

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبْدَهُ وَرَسُولُهُ[263]

2815 Resūl iyitdi yine sizi bunda
Ṣalan kim ḥod gelinmez şöyle bunda

2816 Gelüp nuṭḳa birisi didi vallāh
ʿAvātīkde sizi bildürüp Allāh

2817 Görüp düşinde ʿUtbe oġlı Münzir
Size īmān (īmān) getürüp oldı münzir

2818 Ki bu on yidi yük mālı be-küllī
Getürüp oġlı hep bizümle küllī

2819 Size teslīm idüp ola müsülmān
Bi-ḥamdi’llāh virüp oldı müsülmān

2820 Görüp bu ulu muʿcizī yine ḫalḳ
Yitişdi gūşı ʿarşa ġulġul-i ḫalḳ

2821 İdüp müʿminler āvāz ile tekbīr
İrişdi göklere āvāz-ı tekbīr

2822 Ṣadā ile der u dervāze ṭoldı
Eʿādī yüregi ḳan ile ṭoldı

2823 İdüp Bū Cehl yine ḳarḳaşa yüz
İyitdi böyle Aḥmed günde yüz yüz

2824 Eger gösterse hīç itmeñ taʿaccüb
Degül siḥr işine cāy-ı taʿaccüb

2825 Olur siḥr içre bundan daḫı yigler
Ol işi ṭuymayan kes bunı yigler

2826 Benī Hāşim sögüp yir yir segitdi
Hele bir laḥẓa it gibi siñitdi

[263] Kelime-i Şehadet.

2827 Ġuluvv-ı ḫalḳ olur gibiydi teskīn
Yine büyütdi key Bū Cehl-i teskīn

2828 Çeküp ʿüryān idüben tīġ-ı ser-tīz
Diler kim tīġ-ı hindīye düşe tīz

2829 Ḳomayup didiler hey neye bu ḳaṣd
Ḳılıca düşmeyi ṣanur mısın faṣd

281a 2830 İyitdi koñ bu dirlikden yik ölme
Bize mi ḳaldı her gün köti olma

2831 Ne biter merd-i bī-ġayret olandan
Ṣayılsa yik degül mi ol ölenden

2832 Didiler sende ḥāṣā k'olmaya ʿār
Neçün dirsin özüñe merd-i bī-ʿār

2833 İyitdi buña ġayret mi diyelüm
Ya böyle acı ya nice duyalum

2834 Ki bir cādū çıḳuban ara yirden
Meveddet resmini refʿ ide birden

2835 Himem varken bize aṣnāmumuzda
Uyup ol sāḥire aṣnāmumuz da

2836 Hübel gibi ulu büt söge bańa
Cihān içre ne dirlik daḫı bańa

2837 Didiler ʿarż ḳıl mafī'ż-żamīrī
Senüñle ḫod bir itmişüz żamīrī

2838 İyitdi girçek iseñüz bu sözde
Girelüm cenge budur şimdi söz de

2839 Bizi Aḥmedle tīġ ayırtlar āḫir
Olacaḳ çün bu-y-imiş evvel āḫir

2840 Ciger-ḫūn böyle olunınca her-dem
Yik ol şimdi k'olavuz ġarḳa-i dem

2841 Diyüp ber-ser cemīʿi baġladı bil
Ṭaġıldılar silāḥa nitekim yil

2842 Gürūh ile birazdan merd-i cengī
Getürdi her biri ḳılmaġa cengi

2843 Serāser girüben ālāt-ı ḥar ne
Ele tīġ aldı kimi kimi ḥarbe

2844 Ebū Cehl-i laʿīn zeyn-i ser-i dār
Geçerdi ḫaylī küffār içre serdār

2845 Resūlullāhı daʿvet ḳıldı cenge
Didi demdür ki tīġ alına çenke

2846 Resūl-i Ḥaḳ da aṣḥāba idüp emr
Giyinüñ didi ammā yoḳ bize emr

2847 Kesüp başlar cihāda el uravuz
Dem-i müşrik dökülmekle ıravuz

2848 Olınup seyr-i meydān ṭūl eger ʿarż
Hele olsun risālet heybet-i ʿarż

281b 2849 Göreler şevket-i İslām ne-imiş
Ḫurūş-ı merd-i cengī ya ne-imiş

2850 İdülsün ḥamleler şīrāne ammā
Revān olunmasun ḫūn nitekim mā

2851 Hemān giydi zırıh her bir dilāver
K'olurdu Rüsteme sürse dilāver

2852 Giyüp cevşen kim oldılar zırıh-pūş
Diler tīġ ellerinde ḳan ide nūş

2853 Müsellaḥ her biriydi ṣanki evren
Kim ola ejder öñinde dem uran

2854 Güneş-veş ḳılmaġ içün tīġ bāzı
Süheyl-āsā binildi esb-i tāzī

2855 Olup gürz-i girān elde sebük-ser
İverdi miġfer ile k'ola hem-ser

2856 Ṣunup yitişmege efʿī-i nīze
Umardı virmemek öñ tīġ-ı tīze

2857 Felekler gibi gürler-idi her merd
Yire geçmeklige aʿdā-yı nā-merd

2858 Düzüp ṣaflar Resūl-i mihr heyʾet
Muḳābil kʾoldı her Merrīḫ-heybet

2859 Ḫavatīn-i Benī Hāşim meger kim
Diyüp Bū Cehl-i melʿūn kim ola kim

2860 Varup çıġrışdılar kim menʿ ola
İderler vehm nāgeh kimse öle

2861 İşidüp ḥażreti didi ʿAlī var
Di var şunlara itmek ʿaybdur var

2862 Emīrü'l-müʿminīn kʾol yaña gitdi
Ebū Ṭālib Ḳureyşe ilçi gitdi

2863 Varup didi ḫaṭādur bu işüñüz
Kimi ḳavm ü ḳabīle kim işüñüz

2864 Didiler yine geldük idüben pend
El ü ayaġumuza urasın bend

2865 Saña uyduḳça oñat gelmedi kār
Hele şimdi görindi rūy-ı beykār

2866 Çalınup kös urılup ceng-i ḥarbī
İderüz bir ḳalınca ceng ü ḥarbi

2867 Didi Aḥmed daḫı aṣḥāb ü yāri
Ṣavaş içün mükemmel ḳıldı Bārī

2868 Duyan kim eyle her şīr-i jeyāna
İşüñüz varmasun āḫir ziyāna

282a 2869 Didiler yüri bize virme ḳorḳu
Bu meydāna giren merde ne ḳorḳu

2870 Ṣad u heftāduñuzla nice biñ er
Başa çıḳmazlar-ise dinmesün er

2871 Gelindi çün olunmaz daḫı dönme
Meseldür gelme gelme dönme dönme

2872 Ebū Ṭālib dönüp geldi didi tīz
Hemān görindi kār-ı tīġ-ı ser-tīz

2873 Dilāver on yidi merdiyle Ḥamza
Ṣalındı girdi çün meydāna Ḥamza

2874 Urup naʿra ʿÖmerle gitdiler ḫīz
Cüvān-idi ʿAlī de tāze nev-ḫīz

2875 İşidüp ol da naʿra raʿd-vārī
Urup çün yürüdi bir kez de varı

2876 Yitişdi ol daḫı şīr-i jeyān tek
Ḳureyşe ḫod yiter bu didiler tek

2877 İşitmemişdi kimse nūrasından
Cihān hep yanḳulandı naʿrasından

2878 Ḫurūş u cūşa miṣl-i żayġam u şīr
Yüridiler çekilüp tīġ ü şimşīr

2879 Bu ḥamle olıcak ḳalb-i Ḳureyşe
Yitişdi vehm key ḳalb-i Ḳureyşe

2880 Ṣalābet birle öñleri ṭaġıldı
Döyüş virmeyüben külli ṭaġıldı

2881 Ölüm ḳorḳusı her ḳalbe ki düşdi
Ḳaçup her birisi bir yire düşdi

2882 Daḫı baş kesmedin yüz yire sürüp
Çıḳardılar şehirden ṭaşra sürüp

2883 Egerçi kimse olmadı zaḫm-dār
Bulundı ḳalʿa ṣankim gūşe-i dār

2884 Ṭurur mı ḳarġanuñ dirnegi bāza
N'ider zāġ u zeġan ya şāh-bāza

2885 Tamam itdükde ʿömrin ṭalī-i şūm
Varur şāhına ḳarşu būm-ı meşʿūm

2886 Olırsa daḫı yüz biñ serçe başa
Siñecek yir bulınmaz gelse başa

2887 Belürsüz üç güne dek oldı Bū Cehl
Ne işler ide daḫı aña bu cehl

2888 Ebū Süfyān k'ol iti buldı nāgeh
İyitdi ġam degül düşer bu geh geh

282b 2889 Sen eksük ḳomaduñ tedbīr ü rāda
Nic'idelüm anuñ geldi burada

2890 Velī şimdi ne dirsiz fikrümüz ne
Egerçi kim ṭaġıldı fikrümüz ne

2891 Çıḳupdur māl ü mülk ü şehr elden
Muʿayyen ḫod çıḳup gidilmez ilden

2892 Didi şimdi aman dilemedür vech
Varıcaḳ şehre neyse görüle vech

2893 Hemān-dem ṣaldılar yalvarı kimse
İricek ḥażretine her kim-ise

2894 İyitdi sizüñ-imiş bellü ol māl
Ḳureyşe de görinürmiş bu pā-māl

2895 Yitişdi müstaḥaḳḳına diyüp Ḥaḳ
Tażarruʿlar çoġ-idi böyle el-ḥaḳ

2896 Yüz urup ḫāke çün kim diledi ʿöẕr
Ḳabūl itdi dinüpdür lābüdd el-ʿöẕr

2897 Didi Bū Ṭālibe siz de ne dirsiz
Bize ʿamm-iseñ anlar ḳadısı siz

2898 İyitdi ol da iy kān-ı şefāʿat
Sizüñdür evvel āḫir ḫod şefāʿat

2899 Virüñ raḥm eyleyüp destūr şehre
Yiter anlara rüsvālıḳla şöhre

2900 Oluban minnetüñ altında varı
Dirilsün ḥażretüñe yalvarı

2901 Ṣaḥābe yüriyüben fāriġu'l-bāl
Cenābuñ daḫı ḳıl ne istese bāl

2902 Diyüp ḫoş Ṭalḥayı ṣaldı hemān-dem
Emāndan kim varup urdı hemān dem

2903 Dirildiler ṣanasın ölmiş-iken
Dirildiler perīşān olmış-iken

2904 Dönile şehre geldiler siyeh-rū
Olur bes böyle olıcaḳ siyeh rū

2905 Bu cānibde ol üştürler ki vardı
Dirilüp ḥażret-i Muḫtāra vardı

2906 İyitdiler bizümçün bir duʿā ḳıl
Degül çün Ḥaḳḳa egri bizde bir ḳıl

2907 Ki emr-i Ḥaḳla teslīm idevüz cān
Ḳalıcaḳ bu ten-i fersūde bī-cān

2908 Birer tīġın ola her birimüz ḫāk
Ki ṣarf ola bir eyü yire ol ḫāk

2909 Diyüp ḫoş yümn ile Baṭḥāya çaḳdı
İşiden birbirine yine çaḳdı

283a 2910 Büyük küççük segirdüp yile yile
Bulındılar sedd-i Baṭḥāda bile

2911 Ki göreler yine ol baḥr-i muʿciz
Nice emvāc ile ʿarż ide muʿciz

2912 Buyurdı her birin ḳıbleye ḳarşu
Çü gördiler degül ḳarşu-be-ḳarşu

2913 İki rekʿat namaza baġladı el
Tamam idüp götürdi dergehe el

2914 Niyāz ile duʿāya ṭutıcaḳ yüz
Müsülmānlardan āmīn ḳopdı yüz yüz

2915 Ne deñlü göklerüñ ehli ki vardı
Cemīʿ isinüñ āmīn oldı virdi

2916 Ḳabūl idüp duʿāsın Ḥayy u Bāḳī
Gidüp cān ten ki ḳaldı yirde bāḳī

2917 Birer yıġın-iken yik oldı ṭopraḳ
Görüp inanmayan gözlere ṭopraḳ

2918 Ḫalāyıḳ ḳıldılar efġān ü zārı
Ṣaḥābe iñleyüben zārı zārı

2919 Segirdüp ḳapdılar ol ḫākī hep tīz
Be-güfta ber-ṣaḥābe ḥażreteş nīz[264]

2920 Ki anı ṣaḳladılar şuña dek tā
Medīneye ki başdı yümn ile pā

2921 Yapılup mescid ol ḫak oldı ki kil
Mübārek ṭopraġ-imiş ol zihī kil

2922 Bu muʿcīz böyle Baṭḥāda ki oldı
Müsülmān yidi kimse yine oldı

2923 O deryādan bu bir ḳatredür el-ḥaḳ
Bilüm budur beyānum da bu ancaḳ

2924 Egerçi ḥadd-i kārı maverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

2925 Ḫudā ʿavn ile kim yoḳ aña ṣānī
Yitişdi ġayetine cild-i ṣāni

2926 Ne bezme kim revāyiḥ baḫş ola bu
Vire cān gül-şeninden nükhet-i bū

2927 O maḥfil ehlini Ḫaḳ evvel āḫir
Ḫabībī vaṣlına irgürüp āḫir

2928 Ḫalāṣ itsün dü ʿālem zaḥmetinden
Münīrī k'añalar Ḫaḳ raḥmetinden

El Cild-i Ṣāliṣümüz Siyerü'n-Nebī ʿaleyhisselām

283[b] 1 Hezārān şükr ü minnet Ḫaḳḳa her bār
Ki oldı bāġ-ı dilde naʿt her bār

2 Yeşerdi feyż-i Ḫaḳla ravża-i dil
Müdām itdügiçün tekrār anı dil

[264] Sahabeye de söylesin.

	3	Göñülden hīç bir laḥẓa çıkarma Degül cāyiz Ḥaḳı dilden çıḳarma
	4	Kimi añarsın anı itmeyüp yād Ḫod andan ġayrı olur ʿāḳıbet yād
	5	Senüñle kim gider āḫirde sine Ki Ḥaḳ mihriyle pür olmaya sīne
	6	Revān it ders-i ʿışḳın miṣl-i iḫlāṣ Ki her ṣūretden ire maʿnī-i ḫāṣ
	7	Fenā milkinden olġıl müflis ü ʿūr Ġınāñ içün beḳāda k'ire menşūr
	8	Geçüp nām ü nişāndan bī-nişān ol Nice ẕerre güneş gibi ʿayān ol
	9	Yitiş gence ṭılısm-ı cismi refʿ it Ne deñlü var-ise żarʿ ayn-ı nefʿ it
	10	Reh-i ʿışḳ içre eyle terk-i tārek K'ura tāc-ı saʿādet Ḥaḳ tebārek
	11	Bu yolda naḳd-i hestī kim ola ṣarf Olınur bī-nihāye gence dil ẓarf
	12	Dilerseñ k'olasın merd-i sebük-bār Metāʿı derd-i ʿışḳa ol ḫırīdār
	13	Elüñden gitmesün dāmān-ı vaḥdet K'ala elden yaḳañı ḫān-ı vaḥdet
	14	Dilerseñ sinüñ olmaḳ ḫuşk eger ter Gözüñ yaşını baḥr it sineñi ber
	15	Gehī çel-ḫāne-i dil içre cārū Der-i dilde geh ol derbān-ı dil-cū
	16	Ki Beytullāhdur olmaḳ gerek pāk Yaraşmaz Ḥaḳ evinde ḫār u ḫāşāk
284[a]	17	Diker Rıżvān seniñçün verd-i ṣad-berk Ne biter ḫāra sen el urmadan berk

18 Muḫalled zeyn olurken saña gül-şen
Neden ḫoş gelme seg-veş böyle külḫan

19 ʿAnān-ı ʿaḳlı virme nefs eline
Yüri çābük-süvāre ʿışḳ iline

20 Ḳo fikr-i ṭumṭıraḳ-ı neng ü nāmı
Unut endīşe-i sevdā-yı ḫāmı

21 Ferāġat birle taḫt-ı ʿuzlete geç
Serāser senüñ-ise de cihān geç

22 Ḳanāʿat birle milk-i faḳra şāh ol
Yüri ḫayl ü ḥaşemsüz padişāh [ol]

23 Münīr elden ḳomaġıl ṭoġrı yolı
Ki gökdedür dimişler ṭoġrı yolı

Fī Mirācü'n-Nebī ʿaleyhisselām

24 Gel iy miʿmār-ı heft-iḳlīm-i maʿnī
Siyer-gū-yı Resūlullāh yaʿnī

25 Binā ḳıl yine bir ḳaṣr-ı zer-endūd
Ki ḳār itmeye aña āteş ü dūd

26 Felekden berter olsun evc-i bāmı
Görünsün sebʿa-i seyyār cāmı

27 Cevāhirle yep urup ʿışḳ ile yed
K'ola ḫayrānı nüh ṭāḳ-ı zeberced

28 Aḳıt her bir yanından çeşme-i cān
Ki ola āşikāre āb-ı ḥayvān

29 Yıḳılursa daḫı bu saḳf-ı nīlī
Ḫarābe olmasun bir ḳılca nīli

30 Binā-yı muḥkem olsun key müʾeyyed
Ki ola ḫuld-i heşt ile müʾebbed

31 Muḥallā şöyle itgil ḫūb-peyker
Ki reşk ide revāk-ı heft-manẓar

32 Açılsun her yanından ḫulde revzen
Meh ü mihrinsüz olmaḳlıġa rūşen

33 Münīrī beyt-i hefte olma miʿmār
İgen āsāndur anı ṣanma düşvār

34 Binā-yı penc beyt içün ya hefte
Dilemezseñ mehl bir gün ya hefte

284[b] 35 Ne var bunda olur çoḳ böyle bānī
Ki ṣad işde ola her bir benānı

36 Hüner bir söz çekmekdür cihāna
Ki ʿibret ola her ṣāḥib-ḳırāna

37 Dine āyine-i gītī-nümā hem
Temāşa ideler kevneyni bā-hem

38 Muḥīt-i berr ü baḥr ola serāser
Geçe ḫoş sāyesinde yidi kişver

39 Bu nüh ḳubbe aña bir pāye düşe
Żiyāsı āfütāb u aya düşe

40 İdüben ḫıfż her şehr-i ḳurāyı
Penāhında ṭuta aḳ u ḳarayı

41 Feleklerden olup aʿlā burūcı
Melekler ideler seyre ʿurūcı

42 Beyān it yaʿnī miʿrāc-ı Resūli
Ki n'itdi ol iki ʿālem ḥuṣūli

43 Meger şol dem ki ḳuḳnūs-i zamāna
Döküp perr-i ḥavāṣıl bī-zebāna

44 Gidüp ṭāvus-ı zerrīn-bāl yaʿnī
Büründi perr-i zāġı pīr-i maʿnī

45 Şu vech ile ki olundı siyāhī
Güneş ṣan k'oldı Yūnus gice māhī

46 Ḳanatlanup meh ü mihr ile gūyā
Ṣanasın uçdı gerdūn kerkesī ya

47 Vücūdın burḳa'-ı ebr itdi penhān
Ki bāz-ı *ḳābe ḳavseyn*[265] ide cevlān

48 Seḥāb īṣār iderdi dembedem dür
Berāt ü Kadr diyüp bu gicedür

49 Hücūm itmişdi raʿd u berḳ dehre
Yarılurdı ṣan ol heybetle zehre

50 Deñerlerdi felekler döne döne
Ḳaçan irişevüz diyü bu düne

51 İre yirden de çarḫa diyü raḥmet
Hezārān çekdiler ser-geşte zaḥmet

52 Olup żulmetle ʿālem vahşet-ābād
İvinden ṭaşrayı yuḳdı ider yād

53 Cihān aġyārdan olmaġa ḫālī
Ḥabībi'çün Ḫudā kıldı bu ḥāli

285[a] 54 O gice ol çıraġ-ı çeşm-i cānı
Ḳonuḳlardı ivinde ümmü Hāni

55 Serāser nūra batdı kāḫ u eyvān
Ṣan oldı mihre menzil burc-ı keyvān

56 Yüzi şemʿiyle ḫāne rūşen oldı
Gül-i ruḫsārı ile gül-şen oldı

57 Olup ṣan beyt-i Zühre bedre menzil
Virürdi fer hezār ol şemʿ-i maḥfil

58 Hemān ṭāvus-ı ḳudsī-i hümā-fer
Yitişdi depredüp pervāza şeh-per

59 İdüp ḫoş-vech ile ʿarż-ı şemāyil
Cenābından yañaya oldı māyil

60 Semen-zār içre ruḫlar deste-i gül
Ṭaġıtmış berġ-i gül üstine sünbül

61 Biriküp nesterenle lāle-zārı

[265] Tamamı "Kabe kavseyni ev edna" olan Arapça ibare, "iki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler,*Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 88.

Benefşeyle müzeyyen gül-ʿizārı

62 Gül ü nesrīn içinde çeşm-i nerges
Ġazāl-ı ḫuftedür gül-şende ṣan bes

63 Ḳad-i bālā sehi serv-i gül-endām
Şeker piste-dehān ü çeşm-i bādām

64 Muḥallā ḫulle-i sebz almış egne
Ne görmiş dest-i ḫayyāṭ ol ne igne

65 Ṭırāz olup şehādet lafẓı ṣadra
Giyinmiş irmege ol leyl-i Ḳadre

66 Olup müstaġraḳ ol hüsn ü bahāya
Bile hep sebz-pūşān bī-nihāye

67 Elinde hem Burāḳ-ı berḳ-reftār
Ki dönmiş gündüze anda şeb-i tār

68 Muṣavver nūr ammā kim mülemmaʿ
Ṣanasın her biridür mihre maṭlaʿ

69 Muraṣṣaʿ bāl ü perçem bī-ḫam ü çīn
Müzeyyen bāl ü per hem zīver ü zīn

70 Serīʿ ü's-seyr miṣl-i bād-ı ṣarṣar
Cihān-peymā şimāl-āsā sebük-ser

71 Müheyyā zīn ü zer zīr ü zeber-teng
Revişde füsḥat-i gerdūn aña teng

72 Yürise sīl-i cārī gitmede tīz
Götürse pā-becīd bād-ı seher-ḫīz

285b 73 Revān reftār-ı miṣl-i süraʿ at-i dil
Semāvāt içre yoḳ seyrine menzil

74 Varup ʿizzetle yüz virdi selāmı
Ḫużuʿ ile hezār oldı kelāmı

75 Didi iy serv-i baġ-ı *ḳum fe enzir*[266]
Ḥuṣūli gül-bün-i gül-zār-ı *fāṣbir*[267]

76 Murād-ı ʿarş ü ferş ü ins ü cānsın
Fürūġ-ı şemʿ-i çeşm ü cān-ı cānsın

77 Saʿādet ṣubḥına maṭlaʿ yüzüñdür
Kilīd-i genc-i ġayb-ı Ḥaḳ sözüñdür

78 ʿUḳāb-ı lā-mekānsın eyle pervāz
Hezāran ẕevḳ-ı rūḥān ile gel bāz

79 Geçüp ilerü ḥadd-i cism ü cānı
Ḳo evvel menzilüñde lā-mekānı

80 İzüñ tozına olup muntaẓır ʿarş
Melekler yoluña per ḳıldılar ferş

81 Yaraşmaz gilde mihr-i ʿarş-menzil
Ya neyler gevher-i nā-yāb ile gil

82 Demidür k'ola ḫayrānuñ mih ü kih
Ki *sübḫānellezi esrā biʿabdih*[268]

83 İrübdür sırr-ı *iḳrā bi'smirabbik*[269]
Livā-yı ḳadri göklerden öte dik

84 Yaraşmaz ḫabs içinde Yūsuf-ı cān
Yitiş Mıṣr-ı viṣāle eyle seyrān

85 Vücūduñ cevher-i cān dü cihāne
Ki Ḥaḳ kevneyne virdi rāyegāne

86 Ḳadem baṣ çarḫa ḳadrin eyle berter
Ayaġuñ ṭopraġın ḳıl efser-i ser

87 Durup ṣaflar melekler yol deñerler
Temāşa-yı cemālüñe iverler

88 Olup bu saḳf-ı nīlī çeşm-i aḫter

---

[266] "Kalk ve uyar ." anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler,* Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 95.
[267] "Sabret" anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e*., s. 54.
[268] "Her türlü kusur, ayıp ve eksiklikten uzak olan O (Allah) yürüttü." Anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e*., s. 147.
[269] "Rabbinin adıyla oku" anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e*., s. 76.

Serāser oldı dīde heft-manẓar

89 Gelürmiş diyüben maḥbūb-ı fettāḥ
Ṭoḳınur ferce ferc-i ḳalb-ervāḥ

90 Şeref ṣal ʿalem-i ḳudsīye tekrār
Göñülden seyr iderseñ n'ola her bār

91 Mukaḥḥal çeşm-i mā-zāġe'l-baṣardan
Ḳomazdı ḫod anı bir dem naẓardan

286[a] 92 Bu nüh ḳubbe çırāġı yine yansun
Ḳanādil-i zevāya hep uyansun

93 Yitişdi cism ile Miʿrāca geh dem
Olurdı gerçi rūḥānī demādem

94 İzüñ tozına ḫūrā sürmege yüz
Deñerler yollara yüz yüz urup yüz

95 Gidüp eyyām-ı hicr ü vaḳt-i fürḳat
Şeb-i vaṣlet yitişdi ḳıl ʿazīmet

96 Müheyyādur diyüp küllī yaraḳı
Hemān-dem çekdi öñine Burāḳı

97 Süvār oldı revān ol māh-ı deycūr
Didi şaḫṣ-ı zamān nūrun ʿalā nūr

98 Geçilmege revāḳ-ı heft-pāye
Gelince seyr-i reftār üzre pāye

99 Yitişdi ṣaḥn-ı Aḳṣāya selāmet
Rüsül cemʿine olındı imāmet

100 Ezelden küllisinüñ pīşuvāsı
Öziydi k'oldı āḫir muḳtedāsı

101 İdüp luṭf ile ḫoş-dil enbiyāyı
Eline aldı rāh-ı kibriyāyı

102 Hemān-dem murġ-ı vehm-i tīz-per-şān
Geçildi seyr-i gāhı sebz-pūşān

103 Miṣāl-i bād-ı ḫoş-būy-ı behişti
Olınup gül-şen-i ḳuṭb içre keştī

104 Felek ḳalbini ʿArabda ḳılup ḥāk
Esed üzre yüridi cüst-i bī-bāk

105 Ḳoyup gerdūn da rāh-ı kehkeşānı
Kemāna baḳmayup gözler nişānı

106 Dıraḫt-ı ḫūşeyi cevzā aşıldı
Terāzūya saʿādet vezne ḳıldı

107 Fürūġ-ı meşʿal-i çeşm-i zamāna
Salup pertev yüzinden tevāmāna

108 Miṣāl-i Yūsuf içüp delvüden āb
Lüʿāb-ı laʿli ābın ḳıldı cüllāb

109 Olup Yūnusleyin ḥut içre vaḳfa
Şeref irdi zümürd-i ḫām-ı saḳfa

110 Ḳalup seyrinde ḥayrān nesr-i ṭāyir
Yolında nesri vāḳiʿ ḳıldı zāyir

286[b] 111 Yüzi şemʿi ḳılup her birin enver
Geçildi çün bu nüh dihlīz-i aḫżar

112 ʿAcāyibler temāşa itdi bī-ḥad
Ki ṣıġmaz her birinüñ vaṣfına ʿad

113 Öñince ṭarrı ḳo dimekle Cibrīl
Revān şöyle ki olmaz hem ʿanān yil

114 Iraḳdan ḫayli ervāh ü melāʾik
Giderler gözleyü ṣaf ṣaf ne yik yik

115 Bu ünden ṭoldı nüh ṭāḳ-ı zeberced
Gelen maḥbūb-ı Ḥaḳdur yaʿnī Aḥmed

116 Behişt-i heşt ile zeyn oldı ḥūrā
Ḥabībullāh ide yaʿnī temāşā

117 Naẓar ḳılmadı ṣan kim oldılar güşt
Taʿaccüb birle rıḍvān ṣırdı engüşt

118 Şuña kim maḳṣad-ı Aḳṣā ola kül
Gelür cüzʾ aña ḫār olsa daḫı gül

119 Yitişen cevhere geçer ʿ arażdan
Eṣer ḳalmaz özinde ol ġarażdan

120 Murādı aṣl olan ferʿ a deñer mi
Nedür mahiyet-i ġayrı añar mı

121 ʿ Ayān oldı revān maʿ nī-i mā-zāġ
Ki gelmez ʿ ayna ḥūr u ḥuld eger baġ

122 Yitişdi ol maḳāma seyr-āḫir
Ki anda ʿ acz-i hem-reh oldı żāhir

123 Didi yoḳ bize şimden girü pervāz
Yanarvan gelmez-ise daḫı per vāz

124 Belī bāl ü per igen aña irmez
Fenā seyrañgehi yolına girmez

125 Yitişür şemʿ a pervāne yaḳup per
Degül ṭāvūs kim gözleye şeh-per

126 Müyesser olmaz aṣlā vaṣl-ı cānān
Cihān ile ki terk olunmaya cān

127 Bu menzilgāh u rāhuñ reh-revānı
Diler her bir ḳademde vire cānı

El-Ḥikāye

128 Meger bir rāh-rev ḥired sebük-bār
Ki gözinde uçardı vaṣlet-i yār

287[a] 129 Ele almışdı seyrān ü sülūkı
Çupa ṣaymazdı emlāḳ u mülūkı

130 Bekā-yı baḫtı olmaḳlıġa feyrūz
Fenāsına dürişürdi şeb u rūz

131 Elin çekmiş-idi cān-ı cihāndan
Yimezdi hem ġamı rūh-ı revāndan

132 Olanca tuḥfesi de başı-idi
Hemān hem-rāh-ı rāhı yaşı-idi

133 Yolı uġrayu geldi Ḫıżra nāgeh
Görince Ḫıżr andan oldı āgeh

134 Velī yoḳ iltifātı kimseye hīç
Ṭolaşur mı işinde olmayan pīç

135 Oluban ġarḳ-ı baḥr-i āb u āteş
Gider ṭopraḳ ṣaça başa sabā-veş

136 Piyāde vü süvāre yoḳ nigāhı
Görinür ṣahn-ı aḫżar seyrgāhı

137 Didi Ḫıżr aña iy dil-dāde reh-rev
Niçe dīvāne-veş böyle tek ü dev

138 Añul git biz daḫı senüñle yoldaş
Olalum ḳoşuban hem-rehlige baş

139 Gelüp iyitdi yüri iy Ḫıżır-vār
Senüñ yoluñ degül bu rāh-ı düşvār

140 Sen içdüñ ölmemekçün āb-ı ḥayvān
Dilerven kim virem ben dem-be-dem cān

141 Olur mı iki żıd birbirile cemʿ
Didi ābādın ister birisi ḳamʿ

142 Cihān ü cān ü baş bunda añılmaz
Bu bir rīş-i derūndur kim oñulmaz

143 Selāmet gözleyen sıġmaz bu yola
Ḳadem başmaz diyen kes ḥāli n'ola

144 Bes imdi terk-i kevneyn itdi Aḫmed
Ki irdi vaḥdet-i ḫāṣa Muḥammed

145 Geçüp cāndan revān olmaḳla pür-dil
Serīr-i *li-maʿallāh*[270] oldı menzil

146 Düşicek hem-rehüñ cānına ol bīm
Henüz olmışdı daḫı menzile nīm
147 Maḳām-ı rūḥ-ı ḳuds olduḳda āḫir
Bulundı her biriyle çoḳ evāḫir

[270] "Benim Allah ile…" anlamında Arapça bir ibaredir. Tamamı, " Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir." Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul 2992, s. 115.

287[b] 148 Rikābından ki Cibrīl oldı ḫālī
ʿİnānada bitdi Mikāʾīl ḥālī

149 Tamām idüp anuñ seyrāngehinde
Sirāf ile yitişdi iş rehinde

150 Olup hem-rāhı yüz devletle iḳbāl
Bulundı hevdec-i Refrefde derḥāl

151 Oḳındı nüh cerīde ḥarf-ber-ḥarf
Naẓar ṣalındı külli iç eger ẓarf

152 Geçildi deşt ü ber-deşt ü beyābān
Menāzil ḳaṭʿına yoḳ ḥadd ü pā-yān

153 Feża-yı lā-mekāna irdiçün seyr
Didi hem-rāh ü reh-ber giceñüz ḫayr

154 Görindi yine bir ʿālem-iken bol
Ki anda raḫş ile hem-rāha yoḳ yol

155 Ne anda murġ-ı vehm uçar ne ḫod bāl
Bu ḳandan kim melek açar per ü bāl

156 Delīli bes hemān şemʿ-i hidāyet
Ne ḳılsun bī-nişāndan dil rivāyet

157 Görindi baḥr-i istiġnā vü ḥayret
Ki anda seyr itmez ʿaḳl ü fikret

158 Ne daʿvī ṣıġar anda ne ḫo maʿnī
Ne küfr ü dīn ne ḫāṣ ü ʿām yaʿnī

159 Degül bir ḳaṭre anda yidi deryā
Ne vech ile bulur fikr aña der ya

160 Sekiz cennet aña bir berk-i aḫżar
Degüldür bir şererce heft-aḫker

161 Ol istiġnadan irdi *len terānī*[271]
Ki ehl-i derd idüpdür ezber anı
162 Bulur ki mūriçe ḳadr-i Süleymān
Yitişür Yūsufa ki ḥabs-i zindān

[271] "Beni asla göremezsin." anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 111.

163 Biçilür erre ile kimisi gāh
Olur derd ile kimi nitekim gāh

164 Kiminden dökülür maʿṣūm-iken ḫūn
Kimini görmez ider eşk-i gül-gūn

165 Dür-i dendānı maḥbūb-ı İlāhī
Ol istiġnādan uşandı zī-şāhi

166 Hezārān ġarḳ-ı ṭūfān olsa ʿālem
Degül ol baḥrdan bir ḳaṭrece kem

288[a] 167 Ṭaġılsa çarḫ-ı aḫżar ẕerre ẕerre
Cihāndan ṣan gider bir berk-i terre

168 ʿAdem olursa yirden göge dek kes
Vücūd-ı pāy-ı mūr eksilmedür bes

169 Bu ne ḳubbe yıḳılup olsa der-hem
Ṣanasın eksilür bir dāne şebnem

170 Cemīʿ-i cüzʾ ü küll varsa tebāha
Ziyān irmekçe yoḳ bir berk-i kāha

171 Bes ol ḥayretle yüz maḥbūb-ḥażret
Gül-i ter-veş ʿaraḳlar dökdi ḳat ḳat

172 Olındı teng-dil mānend-i ġonca
Maḥal ḳalmadı aṣla nāz ü ġunca

173 Öziyken bülbül-i ḳuds oldı ḫāmuş
Nitekim ʿaḳl-ı külden seyr-ide hūş

174 Şikeste-dil olup miṯl-i ṣanavber
Ḳalındı ḥayret ile miṯl-i ʿarʿar

175 Zihī sulṭān ki müstaġnī Eḥaddür
Ġanī-i *lem-yezel*[272] Ḥayy ü Ṣameddür

176 Yoġ ol dergāhda kimsenüñ vücūdı
Olan da var yine feyz ü cūdı
177 Ḥabībine k'ola ḥayret bu miḳdār
Olur mı noḳṭa çarḫ-ı minnet per-kār

[272] "Yok olmadı." anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.,* s. 111.

178 Ṭutup biñ ḥayret ile dergehe yüz
Derūndan iñledi ṣad-gūne yüz yüz

179 Niçe nālişler ile bülbül-i cān
Tażarruʿ la niyāz idüp hezāran

180 İyitdi raḥm-i vaḳtidür Raḥīmüñ
Ki geldi dilenü sāyil yetimüñ

181 Der-i ʿulyāña şeyʿ-i lillāh geldüm
Yitiş feryād-res ḥayretle ḳaldum

182 Bu ʿāl-i āsītāndan olmaġa red
Bilürven kim çekilmez kimseye sed

183 Ne deñlü zerre-i ser-geşte-isem
Cemālüñ mihri müştāḳıyam aʿẓam

184 Ayaḳdan düşmedin luṭf it elüm al
Hücūm-ı ḥayret ider var ne pā-māl

185 Ne yolum var girüye ne ilerü
Ḫudāyā ḥażretüñe ṭutmışam rū

288[b] 186 Yitişmezken ḫayāl-i dil buraya
Delīl-i luṭfuñ al geldi bu rāya

187 Gedāña baġ-ı vaṣlet virmege ber
Yine ḳıl pertev-i luṭfuñı rehber

188 Ḳomaġıl vādī-i ḥayretde gümreh
Demidür yine luṭfuñ göstere reh

189 ʿAceb ʿāşıḳ-durur ʿışḳında ṣādıḳ
Ki kendü ola hem maʿşūḳ u ʿāşıḳ

190 Olıcaḳ ʿışḳ-ı ʿāşıḳ böyle muḥkem
Reh-i ʿışḳ içre ḳalmaz ẕerrece kem

191 Olınup ʿāşıḳ-iken kendü maḥbūb
Olur ṭālib daḫı maḥbūba maṭlūb

	192	Revān baḥr-i mevedded eyleyüp cūş Olundı ʿayn-ı ẓulmet çeşme-i nūş
	193	Hidāyet şemʿi olup reḥber-i dil Serīr-i *ḳābe ḳavseyn*[273] oldı menzil
	194	Feżā-yı vaḥdete k'irildi şehbāz Ne per ḳaldı ne bāl ü ne ḫo pervāz
	195	Yitişdi cām-ı vaḥdet birle mestī Ḳılındı maḥv küllī birle hestī
	196	Olundı güm hemān evvel ḳademde Bulundı hestī-i muṭlaḳ ʿademde
	197	Eṣer māʾ-ı menīden ṣıġmaz anda Bilinmez cism ü ya cān var mı ḳanda
	198	Serāser şeş cihet kim oldı zāyil Olınup yik-cihet ḳalmadı ḥāyil
	199	Muḥammedden ki mīm-i maḥvı irdi Eḥad ḳalup selāmu'llāh kim irdi
	200	Fenāyı maḥż idüp nām ü nişānı Temāşa itdi böyle bī-nişānı
	201	Oluban cām ü bāde vaḥdet-i ḫāṣ Teninde oldı her bir ʿużvı raḳḳaṣ
	202	Cemīʿi rüʾyet-i Ḥaḳḳa ṭutup rū Serāser dīde oldı her ser-i mū
	203	Ḫiṭāb irdi ki iy maḥbūb-ı dergāh Temennī eylegil her neyse dil-ḫᵛāh
	204	Muḳābil olmaġın āyīne-i üns Şeker-güftāra girdi tūtī-i ḳuds
289[a]	205	Didi iy bī-zevāl Allāh u Bīçūn Ki yoḳdur emrüñe hirgiz çerā çün

[273] Tamamı "Kabe kavseyni ev edna" olan Arapça ibare, "iki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, *a.g.e*., s. 88.

206 Murādum Ḥaḳ rıżāsıdur hemīn bes
Görünmez Ḥaḳdan özge gözüme kes

207 Ḫaber yoḳken ḥudūṯ ile ḳıdemden
Vücūda nūrum al geldüñ ʿademden

208 Cemālüñ ʿaksine itmekle ḳābil
Miṯāl-i āyīne ḳılduñ muḳābil

209 Hezārān sāl olınup vaḥdet-i ḫāṣ
Bu taḥṣīṣ ile itdüñ ḫāṣ-ı el-ḫāṣ

210 Bilinmek dileyüp ẕāt ü ṣıfātuñ
Yaratdı evvelā rūhumı ẕatüñ

211 Ebü'l-ervāḥ idüp ḳılduñ müşerref
Yaradılmışdan itdüñ cümle eşref

212 Cemālüñ şemʿine yine niçe sāl
Ḳılup pervāne yandurduñ per ü bāl

213 Yitişüp başuma *levlāk*[274] tācı
Rüsül ervāḥınuñ ḳılduñ sirācı

214 ʿUlūm-ı evvelīn ü āḫirīni
İdüp iʿlām ḳılduñ ḫalḳ-ı güzīni

215 Rüsül ḫaylinüñ idüp pīşüvāsı
Cemīʿisinüñ itdüñ muḳtedāsı

216 Birinde ḳılmayup bu yolda bā-hem
Benümle vaṣluña ḳılduñ ṣālā hem

217 Yetim-iken adum sulṭān-ı kevneyn
İdüp ḳılduñ emir-i *ḳābe ḳavseyn*[275]

218 Şefīʿü'l-müznibīn ü ʿayn-ı raḥmet
Ḳılup itdüñ benümle refʿ-i zaḥmet

219 Ḥabīb itdüñ ġulām-iken kemīne
Ġanī-i *lem-yezel*[276] şehsin kemi ne

[274] Tamamı "lev lâke lev lâk le mâ halaktü'l-eflâk" olan Arapça ibare, "Sen olmasaydı felekleri (kainatı) yaratmazdım." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, *a.g.e*., s. 113.
[275] Tamamı "Kabe kavseyni ev edna" olan Arapça ibare, "iki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, *a.g.e*., s. 88.
[276] "Yok olmadı." anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e*., s. 111.

220 Yitişdüm ʿāḳıbet bezm-i visāle
Bi-ḥamdi’llāh ki irdüm böyle ḥāle

221 Bular hep iltimāsumla m’olundı
ʿAṭā-yı bī-kerānuñdan ḳılındı

222 Yine ḳıl luṭfuña her neyse lāyıḳ
Ki maʿlūmuñ-durur küllī ḥaḳāyıḳ

223 Çeküp küffār elinden rūz u şeb cevr
Derūn-ı cāna rīş-i dil k’ider ġavr

289[b] 224 Olınup verhem oḳına nişāne
Muḳābil başum olmadan kemāne

225 İdüben ḳaṣd-ı ser her bir bed-endīş
Ṭoḳınup seng-i ḫāra ṣınmadan diş

226 Vaṭan maḥbūb-iken olunmadan terk
Yapışmaḳdan bu ġurbet zeyline berk

227 Sözin her bir denī dūnuñ işüdüp
Özüm anda ḳomamaḳdan iş idüp

228 Olup sāḥir gehī geh kāhin adum
Ġama yüz ṭutmadan her laḥża şādum

229 Bir avuç ümmetümçündür muʿayyen
İlāhī raḥmetüñle ḳıl müzeyyen

230 Ayırma nirde-isem yine benden
Ki cān ayrılma key müşkil bedenden

231 Güneh-kārān-ise ne deñlü bī-ḥad
Ḫudāyā raḥmetüñe yoḳ-durur ʿad

232 Baġışla anları ben mübtelāña
Beni ḳıl yine maẓhar her belāña

233 Kelām-ı sermedī-i ʿizzet ol dem
Yitişüp raḥmet ile ḳıldı ḫurrem

234 İyitdi iy Ḥabībüm oldı maḳbūl
Baġışladum añlamadın daḫı ol
235 Murāduñ neyse binümle bīʿaynih
Senüñçün yaradılmışdur mih ü gih

236 Seni sevmeyen olur bañа düşmen
Muhibbüñüñ maḳām-ı ḫuld u gül-şen

237 Ehibbāñuñ yiri evc-i ʿulāda
ʿAdūñuñ menzili taḥte'ş-şerāda

238 Ḥabībullāh kim oldı ẕāt-ı pāküñ
Daḫı ḳalmadı aṣlā ḥüzn ü bāküñ

239 Ḳatumda dilegüñ her neyse ḥāṣıl
Özüñdür genc-i ġayb-ı luṭfuma dil

240 Vücūduñ oldı çün maḳṣūd biẕ-ẕāt
Ṭufeylüñdür ne kim varsa murādāt

241 Zihī inʿām ü vücūd u feyż ü iḥsān
Ki ḳıldı kendü maḥbūbına raḥmān

242 Zihī ḫoş-vaḳṭ ü ḫoş-saʿāt zihī dem
Ki olundı ḥarīm-i vaṣla maḥrem

290[a] 243 Meh-i nevken olup bedr-i şeb-ārā
Nihāl-i ḳaddi oldı serv-i bālā

244 Hezārān luṭf ile ol genc-i iḫlāṣ
Bu vech ile ki gitdi ḫilʿat-i ḫāṣ

245 Dönüp ol aradan iʿzāz ile yüz
Ki ṭutdı menzil ü meʾvāsına yüz

246 Getürdi ümmete ṭuġra-yı raḥmet
Şuña cehd it k'olasın sen de ümmet

247 O bezm içre olan mestīden iy yār
İçürdi zümre-i ʿuşşāḳa tekrār

248 Anuñçün oldılar ḫuşyār-iken mest
Bir oldı seyr-i bālā vü eger pest

249 Egerçi ḥadd-i kārı maverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Vefāt-ı Ebī Ṭālib ve Bīmār-ı Ḫadīcetü'l-Kübrā

250 Bilürsin kim beḳāsı yoḳ cihānuñ
Fenā-y-içün-durur devri zamānuñ

251 Gelen göçer ribāṭ-ı köhnedür bu
Bir ik'üç gün ṭutar mihmānına rū

252 Ölümdür soñı ömrüñ az eger çoḳ
Berātı ölmemekçün kimsenüñ yoḳ

253 Er-iseñ ḳıl beḳā ivin ʿimāret
Fenā ḫod itmede buyurdı ġāret

254 Hemān dihḳānısın bu kişţizāruñ
Dinildi ḫod saña tekrār kāruñ

255 Eken biçer bilürsin olma ġāfil
Vay aña kim yinile gökle ḥāṣıl

256 Sefer üstindesin gör ḳayd-ı rāhı
Ki soñ menzilde ḳılmayasın āhı

257 Gözüñ aç ġayrılardan ʿibret alġıl
Degül kimseye baḳī merkez-i gil

258 Göñül ṭūṭīsi olmaḳla şeker-bār
Ebū Ṭālibden açıldı bu güftār

259 ʿAlī-yi Murtażāya ol-idi eb
Ḥabībullāha didürmişdi ʿām Rāb

260 Görüp çoḳ māl ü mülk esbāb ḫayli
Ne-ise ʿömrden de sürdi ḫayli

290[b] 261 Ḫaber mīr-i ecelden irdi āḫir
Bunı bildi kim olısar müsāfir

262 Maraż yitişdi yaʿnī oldı tenbīh
Eritdi şemʿ-veş yanmaḳla dil pīh

263 İdüben żaʿf-ı emrāża ḥamiyyet
Özin divşürdi kim ide vaṣiyyet

264 Er-idi oġlı Ṭalib merd-i dānā
Seḫun-ver kimse-idi hem tüvāna

265 Getürüp anı ḫayli eyledi pend
Ki her pendi ola ʿaḳlına peyvend

266 Didi iy nūr-ı dīde bilürem ben
Żamīrüñde ne-ise dimedin sen

267 Daḫı enfās-ı ʿömre dimedin tam
Dikem yirüme sini nitek'atam

268 Ḥarem ḳadısı bū ced-veş olasın
Ne-ise fikr-i aḥkāmı ḳılasın

269 Gelür sözdür bu līkin benden işit
Ṭutup söz vech-i maʿḳūl üzre iş it

270 Bunı bil kim ḳaża ḫatm oldı bende
Görürsin ḫod ḳader ne işde sen de

271 Ḥabīb-i Ḥaḳ Muḥammed k'oldı peydā
Hep aña virdi milki Ḥaḳ teʿālā

272 Selāṭīn-i cihān olmaḳla maʿzūl
Yazıldı ḫıdmetine küllisi ḳul

273 Ṣunuldı hem eline tīġ-ı ṣamṣām
Ṭufeylidür serāser ḫāṣ eger ʿām

274 Anuñdur her ne-ise baḥr eger ber
Saʿādetlü şu k'ola aña çāker

275 Penāh-ı ʿālem oldur ṣıġın aña
Benüm ḫod bitdi işüm baḳma baña

276 Yapış dāmānına muḥkem urup dest
K'ayaḳda ḳalmayasın ḫak olup pest

277 Ne dirse emrine di ber-ser ü çeşm
Vay aña ḥażreti kim eyleye ḫışm

278 ʿAlī vü Caʿfer-āsā tā mükerrem
Olup sen de olasın ẕāt-ı ekrem

279 Hezārān gösterüp yüz vech ile yol
Diyüp böyle özine oldı meşġūl

291[a] 280 Vararaḳ ḫasletiñi oldı efzūn
Fenāya ṭutdı yüz olup diger-gūn

281 Ne kim var-ise hep ḳavm ü ḳabīle
Göregeldi Ḥarem ḥalḳıyla bile

282 Ki ideler vidāʿ āḫir deminde
Ne-ise söylene ya em seminde

283 Ṭabībi ḫasta cānuñ yaʿnī Aḥmed
İşidüp geldi gördiler Muḥammed

284 Çün irdi nekhet-i gül gibi ḫoş-bū
ʿIyādet ehli küllī vardı ḳarşu

285 Olup müstaġraḳ ol nūr u żiyāya
Yanınca bile Ḥaydar miṣl-i sāye

286 Seri bālişde çün ol şemʿ-i maḥfil
Girüp bitdi nitekim ṣadrda dil

287 Ne gevher döke diyü laʿl-i dür-pūş
Dür-i güftārına hep ṭutdılar gūş

288 Leb-i şīrīn ile olup şeker-bār
Çün oldı ḫāletini ṣorma tekrār

289 Ebū Ṭālib de olmışken zırıh-ʿayn
Didi iy nūr-ı çeşmüm ḳurretü'l-ʿayn

290 Olup ʿömr āḫir oldı vaḳt-i rıḥlet
Cevāriḥden götürdi rūḥ ḫullet

291 Sini ışmarladum Rabbü'ı-anāma
Yitişdiyse ne ġam ʿömrüm tamāma

292 Hezār iḳbāl ile sen biñ yaşaġıl
Ṭufeylüñ olmaġ ile merkez-i gil

293 Ḳuṣūrum ḫıdmetüñde vardı bī-ḥad
Helāl it baña kim yoḳ luṭfuña ʿadd

294 Açup fem ʿandelīb-i gül-şen-i cān
Didi ʿammūm budur bes kār-ı devrān

295 Gelen gitmek yaraġın ḳılmadur kār
Ḫarabe içre olmaz kimse bī-kār

296 Demidür sen de İslāma gelesin
Cinānda gül gibi āḫir gülensin

297 İyitdi ol daḫı iy nūr-ı dīde
Ki sensin iki ʿālemde güzīde

298 Bilürem Ḥaḳ peyambersin sözüñ ḥaḳ
Dönemezven geñez dinümden el-Ḥaḳ

291[b] 299 İşidüp anı ol mihr-i saʿādet
Hemān ṭurdı olup resm-i ʿıyādet

300 Ki ümmü'l-müʾminīn olmışdı bīmār
Marīż-idi igen muḥtāc-ı tīmār

301 Vidaʿ itmekle bu dār-ı fenāya
Ḳarīb olmışdı gül-zār-ı beḳāya

302 İdüben arzu aṣl āşiyānı
Ḳafes terk itmedeydi murġ-ı cānı

303 Buña irdi diyü dil-dār ḥāli
İgen Muḫtār anı ḳomazdı ḫālī

304 Ḫadīce ḫātūn ol tāc-ı ḫavātīn
Ne zeytūn eger olmışdı ne ḫod tīn

305 Bilürdi kim ḳarīb olmışdı ḳabża
Resūlullāh varup el k'urdı nabża

306 Ġıda-yı rūḥ idinmekle sözini
Gözin açup deñerken gül yüzini

307 Bize gör n'itdi diyü dehr-i bī-dād
Ebū Ṭālib ivinden ḳopdı feryād

308 Revān oldı yine ol serv-i dil-cū
Varup virdi yüzünüñ verdi ṣad-bū

309 Ebū Ṭālib gözin açdı girince
Yaşardı gözi gün yüzin görince

310 İyitdi ne mübārek maḳdemüñ var
Ki andan yinilür her ḥāl-i düşvār

311 Gelince sen revān yil gibi rūḥum
Ṣanasın gitmiş-idi geldi rūḥum

312 Ṣunādur girye senden ayrıluram
Cenābuñ ḫıdmetinden ırıluram

313 Vegerni ölmeden kim yir-idi ġam
Gelüpdür gitmek içün küll-i ādem

314 Resūlullāh didi ʿammūm müʾebbed
Gerekse bini urġıl dinüme yed

315 Fenā ayrulıġı kişiye nʾider
Żarar dūrı beḳā ivinde gider

316 Demīdür ḳurtarasın cānuñ oddan
Ne olur bu ḳuru ġayretle oddan

317 Şeker-ḫā ṭūṭī-i cān döküben ḳand
Ḥadīṯ ü āyet ile itdi çoḳ pend

292[a] 318 Müʾeṩṩir olmadı kʾevvel ḳalemde
Çalınmış-idi uyulmaz bu demde

319 İyitdi ġayret iderem ki dīne
Fulān ölüm deminde geldi dīne

320 Gelüp ḫalḳum gözine gül igen ḫār
Ölümüm ẕillet ile oluna ḫᵛār

321 Ḥabīb-i Ḥaḳsın itdüm saña yārī
Çoġ eylüklerle her biri de bārī

322 Umaram Ḥaḳ anuñçün ide raḥmet
Çekilmeye dem-i aḫirde zaḥmet

323 Resūl iyitdi küffār ecri bunda
Olur her neyse bāḳī zecri onda

324 Cehālet ġayreti olursa mānīʿ
Nihān di baña bilür anı Ṣānīʿ

325 Hem irte eyleyüm ben de şehādet
Dilerven gitmeyesin bī-şehādet

326 İyitdi cāvezü'l-iṯneyn-i şaʿı
Bilürsin diyüp itmekle vidāʿı

327 Yumup gözin çevürd'öteye yüzin
Ki yaʿnī āḫir ide özi sözin

328 Muḳārin olmasa her cehde tevfīḳ
Ḳarīn olmaz saʿādet aña taḥḳīḳ

329 Aġardımaz siyāh olsa kelīmi
Ḥabībi cehd iderse var gelimi

330 Hidāyet irmese ʿilm eylemez sūd
Ḳalur cehl ile görmez rūy-ı bihbūd

331 Firişte ḫo kim ider diyü zādı
Sirişte küfr ile k'ola nihādı

332 Bitürür mi zemīn-i şūre sünbül
Ḳara çaltu getürür mi yāḫod gül

333 Sifīd olmaz yumaḳla ruy-ı hindū
Virür mi berg-i ḫanṭal gül gibi bū

334 Degüldi çün Ebū Ṭālib naṣībī
Ne ḳılsun dīn içün cehd-i Ḥabībi

335 Ḥabīb-i Ḥaḳdan ol itdükde iʿrāż
Yaḳīn-idi k'alalar cānın emrāż

336 Firāsetle revān ol ʿilm-kānı
Bunı bildi k'aña dönmez zübānı

292[b] 337 Ki göñli mezraʿında toḫm-ı İslām
Ekilmemiş alupdur dāne vü dām

338 Ne deñlü didise her pendine yoḳ
Var-idi ḥażretine ḫıdmeti çoḳ

339 Hemān-dem baḥr-i şefḳat eyleyüp cūş
Ebū Ṭālib yaturken eyle bī-hūş

340 El urdı küll-i endāmına tekrār
Ki nire degse yaḳmazdı anı nār

341 Hep irdükde aña dest-i mübārek
Kef-i pāsın ḳodurdı Ḥaḳ tebārek

342 Ya ʿan-ḳaṣd itdi unutdurdı ya Ḥaḳ
İkisinüñ de ẓāhir sırr-ı el-ḥaḳ

343 Eger ne-y-ise lābüdd emr-i Bīçün
Varur yirine bes olmaz diger-gūn

344 ʿAzāb-ı nār k'andan iriserdür
Muḳarrir zaḥmet-i pā farḳ-ı serdür

345 Eger ʿan-ḳaṣd-ise bilürdi Bārī
Yaḳar elbette az olaydı bārī

346 Çün oldı böyle ṭurup yümn ile bāz
Yöneldi kim göre ne ḥāl-i hem-rāz

347 Varup kim gördi ümmü'l-müʿminīni
Gelür kūy-ı ʿademden ṣan enīni

348 Ḳalup şemʿ-i seḥer-veş bir nefes cān
Revān itmekde rūḥın dest-i devrān

349 Ṣabaḫ-ı ʿömr-i Bū Ṭālib de ṣāma
Yitişüp cān demi k'irdi tamāma

350 Gelüp ḥażretlerine didiler tīz
Ol öldi çoḳ yaşañ iḳbāl ile siz

351 Cenāb-ı Murtażāya dönderüp rū
Didi var sen yuyuban ḳabrine ḳo

352 Egerçi ḥażreti raḥmetle anı
Revān Ḥaḳdan indi bu āyet ānī

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ[277]

[277] Kur'an, Tevbe 9/113, Meali: "(Kafir olarak ölüp) cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, (Allah'a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de inananlara."

353 ʿAlī çün imtiṣāl-i emr-i ʿālī
İdüp kim oldı neys'emrüñ meʾāli

354 Ki yaʿnī kend'eliyle atasını
Yuyup defn eyleyüp örtdürdi sini

293[a] 355 Duʿā itdi gelicek ḥażret-i pāk
K'aña irmedi diyü dest-i nā-pāk

356 Teraḥḥum ehli idi kān-ı şefḳāt
Kerem ẕātına ḫilʿat idi ḳat ḳat

357 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Vefāt-ı Ḫadīcetü'l-Kübrā raḍiya'llāhu ʿanhā

358 Cihān-ı dūna evvelden budur kār
Ki kendü öldürür perverdesin zār

359 Ne kim varsa alur döner güc ile
Muʿayyen bile götrülmez göç ile

360 Hezār el itdügi bürna vü pīre
Diler kim ṣoḳa yüz luʿb ile yire

361 Ḫarāb-ābād-ı ʿālemdür adı çün
Göñül virme ḫarāba bārī neyçün

362 Kimi güldürdi bu devr-i zamāne
Ki döndürmeye eşkin soñra ḳana

363 Belādur bāli maḥżā nūşidür nīş
Çeker el lābūdd andan āḫir endīş

364 Gelince devr-i Ādemden buña dek
Neler ḫāk itdi ṭurur mı daḫı dek

365 Saña her biri bunuñ bir sebaḳdur
Ki ders-i ʿilm-i çarḫı nüh varaḳdur

366 İşit ol āḫiret ḫātunı rıḥlet
Ne vaḳtin itdi n'içe oldı ḫālet

367 Rivāyet muḫtelif ammā eṣaḥ bu
K'Ebū Ṭālibden üç gün ṣoñradan rū

368 Ṭutup dergāh-ı Ḥaḳḳa virdi cānı
Cinān içün ḳoyup gitdi cihānı

369 Ölüm yaṣduġına k’āḫir ḳodı baş
Bunı bildi kim irdi āḫire yaş

370 Baḳup gözi yaşarmaḳla Betūle
Vaṣiyyet idebaşladı Resūle

371 İyitdi çün baña mīr-i ecelden
Ḫaber yitişmegin ḳaldum ʿamelden

372 ʿAyān oldı ki yoḳ dirlik ölürem
Mübārek ṣoḫbetüñden ayrıluram

293[b] 373 Bilürsiz Fāṭımādur kiçi yaşlu
Yüregi yufḳadur key gözi yaşlu

374 Belürtmeyesiz öldügümi aña
Ki olmaya ciger-ḫūn āgeh aña

375 ʿİnāyet birle ḳonmaya naẓardan
Ki nāzükdür muʿayyen verd-i terden

376 Diyince böyle peyk-i ʿizzet irdi
Selām-ı Ḥaḳḳı maḥbūbına virdi

377 İyitdi yā Muḥammed Ḥaḳ buyurdı
Ḫadīce kim ḳoyup gitdi bu yurdı

378 Selāmumla idüp evvel anı şād
Bunuñla göñli milkin eyle ābād

379 Cinānda virdüm aña ḳaṣr-ı ʿālī
Ki ol ḳaṣr issinüñdür her meʿāli

380 Resūlullāh da şükr ile diyüp bih
Baḳup yüzine hep didi bi’aynih

381 İşidüp key sevindi cān u dilden
Ḳomamaḳla Ḫudā ẕikrini dilden

382 Ḳoyup ḥażretlerinüñ baş dizine
Naẓar ḳılmaġ ile yüz gül yüzine

383 Cemāli baġın iderek temāşa
Süzüldi miṣl-i nerges çeşm-i şehlā

384 Ḳafes terk eyleyüben murġ-ı cānı
İdindi āşiyān baġ-ı cinānı

385 Gözi merdümleri olup-durur bār
Diyüp el-hükmüli'llāh ṭurdı Muḫtār

386 Mezārı yiri olunmaḳla taʿyīn
Görilüp neyse hep techīz ü tekfīn

387 Namāzın ḳılubān defn eylediler
Dil-i pāk-i Resūl ammā iñiler

388 Melūl olmışdı Bū Ṭālibçün ammā
Ḫadīce mevti eşkin ḳıldı peydā

389 Ki Bū Ṭālib Resūlüñ yolına bil
Dün ü gün baġlamışdı ay eger yıl

390 Ḳureyş andan geçüp igen teʿaddī
İdemezlerdi ḳonup ʿizz-i seddi

391 Ḫadīce daḫı mūnis-idi ġam-ḫʷār
Ḥabibullāha yār-idi vefā-dār

294[a] 392 Bulınan evvel oldur ġam deminde
Olur bes yine evvel hemdeminde

393 Hem evvel eyleyen iḳrār özidür
Dökicek daʿvet içre ḥażreti dür

394 Fidā yolına idüp milk ü mālı
Ḳabūl anuñçün itdi küll-i ḥālī

395 Geçüp yolında cān ile cihāndan
Refīḳ-i ġam-güsārı-idi cāndan

396 Enīs-i rāz-dādı di vü hem-dem
ʿAceb mi anuñ içün de yise ġam

397 Meṣelde her birisiydi per ü bāl
Anuñçün oldı ġam-gīn ol deme bāl

398 Velīkin şöyle dil-teng oldı Muḫtār
Ki açılmazdı ġamdan göñli her bār

399 İḥāṭa eyleyüp milk-i dilin hem
Olurdı āh u eşk ile demādem

400 Bilürdi kim Ḳureyş itmekle engīz
İdiserdi fiten her yanādan ḫīz

401 Perīşān-ḫāṭır olup cümle aṣḥāb
Dirildiler bir araya hep aṣḥāb

402 Didiler ḥażreti kim böyle maḥzūn
Olupdur küllümüz olduḳ ciger-ḫūn

403 Melālinden göñül milki ḫarāba
Varupdur bilmezüz ne feth-i bāba

404 Dil-i pākin ele almaġa yā Rab
Kim ola cān fidā didi aña hep

405 Erenler şāhı Ḥamza ṭurup örü
Diyüp işde kimine ṭutdı bes rū

406 Varup ol gül-ruḫa itdi duʿā ṣad
İyitdi iy güler yüzlü seh-i ḳad

407 Cemālüñ baġı-iken tāze gül-zār
Niçe bülbül gibi bu nevḥa vü zār

408 Düşüp yaş berg-i gülde ʿayn-ı jāle
Göñül virme neden her-dem melāle

409 Ġubār ʿayine-i gītī-nümāda
Yaraşmaz k'ola ʿuşşākuñ belāda

410 Seni ʿālemlere Ḥaḳ raḥmet itdi
Cemīʿi farḳa ʿayn-ı devlet itdi

294[b] 411 Ḳılup teşrīf *levlāk*[278] ile eşref
Leʿamrük[279] tāc ile ḳıldı müşerref
412 Dü ʿālem milketine itdi sulṭān

[278] Tamamı "lev lâke lev lâk le mâ halaktü'l-eflâk" olan Arapça ibare, "Sen olmasaydı felekleri (kainatı) yaratmazdım." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 113.

[279] "(Ey Resulüm) senin ömrüne and olsun." Anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 109.

K’ola her reh-revānuñ şöyle tarḫān

413 Bu vech ile ki sizler ola ġam-gīn
Bizi ḫod öldürür itmekle ġam kīn

414 Severdi Ḥamzayı güftārını hem
Biraz gönli açıldı gidüben hem

415 Dönüp didi yine iy nūr-ı dīdem
Daḫı irmedi mi ol saʿat ü dem

416 Ki idevüz şecāʿatle dilīrī
ʿAdūya gösterevüz ceng-i şīrī

417 Didi ʿammūm daḫı cehd-i cihāda
Görinür ṣabr u miḥnet var arada

418 Bilürem ḥāfıẓumdur Ḥaḳ Teʿālā
Cihānı ṭutısar dīnüm serāpā

419 Muḳārin olmaġ ile ṭalīʿ-i baḫt
Meliklerden alurvan tāc ile taḫt

420 İdinüp zīr-i dest etbāʿ u ālum
Bed-endīşüm olur hep pāyimālüm

421 Ebū Ṭālib de ammā şimdiye dek
Bize ḫoş-mesned-idi ṭurmayup dek

422 İdüben menʿ her bir nā-bekārı
Demādem ceng-i müşrikleydi kārı

423 Göresin şūr u şerre ehl-i zünnār
Niçe bil bağlayısar yine tekrār

424 İyitdi Ḥamza iy rūḥ u revānum
Fidādur yoluña cān u cihānum

425 Hezārān baş alup dökmek ile ḳan
Dürişeyüm virince ben daḫı cān

426 Oluban rāyet-i İslām manṣūr
Ki ola düşmenüñ ḳahr ile maḳhūr

427 Duʿā idüp Resūl ol nām-dāra
Didi idüñ hele daḫı müdāra

428 O cānibde daḫı müşrik olup cemʿ
Dönüp ışıtma oldı ṭutuban şemʿ

429 İyitdiler şınıḳdı bu kez Aḥmed
Bütün kār-ı Ḳureyş oldı müʾeyyed

295[a] 430 Ṭınılmazdı Ebū Ṭālibçün aña
Bulımaya ol anı anca aña

431 Meḥābā itmeñüz şimden girü hīç
İşimüzde neden k'andan ola pīç

432 Bayaġı söylese yine sögüñüz
Ne sögme dögme belkim öldürüñüz

433 Naẓar ḳılmayup emr-i Kirdigāra
Yüridi küllī bu ḳavl ü ḳarāra

434 Nihāna gerçi itdiler yaṣaġı
Meṣeldür ḫod yirüñ de var ḳulaġı

435 Benī Hāşim revān işitdi bunı
Ḳureyşüñ kim-imiş diyü zebūnı

436 Felekler gibi Ḥamza gürleyüp tīz
Ḥamāyil baġlanuban tīġ-ı ser-tīz

437 Didi uş şimdi berḳ-i ḫāṭıf-āsā
Yitişdüm kim-durur ṭuran görem ha

438 Yüridi bebr-i cengī-veş hemān-dem
Ki ṣuna pençe gelse şīr ü ṣayġam

439 Bu vech ile revān k'oldı ḫurūşān
Hirāsān aldılar hep andan iḫvān

440 Oluban bu ṣalābetden ciger-ḫūn
Yirinden ṭurdı ol merdūd u melʿūn

441 Ki Ḥamzadan ulu geçerdi yaşda
Velīkin devleti yoġ-idi başda

442 Resūle hem ʿadū-y-idi be-ġāyet
Cefā vü cevrine yoġ-idi ġāyet

443 Peyāpey incidürdi acı sözle
Umardı yimege gördükde gözle

444 İderdi gördügine ḫubs̱ u ġıybet
Ṣanardı her nefes ẕātına nekbet

445 Eşirrāyı ḥavāle iden ekṣer
Ol-idi mis̱l-i bā-hem altı kāfer

446 Ki ḳatı sözlerinden incinürdi
Dili nāzük mizācı key ṣınurdı

447 Birisine Velīd ibni Muġayra
Dinürdi beñzemezdi ol da ġayra

448 Fużūl-i bed-fiʿāl-idi bed-endīş
Ḳılurdı ḥażretin her sözi dil-rīş

449 Çoġ-idi māl ü mülki birle evlād
Ki Ḥaḳ Ḳurʾānda böyle eyledi yād

295b ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا وَبَنِينَ شُهُودًا[280]

450 Muṭṭalib oġlı Esved-idi biri
K'unutdurmışdı sözi zaḫm-ı tīrī

451 Siyeh-ru vü siyeh-dil kāfer-idi
Ḳatı yüzlü ḥayāsuz k'ebter-idi

452 Biri de Esved-i Yaġruṣ münāfıḳ
Her işde-idi anlara müvāfıḳ

453 Yüzinden zehr aḳardı sözi tīr-āb
Yir-idi ḍarb-ı müştin her geh aṣḥāb

454 Birine daḫı Ḥāris bin Ṭalāṭil
Dinürdi kendüsiydi şaḫs-ı bāṭıl

[280] Kur'an, Müddessir 74/11-13, Meali: "Tek olarak yaratıp, kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullara verdiğim, kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi bana bırak!"

455 Seg-i dīvāne-idi kendü ṭut kim
Ṭalardı gözine görünse her kim

456 Biri de ʿUḳbe-idi nesl-i Miʿyaṭ
Yazılmışdı şeḳāvetle ezel ḫaṭ

457 Cehennem iti melʿūn-idi bed-baḫt
Resūlüñ yüzine söylerdi key saḫt

458 Yidi melʿūnı bir bir k'eyledüm ʿad
Resūle dil uzadurlardı bī-ḥad

459 İgen incinüp ol şemʿ-i şeb-ārā
Gelicek Cebreʾīle ḳıldı şekvā

460 İyitdi peyk-i ʿizzet daḫı el-ān
Anuñçün gelmişem iy verd-i ḫandān

461 K'ola her biri bir derd ile bīmār
Aza her ḫār aña itdükçe tīmār

462 Meger Cibrīl elinde vardi bir berg
Cihānı geñsüz anlar ḳılmaġa terk

463 Degürdi Bū Leheb melʿūna derḥāl
Oluban ḫaste nāle eyledi nāl

464 Şişüp her ʿuzvı aḳdı ṣaru ṣular
Belürdi her yirinden köti būlar

465 Olup cān ber-cehennem böyle gitdi
Dem-i āḫirde buldı her ne k'itdi

466 Velīd ibni Muġayraya da sürdi
Cihāndan gör anı da niçe sürdi

467 Bir eski yarasınuñ yiri vardı
Yiñilendi ṣanasın urdı yardı

296[a] 468 Cerāḥatle olup ḳat ḳat buñaldı
Eriyüp cismi hep andan döküldi

469 O da ol vech ile cān virdi fi'n-nār
Cehīm içre müʿebbed ḳaldılar zār

470 Degürdi Esvedine daḫı bir bir
Biri kūr oldı yaş dökmekle sir sir

471 Yitişdi ol da gözi birle göre
Gözin açup cehennemde ne göre

472 Biri de virdi istiḳā-y-ile cān
Cehennemrā didiler ehl-i īmān

473 Yitişdi ḥārişüñ başına ol berk
Delinüp yir yir itdi börkini terk

474 Maḳāmı ol pelīdüñ nār-ı dūzaḫ
Olup ḳaldı gözinde ṣūret-i yaḫ

475 Cüẕām oldı degince ʿUḳbe andan
Yarıldı cānı gidince bedenden

476 Revān derk-i seḳar içre bulundı
Bilüp vardı ki n'itdi ne olundı

477 Hemīşe böyle olsun düşmen-i zār
Kimisi pis ü kim kötrüm dil-fekār

478 Yine geldük bes ol evvel kelāma
Ki anda varmamışdı söz tamāma

479 Ṭurup Ḥamza k'eline aldı şimşīr
Yüridi gürleyüben nitekim şīr

480 İyitdi Bū Leheb gel gitme ḳatlan
Begenmezseñ sözümi nefse atlan

481 Atañ yirinde ulu yaşlu aḫven
Muʿayyen saña yavuz ṣanmazam ben

482 Sözüme uyma nā-maʿḳūl-ise git
Mübārek ḫāṭıruñ ne istese it

483 Varuban līnet ile ṣulḥ ideyüm
Ziyān min-baʿd olursa ben ödeyüm

484 Muḥammede kimesne ṣunmasun yed
Kimüñ ne sözi var bizümdür Aḥmed

485 Ḳopa fitne varıcaḳ sen mebādā
Gidüp ʿar ide bed her eyü ada

486 Yine dönderdi idüp göñlini mūm
Yüridi Bū Leheb melʿūn u meşʿūm

296[b] 487 Varup didi Ḳureyşe her nedür bu
Taʿaḳḳul birle işleñ rāy-ı nigū

488 Henüz öldi ḳarındaşum daḫı dün
Ne tedbīr-idi kim fāş oldı bu gün

489 İşidüp ḳavm-i etbāʿ acı-y-ile
Dönüp her birisi bir mest pīle

490 Dilediler ki cenge uralar dest
Hemandem Ḥamza miṯl-i üştür-i mest

491 Yüridi kükreyüben elde ṣamṣam
Ki ḳanın döke neyse ḫās eger ʿām

492 Keseyüm başuñuz diyüp serāser
Gider ṭurmaz peleng-āsā gümürder

493 Ḳılup yarı hezārān Lāt u ʿUzzā
Bulundum bārī yik-ten anda ḥālā

494 İdüp ṣadr-ı yūḥ-y-ile şerri başdum
Ṣalınup terkeşe oḳ yayı yaşdum

495 Hele bu sözi şimdi siz daḫı ḳoñ
Olacaḳ ḫod muʿayyen olur öñ soñ

496 Yaḳında Ḥamza vü ʿAbbās eger ġayr
Ticāretle iderler bir yaña seyr

497 Gidüp anlar ki biz tenhā ḳalavuz
Ne iş dirseñüz Aḥmede ḳılavuz

498 Varup aldayayum derḥāl anı da
Ki dilden çıḳarup vehmi o nide

499 Ḳoyup arslanlar hem añar māyı
Seferçün ṣayalar gün ile ayı

500 Bes ol merdūd u melʿūn fitne-engīz
Ferī-y-içün Resūle eyledi ḫīz

501 Varup didi Muḥammed yime sen ġam
Nice sözden gerekse incime hem

502 Saña Bū Ṭālibī añdurmayalum
Yoluña baş u cān biz de ḳoyalum

503 Ḳureyşe ol köti söz içün el-ān
Neler ḳıldum hep oldılar peşīmān

504 Cemīʿi bed fiʿilden geldiler vaz
Var aṣḥābuñla ol sen çoġ eger az

505 Bu vech ile çoġ ol tersā ögütdi
Dönüben ters yüzine çünki gitdi

297[a] 506 Yine işinde her-dem ḥażret-i pāk
Şikeste-ḫāṭır ammā dīde-nem-nāk

507 Diyüp merṣiyye her bir merd-i aʿlem
Ḥużurında oḳurlar bīş eger kem

508 Bu minvāl üzre geçdi nice eyyām
Sefer ḳaydı görüldi Mışr u ya Şām

509 İcāzet birle Ḥamza daḫı bā-hem
Ṣaḥābeden de niçe kimseler hem

510 Yıyuban esb-i tāzī tāziyāne
Vidāʿ-y-ile çün oldılar revāne

511 Bahādırlar gidüp şehr oldı ḫālī
Nifāḳa girdiler küffār ḥāli

512 Resūle zaḥmet idebaşladılar
Sögüp aṣḥābı dögüp ṭaşladılar

513 Bu işe evvel iden yine āġaz
Ne ṭurursız diyen diñ gelmeñüz vaz

514 Cehennem iti melʿūn-ı ebed seg
Ebū Cehl-i münāfıḳ-idi bed-reg

515 Resūli ḳanda kim görse sögerdi
El üşürdüben aṣḥābın dögerdi

516 Fitende sözinüñ zehri helāhil
ʿAsel-idi virürdi şöyle kim dil

517 Bayaġı Ḥāriṣ-i melʿūn ki dindi
Niçe merdūda anı baş idindi

518 Hezārān gerçi var-idi fesādı
N'ider gör bunda da ol bed-nihādı

519 Eline her birinüñ bir şikenbe
Virüp dinmezdi bu Cumʿaya şenbe

520 Bölük bölük ḳoyup her yañaya er
Çıḳaydı ḥażreti seyr iderek ger

521 Revān öñin alup ol cemiʿ-i nā-pāk
Şikenbeyle dögüşürler olup çāk

522 Resūle sıçrar-idi her zevātı
Bu murdār işden incinürdi ḳatı

523 Bu ḥāli gördi bir gün döndi yine
Ḳılıc emr olmadı daḫı ne dine

524 Maḳāmına perīşān-ḫāṭır irdi
Ḳapudan böyle kim ġam-gīn girdi

297[b] 525 Betūl ol demde maʿṣūm-idi key genc
Degüldi yaşına daḫı iki penc

526 Ḥadeṣ gördi mübārek cāmesinde
Melūl oldı ne var az-ise sinde

527 Kemāl-i ʿaḳlı var bes Fāṭımadur
Dökerdi söze gelse luṭf ile dür

528 İdüben girye ile āh-ı serdī
Ter ü tāze yuyup varın giderdi

529 Didi Bū Ṭālib olmasa bu işi
Kim-idi idüp uran ḳalbe nīşi

530 Olıcaḳ böyle ol şemʿ-i şeb-ārā
Derūndan eyledi bu vech ile rā

531 Ki ʿuzlet iḫtiyār itdi nice geh
Ne ṭaşra gice çıḳdı ne sehergeh

532 Ḳureyş işidüben böyle işini
Didiler neyki bu ḫalvet-nişīni

533 Kimisi didi Bū Ṭālib kim öldi
Ḥayātından yuyup el düşgün oldı

534 Didi kim ümmi evlādına āḫir
K'andandur ʿayāluñ çoġı ẓāhir

535 Belī hem böyledür rāvī sözi de
Kelām içre budur lābüdd güzīde

536 Ki İbrāhīmden ġayrı ne kim var
Ḫadīceden ṭoġupdur ḳız eger er

537 Getürdi anı hediyye vücūda
Ki irişdi cenābından o cūda

538 Ḫadīceden olan duḫter dedür çār
Biri Zeyneb biri Ruḳiyye iy yār

539 Üçünci ümmü Gülṣüm oldı peydā
Çehārum Fāṭıma olundı zehrā

540 Dimişler baʿżılar hem dörtdür er de
Olur gāh iḫtilāf üzre ḫaberde

541 Biri Ḳāsım güneş gibi muʿayyen
Cihān içinde her vech ile rūşen

542 İkincisi de ʿAbdullāh-ı meh-rū
Muʿanber-ṭurre mişgīn-caʿd u gīsū

543 Üçünci Tayyīb u dördünci Ṭāhir
Tamām olur bu takrīr ile ẓāhir

298[a] 544 Rivāyetde iki dimiş de var kes
Ki dir Ḳāsımla ʿAbdullāhdur bes

545 Laḳabdur Ḳāsıma ṭayyīb dimiş ol
İkinciye de ṭāhir gösterüp yol

546 Ḫudā bilür eṣṣaḥı neyse bāḳī
Ki oldur ʿĀlīm ü ʿĀllām u Bāḳī

547 Ḳureyşüñ güft ü gūsındaydı güftār
Didiler oldı ʿuzlet Aḥmede kār

548 Taḫayyül her birisi ḳıldı bāṭıl
Ḳaçan ḥall olısar küffāra müşkil

549 Dem-i āḫirde ʿUḳbe Bū Lehebden
Bunı ṣordı yanaraḳ bu lehebden

550 Ki Aḥmed ne dir iki atañ içün
Bilür geçenlerüñ ḥālātını çün

551 Yiri cennet midür yāḫod cehennem
Ṣoragör bir nedir andan urup dem

552 Ṭurup derḥāl vardı didi Aḥmed
Muʿayyen Şeybedür cedd-i Muḥammed

553 Cehennem mi yiri cennet mi şimdi
Bu maʿnīden ḫaber vir bize dimdi

554 İyitdi bāḳī ḳavmi ḳandasa hem
Olur anlarla ẓāhir ol da bā-hem

555 Giden şirk ile olur nār ehli
Gerek ʿAbdü'l-muṭṭalib gerek ehli

556 İşidüp Bū Leheb yandı derūndan
Ġazab iẓhār idüp ṭurdı burundan

557 Varup didi Ḳureyşe ol kelāmı
Getürdi çūşa yine ḫāṣ u ʿāmı

558 Didiler gördüñüz mi ol sefīhi
Ne şehri ḳurtulur andan ne dīhi

559 Eb u ceddin ki nāra-idi isnād
Bunuñ ġayrı dinür mi biliş ü yad

560 Elinden olmışuz anuñ ciger-ḫūn
Ki ḳopdı aramuzda böyle mecnūn

561 Ḳomaz ābā vü ecdādı dilinden
Ṭaġılup gitmelü olduḳ ilinden

562 Dil ü cāndan olurken lāyıḳ-ı medḥ
Sögüp aṣnāmumuza itmede ḳadḥ

298[b] 563 Çekerüz cevri yükin oldı da sāl
Elinden niçe olma bārī pā-māl

564 Yanup ḳahr-ı od ile k'olunuz kül
Ebū Ṭālibçün-idi bu taḥammül

565 Yig oldur kim anı şimden girü biz
K'aradan ḥazf idevüz ṭutuban tīz

566 İşidince bunı ol aḥsen-i nās
Enīs ü mūnis ü dil-dār-ı ḫannās

567 Ki yaʿnī ol Ebū Cehl-i münāfıḳ
Ki İblīseydi key yār-ı muvāfık

568 Ṭurup didi ayaġı üzre el-ān
Yitişdi sāʿat-i dest ü girībān

569 Benüm sözüme uyuñ işi bitsün
Ne ġam yirsiz döküñ ḳanını gitsün

570 Didiler ḳaçan olur ḳatl ammā
Şehirden sürmek āḫir olur evlā

571 Ki şāyed ġurbet ile ola merdüm
Ya ol yolda virüp cānın ola güm

572 Bu ḳavl üzre cemīʿi idüp im bir
Bir er gönderdiler k'olmaya tāḫir

573 Ṣanurlar kim ḳabūl-i Ḥaḳ olur red
Nigū-sīret yavuz ṣanmaḳla ya bed

574 Nire varsa şeref ṣalar ḫo ẕātı
Ṣafālar gösterür yüz yüz ṣıfātı

575 Egerçi ḥadd-i kārı māveradur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

576 Derūn-ı cāndan itmedür ṣalāvāt
Ki yaʿnī ʿāṣıḳāne vir ṣalāvat

Ḥikāyet-i Reften-i Resūl ʿaleyhisselāmü be Yemen Ṭāyif

577 Ḳureyş ol merd-i nā-merdi ki ṣaldı
Begidüp ḳatı yüzini ki geldi

578 Ḳureyşüñ didi emrini serāser
Resūl iyitdi ḫoş götürüben ser

579 Ṣımarlayup ʿAlīye ḫānedānı
Uzandı seyre iḳlīm içre cānı

580 Şeh-i encüm kim itdi ḳaṭʿ-ı menzil
Yüridi baġlayup dün şāh-ı maḥmīl

299[a] 581 Revān ol şemʿ-i maḥfil daḫı ṭurdı
Bile Zeyd übnü Ḥāriṣ kim buyurdı

582 Yola girdiler ikisi revāne
Süvār-ı çarḫ mat oldı burada

583 Sefer yār ayruluġın defʿ ider bes
Bahānedür arada niçe nā-kes

584 Aluban kārubān yolın eline
Yüridi yümn ile Ṭāyif iline

585 İdüp yolları gül-şen yüzi verdi
Saʿādetle ol iḳlīme ki vardı

586 Olup ol arada aʿyān ü erkān
Maḳām itmişler-idi şād u ḫandān

587 Bir ay miḳdārı anda daʿvet ide
Olundı līkin uymadı biri de

588 Gülişürlerdi ammā her sözine
Delüdür dirler-idi hep yüzine

589 Zübān-ı murġı añlar mı ya her ḫar
Ne ṭuysuñ ʿaḳl-ı evvel sözini ker

590 Ġurāb'içre gelüp ṭañ ṣavt-ı bülbül
Sözinden içlerine düşti ġulġul

591 Didiler budur ol dillerde cādū
Ki ḳılmışdur Ḥarem ehline cādū

592 Budur ol ad ile kahhān ü sāḥir
K'olupdur ilden ile uş müsāfir

593 Sözine uymayup ḳavmi sürülmiş
Yitişmiş bunda gic ḳalmış yorulmış

594 Bunuñ ḳaydını görüñ yoḫsa ber-ser
Ḳoparur bunda daḫı gözden eẕher

595 Varup aʿyāna ḳıldılar şikāyet
Didi(ler) gitdi elden ṭob-ı vilāyet

596 Didiler geldi ol Mekkī Muḥammed
Söger aṣnāma bu ḳandan eb ū ced

597 Düşürdi Mekke ḫalḳın birbirine
Bizi ḳomaḳ diler anlar yirine

598 Reyis olandı anda üç bürāder
Açılmış-idi birlik ivine der

599 Revān divşürdiler ḳavm ü ḳarāyib
Ki yaʿnī söz işidürler ġarāyib

299[b] 600 Getürdiler varup murġ-ı ġarībi
Ki yaʿnī ʿandelib-i cān-ḥabībi

601 Gelince daʿvet itdi dīne varın
Ya ġurbet diyü terk ider mi kārın

602 Ol üçüñ birisi didi ki sen şol
Degül misin ki ṭutduñ ġayrı bir yol

603 Ne didüñse inanmayup sözüñe
Yalansın didiler ḳavmüñ yüzüñe

604 İyitdi bes anuñçün gelmişem ben
Ki virilmez cevāb anlara yik-ten

605 Girüp dīnüme baña yār olasız
Benüm kinümi anlardan alasız

606 Gülüşdiler cemīʿī ḳahḳayla
Didiler dimedük mi size eyle

607 Ki budır bāʿiṣ olan fitnelere
Ḳulāvuzlar bizi de gör nelere

608 Biri de ol üçüñ yanıdı yanı
Hele sen eyle ṭutġıl didi yanı

609 Didi Ṭañrıñ sini bir ḳavme tenhā
Peyamber mi idüpdür ġayra da ya

610 İyitdi Ḥaḳ teʿālā ʿazze ismüh
Cemīʿi ḳavme ṣaldı niçe deh nüh

611 Nübüvvet bende yitişdi tamāma
Beni gönderdi Ḥaḳ cümle enāma

612 Ḳalan peyġamber oldı ḳavmine bes
Yitişmedi bu ʿālī rütbete kes

613 İderven şarḳ u ġarba daʿvet-i tām
Benümçün yaradıldı ḫāṣ eger ʿām

614 Delü-y-imiş diyü yine biʿaynih
Gülüşdiler aya ḳarşūp meh ü kih

615 Üçüncisi Menūl açdı bu kez fem
Ki yaʿnī vech-i ṭanz ile urur dem

616 İyitdi Aḥmedā gök Tañrısınuñ
Ki vardur nisbetüñ key aña sinüñ

617 Peyamberlige lāyıḳ daḫı bende
Aña yoḳ mı ki ṣaldı sini bunda

618 Ne ḥabbeñ var ne cübbeñ ne zer u zūd
Peyamberlik senüñ gibilere dūd

300[a] 619 Muʿayyen ḫod yalanuñ verzīşinden
Rücūʿ itmekdür evlā bu işüñden

620 Anuñ gibi İlāhūñ ḫod Resūlü
Gerekdür cümle-i ʿālem ḳabūlü

621 Hem ola ḳuvvet ü nuṣretle ekmel
Menāl ü māl ü ʿaskerle mükemmel

622 Firişteler çeküp anuñla leşker
Cemīʿī ins ü cin ola müsaḥḥar

623 Oluban murġ u māhı emrüñe rām
Çekile bile zerle nuḳre-i cān

624 Senüñ bir binicek atuñ daḫı yoḳ
Velī yoḳ fikr ü endīşeñ igen çoḳ

625 Çıkup ḳavmüñ arasından ki gitdüñ
Neçün hürmetsüz olduñ böyle n'itdüñ

626 Bu olmaz sözlerüñdendür serāser
Senün gibiye biz indürmezüz ser

627 Resūl iyitdi şol k'ola nigū-kār
Diye mi hīç gelmiş devlete var

628 Saʿādet birle iḳbāl itdi yāri
Neden döndürme yüz menʿ ile bārī

629 Gelüp vāz itmeden ṭaşa sücūdı
Cehennemden ḫalāṣ idüñ vücūdı

630 Açıldı yapmañuz bāb-ı saʿādet
Niçe bir āhen ü senge ʿibādet

631 Ḥaḳḳı bir bilüñüz bini peyamber
El ayaḳ ṭutar-iken çekmeñüz ser

632 Vegerni ehl-i dūzaḫsız müʿebbed
Neçün edersiz eylük var-iken bed

633 Bu kerre ḫışm idüp ġayet melāʿīn
Didiler çoḳ sözi ḳo niçe teskīn

634 Revān soruñ diyü emr itdiler bes
Ḳatup öñe alup gitdi niçe kes

635 Biraz ṭaşra çıḳarup urdılar ṭaş
Ne bu gözdür didiler ne ḫod ol baş

636 Yitişmekle yüz aya ṭaşı bir de
Yarıldı başı Zeydūn niçe yirde

637 Resūlüñ de mübārek dizlerine
Yitişdi zaḫm-ı Ḥaḳ bilür ki sır ne

300[b] 638 Nihān olmaġa gözden yil gibi tīz
Yüridiler nite bād-ı seḥer-ḫīz

639 Gül-i iblāġ muʿcīz idüp iẓhār
Yitürdiler baġ arasında küffār

640 Ser-i Zeydi idüben lāle-veş ḳan
Çün oldılar miṣāl-i ġonca-pinhān

641 Belürsüz oldı diyü murġ-ı gūyā
Yüridi baġa her bir zāġ-sīmā

642 Nevā-yı būma her zāġ u zeġan-bāz
Bulımayup ki döndi çoġ eger az

643 Ser-i Zeydi hümā-yı sidre-menzil
Nitekim ġonca ṣardı cemʿ idüp dil

644 El urdı cismine hep ol hümā-fer
Ne aġrı ḳaldı ne ḫod zaḫmet-i ser

645 Uçar kuş gibi yine ḫiffet irdi
Yed-i beyżā k'irişüp derdin ırdı

646 Ne sırdur sen bilürsin yā İlāhī
Ki böyle iki ʿālem padişāhı

647 Ḫabībidür diyü ḳılmaḳla iʿzāz
K'olına yaradılmış içre mümtāz

648 Taḳarrubla irüp ḳurb-ı visāle
Yitişmişken temāşā-yı cemāle

649 Ḫilāfet tācına irmege ādem
Anuñçün yaradılmışken dü ʿālem

650 Revān olup yolında nitekim yil
Olurken ḫādim-i dergāhı Cibrīl

651 Bulup hestī anuñçün ḫāṣ eger ʿām
Melekler olmış-iken emrine rām

652 Felekde murġ-ı zerrīn-bāl açup per
Anuñçün ʿarż iderken günde şeh-per

653 Şefīʿ-i her dü ʿālem olmış-iken
Neden ol verde zaḥmet vire diken

654 Sürile geh Ḥaremden çār u nā-çār
Geh ola sögülüp urulma tekrār

655 Hele yik secdegāhıyken ḳapusı
Göre bu ḥāleti her geh ṭapusı

656 Ne Nūḥı çekdi bunı ne Ḫalīli
Yine kendü bilür sırr-ı Ḫalīlī

301[a] 657 Ki her vech ile memdūh-idi Bārī
Ki ṣabrın daḫı çoḳ añmışdı yārī

658 Murād andan bu kim ʿilvī vü siflī
Bileler ṣabr da neymiş be-küllī

659 Boyun ṭutma emānet bārına ya
Ne vech ile olurmış göreler tā

660 Bu rütbet birleymiş olmaḳdadur ḫāk
Ki itdi kendüzine ḥażret-i pāk

661 Nihāl-i ḳaddi bu nüh gülistānı
Anuñçün geçdi ol gül k'itdi anı

662 Er-iseñ sen de it cevre taḥammül
Ki āḫirde gülesin nitekim gül

663 Tevāżuʿ ḳadr-i ʿālīden nigūdur
Gedā itse n'olur işi ki odur

664 Ola gör ḫāk tā bite gül-i ter
Ḫacer olmaḳla sengīn-dil ne biter

665 Dilerseñ dembedem neşv ü nümāyı
Ḳoma elden ṭarīḳ-i reh-nümāyı

666 Vegerni yol yitüp gümrāh olursın
Beyāban-ı ḍalāletde ḳalursın

667 Hele ol gice kim ol gül budaġı
Müşerref itdi bülbül gibi bāġı

668 Vużū tecdīd idüp ṭurdı namāza
İdüp āḫir götürdi el niyāza

Münācāt

669 İyitdi yā ilāhe'l-ʿalemīn sen
Bilürsin ẕāt-ı āʿlemsin ne dirven

670 Olup żaʿfı ḳavī süst oldı ḳuvvet
Ne ḫalḳa pend eṣer ider ne daʿvet

671 Kelām-ı Ḥaḳla ḳomazlar kʼaçam fem
Dükendi ṭāḳatüm bilmen ki niydem

672 Kimesne diñlemez sözüm işitmez
Cenāb-ı ʿizzete lāyıḳ iş itmez

673 Taḥayyür baḥrinüñ müstaġraḳıyam
Yitiş feryād-res ġarḳ itmedin yemm

674 Ḳadīm ü Ḳādir ü Ḳayyūm Eḥadsin
ʿAzīz ü Ġālib ü Ḥayy ü Ṣamedsin

675 Cenābuña cemīʿi müşkil āsān
Ki Ḥaysın Lā-yemūt ü Rab ü Raḥmān

301[b] 676 İdersin ḳaṭı ṭaşı mūmdan nerm
Ḳılursın gülsitān olmışken od germ

677 Virürsin ḫārdan gül sengden āb
Ḳılursın ḳaṭre-i ābı dür-i nāb

678 Benüm de işümi sen bitür iy Ḥaḳ
Ki Ḥaḳdur her işüñde ḳudret el-Ḥaḳ

679 Niyāz yine münāsib bir duʿāda
Tamam itdi yine ber-vech-i ʿāda

680 Aluban Zeydi girdi yola ol māh
Yitişmişdi velī ḳurb-ı seḥergāh

681 Revān olup giderken serv-i gül-fam
Namāz-ı ṣubḥa irdi vaḳt ü hengām

682 Ṣapup yoldan gül-i ter gibi derḥāl
Namāza ṭurdı ol serv-i nigū-fāl

683 Ḥazīn-āvāz ile başladı Kur'ān
Oḳur bülbül gibi ol verd-i ḫandān

684 Meger kim yidi cinn aġup hevāya
Giderler-idi baş ḳoşup ṣabāya

685 İşitdiler ki bir rūḥ-ı muṣavver
Namaz içre oḳur Kur'ānı ezber

686 Velī her ḥarfi cāna cān baġışlar
Dil-i pāke revān īmān baġışlar

687 Naṣīb itmekle Ḥaḳ tabʿ-ı selīmi
Ṭutarlar-idi hep dīn-i kelīmi

688 Olardan oḳuyup Tevrātı her ẕāt
Kelām-ı Ḥaḳdan almışlardı lezzāt

689 Şeker yaġar görürler ṭatlu dilden
Ḳulaġ urdılar inüp cān u dilden

690 Revān tehlīl ü tesbīh ile evrād
Tamam olduḳda küllī oluban şād

691 Resūlullāha virdiler selāmı
Didiler kim oḳıduñ bu kelāmı

692 Kimüñdür nice āyin üzresin hem
Dil ü cān k'oldı evżāʿ uñla ḫürrem

693 İyitdi ol Resūl-i Ḥaḳ Muḥammed
Benem kim hem dinür aduma Aḥmed

694 İnen ṣuḥf u kütüpde Ḥaḳ beni yād
İdüpdür kim bile her biliş ü yad

302[a] 695 Rüsül ḫatmi ḳılupdur Ḥayy ü Ḳādir
Benümçün yaradıldı evvel āḫir

696 Kelāmullāhdur ol kim oḳıdum
Ki her ḥarfinde ʿāciz fikr didüm

697 Mübārek yüzine dikmiş-iken göz
Ḫudāya her biri şükr iderek yüz

698 Dil ü cāndan revān getürüp īmān
Resūl öñinde oldılar müsülmān

699 Ne-ise ögrenüp erkān u āyīn
Seḥergāh oldı çün hep işleri çīn

700 Didiler varalum destūruñ ile
Ki bilüp sizleri ḳavm ü ḳabīle

701 Olalar şerʿ ü dīnüñ üzre ḳāyim
Şeb u rūz ideler ẕikrüñi dāyim

702 Urundılarsa böyle şerʿ-tācın
İnüpdür bunlaruñçün sure-i Cīn

قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوْا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا[281]

703 Gidicek anlar āḫir ḥażreti de
Yöneldi tā ki Beytullāha gide

704 İyitdi Zeyd iy zeyn-i dü ʿālem
Ki sensin cān-ı cān-ı ibni ādem

705 Kilim altında çalup fitne-gūsın
Ḳureyşüñ ḫod bilürsin güft u gūsın

706 Cemālüñ şemʿile bu tīre külḫan
Münevverken ne ṣanduḳları rūşen

707 Olup bāʿiṣ buña zaḥmet virilme
Olur mı dün gidüp bugün varılma

[281] Kur'an, Cinn 72/1-2, Meali: "(Resulüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'an'ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur: Gerçekten biz, doğru yola ileten harikulade güzel bir Kur'an dinledik de ona iman ettik. (Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız."

708 Resūl iyitdi ṭurup bir kişi bul
Ki Mekkeye gider ola ṭutup yol

709 Diyüp ber-ser revān ayaḳ götürdi
Bulup bir merd-i Mekkīyi getürdi

710 Meger kim vardı Muṭʿim adlu bir er
Egerçi kendüsidi daḫı kāfer

711 Resūli key severdi cān u dilden
Dilemezdi ki dūr olaydı ilden

712 Degüldi bed igen nīk-idi ḫūyı
Ki itmişdi yine bir kez nigūyī

302[b] 713 Şu nāme kʾanı yazdurmışdı Bū Cehl
Benī Hāşimle ḳaṭʿ-ı raḥma bī-mehl

714 Dimişdüñ anı yırtan Muṭʿam-idi
Kʾatası adına dirlerdi ʿiddī

715 Ḳureyş içre sözi geçer er-idi
Anı yırtduḳda ṣan Bū Cehl eridi

716 Resūl aña civār al bini diyü
O şaḫṣı virbidi gitdi ṭutup rū

717 Cenāb-ı mürtefiʿ bir yire irdi
Revān ṣan anda serv-i gül-bün ırdı

718 Ki eṭrāfı nihālistān u gül-zār
Hezār olmışdı bülbül her yaña zār

719 Ṣafālarla gelüp her çeşme cūşa
ʿİneb ṣalmışdı şāḫ-ı rezde ḫūşe

720 Gül-i ṣad-berg-i ruḫsār-ı Resūle
Deñerdi serv-i divār aşru yola

721 Biraz yümn ile itmeklige ārām
Ḳadem kim başdı ol serv-i gül-endām

722 Bir iki zāġ heykel seyr-i bāġa
Gezerlerdi gelüp ḥayf eyle rāġa

723 Gül-i iblāġa her biri geçüp ḫār
Dirilürlerdi niçe yār aġyār

724 Rebīʿa oġlı-idi ol iki dūn
Birisi Şeybe biri ʿUtbe melʿūn

725 Baḳışdılar göricek ḥażretini
Ḳodılar seyr-i engūr ile tīni

726 Didiler Ṭāʾife gitmişdi Aḥmed
Dönüp gelmiş eyü degül yine bed

727 Hele şundan iki üç ṣalḳım engür
Olur virbinse olmaz luṭfdan dūr

728 Diyüp ḫoş bir ṭabaḳ derhāl idüp pür
Alup bir ʿabd gitdi olmamış ḥür

729 Giderken uġrayup bir ṣuda yudı
Revān varup Resūl öñinde ḳodı

730 Yumadın ḥażreti yimezdi üzüm
Bu da sünnetden-imiş dime sözüm

731 Diyüp bismi'llāh el ṣunduḳda ol pāk
İşidüp ʿabd anı oldı ferāḫ-nāk

303[a] 732 İyitdi iy cemāli tāze-gülşen
Ki ẓāhir gül yüzüñde vech-i aḥsen

733 Nedür bu ḳavl-i nigū k'eyledüñ yād
Ki rūḥum oldı anı işidüp şād

734 Resūl-i Ḥaḳ buyurdı kim ne dīnüñ
Ne āyīn içresin yoluñ ne sinüñ

735 İyitdi bende naṣrāniyem iy şāh
Adum ʿAddās Muṣlıdur yirüm āh

736 Dürüşdi bunda taḳdīr-i İlāhi
Muṭīʿam k'oldı emr-i pādişāhı

737 Şeker döküp yine ṭatlu dilinden
Didi özüñ-imiş Yūnus ilinden

738 İyitdi ʿabd iy rūḥum revānı
Bu vech ile neden bilürsin anı

739 Buyurdı ḥażreti bende vü ol da
Nebīyüz k'olunuz bu ṭoġru yolda

740 İşidince bunı ʿAddās bī-ḫod
Resūlüñ sürdi pāyına düşüp ḥad

741 Gözedürlerdi bunı ol iki ḫar
Ki yaʿnī ol efendileri ebter

742 Varınca didiler ṭanz ile ʿAddās
Senüñ ʿilmüñde midür küllī-i nās

743 Ki itdüñ ol ʿazīze böyle iʿzāz
Degüldi saña hem-dem yā ḫo hem-rāz

744 İyitdi pāyine yüz sürdügüm yüz
Nebīdür bildüm ol ṭāliʿde feyrūz

745 İşidüp ṭınmadılar bunı aṣlā
Ne neʿam diyebildiler ne ḫod lā

746 Bu vehm ile ki vārup ol da nāgeh
Bilāl-āsā ola anlarla hem-reh

747 Bu cānibde ki ol er Muṭʿime dek
Revān olup kim irdi ṭurmayup dek

748 Resūl aḫbārını irgürdügi dem
Didi ber-çeşm ü ser olmaḳla ḫurrem

749 İdüp ber-vech-i ṣulḥ irżā Ḳureyşi
Hemān degşürdi istiḳbāle ʿıyşī

750 Alup oġlın seḥer oldı revāne
Yüridi ḳarşu şemʿ-i bezm-i cāna

303b 751 İşidicek bu ḥāli küll-i aḥbāb
Ṣabā gibi yola girdiler aṣḥāb

752 ʿAlī -yi Murtażā vü her ne kim var
Yitişdiler müyesser oldı dīdār

753 Cemāl-i bedri itmekle tecellā
Yitişdi şehre ol şemʿ-i şeb-ārā

754 İrişdi menziline çün kim ol māh
Ṣanasın ṭoġdı ḫurşīd-i seḥergāh

755 Benātü'n-naʿş-vār aṣḥāb özini
Ṭaġıtmışlardı görmeyüp yüzini

756 Şeb-i Ḳadr irdügiçün ehl-i dīne
Dirildiler Ṣüreyyā gibi yine

757 Felek-veş küllisinüñ baġrı başlu
Seḥāb-āsā cemīʿi gözi yaşlu

758 Ṭutup yüreklerin gök gibi dögün
Yüzi mihrinsüz olmış günleri dün

759 Şeb-i hicr olmaġ ile rūz-ı maḥşer
Yanup sīneler olmış dīdeler ter

760 İrişen ʿizz ile ḳadr-i viṣāle
Ne ṭañ fürḳatle girse böyle ḥāle

761 Habīb-i Ḥaḳla ṭutan kimse ülfet
Cüdā olmaḳ degül mi ʿayn-ı āfet

762 Dü ʿālem raḥmetinden düşmek ayru
Neʿuẕübi'llāh āsān mı olur bu

763 Ölüm yigdür bu dirlikden muʿayyen
Ki nāgeh gide nūr-ı çeşm-i rūşen

764 Çıḳarsa kişi elden şeb-çırāġı
Erimez mi yanup yüregi yaġı

765 Ḳo añma zehr-i ḳahr-ı düşmeni ḫod
Ki ol şerbetle olmışlardı bī-ḫod

766 Yitüben ġonca-veş ḫār işi cāna
Ṣunulsa el feme irerdi ḳana

767 Yaḳup yüreklerini kül gibi dūd
Ciger-ḫūn lāle-veş itmiş-idi cūd

768 Göricek böyle zār ol yüzi lāle
Dizildi kirpüge yaş miṣl-i jāle

769 Ṭutuşup rişte-i cānı nitekim şemʿ
Miṣāl-i ebr-i Nisān dökdiler demʿ

304a 770 Betūl ol verd-i gül-zār-ı siyādet
Ki yaʿnī dürr-i deryā-yı saʿādet

771 Urup yüz ayaġına aġladı zār
Didi olmaḳla gözleri güher-bār

772 Ṣanavber-veş ḫod iy serv-i semen-ber
Ṣıyupdur göñlümi dürī-i māder

773 Yüzüñ baġına ḳılduñ sende müştāḳ
Benefşe gibi oldı ṭāḳatüm ṭāḳ

774 Revān ol ʿarʿar-ı şimşād-ı bālā
Başup baġra yaşardı çeşm-i şehlā

775 Olup ṭūṭī-i şekker-ḫā şeker-bār
Ele her biri göñlin aldı tekrār

776 Ṣafā her ḳalbe irdi gidüben ġam
Gül-i ṣad-berg-veş olundı ḫurrem

777 Eʿādī cevrine ḳalmayuban bāz
Yine daʿvet işine ḳıldı āġāz

778 Egerçi ḥadd-i ḳārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayr'il-verādur

Ḥikāye-i Tezvīc-i Nebī ʿaleyhiṣṣalavatü vesselāmü ʿĀyişe raḍiya'llāhu ʿanhā

779 Rivāyet nice-ise Bu'l-Ḥasandan
Münīrī söyle ol vechi ḥasenden

780 Saʿādetle ki Ṭāyifden gelindi
Güler yüz ile gül gibi gülindi

781 Gül-i ruḫsārı k'irişdi sarāya
Egerçi döndi ḫoş-bustān sarāya

782 Ḫadīce ḫātunuñ ḥüzniyle ol gül
Perīşān-ḫāṭır-idi miṣl-i sünbül

783 Yine bir gün benefşe gibi boyun
Egüp ġamdan ṭururken ol yüzi gün

784 Yitişdi peyk-i ʿizzet serv-i gül-bū
Gül-i ruḫsār ile ʿarz eyleyüp rū

785 İyitdi yā Muḥammed Ḥayy u Ḳādir
Taḥiyyāt ü selām ile bunı dir

786 Demidür k'ivlenesin yine tekrār
Ki āsān itdi her işüñi Ġaffār

787 Bu emr olduḳda şāh-ı taḫt-ı el-faḳr
Faḳīr olmışdı key faḳra olmaġın faḫr

788 Degüldi mālik-i sīm ü zer ol dem
Yimezdi rızḳ içün hem yine bir ġam

789 İyitdi kimseden ger istesem ḳız
Ḫadīce mālı içün ṭutalar ḳız

790 Ḫod andan ḳalmamışdur bende ḥabbe
Ḳarīn olmaḳla ḳalur māl ḥubba

791 Budur vehmüm ki bu vech ile teʾḫīr
Olınup emr-i Ḥaḳḳa ola taḳṣīr

792 Hele ṣabr eyledi ʿammūları tā
Seferden geldiler bī-miṣl ü hem-tā

793 Bir ik'üç gün geçicek olunup yād
Hep işitdiler anı biliş ü yad

794 Ḳureyş ile Benī Hāşim be-küllī
Dirildiler seḥer Baṭḥāya külli

795 Añıldı bezm içinde şemʿ-i maḥfil
Ki yaʿnī ḥażret-i Muḫtārı pür-dil

796 İyitdiler Ebā'l-Ḳāsım Muḥammed
İşitdük ḳız dilermiş miṣl-i bū ced

797 Müvecceh n’ola ammā kimden ala
Münāsib ḥażretine kimüñ ola

798 Ḳureyşüñ her biri ḳavmin idüp yād
Didiler bizden alsun gözlese ad

799 Benī Hāşim didi yoḳ ḳavm-i Enseb
Bizüz hem bizden alsun k’anuñuz hep

800 Bed-endīş-i Resūl ol düşmen-i dīn
Yidinüñ biri yaʿnī ʿUtbe bī-dīn

801 İyitdi iy Ḳureyş iy ḳavm-i bī-ʿār
Neden olma aña böyle ḫırīdār

802 Ḫuṣūṣā Lāt u ʿUzzā düşmenine
Ki olmışdur sebeb bunca enīne

803 Dir-iken sāḥir ü ḳāhin yüzine
Neden böyle hevā-dārı özine

804 Çıḳarduñuz şehirden sürüben dün
Neden geldiyse raġbet böyle bu gün

805 Ṭurup ḥayḳırdı ʿAbbās-ı dilāver
Didi sözüñi bilseñne sen iy ḫar

806 Gül-āb ile ki aġzıñ yuyasın ṣad
Degüldür añma anı sen saña ḥad

305[a] 807 Olursañ diñlemege lāyıḳ otur
Vegerni ṣıḳlet-i ẕātuñı götür

808 Seg-iseñ beççe Naṣrānīsin andan
Ḳureyş içre saña söz degme ḳandan

809 İt üninden ḫod irmez aya noḳṣān
Bulanmaz seng-i bed-gevherle ʿummān

810 Hezār olup giderler şeb-pere gör
Virür ḫurşīd yine ʿāleme nūr

811 Kim uyudur Ḫudā yaḳduġı şemʿi
Kimüñdür ya Ḫudā maʿmūrı ḳamʿı

812 Muḥammed ẕāt-ı eşref Muṣṭafādur
Ki ʿālem anuñ ile pür-ṣafādur

813 Gül-i ṣad-berg-i sūrīdür nigū-kār
Velī düşmen gözine görinür ḫār

814 Yüridi böyle sözlerden urup dem
Ḳarındaşı Ḥacel daḫı bile hem

815 Ki vārup ḥażreti ḳaydını göre
Gül eke yine her bir çeşm-i kūra

816 Resūlüñ atasından ḳalmış altun
Meger kim Bū Leheb de vardı ol dūn

817 Ölicek şāmda ʿAbdullāh alup
Nihān itmiş ṭururdı anda ḳalup

818 Hemān ʿAbbās bilürdi anı bes
Degüldi vāḳıf ol sırra daḫı kes

819 Ki bir demde Resūle alıvire
Umardı k'isteyicek ol da vire

820 Ḳarındaşıyla vardı ol laʿīne
Ṣanurdı mālı k'itmişdür defīne

821 Açup ʿAbbās her güftārdan der
Dem-i āḫirde didi iy bürāder

822 Teʾehhül ḳaṣdın itmiş yine Aḥmed
Velīkin yufḳadur dest-i Muḥammed

823 Bürāderler ki bildiler budur ḥāl
Divşürmek dilediler ortadan māl

824 Ne dirsin sen de neñ var ortaya gel
Mübārek işdür olsun bir idüp el

825 İşidicek bunı ol düşmen-i dīn
Didi ʿAbbās bilgil şöyle taʿyīn

305[b] 826 Ki mālum ola Ḳārundan daḫı bol
Anuñçün virmezem ben umma bir pul

827 Benüm hükmümde k’ola küllī-i āb
Ölürse teşne idem ṣanma sīr-āb

828 Bu ḳandan kim virem sīm ü yāḫod zer
ʿAbes söz söylemeñüzden ne biter

829 Didi ʿAbbās ḳoġıl mühmelātı
Olur ẕātı gibi herkes ṣıfātı

830 Atasından ḳalan mālı getür vir
Kişi sinüñ gibi dūna ne vir dir

831 Baġışladuḳ ʿaṭāñı bed-liḳāña
Çepel şeklüñle laʿnet yoḳ ʿaṭāñā

832 İyitdi kimsenüñ yoḳ mālı bende
Degülven kimseneye yaḫo bende

833 İdersin yardım ol cādūya her-dem
Ḳomazsın kim olam işümde epsem

834 ʿArab şivānını başladı ura
Diledi kim ṭurup ʿAbbās ura

835 Ḳomayup Ḥacl aluban ṭaşra gitdi
Varuban Ḥamzanuñ yanında bitdi

836 O işe başlayup olundı tedbīr
Getürdiler olandan küllī bir bir

837 Gidüp dün gice irüp ṭoġdı çün māh
Ṭaġıldılar ki göreler seḥergāh

838 Resūl evlenmesinüñ çavı ammā
ʿArab içre yayıldı nitekim mā

839 Meger ḳavm-i Ṣaḳīf içinde ẓāhir
Bir ulu kimse vardı adı ʿĀmir

840 Yoġ-idi māl ü milkine nihāyet
Var-idi her nesi dirseñ be-gāyet

841 Ölicek ḳaldı bī-ḥad sīm eger zer
Velī on oġlı vardı bir de duḫter

842 Cemāl issiydi ḳız ġāyet de ḥasnā
Yoġ-idi ḫūbluḳda miṯli aṣlā

843 Perī peyker meh-idi nitekim ḥūr
Cihānda gün gibi olmışdı meşhūr

844 Niḳāb içreydi miṯl-i ġonca-i gül
Yüzin görmiş degüldi hīç bülbül

306[a] 845 Görem diyü meh-i ruḫsārını gün
Der u divār u revzendeydi her gün

846 Yüzinüñ şemʿine pervāne-i meh
Ṭolaşurdı yaḳam per diyü her geh

847 Binüp böyle bu şekl ü şemāyil
Ekābir oldılar almaġa māyil

848 Velī kimseye virmezlerdi iḫvān
Çoġ isterlerdi key māl-ı firāvān

849 Berīdeydi adı kendü perī-ruḫ
Diyeydük eyle ḥüsn içre melek yaḫ

850 İçine düşdi nāgeh mihr-i Muḫtār
Meh-i ruḫsārına oldı hevā-dār

851 Revān bir biti yazdı ol perī-çehr
Dürüp mühr urdı k'iẓhār ide yüz mihr

852 Oḳıyup Müfliḥ adlu bir ḳulın tīz
Didi bu gice git miṯl-i seḥer-ḫīz

853 Revān bād-ı ṣabā-veş bir hicin bin
Der-i ʿulyā-yı Muḫtāra yüz ur in

854 Bu mektūbı mübārek destine ṣun
Cevābında ne yazsalar alup dön

855 Hemān-dem geldügüñ gibi ol āzād
Ki olurven yüzüñi göricek şād

856 Diyüp ber-ser ki yüridi süvāre
Didi ol meh ki bu kaç günde vara

857 Yöneldi rāh-ı Mekkeye ṭutup rū
Ḫudā emriyle nāgāh ṭutdı uyḳu

858 Hicin hüzre biraz ḳıldı şeker-ḫ^{v}āb
Gözin açdı ne meh gördi ne mehtāb

859 Yitişmiş Mekke şehrine hemān-dem
Velī bilmez nedür bu şehr-i aʿzam

860 Bilürdi k'olmamışdı gelesi ol
Ki Ṭāyifden Ḥaremeydi uzaḳ yol

861 Biraz üştür hele şehr içre gitdi
Der-i ʿulyā-yı ẕāt-ı pāke yitdi

862 Deve çökdi revān Müflih didi hey
Ne çökdüñ menzile irme daḫı key

863 Anuñla olmayup biraz da urdı
Ḳaḳıyup dimek ile yeme ṭurdı

306[b] 864 Resūl ün işidüp Zeyde didi ṭur
Nedür şu söyleyen ṭaşrada var gör

865 Çıḳup gördi ki bir ʿabd ü bir üştür
Yüzinden bellü kendü kim degül ḥür

866 Didi Müfliḥ de Zeyde niredür bu
Ki aldı bini ḥayretle bir ḳayḳu

867 İyitdi şehr-i Mekke kendüsidür
K'olupdur nūr-ı Aḥmedle içi pür

868 Anuñdur hem bu dergāh-ı muʿallā
Ki olmışdur felekden ḳadri āʿlā

869 Ḳalup ḥayretle Müfliḥ şöyle ṭāña
Didi Zeyde ʿaceb iş oldı bāña

870 ʿİşā vaḳtinde Ṭāyifden gidüpven
Seḥerden öñ ʿacebdür k'irmişem ben

871 Velī ʿĀmir ḳızından nāmemüz var
Resūlullāha iyitgil yüri var

872 Girüp çün ḥażretine ḳıldı iʿlām
Getür diyü buyurdı serv-i gül-fām

873 Girüp Müfliḥ yüzinden ḳaldı ḥayrān
Diyüp ḳurbān kemān ebrūsına cān

874 Duʿālar birle mektūbını ṣundı
Yüz ādāb ile yine girü döndi

875 Resūlüñ ʿammızādı Ṭālib içün
Varup ādem ki al geldi revān çün

876 Açuban nāmeyi k'oḳıdı tekrār
Resūle dindi mefhūm-ı düzd-bār

877 Yazılmış kim Berīde binti ʿĀmir
Benem sensin Ḥabīb-i Ḥayy ü Ḳādir

878 Elüm ḫaṭṭın anuñçün ḳıldum irsāl
Ki bini isteyesin iy nigū-fāl

879 Ḫadīceden degülven ḥüsn ile kem
Menāl ü mālum andan çoḳ-durur hem

880 Aña birden çoġ oldılar ṭāleb-kār
Umaram sinüñ ide Rabb-ı Ġaffār

881 Kimesne gündür ammā itme te'ḫīr
Muvāfıḳ ola bel tedbīre taḳdīr

882 Çün oldı ḥażreti de bundan āgeh
Divşürdi ʿammūların nüh eger deh

307[a] 883 Oḳındı külline hep çünki nāme
Didiler ḳomaḳ olmaz ṣubḥ u şāma

884 Hemān-dem buyur emrüñle gidelüm
Ne-ise maṣlaḥat eyle idelüm

885 İşāret aña itdi ḥażret-i pāk
Ki Müfliḥ göndürüldi ḫoş-ferāḥ-nāk

886 Diye ʿammūları gelmesini tā
Süvār-ı nāḳa oldı götürüp pā

887 Biʿaynih yine ḫᵛāb aldı gözini
Uyanup uyḳu k’açdı gözini

888 Berīde ḫātun işiginde gördi
Taʿaccüble inüp yüz yire sürdi

889 Girince içerü ḫātun-ı aʿẓam
Didi Müfliḥ nedür bu yörenüp ġam

890 Ṣabāḥa mı göyersin yoḫsa var git
Neye geldüñ yine var didügüm it

891 Varup gelme o giceydi ne ḳılsun
Resūlün muʿciz-i ḥālin ne bilsün

892 Gelüp Müfliḥ didi baña olan kār
Ne gördi kimse ne oldı ḫaberdār

893 Başından mācerayı āḫire dek
Beyān itdi serāser ṭurmayup dek

894 Taʿaccübler Berīde ḳıldı ammā
Gül-i ter gibi güldi rūy-ı zībā

895 Heves birle hevā olup ziyāde
Revān ṣu gibi aḳdı ḳalb-i sāde

896 Ṭoġup gün gice hengāmı ki gitdi
El altından żiyāfet ḳaydın itdi

897 Bu cānibde ṭutup teʿcīl ol işi
ʿAlī Ḥamzayla key on iki kişi

898 Yöneldiler revān Ṭāyif iline
Naṣīb itmişse Ḥaḳ varup eline

899 Ṭuyup atlandılar ḳavm-i Berīde
Ki tā ḳonduralar bir ḫūb yire

900 Getürdiler varup iʿzāz ile yüz
Hezārān ḫidmet itdiler ṭutup yüz

901 Didiler ṣoñra böyle luṭfa yā Rab
Sebeb neyki bize ṣaldı sizi Rab

307[b] 902 Feṣāḥat birle yüz ʿAbbās açup fem
Dürer dökdi seḫunda bīş eger kem

903 Didi ḫatm-i rüsül yaʿnī Muḥammed
Ki yoḳ vaṣf-ı cemīli ẕikrine ḥad

904 Sizüñ hemşīrenüz tāc-ı ḫavātīn
Anuñçün isterüz k'ola işi çīn

905 Velī ʿucb ile kāfirlerdi bī-dīn
Berīdenüñ ḳarındaşı Melāʿīn

906 Didiler bāliġadur kendüsi de
Añalum her nice isterse ide

907 Olursa rāżı biz daḫı biʿaynih
Başına kendüsidür ol da bir mih

908 Eger yoḳ dirse yine kendü ḥākim
Aña ḥükm ü ḥükümet eyleyen kim

909 Diyüp böyle hep ol iḫvān-ı nā-kes
Dirildiler Berīde ḳatına bes

910 Söz açup söyledi her biri herze
Olur bes ḳavl-i nā-kes herze herze

911 Didiler Aḥmed ol meşhūr-ı ʿālem
Ki her bir sözde urur siḥrden dem

912 Bu aʿyānı seni isteyü ṣalmış
Ṣanur ola mı nā-çār ivde ḳalmış

913 Ne dirsin di bu olmaz işe sen de
İrādet var mı ol cāzūya sende

914 Berīde gördi yoḳ anlarda bir meyl
İderek çeşm-i cānı göz yaşın seyl

915 İşitmişem k'anuñ key faḳrı vardur
Çoġ isteñ sīm ü zer kālā vü ger dūr

916 Ki bu vech ile ol sözden gele vaz
Bilürem vire bilmez çoġ eger az

917 Olup ḫoş-dil didiler varı ḫoş-rāy
Götürince revān gitmeklige pāy

918 Berīde ol perī-rūy-ı nigū-fāl
Oḳıdup Müfliḥi gönderdi derḥāl

919 Ki vardı Aḥmedüñ ʿammūlarına
Bürāderler k’añalar māl ü her ne

920 Boyun ṭutṣunlar aṣlā dinmeyüp yoḳ
Varayum ben ki bende māl igen çoḳ

308[a] 921 Bu vech ile k’olundı ʿahd ü iḳrār
Felek bābında k’oldı güft u güftār

922 Dinildi evvelā yüz üştür-i ḫūb
Siyeh-çeşm ü ḳıʿıd çoḳ tüylü maḥbūb

923 Niçe giyse zer ü sīm ile kālā
Hezārān ḳıṭʿa eksün birle dībā

924 Cevāhirlerle ʿūd u ʿanber-i ḫām
Zer ü sīm altı ṣaḥn ü eger cām

925 Añılup tīġ-ı hindī ḳıymeti ṭaş
Ġulām u cāriye de ellişer baş

926 Bunuñ emṯāli niçe itdiler ʿad
Kimi pencāh u kimi biñ kimi ṣad

927 Didi ʿAbbās lāyıḳ n’ola ber-ser
Boyun bende bilüñ benden serāser

928 Bu sözdeyken bular görindi nāgeh
Ki yil gibi gelür bir kes tozar deh

929 Gelerek gördiler Bū Bekr-i Ṣıddīḳ
K’özidür reh-revānı rāh-ı taḥḳīk

930 Gelüp iʿzāz ile indürdi yārān
Geçüp ṣadra oturdı şād u ḫandān

931 Didiler nitekim bād-ı seḥer-ḫīz
Ne iki ardumuzca gelmeden tīz

932 İyitdi Ḥaḳ Resūli kıldı irsāl
Anuñçün ben de uçdum bī-per ü bāl

933 Berīde ḥażretine yazdı nāme
Geçüñ bu işden irişdi tamāma

934 ʿĀlī-i Murtażāya şundı derhāl
Ki tāb ile Berīde n'oldı aḥvāl

935 Yitişdi ḥażreti çün sırr-ı kāra
İletdi nāmeyi lābüdd nigāra

936 Alup mihrini kim oḳıdı tekrār
Gül-i ḫaddi şan oldı zaʿferān-zār

937 Yaşı gül-bergi ṭutdı miṣl-i jāle
Pür oldı şebnem ile ṣanki lāle

938 Ṣolup güller bozuldı ḥüsni baġı
Degüldi ol gülistān ṣan bayaġı

939 Girüp pejmurde şekle vardı ḫaddi
Büküldi bād-ı ġamdan serv-i ḳaddi

308[b] 940 Yazılmış besmele mektūba ʿünvān
Olınmış emr-i Ḥaḳ āġāz u pāyān

941 Dinilmiş iy Berīde emr-i Bīçūn
Olundı ġayra çün olmaz çerā çün

942 Velī sen böyle Allāh u Resūle
Virüp dil kim yöneldüñ ṭoġrı yola

943 Murādāt-ı dü ʿālem oldı ḥāṣıl
İşüñde ḳalmadı bir ẕerre müşkil

944 Bu vech ile ki nevmīd oldı ol māh
Benī Hāşim yüridiler seḥergāh

945 Resūl ile buluşup söylenildi
Ki yaʿnī mācera neyse dinildi

946 Ḥadīṯ işidilüp dindi *semiʿnā*[282]
Ḫudānuñ emr diyüp *ve aṭaʿnā*

947 Tefekkür birle ol dūn şemʿ-i maḥfil
Olurdı ḫalvetinde pür-żiyā dil

948 Yitişdi Cebreʾīl-i māh-ruḫsār
Selāmu'llāhla bir naḳş itdi iẓhār

949 Ḥarīr üzre yazılmış ṣūret-i ḫūb
Güneşden mihr-i rūyı daḫı maḥbūb

950 Ṣaçı mānend-i leyl ü māh-ʿārıż
Gün olmaz yüzi mihrine muʿārıż

951 Ferāmuş ruḫlarından mihr eger māh
Cemāl iḳlīmine yüz vech ile şāh

952 Ay alnı üzre māh-ı nev dü ebrū
Muʿanber ṭurre mişgīn tār-ı gisū

953 Nihāl-i serv-i dil-cū şaḫ-ı gül-ḳad
Gül-i ṣad-berg-i sūrī lāle-gūn-ḫād

954 Mukaḥḥal çeşm-i nerges ṣaçı sünbül
Dehānı ġonca kendü ġonca-i gül

955 Semen-ber sāye-perver ṣāḫ-ı şimşād
Melek-çehre-beşer ḥūr-i perī-zād

956 İyitdi yā Muḥammed Ḥaḳ teʿālā
Bu ṣūret issin itdi saña iʿṭā

957 Odur çift ü ḥelālüñ istegil bul
Vücūh ile saña ʿarż oldı ḫod yol

958 Iraġa gitme ammā isteyüsen
Yine ḳavmüñdedür ol vech-i aḥsen

309[a] 959 Diyüp böyle ki Cibrīl itdi pervāz
Tefekkür birle yüz ʿarş-āşiyān bāz

[282] Semi'nâ ve eta'nâ: "Duyduk ve boyun eğdik." anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 141.

960 Oḳutdı ʿammetelerinüñ üçin
K’ala getüre tā bu sırruñ ucın

961 ʿAyān ol ṣūreti itmekle bārī
Ne-ise didi bir bir emr-i Bārī

962 İyitdiler nisā cins-i mufaṣṣal
Bilür ümmi Ḥakīm iy ḫūb-heykel

963 K’olur dayīm ḫavātin ile hem-dem
Özi hem müʿminedür ṣāliḥa hem

964 Revān anı daḫı itdiler iḥżār
Ki kimdür biline ol māh-ruḫsār

965 Resūl-i Ḥaḳ bilüp bulmasını farż
Aña da eyledi ol ṣūreti ʿarż

966 Serāser neyse fermān itdi taḳrīr
Ki olmaya ṭaleb ehlinde taḳṣīr

967 İşidüp pīre zende fikre vardı
Ki bile kim-durur ol yüzi verdi

968 Ḫayāl ile ṭolandı şehri yik-ser
Dem-i āḫirde didi götürüp ser

969 Ki iy cemʿ-i rüsül ḫayline sālār
Ṭolandı dil Ḥarem şehrine tekrār

970 İki ṣāḥib-cemāli buldum ammā
Biri ʿavrat biri duḫter dil-ārā

971 Velī her biridür ḥüsn iline şāh
Fer umar ruḫlarından mihr eger māh

972 Naẓīri azdur ḥüsn ü hünerde
Melekdür her biri ṭavr-ı beşerde

973 Birisi Zemʿa ḳızıdur muʿayyen
Ki ḳaldı erden ol gül yüzi gül-şen

974 Adı Sūde özi bedr-i dücādur
Ṣaçı ve’l-Leyli yüzi ve’ḍ-Ḍuhādur

975 Biri de duḫter-i Bū Bekrdür pāk
Kemāhī hüsnin itmez kimse idrāk

976 Adı ʿĀyişe kendü maḫż-ı cāndur
Melekdür yāḫod ol ḥūr-i cināndur

977 Semen-ber lāle-ruḫdur ġonca-i gül
Yüzin görmiş degüldür daḫı bülbül

309[b] 978 Özi şemʿ-i çiñildür günden enver
Velī yaḳmış degül pervāne bir per

979 Ṣadef ḳarnındaki yik-dāne dürdür
Daḫı kimse eli degmiş degüldür

980 Resūl iyitdi nice yaşdadur bu
Ki taʿrīfinde didüñ verd-i ḫod-rū

981 Didi bir heft-sāle māhdur nev
Yüzi meḥtābınadur zülfi şeb-rev

982 Resūl-i Ḥaḳ didi varuñ benümçün
Dileñ anı dinilen ol gibi çün

983 Ṭurup dördi de ġamdan olup āzād
Yöneldiler ʿAtīḳ ivine dil-şād

984 Giderken eylediler böyle bir rāy
Ḥakīm-ümmi iyitdi ol yüzi ay

985 Gözüme genc gibi görinür key
Ne söz ammā naṣīb itmiş-ise Ḥayy

986 Hele şimdi yaluñuz ben varayum
Alur gözle bu kez öget göreyüm

987 Didiler n'ola ḫoş bu daḫı maʿḳūl
Ḥaḳīḳāt de hem oldur evvelā yol

988 Diyüp böyle yöneldi kendü tenhā
Varup başdı Ebū Bekr ivine pā

989 Görince yüzini Rummāne ḫātun
Ki yaʿnī ümmi ʿAyişe hümāyūn

990 Diyüp ṣad merḥabā iʿzāz idüp yüz
Geçürdi yanına ol baḫtı feyrūz

991 İyitdi ne yil esdi kim seḥergāh
Kadem rence ḳılındı düşüben rāh

992 Didi ümmi Ḥakīm iy māh-manẓar
Saʿādet burcına ferḫande-aḫter

993 Ḳılupdur saʿd-ı ekber size yarı
Baña ḫilʿat gerekdür ḫāṣ bārī

994 Didi ber-çeşm ü ser n'ola maḥalsin
Naẓīr-i ān olur bir bī-bedelsin

995 İyitdi yoḳ laṭīfe sözüñi ḳoñ
Virüñ şimdi çün olacakdur öñ soñ

996 Didi Rummāne bu minnet k'idersin
Ṣan Aḥmedçün gelüben ḳız dilersin

310[a] 997 İyitdi vallāh oldur yaḫşı bildüñ
Ḫudā söyletdi kim bu sözi ḳılduñ

998 Ḥabībullāh içün maḥbūb-ı cānı
Ki yaʿnī Ayīşe rūḥ u revānı

999 Dileyü gelmişem varsa irādet
Ki ṭarf-ı Ḥaḳdan irdi bu saʿādet

1000 Yanındaydı gül-i ḥamrā da ol dem
Ṭururdı ġonca gibi ṭınmaz epsem

1001 Bu sözden gül gibi olup ʿaraḳ-rīz
Nihān gonca-veş oldı gidüben tīz

1002 Velīkin ümmi Rummān oldı key şād
Semāʿa giriyazdı miṣl-i şimşād

1003 ʿAtīḳuñ ʿammızādı Ṭalḥa ol dem
Olurdı ṭaşra mihmān-ḥānede hem

1004 Didi ḫātun yüri var ʿammūñ al gel
Yitiş yil gibi ṭurma olma uṣal

1005 Ṣabā gibi gidüp bulup getürdi
Diyince ha maḳāmına yitürdi

1006 Ḳodı çün kim der-i ʿulyāsına pā
Ṭurur gördi ḳapuda ḳızı Esmā

1007 Ulu ḳız-idi ol māh-ı nigū-fāl
ʿAtīḳ andan ṣorup didi nedür ḥāl

1008 Didi ol ʿāḳile de Ḥaḳ teʿālā
Bizi ḳulları içre ḳıldı aʿlā

1009 Saʿādet şükr k'oldı hem-dem ü yār
Yüri devletle ḥālā içerü var

1010 Yüridi fikrde ṭabʿ-ı selīmī
Girüp gördi ṭurur ümmi Ḥakīmī

1011 Gelüp ḳarşu didi ol peyk-i şādī
Beşāret olsun irdi luṭf-ı Hādī

1012 Fenāsuz devlet irdi bī-nihāyet
Ki luṭf-ı Ḥaḳdan oldı bu hidāyet

1013 Didi Bū Bekr böyle müjde yā Rab
Ne-y-iki k'itmiş ola ʿabdine Rab

1014 İyitdi ḥażret-i ʿAyīşeyi ben
Resūle dileyü geldüm özüñden

1015 Velī anlara daḫı emr-i Bīçūn
Olupdur böyle olunan çera çūn

310[b] 1016 Ḥarīr üzre olınup şekl-i taṣvīr
Olınmış ḫadd ü ḫāli neyse taḥrīr

1017 Getürdi ḥażretine böyle Cibrīl
Anuñçün ben de geldüm iş budur bil

1018 Nedür Bū Bekr bildi çünki aḥvāl
Feraḥla secde-i şükr itdi derḥāl

1019 Tażarruʿ birle urdı ṭoprağa yüz
Didi dilden iñildü-y-ile yüz yüz

1020 Senüñdür virme bī-minnet İlāhī
Ki sensin pādişahlar pādişāhı

1021 Göñülden geçmeyen dürr-i yigāne
İder luṭfuñla nāgeh rāyigāne

1022 Bahā-y-ile olunsa luṭfu ʿāmuñ
Naṣīb olur mıdı dārü's-selāmuñ

1023 Getürüp nālelerden soñra başın
Döküp didi maḥāsin üzre yaşın

1024 Resūlün yolına cān ü cihānum
Fidādur hep anuñdur ḫānümānum

1025 Selām idüp digil her neyse fermān
Anuñdur ben ḳulıyam kendü sulṭān

1026 Ser ü cāna geçer ḥükmi revāndur
Nedür oġul ḳız ol cān u cihāndur

1027 Didi ümmi Ḥakīm iy nīk encām
Özüñ söyleşme yigdür neyse her kām

1028 İyitdi ben nübüvvet heybetinden
Diyibilmen umarken şefḳatinden

1029 Yüri var söyle yine sen kerem ḳıl
Seni çün luṭfı ḳılmış böyle pür-dil

1030 Diyüp ḫoş yine ol peyk-i sebük-rūḥ
Varup k'irdi gözine pertev-i yūḥ

1031 Ṭurur etbāʿı ile yine ol şemʿ
Dür-i güftārına ṭutmış ḳamu semʿ

1032 Girüp evvel ki pīş itdi selāmı
Diyebaşladı her neyse kelāmı

1033 İyitdi yā Resūlullāh-ı Sıddīḳ
İşidüp bilicek bu sözi taḥḳīḳ

1034 Yüz urup yire ḥamd itdi Ḥüdāya
Niyāz itdi hezārān ol ṣafāya

311[a] 1035 Diyüp her birisi vallāh zihī dem
Cemīʿi ehl-i beyti oldı ġurrem

1036 Resūl iyitdi Zeyd-i Ḥārişe gel
Ebū Bekri yüri var bulġıl al gel

1037 Diyüp ber-ser sabā gibi yügürdi
Ḥarem içre iñilder vardı gördi

1038 Diler Ḥaḳdan tażarruʿla bu ḳārı
K'olına tīzrekde kāmekārı

1039 Resūlüñ kim selāmını yitürdi
Diyüp ber-ser hemīn ayaḳ götürdi

1040 Gelüp iʿzāz ile itdi duʿā yüz
Geçüp yirine dikdi yüzine göz

1041 Bu cānibden revān ʿAbbās açup fem
Feṣāḥat birle urdı nuṭḳdan dem

1042 İyitdi iy ʿAtīḳ-i yār-ı ṣādıḳ
Ki ḳalbüñdür nitekim ṣubḥ-ı ṣādıḳ

1043 Sürüvir dil Ḥabībüm nūr-ı ʿaynı
Bilür misin neçün oḳıtdı sini

1044 Didi her nice-ise emr-i ʿālī
Dimeñ sizden bizümdür imtiṣālī

1045 İyitdi ʿAyīşe ḥātunı sizden
Dilerler her ne dirseñ iste bizden

1046 Didi maʿnī-i el-ʿabd üzre ben de
Ne kim var-ise anuñ ben ġo bende

1047 İyitdi çün virürsin dimedüñ yoḳ
Dile mehr ecli içün az eger çoḳ

1048 Didi ḥāşā vü kellā ben de diyem
Şunı virüñ bu olmazdan uram dem

1049 Degül ġod nefs emirde nesne ḥācet
Çün olur emr vardur diye ʿādet

1050 Bu ʿālī āsitāndan bir avuç ḫak
Ṣunulsa aluram şād u feraḥ-nāk

1051 Sözi Ṣıddīḳ böyle k'itdi āḫir
Bilindi nesne ummadugı ẓāhir

1052 Velī ol taḫt-ı faḳrün padişāhı
Ki faḫr-i faḳr ile olmışdı rāhı

1053 Elin ṣunsa iderken terk-i rūsa
O gün mālik degüldi bir fülūsa

311[b] 1054 Bilürlerdi hep anı ḳavm ü aṣḥāb
Bu endīşede-iken cümle aḥbāb

1055 Meger kim ʿammetesinüñ birinde
Yüz aḳça vardı bulundı yirinde

1056 Ṭurup dökdi Resūlüñ dāmenine
Şükūfe irdi ṣan gül ḫırmenine

1057 Ḳarışdurdı biraz olduġıçün az
Degül anlardan az olmayıcak az

1058 Ḥod olmaz feyżine bir ḳaṭre deryā
Ne ḳılsun dem anı getürdi ḥālā

قالَ يا صِدّيق قَد يَسَّر اللهُ لَكَ بِهذا الدَّراهِم الكسرة وهي انشاء
الله خير كثير واقَلُهُنَّ مَهراً وَاَعظَمُهنَّ بَرَكَةً وقَد جَعَلَه صَداقاً
لِابنَتِكَ فَهَل اَنتَ راضٍ[283]

1059 İyitdi her ne deñlü bu derāhim
Az-ise ya ʿaḳīḳ eyle ki çoḳ sīm

1060 Ḳabūl it mehri çün ecrin vire Ḥaḳ
K'aza çoḳ bereket Ḥaḳdan muḥaḳḳaḳ

1061 Didi Ṣıddīḳ-ı ṣādıḳ ṭutuban yüz
Bunuñ her biri yüz biñdür niçe yüz

[283] Hz. Peygamber şöyle dedi: "Ey Sıddık bu az dirhemleri Allah sana çok kılsın (işine yarasın, kolay getirsin), inşallah bunların hayrı çok olsun. Mehir olarak az olsa da bereket olarak çok olsun. Kızın için bu mehir kılındı sen razı mısın?"

1062 Ḳabūl itdüm ben anı Ḥaḳ tebārek
Mübārek eylesün k’işdür mübārek

1063 Dil-i Ṣıddīḳ da ḳılmayuban hem
Alup öpdi mübārek destini hem

1064 ʿAtīḳ irdügine bu feṯḥ-i bāba
Sevindiler ne kim varsa ṣaḥābe

1065 Demişler rūz-ı penҫşenbeydi ol gün
Uruldı niҫeler baġrına dögün

1066 Ṭurup Ṣıddīḳ ẕevḳ ile hezārān
Evine vardı şöyle şād u ḫandān

1067 Çıkup ḫātūnı ḳarşu ḥāli bildi
Sevindi key k’umulmayanı buldı

1068 Edā itmek ile şükr-i Raḥīmi
Ḳızına virdi yüz oḫşayu sīmi

1069 Gör ol tāc-ı ḫavātīn luṭfını da
Cihān içre bunı böyle kim ide

1070 Alup ḳırḳın içinden didi besdür
İletgil ḥażretine ġayrısın ṭur

312[a] 1071 Mühim ḫarcı var ola daḫı şayed
Bize besdür ki ṣundı luṭf-ı Ḥaḳ dest

1072 Didi yā ʿĀyişe ben bunı yine
İletmege utanuram ne dine

1073 Geҫüp şāyet mübārek ḫāṭırından
Ḳabūl olmadı ṣana azlıġından

1074 İyitdi ḥāşe lillāh ḳalb-i pāke
Bu lāyıḥ ola varma böyle bāke

1075 Hediyye virbidi digil ḥelālüñ
Muʿayyen yoḳ işüñde luʿb u āluñ

1076 ʿAtīḳ andan bu güftārı k’işitdi
Ṭurup gerçi aña göre iş itdi

1077 Kemāl-i ʿaḳlı idüp denk ü ḥayrān

Dil ü cāndan duᶜ ā idüp hezārān

1078 Bu rāy-ı ṣāyib ile ḳoyup odı
İletüp ẕāt-ı pāk öñinde ḳodı

1079 Resūl iyitdi bu ne aḳçe-y-iki[284]
Biş on yigirmi degül ya bir iki

1080 Didi Bū Bekr iy nūr-ı dü dīde
Cihān içinde cān gibi güzīde

1081 Selām ile ḥelālüñ ᶜ Āyişe yüz
Hediyye virbidi urup yire yüz

1082 Tebessümle didi ol verd-i ḫod-rū
Ḳabūl geçdi bu ber-vech-i nigū

1083 Velī bilgil bunı iy nīk-encām
Ki Ḥaḳ ḳızuña tevfīḳ itdi ilhām

1084 Yitişdi nāgehānī luṭf-ı Yezdān
Ki ümmü'l-müᶜ minīn eyledi Sübḥān

1085 Bu ḫoş-güftār ile ol serv-i āzād
ᶜ Atīḳini daḫı eyledi dil-şād

1086 Sevinç ile ki Ṣıddīḳ-ı zamāne
İvinden yañaya k'oldı revāne

1087 Resūle meşveret birle hemān ḳavm
Dügüne başladılar ḳonulup nevm

1088 Oḳundı her ne kim varsa ḳabāyil
Dirildiler heme eytām ü sāyil

1089 Felek-veş ḫaymeler ḳurıldı aᶜ lā
Olundı eṭᶜ ime ḳaydı müheyyā

312[b] 1090 Şu deñlü oldı cemᶜ -i ādem enbūh
Pür oldı rūy-ı ṣaḥra dāmen-i kūh

1091 Yayılup sofralar mānend-i gerdūn
Ṭabaḳlarla ḳonuldı necm-veş h[v]on

[284] Metinde 'aḳçe iki' olan ifadedeki 'iki' kelimesi sayı olan 'iki' ile karışmaması için -y- ile ayrıldı.

1092 Yinilüp eṭʿime cüllāb ü şerbet
İçildi ara yirde niçe nevbet

1093 Bu vech ile seḥerden tā şebāngāh
Ḳonuḳlandı ġanī vü müflis ü şāh

1094 Gidüp gün meşʿal-i şeb kʾoldı peydā
Ki yaʿnī dün şehi kʾoldı hüveydā

1095 Bezendi aḫter-āsā şemʿ-i müʿmīn
Oturur kim ṭurur küffār u müʿmīn

1096 Çıraġ u meşʿal olup yir yüzi pür
Segirdür ḫıdmete bende eger ḥür

1097 Ṣanasın yir yüzine indi encüm
Felek-veş rūy-ı çarḫ iderdi güm güm

1098 Ḳubesy ile Ḥirā ṭaġı da yik-ser
Biʿaynih böyle olmışdı münevver

1099 Serilüp ser-be-ser ḳāli-i rengīn
Olundı Kaʿbe-i ʿulyā da tezyīn

1100 Der ü dīvārı küllī iç eger ṭaş
ʿİzār oldı görünmez ḫışt eger ṭaş

1101 Ṣabāha dek yine bende vü āzād
Yiyüp içmekle oldı ḫurrem ü şād

1102 Şeh-i şeb ġāyib oldı çün naẓardan
Felek sulṭānı kʾirdi çın seḥerden

1103 ʿArab aʿyānı ṣaçularla ʿālī
Ki gelmişlerdi böyle kʾoldı ḥāli

1104 Nikāḥ ecli içün küll-i ekābir
Dirildiler Ḥarem ṣaḥnına bir bir

1105 Çırāġ u şemʿ-i maḥfil Muṣṭafā da
Ehibbāsı da hep ʿayn-ı ṣafāda

1106 Pür olup her ṭaraf aṣḥāb u aḥbāb
Ḥaremden yaña ṭutdı yüz vire tāb

1107 Saʿādetle ki Beytullāha vardı
Gülistān itdi tāze yüzi verdi

1108 Hezār iʿzāz ile ṣadra ki geçdi
Eʿādī cā-be-cā ṣan yire geçdi

313[a] 1109 Getürdiler ʿAtīḳinde buyurdı
Neler görmiş-durur gör gil bu yurdu

1110 Nikāḥ ile ki yaʿnī olına ʿaḳd
Budur şimdi denilüp iş dem-i naḳd

1111 Ṭurup aʿyāndan bir nice kimse
Resūl öñine vardı her kim-ise

1112 Nikāḥ ecli-y-içün tā ṭutalar el
Kime emr ider-ise diyeler gel

1113 Anı gördiler olmış yine meşġūl
Şol işe k'aña olmaz ġayrıya yol

1114 Muḥaḳḳaḳ bildiler kim ʿālem-i ġayb
Temāşāsındadur bī-şübhe vü reyb

1115 Sükūt ivine varup cümle-i kes
Diyüp işitme fikrin ḳodılar bes

1116 Meger kim ḥażret-i Bārī teʿālā
Ḥabībine idüp taʿẓīm-i aʿlā

1117 Buyurmış-idi Mikāʿile Hādī
Ki gökler içre olmaḳla münādī

1118 Melekler Kaʿbe üzre cemʿ olalar
Bu ṭaʿẓīmi görüp ʿibret alalar

1119 Ṭola kūh-ı Ḳubeys ile Ḥirā hem
ʿAlemler dikeler nūrānī bā-hem

1120 Biʿaynih ḥażret-i Cibrīle iy cān
Bu vech ile olundı emr-i Sübḥān

1121 Ki kerrūbī vü rūḥānī melāʾik
Ne varsa cemʿ olalar anda yik yik

1122 Ḫudā emriyle ol iki firişte
Ki olmışlardı nūr ile sirişte

1123 Semavāt ehlini cemʿ eylediler
Nice kim ḳudret-i Ḥaḳ eyle diler

1124 Ḥarem üstiyle eṭrāfın serāser
Melāyik itdiler pür şeh-per ü per

1125 Bezendi ravża-yı rıżvān u ḥūra
K'ideler böyledir nigeh temāşa

1126 Yire indi hep ehl-i ʿarş ü kürsi
Yapıldı bāb-ı dūzaḫ heft eger sī

1127 Kerāmet minberi olmaḳla tezyīn
ʿUrūc itdi ki Cibrīl ide kābīn

313[b] 1128 Bu taʿẓīme göñüllerden ḳopup cūş
Melekler ṣaf ṣaf olup ṭutdılar gūş

1129 Olup sākin cemīʿ-i ehl-i pervāz
Cenāb-ı ḫuṭbeye eyledi āġāz

1130 Belāġat ḫarc idüp bī-ḥadd ü pāyān
Dürer dökdi feṣāḥatle hezārān

1131 Ḫudā ḥamdini evvel ḳıldı bünyād
Şerīf esmānuñ itdi niçesin yād

1132 Bu vech ile ki ḫuṭbe oldı āḫir
Resūlullāh anı diñlerdi ẓāhir

1133 Anuñçün iltifāt itmezdi ġayra
Gözin aldurmış-idi eyle seyre

1134 Tamām oldı melāʾik ṣoḥbet içün
Yirine varmaḳ içün emr-i Bīçūn

1135 Buyurdı ḫuṭbe-i ẓāhirde k'ola
Ṭuruban Bū Leheb didi ki n'ola

1136 Ki yaʿnī kendüsi iderdi dāyim

Ṣan ol ḳār içün olmış-idi ḳāyim

1137 Oluban Bū Lehebden ictināb ı
İşāret Ṭalḥāya ḳıldı cenāb ı

1138 Ki ẕāt-ı efṣaḥ-idi merd-i kāmil
Ḳaviyyü'l-ḳalb er-idi şaḫṣ-ı pür-dil

1139 Geçüp bir kürsī üzre ḳıldı āġāz
Ṣan olmış-idi rūḥü'l-ḳudsa hem-rāz

1140 Ḳılup bismi'llāh ile ẕikr-i Ḥaḳ pīş
Dil-i küffārı itdi ser-be-ser rīş

1141 Olup tevḥīd ü naʿt ü ẕikr-i Bārī
Tamam-ı ḫuṭbe k'oldı böyle bārī

1142 Götürüp el duʿāya Aḥmed āyīn
Melekler didiler cān ile āmīn

1143 Olup gülbānk ile tehlīl ü tekbīr
Ki itdi tehniye bürnā eger pīr

1144 Nebī üzre buyurup Rabb-i Ġaffār
Melāʾik idebaşladılar īṣār

1145 Resūlullāh görür anı hemīn bes
Degül vāḳıf bu sırra hīç bir kes

1146 Velī ḫoş-būy irişdi her dimāġa
K'irürmemişdi bād-ı ṣubḥ baġa

314[a] 1147 Temāşa itdiler bu ʿibreti hem
Ki neylerdi Resūlullāha ol dem

1148 Ṣunardı ṭurmadın el ṣaġ u sola
Dir-iken ḫalḳ bu ʿibret ne ola

1149 Yaşardı ʿāḳıbet çeşm-i mübārek
Özi bilür ki nʾider Ḥaḳ tebārek

1150 Ṣaḥābe ḥażretine uruban yüz
Nedür sır dindi bu pencāh eger yüz

1151 İyitdi cānib-i çarḫa nigāhı
İdüñ kim bilesiz sırr-ı İlāhi

1152 Naẓar kim eylediler göğe aṣḥāb
Muʿayyen gördi anı şeyḫ eger şāh

1153 Resūlüñ ʿizzine Ḥayy u Tüvāna
Nihān sırrını itdi āşikāra

1154 Melekler gördiler tekbīr ile ṣad
Ṣaçarlar ṣaçu Muḥtār üzre bī-ḥad

1155 Velī īṣār olan bilgil ki nice
Serāser nūr ammā eşrefīce

1156 Yazılmış külline lafẓ-ı şehādet
Temāşa k'itdiler ehl-i saʿādet

1157 Resūlullāh iyitdi gördüñüz çün
Diyeyüm ṣunduġum her yaña neyçün

1158 Şunuñ kim bundan irdi başına hem
Cehennemden ḫalāṣa ḳalmadı hemm

1159 Serāser irdi müʾmīnler başına
Sebeb āḫir budur gözüm yaşına

1160 Dilerdüm Bū Leheb çün kim birinde
Elüm ṣunmaḳla bulmazdum yirinde

1161 Muʿayyen bildüm ol küfr ile ölür
Cihān içre ḍalālet birle olur

1162 ʿAyān çün k'itdi ol sırr-ı nihānı
Sevindi cümle-i aṣḥāb cānı

1163 Diledi kim vire destūr ḫalḳa
Velīkin kim ṭuyar ol ḥüsn-i ḫalḳa

1164 Cenābına tażarruʿla yüz urup
ʿAtīḳi didi yalvarmaḳla ṭurup

1165 Ḳuluñam ḫod senüñdür bende ḫāne
Ḳadem baṣduñ şehāne vü bahāne

314[b] 1166 Diyüp ḫoş ṭurdı bile küll-i aʿyān
Yüridi ol sehī serv-i ḫırāmān

1167 Ne kim varsa hevā üzre firişte
Nişār ile biʿaynih yine işde

1168 Velī ol sırdan olmadı ḫaberdār
Büyük küçük ne kim var-ise küffār

1169 Bu vech ile varup kim geçdi ṣadra
Maḥal komadı gökde mihr ü bedre

1170 Niʿam dökülüp elvān yindi niʿmet
İçildi şekker-i cüllāb u şerbet

1171 Dirildi sofra çün kim yindi ḫᵛānı
ʿArab efṣaḥlarınuñ medh-ḫᵛānı

1172 Ṭuruban girdiler medḥ-i Resūle
Yitişdi ṣanki nāvek her fużūle

1173 Tamām itdükde medḥin her seḫun-ver
ʿAlī-yi Murtażā da dökdi gevher

1174 Didi iy dürr-i deryā-yı siyādet
Meh ü ḫurşīd-i gerdūn-ı saʿādet

1175 Cihāna nur u fer viren yüzüñdür
Şekerden ṭatlu her şīrīn sözüñdür

1176 Kilīd-i genc-i ġaybadur dilüñ dil
Żulem mışbāhı ḫaddüñ şemʿ-i maḥfil

1177 Kemīne kuluñuñ ḳayṣer ġulāmı
ʿAceb mi żabṭ iderse Mışr ü Şāmı

1178 Şu kim cāndan seversen cān-ı cānı
Añar mı māl ü mülkiyle cihānı

1179 Ayaġun tozı kim nūr-ı başardur
Saʿādet ehline iklīl-i serdür

1180 Şeb-i deycūr ṭurre māh-rūsın

Güneş-ṭalʿat semen ruḫsār-ı būsın

1181 Serāser nūrsın yoḳ sāyeñ ammā
Dü ʿālem ḫoş geçer sayeñde şāha

1182 Ḳılurken midḥatüñi Berr ü Bārī
Ne diyem ʿācizem ben bende bārī

1183 Tamām itdi sözin çün ol şeker-bār
Ṭurıgeldi saʿādet birle muḥtār

1184 Sürüdiler olup her dilde salvat
Biʿaynih biri daḫı itdi daʿvet

315[a] 1185 O gün el-ḳıṣṣa şöyle aḫşāma dek
Yinüp içilmeden ṭurulmadı dek

1186 Yikāyik ʿammūları daḫı hem-çün
Żiyāfet işi k'irdi āḫire çün

1187 Ṭurup yümn ile yüz ol şāh-ı kevneyn
Maḳāmından yañaya dikdi bes ʿayn

1188 İrüp iḳbāl ile ber-vech-i ʿāde
Ki nūra batdı hep dārü's-saʿāde

1189 O cānibde olup Bū Bekr işi çīn
Ne-ise k'itdiler erkān u āyīn

1190 Degül meşşāṭa ḥācet ḫūb-rūya
N'ider yā ṭıyb-ı ʿanber misk-būya

1191 Ḥabīb içün yaratmışdur Ḥaḳ anı
Muʿayyen kim ne vech iledür ānı

1192 Hele ḳat ḳat giyindi ġonca-āsā
Ḫudā-yı ḫod muḥallā rūy-ı zībā

1193 Dür-i yekdāneye laʿl ü cevāhir
Gerekmez n'ola olsa daḫı āḫir

1194 Ḥamāyil ʿanberīne olunup zer
Muraṣṣaʿ gūşı var u ṭavḳ yik-ser

1195 Düşüp lülü-yi nāb aña şebeh-vār

Müheyyā k’oldı kār-ı dürr-i şeh-vār

1196 Ne-ise ʿādetā ber-vech-i ḳānun
Cenābına iletdiler hümāyun

1197 Nikābın mihr eline k’içdi ol māh
Ṣanasın ṭoġdı ḫurşīd-i seḥergāh

1198 İki cānibden oldı Ḥaḳḳa yüz ḥamd
Ki oldı nāgehānı böyle bī-ʿamd

1199 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri’l-verādur

Ḥikāye-i Bāzār-ı ʿUkkāẓa ki Cemʿiyyet-i Mevsim der ancā Sūd Resūl ʿam be emr-i Ḥaḳ Daʿvet Kerd Heme Ḫalḳ-ı Mevsīm rā

1200 Rivāyet bu’l-Ḥasandan iy nigū-rā
Budur k’evlendi ol şemʿ-i şeb-ārā

1201 Gelüp Cibrīl didi yā Muḥammed
Cenābuñdur rüsül sulṭān-ı Aḥmed

1202 Buyurdı ḥażret-i Bārī teʿālā
Ki bāzār-ı ʿUkāza ṭura ferdā

315[b] 1203 Varup her bir ḳabīle içre bir bir
İdesin dīne daʿvet ʿabd eger mīr

1204 Olup bes imtiṣāl-i emr-i Bārī
Seḥergeh gitdi bile iki yāri

1205 Ki Bū Bekr ile yaʿnī Murtażā hem
Cenāb ile hemān anlardı bā-hem

1206 Civār-ı Mekkede ṭururdı ol sūḳ
Gelürdi herkes anda aç eger ṭoḳ

1207 ʿArab mevsim dir añā Türk diri
Velī bilmez ki ḳanḳı iri diri

1208 Süvāre k’irdi anda ẓıll-ı Yezdān
Pür olmış gördi çetr ile beyābān

1209 Ḳonup her bir ḳabīle ḳavmi-y-ile

Ṭanāb açmış ṭurur serdārı ile

1210 Varuban ḳavm-i Şeybān içre evvel
Diledi kim ola müşkilleri ḥal

1211 Bilüp Bū Bekri ʿizzet ḳıldı bir er
Velī pīr-idi key māla tüvān-ger

1212 Didi kimdür güneş-ṭalʿat bu meh-rū
Ki rūşendür yüzinden vech-i nigū

1213 İyitdi budur ol ḫatm-i nübüvvet
Ki Ḥaḳ gönderdi ḫalḳı ide daʿvet

1214 Şerīf ismi Muḥammed Muṣṭafādur
Şehinşāh-ı serīr-i işṭifādur

1215 İşidüp bunı iʿzāz itdi ol pīr
Maḳām-ı ṣadrda ʿarż eyledi yir

1216 Geçüp ṣadra k'oturdı ol yüzi ay
Temāşāsında ḳaldı yoḫsul u bay

1217 ʿArablar çevresine oldılar cemʿ
Dikildi meclīs içre sanki bir şemʿ

1218 Mülebbes ya güneşdür indi yire
Ḳılur enver ḳadem başarsa nire

1219 Mu'ayyen ẕātıdur şemʿ-i hidāyet
Ṣalar Ḥaḳ itdügi yire ʿināyet

1220 Muṣavver rūḥdur maḥżā serāpā
Zihī göz k'eyleye ḥüsnin temāşā

1221 Yüzinden rūşen olmış Ṣunʿ-ı Ṣānīʿ
Olur mı dīde yüz görmekle ḳānīʿ

316[a] 1222 Şeker-güftārıdur rūḥuñ ġıdāsı
Dil-i pāküñ sürüv-i ġam zidāsı

1223 İdüp dem-beste varın ḥüsn ü ḫulḳı
Vaḳār u vażʿı ḫayrān ḳıldı ḫalḳı

1224 Didiler bāreka'llāh zī-şemāyil
Kim olmaz böyle ẕāt-ı pāke māyil

1225 Hezārān şükr ü minnet zü'l-celāle
Ki irdüñ böyle bir ṣāḥib-kemāle

1226 Yüzi mihrine inkār eyleyen kūr
Saʿādetden berīdür ḫayrdan dūr

1227 İyitdiler eyā mihr-i cihān-tāb
Bi-ḥamdi'llāh ki ṣaldı Rabb-i erbāb

1228 ʿAceb bunda gelinmeden ne maḳsūd
Ki gösterdi yüzüñ ayını mahbūb

1229 Açup fem lüʾlüʾ-i nāb itdi īṯār
Cevāhir dökdi elfāż-ı güher-bār

1230 Didi Allāh k'aña yoḳ miṯl ü hem-tā
Anuñdur her ne varsa cümle eşyā

1231 Bir Evveldür ki yoḳdur ibtidāsı
Bir Āḫirdür kim olmaz intihāsı

1232 Ḳadīm ü *lem-yezeldür*[285] Ḥayy u Bāḳī
Ki yirlerle yaratdı nüh rivākī

1233 Ġanī-i Rezzāḳdur Ḫallāk-ı Bīçūn
Ki olmaz emrine hergiz çerā çün

1234 Nebī gönderdi ben ʿabdin enāma
K'idem iẓhār-ı daʿvet ḫās u ʿāma

1235 İyitdiler ne dirsin bize fermān
Nedür digil ne-ise emr-i Sübḥān

فَقال ع م انّي اَدعواكم اِلى شَهادَة اَنْ لاَ اَلَهَ اِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَريكَ لَهُ وَاَنَّ مُحَمَّداً عَبْدَهُ وَرَسُولُهُ وَان تأتوني وَتَنصُروني فَانَّ قُرَيشاً قَد ظَهرت عَلَيَّ كُفراً بِاللهِ وَكَذَبتَ رِسالَةَ رَسولِ اللهِ وَاشتَغَلَت بِالباطِلِ هُوَ الحَق وَاللهُ هُوَ الغنّيُ[286]

[285] "Yok olmadı." anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 111

[286] Peyganber (a.s.) şöyle dedi: "Sizi Allah'tan başka ilah olmadığına O'nun ortaksız birliğine ve Muhammed'in kulu ve Resulü olduğuna şehadet etmeye ve bana destek olmaya davet ediyorum.

1236 Şehādet lafẓın emr itmekle Muḥtār
ʿİnādını Kureyşüñ k'itdi iẓhār

1237 Bunı bildiler idüp daʿvet-i dīn
Diler yardım k'üşendürür bed-āyīn

316[b] 1238 İyitdiler saña münzel olanı
Oḳı bir görelüm bāḳī ḳalanı

1239 Feṣāḥatle belāġat ḫarc idüp yüz
Didi diñleñ diküp benden yaña yüz

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـــًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ[287]

1240 İyitdiler işidüp bāreka'llāh
Daḫı oḳı işidelüm di lillāh

1241 Degül insan kelāmı bu muḥaḳḳaḳ
Bu vech ile söz işitmedük el-ḥaḳ

1242 Olup ṭūtī-i şekker-ḫā şeker-rīz
Revān oḳıdı yine ṣu gibi tīz

اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيْتَآئِ ذِي الْقُرْبٰى الى قَوله تَذَكَّرُوْنَ[288]

1243 İdüp her birisi taḥsīn ṣad-bār
Didiler baḫtlu k[i] ola saña yār

Zira Kureyş Allah'ı inkar ederek benim aleyhime döndü. Allah'ın Resulünün risaletini yalanladı ve batıl için çalıştı. O Haktır ve Allah ganîdir."

[287] Kur'an, En'am 6/151, Meali: "De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin - sizin de onların da rızkını biz veririz-; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar Allah'ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlarsınız."

[288] Kur'an, Nahl 16/90, Meali: "Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."

1244 Bedīʿ-idi bilüsinden Ḳureyşüñ
Ki anlara gelüp bed eyü işüñ

1245 Çevürelerdi yüz sen māh-rūdan
Düşelerdi cüdā rūy-ı nigūdan

1246 Ḫuşūşā k'olasın ḳan karışur ḳavm
Gerekdi kim bu yolda görmeyüp nevm

1247 Dürüşelerdi baş u cān idüp terk
Yapışalardı dīnüñ zeyline berk

1248 Bu söz gevherlerine ṭutuban gūş
Olaydı her biri bir çeşme-i nūş

1249 Başına gelmiş ol dem anlaruñ vāy
Ki senden yüz çevürmiş yoḫsul u bay

1250 Bizi de k'eyledüñ daʿvet bu dīne
Bilürüz muntaẓırsız kim ne dine

1251 Nebīsin bildüm aṣlā şübhemiz yoḳ
Velīkin söz tevaḳḳuf itmede çoḳ

1252 Biri bu kim uyulsa saña bu gün
Olup her ḳavm baġrına o dügün

1253 Ola kim ḳaralar al ḳanumuza
İrişmeye medetçi cānumuza

317[a] 1254 Daḫı var ḳavm ü etbaʿ u ḳabīle
Gerekdür varılup anlar da bile

1255 Ki ola ittifāḳı ʿāḳıbet kār
Düşüşmeye arada cenk u peykār

1256 Biri de bu ki ḳalmışuz aṭāda
Vegerni cān virürdük böyle ṭada

1257 ʿArab ḳavmiyle yaʿnī şāh-ı kisrī
Ki gözler her birisi Şām u Mışrī

1258 Ḳoyuban anlaruñ dīnini biz tā

Uyavuz saña iy bī-miṣl ü hem-tā

1259 Bu rūşen kim çeküben tīġ-ı ser-tīz
Gelür her birisi üstümüze tīz

1260 Daḫı ṣulḥa ol iş olur mı ḳābil
Degül mümkin ḫod olunma muḳābil

قَال ع م وَما اَسَئاتُم فِي اِذ فَصَحتُم فِي الصِّدقِ وَاَنَّ دينَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لَن يَنصُرَه اِلاَّ مَن اَحاطَهُ مِن جَميع جَوانبِه اَرَيتُم اِن لم يثبتوا اِلاَّ قَليلاً حَتّى يورِثكمُ اللهُ اَرضَهُم وَدِيارَهُم وَاَموالَهُم وَيَفْرشكم نِساءهُم تُسبِّحونَ اللهَ وَتقدِّسونَهُ[289]

1261 Resūl iyitdi evvel rūy-ı ṭaṣdīḳ
Eyü gibiydi red bed oldı taḥḳīḳ

1262 Ziyān Ḥaḳ dīni üzre olana kes
İrürmez bedre ṣansa ḳavm-i nā-kes

1263 Söz āḫir oldı çün maḥbūb-ı Bārī
Ṭurup gitdi yanınca iki yāri

1264 Bu vech ile olunduġı içün iş
Velī bir pāre var ḳalbinde teşvīş

1265 Revān ʿizzet selāmı birle Cibrīl
Yitişüp didi bunı Aḥmedā bil

1266 Helāk-ı düşmenüñi baña Ḥannān
Buyurdı din ne-ise emr ü fermān

1267 Dilerseñ üstlerine yüce ṭaġı
Yıkayum ḳalmasun bir cins-i ṭaġı

1268 Vegerni nice dirseñ eyle olsun
Bed-endīş ü ḥasūduñ küllī ölsün

فَقال ع م يا جَبرَئِل دَعهُم لَعَلَّ اللهَ عَزَّ وجلَّ يَهديهم وَيُقَلِّبهُم اِلى الاِسلام[290]

[289] Peygamber (a.s) şöyle dedi: "Beni üzmez ve doğruyu açıkça ifade ederseniz -ki Allah azze ve cellenin dinine, sadece onu her yönüyle kuşatan yardım edebilir- biraz sebat gösterseniz Allah'ın sizi onların topraklarına, memleketlerine, ve mallarına varis kıldığını ve kadınlarını nikahlayacağınızı görürsünüz. Allah'ı tesbih edin ve takdis edin."

317[b] 1269 Resūl iyitdi ḳo İslāma şāyed
Geleler luṭf-ı Ḥaḳ ṣunmaġ ile yed

1270 Taʿaccüble ki Cibrīl itdi pervāz
Maḳāmına yitişdi ḥażreti bāz

1271 Getürdüp didi ʿAbbāsa ki iyʿam
Revā mı ben çekem endūh ile ġam

1272 Olasız siz feraḥla ḫurrem ü şād
Yürüyem ben teraḥlaʿıyşdan yād

1273 Ne ehlüñ yār ola baña ne ḫod sen
Ġarīb-āsā varam ḫalḳ içre yik-ten

1274 Benümle bil baġla bu sebīle
Varalum hep ḳabīle-ber-ḳabīle

1275 Diyüp ḫoş gitdiler çün kim seḥergāh
Dil-iʿAbbās yolda döndi nāgāh

1276 İyitdi yā Muḥammed ehl-i bāzār
Ki geldi bunda küllīnüñ işi var

1277 Olur ḳaydına her birisi meşgūl
Senüñ fikrüñ bu kimʿarż idesin yol

1278 Uzadurlar saña uymayuban dil
Düşer eyleye bize kār müşkil

1279 Serāser ḫalḳı başa üşürürsin
Araya ceng ü ġavġa düşürürsin

1280 Resūl iyitdi döndüñ rāh-ı Ḥaḳdan
Cüdā vehmiyle düşdüñ bu sebaḳdan

1281 Dönüp ḳorḳuyla çün kim gitdiʿAbbās
Resūle gelmeyüp endīşe-i nās

1282 Ebū Bekr ile oldılar revāne

---

[290] Peyamber (a.s.) şöyle dedi: "Ey Cebrail onları bırak. Umulurki Allah azze ve celle onlara hidayet eder ve onları İslama döndürür." İbn Kesir, *Büyük İslam Tarihi*, Hikmet Yayınları, İstanbul, C.3, s. 211.

Dinilmez ḳār-ı taḳdīre revā ne

1283 Bu fikri Bū Leheb melʿūn işidüp
Diler kim ḳopara fitne iş idüp

1284 Revān der-peylerine düşdi ol kelb
Seg-i dīvānedür olmaz daḫı selb

1285 Yöneldi dünleden ol seg be-ṣaḥrā
Yitişdi gelmeden ol ẕāt-ı ʿulyā

1286 Varup bir mürtefiʿ yire ki çıḳdı
Fiten naḳdin dirüp bir yire çıḳdı

1287 Cenābı da saʿādet birle geldi
Görüp ol naḥs-ı dūn ṭanz ile güldi

318[a] 1288 Resūlullāh inüp oldı piyāde
Didi āvāz ile biliş ü yada

يا من حَضَر هَذا المَوسِمَ من ذِيبانِ اِنّي جِئتكُم رَسولاً من الله اَدعوكم اِلى قَولِ لاَ اِلَه اِلاَّ الله مُحَمَّدٌ رَسولُ الله[291]

1289 Ki iy bāzāra cemʿ olan cemāʿat
Resūl-i Ḥaḳḳam itmekle iṭāʿat

1290 Saʿādet lafżını diñ cān u dilden
Giderüñ ẕikr-i fikr-i şirki dilden

1291 Kelām irişmedin daḫı tamāma
Çıḫırdı Bū Leheb seg ḫāṣ u ʿāma

1292 Uluyı it gibi yüksekden ol dūn
Ki ḳıldı ḫalḳı ḫar āvāzı meftūn

1293 Didi seḥḥar u ḳāhindur bu zinhār
Sözine uymañ iş k'olmaya düşvār

1294 Olupdur siḥr ile ʿālemde meşhūr

[291] "Ey bu mevsimde Ziban'dan gelenler, Allah'tan size Resul olarak geldim. Sizi "lailahe illallah Muhammedün Resullah"sözüne davet ediyorum.

Peyamberlik ṣıfātından bunuñ dūr

1295 Ṭutup çigninden ol merdūd-ı dūnı
Resūl-i Ḥaḳ didi digil di bunı

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبْدَهُ وَرَسُولُهُ[292]

1296 Miṣāl-i nerre-şīr urmaḳla pençe
Giriftār itdi key ol kelbi rence

1297 Ulur ṭurdı ṣanasın güpe gündüz
Velī ölmez yılan görmese yılduz

1298 Didi Bū Bekr bu nedür k'idersin
Degüldür ṣāf ḳalbüñ pür-kedersin

1299 Ger uymazsañ da Bū Ṭālib yolın ṭut
Niçe her kelbe dirsin kişkürüp ṭut

1300 Ḫalāṣ idüp elinden ol laʿīni
Alup Bū Bekr Muḫtār-ı emīni

1301 Gülistān ide yolı yüzi verdi
Benī Ẕeybān ḳabīlesine vardı

1302 Revān daʿvet işine k'oldı meşġūl
Yitişdi ha diyince yine ol ġūl

1303 İyitdi ursañuzne ne ṭurursız
Bu cādūyı araya kodursız

1304 İdüben şīr-gīr ol ḫalḳı şöyle
Resūle virdi dil her böyle şöyle

318[b] 1305 Didiler iy yalancı fitne-kānı

[292] Kelime-i Şehadet.

Gelüp siḥr ile k’açduñ bu dükānı

1306 Nedür uş şimdi gör sūd u ziyānuñ
Ḫalāṣ olmaya biri biñse cānuñ

1307 Diyüp böyle hemān üşürdiler ṭaş
Ne didiler bu gözdür ne ḫod ol baş

1308 Ġulū-y-ile pür oldı kūh-ı hāmūn
Yaġar ṭaş ṭurur ol ẕāt-ı hümāyūn

1309 Dürüşdi menʿine Bū Bekr ammā
Gelür merdüm nitekim sīl olup mā

1310 Fidā itmekle yolına özini
Siper ḳıldı Resūle kendüzini

1311 Fürūmānde dem-i āḫirde ḳalup
Resūli bir kenara iltdi alup

1312 Aḳar ḳan her yirinden düşdi mecrūḥ
Mecāli gitdi ṣan kim oldı bī-rūḥ

1313 Küluḫ u seng ileydi gerçi ol ḥarb
Resūle daḫı irdi bir niçe ḍarb

1314 Mübārek cismi baʿż oldı dem-ālūd
ʿAceb mi olsa çeşmüm eşk ile rūd

1315 Velīkin şöyle ġavġa ḳopdı k’āvāz
Harem şehrine irdi çoġ eger az

1316 Hemān ṭāvus-ı ḳudsī-i hümā-fer
Ḫudā emriyle yitişdi açup per

1317 Degürüp ḥażret-i ʿizzet selāmın
Beyān itmege girdi Ḥaḳ kelāmın

1318 Didi luṭf-ı firāvān issi Sübḥān
Buyurdı kim elüñde ola fermān

1319 Helāk-ı kāfiri isterseñ olsun
Nice vech ile dirseñ eyle olsun

1320 Dilerseñ varını bir ṣayḥa ile
Ḳırayum ḳalmasun bir dibi ile

فقال ع م يا اَخي ما اُريدُ اَن اُدَمر هم وَذَلك اَنه قَد اُوذى من كانَ قَبلي من الاَنبياء اَكثَر مما اُوذيتُ فَصَبَروا اِنّي اُريدُ اَن اُعَدَّ فيهِنَّ صَبراً عَلى ايذاء امَّتي اَينَ لَنا اَخي جَبرائِل من نوح وَما فَعلوا قَومَه وَابراهيم وَما فَعلوا به وَاِنما انتَظِرهُم[293]

319[a]

لَعَلَّهُم يُؤمِنون ثُم جَعَلَ يَقول اَللّهُمَّ اهدِ قَومي فَاِنَّهُم لا يَعلَمونَ[294]

1321 Nebī-i Ḥaḳ iyitdi iy bürāder
Dilerven kim aça Ḥaḳ ḫayr ile der

1322 Bilürsin her nebī çekdi bu cevri
Cefā-y-ile geçürdi küll-i devri

1323 Umaram kim idüp Bārī ʿināyet
Yitişe ḳavmüme āḫir hidāyet

1324 Ṣalup ṣabrı taña rūḥü'l-emīni
ʿUrūc itdi añup ḫuld-ı berīni

1325 Taḥammül ḳısmın öñden ḥażretinden
Ne noḳṣan itdi ṣabr-ı ṣatvetinden

1326 Taḥammül ʿāḳil u dānā işidür
Şu kim ṣabr eylemez nā-dān işidür

1327 Olur bes seng-i pāre ṣabr ile laʿl
Kim ider ʿālem içre cebr ile laʿl

1328 Ṭutar ḥalḳaya yüz ṣabr ile ġūra
Nedür bu dinilen merd-i ṣabūra

1329 Taḥammül eyleyen kes bār-ı ʿışḳa
Yitişür ḫālıḳ-ı esrār-ı ʿışḳa

[293] Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Ey kardeşim, onları yok edeyin istemiyorum. Malumdur ki benden önce gelen peygamberler benim çektiğimden daha çok eziyet çektiler. Fakat sabrettiler. Cebrail kardeşim, ümmetime yapılanlara karşılık, Nuh'un kavmine yapmadığı ve İbrahim'in de kavmine yapmadığı gibi, onlara sabretmek istiyorum. Ancak onlara mühlet ver."

[294] Umulur ki iman edenler sonra şöyle dedi: "Allah'ım kavmimi doğru yola eriştir. Onlar bilmiyorlar."

1330 Taḥammül itmek ile ḥażret-i pāk
Yitişdi ḥażret-i Ḥaḳḳa ferāḥ-nāk

1331 Duʿālar iderek Muḫtāra Cibrīl
Hevāya k'aġdı ol dem nitekim yil

1332 O āvāz ile ġulġul şehre k'irdi
Ḫaber ḳavm-i Resūle ṣanki virdi

1333 Süvāre sürdiler bāzāra derḥāl
Ki bile her biri varup nedür ḥāl

1334 Niçe merd ile Ṭālib eyleyüp ḫīz
Yitişdi nitekim bād-ı seḥer-ḫīz

1335 Resūli gördi çıḳmış bir kenāra
Ḳılur her yaña sevr-āsā neẕāra

1336 İnüp atından olmaḳla piyāde
Tevāżuʿla didi iy ḳalbi sāde

1337 Nedür bu kim ʿAtīḳ olmış dem-ālūd
Size ṣunmış gibi ol ḳavm-i merdūd

1338 Diyüp mīrāṣdur bu enbiyāya
Degül ġam girene rāh-ı Ḫudāya

319[b] 1339 ʿAtīḳuñ gevdesinden el geçürdi
Oñulup ṣıḳlet-i żaʿfın göçürdi

1340 Ṭurup gitdi Ḥaremden yaña yine
Hidāyet irmeyen ḳavme ne dine

1341 Gelen bildi ki hep bu şūr u şerri
Ḳoparmış Bū Leheb irmege żarrı

1342 İricek şehre yüz yümn ile Muḫtār
ʿAtīḳa didi rāḥat ol gice var

1343 Seḥer sinüñle yine gidinilür
Ḫudā emri ne-ise idinilür

1344 Didi ber-çeşm-i ʿālem-bīn ü ber-ser
Degül ġam düşmen olsa ḫalḳ yik-ser

1345 Cihānuñ olmaġa ferḫande-fālı
Sehergeh gün ki arż itdi cemāli

1346 Ṭurup Bū Bekr gitdi şād u ḫandān
Didi aña ḥelāli ümmi Rümmān

1347 Yine nire ölüme ḳarşu gitme
Özüñ küffār içine atma itme

1348 İyitdi biñ daḫı olursa cānum
Fidādur yolına rūḥ u revānum

1349 Anuñçün terk iderven ḫānmānı
Añan kim yolına sūd u ziyānı

1350 Diyüp böyle yitişdi ḥażretine
Ki göre emr yine kendüye ne

1351 Rüsül sulṭānı Mürsel girdügi dem
Süvāre gitdiler olmaḳla ḫurrem

1352 Çün ol bāzāra irdiler sebük-bār
Metāʿ-ı ḫulda bulmaġa ḫırīdār

1353 Bir ulu ḳavme evvel uġradı yol
Ki çoḳluḳ bir ḳabīleydi igen bol

1354 İçinde ġāyet ulu üç er-idi
Cemīʿ isine anlar server-idi

1355 ʿUlā-y-idi birinüñ ismi ammā
Hepisinden ol-idi yolda aʿlā

1356 İki yüz yaşına irmişdi sinnī
İricek ʿavn-i Ḥaḳ olmaz mı sünnī

1357 Resūli gördiler bir ḫūb-heyʾet
İḥāṭa eylemiş ẕātını heybet

320[a] 1358 Meh-i ruḫsārı dönmiş māh-ı bedre
İnüp iʿzāz ile kim çekdi ṣadra

1359 Didi ol pīr iy meh-rū yigitsen
Şerīfü'l-aṣlsın gün gibi rūşen

1360 Şerīf ismün ne kim dirler özüñe
Hele yoḳ ṭoyma göze gün yüzüñe

1361 İyitdi ḥażreti benven Muḥammed
Ḳureyş içre Benī Ḥāşim eb u ced

1362 ʿUlā didi ki gelmekden buraya
Nedür maḳṣūd olan sen yüzi aya

1363 Buyurdı ḥażreti ḫalḳa beni Ḥaḳ
Nebī gönderdi hep bilüñ muḥaḳḳaḳ

1364 Ki idem dīne daʿvet ʿām u ḫāṣı
Niçe bir olalar şirk ile ʿāṣi

1365 Ḫudā birligine itmekle ikrār
Peyamberligüme olmaya inkār

1366 Kelām-ı Ḥaḳḳa hem ḥarfen-be-ḥarfā
İnanılmaġ ile dinilmeye lā

1367 Ki herkes ola mażmūn ile ʿāmil
K'olupdur küll-i mevcūdāta şāmil

1368 Didi pīr oḳı andan işidelüm
İşidüp aña göre iş idelüm

1369 Revān ḥażretleri olup güher-rīz
Oḳıdı ṣu gibi bu āyeti tīz

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ
كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ [295]

1370 ʿUlā çün kim işitdi Ḥaḳ kelāmın
Yüridi almaġa dārü's-selāmın

1371 Götürüp barmaġın īmān getürdi
Ḍalālet bārını dilden götürdi

1372 Şehādet lafẓını kim ḳıldı tekrār
Götürüp el didi iy Rabb-ı Ġaffār

[295] Kur'an, Kehf 18/107, Meali: "İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için makam olarak Firdevs cennetleri vardır."

1373 Resūl öñinde alġıl cānum el-ān
Ki sensin bī-niyāz Allāh u Sübḥān

1374 Diyince böyle uçdu murġ-ı cānı
Revān itdi vaṭan bāġ-ı cinānı

1375 Ṭuranlar oldılar ḥayretle ḫāmūş
Ṣanasın içdiler dārū-yı bī-hūş

320[b] 1376 Birazdan ḳavmi döñe başlayup baş
Dilediler dökeler ḥüzn ile yaş

1377 Resūl iyitdi aġlamañ bunı hīç
Ki aṣlā ḳalmadı işinde bir pīç

1378 Buña ger ʿömr-i Nūḥ u māl-ı Ḳārūn
Virilüp dinse yine dünyāya dön

1379 Ḳabūl itmeye ḳoyup ol maḳāmı
Viren zindāna kim dāre's-selāmı

1380 Yuyup Ṣıddīḳ ḳaydın gördiler tīz
Ki yaʿnī bitdi tekfīn ile techīz

1381 Namāzın ḳıldı Bū Bekr ile muḫtār
Yitişdi menziline çün sebük-bār

1382 Resūlullāh iyitdi iy cemāʿat
Demidür kim ola Ḥaḳḳa iṭāʿat

1383 Didiler dīnüñe girmek mi buyruḳ
Yoġ-ise daḫı var mı andan ayruḳ

1384 İyitdi bir daḫı vardur temennā
Naṣīb itdükde dīni Ḥaḳ teʿālā

1385 Benümle cemʿ olup çekmekle ʿasker
Hücūm ile bozıla ḳalb-i kāfer

1386 Didiler hep ʿArab ḳavmiyle düşmen
Olunmaḳ görinür böyleye rūşen

1387 Girilme dīnüñe olmaz mı müşkil
Ṭutalum ḥażretüñe virile dil

1388 Bu sözlerden ki anlar urdılar dem
Resūlullāh ṭurup gitdi hemān-dem

1389 Yitişdi bir ḳabīle içre yine
Ki anları da daʿvet ide dīne

1390 Be-nām anlar içinde daḫı üç er
Var-idi anlara serdār u server

1391 Birinüñ adı ʿĀmir biri Zalzāl
Birine de dinürdi rūḥ-ı mifżāl

1392 Resūl anda ki vardı yümn ile bāz
Daḫı açmazdan öñdin luṭf ile rāz

1393 Meger ol dünki günde ṭaşlaşandan
Bir ik'üç merd-i dūn vardı yabandan

1394 Bilüp Muḫtārı yine ṣanuban bed
Hemān-dem senge urdı her biri yed

321a 1395 Görüp Bū Bekr anı vardı ilerü
Didi aʿyān-ı ḳavme ṭutuban rū

1396 Revā mı bu ki gelse her müsāfir
Ṭaş ata aña her mecnūn fır fır

1397 Düşer mi böyle dögülüp sögülme
Ki nār-ı ḳahr ide baġrın sögülme

1398 Görince ḥażretini bildi Zalzāl
Segidüp ḳavmi ḳarşu geldi derḥāl

1399 İyitdi merḥabā iy ṣaḥib-i nūr
Ki oldı cān u dil vaṣluñla mesrūr

1400 Alup iletdi çetre idüp iʿzāz
Geçicek ṣadra ol ʿarş āşiyān-bāz

1401 Ḫaber ḳavmine ḳıldı geldi varı
Bilesince ol iki nām-dārı

1402 İdüp taʿrīf her birine ṣad-bār
Didi budur ḥabīb-i Rabb-i Ġaffār

1403 Döküldi niʿmet ikrām ile elvān
Yinüp niʿmet kim oldı şükr-i Sübḥān

1404 Şeker-güftāra açup ḥażreti fem
Güher-rīz oldı daʿvetden urup dem

1405 Didi iy ḳavm bilüñ nūnı taḥḳīḳ
İdüñ ḥaḳ söze Ḥaḳ bilmekle taṣdīḳ

1406 Nebī gönderdi bini Ḥaḳ enāma
Ḳulaġ uruñ derūndan ḥaḳ kelāma

1407 Ḫudā viribidi Cibrīl ile Ḳurʾān
Ki ola daʿvetümde ins eger cān

1408 İdüben ben de Ḥaḳ emrini icrā
Yürüdüm daʿvet-i ḫalḳa serāpā

1409 Didi Rūh ile Zalzāl iy nigū-rāy
Nedür ol kim buyurursan yüzi ay

1410 İyitdi dimedür evvel Ḫudā bir
K'ölünce olmaya bu sözde taġyīr

1411 Bilüp Ḥaḳḳı muḥīṭ-i baḥr eger ber
İkinci bilmedür bini peyember

فَقالَ ع م انَّ الله اَمَرني اَن اَدعوكُم اِلى ترك
الا لحاد وَمُباينة الاضداد وَمُخالَفَة الانداد
وَقَولِ التَّوحيد وَعِبادة رَبِّ المَجيد وَ ترك
الظلمَ وَقَولِ الحق

321[b]

وَاتّباع الصِّدق وَالاحسان اِلى الضَّعيف وَاعانَة
المَلهوف وَالامر بِالمَعروف وَصِدق اللّسان
وَالايمان وَالجزاء بِالاحسان اِحسانا وَبِالوالِدَين

اِحسانا وَصِلَةُ الرَّحم وَعَضُّ الطَّرفِ وَحِفظِ الجارِ وَالتَّوَكُّل عَلى المَلِكِ الجَبَّارِ[296]

1412 Bilinüp nidd ü żıdd terk olma ilḥād
ʿİbadet birle Ḥaḳḳı itmedür yād

1413 Mesākīn ü żaʿīfe idüp iḥsān
Tevekkül Ḥaḳḳa olmaḳlıḳ gerek şān

1414 Bilüp üçi de maʿnā-yı ḥadīṯi
Didiler niçeye dek bu ḫabīṯi

1415 Yig oldur girevüz biz de bu dīne
Degül cāyiz kim eydile ne dine

1416 Dönüp ḳavme didiler fikrüñüz ne
Uyulsa yig degül mi ḥażretine

1417 Bu cāndan ṭatlu söze kʼurduñuz gūş
Degül mi kendü ʿayn-ı çeşme-i nūş

1418 İyitdiler ne dīnde iseñüz siz
Buña yoḳ şübhe aṣlā kʼandayuz biz

1419 Mülūküñ dīni üzre ḫod olur nās
Bilür her şaḫṣ bunı itmegin pās

1420 Muṭīʿuz emrüñüze küllü münḳād
Ḳuluñuzuz iderseñüz de āzād

1421 Bu sözdeyken bular bir merd-i merdūd
Çıḳageldi miṯāl-i ẓulmet-i dūd

1422 Siyeh-rū vü siyeh-dil kelb-i dūzaḫ
ʿAbūsuʼl-vech ṣovuḳ sözi çün yaḫ

1423 Şeyāṭīn ortaġı şirrīr ü pür-şer
Saʿādetsüz ḍalālet ḳānı kāfer

[296] Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Allah bana ilhadı, muhalefeti ve putları terk etmeyi ve tevhidi, Allah’a ibedeti, zulmü terki, Hak sözünü doğruluğu, zayıflara ihsanı, mesakine yardımı, emr-i bi’l-marufu ve doğru sözlülüğü, imanı, iyiliğe iyilikle mulabele etmeyi, anne babaya iyiliği, sıla-yı rahimi, komşuları gözetmeyi, el-melikü’l-Cebbâr’a tevekkülü emretti.”

1424 Adıydı Nācize ol naḥs u şūmuñ
Öziydi bed-nefes de ʿaynı būmuñ

1425 Getürdiler varup iʿzāz iderek
Atıldı maḥfil içre ṣanasın seg

1426 Didi Zalzāla bu dirnek ne-y-iki
Ya nirden geldiler bunlar bu iki

1427 İyitdi budur ol faḫr-i düʿālem
Ki bunuñçün vücūda geldi ādem

322[a] 1428 Hidāyet şemʿi mışbāḥ-ı ẓulemdür
Muḥammed ẕāt-ı pākine ʿalemdür

1429 Ṭarīk-i Ḥaḳḳa ider ḫalḳı irşād
Zihī şol kim ola ḳavliyle muʿtād

1430 Delīl olmaġ ile dārü's-selāma
Ḳulavuzlar reh-i Rabbü'l-enāma

1431 Yıġup aṣnāmdan İslāma daʿvet
Ḳılur itmekle iẓhār-ı nübüvvet

1432 Dilerüz biz de kim tābiʿ olavuz
Yolında öl dinen yirde ölevüz

1433 Didi Zalzāla ol küfr iti melʿūn
Hey itdüñüz göze göz sizi maġbūn

1434 Bu ḫırlu kesmiseydi ḳavmi bunı
İdüp red olamıydı bu zebūnı

1435 Delüdür diyü baḳmazlar yüzine
Bu ḳanda ḳaldı k'uyalar sözine

1436 Adı ḫalḳ içre cādūdur ya kāhin
Ne vech ile varasız siz de rāhın

1437 Kim aldandıysa siḥrine olup ḫ[v]ār
Yürür ḫalḳ içre ẕilletle dil-efkār

1438 Dūn idi k'urdılar seng-i melāmet
Daḫı gelmemiş özine nedāmet

1439 ʿAmūsı Bū Leheb dirdi çıġırup
Yalandur sözine uymañ ḳıġırup

1440 ʿAcāyip eylemişsiz fikr-i bāṭıl
Dimez misiz k'işüñüz ola müşkil

1441 Añlamaz mı ʿArab içinde rüsvāy
Olınup laʿnet ide yoḫsul u bay

1442 Egerçi ḥażreti düşdi yirine
Baḳışdılar bu sözle birbirine

1443 Didiler yā Muḥammed girçek eydür
Egerçi sözde dökdüñ luṭf ile dür

1444 Yüri var ġayrı dönder biz de ḥāżır
Vegerni bizi yürütmez ḫo kāfir

1445 Diyüp böyle ṭaġıldılar serāser
K'Ebū Bekr ile ḳaldı ol hümā-fer

1446 Baḳuban Nācize yüzine dil-teng
Didi olsun dü ʿālem başuña teng

322[b] 1447 Ne ṭutarsañ ḳula gelmesün aşlā
Yoḳ olsun cānuña cismüñ serāpā

قالَ ع م اي عَدُوَّ الله تَنهَى عَنِ المَعروفِ وَتامُرُ بِالمُنكَرِ لا انبَتَ الله لك شَجَرَةً وَلا ازكى لك ثمرة[297]

1448 Ḳabūl idüp duʿāsın Ẕü'l-celāli
Mükedder oldu key ol naḥs ḥāli

1449 Var-idi niʿmeti bī-ḥadd ü pāyān
O devr içre yoġ-y-idi añа aḳrān

1450 Musavver elli naḫlistānı vardı
Ki her baġın muḥīt olmışdı verdi

1451 Pür-idi yüz yigirmi ḳuyu gendüm
Şeʿīr ile dimezven bunı gendüm

[297] Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Ey Allah'ın düşmanı maruftan nehyedersin münkeri emredersin. Allah senin için bir ağaç bitirmesin. Meyve yetiştirmesin."

1452 Nerinden ġayrı key ṭāvūs-ı māye
Ki her biri virürdi çeşme vāye

1453 ʿAdedde erbaʿa elf-idi ol da
Hicin gibi giderler-idi yolda

1454 Ḳuzulu ḳoyunı yitmiş biñ-idi
Muḥaḳḳak bil degül bu didi didi

1455 Ḥisābı yoġ-y-idi ayġırlu yunduñ
Nire varsa dinilmez niye konduñ

1456 Zer ü sīmine ḫod yoġ-idi ṣāġış
N'olurmış olmayıcaḳ gör ki saġ iş

1457 Resūlüñ çün aña göñli ırıldı
Yılına varmayup külli ḳırıldı

1458 Elinden māl ü mülki çıḳdı gitdi
ʿAzīzün zü'ntiḳāmı gör ki n'itdi

1459 Baraṣ birle cüdām olup sürüldi
Nire[ye] varsa it gibi ürüldi

1460 Dilenüp gezer-iken oldı hem kūr
Gören didi buña n'itdi duʿā gör

1461 Resūl-i Ḥaḳḳa dil uzadana bu
Degül çoḳ daḫı var gösteriser rū

1462 Ġurūrı yüzineydi bu ṭabançe
Ki döndi cān ḳıla miṣl-i kemance

1463 Müʾebbed nār içinde ḳalma ẓāhir
Ki didi ol Ḥabīb-i Ḥaḳḳa sāḥir

1464 Diyüp *yā leyteni küntü türāb* ol
Yine dūzaḫda anca ṣaġ eger sol

323[a] 1465 Dilerseñ k'olasın āḫirde mesrūr
Ṣaḳınġıl olma māl ü mülke maġrūr

1466 Ṣebātı olmayana virmegil dil
Ki işüñ olmaya āḫirde müşkil

1467 Dil-i pāke ṭoḳunmaḳdan ḥazer it
Ġaraż işini yiter derd-i ser it

1468 Vegerni hālüñ olur böyle düşvār
Olursın ḳahr-ı Ḳahhāra sezā-vār

1469 Tamam ol ḳavmüñ olmışken dili mūm
Ḥacerden ḳatı k'itdi Nācize şūm

1470 Ṭurup çün başladılar varı gide
Peyamber oḳudı bu āyeti de

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ[298]

1471 Resūlüñ ayaġına düşdi Zalzāl
Didi yüz ṭutmış-iken bize iḳbāl

1472 Ayırdı ṣoḥbetüñden ḳavm-i meşʾūm
Murād-ı dilden olduḳ şöyle mahrūm

1473 Duʿāya el getürdi anuñ içün
Ḳabūl itdi duʿāsını Ḫudā çün

1474 Müsülmān oldı ammā āḫir-i kār
Medīne şehrine geldükde Muḫtār

1475 Alup ḳavminden altmış kimse bā-hem
Müsülmān oldılar aṣḥābdan hem

1476 Resūl ol aradan kim ṭurdı gitdi
Ḳabīlenüñ birine daḫı yitdi

1477 Muʿayyen iki şaḫs-idi ulusı
Ki itmişlerdi tābiʿ hep ulusı

1478 Birinüñ adına Aḳraʿ dinürdi
Birinüñde ʿUṭārid oḳunurdı

1479 Görince ḥażretini idüp ikrām
Revān ḳondurdılar olmış gibi rām

1480 Niʿam döküldi yüz yüz ide ḥürmet

[298] Kur'an Bakara 2/7, Meali: "Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir ve onlar için (dünya ve ahirette) büyük bir azap vardır."

Dirilüp sofra k’oldı şükr-i niʿmet

1481 Cenābı ḳıldı teblīġ-i risālet
Cemīʿi idüben vehme ḥavālet

1482 Didiler biz muḥibbüz saña ammā
İderüz vehm bundan iy nigū-rā

323[b] 1483 Olıcaḳ şimdi tābiʿ küll-i ʿArāb
Olalar bize düşmen şeyḫ eger şāb

1484 Girīh bula düşüb işimüze pīç
Olına ara yirde saʿyümüz hīç

1485 Bu bāzāruñ ḳalupdur müddeti sehl
Kerem ḳıl ṭaġılınca vir bize mehl

1486 Varup min baʿd yüzüñi görevüz
Ḥaḳ emri birle dīnüñe girevüz

1487 Bu vech ile tesellī k’oldı ḥāṣıl
Resūl andan ṭuruban gitdi ḫoş-dil

1488 Ḳabīlenüñ birine de biʿaynih
Varup üstine k’üşdiler mih ü kih

1489 Ṭulayḥaydı reʾis anlara ol dem
Resūli görüp urdı ḳubḥdan dem

1490 Cenābı ṣoñuna irmekle sinde
Bulunmışdı nübüvvet daʿvisinde

1491 Velī āḫirde irüp raḥm-i Raḥmān
Naṣīb oldı özine nūr-ı īmān

1492 Didi şimdi sini ben öldürürdüm
Cihāna kendüzümi bildürürdüm

1493 Benī Hāşimle ammā araya ceng
Düşe direm yüri var yimedin seng

1494 Ne disün böyle sözlüye ṭınuban
Birine daḫı vardılar dönüben

1495 Hübād-idi o ḳavme mīr ü serdār

Resūlüñ geldügin k’itdiler işʿār

1496 Tevāżuʿ birle gösterüp güler yüz
Getürüp çetrine ʿizzetle yüz yüz

1497 Ferāh-nāk oldı cāndan küll-i ḥayla
Ḳonuḳladı şehāne Aṭʿimeyle

1498 İçildi şekerī şerbetle cüllāb
Dirilüp sofra k’açıldı söze bāb

1499 Revān ol ʿandelīb-i gül-şen-i cān
Feṣāḥat birleyüz başladı Ḳurʾān

بسم الله الرحمن الرحيم تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ الى آخر السورة[299]

1500 Resūl oḳıdı anlar diñlediler
Derūndan şevḳ ile yüz iñlediler

324[a] 1501 Didiler yine luṭf it ol şeker-bār
Ki bu güftār ḳıldı cānlara kār

1502 Hemān-dem sırr-ı Ṭāhā ḳıldı āġāz
Oḳıdı sūre-i Yāsini de bāz

1503 Cemīʿi maʿnī-i Ḳurʾānda ḥayrān
Oluban dökdiler eşk-i firāvān

1504 Didiler yā Resūlullāh bu yıl
Nedendür böyle bu seyr-i ḳabāyil

1505 İyitdi gelmişem emr-i Ḥaḳ ile
Ki seyr idüp ḳabīle-ber-ḳabīle

1506 İdem daʿvet cemīʿi nāsı dīne
Sözüm budur yine dinümse di ne

1507 Getürüñ siz de īmān cānı oddan
Ḥalāṣ idüñ ne olur ḳuru oddan

[299] Kur’an, Mülk 67/1, Meali: “Mutlak hükümranlık elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O’nun herşeye gücü yeter.” Ve surenin devamı.

1508 Bili merdāne baġlañ dīn yolına
Ne ġam müşriklerüñ baḳmañ yolına

1509 Şu kimse k'ide dīn-i Ḥaḳḳa inkār
Uralum tīġ-ı hindī diyüp īn kār

1510 Götürüp ser Münād iyitdi bir çeşm
Buyurursañ idüp kāfirlere ḫışm

1511 Bu bāzār içre çıḳuñ cenk idelüm
Cihānı başlarına teng idelüm

1512 Yoġ-ise emrüñ ile nitekim seyl
İdelüm Mekkeye çekmek ile ḫayl

1513 Hübel diyen büti bām-ı Ḥaremden
Atalum vehm itmeyüp ḥaşemden

1514 Ḳılalum ṭaşlar ile pāre pāre
Urulsun müşriküñ baġrına yare

1515 Resūl-i Ḥaḳ bu sözle oldı ḫoşnūd
Ki var bunlarda diyü rūy-ı bihbūd

1516 Tecessüsdeydi şeyṭān ol arada
Ya yirdeydi yāḫod rūy-ı hevāda

1517 Ne ṣūretden görine diyü maʿnī
Resūlüñ n'itdügin gözlerdi yaʿnī

1518 Bu tedbīri bu vech ile k'işitdi
Hübel içre girüp gör ne iş itdi

1519 Urubān naʿralar geldi ḫurūşa
Ṣaçup aġzından āteş geldi cūşa

324[b] 1520 Delüginden çıḳuban burnınuñ dūd
Dehānından ki ṣaçdı ḫışm idüp od

1521 Ḳolayına degüldür diyü bu cūş
Görüp küffārı kem-fehm oldı medhūş

1522 Biribirine düşüp girye ile

Ebū Cehle segirtdiler yiyile

1523 Varup söylediler göz yaşı döke
O daḫı başlayup başını döge

1524 Didi ol ulu tañrı itmese ḫışm
Bu vech ile anı görmezdi her çeşm

1525 Sezā oldur ki varup yalvaravuz
Tażarruʿ la öñinde yol varavuz

1526 Ola kim ḳullarına ide raḥmet
Çekilmeye ṣuçumuz üzre zaḥmet

1527 Varup müşrik serāser ḳavşurup el
Öñinde ṭurdılar Bū Cehl-i mühmel

1528 Segirdüp ayaġına uruban yüz
Didi bunı iñildü ile yüz yüz

1529 İy ulu tañrımız bu ḳahra maẓhar
Neden olduḳ neçün açıldı bu der

1530 İçinden ol bütüñ İblīs-i melʿūn
Söze geldi yine ḳılmaġa meftūn

1531 Didi iy ḳullarum ġāfil neyesiz
Ki ṣoñra ḥayf ṭuymaduḳ diyesiz

1532 Ḳabāyil içre yürür girüp Aḥmed
Ki ḫalḳa kār idüp siḥr-i Muḥammed

1533 ʿArab ḳavmini iden kendüye rām
Daḫı ḳılmaya ayruḳ bir dem ārām

1534 Çeküp leşker vire milk-i ḫarāba
Maḫal olmaya ayruḳ feth-i bāba

1535 Gide yaġmaya māl ü mülk eger genc
Esīr olup oġul ḳız çekile renc

1536 Ne tedbīr ü ne zūr u zer ide kār
Geçe aʿyān ḳılıçdan oluban ḫ^{v}ār

1537 Yidi herze bunuñ gibi hezārān
Ki ol ḳavm içre ḳopdı bir de efġān

1538 Çalup buşūsını Bū Cehl yine
Segirdimle gider ḫalḳını dire

325[a] 1539 Çıḳup Baṭḥāya cemʿ olup niçeler
Yüridiler Ebū Cehl arada ser

1540 Süvāre yildi geh gāhı yügürdi
Varup sulṭān-ı kevneyni ki gördi

1541 Dönüben yüzi ayı māh-ı bedre
Geçüp oturmış iʿzāz ile ṣadra

1542 Virüp mihr-i cemāli gün gibi tāb
Gelüp güftāra döker lüʾlüʾ-i nāb

1543 Ḳulaġ urmış ḳabīle ḫalḳı diñler
Kimisi yaş döker kimisi iñler

1544 Diledi k'aġız açup ol çepel cān
Yiye yüz yine lāyıḳ herze-medyān

1545 Ṭutuldı ḳudret-i Ḥaḳla zübānı
Açuk ḫendeḳ gibi ḳaldı dehānı

1546 İyitdi ʿUtbe melʿūn Bū Leheb hem
Segir[tmek]den mi ṭutuldı ʿaceb dem

1547 Degül ḳādir cevāba ṭınmadı bes
Ṣu didiler revān ol iki nā-kes

1548 Ḳabīle ḫalḳı görüp ṭañladılar
Resūlüñ muʿcizinden añladılar

1549 Ki söylemek diler ol dili dönmez
Ne melʿūndur k'işinden daḫı dönmez

1550 Çerādur her kişi yüzine bī-fer
Bunı hep bildiler kim meded umar

1551 Menād iyitdi böyle buña n'oldı

Ki çatlamaġa ṭurdı baġrı ṭoldı

1552 Didiler kendüdür merd-i ḫışm-nāk
Ġażabdan böyle oldı itmeñüz bāk

1553 Olur ṣu-y-ile bu ḥālet diyü defʿ
Ṣu ṣundılar eline tā k'ide nefʿ

1554 Ṣuya baḳmayuban dönderdi yüzin
İşāretle Resūle dikdi gözin

1555 Ki yaʿnī bundan irdi baña bu kār
Vegerni degülem bīmār-ı tīmār

1556 Ṭuyup remzini ʿUtbe ḳıldı feryād
Didi billāh görüñ iy biliş ü yad

1557 Görüñ Aḥmed de n'eymiş siḥri ya ne
Bunuñ cādūlıġından yitdi cāna

325[b] 1558 Bilürdi kendüzin k'ideydi rüsvā
Dilin siḥriyle ṭutdı bī-meḥābā

1559 Cehennem itdi melʿūn böyle k'urdı
Ṣan ol ḳavmüñ serāser yolın urdı

1560 Bozuldu olmış-iken germ meclis
Ki şeyṭān irdi araya müvesvis

1561 Olup gīsūsı gibi dil perīşān
Ebū Bekr ile ṭurdı ol perī-şān

1562 Yüridi yümn ile k'ola süvāre
Ḳabīlenüñ birine daḫı vara

1563 Ebū Cehl anı gördi gitmege ḫīz
Cenābı ḳıldı atından inüp tīz

1564 Varup remz ile yalvardı yaḳardı
Zübān yoḳ söyleyecek bes baḳardı

1565 Yumışayup dili ḫārā vü mermer
Yürür öñince aġlar şefḳat umar

1566 Menād alup bilesince niçe pīr

Resūl ile bile gitdi biraz yir

1567 Bu ḥālātı ṭutıban ehl-i bāzār
Dirildiler velī Bū Cehl bā-zār

1568 Maḳālāt-ı Resūle urdılar gūş
Aḳar ṭatlu dilinden çeşme-i nūş

1569 Dem-i āḫirde yüriyüp aña bir
Ebū Cehlüñ ṣuçın diledi bir bir

1570 Resūl-i Ḥaḳ didi benden degül bu
Anuñdur emr k'oldur Ḫalıḳ u Hū

اِذَآ اَرَادَ شَيْــًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ[300]

1571 Ne dinse işidür Bu Cehl ammā
Ṭınamaz ṭutdı aġzın Ḥaḳ teʿālā

1572 Tenezzülden ṭutup ġāyet özini
Tażarruʿ la ṭutar göge yüzüni

1573 Bunı dir remz ile k'Allāha yalvar
Beni ḳurtar daʿ azmüñ ḳandasa var

فَقالَ ع م اسئل الهُبَلَ فَاِنَّهُ اَولى بِكَ وَاَنتَ اَولى بِه[301]

1574 Resūl iyitdi istegil Hübelden
K'anuñlandur her işüñ ḫod ezelden

326[a] 1575 Sen anuñ lāyıḳısın ol senüñ hem
K'olursın kār-ı şeytān ile her-dem

1576 Nübüvvet heybeti birle Ebū Cehl
Ḫacāletle olur ṣan ḳaldı dem sehl

1577 Iraḳdan Bū Leheble ʿUtbe melʿūn
Deñerler vehm ile maġbūn u maḥzūn

[300] Kur'an, Yâ-Sin 36/82, Meali: "Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir."
[301] Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Hübel'e sor o sana daha yakındır sen de ona daha yakınsın."

1578 ʿAzāb ide bize de diyü nāgeh
Yüzi her birinüñ olmışdı ṣan keh

1579 İşitdüp ḫalḳ-ı Mekke de bu kārı
Yügürüp ekṣeri yitişdi bārī

1580 Ebū Cehlüñ diyüp gitdügi n'ola
Benī Hāşim de ḫod girmişdi yola

1581 ʿAlī-yi Murtażā aṣḥāb ile tīz
Segirdüp irmege itmiş-idi ḫīz

1582 Velī küllinden öñdin irdi Ṭālib
Ki Bū Cehl ola nāgeh diyü ġālib

1583 Görince Ṭālibi etbāʿ-ı Bū Cehl
Yitişdiler ol işi görmeyüp sehl

1584 Ḳoyup bir yaña hep nāmūs u ʿārı
El ayaḳ öpüben yalvardı varı

1585 Ki yaʿnī ḥażretinden dileye ol
Bulına müstecābü'd-daʿveden yol

1586 Revān inüp atından vardı ilrü
Temellüḳle cenābına ṭutup rū

1587 Talaṭṭuf birle Bū Cehli idüp yād
Dil-i pāk-i Resūli idüben şād

1588 Diledi cürmini geçdi ḳabūle
Deñer Bū Cehl ẕilletle Resūle

1589 Velīkin ol kesilecek zübānı
Açılmasaydı yik vardur ziyānı

1590 Geçicek herze üzre eyle bir dil
Ṭutulma yik girihle k'ola müşkil

1591 Sezā-vār itdi ol ʿaḳdü'l-lisāna
Ki söylerdi ne gelseydi zübāna

1592 Açılsada yine söylemez ol ḫayr
Muḥaḳḳaḳ söz-durur bu dindi k'el-ḫayr

1593 Ḥabībullāh velī ol baḥr-i şefḳat

İderdi her birine luṭf ḳat ḳat

326[b] 1594 ʿİnāyet ḳılmaġ ile Rabb-i Sübḥān
Getüre diyü bir gün şāyed īmān

1595 Götürüp el duʿāya oldı maḳbūl
Hudānuñ luṭfı bī-ḥaddür igen bol

1596 Revān ol serv-i ḫūş-reftār-ı dil-cū
Varup bir yiri dürtüp çıḳdı bir ṣu

1597 Nice ṣu kendü maḥzā ʿayn-ı kevser
Nire gitdiyse bitdi sebze-i ter

1598 Hep içüp ehl-i bāzār oldı sīr-āb
İçen cüllāb içerdi ṣan niçe āb

1599 Görüp bu muʿcizi bende vü āzād
Duʿā-yı ḫayr birle itdiler yād

1600 Müsülmānlar idüp gülbang u tekbīr
Teʿāla'llāh ṣadāsı ḳopdı yir yir

1601 Hubeyre adlu ammā bir Yaḫudī
Müsülmān olmaġ ile buldı sūdı

1602 Dem-i āḫirde şimşād-ı sehī ḳad
Ki yaʿnī Aḥmed-i Mürsel Muḥammed

1603 Bir avuç ṣu alup ol pāk ṣudan
Lisān-ı ġayb irürdi ṣan buṣudan

1604 Dili açıldı ṣaçınca yüzine
Gelür melʿūn degül ammā özine

1605 Ḥayāsuz ṣaḫt-durur eylemez ʿār
Dili k'açıldı bunı didi tekrār

1606 Nazīrüñ yoḳ ʿaceb sāḥirsin Aḥmed
İrer her neye ṣunsañ siḥr ile yed

1607 Dönüp ḫalḳa iyitdi iy cemāʿat
Bunı ṣanmañ baña k'itdi şefāʿat

1608 Murādı siḥr ile göstermedür iş

K’inanup kendüzine olasız iş

1609 Şu deñlüdür bu fende ḳudreti kim
Olupdur ʿāleme siḥr ile ḥākim

1610 Ḳoparur raʿd u berk istese el-ān
Cihānı dirse virür sīle bārān

1611 Aḳıdur ḳanı ṭaşdan istese ṣu
Bitirür avuç içre dilese mu

1612 Cihāna böyle kāhin gelmemişdür
Henüz sözin işiden kim döker dür

327[a] 1613 ʿAzābuñ bedterinden itmeyüp vehm
Yidi çok herzeler Bū Cehl-i kem-fehm

1614 Velī ol ṣuya imrendi be-ġāyet
Diledi k’içe andan bī-nihāyet

1615 Ṣıġır gibi yatup sömürdi ol ḫar
Ki yaʿnī ḳana ḳana ṣudan içer

1616 Ḳor-idi ḳudret-i ḥalḳa hemān-dem
Velī ol gav k’urdı ẕevḳ ile dem

1617 Pür oldı ṣu yirine aġzı balçıḳ
Seg-i murdāra dindi remz ile çıḳ

1618 Bu yüzden yine irdi bir ḫacālet
Ki düşdi ḫalḳ içinde böyle ālet

1619 Güler kim çaġırur kimi imiyne
Kimisi dir yine n’oldı bu hiy ne

1620 Ṭurur mı herze-gūdur epsem
Bayaġıdan beter açdı bu kez fem

1621 Yalan sözler şu deñlüden ki düzdi
Olurken iʿtikād-ı ḫalḳı bozdı

1622 Ṭaġıldılar dirilmişken serāser
Resūl oḳıdı bunı götürüp ser

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ[302]

1623 Ḳayup aṣḥāb ü aḥbāb ile gitdi
Maḳamına saʿādet birle yitdi

1624 Ḳılup ārām gice ol yüzi māh
Gün ile irdi bāzāra seḥergāh

1625 Şu ḳavme ṭuş getürdi Rabb-i erbāb
K'ulusıydı Müseyleme-i kezzāb

1626 Müseyleme dinilen bī-mürüvvet
Ol erdür k'itdi daʿva-yı nübüvvet

1627 Görüp ḳavmi Resūle idüp iʿzāz
Teveccüh eylediler çoġ eger az

1628 Süvāre ḥażreti de itmege pend
İdebaşladı sözde döküben ḳand

1629 Güherler dökmegin baḥr-ı meʿāni
Cemīʿi açmış-idi gūş-ı cānı

1630 Ḳatı ṭaşdan göñüller yumuşayup
Ṭururlar ḥażreti girdin ḳuşayup

327[b] 1631 Resūl öñinde getürmekle īmān
Dilerlerdi kim olalar müsülmān

1632 Didiler bize Ḳurʾāndan oḳıġıl
Ki ḳalmaya içümüzde daḫı ġıll

فَقالَ ع م لَا يَاْتيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ[303]

1633 Dil-i ḳavm āhen-iken oluban nerm
Müsülmān olmaġa key oldılar germ

1634 Görüp bu ḥāleti kezzāb-ı bī-dīn

[302] Kur'an, Ra'd 13/11, Meali: "Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur."

[303] Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: (Kur'an, Fussilet 41/42, Meali:) "Ona önünden de ardından da batıl gelemez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir."

İdüben turş yüzin ḳaşını çīn

1635 Didi oḳıdugınaysa bu iḳrār
Ne var bunda benüm işüm bu her bār

1636 Ne oḳursa biʿaynih ben de derḥāl
Oḳıyayum arada ḳalmasun ḳāl

1637 İyitdiler yik andan k'oḳuyasın
Anı şöyle muʿaṭṭal kim ḳoyasın

1638 Ḳoyup anı saña tābiʿ olalum
Yoluñda öl daḫı dirseñ ölelüm

1639 Didi oḳusın imdi işidelüm
Anuñ sözine göre iş idelüm

1640 Hemān-dem sūre-i ve't-Tīni ezber
Oḳıdı ḥażret-i Mürsel serāser

1641 Kelām-ı Ḥaḳḳadur yaʿnī muvāfiḳ
İyitdi bunı kezzāb-ı münāfiḳ

وَالتينِ وَالخَرنوبِ وَريحُ الجَنوبِ وَما وَهَبَ مَن الهُبوبُ اِنَّ صاحِبَكُم يَعلم عَلاَّم الغُبوب[304]

1642 Yidi herze tamām olunca böyle
Dönüp didi Resūle yine söyle

1643 Revān şāh-ı dü ʿālem ḳatı ḳatı
Oḳıdı sūre-i ve'l-ʿĀdiyātı

1644 Ḍalālet kānı baḫr-ı kizb-melʿūn
Ki yaʿnī ol Müseyleme diyen dūn

1645 Kelāmullāha olur diyü mānend
Yidi bu vech ile herze yine çend

وَالبازِرات زَرعاً وَالحاصِدات حَصداً وَالذاريات قمحاً وَالطّاحِنات طحناً وَالخابزات خُبزاً[305]

1646 Bunuñ emṡāli herze āḫire dek

[304] "İncir, keçiboynuzu ve kasırgadan bahşolan güney rüzgarı, sizin sahibiniz gaybları bileni bilir."
[305] Tohum ekenlere, hasad ekenlere, buğday savura rüzgarlara, un öğütenlere, ekmek pişirenlere andolsun."

Tükürdi çeyneyüp ṭurmayuban dek

328a 1647 Feṣāḥatdür diyüp çün mühmelātın
Uzatdı yaʿnī söyler her zevātın

1648 Resūl oḳıdı yine ve'ḍ-Ḍuḥāyı
Virürken mihre pertev[306] yüzi ayı

1649 Ṭuran ḥalḳı kelām-ı şekker-amīz
Ḳonuḳladı gerek ṭūtī k'ide ḫīz

1650 Yine ol kizb ile meşhūr-ı ʿālem
Çepel aġzını açup urdı çün dem

1651 Olur mı herze-medyān miṣl-i Ḳurʾān
Ki dir bu vech ile ol sırr-ı şeyṭān

في ضَوءِها وَمَن جَلّيها و اَلّيلِ اذا عَداها يَطلُبُها لِبَفشَيها فَادركها حتّى اتيها وَطَفى نورها و محاها[307]

1652 İşidüp kendü gibi ḳavm-i cāhil
Didiler veh ki budur merd-i kāmil

1653 Ḳoyup ḥaḳḳı ṭutuban baṭılı pīş
Müseyleme laʿīne oldılar iş

1654 Resūl-i Ḥaḳ daḫı oḳıdı bunı
Bu güftāruñ hep oldılar zebūnı

نَاتوا بِسورَةٍ مِن مِثلِه[308]

1655 Ḳureyşīler de ol cānibde sözde
Fiten ḳaynatmaḳ içinde bu yüzde

1656 Ki bu bāzāra Aḥmed geldi gitdi

[306] Pertev kelimesi metinde pevtev şeklinde imlâ edilmiştir.
[307] "Onun ışığında onu parlatana andolsun. Geçtiğinde geceye andolsun. Onu idrak etmeyi istiyor. Ona gelinceye kadar nuru ortaya çıktı ve onu yok etti."
[308] "Onun benzeri bir sure biz getiririz."

İçimüzden birimüz aña n’itdi

1657 Ṣıyavuz diyü dürr-i şāh-vārı
Velīd ibni Muġīre vardı varı

1658 İyitdiler ḫacil olmaġa Aḥmed
Ne diyelüm k’ola ol söz bize sed

1659 Didi siz diñ ne varsa ḳalbüñüzde
Göreyüm ben de sözüñüz ne yüzde

1660 İyitdi biri niçe dinse sāḥir
Ki ol işde görinür şimdi māhir

1661 Didi itmez kimesne buña bāver
Ki olmaz siḥr ile her iş musaḫḫar

1662 Biri didi olur mı dinse kāhin
Ki idevüz ḥavāle ġam sipāhın

1663 İyitdi niçe kāhin sırr-ı ġaybī
Bilür bu vech ile k’olmaya reybī

328[b] 1664 Buña da kimse inanmaz yine hīç
Bayaġı işde bāḳī pīç-der-pīç

1665 Biri de didi şāʿir dinse n’ola
Ki ṭoġrulmış gibidür eyle yola

1666 İyitdi bunı da tekzīb iderler
Ki bilürler anı ṣāḥib-hünerler

1667 Didi biri daḫı mecnūn diyelüm
Bunuñla vācibātı ödeyelüm

1668 İyitdi güft ü nā-maʿḳūle böyle
İnanan kim-durur gerekse söyle

1669 Sözi gevherler-iken dürr-i meknūn
Diyemez ʿāḳil olan aña mecnūn

1670 Didiler nic’idelüm sen ne dirsin
Ki gördük bizden artuḳ dünyedesin

1671 İyitdi dinse olur sāḥir āḫir
Velī bu ḳaydlarla k’ola ẓāhir

1672 Dinile çāh-ı Bābilden gelüpdür
Anuñçün siḥrde kāmil olupdur

1673 Naẓīri mümteniʿdür bes bu fende
Ki olur kār-ger varursa ḳanda

1674 Yidiler niçe böyle herze-medyān
Başa varmaz ḫod oldılar perīşān

1675 Şeh-i ḫayl-i rüsül maḥbūb-ı Bārī
Revān oldı alup aṣḥāb u yāri

1676 Gider yüz ṣafvet ile nitekim mā
Oḳur bu āyeti ṣu gibi ammā

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۜعَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ [309]

1677 Ṣabā-veş ol gül-i sūrı ki gitdi
Benī Şeybān ḳabīlesinde bitdi

1678 Ebū Bekr ile kim vardı cenābı
Didiler kim-durur bu şeyḫ ü şābı

1679 ʿAtīḳi didi sulṭān-ı rüsüldür
Şeh-i kevneyn imām-ı cüzʾ ü küldür

1680 Gelüpdür k’ide sizi dīne daʿvet
Demidür sizde k’idesiz fütüvvet

1681 İşidüp anı aʿyān-ı ḳabīle
Yönelmişler gibi ṭoġrı sebīle

329[a] 1682 Didiler ḳarşu varup ḫayra maḳdem
Ki olduḳ ṭalʿatuñ mihr ile ḫurrem

1683 Felek-mānend bir çetr içre ʿālī
Serilmiş-idi rengāreng ḳāli

1684 Hezār iʿzāz u ikrām ide varı

[309] Kur’an, Tevbe 9/129, Meali: “(Ey Muhammmed!) Yüz çevirirlerse de ki: Allah bana yeter. Ondan başka ilah yoktur. Ben sadece O’na güvenip dayanırım. O yüce Arş’ın sahibidir.”

K’iletdi anda dürr-i şāh-vārı

1685 Geçüp k’otruşdılar yirlü yirine
Baḳup şükr eyleyürek birbirine

1686 İyitdiler ki bu iḳbāle yā Rab
Neden irdük ki ṣaldı ḥażret-i Rab

1687 Dönüp Maḳrūn-nām ẕāt-ı muʿayyen
Didi fermān nedür iy yüzi gül-şen

1688 Resūlullāh iyitdi Ḥaḳ teʿālā
Nebī ḳıldı beni ḫalḳa serāpā

1689 Ki bilüp Ḥaḳḳı bir itmekle ṭāʿat
Nebīyy-i Ḥaḳḳa olına iṭāʿat

1690 Büte secde olunma k’olına terk
Yapışıla ʿibādet ẕeyline berk

1691 Olup müstaġraḳ elṭāf-ı Ḫudāya
İrilür ḥūr u ḫuld içre ṣafāya

1692 Vegerni cāy olup dūzaḫ müʾebbed
Olınur dembedem ḥālātuñuz bed

1693 İşidicek bunı ol ḳavme aʿyān
Didiler birine k’adıydı Nuʿmān

1694 Di sen söyle Resūlullāh ile gel
Ki her müşkil işümüz olına ḥal

1695 Ṭufeylī kendünüñ olmaḳla her dil
Öziydi ʿilm-i İncīl içre kāmil

1696 Gelüp didi Resūle iy yüzi ay
Ki sensin sözde ṭūṭī-i şeker-ḫāy

1697 Cemālüñ āfütābı günden enver
Yüzüñden mihr-i ʿālem-tāb umar fer

1698 Muṣavver rūḥsın nūr-ı muḥassem
Bi-ḥamdi’llāh ki olduḳ saña hem-dem

1699 Oḳı Ḳurʾāndan bir iki āyet
Naṣīb olmış ola şallāh hidāyet

1700 Bunı ol ʿandelīb-i gül-şen-i rāz
Hemān-dem besmeleyle ḳıldı āġāz

329[b] 1701 Kelām-ı Ḥaḳka çün kim urdılar gūş
Cemīʿi oldılar ḥayretle bī-hūş

1702 Didi ṣad-bār Nuʿmān āferīn-bād
Ki ḳıldı luṭf-ı güftāruñ dili şād

1703 Şerīf esmā ki itdüñ ẕikr-i evvel
Ḫudā adı mıdur iy ẕāt-ı ekmel

1704 Neʿam dimekle itdi niçesin ʿad
Cevāhir dökdi tevhīd içre bī-ḥad

1705 Feṣāḥāt birle şerḥ idüp deḳāyıḳ
Hezārān eyledi keşf-i ḥaḳāyıḳ

1706 Ġarāyib nükteler kim ḳıldı iʿlām
Dil-i ḳavmi seräser eyledi rām

1707 Didi Nuʿmān dürer dökdüñ ʿacāyīb
Yitişmez buña illā fikr-i ṣāyib

1708 Velī her Mürselüñ var bir delīli
K'anuñla gösterür rāh-ı celīli

1709 Size bu yolda bürhān neyki yā Rab
Ki gönderdi nebī ḳullarına Rab

1710 Döküp şīrīn söz içre luṭf ile ḳand
Tebessümle iyitdi ol şeker-ḥand

1711 Murād-ise bu sözlerden ger iʿcāz
Ne dirseñ gösterilsün çoġ eger az

1712 Risāletüme bürhān biri de bu
Ki ḳanḳı leşker içre ʿarż ide mū

1713 Olur ol ʿasker emr-i Ḥaḳla manṣūr
Eʿādi leşkeri olmaḳla maḫhūr

1714 Birinüñde ki adı-idi Maḳrūn
Didi Nuʿmāna bu ṭāliʿde meymūn

1715 Suʾāl itsem diye mi bu daḫı ne
Ġubār irüp mübārek ḫāṭırına

1716 İyitdi ḥāşe lillāh ẕāt-ı aʿlem
Ki incine olursa baḥṣden dem

1717 Bunı bilgil ki bu ḫalḳun güzīni
ʿUlūm-ı evvelīn ü āḫirīni

1718 Bilür maʿlūmıdur ḥarfen-be-ḥarfā
Degül ḥācet suʾāl olunma ḳaṭʿā

330[a] 1719 Ne dirse her sözine inanuram
Naṣīb olursa dīnine girürem

1720 Müṣennā-idi birinüñ de adı
Kemāl ileydi ġāyet ʿadl ü dādı

1721 Didi Nuʿmāna bir yüzden açup der
Bilür misin k'özidür Ḥaḳ Peyamber

1722 İyitdi şübhe yoḳdur buña aṣlā
Cenābından ḫaber virmişdi ʿĪsā

1723 Bu vech ile ṣıfāt ü ẕāt-ı Aḥmed
Hep İncīl içre olmışdur muḳayyed

1724 Yitişüp ḳalbine varınuñ ilhām
Didiler ḥabbezā bu dīn-i İslām

1725 Velīkin yā Eba'l-Ḳāsım bize pend
Ne idersin ki var ortada sevgend

1726 ʿAcem sulṭānı kisrī-i velīʿahd
İdinüp anuñ ile itmişüz ʿahd

1727 Ki ʿilminsüz anuñ iş itmeyevüz
Daḫı ġayruñ sözin işitmeyevüz

1728 Müsülmān olıcak nageh işide
Çeküp üstümüze leşker iş ide

1729 Olur ḳavm-i ʿArab da bize düşmen
Selāmet ḳanḳısından ḳurtula ten

1730 Resūl iyitdi baña vaʿde-i Ḥaḳ
Olupdur böyle hep bilüñ muḥaḳḳaḳ

1731 Ki tāc ü taḫt-ı kisrī birle ḳayṣer
Olına ehl-i terkib İslāmüñ serāser

1732 Didiler varı aña şüphemüz yoḳ
Ki Ḥaḳḳuñ luṭfı bī-ḥaddür igen çoḳ

1733 Velī bu vehm bizi alḳasadur[310]
Ṣunulmaz eyle şāha el ḳışadur

1734 Dönüp aʿyāna didi yine Nuʿmān
Gelüñ ḥālā olalum biz müsülmān

1735 Reh-i İslāma ḳonup naḳd-i hestī
Olunsun terk şirk ü büt-perestī

1736 Şuña dek idelüm bu dīni penhān
Ki irüp ḥażretine emr-i Sübḥān

1737 Çeke dīn yolına şimşīr-i ser-tīz
Ġazaya eyleyelüm biz daḫı ḫīz

330[b] 1738 Urup her bed-nihāda tīġ-ı ṣamṣām
Alalum baş u cānın kām u nā-kām

1739 Diyüp böyle hemān-dem biʿaynih rū
Üçide ṭutdılar varup ilerü

1740 Gelüp İslāma beyʿat k'eylediler
Ne itse şeh riʿayyet eylediler

1741 Ne kim var-ise hep ḳavm ü ḳabīle
Müsümān oldılar uyup delīle

1742 Didiler yā Resūlullāh bizümçün
Duʿā ḳıl ayrılınur ʿāḳıbet çün

[310] 1733: Alḳasamak: Kelimenin aslı alıksamak: "aptallaşmak, şaşkınlaşmak, eblehleşmek" olup şair, vezin gereği bu şekilde imlâ etmiştir.

فَقال ع م اَللّهُمَّ عَدِّد شَيَبانَ وَوَلَدِها وَاَموالِها وَانصُرها عَلى عَدوها[311]

1743 Göricek çeşm-i Nuʿmān eyle bir yevm
Didi ne baḫtlu sizleri iy ḳavm

1744 Ki irüp böyle cāh-ı bī-kerāna
Saʿādet sehmi yitişdi nişāna

1745 Yitişüp devlet-i dünyā vü ʿuḳbā
Naṣīb oldı riyāż-ı pāy-ı ṭūbā

1746 Uruldı başuñuza tāc-ı devlet
Ki irdi nāgehānī bu saʿādet

1747 Diyüp böyle vidāʿ olundı ammā
Revān göz yaşı oldı nitekim mā

1748 Resūl olmaḳla ḫoş-dil ayrılındı
Ki ne buyurdısa eyle ḳılındı

1749 ʿAtīḳ iyitdi iy nūr-ı dü ʿaynī
Ki yüzüñdür cihānuñ zīb ü zeynī

1750 Bulardan özge ḳavm-i aḥsene tūş
Olunmadı ki pende ṭutalar gūş

فَقال النَّبي عَليه السَّلام صَدَقتَ يا ابا بَكرٍ اِنَّ الله يَهدي مَن يَشاءُ[312]

1751 Didi Muḫtār Ḥaḳḳuñdur ʿināyet
Ki kime istese ider hidāyet

1752 Giderken gördiler kim bir ḳabīle
Ayaġ üzre yönelmekde sebīle

1753 ʿAtīḳın ṣaldı sulṭān-ı dü ʿālem
Varup bildi nedür geldi hemān-dem

1754 Didi ḳavm-i Benī Selmedür ammā
Bitüp işleri göçülmekde ara

[311] Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Allah'ım Şeyban'ın çocuklarını ve mallarını çoğalt ve düşmanına karşı ona yardım et."
[312] Ve Nebî (a.s.) şöyle dedi: "Ey Ebu Bekir doğru söyledin. Allah dilediğine hidayet eder."

331[a] 1755 Revān ol cānibe oldı revāne
Ki ide daʿvet ol dürr-i yigāne

1756 Ḳabīle ḳurbına irince rāhı
Güneş tek ṣaldı pertev yüzi māhı

1757 Baḳuban gördiler bir māh-peyker
Gelür mihr-i cemāli günden enver

1758 Ḫaber birbirine itmekle varı
Göre hep geldiler ol gül-ʿizārı

1759 ʿAtīḳa didiler kimdür bu yā Rab
Ki ṣunʿından yaratmış ḥażret-i Rab

1760 ʿAtīḳ iyitdi şāh-ı *ḳabe ḳavseyn*[313]
Cenābıdur ki yoḳdur ẕātına ʿayn

Naʿt

1761 Ḥabīb-i Ḥaḳ sirāc-ı enbiyādur
Çırāġ-ı çeşm-i cān-ı evliyādur

1762 Delīl ü reh-nümādur ins ü cāna
Sebebdür mestī-i cān ü cihāna

1763 Muḥammed Muṣṭafā ḫatm-i rüsüldür
Gül-i iblāġ u hādī-i sübüldür

1764 Ne sır var diyü bu rūy-ı nigū da
ʿAtīḳ itmekde vaṣf il güft u gūda

1765 Meger kim bir yahūdī vardı tācir
Ki ol bāzāra gelmişdi müsāfir

1766 Adıydı Mesmeʿa kendüsi aʿlem
Ururdı maʿrifetden ḳandasa dem

1767 Oḳumış-idi Tevrātı igen ḫūb
Degüldi kendüzi de merd-i maḥcūb

[313] Tamamı "Kabe kavseyni ev edna" olan Arapça ibare, "iki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Yayınları, İstanbul 1992, s. 88.

1768 Bilürdi işidüp vaṣf-ı Resūli
Velī sevmezdi ḥıḳd üzreydi yolı

1769 Dinüp işitmelerden sızdı cānı
Ki geldi ol nebīler kāmurānı

1770 Segirdip ḫaymesinden ṭaşra çıḳdı
Ḥıyal fikrin dirüp bir yire çıḳdı

1771 Didi ol-ise çetre oḳıyayum
Kesüp başın nihān ḳuma ḳoyayum

1772 Varup gördi ki kendü ol yüzi ay
Temāşāsında ḥayrān yoḫsul u bay

1773 İgen çoḳ çevresinde gördi ādem
Hele ṭurdı tefekkür birle epsem

331[b] 1774 Meger ol ḳavm-i bī-ḥad içre serdār
Muṭīʿ adlu bir er-idi nigū-kār

1775 Görince ḥażretini didi ehlā
Ki sensin gibi ol gül yüzi zībā

1776 Görüpven bundan evvel iki defʿa
Yitişdüm devletüñde ḫayli nefʿa

1777 Biri Abdü'l-Muṭṭalible Ḥaremde
Biri dāyeñ Ḥalīmeyleki demde

1778 Ticāretle iricek anda āḫir
Yüzün nūrında gördüm bir ʿaceb sır

1779 Bir ive ḳonuḳ oldum gice anda
Ḥalīme ivi-imiş sen de anda

1780 Dirüp divşürmege esbāb-ı bārı
Çırāġ olundı ḥācet baña bārı

1781 Diñedüm ḳarye içre hīç yoḳ tāb
Yine bu ḳonduġum ivde beher bāb

1782 Görinür bir żiyā gün gibi enver
Derūn-i ḥāneyi ḳılmış münevver

1783 Hemān-dem geldi bu ṭabʿ-ı selīme
İyitdüm şol ışıḳdan yā Ḥalīme

1784 Getür luṭf eyle yaḳup bir fetīle
Ki key muḥtāc olunmışdur delīle

1785 Gelüp didi ki bu şemʿ-i şeb-ārā
Degüldür od ışıġından hüveydā

Naʿt

1786 Cemālī pertevidür Muṣṭafānuñ
Ki aṣl u ferʿi oldur her ṣafānuñ

1787 Çırāġ andan yaḳupdur şemʿ-i ḫāver
Ki eyler ʿālemi günde münevver

1788 Yitişdi pertevinden māhtāba
Ki oldı gice malīk māh-ı tāba

1789 Ḳanādil-i zevāya-yı zeberced
Bu pertevdendür iy ṭāliʿ de sermed

1790 Yüzi tābından urur ṣubḥ-dem dem
Olursa ṭañ mı rūşen dil demādem

1791 Ṣaçı ve'l-Leyl yüzi ve'ḍ-Ḍuḥādur
Ay alnı pertev-i bedr-i dücādur

1792 Żamīr-i pāk ü rūşen-dil ne kim var
Bu yüzüñ nūrıdur kim ide iẓhār

332[a] 1793 Virelden Ḥaḳ bize bu şeb-çırāġı
Ne yaġın añaruz ne ḫod çırāġı

1794 Tecellī ideli bu vech-i iḥsān
Olur her şeb iv içi böyle rūşen

1795 Bunı dirken baña iy māh-ı deycūr
Anı gördüm ki balḳımaḳla bir nūr

1796 Çıḳuban revzeninden oldı peydā
Şu vech ile tecellī k'itdi gūyā

1797 Gidüben ẓulmet-i şeb gündüz oldı
Cevānib perteviyle düpdüz oldı

1798 Baña bilmen ki n'oldı gitdi ʿaḳlum
Ṣan itdüm ḥayret ile kendümi güm

1799 Yitişdi cisme lerze berk minvāl
Didüm kimdür ki görsem bu nigū-fāl

1800 İyitdüm yā Ḥalīme baña göster
Göreyüm kimdür ol ferḫande-aḫter

1801 Diyüp ber-ser varup sen meh-likāyı
Getürdi ṣanasın bedr-i dücāyı

1802 Görüp gün yüzüñi dem-beste ḳaldum
Zihī ḳudret diyü başumı ṣaldum

1803 Biraz ay alnuñı itdüm temāşā
Biraz gün yüzüñ'iy şemʿ-i şeb-ārā

1804 Ḳaluban ṭalʿatuñ mihrinde ḥayrān
Didüm yā Rab nedür bu māh-ı tābān

1805 Ki ḳılmış günden enver Ṣunʿ-ı Ṣāniʿ
Göz olmaz gün yüzin görmekle ḳāniʿ

1806 Ḫudāya itmek ile şükr ṣad-bār
Görüldi tāb-ı ḥüsnüñ birle her-bār

1807 Yüzüñ şemʿine ḳarşu tā seḥergāh
Ki oldum ʿayn-ı dem pervāne-veş gāh

1808 Ṣabāḥ ılduzı gibi ṭaña ḳalup
Seḥer gitdüm ḫayālüñ hem-reh alup

1809 Derūn-ı cānda mihrüñ eyledi yir
Pür oldı gözüme şevḳuñla her yir

1810 Ḥaremde yine Şeybe birle min-baʿd
Yüzüñ gösterdi nāgeh ṭāliʿ-i ṣad

1811 Hezārān şükr ḳıldum Zü'l-Celāle
Ki māh-ı ṭalʿatuñ irmiş kemāle

332[b] 1812 Yitişmiş mihr-i ḥüsnüñ istivāya
Şeref ṣalmış güneşle gökde aya

1813 Cemālüñ māhı olmış miṣl-i bedr ay
Yüzüñden dūr didüm çeşm-i bed-rāy

1814 Göñülde şevḳuñ oldı bir-iken yüz
Nire baḳsam görürdi yüzüñi göz

1815 O demden şevḳuñ odı bu deme dek
Yaḳardı sinemüzi ṭurmayup dek

1816 Bi-ḥamdi'llāh yine gördük yüzüñi
İşitdük cān gibi ṭatlu sözüñi

1817 Bu söyler diñler ammā küllī-i ḳavm
Degül efsāne bu kim getüre nevm

1818 Resūl ol ṭūṭī-i ḳuds-ı şeker-ḫā
Şeker-rīz oldı olmaġ ile gūyā

1819 İdüp her sözde daʿvet dīne tekrār
Dem-i teblīġde oldı şeker-bār

1820 Hezārān nükte Ḥaḳḳun birliginde
Beyān itdi ḳoyup yol dirliginde

1821 İdüben emr ü nehy aḥvālin iʿlām
Rubūbiyyet de ḳıldı ʿarż-ı aʿlām

1822 ʿİbādet itmeñ aṣnāma ki didi
Muṭiʿ-i derdümendi gör ne didi

1823 İyitdi yirmeñ anı yā Muḥammed
Neçündür Ḥaḳ dimişlerken eb u ced

1824 Buyurdı sırr-ı vaḥdet rāz-dārı
Ki büt didügüñüñ ne kār u bārı

1825 Demürden düzülür ya sīm ü zerden
Ya her bir çūb u ya ḳatı ḥacerden

1826 Bunuñ her biridür cins-i cemādāt
İnanur mı aña ehl-i saʿādāt

1827 Ne eyü idebilür ne ḫo yavuz
İnanmaḳ buña key bed eyü yavuz

1828 Muṭiʿ iyitdi bende birisi var
İşitmesün bu sözleriñi zinhār

1829 Atadan dedeye Allāhumuzdur
Nereye gitsevüz hem-rāhımuzdur

1830 Viren bu rızḳumuzı her şeb ü rūz
Bunuñla oluruz ṭāliʿ de feyrūz

333[a] 1831 Diyüben böyle ḳoynından çıḳardı
Öniñde ḳoyuban secdeye vardı

1832 Aġaçdan līkin aña ḳablanup zer
Muraṣṣaʿ eylemiş pür dürr-i gevher

1833 Ḥarīr üzre ḳoyup iʿzāz ile yüz
Geh urur pāyına geh yüzine yüz

1834 İyitdi yā Muḥammed varsa cānuñ
Bayaġı sözlere girsün zübānuñ

1835 Ḫalīl-i büt-şiken nesl-i Muḥammed
Tebessümle didi döndürmeyüp ḫad

فاذا كان كذَلِكَ وَاَنَّكَ رَايتَني اكسر معبودك هذا وَاجعَلُه قِطَعاً بَينَ يَدَيك فَيصَّح عِندك لَو كان ربّا لَمنع عَن نَفسِه فَلَم اَقدر اَن اَضِل لَه بسوءٍ لا اَنا وَلا اَحَدٌ[314]

1836 Çün oldı böyle maʿbūduñı senüñ
Öñiñde ṣıyayum k’ola yaḳīnüñ

1837 Ḫalāṣ ide eger Rab-ise özin
Vegerni bozabilem yüz ü gözün

1838 İyitdi yā Muḥammed dime böyle
Elüñden gelebilen işi söyle

[314] “Eğer böyle ise sen beni senin bu putunu kırarken görürsün. Onu önünde parçalarım. Eğer o bir Rabsa yeniden düzelir (kurtulur). Kendinden uzaklaştırır ve benim veya bir başkasının ona bir zarar vermeye gücü yetmez. ”

1839 Dilerse itmek içün ẕātuñı ḥaẕf
Yıḳuban gökleri yiri ide ḫasf

قالَ ع م يا مُطيع لا بَاس عَليك تَزعم اَنّه اِن هَممتُ بِه يفعَل ما بِي ما قُلتَ حل بيني[315]

1840 Resūl iyitdi yoḳ bundan saña beʾs
Ki eyle zuʿm idersin irmeyüp yeʾs

1841 Bütüñle ḳo beni sen daḫı ṭınma
Ne vech ile olur gör añа ṣınma

1842 Muṭīʿ iyitdi benden ḳanuñ āḫir
Benī Hāşim diler bu bellü ẓāhir

قال ع م يا مُطيع فَدَمي لَكَ حَلال لا اُطالبك به احد[316]

1843 Resūl-i Ḥaḳ buyurdı saña ḳanum
Ḥelāl olsun bütüñ alursa cānum

1844 Yahūdī Mesmeʿa kʾitmişidüñ ẕikr
Buñı diñlerdi alup kendüzin fikr

1845 Muṭīʿüñ ḳız ḳarındaşı Ẓaġīre
Olup vāḳıf bu güftār içre sırra

333[b] 1846 Muṭīʿa didi bu ceddüñ ilāhın
Ṣıdurma kend'elüñle gözle rāhın

1847 Didi dīvāne misin bunı kim ṣır
Bu-y-iken diledügi şaḫṣa nāṣır

1848 Murād oldur ki Aḥmed düşe mülzem
Cihāndan bu ṣanem ide anı kem

1849 Bu āvāze yine bāzāra irdi
İşiden cümle bāzār ehlin ırdı

1850 Büt ile var diyü Aḥmed cidāli
Dökilüp geldiler görmege ḥāli

[315] Peygamber (a.s.) şöyle dedi: "Bundan sana beis yok. Sen ki öyle inanırsın ye's etme, bırak, dediğin şekilde, bana ne yaparsa bırak yapsın. (Putla aramıza girme, ban bir şey yaparsa da sen üzülme.)"

[316] "Yâ Mutî', kanım sana helal olsun. Kimse onu senden talep etmez."

1851 Gelüp ādem ki hengāma ṭutuldı
Resūlüñ şarṭına şāhid ṭutuldı

1852 Muṭīʿ el ṣundı k’alup anı vire
Hemān-dem büt yüzin yıḳıldı yire

1853 Muṭīʿ nüñ de olup ḥāli mükedder
Ḫırıldamaġa başladı başup der

1854 Düşüben aġzına köpük yıġıldı
Didiler öldi gitdi uş boġuldı

1855 Muḥammed dād elüñden diyüben dād
Ġırīler birle ḳopdı āh u feryād

1856 Girüben ḳız ḳarnıdaşı fiġāna
Urup naḥun yüzin boyadı ḳana

1857 Ġuluv-i ḫalḳı görüp ol yahūdī
Ziyān ile daḫı añmadı sūdı

1858 Çıḳup bir yüksege çaġırdı ḳatı
Muḥammed ḳatline yüz firenti

1859 Kim öldürürse anı gelsün alsun
Nedür yüz daḫı daḫı ol tek ölsün

1860 Üşürdi başına ḫalḳı Resūlüñ
Yürüdi ādemi hep saġ u soluñ

1861 Buyurdı ḥażreti al geldiler ṣu
Oḳıyup bir duʿā ol verd-i ḫod-rū

1862 Luʿāb-ı ḳandini de ḳatdı ol āb
Ṣanasın oldı maḥża ʿayn-ı cüllāb

1863 Muṭīʿün sepdi yüzine hemān-dem
Yitişdi ṣūretine bīş eger kem

1864 Görinüp ʿavn-i ḥaḳla rūy-ı bihbūd
Dehānı birle burnından çıkup dūd

334[a] 1865 İkisinde görünmez itdi tütün
Ṣan od ṭutdı ol aralıġı bütün

1866 Taʿaccüb birle Bū Bekr eyle ḥāle
Döyüş virmeyüp itdi yazdı nāle

1867 Velī işitdi āvāz-ı Ḥabībī
Ki dir bunı o cān u dil ṭabībi

1868 Bütüñ ḥālin Muṭīʿ aç gözüñi gör
Mutīʿ-i emr-i Ḥaḳ ol yatmaġıl ṭur

1869 Ḫaber vir gördügüñi ḫalḳa yik-ser
Nedür ḥāl-i ṣanem tā kim göreler

1870 Gidüp dūd oldı bed-gūlar melāmet
Mutīʿi gördiler ṣaġ u selāmet

1871 İderler varı ḥayretle neẓāre
Ki ṭuş olduḳları yoḳ eyle kāra

1872 Mutīʿa didi ol kān-ı mürüvvet
Ki yaʿnī ḥażret-i ḫatm-i nübüvvet

يا مُطيع اَبشِر فَقد نَجَوتَ وَقَد رايت ما حَلَّ بِكَ وَما جَلَّ بَعدَكَ بِالمَردَةِ مِنَ التَّدمير وَالله عَلى كُلّ شئٍ قَديرٌ[317]

1873 Beşāret ḳıl ki irüp ʿavn-ı Sübḥān
Nice vech ile oldı kār-ı şeyṭān

1874 Gelüp didi Mutīʿa hemşīresi
Nedür ḥālüñ ḫaber vir bize de di

1875 İyitdi Ḥaḳḳa minnet ṣaġam işde
Dibiyle ḳalmadı bir müşkil işde

1876 Müsülmān oluban īmān getürdüm
Ḍalālet yükini dilden götürdüm

1877 Ayaġı üzre ṭurup didi derḥāl
Ki iy ḳavm-i ʿArab bilüñ nedür ḥāl

1878 Sebeb bu düşmeme ṣundum büte el
Ki diyem ḥażretine dimdi meh el

[317] "Yâ Mutî', müjdele ki sana ne olduğunu ve asilikle yok olmaktan Allah'ın yardımı ile kurtulduğunu gördün. Allah herşeye kadirdir."

1879 Hemān gördüm k’içinden çıḳdı bir cin
Gelüye urdı el k’ola yirüm sin

1880 Beni öldürmek içün eyleyüp ḫīz
Niçesi daḫı üşegeldiler tīz

1881 Sözi her birinüñ bu işidürven
Neye virdüñ bütüñi Aḥmede sen

1882 Ki ide üşedüben ḫalḳa rüsvāy
Getürelüm senüñ uş başuña vay

334[b] 1883 Resūle ḳaṣd k’itdüñüz görüp dūd
Bilürem ṣanduñuz yandum nite ʿūd

1884 Bilür misiz ki neydi ol tütün ya
K’urulmış gibi-idi urdı gūyā

1885 İyitdiler yoġ ammā bu ḳadar var
Ki ṣanduḳ sini kül itdi yaḳup nār

1886 Tütün burnuñla k’aġzından çıḳardı
Teessüf urdı ṣan bizi yaḳardı

1887 Didi görüñ Resūlüñ muʿcizātın
Nebī-yi Ḥaḳ bilüñ bī-şübhe ẕātın

1888 Ki cān-ı cinne ne işler getürdi
Bu müşkil işümi nice bitürdi

1889 Duʿā kim oḳuyup sepdi baña āb
Ṣanasın cinne ol ṣu oldı tīz āb

1890 Yitişüp her birine lerze-i teb
Ḳoyup elden beni kim ḳaçdılar hep

1891 Melekler irüp oddan ḥarbelerle
Serāser yaḳdılar ḍarb urmalarla

1892 Tütün çıḳmaḳlıġa bu-y-idi illet
İşidüp bunı bilsün cümle millet

1893 Diyüp böyle Resūli medḥe girdi
Muṭīʿa Ḥaḳ bu iḳbāli ki virdi

Naʿt

1894 İyitdi yā Muḥammed saña cānum
Fidā sensin benüm rūḥ u revānum

1895 Ne baḫtlu şu kim saña inandı
Şeker-güftārunuñ ḳandine ḳandı

1896 Vay aña k'eyledi ẕatuñı tekzīb
Cehennem içre ḳıldı yirini dib

Muraṣṣaʿ

1897 Beyānuñ berḳ-ı ḫātif gibi cārī
Kelāmuñ subḥ-ı ṣādıḳ gibi sārī

1898 Bi-ḥamdi'llāh ki sen ḫayrü'l-enāma
Yitişüp geçdi işimüz tamāma

1899 Ḫudā ḳılmış seni ʿayn-ı hidāyet
Ḳulāvuzlar şuña ideʿ ināyet

1900 Cemālüñi idüp mihr-i cihān-tāb
Yaratmış ḳudretinden Rabb-i erbāb

1901 Dü kevnüñ naḳdini ḫalḳ-ı cihāna
Hüda virmiş ʿaceb bu rāyigāna

335[a] 1902 Ṭufeyli emrüñ idüp ins ü cānı
Nasīb itmiş mü'ebbed kāmurānı

1903 Virüp ḳalb-i selīm ü ṭabʿ-ı mevzūn
Sözüñ silkini ḳılmış dürr-i meknūn

1904 İdinmiş şāhid-i Ḥaḳḳa vesīle
Ki ʿuşşāḳuñ gözi yaşını sile

1905 Yüzin düşmişlere feryād-resçün
Özine maẓhar itmiş ẕāt-ı Bīçün

1906 Beyābān-ı ḍalāletden ḫalāsa
Delīl ü rehber itmiş ʿām u ḫāsa

1907 Şeb-i tārīk-i şirke māh-ı tābān
Yüzüñ şemʿini ḳılmış sırr-ı Sübḥān

1908 Diyüp böyle ayaġına urup yüz
Sürüp yüz şevḳ ile yüz yüz yüz ü göz

1909 Ṭurup götürdi engüşt-i şehādet
Ḥaḳuñ birligine ḳıldı şehādet

1910 Resūle iʿtirāf itmekle ṣad-bār
Şehādet lafẓını yād itdi tekrār

1911 Yahūdī Mesmeʿa gözlerdi bunı
Żarūrī muʿcizüñ oldı zebūnı

1912 Yitişüp aña da tevfīḳ-i Yezdān
Gelüp yüz cān ile oldı müsülmān

1913 Cenābına muṭīʿ itdi yine
Bi-ḥamdi'llāh ki girdüm ben bu dīne

1914 Ṣanemdeki cevāhir birle altun
Niçe olurdı iy ẓāt-ı hümāyun

1915 İyitdi ḥażreti de it ṭasadduḳ
Faḳīr-i ḳavmüñe aç u eger ṭoḳ

1916 Diyüp ber-çeşm ḳıldı pāre pāre
ʿAṭā itdi dinilen gibi vara

1917 Dönüp didi ki iy ḳavm-i nigū-kār
Bi-ḥamdi'llāh ki pür-sūd oldı bāzār

1918 Virüp dil naḳdin ālū vü uluñuz
Ḫırīdār-ı metāʿ-ı dīn oluñuz

1919 Aluñ bu ḳıymetī-i bī-bahāyı
Buñunçün kimse ḫod añmaz bahāyı

1920 Alınsa bir söz ile heşt-cennet
Degül mi sākit olmaḳ ʿayn-ı cinnet

335[b] 1921 ʿAyān oldı çü Tañrı didügümüz
Ne-imiş kimüñ-imiş yidügümüz

1922 Diyince böyle kendü aḳrıbāsı
Ya pencāh u ya ṣad yāḫod ikisi

1923 Bölük ile gelüben girdi dīne
Bugün gör n’oldı ḫod bellüydi di ne

1924 ʿArab ḳavmi içine düşdi bu çav
Bu oldı ḫalḳ içinde söz eger ṣav

1925 Bilüp ḳavm ile erkān-ı ṣalātı
Mutīʿun ḫod eyerlenmişdi atı

1926 Didi iy ṣadr-ı bedr-i her dü gītī
Bu şükre kim unutdum tīt ü mīti

1927 Sepüb itmeklig ile tīr-bārān
Urayum münkirüñe tīġ-ı bürrān

1928 Resūl iyitdi vaḳti var anuñ da
Olanı dönderigörgil yanuñda

1929 Livā-yı dīni şol demde ki dikem
Dirile ehl-i İslām bīş eger kem

1930 Ġazāya sen daḫı itmekle niyyet
Gelüp ḳavmüñle idesiz ḥamiyyet

1931 Dinüp böyle vidāʿ ile ki göçdi
Cenābı seyr ile andan ki geçdi

1932 Benī Cendaʿ ḳabīlesine yitdi
Gül-i sūrī ṣan ol arada bitdi

1933 Ekābirden Mülāvim adlu bir er
Döger bir ʿabdi ne göz dir ne ḫod ser

1934 Görinicek gözine rūy-ı Muḫtār
Didi ol ʿabd-i miskin-i dīl-fekār

1935 Ki iy ḫurşīd-ṭalʿat māh-manẓar
Ḥaḳ itmiş gün yüzüñi günden enver

1936 Bi-ḥamdi’llāh ki ṣaldı sini Sübḥān
Beni ḳurtar bu letden virmedin cān

1937 Baḳup gördi Mülāvim de Resūli

Cenābına yöneldi ḳodı ḳulı

قال ع م ايها الرجُل اُعف عن عَبدكَ يَعفو الله عنك واَمسح لَه يَمسحُ الله لَكَ وتَجاوَز عن ذنبه فَقال وسمعاً وَطاغةً[318]

	1938	Resūl iyitdi ʿafv it bunı tā kim Seni ʿafv ide ins ü cāna ḥākim
336[a]	1939	Mülāvim didi olsun ber-ser ü çeşm Egerçi itmiş idüm buna key ḫışm
	1940	Buyuruñ ben daḫı ḳavmümle el-ān Yitişüp size olalum müsülmān
	1941	Diyüp ḫoş gül-bün-i gül-zār-ı *faṣbir*[319] Revān oldı süvāre çün biraz yir
	1942	Lete çeḳdi Mülāvim yine ʿabdi Diyüp ider misin böyle daḫı di
	1943	Yitüp cānına ḍarb-ı merd-i bī-dīn Resūle çaġıruban ʿabd-i miskīn
	1944	Hezār iñildü-y-ile didi Aḥmed Bi-ḥaḳḳ-ı pertev-i nūr-ı Muḥammed
	1945	Ḫalāṣ it bini bu ẓālim elinden Vegerni cān revān oldı ilinden
	1946	Dönüp didi Resūl aña ki iy er Neçün oldı bu miskīn buña maẓhar
	1947	Ki dögmekle söyünmez ḫışmıñ odı Ḳomış bir yañaya ḥürmetle udı
	1948	İyitdi yā Muḥammed buña sen ṣor Ki neyçün oldı bu vech ile maḳhūr
	1949	Cenābı ʿabde didi kim nedür ḥāl

[318] Peygamber (a.s) şöyle buyurdu: "Ey adam köleni affet. Allah da seni affetsin. Allah seni nasıl temize çıkarıyorsa sen de onu temize çıkar. Onun kusurunu görmezden gel." Dedi ki: "Baş üstüne."

[319] "Sabret" anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 54.

Ki ḳıldı ḳāmetüñi ḳahr eli dāl

1950 İyitdi iy nihāl-i *ḳum fe enzir*[320]
Yürek żaʿf ile ditrer gerçi dir dir

1951 Degül maḫfī żamīr-i pāke ẓāhir
Diyeyüm mācerāyı evvel āḫir

1952 Meger bir yirde gördüm üşüben il
Oḳur bir rāhib-i ṣad-sāle İncīl

1953 Cenābuñ añılan yirde idüp cūş
Dürer döker ṭuranlar uruban ġūş

1954 Bunı dir kim rüsül ḫatm-i Muḥammed
Şudur kim vaṣfına yoḳdur anuñ ḥad

Naʿt

1955 Vücūd-ı pākīdür faḫr-i düʿālem
Anuñçün ẓāhir oldı ẕāt-ı ādem

1956 Cemīʿi yaradılmışuñ güzīni
Özidür nitek'edyān içre dīni

1957 Olupdur bāġ-ı iblāġa yüzi gül
Anuñçün yaradıldı cüzʾ eger kül

336[b] 1958 Ebu'l-ervāḥ özi ḫayru'l-beşerdür
Ayaġı toprağı iklīl-i serdür

1959 Aña virdügi ḳadri Ḥaḳ teʿālā
Ne virdi ne virür kimseye aṣlā

1960 Yüzinden bir varaḳdur ḥüsn-i Yūsuf
Yaradılmışda yoḳdur zātına küf[321]

1961 Olup şehler ġulāmı kām u nā-kām
İdiser muʿciz ile ʿālemi rām

1962 Bu gevherlere k'urdum gūş bir bir

[320] "Kalk ve uyar ." anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 95.
[321] Küf: Kelimenin aslı kifā: "benzer, eş" anlamında olup şair, vezin ve kafiye gereği bu şekilde imlâ etmiştir.

Dil ü cān içre mihrüñ eyledi yir

1963 Uçardı ḫāk-i pāküñ gözlerümde
Sen idün evvel āḫir sözlerümde

1964 Yitişdi semʿuma bugün bu āvāz
Ki geldi yümn ile ol maḫzen-i rāz

1965 Yüriyüp kendü bir yār ile ḫalvet
İder bāzār ehlin dīne daʿvet

1966 Zihī şol kim aña fermān-ber ola
Yönele Ḥaḳ söz ile ṭoġrı yola

1967 Yüzüñ görmeklige her kişi gitdi
Efendim çetre bini bekci itdi

1968 Egerçi ḳaldum oldı dil revāne
İver cān daḫı sen cān u cihāna

1969 Muṭīʿ içün birazdan k'oldı efġān
Yüzüñ görmege atdum ben daḫı cān

1970 Beni gitmege oldum menʿa ʿāciz
Bunı bildüm ki oldı ʿarż-ı muʿciz

1971 Varup iʿcāzı görüp müʿmin oldum
Gidüp teşvīş dilden itmez oldum

1972 Gelicek çetre āḫir döndürüp rū
Efendim geldi benden istedi ṣu

1973 Yoġ-idi bulmadum ciddiyle niçe
Anuñçündür ki diler ḳanum içe

1974 Meger şöyle ki ıssı-idi ol gün
Virürdi nār-ı dūzaḫdan ḫaber gün

1975 Mülāvim didi billāh yā Muḥammed
Bugünki günde ṣuya k'irmeye yed

1976 ʿAceb mi ḳanın içse bendesinüñ
Melāna buyurursın bende sinüñ

337[a] 1977 Revān ol baḫr-i muʿciz istedi āb

K’ide dil teşnesin muʿcizle sīr-āb

1978 Getürdiler varup ṣu nīm kāse
Ṣalup ol kāseyi bir ulu ṭasa

1979 Ḳodı ṣu içre el kāse pür oldı
Ne kāse ḥavż olan ṭası da ṭoldı

1980 Ṭaşup andan da ṣu başladı aḫar
Eḥibbā gürleyüp düşmen de baḳar

1981 Ki her engüşti oldı bir çeşme
Velī n’itsün ṣu inen gör çeşme

1982 Şekerden ṭatlu südden aḳ ṣovuḳ ṣu
Aḳar seylāb olup urdu yire rū

1983 Didi Bū Bekr yiter ṭaña ḳaluñ
Gelüñ ṭoyunca içün daḫı aluñ

1984 Hemān-dem teşne diller urdılar leb
Pür oldı her ṣu ḳonan ḳab lebāleb

1985 Kim irer diyü böyle feṯḥ-i bāba
Kimi ṭoldurdı ḳırba kim ḳırāba

1986 Binüt cinsine de hep virdiler mā
İliñi düşmenün ṣu oldı ammā

1987 Olıcaḳ ḫalḳ ol vech ile sīr-āb
Götürdi el ki ṭurdı ʿayn-ı cüllāb

1988 Dem-i āḫirde buyurdı Cenābı
Telef itmeñ ṣaḳınuñ siz bu ābı

1989 Devādur kendüsi mecmūʿı derde
Ticāret key ḫoş oldı bu sefer de

1990 Hezārān sır ḫod vardı bu ṣuda
Şu muʿciz daḫı var-idi bu ṣuda

1991 Ṭadı azmazdı ṭursa ḥaşre dek tā
Ya eksilür midi ılır mıdı ya

1992 Kim içse bir keret olunca bir derd
Yitişmezdi geçüp issiye ḫod serd

1993 Rivāyet itdügiçün böyle rāvī
Dinildi ḳalb-i pāk olmaḳla ḥāvī

1994 Alup ol ḳavm muʿciz suyunı hep
Gidildi k'işleri oldı mürettep

1995 Varup ṣaḳladılar yıllarla anı
Yine evvelki-idi her zamānı

337[b] 1996 Ne azdı ṭaʿmı ne eksildi ammā
Yine buzdan ṣovuḳ şerbet gibi mā

1997 Olup her derde ol ṣu ʿayn-ı tīmār
Bulurdı ṣıḥḥat andan gül-i bīmār

1998 Arab içinde ol ḳavm oldı meşḥūr
Gelürdi ḫaste ḳandansa dimez dūr

1999 Şifā irdügiçün her ḫaste cāna
Ṣan ivleri-idi bīmār-ḫāne

2000 O Ḥalīle olup ferḫande-aḥvāl
Bu minvāl üzre geçdi çün niçe sāl

2001 Meger ol ḳavme irdi bir ḫasāret
Ki ḳıldı leşker-i bigāne-ġāret

2002 Bile aldılar ol ṣudan niçe ḫām
Getürdi çünki bu devri ser-encām

2003 Didi ol ʿaskere serdār olan kes
Budur efsūn ṣuyı didükleri bes

2004 Deñedi gördi bir ḫoş-āb-ı ṣāfī
Velī bilmez k'olur her derde şāfī

2005 İyitdi kimse içeydi bu ṣudan
Göreydük ẓāhir olan ne buṣudan

2006 Kime dindi-y-ise olmadı ḳāyil
Anı çün gördi olmaz böyle ḳābil

2007 Ṭamaʿ düşüre şāyet diyü dāme

Hezār aḳçayla didi at ü cāme

2008 Bu ḳavli key żaʿīfü'l-ḥāl bir pīr
İşidüp göñli eyle ḳıldı tedbīr

2009 Didi evlā budur ol ṣudan āḫir
İçem ben ne olursa ola ẓāhir

2010 Ḫalāṣ olam bu pīrī vü elemden
Ki kemdür böyle dirlik ḫod ölümden

2011 Ki ne gözüm görer ne ṭutar endām
Bir olmışdur gözüme ṣubḥ eger şām

2012 Ölürsem cānum içün ola ol māl
Dirilürsem ola kim ḫoş ola ḥāl

2013 Vidāʿ idüp revān etbāʿı ile
Melik ḳatına vardı oġlı bile

2014 Melik Cendel-idi ol mīrüñ adı
Nesebde ʿālī-idi key nihādı

338[a] 2015 Ṣunulup içdi pīr ol şīşeden āb
Şu deñlü nūş itdi k'oldı sīr-āb

2016 Ki gördi bir ṣovuḳ şerbet gibi ṣu
Gülāb-āsā dimāġın ṭutdı ḫoş-bū

2017 İçince gör igen olmaḳla bīnā
Gidüben żaʿf-ı ten oldı tüvānā

2018 Bili ṭoġruldı geldi reng-i rūyı
Bulup ṣıḥḥat yitişdi her nigūyı

2019 Melik Cendel didi ḥālüñ ne iy pīr
Bize de n'olduġundan eyle taḳrīr

2020 Velī pirüñ sevinciyle zübānı
Ṭutuldı ʿayn-ı sūd olup ziyānı

2021 Diyüp remz ile çoḳdur size sözüm
Gözin gösterdi gördi diyü gözüm

2022 Hemān-dem ġulġule ḫalḳ içre düşdi
Taᶜ accüble gelen başına üşdi

2023 Dili k’açıldı pīrüñ oldı gūyā
İyitdiler ne ḥālüñ söylegil ya

2024 Didi pīr evvelā māhiyyet-i āb
Nice ṣu kendüsidür ᶜayn-ı cüllāb

2025 Kimesne içmemişdür böyle ṣuyı
Ki bu vech ile ola ṭaᶜm u būyı

2026 İkinci küllī-i emrāża dermān
ᶜAceb mi dinse buña āb-ı ḥayvān

2027 Gözüm gördi gidüp ḳalmadı aġı
Cüvān oldum yine tāze bayaġı

2028 Bilüm ṭoġruldı cismüm oldı ferbih
Cihanda ne ola bundan daḫı bih

2029 İşidüp didiler ḥayretle bu ṣu
Ger olsa siḥr ṣuyı ya nedür bu

2030 K’ola bunca kerāmet birle nefᶜi
Ḫuṣūṣā ẓāhir ola böyle defᶜi

2031 Benī Cendaᶜdan olunmışdı ṭutsaḳ
Ki ṣaḳlarlardı her birin olup ṣaḳ

2032 Getürdüp ṣordılar birinden aṣlın
Didi ol da serāser aṣl u faṣlın

2033 Beyān itdi Resūlüñ muᶜcizini
Ki ne ḳıldıydı ol ḫalḳuñ güzīni

338[b] 2034 Melik k’urdı serāser sözine semᶜ
Divşürdüp ol ṣuyı itdürdi hep cemᶜ

2035 Muᶜāvin Cendele bir kavm-i ᶜālī
Bilegelmişdi bildükde bu ḥāli

2036 İyitdi bu ṣudan bize de ḥiṣṣe
Diyüp yoḳ yitişüp endūh ü ġuṣṣa

2037 Düşüp fitne araya oldı ṣavaş
Başılup Cendel āḫir virdi çün baş

2038 Benī Cendaʿ ne kim var olup āzād
Virilüp ġāret olan oldılar ṣād

2039 Sebeb anda da ab-ı muʿciz oldı
Ki ḳurtulmaġa anlar Cendel öldi

2040 Yine geldük bir evelki kelāma
Ki varmamışdı söz daḫı tamāma

2041 Götürdükde Resūl ol kāseden dest
Eʿādinün yalımı oldı key pest

2042 Bu iʿcāzı göricek ḳavm-i mezkūr
Olup dil-teşneler sīr-āb u mesrūr

2043 Emīr ol ḳavme cennād-idi ol dem
Dirildiler ḳatına ṣād u ḫurrem

2044 Didiler Aḥmed-i Muḫtār içün siz
Ne dirsiz k'anuñ içün gelmişüz biz

2045 İyitdi iʿtiḳādı siz serāser
Begidüp dirmisiz aña peyamber

2046 Didiler ʿan-ṣamīmü'l-ḳalb vallāh
Peygamber virbimişdür dirüz Allāh

2047 Dönüp iyitdi ol da iy mih ü kih
Eyü dirsiz direm ben de biʿaynih

2048 Anuñ dīnine girmek igen āsān
Velī dir her getüren baña īmān

2049 Gerek kim ola aʿdāma muḳābil
Ḫod olmaz bu degülüz aña ḳābil

2050 Ki ehl-i ṣarḳ u ġarba biz serāser
ʿAdū olmaġ ile ḳurtaravuz ser

2051 Müsülmān olalum ammā neberde
Degülüz rāżı k'olavuz ḥazarda

2052 Çeküp leşker şu dem kim diñe aʿlām
Muṭīʿüz biz de ol dem emrine rām

339[a] 2053 Gelüp didiler aḥvāli Resūle
Resūl iyitdi olur ol da n'ola

2054 Hemān-dem küllisi olup müsülmān
Getürdiler Resūl öñinde īmān

2055 Ne-ise ögrenüp erkān u āyīn
Bu vech ile çün oldı işleri çīn

2056 Revān bu medḥe Bū Bekr itdi āġāz
Didi iy ʿandelīb-i gül-şen-i rāz

Naʿt

2057 Hidāyet virbidi ḫalḳa sini Ḥaḳ
Delīl-i Ḥaḳ vücūduñdur muḥaḳḳaḳ

2058 Olup mihr-i cemālüñ tābı lāyıḥ
Olur her dem ʿayān bürhān-ı vāżıḥ

2059 Ḍalāletden ḫalāṣa ḫās u ʿāmı
Ḫudā gönderdi sen ḫayre'l-enāmı

2060 Hezārān itmek ile muʿciz iẓhār
İdersin rāh-ı Ḥaḳḳı ḫalḳa işʿār

2061 Olur her barmaġun geh çeşme-i cān
Ki irmez ḫāṣiyetde āb-ı ḥayvān

2062 Çıḳar geh ayaġuñ ucıyla çeşme
Ki virür sebze-zārı nūr çeşme

2063 Olur ḳaṣdıyla bed-gūyuñ geh ebkem
K'urımaz hīç bir güftārdan dem

2064 ʿAdūnuñ geçmege güni yirine
Yitişür vaʿde-i Sübḥān yirine

2065 Tamām itdükde medḥin ol cemaʿāt
Vidāʿ itdiler ummaḳla şefaʿāt

2066 Yöneldi ḥażreti de menzile bāz
Yanınca bile hem Ṣıddīḳ-ı hem-rāz

2067 Cenābı didi giderken bu defʿa
Murād üzre uyar yoḳ k'ire nefʿa

2068 Varılmaduḳ daḫı yoḳ mı ḳabīle
K'iki gün ḳaldı ancaḳ bu sebīle

2069 Hele emr-i Ḥaḳ üzre varalum biz
Varur ḫod iş yirine giç eger tīz

2070 Yitişüp yümn ile menzilgehine
Ki vara irte devletle demine

2071 Egerçi ḥadd-i ḳārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

339[b] 2072 Gidüp şeb-revlik ile dün şehi çün
Felek sulṭānı k'irdi rūz-ı efzūn

2073 Emīr-i taḫtıgāh-ı *ḳabe ḳavseyn*
Seher Bū Bekr ile dikdi yola ʿayn

2074 ʿAlī-i Murtaża didi ki ben de
Rikābuñca giderven miṣl-i bende

2075 İyitd'ivüme düşer saña da kār
Daḫı girüdedür ḫod kār-ı beykār

2076 ʿAtīḳī birle sulṭān-ı dü ʿālem
Gidüp k'irildi ol bāzāra bā-hem

2077 İrildi ḳavm-i Kindetü'l-Mülūka
Ki her serdārı beñzerdi mülūka

2078 Şehāne ḫaymeler esbāb-ı bī-ḥad
Ġulām u esb ü üştür vaṣfa yoḳ ʿad

2079 Ulusı küllinüñ üç nām-dārı
Ki key her birinüñ vażʿ u vaḳārı

2080 Ḥubeyre vü Mecūs u Abżaġa ad
Dinürdi anlara olunıcaḳ yad

2081 Göricek bu ekābir ḥażretini
Oḳutdılar revān ḳavl-i metīni

2082 Cenābı varıcaḳ k’itdiler āgāz
Ki ḳarşu yüridiler çoġ eger az

2083 Saʿādetle yaḳın k’anlara vardı
Selām İslām ḳavli üzre virdi

2084 Sevüp her birinüñ bu güfti cānı
Begendi her birisi ol dem anı

2085 Selāmı anlaruñ ḥayyā küm-idi
Yāḫod ol dinmese nebbā küm-idi

2086 Geçildi ṣadra ʿizzetle hele yüz
Yüzi mihri temāşasında her göz

2087 Feṣāḥatle hezārān açdı aġzın
Kelāmuñ söyledi rengīn ü naġzın

2088 Didi sözde döküp dür Ḥaḳ teʿālā
Bize envāʿ-ı luṭfın ḳıldı iʿṭā

2089 İdüben şirk ile bühtāndan dūr
Şeyāṭīnüñ cenāḥın ḳıldı meksūr

2090 Beni gönderdi k’idem Ḥaḳḳa daʿvet
K’ire dīdār u cennet birle salvet

340[a] 2091 Bu elfāẓ-ı dürer-bāra urup gūş
Ṣanasın oldılar ol ḳavm medhūş

2092 Biri didi içinden götürüp ser
İşitdük biz seni ey yüzi enver

2093 Ki kimsin hem ḫaber kimden virürsin
Yürüyüp ḫalḳa Ḥaḳḳı bildürürsin

2094 Nesebde de ʿArab içre muʿayyen
Cemīʿisinden aʿlāsın bu rūşen

2095 Çekersin dembedem ʿālemde zaḥmet

Vücūduñdur cihāna ʿayn-ı raḥmet

2096 Peyamberler ṭarīḳi üzre her gāh
Yürüyüp gösterürsin gümrehe rāh

2097 Hezār olmaḳla bürhān ü delāyil
Yitişmez sırruña ʿaḳl-ı efāżıl

2098 Peyamberligüñe bir daḫı şāhid
Budur k'olmış-durur ḳavmüñ muʿānid

2099 Cenābuñdan cemīʿi dönderüp rū
Ki dir kimisi sāḥir kimi cādū

2100 Serāser enbiyāya ḳavmi inkār
İdüpdür her denī dimekle īn kār

2101 Gelüp gidelden İsmaʿīl ammā
ʿArab içre nebī gelmedi aṣlā

2102 Benī İsrāʾilde çoḳ geldi ẓāhir
Hemān ḳavmine-idi evvel āḫir

2103 Resūl iyitdi küll-i ins ü cāna
Nebī idüp Ḫudā ṣaldı cihāna

2104 Ki idem dīne daʿvet her birini
Olan müslim ala ḫuld-i berīni

2105 Getürüñ siz de īmān bellü bāyıḳ
K'olasız cennet ü dīdāra lāyıḳ

2106 Ṣafālar her ṭarafdan virüben yed
Cinān içinde olasız müʾebbed

2107 Didiler yā Muḥammed ādemī-zād
Ölüp ṭopraḳ k'olur ḫākin alur bād

2108 Giden bu vech ile nice dirilür
Ki dirsin hep ölen yine dirilür

2109 Behişt-i heşt olur cāy-ı müsülmān
Ḳalur dūzaḫda getürmeyen īmān

340[b] 2110 Yitişmez buña bizüm ʿaḳlumuz hīç
Ne yüzden kim ṭutavuz görinür pīç

2111 Resūl-i Ḥaḳ didi ben size işrāb
İdeyüm şöyle siñsün nitekim āb

2112 Miṯālin ideyüm ṣuretde iẓhār
Ki maʿnī yüzine olmaya inkār

2113 Hemān-dem şehd-āmīz ü şeker-rīz
Kelāma girüp itdi sözde engīz

2114 İyitdi ādem oġlın Ḥaḳ teʿālā
Ki ider ana raḥminde hüveydā

2115 Ḳarañu yirde yoḳken rūşenīden
Yaradup āb-ı nā-pāk-i menīden

2116 Pey ü reg birle cemʿ-i üstüḫᵛānı
Nice ider ki virür cisme cānı

2117 Ki olur ḥāṣıl andan ʿaḳl ü idrāk
K'ola anuñla ẓāhir pāk ü nā-pāk

2118 Ḥavās-ı ẓāhir ile bāṭına fer
Yitişür k'açılur her birine der

2119 Yoġ-iken aṣl u ferʿi var iden Ḥaḳ
Ṭaġıtsa yine cemʿ ider muḥaḳḳaḳ

2120 Heme ẕerrāt-ı ḫākin bād eger āb
Alup gider Ḥaḳ emriyle beher bāb

2121 Çıḳup gitmez cihāndan ḫod beher-ḥāl
Yine cemʿ olmaġa yitmez mi bu dāl

2122 Fenā ḫod rūḥa yoḳ var intiḳāli
Maḳām-ı aṣla k'ire ḫūb-ḥāli

2123 Biʿaynih yine āḫirde ider cemʿ
Müʾeyyed cism-idi ṣanmañ k'ola ḳamʿ

2124 Miṯāli rūy-ı ẓāhirde budur bes
Ki görüp añlar anı cümle-i kes

2125 Rebīʿ eyyāmına irdükde pāyān
K'ire bād-ı ḫazān-ı berg-rīzān

2126 Dökilüp berg aġaçdan gidüben şu
Dıraḫt-iken ṭutar çöp olmaġa rū

2127 Ḳurur gider nebātāt ile varı
Yine taḳrīr irürdükde bahārı

2128 Yitişüp emr-i Ḥaḳla külline cān
Bayaġı zeyn olur yine gülistān

341[a] 2129 İrer ḫāk-i siyehken murġ-ı zārı
Ḳılur gül ḳarşusına murġı zārī

2130 Eger yillerle kim ola zimistān
Ne gül biter ne zeyn olur gülistān

2131 Bahār olur sebeb külline rūşen
K'olur yine müzeyyen baġ u gül-şen

2132 Biʿaynih şöyle ḫāk olmışken ādem
Nesīm-i luṭf-ı Ḥaḳ urmaġ ile dem

2133 Bulur yine ḥayāt insān bayaġı
Siyāh ile olur yirinde aġı

2134 Ḥaḳḳuñ birligine şol k'ide iḳrār
Yitişür ravża-i ḫuld ile dīdār

2135 Dönüp ḳıldı cinān vaṣfın serāser
K'añıldı ḥūr u ġılmān u semen-ber

2136 Didiler fażl-ı ehl-i cennet Aḥmed
Nice olur k'irer ḫulde muḫalled

2137 Beyān itdi ne-ise şarṭ-ı İslām
Vużū-y-ile namāzı ḳıldı iʿlām

2138 Dönüben vaṣfın itdi ehl-i nārüñ
Beḳāsuzluġın añdı kār u bāruñ

2139 İyitdiler şu Tañrı kim Muḥammed
Ṭaparsın iyt ṣıfātı vaṣfını ʿad

2140 Şeker döküp göñül ṭūṭīsi yidi
Ṣıfātından ḫaber virdükde didi

2141 ʿAẕīmü'ş-şān Ḫudādur Kādir Allāh
Ki oldı ḳudret ile mihr eger māh

Tevḥīd

2142 Ḳadīm-i *lem-yezel*dür[322] Ferd ü Vāḥid
Kerīm ü Rāzıḳ u Ḥannān ü Mācid

2143 Bir Evveldür ki yoḳdur ibtidāsı
Bir Āḫirdür kim olmaz intihāsı

2144 Degüldür cevher ü cismü ʿaraż ol
Ki bu vech ile ʿaḳl aña bula yol

2145 Dü ḥarf ile yaratdı iki kevni
Biledür hep irer eşyāya ʿavnı

2146 Cemīʿi milk anuñ yoḳdur şerīki
Eḥaddur Ferd u Vāhid degül iki

2147 Münezzehdür mekān ile zamāndan
Nitekim cins-i insān ile cāndan

341[b] 2148 Muḥiṭ-i cüzʾ ü küldür ẕāt-ı pāki
Ġulāmıdur heme insān-ı ḫākī

2149 Kemāl-i hışmetinüñ yoḳ zevāli
Cemīʿ-i ḳalb ile var ittiṣāli

2150 Göñülden geçmedin maʿlūmıdur sır
ʿAlīm ü aʿlem oldur ʿālīmü's-sır

2151 Taḥarrükle sükūn vaṣfında olmaz
Taḥavvül yol Cenābına ki bulmaz

2152 Kelām ider urulmadın teneffüs
Revān emriyle olur küllü enfüs

2153 Cemīʿ-i ḫalḳ-ı ʿalem cümle birde
Suʾāl itse ne kim var külli yirde

2154 Söz içre dürlü dürlü olmaġa seyr

[322] "Yok olmadı." anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 111.

Dili her birinüñ de olsa bir ġayr

2155 Ḫaṭā-y-ile beyān idüp ṣevābın
Virür küllīsinüñ bir de cevābın

2156 Semīʿ oldur degül uzn ile ammā
Baṣīr oldur degül çeşm ile bīnā

2157 Olup her yüzde ẓāhir Ṣunʿ-ı Ṣānī
Kimesne olamaz emrine mānīʿ

2158 Degül ḥācet dilerse nefʿa ʿillet
Nitekim ḥācetinsüz żarr u zillet

2159 İder her kime isterse hidāyet
Ḍalāletde biʿaynih bī-ʿināyet

2160 Ḳażāsın dönderimez saʿy-ı bī-ḥad
Ne ḳadar cid k'ola cehd ile bī-ʿad

2161 Ṣorulmaz itdüginden kim ne-y-içün
Ki ṣıġmaz emr-i Bīçūna çerā çün

2162 Bu ṣuretden ki dökdi maʿnevī dür
Dür ile itdi gūş-ı cānların pür

2163 Cemīʿi ġarḳ-ı baḥr-ı ḥayret oldı
Ki vaḥdet birle terk-i keṯret oldı

2164 Mey-i vaḥdet ḳılup varını ser-mest
Ne yoḳ dinebilürdi aña ne hest

2165 Ḫum-ı dilde şarāb-ı ʿışḳ idüp cūş
Ṭaġıldı kār u bārı ʿaḳl eger hūş

2166 Ḫaber yoḳ neydüginden künh-i ẕātı
Elezdür cāndan şerḥ-i ṣıfātı

342[a] 2167 Göz anı gözlerübilmez ne gözler
Dil anı söylerübilmez ne söyler

2168 Dil olsa her ser-i mūda hezārān
Ṣıfāt-ı şerḥi olmaz virilüp cān

2169 Ne cān ile ide dil anı taḳrīr

Ḳalem evrāḳa şerḥin k’ide taḥrīr

2170 Ṣıfātından birine yıllar ile
Dürüşse iremez ʿaḳlı ʿaḳīle

2171 Ḳadīmi ḥādiṯ añlar mı kemāhī
Ḳalur evvel ḳademde seyr-i rāhı

2172 Ne deñlü ʿaḳl iderse tefekkür
Alur varduḳca ilerü taḥayyür

2173 Nice vezn idebilür baḥri ḳaṭre
Ki güftārı geçe dürc ile saṭra

2174 Ḳıyās ü vehm eliyle bu mesāyil
Olur mı ḥal k’ider efkārı müşkil

2175 Bu insānda ki var tafṣīl-i heykel
K’olupdur cān ile mecmūʿ mücmel

2176 Bilimez ḫod nedür kimse bu rūḥı
Ki feṯḥ olmadı ol sırruñ fütūḥı

2177 Ḫaber ẕātından aṣlā virmedi kes
Biʿaynih dür ṣıfātı şerḥ ide bes

2178 Yaratduġınuñ olduḳda bu ḥāli
Kimüñ var Yaradan da ḳıyl ü ḳāli

2179 Çün itmez kimse emr-i Ḫāliḳi derk
Yapışmaġıl bu olmaz ḳulpına berk

2180 Nice dilerse ider ḳudret iẓhār
Degüldür her birine lāzım işʿār

2181 Bu taṣvīrāt-ı insān iy Ḫudāvend
Ki olmadı biri birine mānend

2182 Kemāl-i ḳudretin itmez mi iʿlām
K’ola ʿaḳl-ı ʿaḳīle emrine rām

2183 Bir ol dimekle oldı bunca ʿālem
İçinde münderic hem ibni ādem

2184 Ḥayāt ile memāta Ḳādir oldur
Ne varsa bāṭın u hem ẓāhir oldur

2185 Ḳadīm-i *lem yezel*[323] Ḥaḳdur beher-ḥāl
Ḥudūṯına taġayyür ḥādiṯüñ dāl

342b 2186 Resūl ol maḫzen-i genc-i meʿāni
Ki itdi böyle ol ḳavme beyānı

2187 Hep olup sırr-ı tevhīd ile ebkem
Mecāli yoḳ birinüñ kim ura dem

2188 Nübüvvet heybeti dārū-yı bī-hūş
Ṣanasın ṣundı k'oldı varı medhūş

2189 Tebessümle Resūl iyitdi iy ḳavm
Nedür ḥayret ḫod almadı sizi nevm

2190 İyitdiler ki iy şemʿ-i hidāyet
Ki Ḥaḳ ḳılmış seni ʿayn-ı ʿināyet

2191 Iraḳdan işidürdük sini ammā
Ḳatuñda ḳatre-imiş yidi deryā

2192 Maʿārif gencine-y-mişsin ḫazīne
Saʿādetlü ḳuluñ olan kemīne

2193 Bi-ḥamdi'llāh yüzüñ mihrini gördük
İzüñ tozına yüzümüzi sürdük

2194 Dönüben Abżaġaya ṭutdılar rū
Ki sensin arada her yüzden ulu

2195 İşimüz müşkili olmaġ içün ḥal
Cenābı birle söyleş gel berü gel

2196 Cemīʿ isinden aʿlem-idi yaʿnī
Geçerdi içlerinde kān-ı maʿnī

2197 İyitdi zuʿmuñuz bu kim ben aña
Ġarīm olam ḳalasız sözde ṭaña

2198 Yitürmez ḫalḳ-ı şarḳ u ġarb aña söz

[323] "Yok olmadı." anlamında Arapça bir ibaredir. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 111.

ʿİnād itmek dileyen zī-ḳatı yüz

2199 Beni itdüñüz-ise iḫtiyār er
Ne dirsem dirmisiz ber-dīde vü ser

2200 Cemīʿi didiler semʿan ve ṭāʿa
Gice gümrāh gitmez mi şuʿāʿa

2201 Didi imdi iki işden birin biz
Gelüñüz ittifāḳı idelüm tīz

2202 Ṭutup sözini ḳavline uyalum
Bu bāṭıl dīni terk idüp ḳoyalum

2203 İdelüm vaʿde bir vaḳte gelinsün
Rikābınca gice gündüz olunsun

2204 Vegerni şimdi dīnine girelüm
Alup bile gidüp bir ḳız virelüm

343a 2205 Düzüben ḫayl ü ʿasker baġlayup bil
Yolında dürişelüm ay eger yıl

2206 İyitdiler senüñ ḳatuñda evlā
Bu ikinüñ ʿaceb ḳanḳısıdur ya

2207 Didi şimdi müsülmān olmadur iş
Ne dirse ḳoñ disün her bir bed-endīş

2208 Vefā ʿömr itmeye vaʿdeye şāyed
Ḍalāletle olup iş olına bed

2209 Diyüben böyle sākit oldı bir dem
Ki göre nice sözden urulur dem

2210 O ḳavm iki bölük başladı ola
Biri didi ki yoḳ birisi n'ola

2211 Göricek Abżaġa bu iḫtilāfı
Yüridi buña yine ḳalb-i ṣāfī

2212 Didi ḫod baña virüp iḫtiyārı
Didüñüz di ne-ise işle kārı

2213 Rücūʿ idüp yine bu dönme niçün

İrādet dest-i ʿilme virdüñüz çün

2214 Veger inkāruñuz varsa Resūle
Dileñ muʿciz olur ol daḫı n'ola

2215 Ola kim göricek iḳrār idesiz
Ġunūda baḫtuñuz bīdār idesiz

2216 Didiler yine sen luṭf it bunı da
Ki biz görevüz ol ne dirseñ ide

2217 İyitdi ḥāşe lillāh k'imtiḥāna
İdem ḳaṣd alup ol sözi zübāna

2218 Dil ü cāndan özine muʿterifven
Ne mümkin kim añam söz tecribeten

2219 Ḳoyup anı Mecūsa ṭutdılar yüz
Ki di sen Aḥmede söyle diyü söz

2220 Didi ol da maʿāẕaʾllāh bu kārı
İdem ben k'Abżaġa itmedi bārī

2221 Dönüp andan didiler yā Ḥubeyre
Ḫalaṣ it bizi sen gir bārī ḫayra

2222 Dile muʿciz ola kim ʿāciz ola
Gidile ḳanḳısısa ṭoġrı yola

2223 Ḥubeyr aḥmaḳlıġından didi ber-çeşm
Göründi Abżaġada ṣūret-i ḫışm

343b 2224 İyitdi gerçi itdüñ buña cürʾet
Ṣaḳın bāṭın yüzinden yinmeye let

2225 İşidüp geldi andan ol daḫı vaz
Ṭurur ḥayretde varı çoġ eger az

2226 İlerü meskenetle Abżaġa tīz
Varup didi eyā baḥr-i güher-rīz

2227 Şu kim sen ẕāt-ı pāke itdi bāver
İder ṭāliʿle iḳbāl aña yāver

2228 Dü ʿālemde ʿazīz olur mükerrem
Añılur ḳandasa ẕāt-ı muʿaẓẓam

2229 İnanmayan kişiye her ḫasāret
Yitişür ʿāḳıbet irüp ḥaḳāret

2230 İnanduḳ her sözüñe ḥāliya hep
Peyambersin muḥaḳḳaḳ saʿd-kevkeb

2231 Varup ḳavm ü ḳabīle birle yik-sān
Gelelüm ḫıdmetüñe atuban cān

2232 Bu vech ile Resūli itdi ḫoş-dil
Duʿā ḳıldı aña kevneyne ḥāsıl

2233 Mecūs u Ebżaġa ḥālī serāser
Resūl itdükde hicret söyleniser

2234 Vidāʿ idüp hele gitdiler ol dem
Cenābı daḫı döndi şād u ḫurrem

2235 Didi Ṣıddīḳa giderken ḳalan ḥay
Gelen yıl ola daʿvet ḳorısa Ḥayy

2236 Meger Ḥamza ol eyyām içre bīmār
Olup düşmiş-idi muhtāc-ı tīmār

2237 Göregeldi Cenābı ṭoġrı anı
Girüp gördi ki pür hep çevre yanı

2238 Gelüp ʿAbbās birle ḳarşu varı
Başı ucına geçdi şemʿ-vārī

2239 Duʿā idüp Resūle didi ʿAbbās
Ki iy çeşm-i çerāġ-ı cümle-i nās

2240 Neye yitişdi aḥvāl-i ḳabāyil
Olur da var gibi mi dīne māyil

2241 Cemāl-i ḫ[v]ānı küllin kim ṭuyurdı
Ḥabībullāh bunı diye buyurdı

وَما عَلى الرَّسولِ اِلاَّ البَلاغُ[324]

[324] "Resul için sadece tebliğ vardır."

344a 2242 Benüm daʿvetdür Allāhuñ hidāyet
Gelür dīne kime k’ide ʿināyet

2243 Biraz Bū Bekr olan mācerādan
Diyüp çün ḥażreti gitdi oradan

2244 Maḳāmına gelüp ol gice ārām
İdüp k’oldı seḥer gitdi dem-i şām

2245 Namāz-ı ṣubḥı aṣḥāb ile bā-hem
Ḳılup Baṭḥāya çıkdı şād u ḫurrem

2246 Ḳureyş ol gün meger olmış-idi cemʿ
Pür-idi güft u gūlar birle her semʿ

2247 Resūli görüben itdiler iʿzāz
Geçüp ṣadra k’oturdı ol ser-efrāz

2248 ʿUḳayl u Ṭālib ol bāzārdan bes
Birazdan geldiler bile niçe kes

2249 Didiler şimdi bāzār içre her dil
Añar Muḫtārı her kişi virüp dil

2250 Ḳoyup her kişi fikr-i rāh u bārı
Düşüpdür ġulġule ḫalḳ içre bārī

2251 Kim añar şevḳ ile yüz muʿcizātın
Kimi söyler ṣıfātın kimi ẕātın

2252 Kimisi mihr-i ruḫsārın ḳılur yād
Kimi vaṣfında ider medhe bünyād

2253 Bu kerre ṭutısar āfāḳı ṣıytı
Ṭolısar güft u gūsı birle gītī

2254 Ki varup her birisi bir diyāra
Diyerek artısar söz barı bara

2255 Yidi iḳlīm olup bu vech ile pür
Geliser hep gelen yıl bende vü ḫür

2256 Meger ol mekr ü ḥīle issi kāfer
Ki şeyṭān aña olmış-idi rehber

2257 Cehennem kelbi enḫas merdek-i dūn
Ki yaʿnī Bū Leheb merdūd u melʿūn

2258 Nihān diñlerdi her ne geçdise söz
Sürüp vardı Ebu Cehle ciger-sūz

2259 Özi gibi ḫabīṣe didi hey yār
Bizüm olmış içümüz ḳatı düşvār

2260 Ki ol mūr-ı żaʿīf oldı ḳavī mār
Daḫı zehrine tiryāḳ eylemez kār

344b 2261 Yetīm-iken cihān sulṭānı olmış
Cihānun cānı vü cānānı olmış

2262 Didi Bū Cehl ne oldı ḥikāyet
Ki sözüñde var engīz-i şikāyet

2263 İyitdi unudıldı şimdi aʿyān
Muḥammed söylenür her dilde el-ān

2264 Düşüp aʿyān içine ẕikr-i nāmı
Muḥib itdi özine ḫās u ʿāmı

2265 Anuñçün ġam yime didi Ebū Cehl
K'anuñ düzgününi bozmaḳ igen sehl

2266 Eger yıllar ile ḳaynatsa ol dīg
Ḳıluram ṣıyuban bir ṭaş ile rig

2267 O iki herze böyle mühmelātı
Diyüp söyler-iken arḳun ḳatı

2268 Resūlullāh da ṭavf-ı Ḳāʿbe içün
Yönelmişdi yitişdi yümn ile çün

2269 ʿUḳayl ü Ṭālib öñdin geldi gördi
Ḳulaġ ol iki dūn sözine urdı

2270 Görince anları Bū Cehl açup fem
Ṣaçıldı āteş aġzından urup dem

2271 Didi şol sāḥiri medḥ eyleyenler
N'iderlerdi göreydi söyleyenler

2272 Bir iki dimeyüp almaḳla cānın
İçerlerdi revān ṣu gibi ḳanın

2273 Ne deñlü yiler-ise küll-i demde
İderven seyrine evvel ḳademde

2274 Benem her ḳanda-ise başı bizi
Biz anı bilürüz ol daḫı bizi

2275 İşidüp bunı ol iki seḫun-ver
Didiler vech-i hezl ile her ebter

2276 Liḳā-yı naḥsüñe beñzer sözüñ de
Ne ḫayr özüñde var ne ḫod yüzüñde

2277 Yoġ idrāküñ işüñdür fikr-i bāṭıl
Tamām olur dinicek merd-i cāhil

2278 İderken Ḥaḳ teʿāla ḥażretin medḥ
Ne señsin sen k'idesin anları ḳadḥ

2279 Olur herkes sözi yüzine lāyıḳ
Yimez ḫod zāġ ẓāhir şehd-i fāyiḳ

345a 2280 Seg ü seg neçe labüdd şīre ürer
Uyulmaz cāhile zīrā söz urar

2281 Hem olur kūr u ker ʿālemde maʿzūr
Görür mi āfütābı şeb-pere kūr

2282 Velī virmez it anı mihre noḳṣān
ʿAlālādan ne alur māh-ı tābān

2283 Daḫı ṣabr u taḥammül vaḳtidür bes
K'uzadur böyle dil her merd-i nā-kes

2284 Başuñuz tīġa ṭuʿme olduġı dem
Göresiz kim nice seyl olına dem

2285 Bular bu sözde ammā ḥażret-i pāk
Gelüp ṭavf-ı Ḥarem ḳıldı feraḥ-nāk

2286 Dönüp aṣḥāb ile oldı revāne
Yitişdi yümn ile yüz ḫānedāna

2287 Ḍalālet ehline göstermede yol
Şeb ü rūz oldı yine işe meşġūl

2288 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāye-i Īşān ki der Bāzār-ı ʿUḳāẓa Müsülmān Şodend ve Reftend

2289 Güzīn-i ḫalḳ-ı ʿālem yaʿnī Muḫtār
Ḳabāyil çün kim itdi seyr-i bāzār

2290 Bed-endīş olmaġa ʿacz ile ʿāciz
Hezārān k'itdi anda ʿarż-ı muʿciz

2291 Dili Cehl itinüñ ṭutuldugı dem
Ki ḳaddin bükdi bār u ġüssa vü ġam

2292 Müsülmān bir yahūdī Ḥibrī k'oldı
Cihān içine ol āvāze ṭoldı

2293 Medīne içre k'anı her yahūdī
İşitdi sīl oldı eşki rūdı

2294 Nuġayl adlu bir ululları vardı
Dirilüp hep anuñ yanına vardı

2295 Ki içlerinde ulu rāhib-idi
Ne dirse varı aña ẓāhib-idi

2296 Resūlüñ saṭvetine idüben reşk
Añup ol Ḥibr ḥālin dökdiler eşk

2297 Didiler cinsümüzi cemʿ idüp hep
Bizüm gör ḳaydumuzı rūz eger şeb

345b 2298 Diyüp ber-ser revān cemʿ itdi varın
Divşürdi yanına aṣḥāb u yārin

2299 Velīkin meclis-i ḫāṣ itme fikri
Ḳomañ ġayrı dimekde dilde ẓikri

2300 Civārında velī bir merd-i pür-dil
Kimesne var-idi k'isterdi her dil

2301 Özine olmaġın yār u muṣāhib

Oḳurdı ṣoḥbete her gāh rāhib

2302 Ebu’l-Heysem dinilmişdi aña nām
Özine her hüner olmış-idi rām

2303 Çün ol bezme oḳımadılar anı
Didi var bunlaruñ sırr-ı nihānı

2304 Geçüp ṣanʿatları vü luʿb bāzı
Budur evlā ki bilem ben bu rāzı

2305 Diyüp bilmek bunı oldı baña farż
Varup hem ḥānesine eyledi ʿarż

2306 Didi ḫātunı anı bilmek āsān
Ki ne anlar ṭutalar ne nigeh-bān

2307 Ne deñlü k’anda ṣoḥbet idesiz siz
Varup hep revzeninden diñlerüz biz

2308 Ki ḳorlar ʿavdeti bilmez yirine
Velī bilmezler iş varur yirine

2309 Libās-ı zende gel bizümle bile
Degül ġam erlik içre olsa ḥīle

2310 Diyüp ḫoş eyle ḳıldı varduġı dem
Nuġaylı gördi bu sözden urur dem

2311 Ki iy ḳavm ol Muḥammed dinilen kes
K’olaldı şimdi daʿvetde-durur bes

2312 Bizüm ol düşmenümüzdür be-ġāyet
Muḥibbine cihānda yoḳ nihāyet

2313 Helāk itdi beni teşvīş-i fikret
Ki āḫir idiser bu şehre hicret

2314 İdiserdür bizi ẓāhir ḥaḳīr ol
Kimimüzi ḳırup kimin esīr ol

2315 Diyüp böyle derūndan eyledi āh
Döküp yaş beñzi oldı nitekim kāh

2316 Bir iki içlerinden merd-i ʿāḳıl
Didiler iy maʿārif birle kāmil

346a 2317 Ne dirsin ol rüsül ḫatmi peyamber
Özi midür ki söyler her seḫun-ver

2318 İyitdi kendüsidür şübhemüz yoḳ
Didiler var mı bürhān az eger çoḳ

2319 Didi var hüccetüm gün gibi rūşen
Size maḫfī degül ʿarż ideyüm ben

2320 Şu dem kim ḥażret-i Yaḥyāyı kāfir
Boġazladı k'işiden daḫı acır

2321 Giyerdi anda bir aḳ ṣūf cübbe
Ki ḳan aġlatdı ol dem ehl-i ḥubba

2322 Ṣaçılup her yirine miṣl-i efşān
Bulaşmış-idi aña cā-be-cā ḳan

2323 Tevāriḫ ehli sözde dür ḳılup ḫarc
Dimişlerdür bu vech ile idüp derc

2324 Muḥammed atası ʿAbdullāh āḫir
Olıcaḳ nūr-ı Aḥmed birle ẓāhir

2325 O cübbe [anda] olan ḳurumış ḫūn
Yaşarup yine olmaḳla diger-gūn

2326 Olısar her yirinden ḳan çekīde
Muʿāyene göriser anı dīde

2327 Rüsül ḫatmi Muḥammed geldügi dem
Ne nem ḳalsa gerek anda ne ḫod dem

2328 Bayaġı pāk ü pākīze olup aḳ
Ḳılısar ʿibret ehli ṭāḳatin ṭāḳ

2329 Benüm ḳatumdadur ol cübbe bi'l-fiʿl
Görelüm şimdiki demde nedür fiʿl

2330 Ṭoġıcaḳ atası ʿAbdullāh anuñ
Dinilen gibi oldı ḥāli ḳanuñ

2331 Sefīd olmışsa şimdi ẕikr olan dem

Cihān içine düşmişdür ol āteş[325]

2332 Getürüñ diyü şol şunduġı derḥāl
Buyurdı tā ki görile nedür ḥāl

2333 Diyince itdiler emr özde ḥāżır
Deñer hep göz diküp olmaḳla nāẓır

2334 Büyük küççük görüp k'aña baḳardı
Açup ṣanduġı bir kīse çıḳardı

2335 Alup mührin ki kīse aġzın açdı
Ṣanasın gövdesinden cānı ḳaçdı

346[b] 2336 Çıḳarup gördiler kāfura beñzer
Ne ḳan var ne ḫo yaşarmış k'ola ter

2337 Ṭurıgeldi Nuġayl alup eline
Ki tā kim muʿciz-i Aḥmed biline

2338 Didi görüñ ki nedür muʿcizātı
Bilinür bundan anuñ ḥadd-i ẕātı

2339 Dir-iken bunı gördiler iki saṭr
Yazılmış sīnede olmış ḫaṭṭ-ı ṣadr

لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ مُحَمَّدٌ رَسولُ الله[326]

2340 Nuġayl aġlayu başladı hemān zār
Degül maʿnī-i ḫaṭdan kes ḫaberdār

2341 Didi devrümüz oldı bizüm āḫir
Ki ol-imiş gelen dünyāya ẓāhir

2342 Daḫı yoḳ ceddümüzde hīç bir sūd
Ziyāna vardı iş ne rūy-ı bihbūd

2343 Gidüben dīnümüzüñ iʿtibārı

[325] Bu beyitte kafiye yoktur.
[326] Kelime-i tevhid.

İşümüz oldı her dem āh u zārı

2344 Dönüp iyitdi ne ol ḫaṭṭa mażmūn
Hep aġlaşdılar olmaḳla ciger-ḫūn

2345 İçinden biri didi ṣındu-y-ile
Kesüp ṣuya virilsün yā ḫo yile

2346 Didi rāhib n'ola anı da görüñ
Ki teʾs̱īri yoḳ ayruḳ zār u zūruñ

2347 Şehādet lafẓını andan o bī-dīn
Kesüp didi ki olduḳ veh ki bir dīn

2348 Nuġayl alup eline örü ṭurdı
Yazılmış bu kez arḳasında gördi

2349 Yine aġlayu gösterüp didi o
Ḳara yazu-durur başumuza bu

2350 Kesilsün bu da diyince mih ü kih
Hemān-dem kesdi ol melʿūn biʿaynih

2351 Cemīʿisinüñ olup yalımı pest
Ḳarışdurdı Nuġayl urup yine dest

2352 İyitdi görüñ iy bernā vü nev-ḫaṭ
Ṭırāz olmış bu kez yiginde ol ḫaṭ

2353 Naẓar ḳılup yine hep dökdiler yaş
Didiler görmeyeydük biz bunı kaş

347a 2354 İyitdi rāhib iy yārān u iḫvān
Yitürmez kimse Ḥaḳ emrine noḳṣān

2355 Kelīmullāha Ḥaḳdan olmaġın ʿavn
Ziyān hīç irgürebilir mi Firʿavn

2356 Budur evlā ki yine cübbeyi biz
Ḳoyavuz yirine mühr uruban tīz

2357 İdevüz ulu Tevrātı temāşā
Ki ne dimiş görile Ḥaḳ teʿālā

2358 Dinüp ḫoş cübbeyi k’aldı eline
Bu geldi iḫtiyārın söz diline

2359 Ki görüñ Allāh Allāh sırrını bāz
Bütün olmış ne kesdiyse yine kaz

2360 Taʿaccüb birle yüz olmaḳla nālān
Ḳodı ṣanduġa ḥayretle hezārān

2361 Gözi yaşın yiñi ile ki sildi
Bu kez rāhib naẓar Tevrāta ḳıldı

2362 Resūlullāh añılduġı maḥalli
Bulup vaṣf itdi biñ ne yüz ü elli

2363 Şerīf adı k’anılduġına geldi
Diyüp zī-ḳudret issi Ḥaḳ da güldi

2364 İyitdiler tebessüm ne bu demde
Ḳalurken göz ciger ḳanıyla demde

2365 Didi billāh gelüñ görüñ ki ismi
Ne reng ile yazılmışdur ne ḳısmī

2366 Gelüben k’itdiler varı temāşā
Yazılmış gördiler ḳan ile gūyā

2367 Didiler kim nedür bu da ne ʿibret
Bu vech ile ki ḳılmış sırr-ı ḳudret

2368 İyitdi bu aña ider delālet
Ki Aḥmed tīġ ile ider risālet

2369 Meliklerden alısar taḫt u tācı
Geliser baʿżı-yı ḳavmüñ ḫarācı

2370 Olısar maġrib ü maşrıḳ ṭufeyli
Ṭutısar yiryüzini ṣaff u ḫayli

2371 Görüldi cübbede ol muʿcizātı
Bu Tevrāt içre ün naʿt u ṣıfātı

2372 Dilegi Ḥaḳ teʿālānuñ daḫı bu
Ki ṭuta cümle-i milket aña rū

347b 2373 Olup ḫalk-ı cihān ḥükminde yik-ser

Ṭuta hep yidi iḳlīmi serāser

2374 Viricek aña Bārī böyle iḳbāl
Ne gelür elden olunursa pā-māl

2375 Didiler luṭf it it bu derde tīmār
Vegerni olduḳ işde ʿayn-ı bīmār

2376 İyitdi bu-y-ise mercū seḫundan
Ki irişe elem ẕātına benden

2377 Muḥāl-i ʿaḳldur bu olmaz işdür
Ki her-dem ḥıfẓ-ı Ḥaḳ ẕātına işdür

2378 Cemīʿi ḫalḳ-ı ʿālem müttefiḳ ger
Murād idinseler k'aña ire żar

2379 İdimez kimse andan naḳṣ bir ḳıl
Muḥāl endīşedür bes fikr-i bāṭıl

2380 Olısarlar melekler ʿaskerinden
Ne ġam aña cihān şūr u şerinden

2381 İşide gelmişüzdür pīrümüzden
K'aña irmez ziyān tedbīrümüzden

2382 Didiler ʿām-imiş çün cümle inse
Biti yaz ḳandasa ebnā-yı cinse

2383 Ḫuşūṣā rāhib-i Ḳuds ile Şāma
Hemān-dem yaz ḳoma ṣubḥ ile şāma

2384 İyitdi fikr-i ṣāyib bu necāta
El urdı çün ḳalem birle devāta

2385 Ḳapuda ḳopdı bir diyüp işitme
Ḳonan derbān içinde gelme gitme

2386 Yahūdīler anı ṣalmaḳla yik-ser
Meger kim Ḳudsden gelmişdi bir er

2387 Ulusı küllisinüñ muḳtedāsı
Ḍalālet içre yaʿnī pīşuvāsı

2388 Keşişler içre key-idi nihādı
K’anuñ Reʾse’l-Ḥavālit-idi adı

2389 Gelen mektūb anuñ ḫaṭṭıyla-idi
Egerçi varı ʿilmi bile-idi

2390 Nuġayla kim ḫaber virdiler andan
Bilicek kimdür ol hem geldi ḳandan

2391 İyitdi gelsün içerü virüñ yol
Görelüm ne ḫaber kimden gelür ol

348[a] 2392 Alup iletdi derbān bī-teʾemmül
Var-idi içlerinde bu tefeʾʾül

2393 Ki ıraḳdan birisi gelse böyle
Dimedin daḫı vaṣf-ı ḥāli söyle

2394 Yalan gerçek ḫaber virürdi bārī
Ki ol sözle sevinürlerdi varı

2395 Girince ol gelende didi yārān
Size maʿlūmdur ḫod ḥāl-i devrān

2396 Hele şimdiki demde bu serencām
Velī bilmen ki neye yite encām

2397 Melik ḳayṣerle kisrī vü Necāşī
Birikdiler k’aradan çıḳa nāşī

2398 İşitdiler Ḥarem şehrinde bir kes
Nübüvvet daʿvisin ider-imiş bes

2399 Dir-imiş şimdiki edyāna bāṭıl
Olurmış kendüsi ḳavliyle ʿāmil

2400 İşidüp pādişahlar incinüp hep
İdüben ʿasker esbābın müretteb

2401 Yüridiler çeküp üstine leşker
Ümīd oldur ki olalar muẓaffer

2402 Yalandur bildiler ammā ṭutup yum
Sevindiler diyüp zī-Ḳayṣer-i Rūm

2403 Nuġayl aġlayu didi işüñ āḫir
Bilürem ben ne olacaġı ẓāhir

2404 İdiser tāc u taḫtı varı teslīm
Velī yaḳında ola diyüdür bīm

2405 Hele mektūbı açdı mührin alup
Oḳıyup ṣaldı baş ḥayretde ḳalup

2406 Yazılmış bu ki birgün niçe aḫbār
Benümçün Şāmdan geldiler iy yār

2407 Ki göreler maʿārifle neyüz tā
Kime yüz ʿālem içre biz de hem-tā

2408 Gideler Ḳudsiden idüp ziyāret
Degül maḳṣad k'ola ḳaṣd-ı ticāret

2409 Olundı anlar ile bir niçe gün
Ṣanasın ʿıyd u ḳadr-idi gün ü dün

2410 Gider oldılar itmekle yüz iʿzāz
Bile gönderdi çıḳduḳ iy ser-efrāz

348[b] 2411 Benümle daḫı vardı niçe ruhbān
Feṣāḥatde ki her biriydi Saḥbān[327]

2412 Geçildi kūh-ı Ṭūr anlarla bā-hem
İrildi baḥr-i Lūṭa ʿāḳıbet hem

2413 Temāşā iderek Ḥaḳ iḳtidārın
İderken seyr hep deryā kenārın

2414 Anı gördük ṭurur bir levḥ-i aḫżar
Yazılmış ḫūb-ḫaṭṭ ile bu yik-ser

لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ اَشِدَّاءُ [328]

[327] Saḥbān: Cahiliye devrinde Vâil kabilesi arasında doğdu ve yetişti. Hz. Peygamber zamanında müslüman olmuştur. Hem Cahiliye devrinde hem İslami dönemde hitabet, fesahat, belagatte çok meşhurdur. İsmail Durmuş-Mustafa Öz, Sahbân el-Vâilî, *DIA* XXXV, İstanbul 2008, s. 511.

[328] Kur'an, Fetih 48/29, Meali: "Muhammed Allah'ın elçisidir.Beraberinde bulunanlar da kafirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler.Onları rükuya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir.Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de

2415 Oḳıyup küllümüz olmaḳla maḥzūn
Döküldi yaş yirine dīdeden ḫūn

2416 Ki bildük ḥürmetümüz gitdi bir de
Yirümüz āteş oldı külli yirde

2417 Bizi gördi ki key ḥüzn odı yaḳdı
Birümüz üstine bir ṭaş bıraḳdı

2418 O ḍarb ile ne şındı ne gedildi
Ṭurur yine niçe k'eyle idildi

2419 Uşanmaz böyle gördük didük elçek
Diledük kim idevüz ḫaṭṭını ḥak

2420 Dürüşdük aña da iki o miḳdār
Ne ile ṭutduġ-ise ḳılmadı kār

2421 Bunı bildük ki ḫaṭṭı da yoyulmaz
O vech ile göze göz de ḳoyulmaz

2422 Götürüp itdiler deryāya perrān
Ki batup gitmek ile ola penhān

2423 Varup düşdügi yirde batmadı hem
Daḫı bedter helāk itdi bizi ġam

2424 Kenāra mevc ururaḳ kim getürdi
Yine ol atan er şunup götürdi

2425 İki kez daḫı atdı şuya pertāb
Getürdi yine mevc urmaġ ile āb

2426 ʿAyān olmaġa sırr-ı Muṣṭafāvī
Bunı bildük ki āyetdür semāvī

2427 Yirine varmaġ içün emr-i Sübḥān
Getürdi Aḥmed eyyāmını devrān

2428 Anuñçün oldı bunlar size iʿlām

---

hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kafirleri öfkelendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükafat vadetmiştir." Ve surenin devamı.

Ki anda da belürdi-ise aʿlām

349a 2429 Yazup bildüresiz sizler daḫı tā
Ki görevüz ne olmışdur hüveydā

2430 Yahūdīler ki bunı diñlediler
Bayaġı gibi biraz iñlediler

2431 İyitdiler Nuġayla ṣoñra varı
Ki bildür cübbe ḥālin sen de bārī

2432 Diyüp ḫoş başladı ilçiye bir bir
Serāser cübbe ḥālin ḳıldı taḳrīr

2433 Dönüp mevsimdeki iʿcāzını hep
Beyān ḫoş-vech ile ḳıldı mürettep

2434 Biraz vaṣf-ı cemīlinde idüp ʿad
Didi sulṭān-ı dü gītīdür Aḥmed

2435 Belāġatle feṣāḥat eyleyüp ḫarc
İdüp mektūba bu ẕikr olanı derc

2436 Gelen ilçiye virüp ḳıldı irsāl
Dönüp didi ki bildüñüz mi ne ḥāl

2437 Cenābınuñ biraz vaṣfını ḳıldı
Büyük küççük olan yanup yaḳıldı

2438 İyitdiler bu derde yine dermān
Olur senden vegerni virürüz cān

2439 Didi olmaz güneş balçıḳla penhān
Velīkin geldi ḳalbüme bu el-ān

2440 Ki Tevrāt içre bulam çok mesāyil
Yazup göndürem olmaḳlıġa māyil

2441 Yitişicek yine eyyām-ı mevsüm
Ki bāzār-ı ʿUkāẓa ide güm güm

2442 Ṣalam bir niçe gözi k’ola efṣaḥ
Diye her sözin işiden kişi ṣaḥ

2443 Muḥammedle varup düşe muʿārıż
Ki görmeye ʿaraḳ ḫacletle ʿārıż

2444 Sevindiler işidüp bu kelāmı
Feraḥla buldılar ẕevḳ-i tamāmı

2445 Didiler Aḥmed ümmīdür ne bilür
Mübāḥaṣe bizümle nice ḳılur

2446 Velī bilmezler anı k'evvel āḫir
Anuñdur ʿilm-i bāṭın birle ẓāhir

2447 Kilīd-i genc-i ġayb'-iken dili dil
Nedir gör ne ḥayāsuz merd-i cāhil

349[b] 2448 Muʿallim-iken aña ḥażret-i Ḥaḳ
Kelāmına ṭutam dir her denī daḳ

2449 Hele didiler āhir diñ giden kim
Ki biz fermān-berüz siz külle ḥākim

2450 Didi Naṣr u Nuṣayr ile ʿAṭiyye
Ki ʿirfān bunlara oldı ʿaṭiyye

2451 ʿAṣur u hem naʿīm ü hem ʿazīz est
Kez işān her yikeş ehl-i temīz est[329]

2452 Yidincisi ʿUḳayl olsa gerekdür
Ki her sözde firāsetle ṣaçar dür

2453 Didiler ḳanduruñ dimekle ḳanda
Ki ne olsa gerek mebḥaṣda anda

2454 Beyān itmekle bir bir ḳıldı taḳrīr
Bedīʿ ol kim hemān-dem itdi taḥrīr

2455 Bu yoġ endīşe ile düşmegin şād
Serāser oldılar hep ġamdan āzād

2456 Nuġayl iyitdi bu pinhān rāzı[330]
Göñülde ṣaḳlañuz nite[ki] cānı

[329] Adet ve geleneğe bağlı bilgileri bilmek isteyen ve nimete ulaşmış ve yüceltilmiş kimselerdir. Onlardan her biri temiz insanlardır.

[330] Pinhān rāzı: Bu ifade metinde "rāz-ı pinhānı" şeklinde imlâ edilmiş olmakla beraber vezin gereği takdim tehir yapılmıştır.

2457 Ṭaġıldılar tesellī birle varı
Göründi yaʿnī rūy-ı kām-kārı

2458 Ebū'l-Heyṣem ne-ise bilüp esrār
Resūlüñ ʿışḳı ḳıldı cānına kār

2459 Biline dīn ḳuşāġın baġladı berk
Ṭarīḳ-i şirk ü küfri eyledi terk

2460 Gelüp ġusl itdi ivinde hemān-dem
Daḫı ālūdelikden urmadı dem

2461 Dilinden gitmeyüp nām-ı Muḥammed
Demādem virdi-idi ẕikr-i Aḥmed

2462 Gezüp isterdi mevsime varanı
Bulup tā ḥażreti yüzin göreni

2463 Ḳılup teftīş olan muʿcizātı
Ṣorardı neydügin ẕāt u ṣıfātı

2464 Meger kim bir cemāʿat geldi bir gün
Getürdiler Medīne şehrine ün

2465 Ebu'l-Heyṣem varup buluşdı derḥāl
Didi ḳandan gelürsiz nitedür ḥāl

2466 Kim ola mevsime sizden varan kes
Murādum ol-durur bu gelmeden bes

350[a] 2467 İçinden bir ʿArab didi ki ben de
Varupven bu mübārek yılda anda

2468 Didi luṭfuñdan ol gel baña mihmān
Sözüm var saña ṣormaḳlıġa penhān

2469 Diyüp ḫoş k'aldı gitdi raḫt-ı bārın
Bitürdi her ne-ise külli kārın

2470 Resūlüñ ḥīlesinden açdı çün der
Beyān idüp ʿArab daḫı serāser

2471 Yikāyik muʿcizātın eyledi ʿad

Ṣıfāt u ẕātı vaṣfın ḳıldı bī-ḥad

2472 Didi sen ḥażretine virüben dil
Sevenden misin iy dānā-yı pür-dil

2473 İyitdi aña yüz cān ile ben de
Virendenem göñül olmaḳla bende

2474 Dil ü cāndan muḥibbem ġāyibāne
İrem mi bir kez ol cān-ı cihāna

2475 ʿArab daḫı didi ṣaḥḥā demüñe
Ki cān virür revān ʿİsā demüñe

2476 Yüzin görince olmaḳla müsülmān
Getürdüm ḥażretine ben de īmān

2477 İdüben ḥıfẓ-ı Ḳurʾān iki sūre
Dil ü cān irdi biñ dürlü sürūra

2478 Ebu'l-Heyṣem didi luṭf eyle buyur
Ġıdā-yı rūḥ birle cānı ṭoyur

2479 Felaḳla sūre-i Nāsı hemān-dem
Revān ṣu gibi oḳıdı açup fem

2480 Sevinüp cāndan ol da ḳıldı ezber
Vidāʿ idüp ki ḫoş-dil gitdi ol er

2481 Meh-i nev gibi dilde mihri her gün
Hezārān şevḳ ile olmaḳla efzūn

2482 Taḥammül ḳıldı mevsim vaḳtine dek
Yaraġ içreydi ammā ṭurmayup dek

2483 Çün irdi yine ol ferḫande-eyyām
Gidebaşladılar ḫāṣ u eger ʿām

2484 Meger vardı anuñ bir ʿammızādı
Nigū sīret kes-idi Esʿad adı

2485 Yoġ-idi gerçi ḥad māl u menāle
Hem olmışlardı ortaḳ cümle māla

350[b] 2486 Her işden her birisi-idi āgāh

Sefer nevbetce iderlerdi her gāh

2487 Velīkin Esʿada ber-vech-i ʿādet
Yitişmiş-idi ol mevsimde nevbet

2488 Varup Bū Heyşem idüp ʿözr iẓhār
Didi ben gideyüm bu kez de iy yār

2489 İnanmayup didi ʿillet ne Esʿad
Ne ḳılsun başladı Heyşem ideʿad

2490 Didi vallāh Resūl-i Mekkī ḥubbı
Dili aldı benem cāndan muḥibbi

2491 Dilerven ḥaşre dek ḳalmaya ḥasret
Vegerni öldürür fürḳatle ḥayret

2492 Murādum bu varup görüp cemālin
Temāşā itmek ile ḫadd ü ḫālin

2493 Ḥużūrında girem dīnine ben de
Ne dir şeh ola[yum] işinde bende

2494 Ki geçe ḫidmetinde ʿömr-i bāḳī
Helāk öñinde ide Ḥayy u Bāḳī

2495 Bunuñ köynükle sözi Esʿada kār
İdüp didi ki iy yār u vefā-dār

2496 Sözüñden ḳopdı bir ḥālet içümden
Ki bir dem geçmez-idi hīç içümden

2497 Mübārek vaṣfı kim yitişdi semʿe
Dil ü cān oldı pervāne o şemʿe

2498 Ne-ise varalum bile olalum
Yolında öl dinen yirde ölelüm

2499 Niçe gündür ki aʿyān bini ekzed
Ki gel var Mekkeye yime ġam-ı zed

2500 Tesellī göñlüñ olmaḳla kemāhı
Bizüm olsun dimekle ḫarc-ı rāhı

2501 Meger böyle olunmış fikr-i bāṭıl
Ki gide aradan olʿömre ḥāṣıl

2502 Ḳureyş ile idüben ittifāḳı
Yirine ilteler mekr ü nifāḳı

2503 Ben olmazıdum aña ḳāyil aṣlā
Ḫod-itmiş bizüm içün Ḥaḳ teʿālā

2504 Yüri sen işüñi gör ben de el-ān
Melikle söyleşeyüm ḫod virün cān

351[a] 2505 Sevinç ile ṭurup gitmekle teşvīş
Zihī oñmaġa yüz ṭutmaḳ didi iş

2506 Varup ḳaydında oldı şād u ḫurrem
Sürūr u behcet ile ḳalmadı ġam

2507 Bu cānibde ki yüz yümn ile Esʿad
Melik ḳatına k'irdi ʿarż ide ḫad

2508 Diyeydük vardı anda küll-i millet
Görince didiler erkān-ı devlet

2509 Ṣıma söz ḳıl ʿazīmet sensin elyāḳ
Bed-endīşüñ işüñe ṭutmasun daḳ

2510 Didi ber-ser sizüñdür ḥükm eger emr
Ḳuluñuzuz eger Zeyd ü eger ʿAmr

2511 Velī binümle gerek daḫı hem-rāh
Ki ḳalbe virmeye igende hem rāh

2512 İyitdiler ki Enes daḫı bile
Daḫı her kimi dirseñ sen de dile

2513 Didi olur-ise emr-i şehinşāh
Ebu'l-Heyṯem de erdür işden āgāh

2514 Getürdüp anı da k'oldı sipāriş
Yöneldiler murād üzre olup iş

2515 Ebü'l-Heyṯemle Esʿad iki serdār
Giderler şevḳ ile hem-rāz u sır-dār

2516 Velī Enesden ayru yād iderler

Ṣorıcaḳ ġayrı sözi ād iderler

2517 Varup çün ḳondılar Baṭhāya yārān
Ebū'l-Heyṣem yürüdi şehre penhān

2518 Murādı ḥażret-i Muḫtāra irmek
Görüp gün yüzini dīnine girmek

2519 Resūlullāh iyitdi yā ʿAlī gel
Ebü'l-Heyṣem gelür var anı al gel

2520 Çıḳınca ḥażreti uġraşu geldi
İyitdi gel Ebū'l-Heyṣem de güldi

2521 Deñedi gördi ol da bir cüvān-şīr
Ki olmaz dīde dīdārın görüp sīr

2522 Gażanfer-verziş ammā luṭf-kānı
Dil ü cāndan sever gören kes anı

2523 Ebu'l-Heyṣem didi iy gözüme nūr
Ki olsun gün yüzüñden çeşm-i bed dūr

351[b] 2524 Neden bildi kimem ben sen ʿAlī şān
Ki ben de şehre girişimdür el-ān

2525 İyitdi ol ki virdük ʿışḳına dil
Ki geldük şevḳ ile menzil-be-menzil

2526 Alup girdi dü ʿālem serverine
Ṣanasın irdi ol ḫuld-ı berīne

2527 Baḳup gördi ki bir meh günden enver
Yüzi nūrından olmış iv münevver

2528 Tecellī-i cemāli ḳıldı bī-hūş
Sevinç ile döküp eşk oldı medhūş

2529 Revān faḫr-i dü ʿālem maḫzen-i rāz
Alup luṭf ile ya ne ḳıldı iʿzāz

2530 İyitdi iki yoldaşuñ daḫı var
Velī Enes de Esʿad gibidür yār

2531 Ebu'l Heyṣem k'işidüp bildi ne ḥāl
Dili ṭutuldı oldı ebkem ü lāl

2532 Ṭabīb-i ḥāẕıḳ-ı cān luṭf ile ḫavş
İdüp buyurdı olmaġıl igen ġaş

2533 Nuġayl ile geçen ḥālātı bir bir
Beyān itdi döker ol eşki sir sir

2534 Yitişdi ẕevḳ-i rūḥāniye ammā
Güler göñli gözi dökse ne var mā

2535 Getürdi ṣıdḳ ile īmān hemān-dem
Ḫod olmışdı müsülmān ol hem ān dem

2536 Didi iy mihr-i enver yüzi ayı
Kim iʿlām eyledi bu mācerāyı

2537 İyitdi ḥażreti Bārī teʿālā
K'anuñdur dūzaḫ ile ḫuld u ḥūrā

2538 Duʿā idüp Ebu'l-Heyṣem temennāh
Didi luṭf it ḳuluña eyle hem-rāh

2539 Cenābı luṭf ile idüp işāret
İyitdi saña olsun bu beşāret

2540 Ki dünyāñ ile ʿuḳbāñ oldı maʿmūr
Senüñdür luṭf-ı Ḫaḳla cennet ü ḥūr

2541 Götürüp el duʿāya eyledi şād
Dil-i miskīni itdi ġamdan āzād

2542 Ṭutup ādāb ile yüz gitmege rū
Ki ṭurdı biñ teʾessüf birle örü

352[a] 2543 Düşer cān ṣohbetinden ayru yaʿnī
İder ol ṣūrete tebdīl-i maʿnī

2544 İyitdi Murtażā-y-içün ne ismi
Ki luṭf olmış şecāʿat birle ḳısmī

2545 Buyurdı kim ʿAlīdür ʿammızādum
Düşe taḫtında ḳayṣer eylese hüm

2546 Alup destūr kim oldı revāne
Ki varup diye ḥālin yār-ı cāna

2547 Meger irmiş Ḳureyşüñ semʿine ol
Ki ilçi geldi Yeṯribden ṭutup yol

2548 Dimeyüp ḳoñ bugün kim ola yarın
Alup gitmege ādem geldi varın

2549 Görürler kim şütur üç iki ādem
Didiler ḳanı ṣāhip buña hem-dem

2550 Düzem diyince Esʿad bir bahāne
Revān geldi gülerek ʿārifāne

2551 Görüşüp gitdiler ṭurup Ḳureyşe
Ki yaʿnī yüz ṣafālar birle ʿıyşa

2552 Yitişüp gördiler bir ulu maḥfil
Emīr-i meclis ol Bū Cehl-i cāhil

2553 Olunup merḥabā ṣunuldı mektūb
Alup Bū Cehl oḳuyup didi ḫūb

2554 Üçi bir ʿālī yire ḳonduruldı
Ḳonalġa ʿādet üzre göndürüldi

2555 Gidüp ḫalḳ olduġı dem-ḫāne ḫalvet
Olup peydā dil-i Esʿadda salvet

2556 Didi Bu'l-Heyṯeme n'itdüñ o kārı
Varup gördüñ mi serv-i gül-ʿizārı

2557 İyitdi Ḥaḳḳa minnet dīde pür-nūr
Olup yüz cān ile dil oldı mesrūr

2558 Geçen elfāẕ-ı şekker-bārı tekrār
İdüben ḳıldı cān-ı Esʿada kār

2559 Didi ḫoş bizden öñdin devlete sen
Yitişdüñ ḳaçan irem iyʿaceb ben

2560 İyitdi sen de gice olma ġāfil
K'olur bu devlet-i bīdāra ḥāṣıl

2561 Cihān aġyārdan olduḳda ḫālī
Nasīb ide saña da Ḥaḳ bu ḥāli

352[b] 2562 Kelām içreyken anlar geldi Enes
Hemān-dem diñdiler söze diyüp bes

2563 Didi ol daḫı iy hem-rāh u yārān
Arada görinür bir sırr-ı penhān

2564 Dökerken gevher idüp baḥr-i dil cūş
Beni gördükçe neyçün olma ḫāmūş

2565 Degülven arañuzda ben de nāşī
Ḳomışam rāzuñuz yolına başı

2566 Göñülden göñüle ḫod var-durur yol
Biriñüzem degülem ben daḫı gul

2567 Sizüñle bitmişemdür birlige ben
Hemān cān bir gibidür ġayrısa ten

2568 Var-iken āşināyıdan yolum ṣad
Ölüm yigdür k'olam bīgāneden ʿad

2569 Bunı didi çün Enes ibni Dāfiʿ
Ebu'l-Heyṣem daḫı olmadı dāfiʿ

2570 İyitdi ḥāl şöyle vallāh iy yār
Muḥammed ʿışḳı itmişdi bize kār

2571 Ol-idi söylenilen senden ayru
Ḳomamışdı göñülde fikri ḳayġu

2572 Bu gice ben varup īmān getürdüm
Göñülden zulmet-i küfri götürdüm

2573 Geçen güftārı añup evvel āḫir
Didi ḥālüñ olup sinüñde ẓāhir

2574 Ki ol da birüñüzdür itmeñüz bāk
İşidüp gitdi ġam oldum feraḥ-nāk

2575 İyitdi Enes olmış ḥayf baña
Ki varmadum senüñle ben de aña

2576 Ebu'l-Heyṣem didi bu gice nice
Varalum üçümüzde k'ola gice

2577 İyitdi ber-ser ü ber-çeşm-i rūşen
Ne direm ben bu luṭfı k'idesin sen

2578 Ḳureyş itmekde ol gün mihmānı
İver līk anlaruñ giceye cānı

2579 Gidüp mihr-i cihān-tāb oldı çün şeb
Göründi saḳf-ı nīlī üzre kevkeb

2580 Olup ġālib hevā-yı māh-manẓar
Ṭurup yirinden ol üç nīk-āḫter

353[a] 2581 Yürüdiler revān seyyāre-āsā
Ki görine göze māh-ı şeb-ārā

2582 Resūl-i mihr-ṭalʿat Murtażāyı
Ki yaʿnī ol güneş-ruḫ yüzi ayı

2583 Ṣalup dimişdi dünle şemʿ-i maḥfil
Geliyorurlar ol üç merd-i pür-dil

2584 Getür ḳatuma olmaḳla ḳulavuz
K'oları görmeyeler eyü yavuz

2585 Giderlerken Ebu'l-Heyŝem olup ser
Ṭuş oldı gözine nāgāh Ḥaydar

2586 İdüp ʿizzet hezārān didi yārān
Budur ol yār-ı Aḥmed şīr-i Yezdān

2587 Bilüp anlar da k'oldı merḥabālar
Yüridiler sürüp yüz yüz ṣafālar

2588 Olup rehber alup girmekle yola
İletdi sāḳi-i kevŝer Resūle

2589 El öpdiler revān Esʿadla Enes
Bile ʿAbbās-idi Ṭālib ile bes

2590 Olundı anlar ile de görüşme
Daḫı sözle olunmadın kirişme

2591 Hemān īmān getürdiler çöküp diz
Göñülde ġam diyen ḳalmadı hirgiz

2592 Baḳup didi Resūl el-ḥamdü’lillāh
Ki ḳılmış ara yirde ülfet Allāh

2593 Sizüñle dīn içinde oldı iḫvān
K’olasız siz daḫı enṣār u aʿvān

2594 Şeker yaġdurdı hem ṭatlu dilinden
Ki birinüñ de geçmezdi dilinden

2595 Dönüp anlarda didiler ki āḫir
Neye gelindi ḫod sizlere ẓāhir

2596 Resūl idüp tebessüm didi ġam yoḳ
Ki böyle fikr-i fāsid olunur çoḳ

2597 Döküp elfāẓ-ı şekker-bār ile ḳand
Hezārān luṭf birle eyledi pend

2598 Dü ʿālem devleti olmaḳla ḥāṣıl
Olundı ḥıfẓ-ı Ḳurʾān ile ḫoş-dil

2599 Ṣabāḥa dek ḥużūr ile sürüp zevḳ
Seḥer vaḳtinde kim gidildi pür-şevḳ

353[b] 2600 Güneş k’irdi duḥānuñ menziline
İletdiler Ḳureyşüñ maḥfiline

2601 Olurlar meşveretde yaʿnī bile
Nedür māfi’ż-żamīri kim ne bile

2602 İşidildi dinüp biçildi ölçüp
Velī bir söz yoḳ arada degir çöp

2603 Bunı bildiler ol üç ulu aṣḥāb
Ne ḳopmışsa ḥaseddendür beher bāb

2604 Resūl añılsa nāgāh kām u nā-kām
İder her bir denī dūn acı düşnām

2605 Ḥased odıyla yanup olmaġın kül
Unutmışlar nedür bülbül yāḫod gül

2606 Ol üçden ṣoḥbet-i cāndan düşüp dūr

Göñül göziyle cānda ḳalmamış nūr

2607 Ḍalālet birle buġż itmiş iḥāṭa
Ḳomamış yol ḥużūr ile neşāṭā

2608 Derūndan her biri İslāmına ṣad
Ḫudāya şükr idüp gösterdiler ḳad

2609 Ṭurup kim gitdiler irdi dem-i leyl
Çırāġ-ı bezm-i cāna itdiler meyl

2610 Varup yitişdiler şemʿ-i Ḫudāya
Ki yaʿnī pertev-i Ḥaḳ Muṣṭafāya

2611 Seḥer vaḳtine dek tā şevḳ ile yüz
Olundı nūra müstaġraḳ olup göz

2612 Olup taḥṣīl der-ḫor neyse dine
Olıcak irte dünki gibi yine

2613 Resūl emr itdi kim mevsimde tekrār
Saʿādetle buluşıla ne yik-bār

2614 Hem aña cehd ola kim ḳavm u aḳrān
Geline bile olmaḳla müsülmān

2615 Diyüp ber-çeşm-i cān u dīde-i dil
Yine dönmege kim baġlandı maḥmil

2616 Resūl-i Ḥaḳ duʿā itmekle yoldaş
Yöneldiler teʾessüfle döke yaş

2617 Cevāb-ı nāme de alındı ammā
Ṣuya virmek dilerler k'ebri de mā

2618 Ḳalup göz de ḫayāl-i rūy-ı Muḫtār
Göñülde fikr ü ẕikri dilde her bār

354[a] 2619 Añarlar geh ṣalābetle vücūdın
İderler ʿad gehī ḥilm ile cūdın

2620 Ki ḫoş īṯār iderdi maʿnevī dür
K'alurdı mīr ü müflis bende vü ḫür

2621 İderlerdi beyān geh muʿcizātın

Añarlardı gehī ẕāt u ṣıfātın

2622 Varup her demde yüz şevḳ ile böyle
Ne dindiyse dinüp her şöyle böyle

2623 Virilüp nāme döndürmek ile yüz
Varup emr-i Resūle dikdiler göz

2624 Olınup anlar ile iḫtilāṭ az
Gelindi imtizāc-ı ʿıyşdan vāz

2625 İdinüp daʿvet-i penhānı ʿādet
Dün ü gün Ḥaḳḳa itdiler ʿibādet

2626 Ḫudā tevfīḳi birle merd-i heftād
Getürüp dīn-i Ḥaḳḳa oldılar şād

2627 İki ʿavrat da heftād ile bile
Yaraġ içre ki gireler sebīle

2628 Ki yaʿnī irdiler mevsim demine
İverler sürmege yüz maḳdemine

Ḥikāyet-i Bāzār-ı ʿUkāẓa ki der Düvvüm Mevsim Şod

2629 Gel iy gevher-furūş-ı germ-bāzār
Dükān aç sen de miṯl-i ḫ^{v}āce ʿaṭṭār

2630 Meşām-ı ʿālem olmaġa muʿaṭṭar
Üleşdür rāyigāne müşk ü ʿanber

2631 İdingil çerḫ-i pīri ṭabla-gerdān
Ki ḫoş-būlarla ide böyle devrān

2632 Bozup bāzār-ı miski eyle kāsid
Ki bile niteligin ḫūn-ı fāsid

2633 Ṣınuban ḳıymet-i lüʾlüʾ-i lālā
Unuṭulsun ʿabīr-i ġāliye-sā

2634 Ḫıṭā vü Çīni ṭutsun nekhet-i ḫūb
Ḳatında ʿūd añılsun pāre-i çūb

2635 Ṣabā dellālı ṭavfınsuz cihānı
Ṭolansun beliñe (hep) ṣaḥn-ı cinānı

2636 Olup mecmūʿ-ı āfāḳ içre şöhre
Yitişsün göçe vü bāzār u şehre

354[b] 2637 Dükān u çārsū-yı dehr olup pür
Yükin ṭutsun bahāsuz ʿabd eger ḥür

2638 Ki yaʿnī söyle bāzār içre tekrār
Ne ḳıldı mevsim-i şānīde Muḫtār

2639 Çün oldı sāl-i şānī içre mevsim
Ṭurup sūḳ-ı ʿUkāẓa k'itdi güm güm

2640 Resūlüñ muʿcizi virmekle taʿẓīm
Dirildi ṣanki ḫalḳ-ı heft-iḳlīm

2641 Mübārek yüzini kim görmek ister
İzi tozına kim yüz sürmek ister

2642 Uram dir kim dür-i güftārına güş
Olam bir kimisi muʿcizle medhūş

2643 Dü ʿālem şāhı Aḥmed de seḥergāh
Ṭurup vardı ʿAtīḳ yine hem-rāh

2644 Görüp bir ḳavmi oldı aña māyil
Ki dinürdi [aña] Bekr übnü Vāyil

2645 Varup virdi selām aldılar anlar
Yüzinde ḳaldılar ḫayrān ṭuranlar

2646 Ebū Bekr anlar ile ṣoruşup ced
Suʾālile cevāb olundı bī-ḥad

2647 Dem-i āḫirde sulṭān-ı dü gītī
Ki ṭutdı ʿālemi iʿcāzı ṣıytı

2648 İdüben dīne daʿvet didi iy ḳavm
Ne biter ġaflet içre olmadan nevm

2649 Bilüben Ḥaḳḳı bir bini peyamber
Geçüñ bu dīn-i bāṭıldan çeküp ser

2650 Benümle bil baġlañ dīn yolına

Ki āḫir devlet-i ʿuḳbā bulına

2651 Didiler ḳavmüñi var evvel uydur
Ki kimi aḳrıbā vü kimi ṣoydur

2652 Düşüpdür küll-i ʿArāb içre ġavġā
Bu dīn içün ki sen itdüñ hüveydā

2653 Ṭuran kim ḫalḳ-ı şarḳ u ġarba ḳarşu
Degüldür olur iş var Aḥmede bu

2654 Çün ol ḳavm uymadı ḳavl-i nigūya
Cenābı yürüdi bunı oḳuya

مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا[331]

355[a] 2655 Ḳabīlenüñ birine de biʿaynih
Varıldı söze uymadı mih ü kih

2656 O gün el-ḳıṣṣa gezildi niçe ḥay
Ḍalāletden ḫalāṣ olmadı bir şey

2657 Velī irdükde vaḳt-i ʿaṣr-ı feyrūz
Ki maḥżā kendüsidür āḫir-i rūz

2658 Iraḳdan gördiler bir ulu cumhūr
Ṭurur vardılar aña dimeyüp dūr

2659 Selām ile varup indiler anda
Dinilmedin ki kimsiz ʿazm ḳanda

2660 Olup elfāẓ-ı ter birle dürer-bār
Söze girdi Resūl-i naġz-güftār

2661 Ḥaḳuñ birligin añdı kendü ẕātın
Hezārān ʿarż idüp Bārī ṣıfātın

2662 İdüben dīne daʿvet Ḥaḳ kelāmın
Oḳıdı yād idüp dāre’s-selāmın

[331] Kur’an, Kehf 18 /17, Meali: “(Resulüm! Orada bulunsaydın) güneşi görürdün: Doğduğu zaman mağralarının sağına meyleder; batarken de sol taraftan onlara isabet etmeden geçerdi. (Böylece) onlar (güneş ışığından rahatsız olmaksızın) mağaranın bir köşesinde (uyurlardı.) İşte bu, Allah’ın ayetlerindendir. Allah kime hidayet ederse, işte o, hakka ulaşmıştır, kimi de hidayetten mahrum ederse artık onu doğruya yöneltecek bir dost bulamazsın.”

2663 Ḳulaġ urdılar idüp varı taʿ ẓīm
Çün olundı meʿ āni ḳısmı tefhīm

2664 Ṭaparlardı velī aṣnāma varı
K’olardı Esḫarucuñ nām-dārı

2665 Ḳabīleydi be-nām anlar da ammā
Yahūdīyle çoġ iderlerdi ġavġā

2666 Yahūdī daḫı dirdi ivmek āḫir
K’olısar Aḥmed-i Mürsel ḫo ẓāhir

2667 Velī ehl-i Medīneydi serāser
Umarlardı gele anda peyamber

2668 Ṭutuban Hind ü Sind ü Mısr u Şāmı
Olur bes ḳayṣer u kisrī ġulāmı

2669 Girüp dīnine olmaġ ile hem-dem
Dökelüm sizden ol dem tīġ ile dem

2670 Alup ol ḳavmi bu sözle taḥayyür
İderlerdi müdām anı tefekkür

2671 Görince ḥażretini oluban şād
Yahūdīler sözini itdiler yād

2672 Didiler birbirine şād u ḫandān
Yik ol k’öndin biz olavuz müsülmān

2673 Diyüben böyle hep īmān getürdi
Derūndan ẓulmet-i şirki götürdi

355[b] 2674 Ne-ise ögrenüp erkān u āyīn
Cemīʿ i işleri olmaġ ile çīn

2675 Alup destūr k’oldılar revāne
Varup vird itdiler medḥin zübāne

2676 Yikāyik daʿ vete olmaḳla meşġūl
İgen çok kimseye gösterdiler yol

2677 Yine geldük Ebu’l-Heyṣem sözine
Ki ne dinmişdi ol üçüñ özine

2678 Dem-i mevsimde vaṣl olmışdı maʿhūd
Yitişdi on iki olmaḳla maʿdūd

2679 Revān yidisi daḫı dīne girüp
Göñül yüz cān ile mihrine virüp

2680 Namāz erkānı ile ḥıfẓ-ı Ḳurʾān
Olup ḥāṣıl serāser şād u ḫandān

2681 Resūlullāh ile beyʿat ḳılındı
Medīnede varup kim otrulundı

2682 İmām içün Resūle şaldılar kes
Cemāʿat olana lāzım-durur bes

2683 Mesācid olmaġa mecmūʿ-ı deyri
Cenābı şaldı Muṣʿab bin ʿUmeyri

2684 Anuñ ardınca şaldı ʿĀmiri de
Ki dīne gire ġayru sāhiri de

2685 Medīne şehrine kim vardı Muṣʿab
Sevindiler görüp enṣār anı hep

2686 Ḫoş-āvāz ile Ḳurʾān oḳısa ger
Diyeydük kim erirdi seng ü mermer

2687 Oḳurdı ṣubḥa dek başlasa şebden
Laḳab Muḳrī ḳodılar ol sebebden

2688 Olup az demde çoḳlar dīne rāġıb
Sehel vaḳt içre ḳırḳ oldı muṣāḥib

2689 Çevürdi ḥavlı-yı ḫūb ehl-i dīne
Ki oldı mescid ol cā müʾminīne

2690 Edā evḳāt-ı ḫamse anda olup
Ḳılurlardı ṣafālar birle ṭolup

2691 Dil-i ḫalḳ aña kʾolabaşladı rām
Bu oldı Muṣʿabuñ ḳalbine ilhām

2692 Namāz-ı cumʿaya da ḳıldı āġāz
Ḳılup ḫuṭbe de iderdi ser-āġāz

356[a] 2693 Rivāyetdür Süheylīden bu güftār
Ki farż olmazdan öñdin ol nigū-kār

2694 Hidāyet itmegin Bārī teʿālā
Namāz-ı cumʿayı kıldı müʾeddā

2695 Bes andan ṣonra oldı sūre nāzil
K'anuñla alınur bunca menāzil

2696 Resūl anları lābüdd ad ile yād
İdüpdür niçe yirde rūḥuşān şād

2697 Oḳur Ḳurʾānı Muṣʿab miṣl-i bülbül
Velīkin düşdi şehr içine ġulġul

2698 Ki ṣalmış bunda bir kimse Muḥammed
Gide tā aradan dīn-i eb u ced

2699 Medīne ḫalḳına bundan gelüp ḳahr
İki kes-idi ol dem ḥākim-i şehr

2700 Dinürdi birine Saʿd-ı Muʿāẕ ad
Ulu kimseydi şānı ʿadl ile dād

2701 Üseyd ibni Ḫużayr-idi biri de
Diyeydük bilmez anı yoḳ diride

2702 Diyüben geldi noḳṣān eski dīne
Şikāyet eylediler ikisine

2703 Didi birbirine bu neʿaceb iş
Ki ol er kendü ḳanına biler diş

2704 Gelüben ḫalḳ-ı şehri idüp iżlāl
Neye ire dir ola iyʿaceb ḥāl

2705 Hem Esʿad ivi-imiş aña süknā
Anıda gör ki dir mi ola ġavġā

2706 Üseyd iyitdi ben aña varayum
Ḳara ḳanını ṭoprağa ḳarayum

2707 Revān alup ele bir ḥarbe ṭurdı
Ġażabla Muṣʿabı isteyü sürdi

2708 İşidüp Esʿad irdi Muṣʿaba tīz
Diledi kʾala ele tīġ-ı sertīz

2709 Didi Muṣʿab ki bize cenk emri
Daḫı olmadı dirme Zeyd ü ʿAmrı

2710 Hele fikri ne işde görelüm bir
İdelüm biz de aña göre tedbīr

2711 Ṭuruban ḳarşu vardılar özine
Ki göreler ne ḳaṣdı vü sözi ne

356[b] 2712 Deñediler gelür gümrenür ammā
Bunı dir ḳatlan iy bed-fiʿl ḥālā

2713 İşüñüz ḳanda-ise mekrdür al
Niçe idesiz ehl-i ʿırżı pā-māl

2714 Urup el siḥr ü al ile firībe
Niçe bir mekr şehrī vü ġarībe

2715 Ḥarem ehlini ḳılduñuz mülevves
Ḳadem bu şehre başduñuz bu kez bes

2716 Bizi de ṣanmañ ide eyle iġmāż
Ki sizlerden olunulmaya aʿrāż

2717 Dökersem şimdi ḳanuñı kimüñ ṣuç
Ki ide başladuñuz bunda da güç

2718 Müselsel itmek ile mühmelātı
İgen çoḳ söyledi ḫışm ile ḳatı

2719 Görüp Muṣʿāb anı böyle ġażab-nāk
Ḫudā ʿavnıyla aṣlā itmeyüp bāk

2720 Didi igende iy mīr itmeñüz ḫışm
Hele benden yaña ṭut luṭf idüp çeşm

2721 Yaluñuz bir ġarībem ben de ẓāhir
Degülven ḫod senüñle cenge ḳādir

2722 Sözümi diñle vechi yoġ-ise ger
Ne direm uş ḳılıcuñ işdeye ser

2723 İdersem ḫalḳı bāṭıl dīne daʿvet
Helāk eyle ciger-ḫūn itme şefḳat

2724 Ḳarār itdi gelüben göñline ḫoş
Ayıldı ṣankim olmış-idi serḫoş

2725 Feṣāḥat birle Muṣʿab kıldı güftār
Didi iy mīr-i ḫoş-rāy-ı nigū-kār

2726 Kitābīler bilürsiz şimdiye dek
Bunı dirlerdi her-dem ṭurmayup dek

2727 Ki āḫirde ḳopısar bir peyamber
Ṭutısar ʿālem-i milki serāser

2728 Rüsül ḫatmi olup ol ẕāt-ı eşref
Cihān anuñla olısar müşerref

2729 Hem olur her peyamberde ʿalāyim
Ki anuñla olur bürhānı ḳāyim

2730 Olundı imtiḥān kerrāt ile bu
Anuñçün ṭutmışuz her birümüz rū

357[a] 2731 Bilürsiz biz daḫı ehl-i kiyāset
Geçerdük ḥālümüzce pür-firāset

2732 Cemīʿi sözi gördük vech-i maʿḳūl
Ṭarīḳ-i müstaḳīm ol gitdügi yol

2733 Şeker-güftārı ḳandurmaġa ḳanda
Çekerdi bizi her-dem böyle pende

2734 Dir-idi ṭapduġuñuz bu ṣanemler
Ki bilmezlikle öñinde ḳonur ser

2735 Elüñüzle düzersiz sīm ü zerden
Muʿayyen bu ki ġāfil ḫayr u şerden

2736 İlāhumuz diyü ṣoñra ṭaparsız
Bu ʿaḳl ile ʿacāyib bī-ḫabersiz

2737 Yarar mı ḫālıḳ olmaḳlıġa maḫlūḳ
Ḫuṣūṣa siz düzesiz az eger çoḳ

2738 Revā mı bir cemāda dine Allāh
Öñinde secde ola ġāh u bī-gāh

2739 İnen Ḳurʾāndan da niçe āyet
Oḳıdı gördüñ ol da ḫūb ġāyet

2740 Ḥalāvetde yitişmez şehd-i fāyiḳ
Degül terkīb-i insān bellü bāyıḳ

2741 Özi de ümmī bir ḥarf oḳumamış
Velī işinde Ḥaḳ noḳṣān ḳomamış

2742 Ḫod iʿcāzı yüzi ṣıġmaz beyāna
Ki ala bir kişi anı zübāna

2743 Olıcaḳ şāhidi bunca delāyil
Dil ü cāndan kim olmaz aña māyil

2744 Hidāyet birle irüp luṭf-ı Yezdān
Getürdük iḫtiyārumuzla īmān

2745 Olup ʿāḳiller aña muʿterif hep
Hezārān bendesi var miṯl-i Muṣʿab

2746 Diyüp böyle ki Ḳurʾān oḳudı ḫūb
Üseyde ol be-ġāyet geldi merġūb

2747 Bilüp maʿnāsını kim eyledi fehm
Yitişdi aña da İslāmdan sehm

2748 Yüzinde nūr-ı īmān oldı peydā
Ki kendü merd-i ʿārif-idi dānā

2749 Hemān-dem iʿtiḳād-ı pāk ile ol
Müsülmān oldı varabaşladı yol

357[b] 2750 Göñülde ḳalmadı bir ẕerrece ġam
İvinden yaña gitdi şād u ḫurrem

2751 Velīkin muntaẓır Saʿd anı gözler
Ki göre arada ne oldı sözler

2752 Gelüp didi gören k'oldı müsülmān
Ṣanasın gevdesinde ḳurudı ḳan

2753 Ele aldı ġażabla tīġ-ı ser-tīz
Segirdüp gitdi niçe merd ile tīz

2754 Ki ḳanın döke tā tīġ-ı dem-aşām
Ṣabāḥ-ıʿ ömr-i Muṣʿaba ire şām

2755 Ḫaberdār olup Esʿad didi yāra
Gelür Saʿd muʿād itmiş kötirā

2756 Didi Muṣʿab Ḫudā ʿavnıyla ol da
Umaram kʾola hem-rehden bu yolda

2757 Gelüp ḫışm ile Saʿd itdi bārī
Ne baş u cān ile itdüñ bu kārı

2758 İsüz ṣanduñuz ola mı bu ili
Ki baġladuñ bu yola böyle bili

2759 Ḳadīmī dīni itmeklige ibṭāl
Bu ḥādiṯle işüñüz ne meh ü sāl

2760 İdeyüm başuña uş ʿālemi ṭar
Kʾiñildüyle cihāndan gidesin zār

2761 Didi Muṣʿab ki iy mīr-i mükerrem
Ki ben bir nā-tüvānam sen muʿaẓẓam

2762 Geçer ḥükmüñ revāndur baş u cāna
Bahāda istemez bir kimse ḳana

2763 Söyündür ḫışmuñ odın ḳıl teraḥḥum
Sözümi diñle andan ṣoñra it hüm

2764 Ġarīb-i nā-tüvāna bu ne kīne
Ḫuṣūṣa pādişahsan ol kemīne

2765 Ṭutabaşlamaġın yüz ṭāliʿ-i saʿd
Yumuşadı hele biraz dil-i Saʿd

2766 Üseyde didügi güftārı bir bir
Aña da söyledi bildi nedür sır

2767 Ḥaḳ İslām itdi aña daḫı rūzī
Ki gördi böyle ol ferḫande-rūzı

2768 Ṭoluban nūr-ı īmān ile ḳalbi
Müsülmān oldı ḳodı ḳalbı ḳalbī

358[a] 2769 Dönüp geldi maḳāmına feraḥ-nāk
Didi āvāz birle itmeyüp bāk

2770 Ki iy ḳavm u ḳabīle bilüñüz hep
Müsülmān oldum işde luṭf idüp Rab

2771 Beni seven benüm dīnüme girsün
Benüm sevdügüme göñlini virsün

2772 Didiler ber-ser ü ber-dīde-i cān
Ḳuluñuz biz kemīne sen bize ḫān

2773 Benī Eşehl ne kim varsa açup fem
Müsülmān oldılar olunca aḫşam

2774 Medīne şehri içre dīn-i islām
Ṭutup ḳuvvet ki çoḳlar oldılar rām

2775 Ne döysün devre bir ü ya ikinci
Çün irdi vaḳt-i mevsim s̱ālis̱inci

2776 Yüzin görmege maḥbūb-ı Ḫudānuñ
Ḳarārı gitdi aḥbāb içre cānuñ

2777 Hemān ensārdan heftād u penc er
Revān Muṣʿab abla oldılar ḳoyup ser

2778 Gidildi ṭurmayuban her şeb u rūz
ʿUkāẓa ḳurbı oldı rūz-ı feyrūz

2779 Didi Musʿab ki öñdin ḥażretine
Varayum cān atup kʾirem ḳatına

2780 Ne-ise emr-i ʿālī-şān olunsun
Yüzin görme o vech ile ḳılınsun

2781 Didiler bāreka'llāh söz de budur
Nice fermān olursa buyruḳ odur

2782 Dil-i Muṣʿab revān uçup ki gitdi
Cenābına ki yüz şevḳ ile yitdi

2783 Sürüp yüz pāyine ʿarż itdi ḥāli
Didi ensār olan ferḫande-fālı

2784 Ki ḳanḳı demde irilüp viṣāle
Dikeler göz temāşā-yı cemāle

2785 Müsülmān nice oldı her biri hem
Beyān itdi göñülde ḳalmayup hemm

2786 Resūl iyitdi ḥac ṭavrıyla yine
Gelinsün böyle di ol ehl-i dīne

2787 K'ola eyyām-ı teşrīḳe iki gün
Bulışam anlar ile ṭoġmadın gün

358[b] 2788 Velī göymekde ʿuḳbetü'l-cemer de
Olunsun bulunup anda ḥażar da

2789 Ṭurup Muṣʿab yine enṣāra vardı
Cevāb-ı ḥażret-i Muḫtārı virdi

2790 Sevinüp imtiṣāl olundı emre
Çün oldı ṭavf-ı Kaʿbe birle ʿümre

2791 Varılup cāy-ı maʿhūda ṭuruldı
Güzergāh-ı Resūle göz uruldı

2792 Olıcaḳ vaḳt-i nıṣf-ı Leyle-i Ḳadr
Umarlar kim görine pertev-i bedr

2793 Çırāġ-ı çeşm-i cān-ı ehl-i bīniş
Ki yaʿnī nūr-baḫş-ı āferīniş

2794 Alup ʿAbbāsı girdi dünle yola
Cemāli nūrı düşüp ṣaġ u ṣola

2795 Görür Muṣʿab kim ol nūr-ı mücessem
Gelür fer vire yüz ʿAbbās bā-hem

2796 İyitdi ḥażretidür gösteren yüz
Ki oldı gün yüziyle gice gündüz

2797 Sevinc ile cemāʿat vardı ḳarşu
Gelüp kim yümn ile irdi o meh-rū

2798 Dökilüp pāyına gīsūları-veş
Ziyāret itdiler döne döne ḫavş

2799 Şeb-i tār oldı ṣan kim rūz-i rūşen
Ḫod ol arayı itdi yüzi gül-şen

2800 Üseyd u Saʿdı Esʿad bildürüp bāz
Didi iy şāhbāz-ı ʿālem-i rāz

2801 Degül maḫfī żamīr-i pāke bu sır
Ki sensin rāz-dār-ı ʿālemü’s-sır

2802 Ṣafā-y-ile yüz aʿyān-ı Medīne
Ki geldiler girüp bu pāk dīne

2803 Murād oldur k’idüp sizüñle beyʿat
Medīne şehrine olına hicret

2804 Yolına terk idüben ḫānümānı
Öñüñde vireler baş ile cānı

2805 Diyüp fermān Ḥaḳḳuñ girdi kelāma
Cevāhir dökdi sözde ḫāṣ u ʿāma

2806 Nübüvvet heybetin ḳılmaġ içün selb
Ki ola muṭmaʾin bu vech ile ḳalb

359[a] 2807 Biraz ʿarż itdi Ḥaḳḳuñ birliginden
Didi hem ehl-i dīnüñ dirliginden

2808 Feṣāḥatle belāġatden urup dem
Kelāmullāh da oḳıdı bir dem

2809 Oluban ġarḳ-ı baḥr-ı ḥayret enṣār
Ṭururlar cāna ʿışḳ odı idüp kār

2810 Şu vech ile ki ḥayret ḳıldı ḫāmūş
Ṣanasın içdiler dārū-yı bī-hūş

2811 Didi ʿAbbāṣ açup fem Ḥaḳ tebārek
İdegelmeñüzi şallāh mübārek

2812 İdüpdür ḥażretine vaʿde Bārī
K’olup enṣār idesiz dīne yarı

2813 Velī şöyle gerekdür dostı kim
Ölünce vüdd ola dillerde ḥākim

2814 Bitüp birlige miṣl-i çeşm ü merdüm
K'arada ikilik görmeye merdüm

2815 Ḳalınmaya yolında cān u başa
Muḳābil başda her-dem k'ola ṭaşa

2816 Bu söze didiler varı ʿale'r-rās
Anuñün içerüz zehr olsa pür-kās

2817 Cenābı da duʿā idüp ki ṭurdı
Yirinden ibni Maʿdū örü turdı

2818 Ki aña dirler-idi nām Berrār
Nigūyı olmış-idi ẕātına kār

2819 Mübārek destini alup iline
Yüridi ʿahd ile beyʿat iline

2820 Yikāyik şevḳ ile yüz ol cemāʿat
Cenāb-ı birle k'itdi ʿahd ü beyʿat

2821 İyitdi ḥażreti Ḥaḳ emridür bu
Ki bu vech ile Ḥaḳḳa ṭutduñuz rū

2822 Naḳībüñüz ola on iki kez tā
Kimi dirsiz diñ iy bī-miṣl ü hem-tā

2823 Didiler siz idüñ yine Ḥabībi
Nübüvvet refʿ ile naṣb-ı naḳībi

2824 Didi bir bir fülān übnü fülān sen
Naḳīb ol dimezem benden bunı ben

2825 Ḥaḳ emriyle ḳılur Cibrīl işāret
K'olur bu vech ile benden beşāret

359[b] 2826 İyitdiler ki vallāh yoḳ ḥased hīç
Ki aṣlā işümüzde ḳalmadı pīç

2827 Naḳīb olanlaruñ da adı budur
Ki dökdi ḥażreti bir bir añup dür

2828 Birisi Bū Ümāmedür hem Esʿad
Sivüm Saʿd-ı rabīʿ oldı k'olur ʿad

2829 Revāḥa oġlı ʿAbdullāh çehārüm
Olur bişinci Rāfiʿ kim ider güm

2830 Hem altıncısı Berrār übnü Maʿzūr
Ki her birinden oldı ḥüzn ü ġam dūr

2831 Yidincisi de ʿAbdullāh bin ʿAmr
Büved heştüm ʿUbāde şod berīn emr[332]

2832 Nühümdür çünki Saʿd übnü ʿUbāda
Onuncıdur Üseyd-i luṭf-ı ʿāda

2833 Rifāʿat ʿabd-i Münzir biri idi
Düvānizdeh nitekim Saʿd Muʿādī

2834 Olıcaḳ beyʿat-ı enṣār böyle
Bir āvāz oldı peydā ḳatı şöyle

2835 Meger diñler-idi şeyṭān-ı melʿūn
Ki çaġırdı ḥasedler idüp ol dūn

2836 Ki iy bāzār ehli olma ġāfil
Ki hirgiz ġāfil olmaz merd-i ʿāḳil

2837 Sizüñçün birlige bitildi cenge
Ki irişe şikestī nām u nenge

2838 Uyursız ḫāʾb-ı ġafletle ola mı
Dimezsiz tīġlar başlar ala mı

2839 Resūl-i Ḥaḳ didi bilüñ bu dūnı
Ki şeyṭāndur belürtdi böyle onı

2840 Beyān itmek diler beyʿat işini
Diler k'artura dūzaḫda işini

2841 İyitdiler bize olursa destūr
Ki yaʿnī buyrula küffāra dest ur

[332] Bu işde Ubade de sekizinci oldu.

2842 Dem-āşām olmaġ ile tīġ-ı sertīz
Alalum tīġ-ı hindī ellere tīz

2843 Cenābı didi iy aṣḥāb u aḥbāb
Daḫı emr itmemişdür Rabb-i erbāb

2844 Şu vaḳtin kim ola fermān-ı Bārī
İderven ben işāret size bārī

360[a] 2845 Rivāyet bu ki nāgeh ṣavt-ı İblīs
Çıḳup k'āvāzını işitdi her pīs

2846 Meger bāzār-ı Mīnāda serāser
Oturmışlardı aʿdā çatuban ser

2847 Ebū Cehl-i laʿīn etbāʿı-y-ile
Ebū Süfyān da emṣāl ile bile

2848 Gelüben ḫalḳ-ı Yesribden cemāʿat
Muḥaḳḳaḳ bildiler kim oldı beyʿat

2849 Teʾessüf birle urdılar ele el
Didiler vaḳt-i ʿıyş oldı mübeddel

2850 Olıcaḳ mālik Evs ü Esḫaruca
Keñez çıḳılmaz anuñla bir uca

2851 Nihāl-iken daḫı berkitmedin pāy
Çeküp ḳoparmaduḳ iy yoḫsul bay

2852 Dıraḫt oldı yitişüp şimdi serkeş
Ne balta kār ider aña ne āteş

2853 Özi-y-ken ḳaṭre oldı baḥr-i ʿummān
Diseñne ḳopdı başumuza ṭūfān

2854 Fetile-y-ken söyünürdi diyüp püf
Cihānı şimdi ṭutdı kim olur küf

2855 Göze çöp düşdügi dem silmeyen kes
Ṭurup yir eyleyirek kūr olur bes

2856 Yetīm-iken adı şūm u bed-aḫter
Ulalup şimdi oldı mihr-i enver

2857 ʿAzīz-i ālem olup ḫor-iken key
Urur ġayret odı bağrumuza key

2858 Budur şimdi ʿilāc ol kāra bārī
Ki bir de terk idüben kār u bārı

2859 Geçüben baş u cāndan el uravuz
Helāk idüp bu teşvīşi ıravuz

2860 Diyüp böyle süvāre gitdi varı
Ki öldüreler ol çābük-süvārı

2861 Muḥāl endīşedür ol fikr-i bāṭıl
K'ider her-dem bunı Bū Cehl-i cāhil

2862 Ḥabībullāha irgüren ziyānı
Kim ola ṣaḳlayan ḫod ḥaḳdur anı

2863 Hüm ile ol mübārek cāya ḥālā
Yitişdiler k'iderler ceng ü ġavġā

360[b] 2864 ʿAzīmet fikrin iderlerken enṣār
Ḳureyşi gördiler k'irdi sebük-bār

2865 Bile-idi anlar ile ʿAmr bin ʿĀṣ
Didi ṣoñra müsülmān olıcaḳ ḫāṣ

2866 Medīne ehli bize kim göründi
Ṭuman ile gözümüz ṣan büründi

2867 Mükemmel yidi yüz er ṣanduḳ anlar
Ḫod ol heftād u heft-imiş ṭuranlar

2868 Ḳureyş içine düşüp vehm ü ḳorḳu
Didiler ḥāṣıl olmaz ceng ile bu

2869 Ki olmışlar-durur bunlar fidāyi
Ḳoyalum ʿarbede içreki rāyı

2870 İyitdiler ki iy ehl-i Medīne
Bu ne işdür buña bārī ne dine

2871 Dün oldı ara yirde ʿahd-nāme
Bugün rüsvāy idüp bizi enāma

2872 Dilermişsiz ki ġafletle şer ü şūr
Ḳoparasız bu ḫod endīşeden ḥūr

2873 Didi enṣārdan biri ki biz ʿahd
Sizüñle itmedük ammā velī ʿahd

2874 Resūl oldı bize el-ḥamdü'lillāh
Hidāyet ḳıldı luṭf idüben Allāh

2875 Ki ḳurtulduḳ ḍalālet ṣıḳletinden
İrişdi nūr-ı īmān devletinden

2876 Resūl-idi murādumuz yitişdük
Bi-ḥamdi'llāh ki birlige bitişdük

2877 Oñardı işümüzi Ḥaḳ teʿālā
İdüp beyʿat tamām oldı temennā

2878 Murād er ceng-ise *bismi'llāh* olsun
Şunuñ kim vaʿdesi yitmişdür ölsün

2879 Ḳureyş ayruḳsı gördi fikr-i enṣār
Didiler birbirine bu degül kār

2880 Bular baş ortaya ḳomış muʿayyen
Ne migfer var bizümle ne ḫo cevşen

2881 İyitdi ʿUtbe ṣulḥ-āmīz bir rīv
İdeyüm her biri-ise de bir dīv

2882 Geçüp öñe didi iy ehl-i Yeṯrib
Sizüñle ḳonşıyuz birdür bün ü dib

361[a] 2883 İşümüz birbirümüzle beher-ḥāl
Bitegelmiş-durur her māh u her sāl

2884 Degüldür maṣlaḥat bu fikr ḥālā
K'alup seyyīdümüzi gidesiz tā

2885 Ki ara yirde ḳopa fitne vü şer
Çekilüp tīġ-ı hindī kesile ser

2886 Bu kez enṣārdan Esʿad açup fem
Didi diñleñ hele sözümi bir dem

2887 Dün-idi kim uzadup dil Resūle
Geçerdüñüz sögerek ṣaġ u ṣola

2888 Cemīʿ i ḥażretinden dönderüp rū
Adın ḳomışduñuz seḫḫār u cādū

2889 Bugün yümn ile bir ḳavm u cemāʿ at
Cenābıyla gelüp itdiyse beyʿ at

2890 Açarsız sözde der nisbetle bārī
Yoġ-imiş ḳavlüñüzüñ iʿ tibārı

2891 Didi Bū Cehl ḥac vaḳtidür el-ān
Degüldür dem ki seylāb olına ḳan

2892 Sehel ḳaldı ki yitişe ol eyyām
Söz anda ḫatm olına kām u nā-kām

2893 Dönüben didiler Muḫtāra enṣār
Ki iy çeşm-i çırāġ-ı cān-ı ebrār

2894 Ḳureyşüñ fikri ayruḳsı budur iş
Ki luṭf idüp bizümle oluban iş

2895 Saʿ ādetle Medīneye gidevüz
Ne emr olursa bunlarla idevüz

2896 Geliben ṣoñradan aṣḥāb u aḥbāb
Cenābuñla buluşalar beher bāb

2897 İşidüp bunı Bu'l-Heyṣem hemān-dem
Ebū Cehle çıġırdı açuban fem

2898 Didi bizümle gider işde Mürsel
Elüñden ne gelürse eylegil gel

2899 Vegerni irteye ḳalan ḳażādan
Ḥazer ider mi luṭf uman Ḫudādan

2900 Elüñden ne gelürse var ide gör
Degüldür sizcileyin her kişi kūr

2901 İşidüp bunı Bū Cehl-i bed-endīş

Ne ḳılsun bileyimez cengde diş

361[b] 2902 Olup nā-çār didi ʿahd u sevgend
İdelüm k'aramuzda ola peyvend

2903 Ki aṣlā Aḥmed ü aṣḥābına hem
Ziyān degmeye bizden çekmeye ġam

2904 Resūl-i Ḥaḳ buyurdı eyle idüñ
Velī nice ḳasem ider işidüñ

2905 Hemān-dem bu söz ile vardı Enes
Ḳureyş ile serāser ʿahd idüp bes

2906 Ḳasem itdürdi Bū Cehle de muḥkem
Ol işde ḳomadı bir zerrece kem

2907 Cenābı böyle kim işin bekitdi
Vidāʿ idüp Medīne ehli gitdi

2908 Bu ṣulḥa şāhidüñ ismin eger ʿad
İdersem söz uzar olmaḳla bī-ḥad

2909 Ġubār ammā yitişmeyüp diline
Ḥabībullāh döndi menziline

2910 Resūl ardınca Bū Bekr ile Ḥaydar
Süvār olup giderlerken berāber

2911 Görürler ḳarşudan ol māh-sīmā
Gelür mihr-i ruḫı ide tecellā

2912 Yanınca ʿammūsı ʿAbbās bā-hem
Rikābınca Ḳureyş endūh-gīn hemm

2913 Ṣafālar birle olup ġamdan āzād
İşidüp mācerāyı oldılar şād

2914 Gelüp çün yümn ile olundı ārām
Sevindi beyʿata hep ehl-i İslām

2915 O cānibde Medīne ḫalḳı şehre
Varup çünk'oldılar din ile şöhre

2916 İdebaşladılar küffārı daʿvet
Kimine luṭf idüp kime mürüvvet

2917 Meger bir pīr vardı sāl dīde
Cemūḥ-idi adı şaḫṣ-ı güzīde

2918 Binā-yı ʿömri gerçi göçmiş-idi
Büte ṭapmaḳla güni geçmiş-idi

2919 İki oġlı velī olup müsülmān
Bileydiler dem-i beyʿatda şādān

2920 Gelicek ṭāʿata olmaḳla meşġūl
Dürişürlerdi ṭoġrı varmaġa yol

362[a] 2921 Cemūḥ anlara birgün didi āḫir
Nedür bu dīn-i nev kim oldı ẓāhir

2922 Reh-i ābā vü ecdādı idüp terk
Ḳadem kim bu ṭarīḳa başduñuz berk

2923 Bizüm dīn-i köhünden yig midür bu
Ki ḫoş-vech ile böyle ṭutduñuz rū

2924 Didiler nice dīnüñ var muʿayyen
Büte ṭapmaġ-ise ger didügün sen

2925 Ne dīn ol küfrdür ʿayn-ı ḍalālet
Anı itdürmez illā kim cehālet

2926 Kişi bir nesneyi kim düze boza
Hem ol olmaya ḳādir aḳ u boza

2927 Ṭapar mı aña hirgiz merd-i ʿāḳil
Cehennemden ḫalāṣa olma ġāfil

2928 Rücūʿ it andan olmaḳla peşīmān
Ṭurugel ġusl idüp olġıl müsülmān

2929 Oġulları sözini işidüp pīr
Didi mühlet virüñ baña hele bir

2930 Varup büt de baña ne dir göreyüm
Eger dirse dīnüñüze gireyüm

2931 Gidüp bütẖāneye pīr-i köhün-sāl
Didi aṣnāma bir bir n’olduġın ḥāl

2932 Meger ḥāżır degüldi anda İblīs
Cevāb olmadı k’ide yine telbīs

2933 Çıḳup didi ki büt ṭınmadı bańa
Ḳaḳıdı dönme diyüp lābüdd aña

2934 Ḳoyuban gitdiler olunca aḫşam
Ki yaʿnī ẓāhir oldı ẓulmet-i şām

2935 Gelüben gördiler uyḳuda pīri
Büti uġurladı derḥāl biri

2936 Cemūḥı almış iken ḫoş-şeker-ḫāᵛb
Bütini itdi bir çöplüge pertāb

2937 Seḥer vaḳtinde ṭurdı pīr-i maʿnī
Gider bütẖāneye secdeye yaʿnī

2938 Varup gördi yirinde boyraz eser
Ne büt var ne ḫod eczāsından eṯer

2939 İdebaşladı efġān ile feryād
Göregeldiler anı biliş ü yad

362[b] 2940 Didiler n’oldı sańa böyle bārī
K’idersin nāle vü feryād u zārı

2941 Didi ḳanı benüm yaʿnī ilāhum
Uġurladılar anuñçündür ahum

2942 Gülüşdiler işidüp ehl-i İslām
İlāh uġurlanur mı diyüp iy ḫām

2943 Diyüp oġulları ṭanz ile hay hay
Atamuz tańrısın yitürdi iy vay

2944 Didiler gidelüm gel isteyü bes
Ṭuruban gitdiler bile niçe kes

2945 Nezāket birle uġratdı oraya
Velīkin ʿaḳl-ı pīr irmez o rāya

2946 Giderken biri didi uş yatur uş
Segirdip ḳapdı pīr itdi dirāġūş

2947 Dimeyüp var mı cīfe bunda ya yoḳ
Hele yuyup dem-i āḫirde key çoḳ

2948 Yine iʿzāz ile ḳodı yirine
Belī varacaḳ iş vardur yirine

2949 Uġurlandı gice yine bayaġı
Seḥer gördi ki yoḳ var bildi yaġı

2950 Varup ol mezbelede buldı tekrār
Deminki gibi ḳıldı itmeyüp ʿār

2951 Getürüp gerdenine ṭaḳdı şemşīr
Ki yaʿnī alanı öldüre dir pīr

2952 Biʿaynih aldı yine gice ol düzd
Saʿādet virmek ister aña bī-müzd

2953 Varup bir kelb-i mürde boynına bāz
Ṭaḳup çöplüge atdı kim gele vāz

2954 Bulunmasın diyü ṣaḳlandı hem tīġ
Nitekim tīġ-ı mihri ḥıfẓ ider mīġ

2955 Seḥer vardı yine bütḫānesine
Bulımayup dögebaşladı sīne

2956 Görünmez baḳdı şimşīri de ḳaṭʿa
İyitdi bu'l-ʿaceb işdür bu ḥālā

2957 Bayaġı mezbeleye eyledi ʿazm
Bu kez buṭlanına lāzım gelür cezm

2958 Varup gördi ki gerden-bend idüp şek
Yatur kim diyebilür cīfeye dek

363[a] 2959 Didi iy büt ki sensin böyle nā-pak
Köti şol kimse kim senden ider bāk

2960 Özüñ ḳurtarımayıcaḳ necesden
Neñ ola dūzaḫ içün dest-i resden

2961 Yig oldur kim ṣınasın didi bī-hemm
Urup uşatdı seng ile hemān-dem

2962 Deñerlerdi nihān evlādı tenhā
Segirdüp didiler İslāma ṣaḫḫā

2963 İve iltüp yudılar pāk u arı
Müsülmān oldı aṣḥāb içre bārī

2964 Ṭutabaşladı revnaḳ şerʿ-i Aḥmed
Füzūn bādā İlāhi an müʾebbed

2965 Egerçi ḥaddi kārı māverādur
Sözüm ṣallū ʿalā ḫayri'l-verādur

İbtidā-yı Hicret-i Aṣḥāb ve Ḥikāyet-i Hicret-i Resulʿ am ve Hālet-i Ġār

2966 Gel iy hicrān elinde mübtelā dil
Di söyle hicr ile ne ḥāl-i müşkil

2967 İñilde ney gibi her dem olup zār
Nice ḳānun umar zār içre bīmār

2968 Büküp ḳaddüñi ḳıldı hicr eli çeng
Neçün iñlenmez idüp nāle āheng

2969 Unutma mesken-i meʾlūfuñı añ
Degül mi hicr elinde diñleniş ṭāñ

2970 İdegörʿıyd-ı vaṣla cānı ḳurbān
İder mi ṭurmaġ ile aṣṣı mihmān

2971 Bilürsin kim nedür bu vaḫşet-ābād
İder ġamġīn hezārān itse bir şād

2972 Ḳoma elden hevā-yı yurd-ı aṣlı
Bunuñ ḫod bellü ne aṣlı vü faṣlı

2973 Muʿayyen maʿnī-i ḥubbu'l-vaṭan ne
Degül ḥācet dimek saña kimesne

2974 Münīrī söylegil hicretle aṣḥāb
Ne ḳıldı ya ne çekdi cān-ı aḥbāb

2975 Seḫun-verler dimişler böyle bārī
Añıcaḳ hicret-i aṣḥāb u yāri

2976 Sebeb budur dimiş baʿżı bu kāra
Ki başıldı ḳadem terk-i diyāra

363[b] 2977 Ḳureyş ile ki ʿahd idüben enṣār
Gelüp yümn ile sākin k'oldı Muḫtār

2978 İzādan çekdiler el gerçi aʿyān
Mecānīn-i Ḳureyşe nice peymān

2979 Yine dindi hem anlara ki di iyt
Ḥavāle anuñ içün oldı her it

2980 Çekerlerdi cefā yine bayaġı
Ḳaçan bir yirde olur iki yaġı

2981 Gelüp aṣḥāb bir gün beşş-i şekvā
Cenābına kim itdiler hüveydā

قال عَلَيه السَّلام اِنَّ الله عَزَّ وَجَلَّ قَد جَعَلَ لَكُم اخواناً وَداراً تَأمَنونَ[333]

2982 Didi Bārī teʿālā size meʾmen
Bürāderlerle virdi ʿayn-ı gül-şen

2983 Varuñ anlarla oluñ şād u ḫurrem
Ola kim mesken ola baña da hem

2984 Bu emr ile hemān başlandı gide
Medīneye ṣaḥābe rıḥlet ide

2985 Budur ḳavlüñ biri de şemʿ-i maḥfil
Düşinde ʿarż olup virdi aña dil

2986 Serāser gösterüp Bārī teʿālā
Didi āḫirde budur saña süknā

2987 Seḥergeh cemʿ-i aṣḥāb içre Muṣʿab
Cenābına iyitdi ṣorduġın hep

[333] Peygamber (a.s.) şöyle dedi: "Allah azze ve celle size kardeşler ve emniyet içinde yaşadığınız bir yurt verdi." İbn Kesir, *Büyük İslam Tarihi*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994, C. 3, s. 337. Said Havva, *Hadislerle İslam Tarihi,* Hikmet Yayınları, İstanbul, C. 2, s. 45.

2988 Resūl-i Ḥaḳ da bir bir neyse fermān
Buyurdı k’itdi hicret ehl-i īmān

2989 Eñ evvel Muṣʿab alup ehl-i beytin
Gidüp ḳıldı Medīne içre beytin

2990 Bölük bölük göçerler-idi her gün
Kimi gice kimi ṭoġar-iken gün

2991 Laṭīf ivlerine aṣḥābuñ āḫir
Gelüp hep girdiler aʿyān-ı kāfir

2992 ʿÖmer ʿOṯman da k’itdiler anı cāy
Sevindi key aña Bū Cehl-i ḫod-rāy

2993 Didi ol ḳavm-i mesḥūra bu lāyıḳ
Bileler n’olduġın olduḳda ayıḳ

2994 Velī bilmez ki ḥikmet issi Sübḥān
Ne ider ne olısar işde pāyān

364[a] 2995 Gidecegin bilüp olmaḳla meʾyūs
Hişām-ı ʿāṣī müşrik ḳıldı maḥbūs

2996 Ṣaḥābe içre k’añılurdı ʿayyāş
Ebū Cehleydi ata bir ḳarındaş

2997 Anuñ gitdügine incindiler key
Sürerlerdi eger ır ṭuysalar pey

2998 Ebū Cehl-i laʿīn itmekle ḥīle
Ṭurup bir er ile girdi sebīle

2999 Medīne şehrine varduḳda ol dūn
Bulup ʿayyāşı idüp sözde efsūn

3000 Didi sensin özüñ milkine ḥākim
Müsülmān olduġuña incinen kim

3001 Velī gitdügüñe anañ dögüp baş
Dün ü gün ṭurmayup aġlar döküp yaş

3002 Ṭop oldı dökmek ile göz yaşın kūr
Ögüñde olsun āḫir bārī gel gör

3003 İşidüp ane ḥālin eyledi meyl
Aḳıdup ḳıldı gözi yaşını seyl

3004 ʿÖmer ḥażretleri didi ki zinhār
Ṣaḳın mekr olmasun luʿb ile bu kār

3005 Dimeyüp ḥīle mi ola bu n'ola
Söze uymayup āḫir girdi yola

3006 Ḫod itmişdi Ebū Cehl-i laʿīn kīn
Ṭutuban bağladı yolda o bī-dīn

3007 Gelüp didi Ḳureyşe görüñüz ha
Sefīhin böyle ider kişi rüsvā

3008 Yine dīnüñe gir diyü idüp hüm
Dökerdi günde ḳılmayup teraḥḥum

3009 Şu vaḳte dek bunı çekdi yiyüp let
Ki itdi ḥażret-i Mürsel de hicret

3010 Resūlüñ ḳalbine bir gice nāgāh
Bıraḳdı anları luṭf idüp Allāh

3011 Didi kim ola ʿAyyāş u Hişāmı
Ḫalāṣ ide gözedüp ṣubḥ u şāmı

3012 Velīdi bin Muġayra ṭurdı derhāl
İyitdi varayum ben iy nigū-fāl

3013 Duʿā idüp Resūl oldı revāne
Olup hem rūz u reftār-ı şebāne

364[b] 3014 Yitişüp gice şehre oldı penhān
Oñardı işin anun luṭf-ı Yezdān

3015 Yimek iltür anı gördi ki bir zen
İyitdi kime iltürsin bunı sen

3016 Didi ʿAyyāş ile miskīn Hişāma
İletürven ki düşdiler bu dāma

3017 Velīd idüp Ḫudāya şükr-i bī-ḥad
Şuña dek göydü yatdı nīk eger bed

3018 Kesildükde ayaḳ aşmaḳla dīvār
İnüp gördi yaturlar ol iki yār

3019 Görüşüp her birinüñ bend ü bāġın
Götürdi ḳurtarup el ü ayaġun

3020 Çıḳuban ḳaçdılar ḳurtardı Bārī
Yitişüp vaṣla irdi kām-kārı

3021 Olundı şükr yüz Rabbü'l-enāma
Yine geldük biz evvelki kelāma

3022 Ṣaḥābe k'itdiler hicret serāser
Hemān Bū Bekr birle ḳaldı Ḥaydar

3023 Diledi ḥażretinden ol da gitme
İyitdi luṭf ile Bū Bekre gitme

3024 Ki ḳoşar Ḥaḳ saña yaḳında yoldaş
Degül ġam kūh-ı hāmūn olsa yol ṭaş

3025 Kināye birle kim ṣaçdı özi dür
Sizüp vardı ʿAtīḳ anı k'özüdür

3026 Bu güftār ile oldı yine ḫoş-dil
Aġız açmadı daḫı ṭutuban dil

3027 Be-güftā Bū'l-Ḥasan ber-ḳavl-i İsḥāḳ
Şodend aṣḥāb tenhā māned ān ṭāḳ[334]

3028 Nişiste muntaẓır ber-emr-i Yezdān
Bibīned çist tā fermān-ı Sübḥān[335]

3029 Şebi vān baḫtek-i bed-baḫt ü bed-rāy[336]
Ki yaʿnī düşmen-i şemʿ-i şeb-ārāy

3030 Be-nām ān rū-siyeh Bū Cehl-i cāhil
K'ez ü rencīde şod her merd-i kāmil[337]

3031 Derūneş pür şod ez efkār-ı fāsid
Çunīn gerded heme her şaḫṣ-ı ḥāsid[338]

---

[334] İshak'ın sözüne göre Ebu'l Hasan "ashab o kemerin altında yalnız kaldılar" dedi.
[335] Ta ki Allah'ın buyruğunun ne olduğunu görene (kadar) Allah'ın emrine muntazır oturdu.
[336] Bir gece o bedbaht ve kötü düşünceli kabus…
[337] Her bir kamil insanı rencide eden cahil, yüzü kara Ebu Cehl'inadı ile.
[338] İç düntası (kalbi) kötü fikirlerle doldu. Kıskanç bir insan herşeyi böyle yapar.

3032 Tefekkür birle baṭıl fikre vardı
Ki yaʿnī görmeye ol yüzi verdi

365[a] 3033 Ebū Süfyān ḳatına varup ol ḫar
Didi bir fikr ḳıldum key nigū-ter

3034 İşit sen de dir-iseñ vech-i maʿḳūl
Olunsun der-peyince olmaġa ol

3035 Ebū Süfyān didi kim söyle iy yār
Ki olmışdur żamīrüñ kān-ı esrār

3036 İyitdi kim ṭaġıldı ḳavm-i Aḥmed
Eyü ṣanurduḳ ammā ol-imiş bed

3037 Birikdiler Medīne içre varı
ʿAcebdür k'itmeyeler fitne-kārı

3038 Gelüben bundan öñdin ol cemāʿat
Ḫod Aḥmed ile itmişlerdi beyʿat

3039 Bu vech ile ki olmışdur im bir
Muʿayyen var-durur bir ulu tedbīr

3040 Ebū Süfyān uyurken uyanup ṣan
Belik birle başına ṣıçradı cān

3041 Didi vallāh eyüsüz ʿāḳilāne
Emīn olmışuz igen ġafilāne

3042 Revān cemʿ idüp aʿdā-yı Resūli
Taʿaṣṣubla añışdılar bu yolı

3043 İyitdiler key olunmaḳ gerek fikr
Ḳomalu iş degül ancaḳ idüp ẕikr

3044 Dirilüp irte Dāru'n-Nedveye ḥep
Olunsun meşveret irince tā şeb

3045 Meger kim ṭanışıḳçün-idi ol cāy
Ki Dāru'n-Nedve didi yoḫsul u bay

3046 Ḫavāṣ anda dirildiler sehergeh
Velī dindi ʿavāma virmeñüz reh

3047 Gelürse ecnebīye de dine ḳıf
Ki kimse olmaya esrāra vāḳıf

3048 Ḳonup derbān ḳapu olundı dīvār
Ki soñra kim gelürse dinile var

3049 Ebū Cehl-i laʿīn-i şūm açup fem
Bu sözden başladı çün urmaġa dem

3050 Meger şeyṭān ʿaleyhi'l-laʿne derḥāl
Ḳapuda bitdi bilmege ne aḥvāl

3051 Dönüp kendüsi bir pīr-i ʿazīze
Diler k'ire Ḳureyşi bī-temīze

365[b] 3052 Didi derbān-ı Dāre'n-Nedve kimsin
Ki görmişsin cihānda bu kadar sin

3053 İyitdi di Hişām oġlına gelsün
Cevābum her ne-ise kendü alsun

3054 Varup ḥācib ki geldi Cehl iti dūn
Çıḳup görüşdiler ol iki melʿūn

3055 Didi iy şeyḫ-i kāmil merḥabā biñ
Sizüñ ne biñse daḫı eylegil yiñ

3056 İyitdi ehl-i ḥürmet bir kişiyem
Yoġ eksük ʿālem içre hīç nesnem

3057 İşitdüm kim Ḳureyşe düşdi bir iş
Dilerven māl üʿaḳl ile olam iş

3058 Gelüp Bū Cehle ol sözi igen ḫūb
Görindi sırrıdur gözine maḥbūb

3059 Alup iʿzāz ile k'içerü girdi
Selām anlara kim kāfirce virdi

3060 Ebū Cehl idüben taʿrīf-i bī-ḥad
Geçürdi yanına iʿzāz ile ṣad

3061 Görince ol laʿīne virüben dil
Serāser ḥürmet itdi ehl-i menzil

3062 Ki zirā vardı rūḥānī bir sır
Ki kendüler gibiydi ol da kāfir

3063 Didiler iy ʿaceb ism-i mübārek
Ne iki ṣaldı sini Ḥaḳ tebārek

3064 İyitdi baña dirler şeyh-i Necdī
Ezelden şānemüzdür ʿayn-ı Mecdī

3065 Görüp ʿömr-i dırāz ile cihānı
Çoġ itmişem cihānda imtihānı

3066 Eyü yavuz geçüpdür çoḳ bu başdan
Ya yir yoḳ görmedük ḳuru vü yaşdan

3067 Geçürdüm ʿömri ʿayān ṣoḥbet ile
Ulaldum bu deme dek ḥürmet ile

3068 Ḳureyşi añmaġın envāʿ-ı millet
Ol oldı gelmeme bu şehre ʿillet

3069 Ki ḳopmış arañuzda bir iki er
Çekermiş kendü ol da başḳa bir ser

3070 Muḥammed ibni ʿAbdullāhmış adı
İdermiş ḫ[v]or her biliş ü yadı

366[a] 3071 Çıkarup kendü de bir yiñi āyīn
Eb u ced çün dir-imiş öldi bī-dīn

3072 Diyüben Lāt u ʿUzzā dīni bāṭıl
Virür-imiş dūzaḫı size [ög]dil

3073 Bu cemʿiyyet daḫı anuñçün oldı
Bilürem hem buña bāʿiṣde n'oldı

3074 İyitdiler bu sırrı kimseye biz
Dimedük kimden işitdüñüz siz

3075 Didi hep bunı baña Lāt ü ʿUzzā
Diyüpdür ṣaklamañ siz daḫı aṣlā

3076 Didiler bildügüñ maʿnīdür işde
Nicʾidelüm ne dirsiz diñ bu işde

3077 İyitdi her biriñüz bunda bir fikr
İdüpdür bir bir eyleñ göreyüm ẕikr

3078 Kimüñse fikr-i sāyib ben de tābiʿ
Degül ẓāhir muḫālif ḫod tevābiʿ

3079 Didi ʿUḳbe benüm fikrüm bu bārī
Ki bulup bir nice key merd-i kārı

3080 Ṣalavuz ṭutalar muḥkem idüp ḫīz
Ṣarup bir üştür-i merdüm-küşe tīz

3081 Beyābān içre iltüp bī-teraḥḥum
Ḳoyup gideler ol ider anı güm

3082 Laʿīn idüp tefekkür āḫir-i kār
Götürüp ser didi bu fikri hey yār

3083 Özün'endīşedür devletle bāzār
El ıḫmadı bu kez müşkil olur kār

3084 İşidürven ki key cerbü'l-lisāndur
Şeker-güftār ile şīrīn-zübāndur

3085 Ṭuş olup nāgehān ṣaḥrā-nişīne
Döküp dil ḳurtaruban ṣoḳa dīne

3086 İdüp anlar daḫı beyʿat bayaġı
Çeküp leşker gele olmaḳla yaġı

3087 Bu kez daḫı beter müşkil olup iş
Derūn-ı dilde ola rīş-ber-rīş

3088 Didiler ḫūb didüñ bāreka'llāh
Ki luṭfından ṣalupdur sini Allāh

3089 İyitdi birüñüz daḫı disün tā
Göreyüm kim nicedür itdügi rā

366[b] 3090 Bu kez ʿUtbe didi kim şeyḫüne ben

Bu fikri itmişem reʾye urup ten

3091 Ki ṭutup anı bir ḳarañluḳ ive
Ḳoyavuz ḳudreti ḳalmaya rive

3092 Ne yimek virevüz aña ne ḫod ṣu
Ne kimse ḳoyavuz kim göstere rū

3093 Bu vech ile żaʿīf olup vire cān
Ḳureyş ola ḫalāṣ olmaḳla ḫandān

3094 Yüzine baḳdı varı şeyḫ Necidiñ
Ki yaʿnī siz ne dirsiz buña da diñ

3095 Baş aşaġa ṣalup diñlerdi ḥālā
Götürüp ser didi bu daḫı bir rā

3096 ʿAceb var mı ki anuñ bir muḥibbi
Ki cāndan ola ẕātı birle ḥubbı

3097 Didiler şübhe yoḳ her cinsde var
Velī kimdür bizümle k'ide beykār

3098 Başın ṣalup didi şol tāze nev-ḫīz
Olupdur şān aña kim ola ḫūn-rīz

3099 ʿAlīdür nām aña hem ʿammızādı
Hizebr-i bīşedür Ḥaydar bir adı

3100 Hücūm itdükde döymez żayġam ü şīr
Bu ḳanda ḳaldı kim bürnā eger pīr

3101 Didi İblīs-i pür-telbīs melʿūn
Daḫı kimüñ sözi var bundan efzūn

3102 Rebīʿa didi ben de böyle tedbīr
İdüpven görüñ olsun neyse takrīr

3103 Ṭutup ol sāḥiri muḥkem idüp bend
Ne şehr içre ḳoyavuz ne göre kend

3104 Kenār-ı baḥre iltile muḳayyed
İrer deryā-durur keştī yāḫod yed

3105 Ḳoyup fülk içre açup bādubānı

Ḥabeşe milkine geçüre anı

3106 Gülüp şeyṭān didi olmaz bu da hīç
Muhibbīdür Necāşī ḫod degül pīç

3107 Bilürsiz kim Muḥammed ḳavmine ol
Geçende nice luṭf itdi igen bol

3108 Göricek Aḥmedi leşker de ḳoşar
Olur bu kerre her ḫayr işiñüz şer

367[a] 3109 Nicesini daḫı söyletdi İblīs
Begenmedi biri sözinde ol pīs

3110 Dem-i āḫirde Bū Ceḫl-i münāfıḳ
İyitdi Şeyḫuna rāy-ı muvāfıḳ

3111 Bu gibidür muḥibbüñ k'eylemişem
Meşām-ı ṭabʿuña bundan irer şem

3112 İyitdi söyle senden būy-ı idrāk
Gelür ʿaḳluñ görinür ḫūb u key-pāk

3113 Görülsün her ḳabīleden nice er
K'ola her biri Rüstem-veş dilāver

3114 Başup ivin çeküben tīġ-ı ser-tīz
İdelüm pāre pāre ṭutuban tīz

3115 Bahādurlar ṭaġılsunlar hemān-dem
Giden dūn yine k'ura ṣubḥ-ı dem dem

3116 Seḥer ṭurup göreler k'Aḥmed ölmiş
Diye her biri yā Rab buña n'olmış

3117 İdeler külli-i ḳavme tevehhüm
Görevüz kime irer ġāyet-i hüm

3118 Diyet virile āḫir ġāyeti bu
Budur maṭbuʿ-ise ger ḳavl-i nīgū

3119 İşidüp bu sözi şeyṭān-ı melʿūn
Sevinüp ḳahḳahayla güldi ol dūn

3120 Didi Aḥsent rāy-ı pāküñe ṣad
Zihī idrāk kim yoḳ sözüñe red

3121 Bu-y-idi küll-i rāyüñ müntehāsı
Sözüñ gevherlerinüñ yoḳ bahāsı

3122 Revān idegörüñ bu ḳavli tekmīl
Mebāda kim uzanıcaḳ ṭoya il

3123 Begendiler cemīʿi ittifāḳı
Didiler görelüm bes bu yaraḳı

3124 Zihī küffār-ı kem-rāy ü bed-endīş
Ki maḥbūb-ı Ḥaḳḳa bileyeler diş

3125 ʿUḳāb-ı lā-mekāna nic'ider zāġ
K'özidür şāhbāz-ı *sırr-ı māzāġ*[339]

3126 Kelāġ-ı cīfe-ḫora ṭuʿme murdār
Olur lābüdd ki yirler yine her bār

3127 İrürmez şāhıbāz-ı ʿarşa pervāz
Zeġan ne deñlü dönse bes gelür vaz

367b 3128 Hümā-yı sāye-baḫşa būm-ı meşʿūm
Żarar nice irürür ḳandakı būm

3129 Ne deñlü ḳarġa cinsi itse dirnek
Yiter seng-i felāḫun biñ degül yik

3130 Ebū Cehlüñ kelāmını ki şeyṭān
Begenüp itdi taḥsīn-i firāvān

3131 Ġurābuñ dirnegi ṭaġılmadan öñ
Ki dirüp ḫalḳı dīne Aḥmedi öñ

3132 Hemān ṭāvūs-ı sidre yaʿnī Cibrīl
Bu āyetle yitişdi nitekim yil

وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ[340]

[339] Kur'an, Necm 53/17. Ayetten iktibas: "Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı."

[340] Kur'an, Enfal 8/30, Meali: "Hatırla ki kafirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar sana tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir."

3133 Nuzūlinde sebeb ṣordı Cenābı
Didi sözde dökerek dürr-i nābı

3134 Ki senüñ ḳaṣduña cemʿ olup aʿdā
Bed-endīş ile itdiler köti rā

3135 Ḫudā-yı bī-niyāz eyle buyurdı
Ki bu gice ḳoyup gidüp bu yurdı

3136 Medīneye ḳılasın sen de hicret
Ki görile ne-ise ṣoñra ʿibret

3137 Revīşde virmemege öñ ṣabāya
Diyüp böyle revān aġdı hevāya

3138 ʿAtīḳine dü ʿālem şāhı Muḫtār
Serāser eyleyüp bu sırrı iẓhār

3139 Şeb-i hicret bu gicedür didi hem
Ki buyurdı anı Ḫallāḳ-ı ʿālem

3140 ʿAtīḳ iyitdi ben bile mi yā Rab
Resūl-i Ḥaḳ didi bes ḳor-ise Rab

3141 ʿAtīḳi olmaġ ile ġamdan āzād
Ṭutuldı nuṭḳı gūyā k'ol-durur şād

3142 Buyurdı yüri Dāre'n-Nedveye var
Gözet ne işdedür bi'l-fiʿl küffār

3143 Ṣafālar birle Ṣıddīḳ atuban cān
Varup gördi ki Ṣafvān ile şeyṭān

3144 Ḳapudan çıḳdılar ḫandān ü ḫurrem
Sürūr ile Ḳureyş ardınca bā-hem

3145 Görince anları āvāz ile ḫavş
Şehādet lafẓın añdı oldılar ġaş

368[a] 3146 Döyüş virmeyüben şeyṭān-ı merdūd
Derūndan yanup itdi āh-ı pür-dūd

3147 Getürmemekle ṭaḳāt ol şükūha
Ḳoyuban anları yüridi kūha

3148 İyitdi yā Ebā Bekr Aḥmede di
Şeb-i hicret bu gicedür var imdi

3149 K’ola aṣḥāb ile enṣāra vāṣıl
Olur min baʿd neyse fikri ḥāṣıl

3150 Diyüp böyle bunı görünmez oldı
Velī bilmez ki ḳanca gitdi n’oldı

3151 Gelüp didi cenābına nişānın
Beyān itdükde bir bir neyse şānın

3152 Tebessümle didi İblīsdür ol
Ki yaʿnī gösterür luʿb ile ol yol

3153 Velī gör iki nāḳa ḳayd-ı bī-hemm
Gerekdür bize rehber daḫı bā-hem

3154 İyitdi iki aydur bu dem içün
Dü hicin bislerem irdi demi çün

3155 Ḫudā emri yitişmege birine
Süvār oluñ saʿādetle birine

3156 Cenābı birini beyʿ eyledi tīz
K’olına evvel-i şeb hicrete ḫīz

3157 Getürdüp Murtażāya emr-i Berrī
ʿAyān idüp serāser bildi sırrı

3158 Buyurdı sen benüm yirümde yatup
Bürüngil bürdümi küffār olup tob

3159 Gelürlerse yime ġam ḥāfıza’llāh
Gidüp ol dün kim olıcaḳ seḥergāh

3160 Ḥarīmüm üzre nāżırsın muʿayyen
Emānet ne ki var vir issine sen

3161 Nebīler muḳtedāsı Tañrı ḫāsı
ʿAlī-yi Murtażāyı k’itdi vāsī

3162 Görüp ḳaydın ʿişā vaḳtini gözler
Yüzin gören zihī devletlü gözler

3163 Hemān Cibrīl ü Mīkāʾile ḥāli
Cenāb-ı ʿizzetüñ oldı suʾāli

3164 Ki siz iki ḳarındaşı vücūda
Getürdüm lāyıḳ olduñuz sücūda

368[b] 3165 Biriñüz ʿömri uzun biri kūteh
Ḳonuldu oluñuz bu sırdan āgeh

3166 Olan kūtāha ḳanḳıñuz ki ḳāyil
K'ola öñ vaṣl-ı rūḥāniye ḳābil

3167 Dileyen kimdürür bes ʿömrüñ azın
Ṭaleb her birisi ḳıldı dırāzın

3168 Nidā dergāḥ-ı Ḥaḳdan irdi ol dem
Ki görüñüz ʿAlī-yi bī-ġam ü hemm

3169 Diyüp ben bendeñ olsun saña ḳurbān
Fidā itdi Ḥabībüm yolına cān

3170 Benem ḫod ḳandasa her şaḫṣa nācī
İkiñüz daḫı oluñ aña bekçi

3171 İnüñ bu gice bekleñ ṣubḥa dek tā
K'irişmeye şer u şūr aña aṣlā

3172 Ḫiṭāb-ı Ḥaḳ bu k'oldı ʿizzet ile
Revān indiler işbu ayet ile

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ[341]

3173 Didiler bekçi ṣalduġını Sübḥān
Resūl işidüp itdi şükr çendān

3174 O cānibde daḫı küffār-ı bī-dīn
Bayaġı ittifaḳ üzre idüp kīn

3175 Buluban niçe merdān-ı dilāver
Getürdiler revān miṣl-i ġażanfer

[341] Kur'an, Bakara 2/207, Meali: "İnsanlardan öyleleri de vardır ki Allah'ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir."

3176 Ḫaşīn er-idi her biri zeber-dest
Döyüş virmezdi pīl ü üştür-i mest

3177 Ḥamāyil gerdenine tīġ-ı hindī
Olup hep kim piyāde kimi bindi

3178 Didiler külli baġlañ deh-güzārın
Bitürüñ nıṣf-ı leyl olduḳda kārın

3179 K'ider ṣülṣ-i āḫiri her şeb iḥyā
Bulunmaz furṣat ol demlerde aṣlā

3180 Bekitdiler nice oldıysa tedbīr
Ki yol bulmaya gelse bād-ı şeb-gīr

3181 Velī hicret yaraġı içre Ṣıddīḳ
Bilüp gitme ʿişādan soñra taḫḳīḳ

3182 Didi bir ʿabde iki üştür ile
Ṣaġılur niçe ḳoyun al bile

369[a] 3183 Çıḳup ṣaḥrāda otur bizi gözet
Ki bu gicedür irdi vaḳt-i hicret

3184 Adı ʿĀmir-idi kendüsi ʿālim
Bu vech ile anuñla itdi bir im

3185 Bilegce aluban ʿAbdullāhı hem
Getür kim rehber olup gide bā-hem

3186 Başından çoḳ geçürüp eyü yavuz
ʿAtīḳa oldı bu yolda ḳulavuz

3187 Getürmemişdi ammā dāḫı īmān
Ḳomışdı vaḳtine fermān-ı Sübḥān

3188 Ḳızı Esmāya (Esmāya) didi sen daḫı gel
Yimekler bişürüp ʿĀmirle al gel

3189 İyitdi oġlına olmaḳla ḫāmuş
Ḳureyşüñ her sözine sen de ṭut gūş

3190 Bize ʿĀmirle itgil varın iʿlām
Velī ṭuymasun anı ḫāṣ eger ʿām

3191 Götürdi bile niçe sīm ü zer de
Varuban oldı ḥāżır uġrı derde

3192 Resūl ivine der vardı nihānī
Dir-idi bāb-ı Ḫavḫa añsa anı

3193 ʿİşādan soñra Cibrīl oldı ḥāzır
İyitdi yolları baġladı kāfir

3194 Velī vaḳt oldı bāb-ı Ḫavḫadan çıḳ
ʿAduv reʾyi esāsın ḫak ile yıḳ

3195 Dinilmez-ise ol bī-dīnlere ḳaç
Yaḳından bir avuç ḫak anlara ṣaç

3196 İder Ḫaḳ gözlerin baġlayu ġāfil
Velī bu āyeti evvel oḳıgıl

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ [342]

3197 Hemān-dem idüp Allāha tevekkül
Yüridi göre kāfir gözine kül

3198 Oluban devlet ü iḳbāl hem-reh
O derden ṭaşra çün kim çıḳdı ol meh

3199 ʿAtīḳin gördi ṭurur aldı gitdi
ʿAduv ḳurbına yümn ile ki yitdi

3200 Oḳuyup āyeti ṣaçdı türābı
Olundı emr-i Ḫaḳla feṭḥ-i bābı

369[b] 3201 Seḥer yili gibi itmek ile hīz
Geçüben öñlerinden gitdiler tīz

3202 Ḫalāṣ olmaġa aʿdā ḥased[in]den
Ḫabībin ṣaḳladı Ḫaḳ çeşm-i bedden

3203 Yavuz göz gün yüzüñden olmaġa dūr
Ṣanaṣın ḳıldı varı gözini kūr

[342] Kur'an, Yâsîn 36/9, Meali: "Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler."

3204 Olıcaḳ mihr-i ʿālem-tāb peydā
Hem olmaz şeb-pere rūşen bu bīnā

3205 Ḥabīb-i Ḥaḳḳa kim irgürür āfet
Revān ḳaṭʿ itdiler ḫayli mesāfet

3206 Giderken miṯl-i pervāne bayaġı
ʿAtīḳi degzinür ol şeb-çerāġı

3207 Buyurdı gitmemekden böyle ṭoġrı
Sizer misin ḥarāmī yāḫod uġrı

3208 İyitdi vehmüm ol iy ẓıll-ı Yezdān
Ki nāgeh bizi dimiş ola şeyṭān

3209 Ḳureyş irişigele her ṭarafdan
Ṭuş olmaġ ile ḳurbānuñ olam ben

3210 ʿAceb sırdur bu ṭarfa kār-bārı
Ḥabīb-i Ḥaḳ ḳoyup bu ḳar u bārı

3211 Vaṭan terkini ura çār u nā-çār
Piyāde gidüp ola hem şeb-i tār

3212 Ne zād-ı reh ola ne cemʿ-i aṣḥāb
Ne gündüz ola ne māh u ne mehtāb

3213 Ḳoya küffār içinde ḫānümānı
Ki yaʿnī ehl-i beyt ü ḫānedānı

3214 Güneşken zerreden yā Rab ḥazer ne
Żarūrī bi'l-bedāhe bu sefer ne

3215 Ġulām-iken hezārān miṯl-i Rüstem
Neden bir sehl sözle yinme bu hemm

3216 Felekle rāmı-iken türk-i gerdūn
Neden cevr itme yā Rab böyle her dūn

3217 Güneşden maḥv olurken zāt-ı şebnem
Neçün şebnemden ürke mihr-i aʿẓam

3218 Olurken ḳāfile-sālār-encüm
Nedendür māha yılduz k'eyleye hum

3219 Nedür bu bu’l-ʿacebden bu’l-ʿaceb-rāz
Ki ʿuṣfūruñ hücūmından ḳaça bāz

370[a] 3220 Ne-y-iki bunda yā Rab sırr-ı Sübḥān
K’ola ʿāciz ḳarıncadan Süleymān

3221 ʿUḳāb-ı lā-mekānken pençesi berk
Neden zāġ içün itme āşiyān terk

3222 Hümā-yı sāye-baḫş u sidre-menzil
Piyāde ṭaġ u ṭaş aşma ne müşkil

3223 Melekler-iken aña ḫayl ü ʿasker
Hücūm itme neden bir iki kāfer

3224 Buraḳ ile iden seyr-i semāvāt
Yayaḳ gitme nedendür binmeyüp at

3225 Olan kim böyle gizlü rāza hem-sır
Bilür ancaḳ yine bes ʿālemü’s-sır

3226 Hele ṭurmayup ol şemʿ-i şeb-ārā
Gider mihr-i ruḫı ide tecellā

3227 Yitişdi dāmen-i kūh-ı Ḥirāya
ʿUrūc ider güneş ṣan istivāya

3228 Giderken görmemekçün çeşm-i ḫaffāş
Mübārek ayaġını yardı bir ṭaş

3229 Revān oldı dūn içinde aḳar ḳan
Gözüm ḳan dök göñül cān vir ciger yan

3230 Ḥirā ṭaġı anuñçün acıyup hep
Peyāpey ditredi ṭutmışdı ṣan teb

3231 Cenābı didi üskün yā mübārek
Bu-y-imiş çünki emr-i Ḥaḳ tebārek

3232 Egerçi sākin oldı kūh ammā
Döker ḳan çeşmi Sıddīḳuñ nice mā

3233 Ciger ḳanı pür itmişken gözini
Öpüp ayaġına sürdi yüzini

3234 Didi kāş olsa başum iki pāre
Mübārek pāyuña irince yara

3235 Çeküp yırtup ridāsın eyledi çāk
Ṣarup muḥkem öperek ḳıldı hem pāk

3236 Neler çekmiş-durur gör şāh-ı kevneyn
Olurken menzil aña *ḳabe ḳavseyn*[343]

3237 Revişde virmeyüp öñ hīç bāde
Gide kūh u beyābānda piyāde

3238 Yitişmezken aña eksün ü dībā
İde mecrūh pāyın seng-i ḫāra

370[b] 3239 Bu yolda enbiyā vü evliyā hem
Çekegelmişdür endūh ü ġam ü hemm

3240 Çeküpdür her birisi cevr-i bī-ḥad
Ṣayarsam ḥaşre dek olunmaya ʿad

3241 Belā vü miḥnet ividür bu dünyā
Ne ṣanduñ ḫāne-i rāḥat mıdur ya

3242 Urulmışdur binā-yı miḥnet-ābād
Cefā vü cevr ile sen ummaġıl dād

3243 Taḥammül birle buña bürdübārı
Żarūrī kār olupdur yār bārı

3244 Gerekdür bī-niyāza şükr her-dem
K'iki niʿmet içün ḳonuldı bir dem

3245 Cenābı ḳulle-i kūh-ı Ḥirāya
Hele çıkdı güneş ṣan k'istivāya

3246 Ḳarar anda da itmeyüben aṣlā
Yürüdi nitekim māh-ı şeb-ārā

3247 Olundı kūh-ı Sevre ʿazm andan

[343] Tamamı "Kabe kavseyni ev edna" olan Arapça ibare, "iki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Yayınları, İstanbul 1992, s. 88.

Ḫalās oldı cirāḥat gerçi ḳandan

3248 Velī pāy-ı mübārekdeki yara
Döyüş virmez ki ol kūha da vara

3249 ʿAtīḳi çignine götürdü derḥāl
Uçar şankim Ḫudā virdi per ü bāl

3250 Olup ten bir revān iki meselde
Ṣabā-veş seyr ider farḳ-ı cebelde

3251 Kemerler geçdi gerçi ḳıldan ince
Yitişdi kūh-ı Sevre ha diyince

3252 Velī ol kūh-idi pür-mār u ʿaḳreb
Yaratmışdı anı ol vech ile Rab

3253 Olup her ġārı bir ejder yataġı
Pür-idi yırtıcılar ṣol u ṣaġı

3254 Ṣıraydı kimseyi ger anda efʿī
İrürmez-idi tiryāke ne nefʿī

3255 Ḥabibullāha yüz itmekle yarı
Der-i ġāra iletdi yār-ı ġārı

3256 İdüp nūr-ı cemāl-i Aḥmed enver
Girüp gezdi için Ṣıddīḳ-i ekber

3257 Ki nāgeh ola diyü ʿaḳreb ü mār
Yāḫod yırtıcı şīr ü bebr-i kūh-sār

371[a] 3258 Çıḳup didi buyuruñ k'ide ārām
Ḳadem başdı revān ol serv-i gül-fām

3259 Yüzinüñ verdi ḳıldı ġārı gül-şen
Oturup ṣaldı gülden ṣanki ḫırmen

3260 Ṭaġılup lāle-zāra caʿd-ı pür-tāb
Yitişdi nerges-i şehlāsına ḫᵛāb

3261 Dimeyüp ġār içi germ ü ya serd
Ebū Bekrüñ dizin yaṣtandı ol verd

3262 Uyur şimşād-ı sāye-perver ammā

Deñerken her yanın Bū Bekr idüp rā

3263 Anı gördi bir efʿī çıḳarup ser
Delükden çıḳubanı aḳmaḳ ister

3264 Ḥabīb-i Ḥaḳḳa irgüre diyü semm
Ridāsı pāresiyle ṭutdı muḥkem

3265 Biʿaynih yine bir sūrāḫdan baş
Görindi ol da ṭutdı uramaz ṭaş

3266 Çıḳardı her delükden şol ḳadar ras
Ridā-pāre dükendi irdi key yeʾs

3267 Urup öldüre mi dimeyüp aṣlā
Bu kez sūrāḫına ḳodı kef-i pā

3268 Ḳaḳıyup mār-ı efʿī ṣoḳdı tekrār
Olup mesmūm Bū Bekr iñledi zār

3269 Bu vech ile yitişüp ḳahr-ı dehrüñ
K'acısı yüregine geçdi zehrüñ

3270 Gözi yaşı olup geñsüz revāne
Gül-i ter yüze ṭamdı eşk-dāne

3271 Açup gözin ʿAtīḳini görüp zār
Didi neyçün iñildü böyle iy yār

3272 Ciger ḳanıyla eşk itmekle taḥrīr
Başından sergüzeşti k'itdi taʿrīr

3273 Naẓar efʿīye ḳılmaġ ile Muḫtār
Didi inkār ile mi geldüñ iy mār

3274 Yaḳup zehr āteşiyle nitekim mūm
Ki ḳılduñ yār-ı ġārı böyle mesmūm

3275 Gelüp nuṭḳa iyitdi ḥāşe lillāh
Ki olmayam Ḥabībullāhdan āgāh

3276 Ziyāret ḳılmaġa saʿy-i cemīli
Hezār itdüm ṭutup küll-i sebīli

371[b] 3277 Beni maḥrūm ider göz göre gördüm

Acıyup yā Resūlullāhı urdum

İşidüp bunı cān u dil-ṭabībi
Ki yaʿnī ḥażret-i Ḥaḳḳuñ Ḥabībi

ʿAtīḳuñ müşkili olmaġ içün ḥal
Geçürdi zaḫm-ı mār üstinden ol el

Ṣaḥīḥ ü sālim itmeklige yārın
Hem ol zaḫm üzre sürdi aġzı yarın

Ṭutup yüzini dergāh-ı Ḫudāya
Götürdi el niyāz ile duʿāya

Ḫuşūʿ ile duʿādan soñra bārī
Nicesin diyü ṣordı ḥāl-i yāri

İyitdi himmetüñde Ḥaḳ teʿālā
Eşer ḳomadı semmden ben de aṣlā

Ayaġum zaḫm-ı mārı görmedi ṣan
Yāḫod zehr-i helāhil ṭutmadı ten

Diyüp böyle mübārek pāyına yüz
Urup dikdi gül-i ruḫsārına göz

Ḳalup yine bu iʿcāz ile ṭaña
Seḥer yılduzı gibi ḳaldı ṭaña

Yitişdi farḳ-ı kūha berḳ-i ḫurşīd
Dıraḫt-ı ġayr ṭut anı yāḫod bīd

Der-i ġār üzre bitmişdi çeküp ser
K'aña olmazdı hem-ser serv ü ʿarʿar

Ḫudā fermānı olmaġ ile yoldaş
Añılup ġār işigine ḳodı baş

Bürüdi ḳapusını sebz-evrāḳ
Ki görünmeye anda ḳara vü aḳ

Gelüp iki kebūter şāḫ-ber-şāḫ
İdüp pervāz miṣl-i ḳumrı-yı kāḫ

Miyān-ı derde ṭutup bir buṭaġı

Yuva yapdılar ānīce bayaġı

3293 Yumurdlayup revān dişisi başdı
Kebūter niçe çıḳarmaġa ḳaṣdı

3294 Hem anuñ cinsidür dirler Ḥaremde
Kebūter kim olur şimdiki demde

3295 Hemān bir ʿankebūd-i tīz-reftār
Ḳapuya perde gerdi uruban tār

372[a] 3296 Anuñçün küllü māşi içre olmaz
Degül cāyiz şeb ü rūz ol hem olmaz

3297 Niḳāb-ı ʿankebūtı k'oldı āḫir
Ṣaba-ferrāşı lābüdd oldı zāhir

3298 Döşedi sürme gibi ṭoprağı tīz
Ki yürise iderdi mūriçe iz

3299 Hep urup ol dıraḫtüñ bergine toz
Serāser ḳıldı varın sebz-iken boz

3300 Şu ḳudretlerle k'iş olundu ḥāṣıl
Bu āyet der-peyince oldı nāzil

[344] قَولهُ تَعالى وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ الى قوله نَصِيرًا

3301 O cānibde Ḳureyşüñ ḳasdına bāz
Gelindi murġ-ı dil itmekle pervāz

3302 Deñeyüp gözcileri ṣaġ u ṣolı
K'iḥāta itdiler beyt-i Resūli

3303 Ebū Cehl-i laʿīn etbāʿı-y-ile
Resūli sevmeyen segler de bile

3304 Oturmışlardı ḳapuya ṭutup gūş
Bu ümīde ki virbinen siyeh-gūş

[344] Kur'an, İsrâ 17/80, Meali: "Ve şöyle niyaz et: Rabbim! Gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla; çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla. Bana tarafından, hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver."

3305 Ser-i maḥbūb-ı Ḥaḳḳı aluban tīz
Geleler elde ḫūnīn tīġ-ı ser-tīz

3306 Zihī bāṭıl-ḫayāl ü kec-taṣavvur
K'ider her herze merze böyle cür mür

3307 Meger kim dūn içinde yine İblīs
Bayaġı dünki şekle girüp ol pīs

3308 Gelüben yoldaġılar bī-delīle
Didi neylersiz añrılup sebīle

3309 İyitdiler umaruz k'Aḥmedi ḫ^{v}āb
Alup merdān k'ide açıla bāb

3310 Başup ivin kesevüz başını tā
Size tuḥf'iltevüz biz götürüp pā

3311 Gelüp didi ki ḳanı giden Aḥmed
Ṣanursız baġladunuz yoluna sed

3312 Çıḳuban evvel-i şebde yürüdi
Sizi ġaflet anuñ içün bürüdi

3313 Gelüp Bū Bekr ile hīç itmeyüp bāk
Bir avuç ṣaçdı alup sizlere ḫāk

372^{b} 3314 Gözüñüz baġlayuban geçdi gitdi
Nireye istediyse şimdi yitdi

3315 Dinürse nice gelüp ṣaça ṭopraḳ
Çaluñ başuñuza al işdeye baḳ

3316 Alup her biri şabḳasına baḳdı
Görüben ḫāki ġayret odı yaḳdı

3317 Teʾessüfle ṭurup küffār-ı bī-dīn
Segirtdiler Resūl ivine gām-gīn

3318 Ḫudā ḳahrından aṣlā itmeyüp bāḳ
Der-i ʿulyāyı açdılar ḫışm-nāk

3319 Elinde her birinüñ āb-gūn-tīġ

Bürüdi menzil-i ḫurşīdi ṣan mīġ

3320 Deñerler ol perī-peyker yataġın
Ki vireler ḫarāba ʿömri bāġın

3321 Zihī yañlış ḥayāl ü fikr-i fāsıd
Ki her kem-fehm ide rūz u şeb cid

3322 Yirinde hażretinüñ şīr-i Yezdān
Yaturken ṭuyuban ṭurdı ḫurūşān

3323 Ḳaġan arslan uyurken k'uyarıldı
Ṣanasın ġurruşından gök yarıldı

3324 Bile Cibrīl ü Mīkāʾīl de hem
Ḳılup ḥayḳırmasına naʿra munżam

3325 Diyeydük ṣūr-ı İsrāfīl uruldı
Ḫarāb olmaġa āʿlem dem uruldı

3326 Yıḳıldı üstlerine çarḫ gūyā
İçinde ḳalmadı vehm ile gūya

3327 Ṭutulup dilleri düşdiler ebkem
Bu ḳandan k'uralar güftārdan dem

3328 Dişürüp kendülerin āḫir-i kār
Girīze ṭutdılar yüz niçe beykār

3329 Ḫacāletle dönüp maḥrūm u maġbūn
Ebū Cehle kim irişdiler ol dūn

3330 Didi hey n'olduñuz ḳodı mı ejder
Ki olmış ḥāliñüz böyle mükedder

3331 İyitdiler erimeklikde mūmı
Unutdurdı bize Ḫaydar hücūmı

3332 Ṭurup şīrāne naʿrayla ġażab-nāk
İdiyazdı serāser heybeti ḫāk

373[a] 3333 Yine bir nevʿ ile ḳılmaġa telbīs
Revān Bū Cehle ḫod irmişdi İblīs

3334 Resūlüñ gitmesin dimiş-idi hem

Dil-i Bū Cehli hem almış-idi ġam

3335 Olar da k’itdiler ḥālātı taḳrīr
Daḫı bedter olundı rengi taġyīr

3336 Perīşān-ḫāṭır olduḳda o cāhil
Didi İblīs aña iy merd-i ʿāḳil

3337 Nedür fikrüñ ne de endīşe-bārı
K’idevüz rāyüñ üzre biz de yarı

3338 İyitdi yolca gitmezler muʿayyen
Ki göre anları yolcı vü rehzen

3339 Düşerler ṭaġ u ṭaşa ṣapıdup iz
Buluruz der-peyine düşicek biz

3340 Didi aḥsent rāy-ı pāküñe ṣad
Budur tedbīr-i nīk aṣlā degül bed

3341 İzinden bulma anı binüm olsun
Gerek diri ṭutuñ gerekse ölsün

3342 Diyüp ḫoş gitdiler kūh-ı Ḥirāya
Yitişdiler arayu ol araya

3343 Ki ol ġār içre iderdi münācāt
Tażarruʿ la dilerdi anda ḥācāt

3344 Bulımadılar isteyüben anda
Didiler bunda yoḳ yā Rab ya ḳanda

3345 Olup nevmīd k’irdi ṣubh-ı dem de
Ṭururken her biri fikr içre ġamda

3346 Didi İblīs benden bulmaḳ anı
Ne ġam yirsiz gelüñ bulayum ānī

3347 Diyüp böyle yürüdi kūh-ı Sevre
K’ireler bād-ı ṣarṣar gibi nevre

3348 Segirdür geh yiler şeyṭān-ı melʿūn
Yanınca niçe Bū Cehl it gibi dūn

3349 Gelüp ol ġār işigine ki irdi
Didi sürdüm izin ha bunda girdi

3350 Cuġuldaşdılar ol arada küffār
Ebū Bekr işidüp oldı dil-efkār

3351 Bunı bildi Ḳureyşīler gelen kim
Didi İblīsdür bir eylemiş im

373[b] 3352 Hemān-dem cānı içine düşüp od
İdebaşladı nālān āh-ı pür-dūd

3353 Ṭurup pervāne-veş gird-i Resūli
Ṭolanur çeñzinüben ṣaġ u solı

3354 Derūndan līkin iñler diyüben zār
Nic'ola ḥāl k'irdi ḫayl-i küffār

3355 Pür idüp ḫūn-ı dil birle gözi kaş
Ciger ḳanın dökerdi çeşm irüp yaş

3356 Ki ḳurtulma daḫı bundan ne imkān
Ḫuṣūṣā rehber ola böyle şeyṭān

3357 Ġam u endūha olmaġ ile ṣāḥib
Cenābı gördi kim iñler muṣāḥib

3358 İyitdi billāh iy Ṣıddīḳ nāle
Ne içün ne yitişdi ḳalb ü bāle

3359 Didi maḫfī degül rāyı Münīre
Ki irdi ḳapuya her ḳalbi tīre

3360 Eşirrā-yı Ḳureyş İblīs ile maʿ
Īḥāṭa ḳıldılar ġārı ne maṭlaʿ

3361 Necāt işi bitüp iy yüzi gül-şen
Sizüñçündür iñildüm tün-be-tün ben

3362 Budur degzindügüm hem k'olam evvel
Ki görmeyem size ṣunulduġın el

3363 Resūl iyitdi ḳavl-i Ḥaḳḳı diñle
Ṣıġın luṭf-ı Ḫudāya yiter iñle

اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهٖ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا[345]

3364 Diyüp böyle dönüp dīvār-ı ġāra
İşāret itdi yarıldı maġāra

3365 İyitdi yā Ebā Bekr arduña baḳ
ʿUḳab ile ḳaçan pervāz ider baḳ

3366 Baḳup gördi ki bir dīvārı ġāruñ
Girüp külli görünmiş ol kenāruñ

3367 Yitişüp ḳurb-ı ġāra baḥr-i zeḫḫār
Ṭutarlar bir gemiyi iki serdār

3368 Velī bilmez ṭutan kimdür hele nās
Ḫudā bilür k'olar mı Ḫıżr u İlyās

3369 Öte yanında hem bir ulu ʿasker
Süvāruñ her birisi kūh-peyker

374a 3370 İyitdi ger girürlerse ḳapudan
Bizi ḳurtardı Bārī ol ḳapudan

3371 Senüñle idelüm deryāda geştī
Bizümçün ḥāżır olmışdur şu keştī

3372 Hele ṣabr it görelüm Ḫaḳ teʿāla
Ne buyurur ki ḥaḳdur kār-fermā

3373 Sevinüp didi Ṣıddīḳ seḫun-ver
Teʿāla şānehu Allāhu ekber

3374 Suʿāl itdi o leşkerden de āḫir
Ki kimüñdür bu ʿasker k'oldı ẓāhir

3375 Buyurdı şeh Necāşīnüñdür anlar
Ḳayuma hem bizümdür ol ṭuranlar

[345] Kur'an, Tevbe 9/40, Meali: "Eğer siz ona (Resûlullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani kafirler onu iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kafir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir."

3376 Yine geldük Ḳureyşüñ ḥāletine
Ki İblīs ile anlar ḥāleti ne

3377 Der-i ġāra k'irilüp didi şeyṭān
İzin sürdüm [irişdüm] işde el-ān

3378 Göricek derde tār-ı ʿankebūtī
Ḳureyş aʿyānınuñ ḳurıdı ḳutı

3379 Kebūter āşiyānına naẓar hem
Ṣalıcaḳ oldılar mecmuʿı der-hem

3380 Baḳıcaḳ ol ġubār-āsā türāba
İliki varınun hep döndi āba

3381 Didiler ḫışm idüp şeytāna iy ḫar
Bizi ālet m'idersün yoḫsa yik-ser

3382 Bunamışsın gidüpdür yaḫo ʿaḳluñ
Bu-y-ise vay başuña ḳavl ü naḳlüñ

3383 İzin sürdüm didügüñ sözde yoḳ ḫayr
Ḳarınca itse bu ḫak içre ger seyr

3384 Bilinürdi nice akdām-ı merdüm
ʿAceb mi olsa saña ḫışm ile hüm

3385 Ṭutalum ʿaḳl u fehmüñden eser yoḳ
Degül mi gözünüñ biri de açuḳ

3386 Uçup geldiler-ise işige ger
Ḳapuda ʿankebutī perde neyler

3387 Bozulan nesne bir perr-i megesden
Ṭurur mıdı göreydi eyle kesden

3388 Nedür ya bu kebūter āşiyānı
Bozılup ḫod yapılmamışdur ānī

374[b] 3389 Başup beyża yatur ḫoş yayuban per
Döyer midi aña vaḥşi kebūter

3390 Ġubār-ı berg neylerdi ya bārı

Ṭurur ʿayniyle her birinde varı

3391 Yitişse perr-i peşşe bu uçardı
Ḳonan bād ile ṭoḳınsa göçerdi

3392 Şanurduḳ biz seni bir pīr-maʿḳul
Özüñ ḫod div-imiş dīvāne iy ġul

3393 Saña uyana bunlar daḫı azdur
Yüri var bizi melʿūn yiter azdur

3394 İdüp her biri böyle niçe düşnām
Yine döndiler ive kām ü nā-kām

3395 Yekāyek dirilüp beytü'l-Ḥarāma
Şalınsun didiler her yaña nāme

3396 Münādi şehr içinde ḳıldılar hem
Kim anı ṭutsa andan dökse ya dem

3397 Hezār altūn ile yüz üştür alsun
Daḫı her ne dilerse eyle olsun

3398 Bu cānibde ʿAtīkuñ ʿabdi ʿĀmir
Dibinde kūh-ı Sevrüñ oldı ḥāżır

3399 Güdüp dinen ḳoyunı ol nīgū-kār
Bülend-āvāz ile oḳurdı eşʿār

3400 Ki tā geldügini Bū Bekr bile
Hebā olup işi varmaya yile

3401 Gidüben şems-i ḫāver oldı çün şeb
Ṭurup didi ʿAtīḳ oñarıcı Rab

3402 Yitişdi dāmen-i kūha idüp ḫīz
Ṣaġup süd gitdiler Esmā-y-ile tīz

3403 Yitişdiler niʿamla ḥażretine
ʿAtīḳuñ duḫteri k'irdi ḳatına

3404 Ḫaber virdi Ḳureyşüñ reʾyini hep
İrişdi şehre yine gitmedin şeb

3405 Olundı ġār içinde üç güne dek
Ḳureyş ister velī ṭurmayuban dek

3406 Ḳurūm ile olup dāre’s-saʿāde
Dimişler baʿżılar daḫı ziyāde

3407 Eṣaḥ budur ki dördüncü gün ol māh
ʿAtīḳ ile yüridiler şebāngāh

375[a] 3408 Saʿādetle olup anlar süvāre
Dü rehber de yayan ol gül-ʿizāre

3409 Belī ʿĀmirle ʿAbdullāh bā-hem
Giderler öñce yüz şevḳ ile ḫoş-dem

3410 Kenār-ı baḥre irince şeb-i tār
Gidüp oldı revān ol dürr-i şeh-vār

3411 Ḳureyşī ḥayret ü fikr eyledi denk
Ki bilmezler nire gitmişdür ol şenk

3412 Velī dördünci gün hātifden āvāz
Yitişdi böyle şiʿre olup āġāz

Naʿt

3413 Zihī zāt ol sebeb olan revā ne
Hezārān yümn ile oldı revāne

3414 Delīl ü rehber aña Ḫıżr u İlyās
Penāh-ı puştī luṭf-ı Ḫālıḳ-ı nās

3415 Ḳadem başduġı ḫāke çeşme-i cān
Virür dil teşnelikle irmege cān

3416 Saʿādetlü şular kim yoldaşıdur
Eʿādīden ne ġam ṣan yol ṭaşıdur

3417 Dil ü cāndan olup müştāḳ-ı dīdār
Muhācirle deñer yol çeşm-i enṣār

3418 Seferdür ʿayn-ı sūd ol nice hicret
Ki ʿācizdür anuñ sırrında fikret

3419 Zer-i güftāra k’urdı böyle sikke
İrürdi birbirine ḫalḳ-ı Mekke

3420 Ḳureyşe ḥāṣıl oldı bī-gümān cezm
Ki olınmış Medīne şehrine ʿazm

3421 Hele let birle birbirine düşüp
Bunı fikr itdiler āḫire üşüp

3422 Ki üç bölük gideler üç yañaya
Ḳaçan ḫār u ḫas iriser ṣabāya

3423 Olurken ḳarḳaşa bu güft u gūda
Ṣan er varmış çıḳageldi buṣuda

Taʿrīf

3424 Meger bir kimse gelmiş-idi şehre
Ki olmışdı bahādurluḳla şöhre

3425 Hemān bir pīl-i mest-idi naẓarda
Degüldi miṣl aña Rüstem cigerde

3426 Ṣalıcaḳ farḳ-ı ḫaṣma nice men gürz
Ṣanasın iner-idi kūh-ı Elbruz

375[b] 3427 Muḳābil olsa ger yüz tīġ-ı bürrān
Varurdı bir ḳolın itmekle ʿüryān

3428 Be-ġāyet mefer-dār-idi zeber-dest
Ṣunam dir-idi cān alıcıya dest

3429 Yimezdi ġam ḳaża-y-ile ḳaderden
Yoġ-idi vehmi ḫavf ile ḫaṭardan

3430 Süvār-ı çarḫ özinden nīze-bāzı
Ṣan ögrenürdi binse esb-i tāzī

3431 Sürāḳa ibni Mālik-idi adı
Şecāʿāt üzre olmışdı nihādı

3432 Çıḳageldi hemān miṣl-i ġażanfer
Didi bu gönderilen kimi ister

3433 İyitdiler bize maḳṣūd u maḳṣad
Muḥammeddür yāḫod reʾs-i Muḥammed

3434 Didi varup getürsem añı baġlu
Yāḫod başın kesüp ʿarż eylesem rū

3435 Ḳureyşüñ baña virgüsi ne-y-iki
Ha gitdüm dimezem ayruḳ bir iki

3436 Didiler zer hezār u biñ de üştür
Niṣār-ı maḳdemüñ hem gevher ü dür

3437 Diyüp ḫoş aldı varı dest-i ḫaṭṭın
Ḫod añmaz-idi ḥarf-i zātı ḥaṭṭın

3438 Ṭurup gitmeklige k'oldı revāne
Ṭuş oldı yolda ol bir de revā ne

3439 İyitdi gelmenizden böyle yik-ten
Didi deryā kenārından gelürven

3440 İyitdi kime uġraduñ o yolda
Didi bir zāta bilmen kimdür ol da

3441 Velī virür cemāli gün gibi tāb
Fer umar ruḫlarından māh u mehtāb

3442 Muʿanber-caʿd u mişgīn ġaliye-sā
Yüzi ṭurreyle ṣan māh-ı şeb-ārā

3443 Yanınca bir süvāre muḥteşem ẕāt
Deve binmiş ikisi de degül at

3444 Piyāde iki daḫı öñlerince
Sever her kişinüñ cānı görince

3445 Didi binümde istedügüm iy yār
Odur dime ṣaḳın kimseye zinhār

376[a] 3446 Hemān-dem varuban oldı mükemmel
Binüben ata ṣundı nīzeye el

3447 Revān oldı dönüben pür-i zāle
Diler kim mihre tīġ ide ḥavāle

3448 Muḥāl endīşedür bu fikr-i bāṭıl
Ki ṣayd ola ġurāba bāz-ı pür-dil

3449 Çıḳup ṭaşra şehirden ḳurʿa ṣaldı
Gelüp ġāyet de bed-ḥayretde ḳaldı

3450 Ne diyem diyüben Bū Cehl-i dūna
Ne gidebilür ol miskīn ne döne

3451 Egerçi gitdi yine kām ü nā-kām
Velī bilmez ki ne ola ser-encām

3452 Giderek ġaflet ile yoldan azdı
Atı sürçüp yıḳıldı öliyazdı

3453 Tefeʾʾül bir daḫı eyledi tekrār
Köti geldi yine dönmez ider ʿār

3454 O gün ol gice üç kez yıḳılup at
ʿAlāyim ẓāhir oldı aña ḳat ḳat

3455 Özini gerçi aldı vehm ü ḥayret
Ne ḳılsun dönemez ider de ġayret

3456 Seḥerden gitdi yine ḳuşluġa dek
Taḫayyül ider ammā ṭurmayup dek

3457 Yitişdi āḫir ol şems-i duḥāya
Diler kim ṣuna el bedr-i dücāya

3458 ʿAtīḳ evvel görüp didi Resūle
Sürāḳadur düşüp gelen bu yola

3459 Velī ġayet de heybetle gelişi
Bilürem kendüsidür ḫayli kişi

3460 Muʿayyen ḫayra gelmez fikri şerdür
Azıtmışlar-durur k'ādem beşerdür

3461 Resūl idüp işāret atını yir
Ṭutup ḳaldı daḫı aña ne tedbīr

3462 Ne deñlü çaldı ḳamçı urdı mahmız

Yürümez gördi indi aşaġa tīz

3463 Deñedi ṭopuġa dek dört ayaġı
Yire batmış daḫı yoḳ bend ü bağı

3464 Resūlüñ muʿcizidür bildi ammā
Piyāde sürdi yine k'irişe tā

376[b] 3465 Revān bir od yeligi çaldı yüzin
Ki bī-ḫod ḳıldı ḫākister-veş özin

3466 Bu kez iş neydügini bildi ol dem
Ki yanıyazdı yoḳken āteş ü dem

3467 İyitdi yā Muḥammed ben bu işden
Rücūʿ itdüm velī ḳaldum gidişden

3468 Ki ṭutdı ayaġını atumuñ yir
Yayaḳlıḳ ḳayḳusı ṭurdı beni yir

3469 İşāret ḳıldı yine ṣalıvirdi
Söz āḫirde ḫayır bāde ki irdi

3470 Bilürem itdügim iş gerçi kemdür
Velī yolı erenlerüñ keremdür

3471 Murādum bu ki iy ẕāt-ı hümāyūn
Viresin baña bir ṭuġrā-yı meymūn

3472 Ki āḫirde Cenābuña idüp ʿarż
Edā idem ne-ise sünnet ü farż

3472 Didi ḫoş bes keremdür ẕātı şānı
ʿAtīḳi yazdı ʿāl-i şān nişānı

3473 Eline girüp itdi çünki taḥṣīl
Öpüp başına ḳodı miṣl-i iklīl

3475 Dönüp adāb ile k'atına bindi
Gidüp teʿcīl ile Mekkede k'indi

3476 Döküp cenk āletin Bū Cehle vardı
Görince ṣandı kim el ḳana ḳardı

3477 Diyince n’oldı itdüñ mi melāmet
Didi minnet Ḥaḳḳa geldüm selāmet

3478 Ne geçdiyse ḥikāye ḳıldı bir bir
Dili söyler velī ditrer de dir dir

3479 Görüp ḥālini didi Cehl iti ṭur
Sini de eylemiş siḥr ile meshūr

3480 Alup ʿaḳluñı ḳılmış vālih u deng
Muʿayyen yimedüñ afyon yāḫod beng

3481 Sefīh olmışsın iy ʿādī ḫiredden
Görinen bu ṭoyuñ yoḳ nīk ü bedden

3482 Seni ḳorḳutmış ol cādū idüp dīv
Ṣalābetle görünmiş gözüñe Gīv

3483 İyitdi ol da lā-vallāh budur ḥaḳ
Nebīdür Aḥmed-i Mürsel muḥaḳḳaḳ

377[a] 3484 Bilüp mahiyyetini merd-i ʿāḳil
Kemīne bendesi olur virüp dil

3485 Cemīʿi ḫalḳ-ı ʿālem ṣansa ger şer
Ziyān irgürüp itmez anı mużṭar

3486 Delīl ü hüccet ü bürhān bu yiter
ʿAbeṣ daʿvi-i bāṭıldan ne biter

3487 Diyüben böyle ṭurdı ol nigū-rā
Varup ḳavmiyle oldı şuña dek tā

3488 Ki āḫir ḳıldı feṭḥ-i Mekke Mürsel
Sürāḳa daḫı geldi dinmedin gel

3489 Müsülmān oldı ʿarż idüp nişānı
Ḫod olmışdı yaḳīn ol dem gümānı

3490 Dürüşdi dīn yolına tā ölünce
Uruşdu kāfir ile ḳat ḳalınca

3491 Kelām-ı aṣla gel yine Münīrī
İrür enṣāra ol bedr-i münīrī

3492 Nişān alup Sürāḳa döndügi dem

Resūl iyitdi ʿAbdullāha ḫurrem

3493 Bilür misin ki vādī-i Ṣaḫīra
Niredür ḳaçan irilür o sırra

3494 İyitdi bilmezem ben anı rūḥum
Yine didi Resūl idüp tebessüm

3495 Ṣaḫīra rūdı şol yirdür kim anda
Yaşadı ḳavmi çoḳ cān oldı tende

3496 Ṣaḫīr evvelde bir şaḫṣa-idi nām
Ki görmişdi Kelimullāhla eyyām

3497 Er-idi pāk-rū key ḳalbi sāde
Umardı kim yitişeydi baña da

3498 Vefā itmeyüp oldı ʿömri āḫir
Dirilüp ḳavmi didi evvel āḫir

3499 Ki bundan öñ özendürmekle cānı
Añarduñ Mürsel-i āḫir-zamānı

3500 Dilüñden gitmez-idi naʿtı her bār
İderdüñ vaṣfını ẕevḳ ile tekrār

3501 Vaṣiyyet ne bize şimdiki demde
K'ola fikrümüz ol ṣāḥib-ḳademde

3502 Didi budur size āḫir kelāmum
Ki ol peyġambere ire selāmum

377[b] 3503 Diyüp böyle revān ışmarladı cān
Olardan üç ḳarıcuḳ vardur el-ān

3504 Şeker-güftāra ʿAbdullāh urup güş
Yürür nāḳa öñince eyleyüp cūş

3505 Ser-i vādī hele olundı menzil
Oḳuyup bunı ol kevneyne ḥāṣıl

يَآ اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ۙ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيلًا ۙ الى قوله اَنكالاً[346]

[346] Kur'an, Müzemmil 73/1-2, Meali: "Ey örtünüp bürünen (Resûlüm!) Birazı hariç geceleri kalk namaz kıl."

3506 Döküp yaş gözleri ṭurdı namāza
İdüp āḫir ki girildi niyāza

3507 Yitişdi semʿ-i pākine bu āvāz
Ki her bir ḥarfine [hem] nice yüz rāz

3508 Sevindürmeklik içün ḫās u ʿāmı
Ḫudānuñdur viriş küll-i merāmı

3509 Bi-ḥamd'illāh ki ḥāṣıl oldı maḳsūd
Görindi ölmeden öñ rūy-ı bihbūd

3510 ʿAtīḳa didi maḥbūb-ı Ḫudāvend
Şol ondan yaña var ʿibretden al pend

3511 Ḳurulmış üç ḳara iv köhne iy yār
İçinde her birinüñ bir ḳarı var

3512 Velī her biridür ġāyet köhün sāl
Eyü yavuz geçürmüş başdan aḥvāl

3513 Belā çevgānına devrān idüp ṭop
Bükilüp ṭop olupdur ḳadleri ṭop

3514 Niçe kez dişeyüpdür her biri diş
Belādur ʿömr ḥadden kim ola bīş

3515 Varup Sıddīḳ gördi anları çün
Didi iy ḳudret issi Ḥayy u Bīçūn

3516 Selām anlara kim virdi açup fem
Bunı bildiler irdi ibni ādem

3517 Deñediler güc ile götürüp ser
Didi ne ḥālüñüz bu yirde bī-fer

3518 Kimün aṣlısuz āb ü ḫurna bunda
Ki ne ṣu var ne ekin ne odun da

3519 Didi biri Şüḫayra ḳızlarıyuz
Ki ʿālem görmiş-idi kendüye yüz

3520 Ḫaber ʿĪsā nebīden kim virürdi
Kelam-ı maʿnevīye çoḳ girürdi

378[a] 3521 Umardı kim Ḥabībullāha ire
Girüp dīnine cān ol yolda vire

3522 İderdi dem-be-dem vaṣf-ı cemīlin
Añardı pākliklerle sebīlin

3523 Ecel irüp ki oldı ʿömri āḫir
Yitüşdigini bildi vaʿde ẓāhir

3524 Vaşıyyet ḳıldı evlādına yik-ser
Gelicek yümn ile yüz ol peyamber

3525 Girüp dīnine ümmet oluban siz
Cenābına selāmum irgüresiz

3526 Girüp ol biz de ḳalduḳ biş ḳarındaş
İkimüz ikişer yüz yaşadı yaş

3527 Ölelden anlar oldı çarşad sāl
Ki devrān ḳıldı böyle ḳaddümüz dāl

3528 Gelen giden virür bize yiyesi
Hem anlar üzre ḳılmış Ḥaḳ giyesi

3529 Kimesne uġramasa bir niçe gün
Ne bizde ġalle var ne etmek ü un

3530 Ḫudā emriyle ḥaḳ ḥablar getürür
Yirüz anı ġıda işin bitürür

3531 Ṣusuzluḳ iricek olmaġa sīr-āb
Nireden ḳazsavuz elle çıḳar āb

3532 İyitdi ṭutduġuñuz hem nice dīn
Didiler ʿĪsevī erkān u āyīn

3533 Resūl-i Ḥaḳḳa varup k'itdi taḳrīr
Cenābı luṭfı da ḳılmadı teʾḫīr

3534 Ḳadem rence ḳılup bildürdi Ṣıddīḳ
Murāda irme kim olundı taḥḳīḳ

3535 Alup semʿ-i ḳabūle her kelāmın

Degürdiler Şuḫayruñ hem selāmın

3536 Olup īmān ü taṣdīḳ işi ḳāmil
Yitişdi yine āḫir luṭf-ı şāmil

3537 Varup gönderdi zād-ı rāh Muḫtār
Didi ʿAbdullāh āḫir iy nigū-kār

3538 İsüzlükdür yol üç güne degin tā
Yimek cinsi bulunmaz hīç ḳaṭʿā

3539 Resūl iyitdi ẕikr-i Ḥaḳ ziyāde
Olunsun ẕikr ṭurur cāy-ı zāde

378[b] 3540 Geçüp ol gün yine çün ḳondı aḫşam
Yitişüp geldi ʿAzrāʾīl ol dem

3541 Resūl-i Ḥaḳḳı itmeḳle ziyāret
Bu oldı güft-i āḫirde ʿibāret

3542 Ḳarılar cānını almaḳlıġ içün
Gelindi emri Allāhuñ budur çün

3543 Duʿā-yı ḫayr idüp ẕıll-ı Yezdān
Varuban aldı anlardan daḫı cān

3544 O gün hem irtesi de gitdiler aç
Ne etmek yindi ne umac u ṭutmac

3545 Üçünci gün duḥā vaḳtinde ḫālā
Göründi bir dıraḫtistān-ı ḫurmā

3546 Ebū Bekre didi şundan yüri al
Ya aḳçeyle ya inʿām ola al gel

3547 Varup gördi dıraḫt üstinde bir er
Peyāpey ṭurmayup ḫurmāyı direr

3548 Velī bilmez ki adı Zeyd u ya ʿAmr
Didi bundan bize ṣatgıl biraz temr

3549 Baġışla almaz-iseñ yāḫo dirhem
Muḥammeddür ṭuran faḫr-i dü ʿālem

3550 Resūlüñ adını k'işitdi kāfer
İyitdi böyle ol ḫar virmeyüp ber

3551 Bular ḫurma degül muḳl aġacıdur
Bilürsin muḳlı kim nice acıdur

3552 Utanmayup diyicek böyle ol pis
Didi Mürsel de olsun muḳl-ı yābis

3553 Ḥaḳ emri birle naḫlistān serāser
Dönüp muḳl oldı ḫurmā yirine ber

3554 Gidildi ʿaṣra dek aç yine ol gün
Ḳarīb oldı ġurūba başladı gün

3555 Yitişüp luṭf-ı Ḥaḳ göründi bir ḥay
Vay aña kim teraḥḥum ḳılmaya Ḥayy

3556 Velīkin yola yaḳın biri ḫargāh
Ḳurup oturmış oldı yolı her gāh

3557 Öñinde yük igerür bir ḳarı var
Dimezdi gelse mihmān ne ḳadar var

3558 Yatur yanında bir ḳoyunla bir kelb
Ġanem issine olmaz kelbden selb

379[a] 3559 Kerīmeydi key adı ümmi Maʿbed
Eyüler gözi görmez nirdese bed

3560 Ḥelāline daḫı Ekṣem-idi nām
Er-idi puḫte her işde degül ḫām

3561 Revān ol mihr-i ʿālem-tāb-ı meh-rū
Anuñ ḳatına vardı ṭutdı ḫoş-bū

3562 Yirinden ṭurdı kelbcügez hemān-dem
Yürüyüp ḳarşu urmaz urmadan dem

3563 Yalındı siñleyüp buladı ḳuyruḳ
Ṣanasın ʿaḳlı vardı oldı buyruḳ

3564 Yatuban yire urdı sīne vü rūy
Degüldi līkin aña ʿādet ü ḫūy

3565 Ürerdi görse bir bīgāne kimse
Ṭalardı belki görse her kim-ise

3566 Görüp anı taʿaccüb ḳıldı ḫātun
Didi kimiki bu tāliʿ de meymūn

3567 Resūl iyitdi geldük saña mihmān
Olup destūr ger ḳor-ise Sübḥān

3568 Didi ḫoş geldüñüz iy māh-manzar
Ki ḳıldı bize yarı saʿd-ı ekber

3569 Benüm cānum fidādur mihmāna
Ḫuṣūṣā böyle bir devletlü cāna

3570 Velīkin bundan irer şermesārı
Ki ḳıtlıḳ oldı böyle ḫayli bārī

3571 Dibiyle yire gökden āb-ı raḥmet
Yitişmeyüp çekerüz ḳatı zaḥmet

3572 Tamām eksükligini ḳıldı iʿlām
Resūlullāh inüp kim itdi ārām

3573 İyitdi bulunur mı iy ʿaceb süd
Ki żaʿf-ı cūʿa bir pāre ide sūd

3574 Teʾessüfle didi cins-i nebātāt
Kem olup hep ḳırıldı ḳoyun u at

3575 Ḳalanı daḫı lāġār düşdi bī-fer
Ṣaġılmaḳdan ḳalur ẓāhir ḫo lāġār

3576 İyitdi ṭur hele şu ḳoyunı ṣaġ
Görelüm ne virür ṣayru eger ṣaġ

3577 Didi olsun fidā sen ẕāta rūḥum
Muʿayyen bu ġanem iy nūr-ı ʿaynum

379[b] 3578 Yatur bunda sürüden ḳalmaġın bes
Öli ṭurandan alur mı leben kes

3579 Resūl iyitdi dirseñ ṣaġayum ben
Temāşa it nice süd virdügin sen

3580 Didi fermān sizüñ virmezse ger şīr
Boġazlañ yimege yararsa iy mīr

3581 Bu kez iyitdi mise iy ġanem ben
Resūlullāhven döngil baña sen

3582 Virüp idrāk aña Ḥaḳ tebārek
Teveccüh ḳıldı derḥāl ol mübārek

3583 Yoġ-iken ṭāḳati ṭurdı idüp ḫīz
Yire sürmege başladı yüzin tīz

3584 Resūlullāh ki urdı pūştına dest
Ġanem pāyına ser ḳodı idüp pest

3585 Duʿā itdi hemān olmaḳla ferbih
O kötice ḳoyuncuḳ oldı key bih

3586 El urup cicigine pür olup şīr
Gelüben nuṭḳa ḳıldı bunı taḳrīr

اَشْهَدُ اَن لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسولهُ[347]

3587 Deñer ḥayretde ḳalup ümmi Maʿbed
İyitdi ḥażret-i Mürsel Muḥammed

3588 Şehādet lafẓını gel sen de digil
Nitekim bu didi Ḥaḳ virüben dil

3589 İyitdi ümmi Maʿbed iy şeh-i dīn
Sana inanmayandur şaḫṣ-ı bī-dīn

3590 Özüñmiş ol olan dillerde mezkūr
Bi-ḥamdi'llāh ki vaṣluñ ḳıldı mesrūr

3591 Düşüp zātuñ cemāl-i Ḥaḳḳa maẓhar
Yüzüñ nūrı olupdur günden enver

3592 Şekerden ṭatlu şīrīn sözüñ var
Hacerdür şol kim itmez işidüp kār

[347] Kelime-i Şehadet.

3593 Mübārek ṭalʿat u ferḫande-fāle
Olurduḳ muntaẓır-minnet bu ḥāle

3594 Göñül erkān u āyinüñe virdüm
İnanup ḳavlüñe dīnüñe girdüm

3595 Diyüp böyle revān getürdi īmān
Derūn-ı dilden oldı çün müsülmān

380[a] 3596 Duʿā idüp Resūl-i Ḥaḳ didi var
Getür süd ṣaġmaḳ içün kāse tekrār

3597 Segirdimle getürdi bir'ki üç keʾs
Göz urdı Ḥazretine götürüp reʾs

3598 Birer kāse ṣaġup her birine şīr
İçüben oldılar sīr-āb u hem sīr

3599 İyitdi ümmi Maʿbed bu kerem çün
Olındı bir de saġ iv issi içün

3600 Yine bir kāseyi ṭoldurdı derhāl
Ṣunuban didi ümmi Maʿbede al

3601 Leben el-ḳıṣṣa altı kāse oldı
Bu güft ile ḳabīle içi ṭoldı

3602 Görelüm diyüp ol devletlü ẕātı
İşiden geldi hep bu muʿcizātı

3603 Gelen gördi ki ḫoş-şekl ü şemāyil
Kim olmaz ol hümāyun-ẕāta mayil

3604 Kelāmı cerb ü şīrīn ḫoş-ʿibāret
Bilüp kimdür hep itdiler ziyāret

3605 Göricek ümmi Maʿbed böyle ḥāli
Meger kim vardı anuñ bir ʿayāli

3606 Eli ṭutmazdı aṣlā ayaġı hem
Ḳulaḳ işitmez ü göz görmez ebkem

3607 Yaturdı bir pere et gibi her gāh
Yıḳılsa ʿālem olmaz-idi āgāh

3608 Ḳomışdı Maʿbed adın nīk eger bed
Anuñçün dirler-idi ümmi Maʿbed

3609 Resūlullāha idüp ḥālin iʿlān
Didi iy ins ü cān emrine fermān

3610 Ḳabūl ider duʿāñı bilürem Ḥaḳ
Yoġ ol dergāha ẓāhir senden elyaḳ

3611 Yitişse aña da dest-i mübārek
Umaram vire şıḥḥat Ḥaḳ tebārek

3612 Resūl iyitdi var al gel göreyüm
Ḫudā ḳorsa murāda irgüreyüm

3613 Varup al geldi gördi küşt-i pāre
Velīkin cānı beñzer gibi vara

3614 Vuzūʿ tecdīd idüp ol cān gibi pāk
Namāz-ı ʿaṣrı ḳıldılar ferāh-nāk

380[b] 3615 Ḫuzūʿ ile götürdi el duʿāya
Ki Maʿbed ḫastaya ire hidāye

3616 Melekler açdılar āmīn ile dest
Olur mı ḳadr-i ʿālī-şān işi pest

3617 Revān ṭavūs-ı ḳudsi şaldı Haẓret
Getürdi Ḥaḳ selāmın peyk-i ʿizzet

3618 Didi Ḥaḳ emri bu iy cānı cānuñ
Celāl ü ʿizzetüm ḥaḳḳıçün anuñ

3619 Ḳabūl itdüm duʿāsın itgil iʿlām
K'anuñçün yaradıldı ḫās eger ʿām

3620 Degürsin el gözine k'ola bīnā
Ḳulaġına üfürsin işide tā

3621 Zübānından götürmeklige bārın
Biraz ṭamzursın aña aġzı yarın

3622 Geçürsin küll-i cisminden elini
K'aña seyr itdüre şıḥḥat ilini

3623 Revān ol ḫasta cānlaruñ ṭabībi
Ki yaʿnī ḥażret-i ʿizzet Ḥabībi

3624 Ḫudā fermānı üzre itdi bir bir
Yirine k'irdi emr-i ʿālimü's-sır

3625 Miṣāl-i nerges-iken gördi gözi
Gül-i ter gibi şekle girdi yüzi

3626 Çenār-āsā elini depreden ġayr
Olurken vaḳtehā bir ḳasd idüp ḫayr

3627 Yitişüp kuvvet ü bāzū vü hem dest
Ṣunaydı nice şīr olmazdı hem-dest

3628 Yaturken şöyle çūb u nārven tek
Ṭurıgeldi yil irmez itse ger tek

3629 İşitmezken gül-i ter-veş ṭutup gūş
Seḫun-çīn oldı fevḳa'l-hād idüp hūş

3630 Miṣāl-i sūsen olmış-iken ebkem
Urabaşladı ḫoş-güftārdan dem

3631 Şehādet lafẓın itdi evvelā yād
Revānı ümmi Maʿbed oldı bes şād

3632 Zihī muʿciz zihī dest-i mübārek
Ki virmiş ḥażretine Ḥaḳ tebārek

3633 Görenler oldılar ḥayretle ḫāmūş
Ṣanasın içdiler dārū-yı bī-hūş

381[a] 3634 Cenābı didi Bū Bekre göçelüm
Ṣovuḳluḳda bu arayı geçelüm

3635 Ayaġına düşüben ümmi Maʿbed
Didi yoḳ luṭf-ı bī-pāyānuña ḥad

3636 Umaruz bu gice sen ẕāt-ı eşref
Ḳılasın ṣubḥa dek bizi müşerref

3637 Namāz erkānını ögrenevüz hem
Ki tā ḳalmaya dilde ẕerrece hemm

3638 Ḳabūl itdi mürüvvet kānıdur bes
Olur ḥāṣıl murād-ı külli-i kes

3639 İyitdi ümmi Maʿbed saña ḳurbān
Benüm cānum eger olursa fermān

3640 Boġazlanup bu ḳoyuncuḳ bilinsün
Bizi sevenlere gelüñ dinilsün

3641 Diyince ḫoş boġazlatdı hemān-dem
Yine başladı āteş nitekim dem

3642 Meger kim iki ḫātūn kişi anı
Severlerdi nitekim tende cānı

3643 Ġazāleydi birinüñ adı ammā
Yoġ-idi ḥüsn içinde aña hem-tā

3644 Var-idi niʿmet ü mālı da bī-ḥad
Ululuḳla gelinmişdi eb u ced

3645 Mezīd ümmīdi birinüñ de ismi
Kerīmelikden olmış-idi ḳısmı

3646 Anuñ da milk ü esbābı çoġ-idi
Ġınā bābında eksügi yoġ-idi

3647 Ne deñlü ümmi Maʿbed itse mihmān
Ṣalarlardı olar da sofra vü ḫᵛān

3648 Bilürlerdi ki faḳrı vardı zīrā
Velīkin himmeti-idi key aʿlā

3649 İvi öñinde gördiler yanup od
Çıḳabaşladı çarḫ-ı çāruma dūd

3650 Dirilmiş merdüm anda bilüp anı
Didiler ḫayli vardur mihmānı

3651 Ġazāle didi bir āhū-veşine
Var ümmi Maʿbedüñ görgil işi ne

3652 Velī her neyse itgil bend eger baġ
Götür bilgece aña bir tulum yaġ

381[b] 3653 Diyüp ber-ser birine k’uġradı ol
İyitdi eyü varmış hem budur yol

3654 Biʿaynih bendesiyle bir tulum bal
O da gönderdi ẕevḳ itmeklige bal

3655 Gelince ṭurup ümmi Maʿbed ānī
Boşaltdı her birin urup yed anı

3656 Resūl öñine iletdi götürdüp
Cenābı daḫı ḥay ḫalḳın getürdüp

3657 Buyurup itdiler varın mülemmaʿ
Ḳodurdı cā-be-cā hep yidiler maʿ

3658 Dönüp daʿvet işine ḳıldı bünyād
İdebaşladı Ḥaḳḳuñ birligin yād

3659 Getüren kim tulumın aldı gitdi
Yine gör kār-ı muʿciz bunda n’itdi

3660 Ġazāle iltene ṣordı gelen kim
Didi bir cān u dil milkine ḥākim

3661 Güneşden yüzi enver māh-peyker
Cemālinden cihān içi münevver

3662 Söze geldükde döker lüʾlüʾ-i nāb
Ki her biri degir biñ laʿl-i sīr-āb

3663 İyitdi böyle olʿālī Cenāba
Az-idi virbidügümüz ḳırāba

3664 Hele getür göreyüm ol ṭulumı
Ki ḫisseyle nice olundı şūmı

3665 Varup kim urdı el gördi bayaġı
Pür olmış aġzına dek yine yaġı

3666 Taʿaccüb birle cāriye hezārān
Getürdi līkin olmış lāl ü ḥayrān

3667 Ġazāle didi hey mūrı bu ruġan
Nedür varmayup al geldüñ meger sen

3668 Didi ḥāşā yaluñuz ben degüldüm
Ki ola ben żaʿīfe bu tevehhüm

3669 Bilür ümmi Mezīdüñ ʿabdı aḥvāl
Ki ne oldı iletdi ol daḫı bal

3670 Ġazāle fikr idüp bir laḥẓa bārī
Didi budur meger maḥbūb-ı Bārī

3671 Ki olmışdur cihān içinde meşhūr
Degüldür ḥażretinden böyle iş dūr

382[a] 3672 Diyüp ṭutdı işümüz yüz mezīde
Getürdüp virdi tīz ümmi Mezīde

3673 Ṣorup aḥvāli ḳulluḳcı işinden
Didi aña daḫı ruġan işinden

3674 İyitdi diñ getürsün tulumı ya
Görelüm kim ne sırr-ı ẕāt-ı ʿulyā

3675 Varup al geldi gördiler ʿasel pür
Şekerden ṭatlu vü ṣāfi nice mür

3676 Gelür hem her birinden ḫoş ḳoḫular
Ki kimse almamışdı eyle būlar

3677 Didiler var-ise ol verd-i ḫod-rū
Muḥammeddür k'ider andan bu ḫoş-bū

3678 Eger anlarsa neyçün ṭururuz biz
Varup īmān getürsevüzn'aña tīz

3679 Diyüp böyle götürdüp yaġ u balı
Göre vardılar ol ferḫande-fālı

3680 Varınca ümmi Maʿbed muʿcizātın
Serāser ʿarż idüp bildürdi ẕātın

3681 Nihāl-i serv-i dil-cū oġlını hem
Getürdüp ellerin öpdürdi bī-ġam

3682 Yimek de ḥāżır-idi ḳonulup nān

Ṭabaḳlarla dökilüp yindi çün ḫ^{v}ān

3683 Buyurdı üstüḫ^{v}ānın cemʿ idüñüz
Ḳoyundan şol kemük k’itin yidiñüz

3684 Serāser üstüḫ^{v}ānı kim dirildi
Ridāsın örtüben ḳoyun dirildi

3685 Gelüp nuṭḳa Resūl öñinde tekrār
Şehādet lafẓın itdi nitekim var

3686 Yitişüp ḳalbine ol ḳavmüñ ilhām
Belürdi yüzlerinde nūr-ı İslām

3687 Hezārān şükr itmekle o ḥāle
Müsülmān evvelā oldı Ġazāle

3688 Saʿādet s̱āniyen ümmi Mezīde
İrüp İslām ile oldı güzīde

3689 İdüp iḳbāl ṭāliʿ birle yarı
Yekāyek geldiler īmāna varı

3690 Cemīʿi ġusl ü ġasl işin idüp pāk
Namāza ṭurdılar şād u feraḥ-nāk

382^{b} 3691 Resūl ile iki rekʿat müʾeddā
Olundı k’irdi luṭf-ı Ḥaḳ teʿālā

3692 Didi iy ümmi Maʿbed ger helālüñ
Gelicek daʿvet olsun dīne ḳālüñ

3693 Müsülmān k’olmaya anuñ degülsin
Geçürdise senüñle ne ḳadar sin

3694 Seḥer ḳurbına dek k’olundı ṣoḥbet
Ṣaba didi mübārek bād-ı ṣubḥet

3695 Süvāre gitdi ol mahmil-nişīn-māh
Biraz yol aldılar olup sehergāh

3696 Atası Maʿbedüñ vaḳt-i duḥāda
Sürüp geldi ḳoyun ber-vech-i ʿāde

3697 Anı gördi ḳapu öñinde bir meh
Namāza ṭurmış ider secde geh geh

Taʿrīf

3698 Velī ṣan şāh-ı güldür ḳadd ü ḳāmet
Ḳıyāmetden ḳıyāmıdur ʿalāmet

3699 Yüzi gül-deste nerges çeşm-i şehlā
Nihāl-i serv-i dil-cū kadd-i bālā

3700 Müselsel caʿd-ı müşgīn ṭurre sünbül
Yüzinden bir varaḳ ṣan nüsḫa-i gül

3701 Semen-zār içre berg-i gül-ʿizārı
Yüzi baġı irürmiş lāle-zārı

3702 Didi yā Rab kim ola bu perī-zād
Ki ider ṭalʿatı cān u dili şād

3703 Taʿaccüble ki ḫargāh içre girdi
Namāz içre ḥelālin daḫı gördi

3704 Olıcak fāriġ iyitdi nedür bu
Ya ol ṭaşrada ṭuran serv-i dil-cū

3705 Didi Maʿbeddür ol ḥūr-ı perī-çehr
Ki māh-ı ʿārıżından fer umar mihr

3706 Diyince böyle ol geldi el öpdi
Velī ṣan Eksemüñ yüregi ḳopdı

3707 İyitdi ṭoġrusın diñ yoḫsa öldüm
Yitürdüm ben beni bilmen ki n'oldum

3708 Bu kez hep mācerāyı ḳıldı taḳrīr
Dil ü cān ile diñler ol da bir bir

3709 Yaḳīn oldı ki oġlıdur o meh-veş
İdüp dārūyı muʿciz eylemiş ḫoş

383[a] 3710 İyitdi billāh ol mahbūb-ı cānı
Baña vasf it sevindürgil revānı

Na‘t

3711 Didi evvel bu bir nūr-ı muṣavver
Yüzi mihrinden olmış ʿalem enver

3712 Ḳonuḳlar ḫᵛān-ı hüsni birle ḫalḳı
Ḳul ider ḫalḳı geñsüz hüsn ü ḫulḳı

3713 Muʿanber-ṭurre reyḥān-ḫaṭṭ u gül-rū
Kadi bālā bülendi serv-i dil-cū

3714 Mukaḥḥal çeşm-i nerges ḫūb-heyʾet
Şeker-güftār ammā şīr-heybet

3715 Söze gelse döker lüʾlüʾ-i sīr-āb
Ki silkinde olur ḥayrān dür-i nāb

3716 Müzeyyen luṭf ile ẕātı serāpā
Vücūd-ı pāḳi ḥilm ile mücellā

3717 Dinilmez ḥaşra dek vaṣfı olup ʿad
Nice şerh itsün anı ümm-ü Maʿbed

3718 Urup Ekşem dür-i güftārına güş
Yire yüz sürdi eşki eyleyüp cūş

3719 Dirāġuş itdi oġlın götürüp ser
Didi bildüm Cenābıdur peyamber

3720 Ḳararı ḳalmayup ḳıldı yaraġın
İdüp göç gitdi göre hüsn-i baġın

3721 Resūl-i Ḥaḳ da yümn ile hezārān
Ḳubā kūyına irdi şād u ḫandān

3722 İşitmiş-idi hicret ḥālin aṣḥāb
Çıkup enṣār ile her ṣubḥ aḥbāb

3723 Olup her birine menzil ser-i rāh
Deñerlerdi yol olunca şebāngāh

3724 Ḳubā kūyına k’irdi ol yüzi gün
İşidüp gitdiler mecmuʿı ol gün

3725 Civār-idi Medīne şehrine ol

Gelinse Mekkeden uġrar-idi yol

3726 Hele aḥbāb u enṣār u muhācir
Varup k'oldı ziyāret itme bir bir

3727 İvine Ḥayṣemüñ ḳonuldı ammā
Żiyāfet ḳıldı Ḥayṣem ġayet aʿlā

3728 Ṣabāḥa dek olundı ṣoḥbet ol dün
Biʿaynih irtesi de yine ol gün

383[b] 3729 Ḳudūmından ṣafālar sürdi varı
K'irişdi ṭalʿat ile kām-kārı

3730 Eḥibbā ẕātına olmaḳla hem-dest
Binā-yı mescide urdı hemān dest

3731 Cenābı evvelā kim yapdı mescid
Ol-idi k'eyledi itmāmına cid

3732 Egerçi hadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāyet-i Hicret-i ʿAlī bin Ebī Ṭālib Kerremallāhü veche

3733 Dimiş böyle seḫūn-dān u seḫūn-ver
Ki hicret k'eyledi ol dün peyamber

3734 Ḳureyş irte olıcaḳ itdi maḥfil
Uzatdı şemʿ-veş her birisi dil

3735 Benī Hāşim de işidüp sehergeh
ʿAlīden k'oldılar hicretden āgeh

3736 Medīneye olıcaḳ hicrete cezm
Ḳureyşüñ maḥfiline itdiler ʿazm

3737 Yaḳuban Bū Leheb melʿūnı āteş
Bunı dirdi yaḳub ol nār-ı ser-keş

3738 Dir-idüm size ben bu sözi tekrār
Bir iş başarur Aḥmed āḫir-i kār

3739 Didigüm geldi binüm şimdi işde
Göresiz kim nice olurmış işde

3740 Benī Hāşim gelürken gördi ʿUḳbe
Didi bir hem-demine diñle gel ya

3741 İşidürmek diler külline ammā
Ne-imiş söyledügi göreler tā

3742 Emīnem dimek ile nīk eger bed
Boyayup gitmek-imiş ḫalḳı Aḥmed

3743 Ḳanı bu virilen māl-ı emānet
Degül mi böyleye ʿayn-ı ḫıyānet

3744 Bu sözi Murtażā işitdügi dem
Didi iy naḥs ü nā-kes açuban fem

3745 Mülevveṣdür yüzüñ gibi sözüñ de
Ḳonulmamışdur aṣla ḫayr özüñde

3746 Senüñ gibi cehennem iti ḳandan
K'añasın Ḥaḳ Resūlin böyle andan

384[a] 3747 Diledi k'ide yardım Bū Leheb de
Ki yanardı özi de Bū Lehebde

3748 Anı da sögüp itdi itden āzar
Ki her birine [sögdi] heybeti kār

3749 Dönüp didi emānet issi varı
Gelüp alsun nesi var-ise bārī

3750 Hemān-dem şehre ḳıldılar münādī
Gelen rızḳını alup irdi şādī

3751 Emānet işini itdükde āḫir
ʿAlī de hicret itdi ol da ẓāhir

3752 Rivāyet muḫtelifdür bunda ammā
Eṣaḥḥı ḳanḳı bilen Ḥaḳ teʿālā

3753 Dimiş baʿżı emānet k'oldı teslīm
Hemān-dem hicret itdi ol da bī-bīm

3754 Ḳubā kūyında buluşdı gidüben
Varup girdi ki olmış ḳarye gül-şen

3755 Velīkin bunda ḳavl-i Bu’l-Hasan bu
Şuña dek ṭutmadı ol hicrete rū

3756 Ki ṣaldı Ḥaḳ Resūli aña nāme
Varup her ḫidmeti geçdi tamāma

3757 Olunmış-idi ehl-i beyte vāṣī
K’irürmeye ziyān küffār-ı ʿāṣī

3758 Anuñ da hicreti çün kim bilindi
Yine maḳṣūd-ı aṣla çün gelindi

3759 Ḳazarken mescid içün ḫalḳ bünyād
Bulundı bir baḳır ṣanduḳ olup şād

3760 Alup biri Resūle kim getürdi
Buyurup ḥażreti mühri götürdi

3761 İçinden çıkdı bir mektūb ṭomar
Ki ser-tā-pā meʿānī birle esrār

3762 Olınup besmele evvelde ʿünvān
Dinilmiş iy Resūl-i Ḥaḳḳ-ı Sübḥān

3763 Ki ʿAbdullāh-ı Ḥāriṣ ben ḳuluñam
Ururdum mihrüñ ile ṣubḥ-veş dem

3764 Geçürdüm ʿilm-i heyʾet içre kāmil
Olurdum ṣuḥf-ı peyġamberle ʿāmil

3765 Bunı da ʿilm ile bildüm ki āḫir
Geliser bir peyamber milke ẓāhir

384[b] 3766 İdüben Ḥaḳḳa daʿvet ins ü cānı
Ṭutısar ser-be-ser milk-i cihānı

3767 Olup ḫayl-i melāʾik ʿaskerinden
Alısar taḫtı ʿalem ḳayṣerinden

3768 Muḥammed līk ile ism-i mübārek
Kelāmı içre añmış Ḥaḳ tebārek

3769 Ḥabībümdür diyüp itmekle taʿẓīm
Ṭufeyl olunmış aña heft-iḳlīm

3770 Bilicek böyle ol ṣāḥib-celāli

Ḳıyāmetde umup ʿarż-ı cemāli

3771 Ḳılup milk-i dile mihrin müsellem
Ururdum ḥażretinden dem-be-dem dem

3772 Muḳīm olduġuma Yeṯribde ʿillet
Bu-y-idi bilmez ammā hīç millet

3773 Melik Tübbeʿ ki sulṭān-idi aʿlā
Yemen milkinden olmışdı hüveydā

3774 Yidi iḳlīme başġa ḥākim-idi
Ḳatında Sencer ü Tuġrul kim-idi

3775 Eñ ednā pehlevānı gürz ile dāl
İderdi gelse ḳarşu Rüstem-i Zāl

3776 Yigirmi dört biñ zerrīn ġulāmı
Ṭururdı ḳavşurup el ḳo be-nāmı

3777 Nücūm ehli ḳatında çārṣad er
Var-idi her biri merd-i seḫun-ver

3778 Ben idüm içlerinde külline baş
ʿUlūm ile degül bu çoḳ görüp yaş

3779 Meger bir gün cihānı itmege geşt
Süvār olup yüridi kūh eger deşt

3780 Nire vardısa istiḳbāl ü taʿẓīm
Olundı şöyle k'itmez ʿaḳl-ı tefhīm

3781 Ḥarem şehrine k'irdi āḫir-i kār
Ne ḳarşu çıkdılar ne ḫod nüzül var

3782 Be-ġāyet incinüp ḫışm eyledi key
Didi ben de ideyüm ḳor-ise Ḥayy

3783 Yavuz niyyet ki aldı ḳalbini hep
İrüp bir lerze ṭutdı ṣanasın teb

3784 El ayaḳ ṭutmaz oldı düşdi ḫaste
Teninde fer virür ḳalmadı neste

385[a] 3785 Velīkin günde artar-idi derdi
Dinürdi kim bu günden ḫoş-idi di

3786 ʿİlāca oldılar meşġūl eṭibbā
Ḥaḳ emrinsüz velī olmaz müdāvā

3787 Görinür ḳudretinden rūy-ı bihbūd
Ki tīmār ile bīmāra irer sūd

3788 Vegerni virseler tiryāḳ-ı fārūḳ
Olur zehr-i helāhil az eger çoḳ

3789 Maraż teşḫīṣ olunmayıcaḳ evvel
ʿİlāc ile nice ṣıḥḥat virür el

3790 Perīşān ḥāl olup żaʿf ile her dil
Hele ṣaḥra-yı Yeṯrib k'oldı menzil

3791 Henüz anda Medīne şehri ol dem
Yoġ-idi k'ola ḥāne bīş eger kem

3792 Yirinde līk ṭaġlar yumrusı ḳum
Yıġılmışdı n'ider gör ṭāliʿ-i şūm

3793 Ḳaża-y-ile çıḳup bir bād-ı ṣarṣar
Ṣavurdı göklere rīgi serāser

3794 Ṭoḳınup birbirine çetr ü ḫargāh
Hevā serin ḳılurdı nitekim gāh

3795 Oluban üştür ü ester perīşān
Ḳırıldı çār pā-y-ile çoġ insān

3796 Göründi küllümüze rūy-ı ihlāk
Ki cān vehmiyle irdi her dile bāk

3797 Yitişüp ḳalbe ilhām-ı İlāhī
Didüm iy pādişehler pādişāhı

3798 Ḥabībüñ Aḥmed-i Mürsel ḥaḳiçün
Mübārek destin'iren el ḥaḳiçün

3799 Helāk itmezden öñ yil bizi ḳurtar
Vegerni ḳırdı hep bād-ı sebük-ser

3800 İdince bu kelāmı bende taṣrīḥ

Hemān-dem diñdi sākin oluban rīḥ

3801 Bir er ṣalup oḳutmış bini sulṭān
Varup gördüm ḳımıldar var hele cān

3802 Didi yā Rab ne-idi bu ʿalāmet
Ki esdi ṣarṣar-ı rūz-ı ḳıyāmet

3803 Bunı ṣandum ki emr olmışdı bāde
İder bize şu k'oldı ḳavm-i ʿāde

385[b] 3804 İyitdüm ben de iy şāh-ı nigū-kār
Olursa emr bir nice sözüm var

3805 Hemān-dem ḳıldılar otaġı ḫālī
Didi di söyle neyse vaṣf-ı ḥāli

3806 Didüm k'esdi bu yil böyle ḫışım-nāk
Degüldür şübhe yoḳ teʾs̱īr-i eflāk

3807 Nücūmun seyri bu taḥrīki virmez
Ḥakīmüñ aña ʿaḳl u fikri irmez

3808 Melik didi ne-dur[ur] ya bu teʾs̱īr
İder yoḳ mıdur aṣlā buña tedbīr

3809 Didüm kimdür iren sırr-ı Ḫudāya
Ki hükmidür revān mīr ü gedāya

3810 Kime ḳahr itse virbir bu ʿazābı
Yine andan umılur feṭḥ-i bābı

3811 Esicek böyle ḳatı bād-ı ṣarṣar
Anı bildüm ki olduḳ ḳaḥra maẓhar

3812 ʿAzāb-ı münzel idügin ki bildüm
Yir ü gök Tañrısına secde ḳıldum

3813 Añup peyġamber-i āḫir-zamānı
Getürdüm çün şefīʿ ol cān-ı cānı

3814 Ḳabūl idüp duʿāmı Ḥaḳ teʿālā
Diñüp ol ḳatı yil ḳalmadı aṣlā

3815 İdüp şefḳat dü ʿālem raḥmetinden
Ḫalāṣ itdi Ḫudā yil zaḥmetinden

3816 İşitgil ben ġulām-ı bī-ġarāżdan
Degüldür żaʿf-ı şeh daḫı marāżdan

3817 Ṭabīʿatden ger olunsaydı bīmār
İdüp teşḫīṣ iderdük biz de tīmār

3818 Em olmaduġı birümüz ʿilācı
Degüldür bu marāż lābudd mizācī

3819 İyitdi ya neden ola bu bende
Ki ḳalmadı ḳarār-ı cān bedende

3820 Didüm göñlüñüñ ivini araġıl
Ola kim fikr-i bed itmiş ola dil

3821 Reʿāya üzre ḳılmaḳla bed-endīş
Olundı ola şāyed bu belā iş

3822 Rücūʿ itmekle andan ire yarı
Vücūd-ı pāke ṣıḥḥat ide Bārī

386[a] 3823 Didi şeh girçek eydürsin sözüñ Ḥaḳ
Göñülde vardı bir ṣanu muḥaḳḳaḳ

3824 Dönicek Kaʿbeyi itmekle vīrān
İdeydüm şehrini mecmūʿı talan

3825 Yemen milkine küllī ṭaşın iltüp
Yapardum Kaʿbe anda tā ki bitüp

3826 Olaydı ol ziyāretgāh-ı ḥüccāc
Gelen gideydi kimse virmeyüp bāc

3827 Bilürsin kim Yemenden aña dek tā
Nice ʿizzet olundı ġāyet aʿlā

3828 Baña iġmāż-ı ʿayn ol ḳavm k'itdi
Derūn-ı dilde eyle fikr bitdi

3829 Hemān ol şeb düşüldi böyle ḫaste
Daḫı bilmezven andan ġayrı neste

3830 Degişgil niyyetüñi didüm iy şāh

Ki ṣıḥḥat vire yine saña Allāh

3831 Rücūʿ idüp ki tübtü[348] didi ol dem
Yitişüp ṣıḥḥat ol dün ḳalmamış ġam

3832 Seher varup ki gördüm ṣıḥḥat irmiş
Vücūdından elem cinsini ırmış

3833 İyitdi Kaʿbe olmaḳla müşerref
Neden oldı ziyāretgāh-ı eşref

3834 Ḫalīlüñ ḫulletin vasf ide bir bir
Kelām-ı Ḥaḳdan itdüm ben de taḳrīr

3835 Didüm emr-i Ḥaḳḳa ṭutmaġ ile rū
Ḫalīl-i büt-şiken bünyādıdur bu

3836 İşidüp sözlerümi şordı tekrār
Yine vaṣf eyledüm ben nitekim var

3837 Revān gönderdi hep etrāfa ādem
Getüdiler bir ik'üç ẕāt-ı aʿlem

3838 Ki Tevrāt içre her biriydi māhir
Çoġ olmışlardı ʿilm içün müsāfir

3839 Muḳābil ṭurmış idüm gerçi ben de
Ne sordise didiler miṣl-i bende

3840 Cenābuñdan suʾāl itdükde ḥālā
İyitdi her birisi şehriyāra

3841 Yoġ anuñ vaṣf-ı bī-pāyānına ḥad
Dükenmez ḥaşre dek ger itseler ʿad

386[b] Naʿt

3842 Anuñçün yaradupdur Ḥaḳ cihānı
Ki ḳıldı mümtezic cism ile cānı

3843 Cemīʿi enbiyāya pīşuvādur
Ḥabīb-i Ḥaḳ Muḥammed Muṣṭafādur

3844 Olupdur ẕāt-ı pāki rūḥa maẓhar

[348] Tübtü: Arapça "döndüm, tövbe ettim" anlamındadır.

Rüsül ḫatmidür olduġı muʾaḫḫar

3845 Gelüp milke cihān münkād olısar
Niçe kisrī-veşüñ tācın alısar

3846 Ḳalısar ḥaşre dek dīni müʾebbed
Görimez eylük aña her şanan bed

3847 Ġulāmı olısarlar tāc-verler
Kimine bendesi ʿālī-güherler

3848 Geliser Mekke şehrinde vücūda
Ḳomayısar büte ḫalḳı sücūda

3849 Ḍalāletden-durur bes büt-peresti
Ki irer ceḥl birle böyle mestī

3850 Ne biter ṭapılup çūb u ḥacerden
Ḥuṣūṣā kim çıḳa dest-i beşerden

3851 ʿİbādet Ḫālıḳ-ı ḫalḳa sezādur
Anuñ ġayrına ṭapmaḳ ne revādur

3852 Ki itdi ʿālemi yoġ-iken ol var
Ḳadīm ü Kādir oldur Rabb-ı Ġaffār

3853 Bir Evveldür ki yoḳdur ibtidāsı
Bir Āḫirdür ki olmaz intihāsı

3854 Dü ḥarf ile yaratdı iki kevni
Bile hem muḫtelif eşḫāṣ ü levni

3855 Delīl olmaġa rāh-ı müstaḳīme
Nebīler ṣaldı her ḳalb-i saḳīme

3856 K'ideler dārūyı penbeyle ıṣlāḥ
Görine ṭoġrı yolla rūy-ı eflāḥ

3857 Şehinşāh işidicek böyle güfti
Ki her biriydi ʿilm-i dīne müftī

3858 İdüp teʾsīr şāh oldı müsülmān
Ṭavāf-ı Kaʿbeye yöneldi ḫandān

3859 Ṣafā-y-ile hezār idüp ziyāret
Bu yolda eyledi bārī ticāret

3860 Düşinde Kaʿbeye emr oldı burḳaʿ
Ki ola mihr-i ruḫsārına maṭlaʿ

387[a] 3861 Sehergeh ṭuruban ḳıldı müheyyā
Velī alçaḳ Yemen biz-idi ḥālā

3862 Revā görülmeyüp buyruldı aṭlas
Bu kez dībādan itdürdi anı bes

3863 Ḳabā-yı Kaʿbe-i ʿulyā-yı evvel
Ol itdürdi dimişlerdür urup el

3864 Yemenden yaña göçüp k'eyledi ʿazm
İlāhī eyler-idi ḳandasa bezm

3865 Didüm bende ki iy sulṭān-ı ʿālem
Ḳuluñdur ḫod serāser ibni ādem

3866 Murād ol kim viresiz baña destūr
Varup ol yiri idem cāy-ı maʿmūr

3867 Ki ṣıḥḥat anda irdi cism-i pāke
Devā yitişdi ḳalb-i derdināke

3868 Ḳoyup dilden ḫayāl-i Zeyd ü ʿAmrı
Geçürem ol arada bāḳī ʿömri

3869 Rüsül ḫatmi Muḥammed ʿāḳıbet hem
Gelüp anda ḳalur iy şāh-ı aʿẓam

3870 Dilerven ḥażret ile bile ferdā
Ṭurup gidem ide yüzin temāşā

3871 Virüp destūr geldüm oluban şād
Medīne şehrine urmaḳla bünyād

3872 Yapup ʿālī ʿimāretler bitürdüm
Ecel mīrini gözleyüp oturdum

3873 Dimişler Yeṯrib aña olduġı nām
Adıydı Tübbeʿuñ kim oldı hem-nām

3874 Meger Tübbeʿ ile olup mülaḳḳab
Añarlarmış anı ol vech ile hep

3875 Çıḳup yil başına ṣavurmaġın rig
Dimiş Yeṯrib o cāye mīr eger big

3876 Yāḫod Yeṯrib yıġındu ḳuma dirler
Didük ḫod yilden öñ pürdi o yirler

3877 Dimiş baʿżı budur Yeṯriblige vech
Müvecceh her biri kim dir ki bī-vech

3878 Bilür Bāḳī ne-ise sır daḫı hem
Nemi dānem diger vallāhu āʿlem

3879 Çün ol mektūb oḳundı evvel āḫir
Nübüvvet sırrı oldı yine ẓāhir

387[b] 3880 Resūlüñ muʿcizinden yine bir ḥarf
Yitişdi her ṭaraf müşriklere ḥarf

3881 Muḥācirle ḳılup enṣār tekbīr
Teʿāla'llāh ṣadāsı çıḳdı yir yir

3882 Ṣadā-yı yā Resūlullāh ile hem
Pür oldı cümle-i ġulġul da bā-hem

3883 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Kūḥ kerden-i Resūl ʿam ez Ḳarye-i Ḳubā ve Ameden be Medīne Ḥarre Sehā Allāhu Teʿālā ila Yevme'l-ʿaṭā

3884 Yapılup mescid irdi çün tamāma
Feraḥ virdi dönüp dare's-selāma

3885 Göründi Yeṯribe ʿazm itme bārī
Ki ḫalḳuñ ḥadden aşdı intiẓārı

3886 Ḳubā kūyında k'oldı ol yüzi gün
Rivāyet muḥtelif k'olundı ḳaç gün

3887 Kimisi çārdeh dir kim kem ü bīş

Ḫudā bilür ki ammā nicedür iş

3888 Velī göç işidilüp şehr-i ḫalḳı
Sevinüp görmege ol ḥüsnü ḫulḳı

3889 Nüzul ḳaydı żiyāfetle görilüp
Yüz istiḳbāle ṭutdılar dirilüp

3890 Ekābir külli ammā anı umar
Ki ḳona ḫanesine ol hümā-fer

3891 Rebīʿ ülevvele-idi şanzdeh rūz
Ki Cumʿa güni-idi rūz-ı feyrūz

3892 Namāz-ı ṣubḥı ḳılup ol yüzi māh
Yüridi nitekim mihr-i seḥergāh

3893 Gelürmiş diyü bugün ḥāṣılı dehr
Pür oldı ġulġuleyle cümle-i şehr

3894 Meger enṣārdan bir saʿd-ṭāliʿ
Ki ḳılmış nīk-aḫter anı ṣāniʿ

3895 İdeydi Ḫālid ibn Zeyd ammā
Ebū Eyyūb dirler-idi ḥālā

3896 Saʿādetlüdür ol ferḫande-aḥvāl
Ki ḳondı ivine māh-ı nigū-fāl

3897 Felek farḳına yümn ile iren pāy
Yitişüp işigin ḳıldı felek say

388[a] 3898 Meger kim bir anası var-idi kūr
Żaʿīfeydi igen key ṣūretā ḫor

3899 Didi bu nice ḳutlu demdür oġul
Ki ṭutdı şehr için ẕevḳ ile ġulġul

3900 İyitdi Aḥmed-i Mürsel Muḥammed
Gelür yümn ile yüz k'ola müʾebbed

3901 Anuñçün şehr ṭoldı güft u gūdan
Ṣafā sürdiler ol rūy-ı nigūdan

3902 Didi kim ol hümā-fer bize şallāh

Gelüp ḳonuḳ ola virbiyüp Allāh

3903 İyitdi ḳo bu fikri sen ki heyhāt
Olur mı mihre menzil cāy-ı ẕerrāt

3904 Serāser aġniyā-yı şehr zīrā
Ḳonuḳluḳ ḳaydını gördiler aʿlā

3905 Gedā-iken kemīn ḫāke berāber
Olur mı bize ol devlet müyesser

3906 Ḳarı bunı işidüp oldı maḥzūn
Didi vā-ḥasretā k'olundı maġbūn

3907 Gözümde yoḳ görüp bārī cemālin
Derūn-ı dilde ṣaḳlayam ḫayālin

3908 Ya ṭāḳat ḳanı k'irem meclisine
Pür ola şevḳ-ı güftārı ile sīne

3909 Diyüp böyle ki dökdi eşki ḫūnīn
Ki ḳıldı cāmesin göz yaşı rengīn

3910 Ḫudā-yı bī-niyāz Allāh Bīçūn
Ki ṣıġmaz işine hirgiz çerā çün

3911 Ṣınuḳ göñüller içredür peyāpey
Bütün ider yed-i ḳudretle zi-Ḥayy

3912 Hemān sāʿat Resūlullāha Cibrīl
İnüp didi ki bu Ḥaḳ emridür bil

3913 Varup ol ḳarıcuġa mihmān ol
Yıḳuḳ göñlini yapup ḳūt-ı cān ol

3914 El urma nāḳaya di ḳanda çökse
Ben aña ḳonaram di ḳanda çekse

3915 Giyüp aḳlar ḳara ṣarup duḫānı
Ḳızıl bürd aldı egne ur cüvānı

3916 Pür eṭrāfı süvāre birle yayaḳ
Segirdür şevḳ ile kim yalın ayaḳ

388[b] 3917 Yitişüp ehl-i istiḳbālde hem

Görüp mihr-i ruḫın kim ḳalmadı ġam

3918 Bu nüh ḳubbe ṭolup gülbang-ı tehlīl
Yilerler her yañadan nitekim yil

3919 Er ü ʿavrat oġul ḳız ʿabd ü āzād
Yügürürler toz içinde olup şād

3920 Gelicek şehre her biri umaraḳ
Ḳonacaḳ yir añıldı k'itdi yaraḳ

3921 Mehār-ı nāḳayı boynına ṣarup
Didi bu ḳanda kim çökerse varup

3922 Ben anda ḳonaram oldur yataġum
Ṭururven tā diyince Ḥaḳ yine *ḳum*

3923 Ḳarīb oldı diyü ol yüzi gül-şen
Temāşācıyla ṭoldı bām ü revzen

3924 Yitişdi Yeṯribe bir gün yüzi ay
Ki ṭoymaz görmek ile yoḫsul bay

3925 Şeref burcına irdi mihr-i menzil
Daḫı neyler derūnda ʿuḳde-i dil

3926 Ḳadem rence ḳılup Yeṯrib zemīne
İrildi *rahmeten lil ʿālemīn*e[349]

3927 Yitişdi şehr-i yār-ı taḫt-ı levlāk
Dil-i ġam-gīn-i ḫalḳ oldı feraḥ-nāk

3928 Pür oldı reh-güzārı ṣaġ eger ṣol
Diyeydük kim ṣabāya ḳalmadı yol

3929 Bilürsin bundan öñ k'añıldı Muṣʿab
Bileydi ol da cumhūr ile bes hep

3930 Ki yapmış-idi Cumʿa mescidin ol
Resūl uġratdı aña ḳaṣd idüp yol

3931 İnüp Cumʿa namāzın anda ḳıldı

[349] "Alemlere rahmet olarak (gönderdik)" anlamında Arapça bir ibaredir.

Dil-i müşrik yine yanup yaḳıldı

3932 Süvār olup yine ol ẓıll-ı Yezdān
Yüridi nitekim ḫurşīd-i tābān

3933 Cihānı şöyle kim itdi münevver
Ḫacil oldı yüzinden mihr-i enver

3934 Velīkin her maḥalleye ki uġrar
Yine dir bir ulu iy māh-manẓar

3935 Kerem ḳıl īn senüñdür bende cāna
Ġulām eksük degül gerçi ki ḫāna

389[a] 3936 Rıżā virüp neʿam dir ne ne ḫod lā
Bayaġı söz ile ider tesellā

3937 Diyüp sen bize mihmān it İlāhi
Bu kerre ṭutdı her ṭālib bu rāhı

3938 Deve bābı ʿalīḳı her ne kim var
Ḳapusınuñ öñine yıġdı tekrār

3939 Ki aña imrenüben çöke nāḳa
Evi menzil ola ol ferd ü ṭāḳa

3940 Velī baḳmaz şütur gider ṣabā-veş
Belī bir iltici vardur keşākeş

3941 Egerçi her ṭarafdan medḥ-ḫ[v]ānı
İderler-idi şād idüp revānı

3942 Çıḳup bām üzre bir mestūre ḫātūn
Niçe beyt oḳudı böyle hümāyūn

Naʿt

3943 İdüp ḳullarına Bārī ʿināyet
Ḥabībin eylemiş ʿayn-ı hidāyet

3944 Ḥuṣūṣā ṣaldı bu iḳlīme iḳbāl
Ki irdi yümn ile yüz bu nigū-fāl

3945 Yaradup nūr-ı pāk üzre nihādın
Cenāb-ı Ḥaḳ Muḥammed ḳomış adın

3946 Bi-ḥamdi'llāh cemāli āfütābı
Görinüp bu diyāra ṣaldı tābı

3947 Resūlullāh ṣorup kimdür ki bildi
Duʿā Saʿdiyye ḫatūna ki ḳıldı

3948 Yitişdi key cihān içre ġınāya
İdicek rıḥlet āḫirde beḳāya

3949 Ḳılup Mürsel namāzın kendü bārī
Cihān ehlinden itdi didi Bārī

3950 Murād-ı her dü ʿālem oldı ḥāṣıl
Yine geldük kelām-ı aṣla iy dil

3951 Maḥalle içre ol maḥmil-nişīn māh
Süvāre seyr ider üştür ṭutup rāh

3952 Kimüñ ḳapusına uġrarsa umar
Ki üştür anda çöküben aça der

3953 Düşüpven faḳr ile dimekle maʿyūb
Gelür eñ ardca ummaz Ebū Eyyūb

3954 Velī bilmez ki virse Ḥaḳ teʿālā
Degüldür ḳabiliyyet şarṭ aṣlā

389[b] 3955 Añılmaz dād-ı Ḥaḳda faḳr u fāḳa
Varup çökdi ḳapus'öñinde nāḳa

3956 Çeküp ṭurġurmaġ ile sürdi Muḫtār
Dönüp çökdi yine oraya tekrār

3957 Ebū Eyyūba irüp müsticiler
Saña yitişdi ol devlet didiler

3958 Ṣadā-yı ṣavt-ı *baḫḫun lek*le[350] güşı
Egerçi ṭoldı gitdi ʿaḳl u hūşı

3959 Sevinc ile yitürüp kendüzini
Sürüp geldi velī dirmez özini

3960 Resūl-i Ḥaḳ ki gögsine el urdı

[350] "Senin için çok iyi, gözün aydın." anlamında Arapça bir ibaredir.

Revān ʿaḳlı gelüpser öri ṭurdı

3961 Segirdüp ive girüp didi iy üm
Daḫı Ḥaḳdan ne umarsañ digil um

3962 Beşaretlerle saña müjde-i ṣād
Bize ḳondı rüsül ḫatmi Muḥammed

3963 İşidüp bunı urup ṭoprag̀a yüz
Ḳarıcuḳ miskīn itdi nāle yüz yüz

3964 Didi iy Ḫālıḳ u Bīçūn u Sübḥān
Ki sensin rāz-dār-ı sırr-ı penhān

3965 Yıḳuḳ göñülleri ḳılmaḳla maʿmūr
Cenābuñdur iden behcetle mesrūr

3966 Ḳapuñda yoḳ-durur bir kimseye red
Ki dinmez bīve bu ya pīr ü emred

Naʻt

3967 Kim ireydi bu feyż-i bī-bahāya
Bahānesüz virileydi bahāya

3968 Vay-idi ehl-i faḳrūñ başına vay
Bir olmasa ḳatuñda yoḫsul u bay

3969 Ḳoma elden niyāzı ʿāḳil iseñ
Unutg̀ıl ʿucb u nāzı ʿāḳil iseñ

3970 Ki bu yolda gerekdür derdümendi
Naṣīb oluna tā kim şehd-i ḫandı

3971 Hele ivi süpürüp ḳıldılar pāk
Döşediler olanlardan feraḫ-nāk

3972 İv öñinde deve kim çökdi ḥālī
Geñişlik yir-idi g̀ayet de ḫālī

3973 Döşetdiler anı daḫı ekābir
Bişen yimekler anda geldi bir bir

390[a] 3974 Açup fem didi ṭūṭi-i şeker-ḫāy
Kimüñ bu yurd didiler iy yüzi ay

3975 İki maʿ ṣūma milk olmış-durur bu
Velī vāṣīleri virmezdi ḫoş-bū

3976 Getürdüp virüp on miṣḳāl altun
Cenābı mescid içün aldı ṣatun

3977 Dökilüp niʿ met elvān yindi çün ḫʷān
Duʿ ā kim buyrulup ṭaġıldı dīvān

3978 Ḳadem bes başdı Bū Eyyūb evine
Hemān-dem döndi ol ḫuld-ı berīne

3979 Ḳarıcuḳ ḥażretinden k'aldı ḫoş-būy
Yine iñledi urup ṭopraġa rūy

3980 Ṭurugeldikde didi ol yüzi māh
Duʿ ā ideyüm açsun gözüñ Allāh

3981 İyitdi ol żaʿ īfe it kerem ḳıl
Ki ditrer yüziñi görmeklige dil

3982 Vużū tecdīd idüben rekʿ at-ı çār
Namāz idüp geçürdi el ki Muḫtār

3983 Gözi gördi yine virüp ḫudā nūr
Şehādet lafẓı birle ṭaşra mesrūr

3984 Çıḳup çaġırdı y'ehl-i Yeṯrib āḫir
Gelüñ görüñ ki muʿ ciz n'itdi ẓāhir

3985 Gelüp gördiler olmış çeşmi bīnā
Müsülmān oldı çoḳ ehl-i temāşā

3986 Ebū Eyyūb bir dişi ḳoyuncuḳ
Boġazladı hemān oldı degül çoḳ

3987 Bişürdüp ḫūb aṣḥāb ile yindi
Süñüklerin velī cemʿ eyle dindi

3988 İdüp saʿ y-ı cemīli dīni içre
Dişürdüp kim ḳodurdı sini içre

3989 Duʿ ā itdi üzerin örtdürüben
Revāne oldı ḳoyuncuḳ ṭuruban

3990 O ḳoyundan çoġalup oldı kelle

Ne deñlü yiyüben aldıysa kelle

3991 Bu muʿciz birle çoḳlar yine dīne
Gelüp ḳul oldılar cāndan kemīne

3992 Yanup yir yir ḳanādīl-i zevāyā
Olup şeb ṭoġdı çün māh-ı şeb-ārā

390[b] 3993 Ṣafālar birle iḥyā itdi aṣḥāb
Göründi tā ki ḫurşīd-i cihān-tāb

3994 Gelüp ḫoş-vech ile çün şems-i ḫāver
Ki oldı ḳubbe-i Mīnā münevver

3995 Muhācirler ki cemʿ oldılar enṣār
Resūl-i mihr-ṭalʿat māh-ruḫsār

3996 El urdı mescide ẕāt-ı hümāyun
Murabbaʿ-şekl her yanı yüz arşun

3997 Cenābı birle hep kim girdi işe
Eñ evvel resme ʿAmmār urdı tīşe

3998 Müheyyā eyleyüp esbābı yir yir
Dürişebaşladı bürnā eger pīr

3999 Bu cehdi görüp idüp biri taʿẓīm
Duʿā itdi velī enṣārı taḳdīm

4000 Resūl iyitdi itdüñ gerçi terkīb
Bu vech ile gerekdür diñle tertīb

لاَ عِيشَ اِلاَّ عِيشَ الاَخِرَةِ اَللّهُمَّ ارحَمِ المُهاجِرِينَ وَالاَنصارِ[351]

4001 Muhācir ḳadrini itmekle iʿlām
ʿAyān her bir ḥadīṯi ḳıldı aʿlām

4002 İdüp her bir naḳībi bir işe tūş
Dürüşdiler dün ü gün dūş-ber-dūş

4003 Cuhūd aʿyānı şehr içre velīkin

[351] "Ahiret hayrından başka hayır yoktur. Allah'ım muhacirlere ve ensara merhamet et." İbn Kesir, *Büyük İslam Tarihi*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994, C. 3, s. 321.

Çoġ-idi her biriydi düşmen-i dīn

4004 Cemīʿ isinden aʿ lā ẕāt-ı Mecnūn
Ubbā oġlıydı ʿ Abdullāh melʿ ūn

4005 Şu deñlü bulmış-idi arada ḳadr
Ki ḳanda varsalar anuñ-idi ṣadr

4006 Dirilüp hep cevāhirle mülemmaʿ
İdiserlerd'aña tāc-ı muraṣṣaʿ

4007 Resūlüñ gelmesinden ḳayġudaydı
Ḥıyāl fikriyle ṣanma k'uyḳudaydı

4008 İki andan aşaġaraḳ münāfıḳ
Ki anlar-idi kec-tabʿ a mufāvıḳ

4009 Birine mecmaʿ -ı kelbī dinürdi
Anuñçün dūzahuñ kelbi dinürdi

4010 Melīḥ-idi birinüñ daḫı adı
Söziydi bī-nemek geçdi nihādı

391[a] 4011 Gelüp ʿ Abdullāhuñ ḳatına maḥzūn
Didiler ol laʿ īne bu iki dūn

4012 Ki nice uydı ḫalḳı Aḥmede gör
N'olaydı görmeyeydük biz olup kūr

4013 Hele şimdi buña tedbīr ü rā ne
Bize ne ʿ īş ü ne cenk ü çeġāne

4014 İyitdi ḫalvet avlayup anı güm
İdelüm kim ider bizden tevehhüm

4015 Didiler var göñülden göñüle yol
Gelen ḳalbümüze bizüm daḫı ol

4016 Hemān sen bize himmet eyle yoldaş
Ki bu yolda ḳomışuz cān ile baş

4017 Kenār-ı āba gelür her seḥergāh
Ḳapalum anı miṣl-i dāne-yi kāh

4018 Zihī bedbaḫ u dūr-endīş bī-fikr

Ki böyle sözi diñler ya ider ẕikr

4019 Diyüp bu gizlü rāzı ṭuymasun kes
Resūlüñ der-peyince oldılar bes

4020 İdinüp ḫançer-i ḫūn-rīz-i ser-tīz
Virüp tīz-āb ile ṣu ṭutdılar tīz

4021 Bekitdiler göñül kim çın seḥergeh
İdeler olmadın bir kimse āgeh

4022 Gelüp Cibrīl emr-i Ḥaḳla gice
Ḫaber virdi ki bed-efkār nice

4023 Resūlullāh yaʿnī şemʿ-i maḥfil
Ki miṣbāḥ-ı ẓulemdür kendü pür-dil

4024 Peleng-endāz-ṣafder Ḥamza yaʿnī
Cenābı emr ile bildi ne maʿnī

4025 Hüzebr-i şīr-i ner hem ʿammızādı
Ki olmışdur ʿUbeydullāh adı

4026 Virüp her birine bir tīġ-ı elmās
Didi vaḳti şuña dek idüñüz pās

4027 Ki varup ben de uram el silāḥa
Namāz içün vuzūʿ yaʿnī ṣabāḥa

4028 Baña ḳaṣd idenüñ ḳanın revāne
İdüñ ṣu gibi dinilmez revā ne

4029 Olınup emr ile meʾvā kemingeh
Güneş el tīġe urmadın seḥergeh

391[b] 4030 Rüsül ḫatmi çırāġ-ı ehl-i bīniş
Ki anuñ ʿışḳınadur āferīniş

4031 Kenār-ı āba k'irdi çın seḥerde
Ṭururlardı ol itler de güzerde

4032 Bulup bir daḫı olmışlar velī üc
Segirtdiler Resūle dindi ṣan öc

4033 Kemīngehden çıḳup ol şīr-nerler
Çıḳup gösterdiler ʿālī hünerler

4034 Melīḥe Ḥamza k’irdi nice yara
Miṣāl-i şinḫıyār itdi dü pāre

4035 ʿUbeydullāh eliyle Mecmaʿ-ı kelb
Depeletdi nitekim bir ḳuṭuz kelb

4036 Tamām idüp birinüñ daḫı yaşın
Çalup Ḥamza yire düşürdi başın

4037 Medīne içre evvel aluban ser
Ġazā dīn yolına itdiler anlar

4038 Düşüben ġulġule şehr içre yine
Hirāsān aldı girmeyeni dīne

4039 Getürdüp dindi ʿAbdullāha işbu
Ne-idi k’oldı dinmek ile iş bu

4040 Yalan and içdi bilmen diyü ol kelb
K’özinden yaʿnī ol cürmi ider selb

4041 Göricek ıżṭırābın böyle Mürsel
Didi koñ gitsün urmañ bu sege el

4042 İden kendüye ider nīk eger bed
Sen anı ġayra ṣanma nīk eger bed

4043 Özi düşer ḳazarsa ġayra ḳuyı
Vay aña k’irmege āḫirde boyı

4044 Daḫı bedter olup dilden ciger-ḫūn
Ṭurup ẕilletle yüz gitdi o melʿūn

4045 Oñulmaz yaradur ol nice dügün
Yahūdīler dirilüp yine bir gün

4046 Didiler bu olan iş az degüldi
Devāsuz derddür dilde döküldi

4047 Başın kesdiler üç serdārumuzuñ
Buruldı boynı lābüdd varumuzuñ

4048 Oḳıdalum nice enṣārdan kes
Ṭınılmamaḳla artar derdümüz bes

392[a] 4049 Diyüp böyle oḳıtdılar nicesin
Degül maḳṣūd o kim dine nicesin

4050 İyitdiler köhün dīn terkini koñ
Ya bu beyʿatla ʿahdüñ berkini koñ

4051 Bu üç şaḫṣun sebeb ne ölmesine
Ki nāgāh gönderile böylesine

4052 Ne dirsiz ṣorsa milküñ mālikine
Elem irmez mi anlar hālikine

4053 Bilürsiz şāh-ı kisrī nice şehdür
Cihān içre şeh-i encüm-sipehdür

4054 Anuñ ḥükmindeyüz ḫod siz eger biz
Görinür k'ola bu iş fitne-engīz

4055 Açup fem didiler enṣār-ı pür-dil
Ki biz ṣanurduḳ evvel sizi ʿāḳil

4056 Dil īmān nūr ile kim gül-şen oldı
Cemīʿi sırr-ı maḫfī rūşen oldı

4057 Bu kez bildük ki bī-idrāk-imişsiz
Temiz üʿaḳlı yoḳ nā-pāk-imişsiz

4058 Ḳoyan kim ḳayṣer ü kisrīye taḫtı
K'ide daʿvī-yi milk iḳbāl ü baḫtı

4059 Bu ol peyġamber-i āḫir-zamāndur
Ki milk-i ʿāleme ḥükmi revāndur

4060 Ṭufeylīdür serāser rubʿ-ı meskūn
Gerek nālān oluñ gerekse maḫzūn

4061 Bir araya gelicek ḫod mih ü kih
Diyen siz idüñüz bunı biʿaynih

4062 Hezārān vech ile naʿt ü ṣıfātın
İderdüñüz añup ferḫande-ẕātın

4063 Neçün ḳorsız ola inṣāfı elden

Kudūretçün ya vech-i ṣāfi elden

4064 Muṭīʿ olmaḳla itseñüzne teslīm
Çekersiz her biriñüz ehl-i tefhīm

4065 Bu vech ile hezār ilzām olundı
Yahūdīler daḫı nā-kām olundı

4066 Ṭurup gitdiler enṣār-ı hümā-ẓıl
İşidüp bildi hem kevneyne ḥāṣıl

4067 Egerçi hadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā hayri'l-verādur

392[b] Ḥikāyet-i Āmeden-i Ehl-i Beyt-i Resūl ʿaleyhiṣṣalavatü vesselāmu

4068 Seḥergeh mevdec-i zerrīn-i gerdūn
Görinüp çün kim oldı rūz-ı meymūn

4069 ʿAlīnüñ gelmesinden ḳavl-i şāfī
Budur k'oldı rivāyet iḫtilāfı

4070 Emānet neyse hep kim vardı dindi
Resūlüñ der-peyince k'irdi dindi

4071 Oḳıdup Ḥaydar-ı kerrār ü Zeydi
Buyurup kim görüldi gitme ḳaydı

4072 Virilüp üştür ü maḫmille altūn
Yüridiler meh itmedin şebiḫūn

4073 Varup tā ehl-i beyti al geleler
Ki anlar daḫı vuṣlatla güleler

4074 ʿAtīḳuñ ḫānedānı daḫı bā-hem
Çıḳılma Kaʿbeden gündüz ola hem

4075 Girilüp Mekke çün menzil olundı
Ṣafā-yı ehl kim ḥāṣıl olundı

4076 Göre vardı ʿAlī ʿAbbāsı hem tā
K'ileler nāḳalar bī-miṣl ü hem-tā

4077 Ebū Süfyānuñ oġlı Ḫanṭala ḫar

Giderken gördi gelmiş ol ġażanfer

4078 Varup didi atasına ki gördüm
ʿAlī gelmiş segirdüp sağa sürdüm

4079 Ki ḳulum Mühleʿa virmekle şimşīr
Depeledem anı nice bu tedbīr

4080 Ṭuyulmazsa bu iş ehlen ve sehlā
Ve ger ṭuyulsa ḳul da öle n'ola

4081 Getürdüp Mühleʿa yüz sikke altūn
Virüp oḳıdı yalvarmaḳla efsūn

4082 Ki tā öldüre dönicek ʿAlīyi
Helāk ide amansuz ol velīyi

4083 Diyüp ḫoş ol da alup tīġ-ı bürrān
Varuban reh-güzerde oldı penhān

4084 Velīyullāh da ʿammūsına bārī
Varıcaḳ bile-idi zülfiḳārı

4085 Görüldi her ne-ise maṣlaḥatdan
Ki yaʿnī ester ü üştürle atdan

393[a] 4086 Çıḳup k'andan yöneldi yine kāra
Diledi k'ehl-i beytden yaña vara

4087 Kemīnden çıḳdı Mühleʿ elde şimşīr
ʿAlīye sürdi bes daḫı ne tedbīr

4088 Hemān-dem ḥażreti de tīġ-ı bürrān
Çeküp çalmaḳla başın ḳıldı perrān

4089 İletüp Ḫanṭalanuñ işigine
Ḳoyup başını ʿabdüñ döndi yine

4090 Velī anuñ da tīġin bile aldı
Ten-i bī-ser daḫı yirinde ḳaldı

4091 Demādem Ḫanṭala girüp çıḳardı
Nice oldı diyü yola baḳardı

4092 Yine bir daḫı çıḳdı gördi bir baş
Ṭurur ḳana bulaşmış göz eger kaş

4093 Bilüp Mühleʿ başı-ıdugın ol ser
Ḫaber virdi Ebū Süfyāna mużṭar

4094 İyitdi tīz varuñ gevdesin de
Nihān idüñ velī dimeñ ki sinde

4095 Ki bu işi kimesne ṭuymaya hīç
Vegerni müşkil olur pīç-der-pīç

4096 ʿAlī de kimseye dimedi katʿā
Gidüp ol gün ki oldı ṣubḥ-ı ferdā

4097 Yoġ-idi ġıll ü ġış aṣlā dilinde
Varup didi Ḳureyşüñ maḥfilinde

4098 Ki irte ehl-i beyt-i Mürseli ben
Medīne şehrine alup giderven

4099 Kimüñ sözi bizümle varsa gelsün
Nesi ẓāhir olursa benden alsun

4100 Diyüp böyle yine işine gitdi
Anuñla kimsenüñ işi ne gitdi

4101 Didi Bū Cehl ammā bes götürüp
Ḳoparam dir fiten sözler getürüp

4102 Ḳureyşüñ ʿizzeti veh k'oldı zāyil
Bedīhiye degül ḥācet delāyil

4103 Şunı görgil ki göstermekle serdi
Gelüp ʿarż eyledi daʿva-yı merdī

4104 Ki yaʿnī didügidür işde ben hā
Bir iv alup çıḳarven böyle tenhā

393[b] 4105 Kimesneden yoġ aṣlā iḥtiyāṭum
Süd oġlanı daḫı ider bize hüm

4106 Revā mıdur ḳomaḳ Aḥmed evini
Ki soñra ḥayf diyevüz ovunı

4107 Hübel Ḫaḳḳı diyüp Lāt u Menāta

Yemīn itdi güvenmeklerle Lāta

4108 Ki ol oġlana diñ idüp fużūli
İv alup gitmege ṭutmaya yolı

4109 Vegerni ḳaraḳollara ben anı
Helāk itdürürem boynına ḳanı

4110 Ebū Cehl-idi lābüdd herze-y-idi
Bu vech ile igen çok herze yidi

4111 Bunı varup didiler Murtażāya
Didi ġam yoḳ ṣıġınmışuz Ḫudāya

4112 ʿUmeyr adlu meger Bū Cehle bir kes
Deve almaġa gelmişdi o gün bes

4113 İyitdi Ḥanṭala gel saña nesne
Diyeyüm ṭuymasun līkin kimesne

4114 Vireyüm iki yüz miṣḳāl altūn
Degül tenhā ṣad ol pencāh u ya on

4115 Muḥammed Yeṯribe kim ḳaçdı gitdi
ʿAlīyi ol meger kim vāṣī itdi

4116 Emānet cinsini hep itdi teslīm
İderven bu işi ben saña taʿlīm

4117 Varup sen de ṭalep itgil dü ṣad zer
Yime ġam ister-ise şāhid ol ger

4118 ʿUmeyr olduḳda rāżı ol daḫı çār
Bulup şāhid hemān-dem ḳıldı iḥżār

4119 Biri kendü biri Bū Cehl-i meşʾūm
Ebū Süfyān ile hem ʿUḳbe-i şūm

4120 ʿUmeyr alup zeri vardı ʿAlīye
Didi ol ḳalbi āyīne velīye

4121 Ki ben de ʿammūñ oġlına emānet
Ḳomışdum ḫod aña olmaz ḫıyānet

4122 Dü ṣad miṣkāl zer bir ṣaru bize
Ṣarup virdüm ki vire ol da bize

4123 Velī ṣar ḳo ḳızıl ebrişim-idi
Anuñla viriş alış işim-idi

394[a] 4124 Egerçi söyle ammā sözi bī-rūḥ
Degül igen kelāmı bāb-ı meftūḥ

4125 Biraz idüp velīyullāh tefekkür
Kime ne virdise ḳıldı teẕekkür

4126 Dönüp didi ʿUmeyre kendügi dir
Ṣaḳın virmedügün bize dime vir

4127 Söze uymaḳla olursın siyeh-rū
Duruġ-ile görülmez rūy-ı nīgū

4128 İyitdi ben söze uymadum ammā
Dilerven mālumı virseñne baña

4129 ʿAlī didi ki irte şāhidüñle
Ḳureyşüñ maḥfiline gel de dile

4130 Güneş gösterdi yüz çün kim seḥergeh
Büründi nūr burḳaʿ şāhid-i meh

4131 Ḳureyş itdükde cemʿiyyet ʿAlī hem
Benī Hāşimle vardı yimeyüp hemm

4132 ʿUmeyr itdi bayaġı daʿvī-i bāz
ʿAlī ol sırr-ı genc-i ġayba hem-rāz

4133 İyitdi var mı şāhid buña yā Rab
Bilür ḫod neydügini ḥażret-i Rab

4134 ʿUmeyr ol dört bī-dīni getürdi
Ṣanur tez virile mālı bitürdi

4135 İdüp her birisi ḳavlini taṣdīḳ
Didiler bilürüz didügi taḥḳīḳ

4136 ʿAlī didi ki şāhidler ṣıraraḳ
Biraz ṭursun ki iş biter ṣoraraḳ

4137 Gidüp anlar ʿUmeyreye iyitdi

Ne vaḳtin virdüñ altūnı iyit di

4138 Nic’itdi virdügün dem ḥażreti hem
Kimesne var mıdı anlarla bā-hem

4139 İyitdi ḳuşluġın virdüm ben anı
Muḥammed daḫı Zeyde virdi anı

4140 Bu kez Bū Cehl-i melʿūnı oḳutdı
Yalandan dersin aña da oḳutdı

4141 Ṣorıcaḳ böyle didi bes seg-i ʿaṣr
Virilicek o zer geçmiş-idi ʿaṣr

4142 Ṣoḳup ḳoynına alup ive gitdi
Benüm ʿilmüm bu deñlüdür ki yitdi

394[b] 4143 Ebū Süfyānı oḳutdı bu kerre
Şaşar elbette gün ḳatında ẕerre

4144 Suʾāl olduḳda zerden ol arada
Didi virildi ol vaḳt-i duḥāda

4145 Ridāsına ṣarup öñinde ḳodı
Yüzi ṣuyından el bu sözle yudı

4146 Bular ḫaylice şekkerler yidiler
Bu kerre Ḫanṭalaya gel didiler

4147 Gelüp ol da didi irmiş-idi şeb
Gülüşdiler işidicek bunı hep

4148 ʿAlī iyitdi billāh gördük iy ḳavm
Şehādet mi bu yoḫsa ʿālem-i nevm

4149 Didiler muḫtelif sözden yalandur
Bu nice bilmedür nice beyāndur

4150 Benī Hāşim ʿUmeyri ṭutdılar tīz
Didiler aṣlı ne bunuñ digil tīz

4151 İyitdi bini azdurup bu dört er
İki ḳol baġı virdiler dü ṣad zer

4152 Didi Bū Cehl-i dūn bühtān idersin

Ki yaʿnī bunları yalan idersin

4153 İyitdi yā ʿAlī luṭf it bir er ṣal
Getürsün tīz olmamaḳla uṣal

4154 ʿUmeyrüñ ol söziyle bir iki kes
Ḳoşup aña getürdiler varup bes

4155 Meger kim Ḫanṭala anasınuñmış
O ḳol baġı ki oġlı uġrın almış

4156 Gelüp ḫalḳ içre k'oldı āşikāre
Bilinüp düşdiler dördi de rüsvā

4157 Size başlandı nā-maʿḳūl bu kez
Ki düşdi iftirāya yol bu kez

4158 Didiler mihmānı Ḫanṭalaydı
Uġurlamışdur ol böyle n'olaydı

4159 Gelüp ḥaḳ çünki baṭıl oldı maʿlūm
Ne disün tābiʿ Bū Cehl-i meşʾūm

4160 Ḫacil olundı çün fitne ḳılıcı
ʿAlī bu kez çıḳardı ol ḳılıcı

4161 Ki Mühleʿden kesüp başını aldı
Kimüñdür bu diyüp ortaya ṣaldı

395[a] 4162 İyitdi ḳulumuñdur Ḫanṭala bu
Neden düşdi digil sağa hele bu

4163 Beyān itdi ʿAlī de mācerāyı
Bu kez şaşdı yine her biri rāyı

4164 İyitdi Ḫanṭala ḥāşā vü kellā
Muʿayyen kim bu söz bühtāndur aña

4165 ʿAlī didi ki iş neydügi ẓāhir
Yalan gerçek biline kimdür āḫir

4166 Egerçi Ḫanṭala hep ḫāma geldi
ʿUmeyr-i pāk-dil İslāma geldi

4167 Gelüp İslāma k'irtürdi ḳılıcın

ʿAlī virdi aña Mühleʿ ḳılıcın

4168 Ḳureyş aʿyānı olmaḳla şerem-sār
Ṭaġıldılar cihān giñken olup ṭar

4169 ʿAlī de gördi mecmūʿ-ı yaraġın
Tamām irdürdi buñlar bend ü bağın

4170 Ṭarīḳ-i kehkeşānı eyleyüp güm
Yürüdi çün süvār-ı çarḫ-çārüm

4171 Ḳoyup hevdeclere ehl-i Resūli
Eline çın seḥerden aldı yolı

4172 Resūlüñ ulu ḳızı Zeyneb ammā
Ḥarem şehri içinde ḳaldı tenhā

4173 Vidāʿ ile hezār itdi sipāriş
K'ola bir yol ile aña da varış

4174 Hüzebr Ḥaḳ dimeyüp iş ki n'ola
Çeküp Zeyd üştüri ṭoġruldı yola

4175 Ebū Bekr oġlı ʿAbdullāh da bā-hem
Cemāʿat cinsin alup yimeyüp hemm

4176 Ḳureyşī bed-gümān ṭutmaḳ diler iş
Ḥaḳ emrine n'ider fikr-i bed-endīş

4177 Bunı dirdi velī bernā vü pīri
ʿAlī vallāh kim eyledi dilīrī

4178 Ten-i tenhā alup bunları gider
Düşicek işde ḳādirdür hem ider

4179 Meger İblīs-i pür-telbīs-i melʿūn
Gidicek ehl-i beyt olmaḳla maḥzūn

4180 Oluban ṣūret-i Rāḥilde peydā
Diler kim fitneler ide hüveydā

395[b] 4181 Bu Rāḥil dinen aṣnamaydı ḫādim
Iraḳ gitmezdi anlardan bir adım

4182 Gelüp ḳavm-i Ḳureyşe verhem urdı

Açup aġzın bu sözlerden dem urdı

İyitdi ḳanda gitdi ʿār u nāmus
Güler şimdi size Efrenc eger Rus

Geçeni koñ hele şimdi bir oġlan
Gelüp añramaġ ile miṣl-i arslān

Muḥammed ehl-i beytin aldı gider
Göresiz ʿāḳıbet size ki n'ider

Bu işe Lāt u ʿUzzā ḳaḳıyup key
Hübel urmaḳ diler baġruñuza key

Melāʿīne laʿīnüñ sözi teʾṣīr
İdüp başladılar ḳılmaġa tedbīr

Hele virbindi ilçi Bū Leheb dün
Yitişdi döndürür yaʿnī o melʿūn

İyitdi yā ʿAlī dün gitmek olmaz
Lecūcı her maḥalde itmek olmaz

Senüñçün ḳaḳımışlar bize aṣnām
Dönersin ʿāḳıbet ḫod kām u nā-kām

Sebeb olma k'olavuz mażhar-ı ḳahr
Dökilüp yaşlar aḳa nitekim nehr

Kelām-ı Bū Leheb dükenmeden öñ
İdecegini şeyṭān itdi ol soñ

ʿAfārīt ile aʿvānın düşürüp
Ḥarem gird ile şehrine üşürüp

Girüp kendü Hübel içre ṣaçup od
Ḥarem şehrini ṭutdı żulmet-i dūd

Dinüp vā ḥasretā olduḳ yanup kül
Pür oldı şehr içi feryād-ı ġulġul

Alup tīġ teber kimi kimi ṭaş
Segirtdiler ʿAlīye dökerek yaş

Görüp ʿAbbās didi gitme kārı

Tamām oldı gibi gel gitme bārī

4198 Çökürüp üştüri didi bu işler
Muʿayyen kār-ı şeyṭāndur ki işler

4199 Varup iʿcāz-ı Ḳurʾān ile el-ān
Ḳılayum münhezim ḳor-ise Sübḥān

396[a] 4200 Ḫalās itmege her zār u ḥanīfi
Teveccüh k'eyledi ẕāt-ı şerīfi

4201 Gelüp şeyṭān da aʿvān ile ḳarşu
Birer vech ile hep gösterdiler rū

4202 Görinüp baʿżı şekl-i mār u ejder
Kimi bebr ü peleng ü kim ġażanfer

4203 İḥāṭa eyleyüp ṣacdılar āteş
Görüp ʿAbbās dökebaşladı yaş

4204 Velīyullāha da naʿra raʿd-vārī
Urup hep ṭutdı deşt ü kūh-sārı

4205 Tażarruʿla duʿāya Aḥmed-āyīn
Girüp didi Resūlüñ ehli āmīn

4206 Ḳabūl idüp duʿāsın Ḥaḳ teʿālā
Hemān-dem luṭf-ı Ḥaḳ oldı hüveydā

4207 Yitişdi āteşīn ḥar beyle Cibrīl
Nitekim ṣubḥ-ı demde ḫīz idüp yil

4208 İdince ḥamle ḳaçdı gitdi şeyṭān
Ṣınuban ʿaskeri oldı perīşān

4209 Aşuban kūh u ṣaḥra nehr eger çay
Ṣıġınup ḳaʿr-ı baḥrı itdiler cāy

4210 Ḳara bulut gibi götrüldi ol dūd
Belürsüz oldı gitdi yalıñ ü od

4211 Yüzin yıḳıldı ʿUzzā vü eger Lāt
Ḳureyş oldı görüp bu ḥāli şeh-māt

4212 ʿAlī Zeyde didi ṭur imdi ġam çi

Yüriyelüm urup binüde ḳamçı

4213 Ne ḥācet bād-pāye tāziyāne
Seḥer yili gib'oldılar revāne

4214 Şu seg gibi ki başına irer seng
Serāsīme Ḳureyş olmış-idi deng

4215 Vararaḳ her biri ʿaḳlın divşürdi
Unutmış fitnesin öge düşürdi

4216 Didiler aḳrıbāyı Mürsele bu
Nice işdür ki gösterdi yine rū

4217 Ki böyle Lāt u ʿUzzā düşe yüzin
Divşürmege mecāl olmaya özin

4218 ʿAlī de siḥr idebaşlaya böyle
Sizüñçün olmışuzdur ḫ[v]or şöyle

396[b] 4219 Görilüp ḫāṭıruñuz ṭınmayıraḳ
Ḥaḳaretle düşüldi daḫı ıraḳ

4220 Didi ʿAbbās şimdi fikrüñüz ne
İdüñ olmaz size māniʿ kimesne

4221 İyitdiler ʿAlīyi döndürürüz
ʿAdem şehrine yāḫod göndürürüz

4222 İderüz vehm kim tañrılarımuz
Bize ḫışm ide ḳırıla varumuz

4223 Diyüp böyle buyurdı Cehl iti tīz
Giyinüñ der-peyince idelüm ḫīz

4224 Revān atlandılar üç yüz mükemmel
Ki varup Murtażāya uralar el

4225 İkinci gün yitişdiler seḥergāh
ʿAlī de toz görüp oldı āgāh

4226 Ṣapıdup yoldan ehl-i beyt-i Ḥaydar
Didi cenge bizümle irdi ʿasker

4227 Duʿāya oluñuz sizler de meşġūl

Ki ehl-i beyte bulmaya żafer ġūl

4228 Diyüp böyle eline aldı nīze
Ḳureyş umar ki yüz ṭuta girīze

4229 Velīkin nerre-şīr-i bīşe-i dīn
Düşüp ebrūlarına ḫışm ile çīn

4230 Süñüsin ṭayanuban ṭurdı bī-ġam
Ḳaçardı heybetinden görse Rüstem

4231 Gelüp ol üç yüz er de bağlayup ṣaf
Dilerler k'ola ʿömr-i defteri laf

4232 İlerü şıçradup Ḫanṭala atı
Aġız açup çıġırdı ḳatı ḳatı

4233 Nire giderdüñ ola yābne Ṭālib
Ḫalāṣ oldum ṣanurduk ola ġālib

4234 Nice ḳurtarasın cānı elümden
Ṭadarsın çāşını ġālib ölümden

4235 ʿAlī iyitdi bes irdük murāda
Gele benden yañaya bir'ki aṭa

4236 Diyüp cenge hele biraz virüñ mehl
Bu kez rūbehlige başladı Bū Cehl

4237 Diler kim avlaya şīr-i jeyānı
Ḳaçan seg beççe ṣayd idiser anı

397[a] 4238 Didi atañ ecel vaḳtine dek tā
Bizümle ülfetin kesmedi ḳaṭʿā

4239 Hem öldi bu köhün dīn üzre kendü
Ne deñlü dindise döndürmedi rū

4240 Unutmazuz biz anuñ eylügin hīç
Ḳureyş-ise kerem ḳıl düşmegil pīç

4241 Muḥammed ehlini dönder gidelüm
Soñ ucı ademī ya ne idelüm

4242 O bizden istesün biz de şehāne

Ulu beglerle idelüm revāne

4243 Velīyullāh didi sözi uzatma
Beni yoḳ pend ile paraya atma

4244 Bu işi itmezem ben iḫtiyārī
Ne gelür elden olsa ıżṭırārı

4245 İyitdi ṭutki sensin bebr-cengī
İder misin bu deñlü kesle cengi

4246 Didi bes çalışuram tā ölünce
Ḳılıçla işümüz āḫir olunca

4247 İyitdi diñlenelüm bu gice var
Görevüz irte neye yönelür kār

4248 Diyüp yarın yine Ḥaḳdan ʿināyet
Varuban ḳondı ol şāh-ı vilāyet

4249 Hezār endīşe-i bāṭılla dilde
Girüp kim indiler Bū Cehl iñilde

4250 İyitdiler Ebū Cehle bu kārı
Bugün sen k'eyledüñ sır neydi bārī

4251 Didi tüʾḫīrümüñ üç vechi vardur
Biri bu kim ʿAlī key gürbüz erdür

4252 Mebādā ceng olup bizden çoġ erler
Düşüre gösterüp didüm hünerler

4253 Çekilüp ya atılmazdan öñ sehm
Biri de döne direm eyleyüp vehm

4254 Biri de közin ögretmekle bir er
Ele dirdüm ʿAlīden çıḳuban ser

4255 İyitdiler Muḥammed gitdügi şeb
Bahādurlardı üstine varan hep

4256 Ṭurınca añrayuban nitekim şīr
Aña kim irgüri bildiydi şimşīr

397[b] 4257 Ḥarīf olmaz yine bir kimse tenhā
El üşürüben öldürmek-durur rā

4258 O gice dünediler anlar anda
Bilürler ḥażreti de līki ḳanda

4259 İdüben ehl-i beyte pāsubānı
ʿAlīnüñ daḫı iver ṣubḥa cānı

4260 Namāz-ı ṣubḥı ḳılup Murtāżā da
Süvār oldı seḥer fikri ġazāda

4261 Süvār-ı nuḳre ḫink-i çarḫ-ı mīnā
Felek meydānı içre k'oldı peydā

4262 Ḳureyşe ḳarşu varup şīr-i Yezdān
İyitdi fikrüñüz ne şimdi el-ān

4263 Neberd-ise murāduñuz gelüñ ḫoş
Mey-i cehl eylemişdür sizi serḫoş

4264 İyitdi Ḫanṭala nirde uyursın
Ḳodılar sini bes düşde görürsin

4265 Kesüp başuñı süñüye dikerven
Yire ḳanuñı ṣu gibi dökerven

4266 ʿAlī didi gel imdi göster erlik
Degül erlik giyüp seyr itme terlik

4267 Diyüp varınca n'oldı geldi ḫīze
ʿAlīye ḥamle ḳıldı elde nīze

4268 Yüridi ḳarşu ol da elde şimşīr
Ṣunınca süñisini çeldi ol şīr

4269 Girībānına urup el götürdi
Muʿayyen Ḫanṭala ʿaḳlın yitürdi

4270 Ḳureyş anı görüp at ṣaldı bir de
Hemān-dem Ḫanṭala da bitdi yirde

4271 Ki çeldi şöyle Mürsel göyegüsi
Yire gelmekle ṣındı ayagusı

4272 Urup şīrāne naʿra girdi cenge
Döyen ceng içre kim cengi nehenge

4273 Ḳaḳıtdılar peleng-i ceng cūyı
Geçebaşladı ḳan seylābı cūyı

4274 Kime ṭuş oldısa şīr-i jeyān-veş
Çıḳardı cānını tenden keşākeş

4275 Alup ʿüryān eline tīġ-ı tīzi
Biçer her şaḫṣı nite derzi bīzi

398[a] 4276 Çelem dirken niçe azulu ṭoñuz
Bile götrüldi bir de baş u omuz

4277 Seḥerden öyleye dek itdi ṣavaş
Depeleyüp niçe seg kesdi çoḳ baş

4278 Kimisi süñüsinden düşdi mecrūḥ
Kimi cān ber-cehennem virdi bes rūḥ

4279 Kimi ḳaçmaġa rū mānend-i ḫargūş
Ṭutup rūbeh-ṣıfat olmışdı ḫāmūş

4280 Fürūmānde Ḳureyş olmaḳla ʿāciz
Çekildiler diyüp nic'idelüm biz

4281 Çıġırup şīr-i Yezdān didi iy ḳavm
Uyanduñuz mı var mı kim daḫı nevm

4282 Bilüñ bilmedüñüzse de muḥaḳḳaḳ
Ki dindi yaluñuz yardımcısı Ḥaḳ

4283 Kimüñle kim ola ʿavnı Ḫudānuñ
Keser tīġi geçer süñüsi anuñ

4284 Bir-ise dāḫı bigden eylemez bāk
Olur işinde ḳādir cüst ü çālāk

4285 Ḥaḳ ider şöyle rūzı zūr-pençe
Ki kime ṣunsa ṣalar zaḫmı rence

4286 Bu sözdeyken ʿAlī anlar ṭutup yas
Çıḳageldi Benī Hāşimle ʿAbbās

4287 Görüp anları gülüp didi size
Ben uymazam dimişdüm bunı size

4288 Bilür-idüm ʿAlī kim nice erdür
Hüzebr-i bīşe merd-i pür-hünerdür

4289 Gelüñ gidelüm olmış olacaḳ çün
Dinilmez Ḥaḳ ḳażasına ki niçün

4290 Dönüp nā-kām u dil-rīş u ciger-ḫūn
Ḳalanla gitdiler Bū Cehl-i melʿūn

4291 Velīyullāh da ehl-i beyti ḫurrem
Alup gitdi Ḫudā ḥamdiyle her-dem

4292 Çün oldı menzili ḳurb-ı Medīne
Yitişdi bu beşāret ehl-i dīne

4293 Resūlullāhla istiḳbāle varı
Çıḳup kim gördiler ol nām-dārı

4294 ʿAlīyi ḥażreti ḳıldı dirāġūş
Ne-ise çekdügin itdi ferāmūş

398[b] 4295 Varup ḳondurdılar çün ehl-i beyti
Yine geldi kelāmuñ şāh beyti

4296 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāyet-i Selmān-ı Fārisi radyallahu ʿanhu

4297 Gel iy Türkī dile ḫaḳān u Selmān
Ki sensin naʿt-ı Muḫtār ile ḥassān

4298 Düzüp dür gibi evṣāf-ı Ḥabībi
Di naẓm ile bu maʿnā-yı ġarībi

4299 Muraṣṣaʿ şāhid-i maʿnīye ḫilʿat
Giyür gül gibi yüz ṣūretle ḳat ḳat

4300 Ṣanāyiʿle bedāyiʿ oluban ḫarc
Ḥaḳayıḳla daḳāyıḳ eylegil derc

4301 Bu zīverle gören maḥbūb-ı cānı
Sevinsün şād olup rūḥ u revānı

4302 Digil Selmān nice irdi Resūle
Ne vech ile yöneldi ṭoġrı yola

4303 Melik-zādeydi kendü bir oġul hem
Atası oda ṭapardı demādem

4304 Taṣadduḳla hezār itmekle ḳurbān
Ki Selmān ṭoġdı virdi luṭf-ı Sübḥān

4305 Sevinüp Rūzbih ḳonuldı adı
Unutdurdı liḳāsı peri-zādı

4306 Ṣalınup ʿizzet ü taʿẓīmle mehde
Ṭutuldı dāyelerle şīr ü şeh de

4307 Büyüyüp oldı çün taʿlīme ḳābil
Virilüp üstāde k'oldı hāṣıl

4308 Velīkin cümle fende üstāddı
İgen māhir-idi çıkmışdı adı

4309 Bilüp peyġamberi ḥaḳ bir İlāhı
Bilürdi ʿilm-i tevḥīdi kemāhı

4310 Görüp Selmānı ḳābil ehl-i tefhīm
Kemāl ile iderdi ol da taʿlīm

4311 Muḳārin olup ādāb u kemāle
Yitişdi ʿömri çün kim bist sāle

4312 Didiler şāha bir gün şāh-zāde
Oda ṭapmaz eyü midür bu ada

399[a] 4313 Gelüp āteş-gedeye bir dem ol māh
Oda secde itmedi ṣubḥ (u) şebāngāh

4314 Naẓar böyle olıcaḳ nār u nūra
İder mi meyl anlar da o dūra

4315 Melik Selmānı oḳıtdı ġazāb-nāk
Alup āteş-gedeye gitdi bī-bāk

4316 Girince başladı söyünmege od
Yalıñ yirini ṭutdı ẓulmet-i dūd

4317 Görüp bu ḥāleti ḫüddām-ı āteş
Didiler şehr-i yāra döküben yaş

4318 Alup şeh-zādı gitgil yine bārī
Çıḳarduḳ var ni elden nūr u nārı

4319 Ki gelmemişdi ṭoġaldan buraya
Bizüm de ʿaḳlımuz irer bu rāya

4320 Ki meyl itmedi maʿbūdemüz aña
Degüldür muʿteḳid ol daḫı buña

4321 Anuñçün gizledi nūrın gözinden
Ki ol da dūr ide gözin yüzinden

4322 İşidüp şāh alup Selmānı gitdi
Velī ṣan gevdesinden cānı gitdi

4323 İyitdi ḫᵛocasına bu ne sırdur
Atardum āteşe ammā ki birdür

4324 Didi ol daḫı iy şāh-ı cihān-dār
N'ola kim bile işi āḫir-i kār

4325 Daḫı āteş-gedeye varmadı ol
Kimisi ṣaġ söylerdi kimi sol

4326 Meger Selmān bir gün ḫalvetine
Varup ḫᵛocasınuñ girdi ḳatına

4327 Elinde gördi bir levḫ-i mücellā
Olunmış āb-ı zer ḫatla mühellā

4328 İyitdi bu ne levḫ ü bu ne ḫatdur
Ki varı muʿreb ü hep pür-noḳṭadur

4329 Didi münzel kütübden derc olupdur
Anuñçün bu emekler ḫarc olupdur

4330 İyitdi ol nedür baña ʿayān it
Kime indi meʿānīsin beyān it

4331 Didi ol da ne kim ṣuḥf u kütüb var
Oḳıyup baʿżın itdi sırrın iẓhār

399[b] 4332 Añuban bildüginᴄe enbiyāyı
Dil-i şākirde virdi rūşināyı

4333 Sevüp tevḥīd ʿilmin rūḥ-ı Selmān
O yıl cehd itdi aña virüben cān

4334 Dürüşüp ʿilm-i Tevrāta vü Zebūra
Olundı muṭṭaliʿ ḥūr u ḳuṣūra

4335 Oḳurken yine bir gün ol nigū-kār
Añıldı dersde evṣāf-ı Muḫtār

4336 Didi üstāda kim dirler o ẕāta
Ki olmış maẓhar ol bunca ṣıfāta

4337 İyitdi ol Muḥammed Muṣṭafādur
Ki mirʿāt-i dili ʿayn-ı ṣafādur

4338 Yaratdı Ḥaḳ anuñçün dü cihānı
Rüsül ḫatmidür aʿlā ḳadr ü şānı

4339 Ḥabīb-i Ḥaḳ sirāc-ı enbiyādur
Çıraġ-ı çeşm-i cān-ı evliyādur

4340 Ṭolup cān u dili Selmāna ʿışḳı
Eṣer ḳıldı kemāhı cāna ʿışḳı

4341 Didi ol ẕāt-ı pāke ben irem mi
ʿAceb devrānını anuñ görem mi

4342 İyitdi gelmege milke Muḥammed
Ḳalupdur gibi ġālib sāl-i sih-ṣad

4343 İşüdüp anı key olmaḳla ġam-gīn
Derūndan iñledi Selmān-ı miskīn

4344 Didi ḥayfa ki ʿömrüm irmez aña
Ecel sulṭānı mühlet virmez aña

4345 Döküp göz yaşın itdi nāle vü āh
Anın oldı işi şām u seḥergāh

4346 Demādem itmek ile āh-ı dil-dūz
Bunuñ üstine geçdi çün nice rūz

4347 Melik işitdi oġlı hālini çün

Getürdüp ṣordı böyle ḥüzn niçün

4348 Didi Selmān Resūlüñ vaṣf-ı ḥālin
Beyān hem itdi ḥüzn ile zevālin

4349 Melik güftārına hep ṭutuban gūş
Serāser diñledi olmaḳla ḫāmuş

4350 Dönüp iyitdi iy aṣlın azıtmış
Eliyle devleti çoġın az itmiş

400[a] 4351 Ki sensin nā-ḫalef ferzend-i bed-baḫt
Olur mı saña lāyıḳ tāc eger taḫt

4352 Eb u ced ʿilmini terk idüp andan
Kitāb-ı münzel añmaḳ saña ḳandan

4353 Bizümçündür kitāb-ı zend ü bāzend
Ki her ḥarfi mezaḳ-ı cānadur ḳand

4354 Varup bilseñne sırr-ı nār u nūrı
Nemüze gerek añmaḳ ḫuld u ḥūrı

4355 Gider başuñdan ol sevdā-yı ḫāmı
Gülüşdürme işüñe ḫāṣ u ʿāmı

4356 Vegerni öldürürem bilmiş olgıl
Günāhuñ boynuña ḥālā ṣaḳınġıl

4357 Götürüp ser didi Selmān zihī dem
Ki dīn-i Ḥaḳ yolına dökile dem

4358 Bilicek ḥaḳ u bāṭıl neydügin kes
Olur mı daḫı rāġıb bāṭıla bes

4359 Yapışdum dīn-i Ḥaḳ dāmenine berk
Ölürsem itmezem ayruḳ anı terk

4360 Melik incinüben ṣaldurdı çāha
Ṣıvatdı aġzını k'ide tebāha

4361 Ḳodurdı anda ḳırḳ şāhı bed-ḫū
Ne virdürdi yimek aña ne ḫod ṣu

4362 Velī tevhīde Selmān oldı meşġūl

Olup sīr-āb ü sīr incinmedi ol

4363 Dem-i āḫirde kim açdurdı aġzın
Ṣanurdı kim ölüm ḳurutdı maġzın

4364 Velīkin gördiler ṣaġ u selāmet
Yoġ anda ża^ʿfdan hirgiz ^ʿalāmet

4365 Melik ḳıldı naṣīḥat yine niçe
Velī Selmān anı ṣaymadı hīçe

4366 Didi andan daḫı ulu belāya
Ṣalarvan tevbe itmezseñ bu rāya

4367 İyitdi ḳomazam elden bu rāhı
Ki bildüm Ḥaḳ Resūlin bir İlāhı

4368 Yaradan āb u bād u ḫāk ü nārı
Eḥaddur Vāḥid oldur Berr ü Bārī

4369 İderler emri ile gerdiş-eflāk
Olur sākin anuñ fermān ile ḫāk

400[b] 4370 Nedür āteş-perestī vü ya āteş
Ki anuñla kişi gönlin ṭuta ḫavş

4371 Ne aṣṣısı var anuñ ne ziyānı
Bize hidmetçün oldı germ-şānı

4372 İşidüp böyle güftār u kelāmı
Unutdı ġayret ü nāmus u nāmı

4373 Melik emr itdi ḫışm ile siyāset
Diyüp Selmān budur cāy-ı firāset

4374 İyitdi öldürüp olunca bed-nām
İlüñden sür gideyüm kām u nā-kām

4375 Ṭuranlar didiler hep ḳavl-i ma^ʿḳūl
Hemān sürdürdi dimekle budur yol

4376 Bozılup baġ u būstān ü gülistān
Meger ol dem-idi vaḳt-i zemistān

4377 Girānsuz çarḫ-ı gerdān sīm idüp ṣarf

Ṣaçardı dem-be-dem kāfūr-ı ter berf

4378 Egerçi demdeme içreydi her-dem
Dükān-ı şīşe-ger olmışdı ʿālem

4379 İdüp ḳış yillerine āb gine
Ṣımışdı yollarına āb gine

4380 Döyüş virmeyüp āteş bād-ı serde
İve ḳaçmışdı miṯl-i ehl-i perde

4381 Sifīdāc ile yiryüzi ṭutup bār
Nemek[352] pūş olmış-idi kūh u kūh-sār

4382 Müvekkeller idüp Selmānı ʿüryān
Çıḳardılar şehirden gitdi Selmān

4383 Baş açuḳ yalın ayaḳ pīrehen çak
Dimek olur ki ṭatlu cāndan el çek

4384 Dün içi vü yaġar berf ü eser yil
Ṣavurup ḫırmen-i berfi sürer yil

4385 Göz açdurmazdı ṭufān ile sepgün
Görünmez-idi meh gündüz yine gün

4386 Yola düşdi gider nā-çār u nā-kām
Ṣovuḳdan idebilür mi ya ārām

4387 Giderken semʿine yitişdi bir ses
Dönüp gördi gelür yil gibi bir kes

4388 Gelerek bildi ol şaḫṣ üstādı
Dil-i ġam-gīnine irişdi şādī

401[a] 4389 Gelüp didi ki oġlum ḥāletüñ ne
İyitdi olmasun böyle kimesne

4390 Zimistān içre ʿüryān zār u yik-ten
Ecel sulṭānına ḳarşu giderven

4391 Velī ölmezsem āḫir ʿilm-i dīni
Baña kim ögrede kim bile bini

[352] Metinde bu kelime ‘neḳak’ şeklinde imlâ edilmiş olup anlam gereği ‘nemek’ şeklinde değiştirildi.

4392 Didi üstād iy nūr-ı dü dīde
Cüvān-ı ḫūb-heyʾet nev-resīde

4393 Senüñle biledür Bārī teʿālā
Yime ġam çekmegil endīşe aṣlā

4394 Dil-i pāküñ maʿārif şāhidine
İden mirʾāt ṣaḳlar sini yine

4395 Delil olmaġ ile şemʿ-i hidāyet
Yitişdürür tecellīye ʿināyet

4396 İrişür her yañadan yār u rehber
Virür naḥl-i murāduñ ʿāḳıbet Berr

4397 Velīkin bu gice git tā seḥergāh
Yime ġam yoḳ diyü hem-rāz ü hem-rāh

4398 İdersin ṣubḥıdem bir deyre ʿālī
Görürsin anda bir ferḫande-fāl ı

4399 Ki Bū Ḥannād-ı nūr adıyla aña
Aġarmaḳ her seḥer irdükce ṭaña

4400 Bu üç lafżı bülend-āvāz birle
Çıġırurṣan ṭolar eflāk yirle

لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ اِبراهيمُ خَليلُ الله لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ موسى كَليمُ الله لاَ اِلَهَ اِلاَّ الله عيسىَ روحُ الله[353]

4401 Ne dirse der-peyince sen de digil
Ki urmaya der-i maḳṣūda geh gil

4402 Sebeb olur viṣāli feṯḥ-i bāba
Ki ṣalarsın naẓar münzel kitāba

4403 Vidāʿ itdi ser ü çeşmin de öpüp
Dönüşdiler derūndan nevḥa ḳopup

4404 Hele yil gibi yirden götürüp pā
Yüridi yilmek ile ṣubḥa dek tā

[353] "Allah'tan başka ilah yoktur, İbrahim halilullahtır. Allah'tan başka ilah yoktur, Musa kelimullahtır. Allah'tan başka iah yoktur, İsa ruhullahtır."

4405 Seḥergeh gördi bir ḳubbe key aʿlā
Ki olmış günbed-i mīnāya hem-tā

4406 Çıḳup ol şaḥṣ miṣl-i leyle-i ʿīd
Bülend-āvāz birle virdi temcīd

401[b] 4407 Bu üç ẕikr olan elfāẓı ider yād
Ki Selmāna dimişdi irüp üstād

4408 Oñarmaġa işini Ḥālıḳ u Ḥayy
Biʿaynih didi Selmān da peyāpey

4409 Açup ḳapuyı Bū Ḥannād-ı kāmil
Didi ehlen eyā ferzend-i ḳābil

4410 Geliş ḳandan gidiş yümn ile nire
Murāduñ neyse Ḳādir Tañrı vire

4411 Hemān-dem ayaġına düşdi Selmān
Didi bendeñven iyt her neyse fermān

4412 Serāser mācerāyı ʿarż ḳıldı
Özine ḫidmetini farż ḳıldı

4413 Degürüp üstādınuñ selāmın
Ne-ise ʿarż ḳıldı her kelāmın

4414 Alup içerü ḳılmaġ ile iʿzāz
İdindi kendüzine yār u hem-rāz

4415 Anuñ ḳatında daḫı ol nigū-fāl
Dürüşdi ṭāʿat ü ʿilme çihil sāl

4416 Didi Selmāna bir gün ol da oġlum
Yitişüp vaʿde āḫir oldı ʿömrüm

4417 Emānet issine bu gice irer
Sehergeh gün ki vire ʿāleme fer

4418 Elüñle sen idüp techīz ü tekfīn
Beni defn it mezārum eyle taʿyīn

4419 Ṭurup üç gün seher ḳıl soñra Şāma
K'iresin sālik-i Rabbi'l-enāma

4420 Varup Anṭakyada bir pīr-i ʿārif
Ki maʿlūmı-durur küll-i maʿārif

4421 Yitişüp aña olġıl ḫidmetinde
Naṣībüñ olduġınca ṭur ḳatında

4422 Bu pendi idüp ol pīr-i köhün-sāl
Ecel irüp ki taġyīr oldı aḥvāl

4423 Yaraġın görüben defn itdi Selmān
Ṭurup üç gün yüridi Şāma nālān

4424 Ḥaleb ḳurbına k'irdi āḫir-i kār
Ol ile ḥākim olan merd-i serdār

4425 Meger çıḳmışdı etbāʿıyla ṣayda
Görüp Selmānı ṣaldı bend ü ḳayda

402[a] 4426 Didi cāsūs-ı kisrīsin muʿayyen
K'olupdur ḳayṣere bed-ḫᵛāh u düşmen

4427 O dem ḳayṣer iderdi ḥükm Şāma
Ki girdi ol melik böyle kelāma

4428 ʿAcem sulṭānı-idi şāh-ı kisrī
Umardı kim ala Şām ile Mısrı

4429 Bu töhmet birle Selmān oldı ṭutsaḳ
Ḳul idindi yigirmi yıla daḳ çāḳ

4430 ʿAmūẕādına āḫir ḳıldı inʿām
Ne ḳılsun kām u nā-kām oldı bes rām

4431 Ġulām oldı yine Selmān yiñile
Nic'itsün silmeyüp yaşın yiñ ile

4432 Olurdı mesken Anṭaḳiyye aña
Nire gitse gelürdi yine aña

4433 Alup Selmānı daḫı gitdi lābüdd
Ne-ise ḫidmetinden itdi lā büd

4434 Yigirmi yıl aña da ḫidmet itdi

Ne-ise cins-i ḫidmet ḳat ḳat itdi

4435 Yaşı Selmānuñ oldı hem ṣad o bist
Velīkin ḥażreti dimez de kim kist

4436 Ne döysün diyü bu devr-i zamāne
Gözi yaşını dökdi dāne dāne

4437 Diyüben mihr-i ʿömr irdi zevāle
Derūndan āh iderek ḳıldı nāle

4438 İyitdi hᵛocası bu girye neye
Teḥessürle enīnüñ böyle neye

4439 Didi var göñlümüñ bir iştiyāḳı
İderven vehm k'aña ʿömr-i bāḳī

4440 Döyüş virmeyüp ölem ḥasret ile
Ölünce zār olam ḥasretiyle

4441 Didi ḫᵛocası bārī neyki mūcib
İyitdi vuṣlat-ı ruhbān mūcib

4442 K'olurmış kendü bu şehr içre dāyim
ʿİbādet birle deyr içinde ḳāyim

4443 Ḳoşup bir kimse didi n'ola var gör
Yitişüp pāyıbūse yüzüñi sür

4444 Varup destūr ile kim deyre girdi
Görüp sır içre rāhib seyre girdi

402[b] 4445 İyitdi Rūzbih sensin meger kim
Neʿam diyüp didi diyen size kim

4446 İyitdi bildürüpdür Ḥaḳ teʿālā
Çoġ oldum muntaẓır eglendüñ ammā

4447 Didi Ḥaḳ ḳıldı bini ʿabd-i meʾmūr
Ḳatından olabilmen ḫᵛocamuñ dūr

4448 Beni ḳurtar gel andan ḫayra girgil
Ḫod özüñe ġulāmem virmişem dil

4449 İşidüp cemʿ-i aʿyān itdi rāhib
Bilegeldi belī Selmāna ṣāḥib

4450 İyitdi pīr oldum iy ekābir
Gerekdür baña ḫıdmet-kār ẓāhir

4451 Yarar bu Fārisī kişi ol işe
Münāsibdür özi hem baña işe

4452 Efendisinden aluñ bunı ṣatun
Ki binüm ḫidmetümde ola her gün

4453 Ṭurup ol şaḫṣ virdüm didi saña
Didi rāhib cezāñ Allāhu ḫayra

4454 Gidüp ol ḳavm Selmān oldı ḫoş-ḥāl
Aña da ḫıdmet eyledi çihil sāl

4455 İrüp ʿilm-i ledünnī birle ḥālet
Hezārān itdi taḥṣīl kemālāt

4456 Didi bir gün aña pīr-i mübārek
Saña virsüñ uzun yaş Ḥaḳ tebārek

4457 Geçüben devrüm oldı ʿömrüm āḫir
Nedür bildük gereklü ʿömrüm āḫir

4458 Ulu yollu kişisin çoḳ görüp sin
Rüsül ḫatmine āḫirde irersin

4459 Muḳārin ḳılmaġ içün şefḳatine
Selāmumı irişdür ḥażretine

4460 Degül maḫfī ḫod aña rāz-ı pinhān
Digil n'ola hele sen daḫı Selmān

4461 İnanup kendüye dīnine girdüm
Göñül cāndan reh ü resmine virdüm

4462 Diyüp böyle eline ṣundı bir levḥ
Deñeyüp gördi bildi kim nedir levḥ

4463 Yazılmış nice Kurʾān āyetinden
Ḫabīr oldı çün işüñ ġāyetinden

403[a] 4464 Velīkin naḳş-ı ḫat Süryān dilince
Meʿāni-i daḳīḳi ḳıldan ince

4465 Didi tuḥfe ilet benden özine
Zihī devletlüyüz süren izine

4466 Hele şimdi ki dem Ḳoşṭunṭuniyye
Olur menzil ḳoyup deşt ü beriyye

4467 Ki andan var Cezīre içre bir kes
Ki miṣl-i ʿilm-i tevḥīd içre yoḳ bes

4468 Var anuñ ḫidmetinden ol niçe dem
Virür Ḥaḳ mürşid içün yimegil ġam

4469 Diyüben böyle bu kevn ü fesādı
Ḳoyup gitdi ciḥānda ḳaldı adı

4470 İdüben deyr içre defn anı
İver İstanbula gitmege cānı

4471 Ṭurup üç gün yüridi çın seḥergeh
Ḳarar itmedi mānend-i ḫūr u meh

4472 Ol ileyse ne deñlü çoḳ mesāfet
Yitişdi aña da irmeyüp āfet

4473 Giricek şehre yine ṭutdılar bes
Didiler bunda neyler Fārisī kes

4474 İyitdi diñ varalum şehr-i yāra
Diyelüm sırrı ol ʿālī tebāra

4475 Diyüp ḫoş k'iltinildi pādişāha
Suʾāl itdi revān ol merd-i rāha

4476 Getürdüm sizlere diyü selāmın
Serāser didi hem mūcib kelāmın

4477 Ne ṣordısa cevābın virdi muḥkem
Sözinde bulmadı bir noḳṭaca kem

4478 Biraz İncīlden taḳrīr ḳıldı
Dönüp ḫoş-vech ile tefsīr ḳıldı

4479 Gelüp göñline key ḫoş ḳoşdı rehber
Cezīreye iletdi baḥr eger ber

4480 Der-i deyre ki vardı didi ruhbān
ʿAcebdür Rūzbihsin güldi Selmān

4481 Olundı destibūs u merhabālar
Göründi vaṣl birle yüz ṣafālar

4482 Virüp ol şaḫṣa destūr eyledi dūr
Dil-i rāhib olup Selmānla mesrūr

403[b] 4483 Didürdi sergüzeşt ü mācerāsın
Nedür ḫod bilür ol derdi devāsın

4484 Çihil sāl anda daḫı ḳıldı taḥsīl
Murādı ʿilm-i tevḥīd olma tekmīl

4485 İkiyüz yaşına yitişdi ʿömri
Velī dir-idi ol da vay ʿömri

4486 Görüp rāhib daḫı vaḥdetle çoḳ yaş
Ölüm yaṣduġına āḫir ḳodı baş

4487 Gelen gider fenā ivine lābüdd
Cihānest ü çihā amed çihā şod[354]

4488 Resūl içün gözi yaşın idüp şaṭ
Biʿaynih bu da virdi levḥ-i pür-ḫaṭ

4489 Selāmın ḥażretine ḳıldı irsāl
Didi giryeyle Selmān-ı nigū-fāl

4490 Kimüñle olayum olup ṭāleb-kār
K'işümüz müşkil oldı yine düşvār

4491 İyitdi baḳmayuban ṣubḥ u şāma
Yitişdi yine tīz iḳlīm-i Şāma

4492 Civār-ı Ḳuds Ġazze ḳurbı baḥrı
Kenārın avlaġıl hīç olma baḥrī

4493 Fulān mevsimde aña kūr eger ker
Cemīʿi zaḥmet ehli hep gelürler

[354] Dünyadır; neler geldi, neler oldu (gitti).

4494 Gelür bir kimsene deryā yüzinden
K’olur ẓāhir dem-i ʿĪsā sözinden

4495 El urmaḳla olur her birisi ṣaġ
Degül bu kim diye āḫir gerek daġ

4496 Ḥavāriyyūdandur adı Şemʿūn
Naṣīb itmiş Ḫudā ẓıll-ı hümāyūn

4497 Özidür ʿĪsevī hem ḳuṭb-ı aḳṭāb
Ferīd itmiş cihānda Rab-ı erbāb

4498 Diyüp böyle revān itdi revānı
Ḳoyup terk eyleyüp gitdi cihānı

4499 Degül bāḳī belī dār-ı fenādur
Göñül virmek buña ʿayn-ı ḫatādur

4500 İdüp defn anı Selmān girdi yola
Gider yil gibi baḳmaz ṣaġ u ṣola

4501 Vararaḳ cāy-ı meʿhūd oldı menzil
Yürür fāriġ ne nāḳa var ne maḥmil

404[a] 4502 Kenār-ı baḥr da ol merd-i kāmil
İderken şevḳ ile yüz seyr-i sāḥil

4503 Görür bir yirde çoḳ cemʿ olmış ādem
Velī her biri ḳaddi derd ile ḫam

4504 Kimi bī-dest ü pā kim kūr ü kim ker
Kimi pīs ü cüdām vü kimisi ger

4505 Ṭururlar munṭaẓır baḥre ṭutup yüz
Deñerler rūy-ı deryāyı diküp göz

4506 İyitdi bunda neylersiz nedür rāy
Didiler şeyḫünā yoḫsul eger bay

4507 Dirilür bir yıla daḳ küllī meʿlūl
Gerek ol derd-i ḥür olsun gerek ḳul

4508 Gelür bu baḥrden bir merd-i ṣāliḥ
Ki olmışdur ṭufeylī her meṣāliḥ

4509 Olur dermān el ursa ḳanḳı derde
Biʿaynih yitişür nūr-ı başarda

4510 Didi ḳaçan gelür yümn ile ol ẕāt
Ki olmış luṭf-ı Ḥaḳḳa ʿayn-ı mirʾāt

4511 İyitdiler ki irte-durur ol rūz
Ki bu cumhūra oldur rūz-ı feyrūz

4512 Diyüp ḫoş fāriġ oldı subḥa dek tā
Seḥergeh kim göründi rūy-ı deryā

4513 Çıḳageldi güneş tek çünki Şemʿūn
Sevindiler görüp ol ḳavm-i maḥzūn

4514 Hezār iʿzāz birle vardı Selmān
İyitdi Rūzbihsin ġālib iy cān

4515 Neʿam diyüp k'elini öpdi derḥāl
Didi bir dem ṭura ṭur iy nigū-fāl

4516 Ḫudā virmeklige şıḥḥatlerini
Göreyüm şunlaruñ ḫıdmetlerini

4517 Diyüp böyle bes ol Ḥaḳdan müʾeyyed
Varup kim urdı her derd ehline yed

4518 Olup ekmeh eli degmekle bīnā
Ṣaġaldılar ne kim var-ise merżā

4519 Murādı küllinüñ kim ḥāṣıl oldı
Feraḥla her birinüñ ḳalbi ṭoldı

4520 Egerçi anlaruñ işi bol işdi
Ṣavup Selmān ile geldi buluşdı

404[b] 4521 Didi olsun beşāret saña iy yār
Ki irgürür Resūle Rabb-ı Ġaffār

4522 Olursın cümle-i aṣḥābdan hem
Ururs ın düşmenine tīġ bā-hem

4523 Selāmumı irürgil ḥażretine
Dirīġā k'irmezem ben ḫiẕmetine

4524 Digil Şemʿūn ḳuluñ vāṣī-i ʿĪsā
Ġulāmuñdur girüp dīnüne şāhā

4525 Temennā şefḳātüñden ider āḫir
Bilür kim ḥażretüñdür evvel āḫir

4526 Diyüp budur risālet nāme-i rūḥ
ʿAyān bir levḥ ḳıldı rāḥat-ı rūḥ

4527 Didi ışmarladı ʿĪsā bin Meryem
Ki bunı ẕāt-ı pākine irürem

4528 Münāsib sensin aña bil ki enseb
Ki ṣaldı sini bunda ḥażret-i Rabb

4529 Alup didi ki iy rūh-ı revānum
Fidādur yolıña cān u cihānum

4530 Dilerven kim olup ṭāliʿ de feyrūz
Bilegce ḫādimüñ olam şeb ü rūz

4531 Didi vaḥdetdür işimüz tecerrüd
Ki fikr ü ẕikr-i keṯret ez dilem şod[355]

4532 Ḳararum bir nefer şehr ü ḳurāda
Yoġ olmaz hem-demüm aḳ u ḳarada

4533 Bu ḫidmetçün yürürem baḥr ü berde
Maʿa'l-ḳıṣṣa demādemven seferde

4534 Velīkin Ḳudsda bir kimsene var
Saña irşād ider yüri aña var

4535 Sülūk üzre bugün reh-rev-durur rast
Ne isterseñ özinden eyle der ḫᵛāst

4536 Tecerrüd ʿāleminüñ Ḫüsrevidür
Bilür tevḥīd ʿilmin ʿīsevīdür

4537 Diyüp böyle vidāʿ idüp yürüdi
Belürsüz oldı şan deryā bürüdi

[355] Ki çokluk fikri ve zikri gönlümüzden oldu (doğdu).

4538 Dönüp Selmān daḫı ol aradan bes
Olup menzilgehī Beyte'l-Muḳaddes

4539 Bulup ol rāhibüñ deyrini derḥāl
Ṭolaşdı bulmadı der ol nigū-fāl

405[a] 4540 Velīkin var yücede bir derīçe
Bunı buldı tefekkür k'itdi niçe

4541 Ki urdı ṭaş ile divār-ı deyri
Görinüp k'irdi ʿilm ucıyla ḫayrı

4542 Çıḳarup ser derīçeden didi sen
ʿAcebdür Rūzbihsin muntaẓırven

4543 Nedür bāʿiş nedendür añlanılma
İdüp taḳrīr bitdi çün dinilme

4544 İyitdi ḫıdmetüñe girmege yol
Ne bāb ile olısar bendeñe ol

4545 Didi ben kimse ile olduġum yoḳ
Olurven bunda tenha aç eger ṭoḳ

4546 Velī sen bu derīçe dīnini cā
Ṭutup yap kendüñe fi'l-cümle süknā

4547 K'olına günde bir kez ders ü taʿlīm
İdesin sen daḫı vicdān ü tefhīm

4548 Diyüp ḫoş yapdı anda bir kümele
Ki gele sırr-ı ġayb içre güm ele

4549 ʿİbādet birle meşġūl oldı ʿilme
Degül ḫod serserīye işi yilme

4550 Fünūn ile maʿārif ḳıldı taḥṣīl
Anuñla daḫı oldı böyle ḳırḳ yıl

4551 Yine bir gün derīçeden aşaġa
Didi Selmāna iy ḳalb-i muṣaffā

4552 Beşāret birle saña müjde olsun
Sürūr ile dil ü cān mülki ṭolsun

4553 Bu gice milke ol faḫr-i dü ʿālem
Gelüp şād oldı rūḥ-ı ibni ādem

4554 Ki yaʿnī Aḥmed-i Mürsel Muḥammed
Bilürsin vaṣfına yoḳ ġāyet ü ḥad

4555 Olısar ins ü cinne daʿvet-i ʿām
Zihī devletlü k'ola emrine rām

4556 Ġuzāt öñinde kesmeklige serler
Melā'ik leşkerinden olısarlar

4557 Nice ḳayṣer gibiden tāc ü taḫtı
Alup çoḳlar viriserler ḫarācı

4558 Olur ḥākim cemīʿi baḥr ü berre
Kesilür müşrikiñ köki bu kerre

405[b] 4559 İdüp āvāre İblīs-i laʿīni
Ḳılur Ḥaḳ hem-demin rūḥu'l-emīni

4560 Oluban maḳdemiyle bād ḫoş-būy
Ṭutısar revnaḳa kār-ı cihān rūy

4561 İşidüp oldı Selmān şād u ḫurrem
Ṭaġıldı milk-i dilden leşker-i ġam

4562 Didi size neden ʿilm oldı ḥāṣıl
Cenābuñdur muʿayyen ẕāt-ı kāmil

4563 İyitdi bu gice dihlīz-i dünyā
Pür-enver oldı hep hem çarḫ-ı ḥaḍrā

4564 Ne kim var-ise ḥayvān ü nebātāt
Yire baş ḳodılar gelmegin ol ẕāt

4565 Hemān-dem ḳıldı Selmān secde-i şükr
Mey-i şevḳ ile ammā irdi bir sükr

4566 Yine ṭaʿātle ʿilme urdı özin
Hemān üstādı görür günde yüzin

4567 Derūn-ı cāndan itmek ile dil-şād

Yine ḳıldı çihil-sāl aña irşād

4568 Sürūr u salvet irüp her deminden
Göyer vaṣla irem diyü deminden

4569 Yine bir gün derīçeden açup der
Didi iy Rūzbih ol māh-manẓar

4570 Cemīʿi müşkili ḳılmaġiçün ḥal
Bu gice Aḥmede vaḥy oldı münzel

4571 Ki dīne daʿvet ideʿām u ḫāṣı
Vay ol şaḫṣa kim ola aña ʿāṣī

4572 Benüm ʿömrüm de irdi āḫirine
Sözümi diñle gör kim āḫiri ne

4573 Selāmum iltüben di k'itdüm iḳrār
Unutmasun beni de āḫir-i ḳār

4574 Miṣāl-i şemseyi īn nısf-ı mīnā
O daḫı virdi bir levḥ-i muḥallā

4575 İyitdi ḥażretine tuḥfemüzdür
Degül ġam ger degülse tuḥfemüz dür

4576 Diyüp böyle başın çekdi içerü
Daḫı göstermedi hirgiz aña rū

4577 Kesildi güft u gūy u ḳīl ü ḳāli
Bunı bildi kim oldı intiḳāli

406[a] / 506[a] 4578 Ḳarār itmez fenā ivinde bir kes
Gelen göçer ribāṭ-ı köhnedür bes

4579 Geçer yil gibi göymez lābüdd eyyām
Yidi yıl daḫı Selmān itdi ārām

4580 Meger tācir ʿArablar bir gün iy yār
Ḳonup deyr öñine indürdiler bār

4581 Varup Selmān iyitdi ḫ[v]ocalar siz
Nireden geldüñüz ḳanca gidersiz

4582 Didiler Mekkeden geldük müsāfir
Bilürsin ṭurmaz igen ivde tācir

4583 İyitdi çehrüñüzde var mı bir şey
Ki dīne daʿvet eyleye peyāpey

4584 Didiler var neʿam adı Muḥammed
Diyüp bāṭıl-durur dīn-i eb u ced

4585 Peyamberven uyuñ dir baña yik-ser
Gelür ekṣer diyü nāmūs-ı ekber

4586 Kimi ḫalḳuñ ḳulaġ urmaz sözine
Kimisi tābiʿ oldı kendüzine

4587 İki bölük olup ḳavm ü ḳabāyil
Çekişdür günde olup cenge māyil

4588 İyitdi bir ʿAcemven ben de seyyāḥ
Temekkünle görünmez rūy-ı iflāḥ

4589 Dilerven Kaʿbeyi idem ziyāret
Degül maḳṣūdumuz māl u ticāret

4590 Size yoldaş olup bile gideyüm
Deveñüzi otarmaḳla güdeyüm

4591 Kesilsün günde iki baḳsımaṭa
Baña ücret oḳumañ da sumata

4592 Dimeyüp ḫāletüm bunlarla n'ola
Dinüp ḫoş şevḳ ile yüz girdi yola

4593 Girüp bir menzil itmeklige ārām
İnüp yindi yimek geldi mey ü cām

4594 Tekellüf ḳıldılar aña daḫı rāḥ
Didi düşmez mey içre merd-i yessaḥ

4595 Bu kerre yürüdiler imtiḥāna
K'uralar tīġ nice tazīyāne

4596 Çıḳarup ortaya bir büt ḳodılar
İdüp secde aña da it didiler

406[b] 4597 İyitdi bir cemāda k'ola bī-cān
İder mi hīç secde kāmil insān

4598 Hemān-dem aldılar ortaya anı
Dilediler ki vire letle cānı

4599 İrişe başlayınca sillī vü müşt
Görüp Selmān k'iderler kendüzin geşt

4600 İyitdi öldürünce bini ṣatuñ
Bahāmı daḫı māluñuza ḳatuñ

4601 Didiler girçek eydür bu daḫı ḫavş
Alup bend ile gitdiler keşākeş

4602 Ḥarem ḳurbında vādī-i Ḳurāda
Ṣaṭıldı bir yahūdīye orada

4603 Virüben çārṣad aḳçe ki aldı
Gidüp aʿrāb Selmān k'anda ḳaldı

4604 Yahūdī ṣordı āyīnüñ ne sinüñ
Muḥammed dīni üzre gibi dīnüñ

4605 Neʿam didi müsülmānem muvaḥhid
Reh-i İslāmda çoġ itmişem cidd

4606 Didi Aḥmed peyamber mi-durur ḥaḳ
Ki iḳrār eylemişsin aña yavlaḳ

4607 İyitdi şübhe yoḳ ḫaṭm-i rüsüldür
Murād-ı ins ü cān ü cüzʾ ü küldür

4608 Anuñçün yaradılmışdur dü ʿālem
Vegerni gelmez-idi milke ādem

4609 Olup Selmān muʿārıż geh mücādil
Yahūdī acı sözle uzadup dil

4610 Diledi k'öldüre iyitdi ḥālā
ʿAzab ile yig ölme k'oldı ferdā

4611 Alup ṣaḥrāya irte çıḳdı bārı
Aña ʿarż eyledi bir kūh-sārı

4612 Meger rīg-i revānı ḳudret-i Ḥaḳ
Yıġup ṭaġ eylemiş yüce ne alçaḳ

4613 Didi bu kūha el ur ṭurmayup dek
Gider yirinden ırġıl yarına dek

4614 Dilerven k'ola naḫlistān-ı aʿlā
Ṣanavber-veş çeke her şāḫ-ı bālā

4615 Vegerni cān virürsin şiddet ile
Ki yaʿnī ḳatl iderem [hem] let ile

407[a]/607a 4616 Diyüp böyle ṣoḳurṭanmaḳla gitdi
Dil-i Selmānı ḥayret pür-ġam itdi

4617 Didi ḳandan ben ırmaḳ böyle kūhı
Beni öldürdi bu emrüñ şükūhı

4618 Ḳatumda oldı ḳaṣd-ı cāna taḥḳīḳ
Ki ḳıldı bu muḥāle emri taʿlīḳ

4619 Muʿayyen ʿāciz-i maḥżem bu işde
Cihānı yaradanuñdur bu iş de

4620 ʿAdemden [var] itmişdür [ol] īcād
İder yine ḫarāb emri ile bād

4621 İdeyüm ḥażretine ben de nāliş
Ola kim ḥāṣıl ola bu muḥāl iş

4622 Ḳoşup göz yaşın āh-ı derd-nāke
Tażarruʿla yüz urdı rūy-ı ḫāke

Münācāt

4623 Didi iy Ḳādir u Ḳayyūm u Dāyim
Hevā üzre ḳılansın yiri ḳāyim

4624 Sütunsuz çetr-i çarḫı ṭurġurursın
Ṭaġılmış cismi dirüp cān virürsin

4625 Gül-i ter bitüresin ḫār u ḫasda
Ḳoyansın cān ṭılsımın bir nefesde

4626 Bir avuç ḫāke virüp ḳudret-i tām
Ḳılansın tüvsün-i çarḫı aña rām

4627 Dü kevni ṣıġırup ḳalb-i beşerde
Cihānı gösterensin bir naẓarda

4628 Göñül mirʾātin idüp maẓhar-ı ẕāt
Ḳılansın kendüñ içün böyle mirʾāt

4629 Virüp bir ḳuluña ḳaṭʿ-ı mesāfet
Uransın ādeme tāc-ı ḫilāfet

4630 Ḳavī süst ü żaʿīf-iken urup dem
Süleymāna idensin mūrı hem-dem

4631 Elüm al düşmişem ben de meded ḳıl
Belā seylābına luṭfıñı sed ḳıl

4632 Muḥāl endīşedür bu emr-i pür-al
Ki kūha el ura pīr-i köhün-sāl

4633 Olursa ʿömr-i bāḳī var hezārān
İrince biñde birin virürem cān

4634 Döyer mi gāh bir kūh-ı girāna
Nic'itsün ḳaṭre baḥr-i bī-kerāna

407[b] 4635 Yed-i ḳudretle ḥal olur bu müşkil
Vegerni itmez aṣlā saʿyı ḥāṣıl

4636 Ḫudāya öldügümden itmezem bāk
Ḥabībüñ ḥasretiyle sīnedür çāk

4637 İzi tozına yüz urmazdan öñdin
Budur ḳorḳum k'ölem görmezden öñdin

4638 İlāhī vaṣlat-ı rūḥānī Ḥaḳḳı
Ḥaḳīḳat şāhidinüñ ānı ḥaḳḳı

4639 Taḥassürler ḥaḳḳiçün k'itdi Yaʿḳūb
Şu ḫoş-dem ḥaḳḳı içün k'irdi Eyyūb

4640 Ne deñlü ṭāliʿüm şūm-ise meşʿūm
Cemāl-i Muṣṭafādan itme maḥrūm

4641 Niyāz içre özin alup şeker-ḫ^{v}āb
Yitişdi luṭf-ı ʿām-ı Rabb-i erbāb

4642 Olunup emr-i Ḥaḳ ferrāş-ı bāda

Ṣavurup ḳumı ḳıldı yiri sāde

4643 Ḫalāṣ ol ṣaḥn olup kūh u bayırdan
Süpürüp ḳomadı ḳum u ḳayırdan

4644 Seḥergeh gözin açup gördi Selmān
Kemer ol kūh çözmiş oldı ḫandān

4645 Ṭaġıtmış vārisini ḳudret-i Ḥaḳ
Yitişmiş luṭf-ı Ḥaḳ bildi muḥaḳḳaḳ

4646 Hezārān şükr itdi bī-niyāza
İgende ġāfil olmaġıl niyāza

4647 Birazdan geldi gördi ol yahūdī
Ziyānında bulıcaḳ böyle sūdı

4648 Ḳolayına degüldür didi bu pīr
İdebaşladı bir nevʿ ile tedbīr

4649 Ne ḳılsun rīş-ḫande girdi nā-çār
Didi ancaḳ olur vallāh zihī kār

4650 Derūndan çün muḥib-i Muṣṭafāsın
Buluşmaġa anuñla pür-ṣafāsın

4651 Medīneye geliser āḫir-i kār
Ṣatayum sini anda gözlegil kār

4652 Dinüp ḫoş gelmiş-idi ʿammızādı
Aña ṣatdı k'ola ḥāṣıl murādı

4653 Medīneye iletdi ol da alup
Gözetdi ḥażretini anda ḳalup

408[a] 4654 Velīkin ḳıldı naḫlistāna ḫādim
İçinden ṭaşra çıḳmazdı bir adım

4655 Meger bir gün buṭarken şāḫ-ı ḫurmā
Efendisine bir kes geldi ḥālā

4656 Nihān didi Ḳubā kūyına bir er
Gelüp dirmiş benem şimdi peyamber

4657 Edermiş dīne daʿvet ḫās u ʿāmı

Muḫālif bizüm āyīne kelāmı

4658 İşidüp bunı Selmān oldı bī-hūş
Derūndan baḥr-i ʿışḳı eyledi cūş

4659 Aġaçdan yire sürʿat birle bārı
Revān indi nitekim seyl-i cārī

4660 İyitdi kim-imiş ol didügüñüz
Döküp dürler şekerler yidügüñüz

4661 Segidüp didiler bārī sañā ne
Ki işüñ görmeyüp olduñ revāne

4662 Velī bilmezler anı miṯl-i per-kār
Cihān-girdin anuñçün ṭolanur zār

4663 Hele ḫurmā dişürdi irte biraz
Daḫı baña ne fikr-i baġ u ya rez

4664 İyitdi imtiḥan itmek Resūli
Degül cāyiz velī ṭutdum bu yolı

4665 Bilürven ḥażretinüñ bir nişānı
Taṣadduḳ yimemekdür olsa şānı

4666 Olınup muṭmaʾinnü'l-ḳalb anuñla
İrer efkār-ı ġayra selb anuñla

4667 Diyüp böyle varup gördi cemālin
Ögi yayınıyazup virdi bālin

4668 Ki virür şaʿşaʿa gün yüzi tābı
Ḫacil ḳılmış cemāli āfütābı

4669 Yüzinden āb-ı rū kesb itmege gül
Gül-i ter üzre ṣalmış ṣāye sünbül

4670 Ṣafālar virüben ehl-i neşāṭa
Nübüvvet heybeti ḳılmış iḥāṭa

4671 Ṭutup meh ṭalʿatından yañaya yüz
Yüzi mihrine dikmişlerdi hep göz

4672 Şeker-güftārına ṭutmaġ ile gūş

Edebler birle diñlerlerdi ḫāmūş

408[b] 4673 Ḳoyup Selmān da fikr-i Zeyd ü ʿAmrı
Öñünde ḳoyup ādāb ile temri

4674 Dönüp didi taṣadduḳdur n'ola yiñ
Özi ṣunmadı ġayra didi yiñ diñ

4675 Ṭutup Selmān Medīneye yine rū
İyitdi uş ʿalāyimden biri bu

4676 Gelicek ḥażreti yümn ile şehre
Umar tiryāḳ Selmān zehr-i ḳahra

4677 Meger bir meyyitüñ ardınca Mürsel
Gederken oldı Selmān müşkil-i ḥal

4678 Yürürdi der-peyince şöyle nāẓır
Ki bir sır ola diyü yine ẓāhir

4679 Resūl almışdı bir bürd egne tenhā
İdüp hatm-i nübüvvet oldı peydā

4680 Segirdüp geçdi bu kerre ilerü
Deñer ṭutup cenābından yaña rū

4681 Resūlullāh didi iy Farīsī gel
Emānet issine degsün var al gel

4682 Diyüp Selmān da ḳurbān saña cānum
İyitdi ol nedür rūḥ u revānum

4683 Didi levḥi unutduñ mı k'odur çār
Ki birin virdi Şemʿūn āḫir-i kār

4684 Şeker-güftārı kim işitdi Selmān
Götürüp barmaġın oldı müsülmān

4685 Bu ḥālātı deñer anda olan kes
Adıyken Rūzbih Selmān ḳodı bes

4686 Niḳābın gizlü rāzuñ kim götürdi
Varup dördüni de levḥuñ getürdi

4687 Dil-i aṣḥāba k'irdi yine şādī

Resūl itdürdi şehr içre münādi

4688 Temāşā itmege levḥi mih ü kih
Dirildiler ne kim varsa kih ü mih

4689 Ṭurup Selmān cemīʿisi yüzine
Oḳıdı levḥden bunı yüzine

ان المسيح يقول اني مُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَاْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ اَحْمَدٌ واني مُقِرٌّ دَاخِلٌ فِي مِلَّتِه راجِياً اَن اكون مِن اُمَّتِه و اَهلِ شَرِيعَتِه وَاَقولُ بِمَقالَةِ وَاَنَّنِى بَرِئ مِمَّن خالَفَهَ وَالحَمدُ للهِ رَبِّ العالَمين[356]

409[a] 4690 Mesīḥem bir Resūli muştılarven
K'umaram ümmetinden olmaġa ben

4691 Resūl ḫatmidür ol adıdur Aḥmed
Vay aña kim Cenābına ṣana bed

4692 Degül bizden aña olan muḫālif
Gerekdür ḫalḳ-ı ʿālem bunda ḫāyif

4693 Dönüp min baʿd Selmān mācerāsın
Didi hep hem neye irdügini sin

4694 İyitdi şimdiki dem de ġulāmem
Bu endūh eylemişdür ḳāmetüm ḫam

4695 Resūl emriyle geldi ṣāḥibi bes
Bahāne diyicek didi o nā-kes

4696 Bu deñlü sīm-i sāde bu ḳadar zer
İki ol deñlü hem mişk ile ʿanber

4697 Bile bunlarla naḫlistān-ı maʿmūr
Ki gören diye bundan çeşm-i bed dūr

4698 Bunı bildi yahūdī kim ḫırīdār
Peyamberden ne söylerse dimez var

4699 Deñeyince bunuñla yumşadı ʿırḳ
Vaḳiyye birle altun virile ḳırḳ

[356] Kur'an, Saff 61/6, Meali: "Hatırla ki, Meryem oğlu İsa: Ey İsrailoğulları ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevratı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti. Fakat o, kendilerine açık deliller getirince: Bu apaçık bir büyüdür dediler." (Bu sure metinde eksik verilmiştir.)

4700 Virile tāze naḫlistān daḫı bir
Dikilmiş üç yüz aġaç ola ḥāżır

4701 Resūlüñ buna oldı iltizāmı
Yehūduñ ḳalmadı ayruḳ kelāmı

4702 Yirin ḳazmaḳda naḫlüñ küll-i aṣḥāb
İdüp yardım çalışdılar beher bāb

4703 Mübārek elleriyle ḥażret-i pāk
Be-küllī dikdi yārān döküben ḫāk

4704 Biri de yazmayup ṭutdı serāser
İrüp her biri oldı serve hem-ser

4705 Ġazā k'itdi iki kerre peyamber
Getürdi bir cemāʿat pāre-i zer

4706 Naẓarda beyżā-ı kebk-i derīçe
Var ola vezni bilinmez ki nice

4707 Hemān oḳıtdı Selmān-ı ġarībi
Gelüp didi ne buyurur Ḥabībi

4708 Bu zerle didi naḫlistānı virgil
Ki borç endūhın ayruḳ çekmeye dil

409[b] 4709 Alup ʿizzetle gösterdi terāzū
Gelüp deynince virüp oldı yik-rū

4710 Çırāġ-ı enbiyā ol şemʿ-i ebrār
Zihī muʿciz kim itdi yine iẓhār

4711 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāyet-i Eʿādī-i Resūl ʿam ez Yehūd ve İslām-ı ʿAbdillāh bin Selam r.a.

4712 Medīne şehri içre ẕāt-ı eşref
Muḳīm olup ki ḫalḳ oldı müşerref

4713 Olup günde ziyāde māh-ı nev-veş
Ṣafā ehli geçerdi ẕevḳ ile ḫavş

4714 Bulup revnaḳ be-ġāyet dīn-i İslām
Gelürdi her ṭarafdan ḫās eger ʿām

4715 Güneş-mānend olup āṣār-ı meşhūr
İşitdi vaṣfını nezdīk eger dūr

4716 Ḥased idüp buña her şaḫṣ-ı bed-kīş
Eʿādi reşk ile olundı dil-rīş

4717 Yahūdī münʿiminden penç ü şast er
Ki anlar-idi aʿdā-yı peyamber

4718 Söz uzar ad ile dinilse varı
ʿAdedle muḫtaṣar ḳılındı bārı

4719 Ḥasedlerle dün ü gün ol melāʿīn
İderlerdi Resūle buġz ile kin

4720 Kimi Tevrātdan müşkil mesāʾil
Bulup olurdı ümmī diyü sāyil

4721 Cevāb olurdı hep ʿaḳlī ü naḳlī
Ki irmez-idi añlaruñ da ʿaḳlı

4722 Bilürler-idi peyġamber-durur ḥaḳ
Muḥallā ṣıdḳ ile ḳavli muḥaḳḳaḳ

4723 Mübīn iʿcāz ile gün gibi ẓāhir
Güneş-ṭalʿatla cismi pāk ü ṭāhir

4724 Ḥased virmezdi İslāma velī yol
Degüldür bes müsülmānuñ işi ol

4725 Velī var-idi bir aʿlem yahūdī
Ziyān ile ki farḳ itmişdi sūdı

4726 Selām oġlıydı ʿAbdullāh adı
Bilürdi sırr-ı mebdeʾle meʿādı

410[a] 4727 Dürişür-idi ʿilme her şeb ü rūz
Ki āḫirde ola ṭāliʿde feyrūz

4728 Anuñçün cehd iderdi ʿilme her gāh
Ki olaydı Ḥabībullāhdan āgāh

4729 Nirede gelse naʿt-ı vaṣf-ı Mürsel
Dürişürdi idince ezber ü ḥal

4730 Dil ü cāndan Resūli çoḳ severdi
Yüzi mihrini görmege iverdi

4731 Ḳubā kūyına k'irdi ḥażret-i pāk
Ki yaʿnī şehriyār-ı taḫt-ı *levlāk*[357]

4732 Yitişdi semʿ-i Abdullāha nāgeh
Ḳudūm-ı Muṣṭafādan k'oldı āgeh

4733 Göñülde ḥarf-i ʿışḳ olmışdı taḥrīr
Bülend-āvāz birle ḳıldı tekbīr

4734 Didi ʿammetesi ẕevḳuñdan iy cān
Bunı ṣandum gelen Musā bin ʿİmrān

4735 İyitdi ol daḫı ʿālī peyamber
Cenābıdur velī ulu bürāder

4736 Ḥabībullāh Muḥammed Muṣṭafādur
Sipehsālār-ı ḫayl-i enbiyādur

4737 Olupdur ẕāt-ı pakī maẓhar-ı gül
Yanup ʿuşşāḳı bu olduḳları kül

4738 Gül-i iblāġ-ı serv-i gül-şen-i *ḳum*[358]
Odur k'olundı *fenzir*le taḥakküm

4739 Enīs-i sırr-ı ġayb-ı vaḥdet-i ḫāṣ
Çıraġ-ı nūr-ı çeşm-i ḫas-ı el-ḫāṣ

4740 Ḥarīf-i bezm-gāh-ı ʿışḳ-ı Bārī
Odur k'oldı güzīde böyle bārī

4741 Didi ʿammetesi yire sürüp rū
Ne ṭurursın varup olsañna yik-su

4742 İyitdi Ḥaḳḳa minnet k'oldı rāzı
Ki gözümde uçardı izi tozı

---

[357] Tamamı "lev lâke lev lâk le mâ halaktü'l-eflâk" olan Arapça ibare, "Sen olmasaydı felekleri (kainatı) yaratmazdım." anlamındadır. Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler,* Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 113.

[358] Kum fe enzir, "Kalk, uyar" anlamında Arapça bir ibaredir.

4743 Revān ġusl eyleyüp oldı revāne
Yitişdi esbe urup tāziyāne

4744 Varup gördi Ḳubā kūyını bir nūr
Bürümiş didi olsun çeşm-i bed-kūr

4745 Fürūġ-ı şemʿ-i ḫāver ʿārızından
Fer umar māh-ı tābān gün yüzinden

410[b] 4746 Muʿanber ḫaṭṭ u mişkīn caʿd u ṭurre
Çırāġ-ı dīde-i cān ʿabd u ḥürre

4747 İḥāṭa eylemiş ḫalḳı celāli
Virür her şaḥṣa ber bāġ-ı cemāli

4748 İdüp gün yüzi tābını temāşā
Gelen her vech ile bulur tesellā

4749 Olup āyīne gönli cümle ḳalbe
Ḳomamış hīç yol ḳalb içre ḳalbe

4750 Şu kim seyrāngehi ola żamayir
Diyen kim anı ḳalbüñden sen ayır

4751 Döküp sözde şeker şīrīn-kelāmı
Ḳonuḳlar ḫᵛān-ı hüsni ḫās u ʿāmı

4752 Şuña dek göydi tā kim şems-i ḥāver
Gidüp geldi çerāġ-ı māh-ı enver

4753 Ṭurup yārān ki ḳıldı şemʿ-i maḥfil
Selām oġlı murādı oldı ḥāṣıl

4754 Varup dizin çöküp īmān getürdi
Göñülden ṣıḳlet-i küfri götürdi

4755 Ne-ise ögrenüp āyīn ü erkān
Revān ḫıfẓ itdi bir ḳaç sūre Ḳurʾān

4756 Olup bir ḳaṭre-iken baḥr-i aʿẓam
Varup şehr içre sākin oldı epsem

4757 Müsülmān itdi iv ehlin velī hep
ʿİbādet üzre oldı rūz eger şeb

4758 Dimedi kimseye şol vaḳte dek tā
Ki geldi şehre ol bī-miṯl-i hem-tā

4759 Süñü olmaz çuval içinde penhān
Bilindi ol da k'olmış ehl-i īmān

4760 Didi ḳavm-i Yehūda Ḥaḳ teʿālā
ʿİnāyet ḳıldı bize āşikāre

4761 Ki itdi kendü maḥbūbına hem-dem
Zihī ḫoş-vaḳṭ ü ḫoş-sāʿat zihī dem

4762 Niçeler ḥasret oldı bu zamāna
Zihī devlet kim irdi rāyigāna

4763 Beyān biñ vech ile idüp ṣıfātın
ʿAyān her bir kitāp itmişdi ẕātın

4764 Şehādet iderem ben de olup cezm
Rüsül ḫatmi Muḥammeddür ulu'l-ʿazm

411[a] 4765 Saʿādetlü ṭutandur her kelāmın
Ki Ḥaḳḳuñ seyr ide dare's-selāmın

4766 Şular kim oldılar aʿdā-yı feyyāż
Ḥabībinden iderler lābüdd iʿrāż

4767 Bu sözlerle niçe āhen dili mūm
İdüp yumşatdı ʿAbdullāh merḥūm

4768 Yeḥūd içre Meḫīraḳ adlu bir er
Ki bī-ḥad-idi anda sīm eger zer

4769 Ulu yolluydı key münʿim be-ġāyet
Yitişüp ḥażret-i Ḥaḳdan ʿināyet

4770 Göñül mihr-i Resūle virdi cāndan
Ḳomazdı ẕikrini bir dem zübāndan

4771 Öziydi gerçi kim ehl-i firāset
Velīkin itmeyüp terk-i riyāset

4772 Bugün yarın olam diyü müsülmān
Şuña daḳ aldadı kendüyi devrān

4773 Eʿādi boynına ṭaḳmaġa ḥabli
Ġazā-yı Uḥuduñ çalındı ṭablı

4774 Dikilüp ejdehā-peyker ʿalemler
Revān kim oldılar ṣāḥib-ḳademler

4775 Muḫayraḳ didi vācibdür bize hem
Ki cenge giderüz Aḥmedle bā-hem

4776 Dirüp etbāʿın itmekle ḥamiyyet
Bunı ḫalḳ içre eyledi vaṣiyyet

4777 Eger ceng içre ben düşersem āḫir
Yine mālik-isem hep evvel āḫir

4778 Muḥammed ḥażretinüñ olsun alsun
Benüm cānum anuñ ḳurbānı olsun

4779 Varup ṣīrāne anda k'itdi ṣavaş
Döküp ḳanlar ki virdi ʿāḳıbet baş

4780 Gelicek ḳabż idüp hālini Muḫtār
Mesākine üleşdürdi ne kim var

4781 Ḥezārān yümn ile kim ol hümā-fer
Ġazādan geldi manṣūr u muẓaffer

4782 Cihān gümrehlerine gösterüp yol
Yine iblāġ işine oldı meşġūl

4783 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

411[b] Ḥikāye-i Kisrī ki Ferzendeş Küşte est ve Ġayruhu

4784 Medīne içre sulṭān-ı dü gītī
Ṭurup k'añdurmaz oldı tīt ü mīti

4785 Olup iʿcāz ile meşhūr-ı āfāḳ
Şerīf adın ki bildi ḳara vü aḳ

4786 Yirine irmek içün vaʿde-i Ḥaḳ
Be-ġāyet şerʿ-i pāki ṭutdı revnaḳ

4787 Ḳureyş işidüp anı oldı dil-rīş
Alup her bir bed-endīşi bu teşvīş

4788 Ḥıyal ḥabline urdılar yine yed
Ṣanurlar ṣanmaġ ile yitişür bed

4789 Olup her müşrikün ḥāli müşevveş
Ḥased yüreklerine urdı āteş

4790 Ġarāyib pīşkeş ḳaydı görüldi
Yazılup nāme kisrīye dürüldi

4791 Didiler pādişāha tāc-verler
Ġulāmuñdur ḳuluñ ehl-i hünerler

4792 Bugün sensin melikler içre ḫüsrev
Cihāna ṭopṭolu aduñ da Ḫüsrev

4793 Nice milk-i ʿAcem hep rubʿ-ı meskūn
Ṭufeylüñdür özüñ ẕāt-ı hümāyūn

4794 Meliksin berr ü baḥre mālik-i mülk
Açımaz bādubān emrüñsüzin fülk

4795 Geçer ḥükmüñ revāndur baş u cāna
Bugün devrinde sen şāhuñ revā ne

4796 Ki Aḥmed dirilüp sulṭān-ı ʿālem
Diye binümçün oldı ibni ādem

4797 Bileyüp tāc ü taḫt u cāmuña diş
Getürür milküñi her cūdına pīş

4798 Senüñ ilüñle ḳayṣer taḫtına el
Yanında olan öpmişdür dinür bel

4799 Revān gönderdiler bir merd-i dūnı
Ṣanurlar bāz olur ḳarġa zebūnı

4800 Yitişüp nāme mührin k'aldı Pervīz
Seg-idi kelle ḫuşk ol maġzı key tīz

4801 Açup mefhūma k'oldı ıṭṭılāʿı
Ḳararup gözinüñ gitdi şuʿāʿı

412[a] 4802 ʿAżabla dönüben baḳlaya biti
Ḳuṭurtdılar iv içinde ṣan iti

4803 Ṭalanup kendü kendüye hezārān
Yidi bes herzeler segdür firāvān

4804 Didi Aḥmed de kimdür ḳadri ya ne
Ki ala mālik-i mülki zübāne

4805 Diyeyüm bir ḳulum işin bitürsin
Keşākeş ḳapuma ṭutup getürsin

4806 Ṣunup el āḫir itmekle yaşını
Ya baña tuḥfe göndersin başını

4807 Zihī ḳuzġun fikirlü būm-endīş
K'özidür kerkes-āsā zāġ-ı bed-kīş

4808 ʿUḳāb lā-mekāna nice idem dir
İdüp kec-rāy ü bed-fikr ile tedbīr

4809 Hele söz çoḳ Yemen milkin daḫı ol
Alup şeh ḳılmış-idi aña bir ḳul

4810 Adı Bāẕān-idi merd-i pür-idrāk
Ne fikr itse iderdi ṣāyib ü pāk

4811 Didi mektūb yazdurdup ṣanup ḫūb
Ḳulum Bāẕān saña verdükde mektūb

4812 İşitdüm Mekke şehrinden bir ednā
Ḳopup siḥr ile oldum ṣanmış aʿlā

4813 Dimāġın sihr işi virüp fesāda
Yitişem dir-imiş şehlikle ada

4814 Kehāne ʿilm ile şāhī mi olur
Ya sihr ile şehinşāhī mi olur

4815 Buyurdum var anı ṭut diri gönder
Ṣavaş içre eger yir-ise gönder

4816 Der-i ʿulyāma virbi başını kes
Ki ʿibret ala ol işden gören kes

4817 Zihī binisi yoḳ dīvāne kāfir

Bunı bilmez k’olupdur ʿömri āḫir

4818 Tamām olduḳda nāme itdi irsāl
Açup Bāẕān görüp bildi nedür ḥāl

4819 Başın ṣalup didi ḥāşā vü kellā
K’idem ḳaṣd-ı Ḥabīb-i Ḥaḳ teʿālā

4820 Beni irgürmesün Allāh o ḥāle
Ki yavuz ṣanem ol ferḫande-fāle

412[b] 4821 Velī virbinsün özine bu nāme
Cevāb anlar virür böyle kelāma

4822 Medāyinden gelen ilçiye bir er
Ḳoşup gönderdi çün kim ol hüner-ver

4823 Medīneye ki varup ḳondı ilçi
Sesirgeşmekle hep didiler il çi

4824 Resūle yitişüp nāme k’oḳutdı
Ne kim var-ise ḳavm-i şehr oḳutdı

4825 Buyurup didi Ḫüsrev yaʿnī Pervīz
Dürilür defter-i ʿömri anuñ tīz

4826 Ecel peyki ayaġından urup ṣavt
Yaḳın ḳılmışdur aña kim ire mevt

4827 İdüpdür baña vaʿde Ḥayy u Ḳādir
Ki oġlına depeletdüre ẓāhir

4828 Günide günler içre bu fulān ay
Ki yaḳında göriser yoḫsul u bay

4829 Diyüp müʿminler āmennā ve ṣaddaḳ
Didiler ḥażret-i Mürsel sözi ḥaḳ

4830 Gelen ilçi ṣırup ḥayretle engüşt
Başına ṣıçrayup cān dir çe mi güft

4831 Resūl emriyle mektūba olup ḫarc
Eḥādiṯ-i ḥasen olundı çün derc

4832 Urulup mühr Bāẕān ādemine
Virildi göymeyüp ayruḳ demine

4833 Revān ilçi-yi kisrī ile bā-hem
Yola girdiler ammā mehle der-hem

4834 İrüp Bāẕāna mektūb-ı hümā-fer
Öpüp başına k'oldı sāye-güster

4835 Sevindi ṣan kim irdi vaḥy-i münzel
Götürmeklige urdı mührini el

4836 Açup mażmūn-ı mefhūma ki irdi
Didi pāyāna ʿömr-i Ḫüsrev irdi

4837 Sözinde yoḳ ḫilāf ammā ki bu da
Ola vāḳiʿ hemān oldum rubūde

4838 Girüp dīnine küllī ʿaskerümle
Virürüz baş u cān yolunda cümle

4839 Yine ol iki şaḫṣı ṣaldı derḥāl
Ki kisrīye ne olur göreler ḥāl

413[a] 4840 Ḳazılup ʿömr-i Ḫüsrevden bun ü bīḫ
Bilürlerdi ḳarīb-idi o tārīḫ

4841 Yitişüp şehre olmaġ ile ḫāmūş
Der ü bāma urup göz ṭutdılar gūş

4842 İrişüp ʿāḳıbet ol sāʿat ü dem
Ki Ḫüsrevden döküldi ṣu gibi dem

4843 Meger Şīruzeh ol ferzend-i pervīz
Başın kesdi çeküben ḫançer-i tīz

4844 Ser-i Ḫüsrev kim oldı ḳanına ġarḳ
Yirinde ḳaldı tāc ü efser ü darḳ[359]

4845 Vidāʿ itdi çün ol tāc ile taḫta
Ki oldı meskeni tābūt u taḫta

4846 Dinilmez emr-i Bīçūna revā ne
Ol iki dīd-bān olup revāne

[359] Darḳ kelimesinin aslı darḳa: "Kalkan" demektir. Şair kafiye için kelimenin son sesini düşürmüştür.

4847 Yola yil gibi düşüp itdiler ḫīz
Ḫaber Bāẕāna kim irgürdiler tīz

4848 İşidince müsülmān oldı Bāẕān
Bile hem ʿaskerin ḳıldı müsülmān

4849 Zihī devlet ki virdi Ḥaḳ teʿālā
Olundı pest igen ġāyet de aʿlā

4850 Yitişdi nāgehān feyż-i İlāhī
Ki ḳıldı giymeye ḫak-i siyāhı

4851 Ḳılup ẕerre-iken ḫurşīd-i aʿẓam
Dü ʿālem içre oldılar muʿaẓẓam

4852 Uruldı başlarına tāc-ı devlet
Mübeddel ʿizzete olundı ẕillet

4853 Resūlullāha İslām itdügin rām
Duʿā nāmıyla Bāẕān ḳıldı iʿlām

4854 Diyüp cān ile dil mihrüñe virdüm
Didi ḳavmümle hep dīnüñe girdüm

4855 Ne emr olursa şimden girü ber-ser
Ki sizsiz ḫ^{v}ocamuz biz küll-i çāker

4856 Resūl oldı görüp İslāmına şād
İşidüp oldılar aṣḥāb dil-şād

4857 Dün ü gün ḥażreti ḳılmaġ ile cid
Tamām ol demler içre oldı mescid

4858 Yitişüp seyyidü'l-eyyām Cumʿa
Sebeb kim oldı rūz-ı Cumʿa cemʿe

413^{b} 4859 Fürūġ-ı çeşm-i cān ol ẕāt-ı Ḳuṭbe
Beyān itmek diledi ḫalḳa ḫuṭbe

4860 Feṣāḥat birle tevḥīd içre gevher
Döküp ṭūṭī-i cāna virdi şekker

4861 Ne-ise oldı vaʿẓ u mevʿiẓa hem

Dü ʿālem sırrın iẓhār itdi bā-hem

4862 Götürüp ṣūret-i maʿnī niḳābın
ʿAyān itdi dü ʿālem āfütābın

4863 Dübāra ʿömr içün aṣḥāb ü yāre
Oḳıtdı ẕevḳ ile ḫuṭbe dübāra

4864 Ḳoyup her yañadan yüz şevḳ ile cūş
Melekler ṣaf ṣaf olup urdılar gūş

4865 Vuḥūş ile ṭuyūr olmaḳla sākin
Bir-iken oldı biñ ḥaccü'l-mesākin

4866 Egerçi ḫalḳ sākin merdüm işde
Revān itmiş yaşın eşki gidişde

4867 Eridüp tāb miṯl-i şemʿ mūmın
Ciger-sūz olmaġ ile ḳalb-i müʿmin

4868 Ġıdā-yı rūḥ olup her bir kelāmı
Sevindürüp ḳıvandurdı enāmı

4869 İdüp her sözde rūḥü'l-ḳudsi hem-rāz
Ġazā emrin daḫı ʿarż eyledi bāz

4870 Emān ehl-i ḫarāca eyleyüp ʿarż
Beyān itdi ne-ise sünnet ü farż

4871 Oḳınup hem kelām-ı Ḥaḳ teʿālā
Eḥādiṯ-i ḥasen çoġ oldı peydā

4872 Belāġatle cevāhir k'eyledi ḫarc
Göñül levḫine ḳıldı işiden derc

4873 Olup taʿvīz-i ḥırz-ı ehl-i īmān
Şeker-güftāra āḫir k'oldı pāyān

4874 Yine günlerde bir gün ol yüzi māh
Ki yaʿnī şāh-ı taḫt-ı *lī-maʿallāh*[360]

4875 Cemaʿāt mescide cemʿ olmaġ içün
Nice olması evlādur didi çün

[360] "Benim Allah ile…" anlamında Arapça bir ibaredir. Tamamı, " Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir." Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul 2992, s. 115.

4876 Kimi nāḳūs añdı kimi ġayrın
İyitdi ḥażret-i Ḥaḳ vire ḫayrın

4877 Hemān-dem bāz-ı sidre açuban bāl
Risālet bülbüline irdi derḥāl

414[a] 4878 Tamām evḳāt-ı ḫamse olmaġın farż
Ezān tertībini de eyledi ʿarż

4879 Çün ol sırruñ buña irdi meʿāli
Oḳudup Aḥmed-i Mürsel Bilāli

4880 Buyurup ṣubḥ-ı dem kim itdi gülbang
Yitişdi semʿine her şaḥṣuñ ol bang

4881 Bülend-āvāz ile kʼolundı iʿlām
Namāza geldiler hep ehl-i İslām

4882 ʿÖmer ḥażretleri de ol gice hem
Düşinde böyle görmiş-idi bī-kem

4883 Dimezden öñ kim oldı düşi taʿbīr
Gelüp ḳıldı Resūlullāha taḳrīr

4884 İyitdi ḥażreti de lillāhüʾl-ḥamd
Ki virdi Ḥaḳ teʿālā olmadın ʿahd

4885 Meger ʿAbdullāh-ı Ṣeʿlebe-zāde
Ki merd-i ṣāliḥ-idi ḳalbi sāde

4886 Düşinde görmiş ol daḫı biʿaynih
Gelüp didi ṭururlarken mih ü kih

4887 Ki gördüm dün gice rüyāda bī-ḫavf
Ṣafālarla iderdüm Kaʿbeyi ṭavf

4888 Ṭuş oldum bir cüvān-ı ḫūb-rūya
Ki olmış maẓhar ol rūy-ı nigūya

4889 Giyinmiş iki ḥulle sebz ü tāze
Velī ḳaldum taʿaccübde bu rāza

4890 Kʼöziyken böyle ehl ü merd-i nāmūs
Ḳucaġında götürmiş iki nāḳūs

4891 Baña ṣat gel bu nāḳūsı didüm ben
İyitdi ol da neylersin bunı sen

4892 Didüm vaḳt-i namāz olmaġa taʿyīn
Çalaruz kim ola ol işümüz çīn

4893 İyitdi ehl-i sünnet çün degül bu
Velīkin diñle ṭut benden yaña rū

4894 Namāzuñ vaḳti kim irişe her gāh
Ya ṣubḥ ola ya ġayrı ya şebāngāh

4895 Birinüz bām-ı mescid üzre aġuñ
Siyāh ile velī yoḳ farḳı aġuñ

4896 Bülend-āvāz ile itmekle taʿẓīm
Bunı diñ bes eẕānı ḳıldı taʿlīm

414[b] 4897 İşidüp yine oldı şükr-i Bārī
Ki bunda da göründi kām-kārı

4898 Teraḳḳīde olup cāh u celāli
İrer aʿdāya her-dem pāyımāli

4899 Yine bir demde bezm-i cāna ol şemʿ
Muhācir birle k'enṣār oldılar cemʿ

4900 Buyurdı birbirinden çekmeyüp baş
K'olalar uḫrevī varı ḳarındaş

4901 Ṣunup aldı elini ol hümā-fer
Didi olsun ʿAlī bana bürāder

4902 Hemān sāʿat yikāyik küll-i aʿyān
Biribiriyle hep oldılar iḫvān

4903 Eger her birini idersevüz ʿad
Kelām uzar bu güftāra ḫo yoḳ ḥad

4904 Füzūn olup ṣaḥābe ittiḥādı
Perīşān-ḫāṭır olundı eʿādī

4905 Ebī Ḳays adlu ara yirde bir ẕāt
K'ezelden olmış-idi düşmen-i Lāt

4906 Cihāletdeyken idüp bütden iʿrāż
Kesilmiş-idi nite şemʿi miḳrāż

4907 Velīkin ʿilme cehd iderdi her gāh
Ne-ise olmış-idi sırdan āgāh

4908 Çoġ oḳumışdı Tevrāt ü Zebūrı
Bilürdi ḫuld u ḥūr ile ḳuṣūrı

4909 Diyeydük ʿömrin İncīle idüp ṣarf
Ḳomamış-idi müşkil anda bir ḥarf

4910 Ḳomaz ʿilm issini elbette gümreh
Ne-ise gösterür ṭoġrı aña reh

4911 Kime indiyse her ṣuḥf u kitābı
Bilüp olmışdı maʿlūmātı bābı

4912 Resūlullāh añılan yirde her bār
İderdi ṣaʿy ile ṣad ḫıfż u tekrār

4913 Bilürdi ʿizz ü ḳadrini kemāhi
Dir-idi sen yitişdür yā İlāhī

4914 Demādem ẕikrini bī-ḥad iderdi
Kime uġrasa vaṣfın ʿad iderdi

4915 Yitişüp ʿāḳıbet irdi murāda
Bulundu bezm-i vaṣlatla ṣafāda

415[a] 4916 Dönüp rūz u şebi Ḳadr ü Berāta
İrişdi ʿayn ile ẕāt ü ṣıfāta

4917 Görüp ol māh-rūy-ı tāb-dārı
Geçerdi ẕevḳ ile leyl ü nehārı

4918 Namāz u mescid ü bang ü cemāʿat
İderdi şevḳ ile her-dem ʿibādet

4919 Demādem vaʿż u pende uruban gūş
Dil-i pāki ḳılurdı baḥr-veş cūş

4920 Ṣaḥābe cānı olmaġa müşerref
Diyicek vaʿż u ḫuṭbe ẕāt-ı eşref

4921 Ṭurup ʿarż itmek ile ḳadd-i bālā

Ṭayanup bir sütūn olurdı gūyā

4922 Şu dem kim mescide düzüldi minber
Ḳadem kim minbere başdı peyamber

4923 Sütūndan nāliş ile geldi zārı
Resūl iyitdi iñildü ne bārī

4924 Direkden geldi yine böyle güftār
Ki iy maḥbūb-ı Ḥayy-ı Rabb-ı Ġaffār

4925 Senüñ hicrüñdür iñleden beni zār
Ki ḳıldı fürḳatüñ derdi igen kār

4926 Mübārek arḳaña mesned olurken
Cüdā düşdügüme bes iñlerem ben

4927 Resūlullāh didi ister-iseñ ger
Yeşerüp ʿālem içre viresin ber

4928 Dikeyüm bir yire yaymaḳla aġşān
Yimişüñden yisün mecmūʿ-ı insān

4929 Velī her meyve kim ola dıraḫtı
Bulunsun sen de dirme hīç raḫtı

4930 Ki yaʿnī yaz u ḳış ol tāze vü ter
Cihān ṭurduḳca virgil sāye vü ber

4931 Düricek defter-i ʿömr-i cihānı
Bu dünyā ile olġıl sen de fānī

4932 Veger dirseñ cināna başuban pāy
Bitüp ḳaşrum öñinde ṭutasın cāy

4933 Miṣāl-i sidre olmaḳla müʿebbed
Benümle olasın anda muḫalled

4934 Didi nālişle dil milk-i fenāya
Ḳaçan virilür el k'ire beḳāya

415[b] 4935 Niderven penc-rūza ʿālemi ben
Cemālüñsüz ya ibni ādemi ben

4936 Hezārān sāl sāye-güster olmaḳ

N’olur āḫir k’ola ḫākister olmaḳ

4937 Cihān içinde seng-i nā-kesānı
Yimekdür iş dimekdür ya kes anı

4938 Olup sen serv-i āzāduñ yine ḳul
Murād oldur ki ʿuḳbāda ṣalam ḳol

4939 Ne deñlü nūrda olmazsa sāye
Sürem ẓılluñda ʿömri bī-nihāye

4940 Degülsin ḳurı aġaçdan köti kes
Ḳo geç ṭūl-i emelden kökini kes

4941 N’idersin dil virüp gerdūn-ı dūna
Seni daḫı ögüdür döne döne

4942 Çetiñdür yol geçüp derbend ü kūh-sār
Şuña cehd it kim olasın sebük-bār

4943 Ḫazef naḳşına sen dil virme derḥāl
Ki ṭurmaz miṣl-i naḳş-ı rīg-i remmāl

4944 Nedür maʿmūre-i kil k’olına şād
Ḫarāb-ābād-ı ʿālem kim ola ad

4945 Ḳoma elden dü kevnüñ farʿ u aṣlın
Ṭaleb ḳıl iki ʿālem şāhı vaṣlın

4946 K’anuñçün yaradıldı cümle eşyā
Güzīn itmiş-durur Bārī teʿālā

4947 Olur ḥażretde her maḳṣūdı maḳbūl
Zihī sulṭān-ı bī-düstūr u zī-ḳul

4948 Meger kim evvel-i hicret de aṣḥāb
Olup bīmār çoḳ irdi teb ü tāb

4949 Medīneden vebā ṭāʿūn ile hem
İgen çıḳmaz ġıdā-yı dil-idi hemm

4950 Olunca her hümā-beçeye az yil
Vebā ḳapardı ya ṭāʿūn nite yıl

4951 Ḳılındı girye bundan ḥażretine

Olup göz yaşı maẓhar şefḳatine

4952 Niyāz itdi Ḫudāya el götürüp
Giderdi ʿavn-ı Ḥaḳ varın götürüp

4953 Aradan refʿ olunup żaʿf-ı süstī
Yitişdi ṣıḥḥat ile ten-dürüsti

416[a] 4954 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥiḳāye-i Mekri'l-Münāfıḳıyn ve Ġayra

4955 İşitgil kim münāfıḳlar nifāḳı
Nic'iderler ya tenhā ya ittifāḳī[361]

4956 Süveyd oġlı Cülās ü Ḥāriṯ-i dūn
Ki ḥāriṯ oldı āḫir şöyle maġbūn

4957 Gelüp girdiler ikisi de dīne
Müsülmān bildiler ehl-i Medīne

4958 Velīkin olmamışlar cān ü dilden
Olurmış küfr ẓāhir yine dilden

4959 Resūl işidüp oḳutdı Cülāsı
Ki ḫalḳ içre biline ḳalbi pāsı

4960 Gelince ḳılup inkār itdi sevgend
İdilebaşlanılınca aña pend

4961 Cülāsuñ daʿvisi olmaġa bāṭıl
Hemān sāʿat bu āyet oldı nāzil

قَالَ عَلَيه السَّلامُ مَن اَحَبَّ اَن يَنظُرَ الشَّيطانَ فَلَينظُر اَلى نبتلِ الحارِث[362]

[361] Bu mısrada vezin düzeltilememiştir.
[362] Peygamber (a.s.) şöyle dedi: "Kim şeytanı görmek isterse Nebtel el-Haris'e baksın."

4962 Cülās anı göricek tevbe ḳıldı
Ḥaḳīḳat neydügini bellü bildi

4963 Hem itdi tevbesin Allāh maḳbūl
İşinde oldı Ḥaḳḳa ṭoġrulup yol

4964 Velī olmadı Ḥāriṣ āḫiri ḫayr
Maḳāmı mescid-iken oldı çün deyr

4965 Ġazāda iki müʿmin eyleyüp küşt
Ḳaçup gidüp Ḳureyşi eyledi puşt

4966 ʿÖmer ḥażretlerine didi Mürsel
Ki öldüreviricek furṣatı al

4967 Rücūʿ idüp ḫaber gönderdi yine
Cülās-āsā ki yaʿnī gire dīne

4968 Ḳabūl olmayup āyet münzel oldı
Olup küfr içre işi mühmel oldı

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا۟ وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ [363]

4969 Ele girmekle ol merdūd ü kāfer
Ki yaʿnī it gibi öldürdi ʿÖmer

416[b] 4970 Biri de ad ile Nebtel münāfiḳ
Ki düşmişdür ḥadīṣ aña muvāfıḳ

كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوٓا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَآءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ [364]

4971 Resūl iyitdi şeyṭān isteyen kes
Naẓar Nebtele ḳılsun ʿaynıdur bes

[363] Kur'an, Tevbe 9/74, Meali: "(Ey Muhammed! O sözleri) söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve müslüman olduktan sonra kafir oldular. Başaramadıkları bir şeye (Peygambere suikast yapmaya) de yeltendiler. Ve sırf Allah ve Resûlü kendi lütuflarından onları zenginleştirdiği için öç almaya kalkıştılar. Eğer tevbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da ahirette de elem verici bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır."

[364] Kur'an, Âl-i İmrân 3/86, Meali: "İman etmelerinden Resûlün hak olduğuna şehadet getirmelerinden ve kendilerine apaçık deliller gelmesinden sonra inkarcılığa sapan bir kavme Allah nasıl hidayet nasip eder? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."

4972 Mücessem bir siyeh ḫar-idi ferbih
Nifāḳ içinde dimezdi mih ü kih

4973 Liḳā-yı naḥs-ı bed-heykelle ol pis
Hemān İblīs-idi k'iderdi telbīs

4974 İki yüzlülük ile miṣl-i nāma
Oḳutmış-idi kendüyi enāma

4975 Nifāḳ u mekr ile pür-ḳalb ü sīne
Gelürdi şemʿ-i maḥfil meclisine

4976 Ṣanurdı kendüsi bilinmez ammā
Dil-i mirʾāt itdürür temāşā

4977 Ḥadīṣ-i cān-fizāya uruban gūş
Ṭururdı seng-i ḫārā gibi ḫāmūş

4978 Yaḳup nār-ı ḥased kim kül iderdi
Siyeh-dil dūd-veş çıḳup giderdi

4979 Varup ḫayr ile añmazdı Resūli
Anuñçündür bu āyetüñ nuzūli

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ اِلى قَوله لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ[365]

4980 Ḥubeybe ol münāfıḳlar reʾisi
Ki olmışdı nifāḳ ehli enīsi

4981 Olan kendüye her işde muvāfıḳ
Biriydi Ṣeʿlebe melʿūn münāfıḳ

4982 Ki dimişdi Uḥudda bize bu kār
Muḥammed şerridür k'uġratdı nā-çār

4983 Adı bir yārinüñ de Muʿtab-idi
Ḥasedle içi pür-tāb ü teb-idi

4984 Dimişdi ol da k'oldı ceng-i aḥrāb
Degüldi hīç bu işler bize bāb

[365] Kur'an, Tevbe 9/61, Meali: "(Yine o münafıklardan) O (Peygamber, her söyleneni dinleyen) bir kulaktır, diyerek Peygamberi incitenler de vardır. De ki O, sizin için bir hayır kulağıdır. Çünkü o Allah'a inanır, müminlere güvenir ve o sizden iman edenler için de bir rahmettir. Allah'ın resûlüne eziyet edenler için mutlaka elem verici bir azap vardır."

4985 Ḳırılup virürüz cān biz çeküp bīm
Muḥammed ala māl ü mülk ü iḳlīm

4986 Reh-i dūzaḫda ʿarż olup menāzil
Nice āyet bular çün oldı nāzil

417[a] 4987 Degül tenhā bu ẕikr olan melāʿīn
Nice bunlar gibi var-idi bī-dīn

4988 Cefālar her birinden bīş eger kem
Çekerdi Aḥmed-i Mürsel demādem

4989 Cihān-ı tengināy oldı buña ad
Ne yüzden vüsʿat umarsın olup şād

4990 ʿAẓīmü'ş-şān-iken Mahbūb-ı Bārī
Senüñçün çekdi bunca cevri bārı

4991 Ṭarīḳ-i şerʿ içinde fāriġu'l-bāl
Yürüyesin olup ferḫande-aḥvāl

4992 Refāhiyyetdevüz ġāyet de ammā
İdüpdür ḳalbümüzde kāhelī cā

4993 Resūlullāh idüp ḥall-i mesāʾil
Senüñçün ḳalmamışdur kār-ı müşkil

4994 Eşirrā-yı milel dil uzadup hep
Cefā ḳaṣdında-idi rūz eger şeb

4995 Velīkin küllisi olmaḳla mülzem
Ṭutup olmuşlar-idi aġzı epsem

4996 Olup nām-ı Resūl ile pür āfāḳ
Cemīʿi bildi ehl-i Çin ü Ḳıfçaḳ

4997 Melikler emri ile dest-i kātip
Olup işde yazıldı çoḳ mekātip

4998 Didiler ḳayṣer u kisrīye şāha
Ki sizlersiz cihān içre Cem-āsā

4999 Bugün ḫaḳān-ṣıfat şāh-ı cihān-gīr
İki gözsiz sizüñdür rāy u tedbīr

5000 Muḥammed fikri itdi ḳaddümüz dāl
Sizüñdür anı defʿ itmek beher-ḥāl

5001 Çün irdi ḳayṣer u kisrīye nāme
El urdılar revān sevdā-yı ḫāme

5002 Yazup ʿayān-ı Baḫrāna biti tīz
Hemān-dem virbidiler bir iti tīz

5003 Ki bileler Muḥammed ḥażreti kim
Ne vech ile olupdur böyle ḥākim

5004 Meger ġayrına göre milk-i Baḫrān
Ḳārīb-i Mekke-idi kʼoldı fikrān

5005 İrüp mektūb çün bilindi mażmūn
Bilinmekçün bes ol ṭāliʿ de meymūn

417[b] 5006 Seçildi rāhib-i aʿlemden on biş
Ki her birisi birinden-idi pīş

5007 Bile ḳoşuldı altmış iki er de
Ki olmışlardı şöhre bahr ü berde

5008 Velī rāhibler içre ġāyet aʿlem
Üç-idi ġayrı da gerçi degül kem

5009 Dinürdi birine ʿAbdüʼl-Mesīḥ ad
Ḳılurlardı birin Ebhem diyü yād

5010 Ebuʼl-Ḥāriṯ-idi üçünciye nām
Geçürmiş-idi ʿilm içre çoġ eyyām

5011 Ḳarındaşınuñ adı Gürz-idi hem
Biʿaynih ol daḫıydı merd-i aʿlem

5012 Biri birine yaḳın ṭut yāḫod dūr
Yola düşüp giderlerken o cumhūr

5013 İyitdi Gürze ol ʿAbdüʼl-Mesīḥ er
Muḥammed Ḥaḳ peyamberdür peyamber

5014 Ḳarındaşı didi çün böyledür kār
Ne içün ẓāhir olur sizden inkār

5015 İyitdi ben kim olam añа tābiʿ
Çevürür yüzini benden tevābiʿ

5016 Bilürsin küllisine muḳtedāyem
Ki yaʿnī ḫalḳ içinde pīşuvāyem

5017 Degül ḳavm-i Naṣārā cümle millet
Beni bilmiş-durur yoḳ añа ʿillet

5018 Hele gitdiler olup baḫşe pür-dil
Medīne ʿāḳıbet kim oldı menzil

5019 Resūlullāha varup k'oldı iʿlām
Çaġırtdurdı dirildi ḫāṣ eger ʿām

5020 Gelüp mescid içine k'oldılar cemʿ
Saʿādet birle cemʿe'l-cemʿe ol şemʿ

5021 Buyurdı geldiler ḳavm-i Naṣārā
Girüp gördiler ol şemʿ-i tecellā

5022 Ṭurur miḥrāb içinde māh-manẓar
Fer umar ṭalʿatından mihr-i enver

5023 Geçüp oturdılar yir gösterilüp
Deñerler şehr ḫalḳı hep dirilüp

5024 Nübüvvet heybeti birle olup lāl
Ṭutuldı dilleri yitişdi bir ḥāl

418[a] 5025 Sükūt ivinde hep ḳalındı ṭaña
Namāz-ı ẓuhra vaḳt irişdi ḥālā

5026 Bilāl olʿandelīb-i ḫūb-āvāz
Ezāna ḳıldı gülbang ile āġāz

5027 Olup āḫir namāza ṭutdılar ṣaf
Naṣārā geçtiler ḫacletle ṣan kef

5028 Ḳılınup yirlerine geçdiler bāz
Yine miḥrābda ol menbaʿ-ı rāz

5029 İdüp rāhibler eṭvārın temāşā
Didiler budur ol kim dirdi ʿĪsā

5030 Namāza aldılar anlar da destūr
Ṭuruban ṭutdılar rū şarḳa zī-kūr

5031 Dilediler k'ideler menʿ aṣḥāb
Didi ḳoñ ol yüzi mihr-i cihān-tāb

5032 Ṭahāretsüz cünübler-idi kāfir
Çamur çumur hele itdiler āḫir

5033 Dimişler üç bölük olur Naṣārā
Birisi tañrı dir ʿĪsāya hāşā

5034 Ölüyi diri ḳılduġı delīli
Zihī kec-rā ki ṭutmış bu sebīli

5035 Birisi daḫı Rūḥullāha bühtān
İder tañrınuñ oġlıdur diyü ān

5036 Anuñ da ḥücceti bu key beḳāsuz
Ki ṭoġdı ḥażret-i ʿĪsā atasuz

5037 Söze gehvāre de hem geldi derḥāl
Bu ḳıyl içre ne var kim olına ḳāl

5038 Ne var bu ḳudret-i Ḥaḳḳa sehel kār
Ki idermiş bunı her bir bed-efkār

5039 Üçünci bölüge ṣāliṣ ṣelāṣe
Dinür girdükleriçün böyle baḥṣe

5040 Ki Ḥaḳ üçdür birisi Ḥaḳ teʿālā
Biri Meryem birisi daḫı ʿĪsā

5041 Zihī bed-fikr ü kec-reftār u kec-rāy
K'iderlermiş bu herzelerle ārāy

5042 Delīli anlaruñ daḫı bu bārī
Ki cemʿ ile añar gāh gāh Bārī

5043 Ki yaʿnī dir *ḫalaḳnā vü ḳażaynā*[366]
Bunı dir midi dirler bir mise ya

[366] "Yarattık ve bir hüküm verdik." anlamında Arapça bir ibaredir.

418[b] 5044 Hele ṭurdılar ol üç ulu rāhib
Ḫudā bilür k’olar ḳanḳıya ẕāhib

5045 Resūl öñinde varup çökdiler diz
Didiler baḥṣe geldük rāstī biz

5046 Buyurdı girdiler çün kim suʾāle
Cevāb ile ḳomadı ḳıyl ü kāle

5047 Ne kim müşkilleri var-ise Mürsel
Serāser eyledi ḫoş-vech ile ḥāl

5048 Didiler kim-durur ʿĪsāya vālid
Degül çün Zeyd ü ʿAmr u Bişr u Ḫālid

5049 Cevāb aña da virdi ḫūb u muḥkem
Olup ḳāyil ṭururlar-iken epsem

5050 Ṣalup Allāh Cibrīl-i emīni
Getürdi Āl-i ʿİmrān sūresini

5051 Ki anlara Mesīḥānuñ cevābı
Olup Ḳurʾānla bile şeyḫ ü şābı

5052 Hemān-dem sırr-ı ġaybı Ḥaḳḳa hem-rāz
Kelāmullāha ḳıldı böyle āġāz

الٓمٓ ۝ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۙ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ۙ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ الى اخره[367]

5053 Ṣuña dek oḳudı ṭurmayup epsem
K’añıldı ḥażret-i ʿĪsā vü Ādem

5054 İyitdi bir-durur Bārī teʿālā
Ḳulıyam ben de hem Musā vü ʿĪsā

5055 Ne işlediyse ʿĪsā Ḥayy ü Ḳādir
Di işle didi k’itdi oldı ẓāhir

5056 Yahūdīden ḳaçup gitdügi kārı

[367] Kur’an, Âl-i İmrân 3/1-3, Meali: “Elif. Lâm. Mim. Hayy ve kayyûm olan Allah’tan başka ilah yoktur. (Resûlüm!) O sana Kitab’ı hak ve önceki kitapları tasdik edici olarak tedricen indirmiş; daha önce de insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ile İncil’i ve Furkan’ı indirmiştir.”

Añup ʿaczini iẓhār itdi Bārī

5057 İyitdi Tañrı olanda nedir ʿacz
Gider emr-i Ḥaḳ ile olsa ger ʿacz

5058 İşidüp bunı oldılar ḫacil bes
Başıldılar dimezler ʿār idüp bes

5059 Getürüp her ṭarafdan ḥüccet-i yed
Bu kerre ḳarḳaşaya urdılar yed

5060 Ḥaşāretle olunmaz yaʿnī ḳāyil
Hemān bu āyet oldı yine nāzil

فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ الى اخره[368]

419[a] 5061 Oḳıyup yine didi ḥażret-i pāk
Gelüñ dīne girüñ Ḥaḳdan idüñ bāk

5062 Vegerni dinümüz Ḥaḳ dirseñüz siz
Duʿā birbirümüze idelüm biz

5063 Kimüñ Ḥaḳḳıysa dīni ola maḳbūl
ʿAzāb ile ʿadūsı düşe maḳtūl

5064 İşidicek bunı rāhibler epsem
Ṭurup güftārdan urmadılar dem

5065 Didiler bize vir ferdāya dek mehl
Olur bir gicelik mühlet igen sehl

5066 Kerīm işi keremdür virdi mühlet
Varup kim didiler nic'ola ḥālet

5067 Didiler ḥaḳ peyamberdür lecūcı
Bizi ihlāke irgürür soñucı

5068 Didi ʿAbdü'l-Mesīḥ uyuñ baña siz
Selāmet gidelüm dir-iseñüz biz

[368] Kur'an, Âl-i İmrân 3/61, Meali: "Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı biz de kendi kadınlarımızı çağıralım sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim."

5069 İyitdiler ḫoş oldı çünki ferdā
Resūl öñine vardılar idüp rā

5070 Didiler sen peygamberligüñi ḳıl
Bizi de dīnümüz üstinde ḳoġıl

5071 Olalum ḥükmüñe maḥkūm u münḳād
Senüñ emrüñle olsun ʿadl eger dād

5072 Aramuzda bizüm naṣb eyle ḳāżı
K'olavuz refʿ -i ẓulm itmekle rāżı

5073 Resūlullāh didi ḫoş açuban fem
Sevinüp oldılar anlar da ḫurrem

5074 İşidüp bunı umdı cān-ı ʿÖmer
Ki diye ḥażreti bunlara sen var

5075 Namāz-ı ẓuhra kim cemʿ olup aṣḥāb
Kılınup baḳdı ol mihr-i cihān-tāb

5076 Mübārek göñli içre Bū ʿUbeyde
Bıḳup dimedi lābüdd ʿAmr u Zeyde

5077 Göricek didi rāhiblerle sen var
Gözet Baḥrān ilinde neyse her kār

5078 Olup ḳāḍı Ḥaḳ emrin eyle icrā
Ki kimse diyemez fermānuña lā

5079 Eñ evvel ḥükme naṣb İslām içinde
Ol olundı kim āḫir Şām içinde

419[b] 5080 Bulundı feṭḥ olıcaḳ kendü serdār
Ki devrinde ʿÖmer dimişdi sen var

5081 Hele ol dem varup Baḥrān iline
Şerīʿat tīġını aldı eline

5082 Resūlullāh yine daʿvetinde
Ṣafālarla ṣaḥābe hep ḳatında

5083 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

Ḥikāye-i reʾīsi'l-münāfıḳīn ʿAbdullāh bin Ubeyye ve ebī ʿāmiri'r-rāhibi'r-reseyyi

5084 Ubeyyüñ oġlı ʿAbdullāh münāfıḳ
Ki kendü-y-idi kec-tabʿa muvāfıḳ

5085 Var-idi māl ü mülki bī-nihāye
Yoġ-idi rızḳına bir ḥadd ü ġāye

5086 Be-ġāyet iʿtibārı daḫı vardı
Velīkin ḥażreti gelmekle vardı

5087 Firāset ehli key dānā geçerdi
Yine ḥükm itse her sözi geçerdi

5088 Virür ḳuvvet diyü āyīn ü dīne
Buña itmişdi ḳaṣd ehl-i Medīne

5089 Dür ü yāḳut ü laʿl ile mülemmaʿ
Uralar başına tāc-ı muraṣṣaʿ

5090 Dinilmişdi Resūl itdükde hicret
Biraz yöneldi ol melʿūna ẕillet

5091 Ki yārānı Resūle oldı tābiʿ
Yüzine baḳmaz oldılar tevābiʿ

5092 Ḥased odıyla yanardı demādem
Ṭutuşup içi olmış-idi ṣan dem

5093 Müdām ol şaḫṣ-ı kec-reftār u bed-kīş
Yavuz ṣanmaḳla iderdi bed-endīş

5094 Ṭurup vardı Ebū ʿĀmir laʿīne
Ki ol baḥr-ı nifāḳaydı sefīne

5095 Egerçi rāhib-idi ol mürāyī
Ne bilmişdi Resūli ne Ḫudāyı

5096 Riyā-y-ile yitişe diyü salvet
Çekerdi dāmen-i kūh içre ḫalvet

5097 Müdām azdurmaġa ḫalḳa idüp rīv
ʿAceb mi kūh olursa mesken-i dīv

420[a] 5098 Buluşdılar hele ol iki enḥas
Resūlullāhdan açdılar seḫun bes

5099 Biri birine idüp beşş-i şekvā
Ḳażā ṣaldı didiler Ḥaḳ teʿālā

5100 Didi ol rāhib-i kem-rāy ü kem-fehm
Ḳażā yitişe diyü itmeyüp vehm

5101 Dilerven k'anuñ ile eyleyem baḥş
Döyen kim mevce inse ḳalb-i yemm baḥş

5102 Hezārān olmayınca imtihānum
İnanmaz daʿvisine hīç cānum

5103 Didi ʿAbdullāh-ı melʿūn da fikrüm
Budur k'ola meveddet üzre ẕikrüm

5104 Bu yüzden gözlenüp bulunca furṣat
Derūnī işlene kār-ı ʿādāvet

5105 Hüner-verler gibi ya iş bitürem
Yāḫod başumı bu yolda yitürem

5106 Añup sevgend ile ʿUzzā vü Lātı
Hezārān yidi şöyle mühmelātı

5107 Bunuñ çoḳdur işi āḫir geliser
Cehennemrā bu yolda ser viriser

5108 Diyelüm kār-ı Bū ʿĀmir lāʿīni
Ki ṣayd itmek diler maġrib zemīni

5109 Alur mı zāġ şāhin āşiyānın
Ne var bilmezse ol ḳubh ile şānın

5110 Kelāġ-ı cīfe ḫor-veş gitdi kūha
Döyemez bes ʿUḳāb-āsā şükūha

5111 Hem avlayam dir-idi ʿām u ḫāṣı
Zihī ḳuzġun fikirlü şūm u ʿāṣī

5112 Şu yir kim ola seyrangāh-ı sīmurġ
Alur mı devlügec hīç anda bir murġ

5113 Güneşden şeb-pere ḳaçmaḳla her bār
Maḳāmı ġār olur ya ḫāne-i tār

5114 Gelür ḫoş būm-ı meşʾūma cüdāyī
Murādı bu degül kʾaña Ḫudāyı

5115 Velī ṭūtī-i şekker-bār-ı iblāġ
Döker ḳandaysa ḳand ol bal eger yaġ

5116 Demādem gül-şen-i şerʿ içre ol cān
İder ṭāvus-ı ḳudsī gibi cevlān

420[b] 5117 Hümā-yı lā-mekāndur ʿarş-menzil
ʿAceb mi ʿām u ḫāṣ ger virseler dil

5118 Açup her murġı pervāzī per ü bāl
Gelüp gitme kebūter-ḫāne emṣāl

5119 Yüzi mihrine olmaġa nigāhı
İşigi ẕü'l-cenāḥuñ secdegāhı

5120 İnüben kūhdan mānend-i ʿuṣfūr
Buluşmaḳ diledi rāhib kʾola dūr

5121 Varup kim gördi ol bed-fikr ü bed-rāy
Ṭurur inmiş yire gūyā ki bedr ay

5122 Cemāli şemʿ-i maḥfildür virür tāb
Yüzi pervānesi mihr-i cihān-tāb

5123 Güneş-ṭalʿat meh-i ḫurşīd-peyker
Münevver gün gibi yüz māh-manẓar

5124 Ṣaçı ve'l-Leyli ʿārıż ve'ḍ-Ḍuḥā hem
Dün ü gün bir maḥalde ṣanki bā-hem

5125 Ṣüreyyā-veş dirilüp cemʿ-i aṣḥāb
Umarlar talʿatından fer beher bāb

5126 Meh-i ruḫsārına yılduz gibi göz
Diküp ṭutmışlar ol meh-ṭalʿata yüz

5127 Yüzi mihrine ḳarşu īn yek adı
Oḳur şaḫṣ-ı cihān irmekle şādī

5128 Diyüp ez-çeşm-i bed yā Rāb nigeh-dār
Kelām-ı ḥırzı devr iderdi tekrār

5129 İyitdi yā Eba'l-Ḳāsım Muḥammed
Diyüp bāṭıl-durur dīn-i eb u ced

5130 Nice dīndür bu k'itdüñ āşikārā
Hele irişmez aña ʿaḳl idüp rā

5131 Diyüp ol bülbül-i gül-zār-ı maʿnī
Ḥabīb-i Ḫālıḳ-ı Bīçūn yaʿnī

5132 Göñül ṭūṭīsine yine mükerrer
Ḥadīṯ-i cān-fizāsı dökdi şekker

Ciʾt ü bi'l-ḥanifiyye

5133 Ki yaʿnī dīn-i İbrahīmdür bu
Getürdüm ʿāleme ber-vech-i nigū

5134 Didi rāhib de bilür Ḥaḳ teʿālā
İderven ben daḫı ol dīni iḥyā

421[a] 5135 Resūlullāh iyitdi yoḳ degülsin
Egerçi var gibisin yoḳ degülsin

5136 Açup bu ʿĀmir ol mühmel dehānı
Didi varsa kimüñ bunda yalanı

5137 Geçüp āvāralıḳla ʿömri güni
Taḥassürle dükensün güni düni

5138 Ẕelīl ü ḫ[v]or olup ġurbetde āḫir
Virüp cābını bulunmasun acır

5139 Resūl-i rāst güftār-ı şeker-bār
İyitdi didüñ ḫoş eyle olsun var

5140 Hem ol melʿūnuñ eyle oldı işi
ʿAceb mi olsa çün buġż oldı işi

5141 Yalan-idi muʿayyen ol siyeh-rū
K'anı yıldurdı devrān dönderüp rū

5142 İçi bilürdi lābüdd kizbini hem
Ṭurup gitdi ḫacālet birle pür-hemm

5143 Ḥasedle ḳalmayup āḫir ḳarārı
Yıḳılup gitdi ḳoyup kūhısārı

5144 Bile uydurdı on üç merd-i dūnı
Ki olmışlardı mekrinüñ zebūnı

5145 Ḳureyş ile varuban itdi im bir
ʿAdāvet kārı neyse ḳıldı tedbīr

5146 Ġazā-yı Bedr ile Uḥud da bārī
Çoġ itdi düşmeni şerḥ ola varı

5147 Ḫudā ḳorsa amān olup ecelden
Çıḳup gitmezse ḥabl-i ʿömr elden

5148 Zer-i buġża şuña dek urdı sikke
Ki feṯḥ oldı Resūl eliyle Mekke

5149 Görüp bu ḥāleti Bū ʿĀmir-i dūn
Ḳaçup Ṭāyif iline gitdi maḥzūn

5150 Ṭutıcaḳ anı daḫı ehl-i İslām
Yine andan da ḳaçdı kām u nā-kām

5151 Düşüp iḳlīm-i Şāma çār u nā-çār
Gezerdi seg gibi tenhā olup ḫ̬ᵛār

5152 Yuyup ʿizzetden el yürürdi gam-gīn
Ṣanasın öldürür itmekle ġam kīn

5153 Ḥadīṯ-i cān-fizā irdi yirine
İşitmeyen virür bes cān yirine

421[b] 5154 İnanmayan kelām-ı sermedīye
Ḳaża tīġına lābüdd serme diye

5155 Cihāndan gitmeye āṯār-ı zaḥmet
Ḳılupdur luṭf-ı Bārī ʿayn-ı raḥmet

5156 Egerçi ḥadd-i kārı māverādur
Sözüm ṣallū aʿlā ḫayri'l-verādur

5157 Bi-ḥamdi’llāh irüp Ḥaḳdan ʿināyet
Üçünci cilde de yitişdi ġāyet

5158 Umaram ḥażretinden şeş cihātı
Muhīṭ-i nazmum ide luṭf-ı ẕātı

5159 Tevaḳḳuʿ ẕü’l-minenden iderem hem
Ki irmeye bu olan maḥfile hemm

5160 Yazup oḳursa her kim diñlese ya
Şefīʿ itsün Ḥabībin Ḥaḳ teʿālā

5161 Murādına anı irgürsün Allāh
Münīrīyi k’aña raḥmetle gāh gāh

SEÇME TÜRKÇE KELİMELER SÖZLÜĞÜ*

Agız yarı: *is.* Salya; tükürük. (2/747)

Agmak: *f.* Yerden göğe doğru yükselmek; yukarı çıkmak. (2/2485)

Arkun: *sf.* Yavaş; ağır; aheste. (3/2267)

Aldamak: *f.* Aldatmak; oyun etmek; yanıltmak. (3/4772)

Alıksamak (alkasamak): *f.* Aptallaşmak; şaşkınlaşmak; eblehleşmek. (3/1733)

Añrımak: *f.* Haykırmak; kükremek. (3/3308)

Ar: *is.* Geri; arka. (2/85)

Assı: *is.* Fayda; kar; kazanç. (2/356)

Aşagarak: *sf.* Daha alçak; aşağı. (3/4008)

Atamak: *f.* Adamak. (2/764)

Aya karşmak: *f.* El çırpmak. (3/614)

Bakk: *is.* Övez. (2/2017)

Balkımak: *f.* Parlamak; parıldamak; ışıldamak. (3/1795)

Barı bara demek: *f.* Bar bar bağırmak. (3/2254)

Bayağı: 1.*sf.* Önceki; eskisi; eski; evvelki; deminki. 2. *zf.* Eskisi gibi. (3/2949)

Bekitmek: *f.* Sağlamlaştırmak. (3/2907)

Beliñ: *is.* Korku; dehşet; panik. (2/2615)

Berk: *sf.* Sıkı; sağlam; yiğit. (2/151)

Berkitmek: *f.* Sağlamlaştırmak. (3/2851)

Bilü: *is.* İlim; bilgi; idrak; irfan; malumat. (2/1199)

Bir çakım kav etmek: *f.* Olaya bir parça müdahele etmek. (2/1836)

Biti: *is.* Yazılmış şey; mektup. (3/5002)

Boyamak: *f.* Hile yapmak.

Boyun tutmak: *f.* Azmetmek; üzerine almak.

Buru: *sf.* Acı; buruklu. (2/2124)

Çakmak: *f.* Seslenmek; bağırmak. (2/1075)

Çaltu: *i.* Çalı. (3/332)

---

* Bu sözlük oluşturulurken metinde geçen ve günümüzde yazı dilinde pek kullanılmayıp halk arasında yaşayan, az kullanılan veya artık kullanılmayan Eski Anadolu Türkçesine ait kelimeler seçilmeye çalışılmıştır.

Çar: *is.* Çoluk çocuk. (2/2712)

Çav: *is.* Şöhret; ün; haber. (3/838)

Çenk: *is.* Avuç; el. (2/2845)

Çeñzinmek: *f.* Dönmek; dolanmak. (3/3353)

Çıkalmak: *f.* Çıkılamak; bohçalamak. (2/2671)

Çıldırdu: *is.* Çıtırtı. (2/703)

Çın: *sf.* Kuvvetli; kuvvetlendirme; pekiştirme bildirir. (3/4021)

Çigin: *is.* Omuz. (2/1946)

Degşürmek: *f.* Devşirmek; toplamak. (2/2095)

Degzinmek: *f.* Bir şeyin etrafında dönmek; dolanmak. (3/3206)

Degme: *sf.* Değerli; seçkin; seçme; beğenilmiş; seçilmiş. (2/281)

Dek: *sf.* Sessiz; sakin; rahat. (2/478)

Deñemek : *f.* Gözetlemek; dikkatle bakmak. (2/950)

Deñzirmek: *f.* Laf atmak; söz dokundurmak; dokundurmak; isabet ettirmek.

Depretmek: *f.* Kımıldatmak; sarsmak; sallamak; kıpırdatmak. (2/64)

Devlügeç: *is.* Çaylak. (3/5112)

Dimmek: *f.* Ayakta durmak; dik durmak. (2/253)

Dirnek: *is.* Dernek; toplantı. (3/1426)

Dip: *zf.* Tam olarak; büsbütün. (3/1320)

Döymek: *f.* Tahammül etmek; dayanmak. (2/1891)

Dürişmek: *f.* Çalışmak; çabalamak; gayret etmek. (2/2596)

Dürütmek: *f.* Karar vermek; meydana getirmek; yetiştirmek; büyütmek. (2/2310)

Düzgün: *is.* Tertip; düzen. (2/2797)

Egne: *is.* Boyun arkası; ense. (3/64)

El üşürmek: *f.* El birliği yapmak. (3/515)

Em: *is.* ilaç; merhem. (2/1105)

Erişmek: *f.* Alay etmek; ilişmek. (2/1060)

Gedilmek: *f.* Yarılmak; çatlamak. (3/2418)

Gelimi var olmak: *f.* Gelmek istemek. (3/329)

Geñsüzin: *zf.* İstemeyerek; ister istemez. (2/2378)

Giñ: *is.* Geniş. (2/1697)

Giyesi: *is.* Giysi. (3/3528)

Göçmel: *sf.* Göçmeye elverişli yer; nakle uygun yer. (2/945)

Gönder: *is.* Mızrak; kargı. (3/4815)

Göymek : *f.* Yanmak. (2/2757)

Göyermek: *f.* Morarmak. (2/1110)

Göz urmak: *f.* Dikkatle bakmak. (2/1694)

Güce uğramak: *f.* Sıkıntıya düşmek; güçlükle karşılaşmak. (2/1891)

Gümrenmek: *f.* Homurdanmak. (3/2712)

Hiy: *is.* Haykırma; bağırma anlatan kök. (3/1619)

Hum: *is.* Homurtu. (3/3218)

Hüm: *is.* Korku verme; zorbalık. (3/3384)

Ir(ıl)mak: *f.* Ayırmak; uzaklaştırmak. (2/79)

Is yutmak: *f.* Acı çekmek. (2/466)

İl: *is.* El; yabancı. (2/1994)

İm bir etmek: *f.* Ağız birliği etmek; sözle anlaşmak. (3/572)

İrgürmek: *f.* Tamamlamak; başarmak; ulaştırmak; eriştirmek. (3/748)

İrmek: *f.* Eriştirmek; ulaştırmak. (3/809)

İtdürmek: *f.* Tanzim etmek; düzenlemek; tertip etmek. (3/2034)

İtini kalmak: *f.* Sürünür halde kalmak; sürünmek. (2/1589)

İve ive: *zf.* Çabuk çabuk. (2/720)

İvermek: *f.* Acele ettirmek; çabuk davranmasını sağlamak; koşturmak. (3/87)

Kaçan: *zf.* Ne zaman; ne vakit? Ne zaman ki; vaktaki; kaç defa; o kadar. (3/570)

Kakımak: *f.* Azarlamak; paylamak; kızmak; darılmak; öfkelenmek. (3/4186)

Kavşurmak: *f.* Kavuşturmak, bir araya koymak. (2/2642)

Kayılmak: *f.* Koymak; geri dönmek; ayrılmak. (2/410)

Kenarını avlamak: *f.* Çevrelemek; ihata etmek; kuşatmak. (3/4492)

Keñez: *zf.* Galiba. (3/289)

Key: *zf.* 1. Çok; pek; gayet. 2. İyi; iyice; hakkıyla. 3. Uygun; muvafık; doğru. 4. Sağlam; kuvvetli; zorlu. (3/373)

Kıgırmak: *f.* Yiğitlik göstermek. (3/1439)

Kıvanmak: *f.* Sevinmek; övünmek. (3/4868)

Kiçi: *f.* Küçük. (2/1375)

Kişkürmek: *f.* Kışkırtmak; köpekleri saldırtmak için söylenen söz. (3/1299)

Konalġa: *i.* Konaklama yeri. (3/2554)

Koñur: *sf.* Gururlu, yiğit. (2/1197)

Kopmak: *f.* Harekete geçmek; davranmak. (2/1623)

Koturmak: *f.* Kotarmak; tahliye etmek. (2/437)

Kovmak: *f.* Dedikodu yapmak; çekiştirmek; dedikodu yapmak. (2/1076)

Koyunmak: *f.* Sıkılmak. (2/701)

Köselmek: *f.* Ayaklarını uzatmak, yığılıp kalmak. (2/1385)

Köymek: *f.* Beklemek, gözlemek. (2/2811)

Kucmak: *f.* Kucaklamak. (2/1310)

Kuturmak : *f.* Delirmek; haddini aşmak. (2/1903)

Let urmak: *f.* Dayak atmak; dövmek. (2/2587)

Lölük: *sf.* Konuşmasını beceremeyen; saçma sapan konuşan. (3/1273)

Mankır: *is.* Para. (2/497)

Meh: *f.* Al. (2/1454)

Neste: *is.* Nesne; şey. (3/3784)

Okımak: *f.* Davet etmek; çağırmak. (3/2303)

Oñ(ul)mak: *f.* Tamir etmek; iyileşmek. ()

Oñat: *sf.* Usule uygun; düzgün. (3/2505)

Otarmak: *f.* Otlatmak. (3/4590)

Ög: *is.* Akıl, zekâ. (2/236)

Öget: *is.* Ulu kişi; ulusun büyüğü. (3/986)

Ögitmek: *f.* Övmek; methetmek. (2/95)

Ögüç: *sf.* Genç; güçlü; sağlıklı. (2/2636)

Öñürmek: *f.* İleri geçmek; öne geçmek; tekaddüm etmek. (2/2809)

Örü turmak: *f.* Ayakta durmak. (3/2348)

Sagışmak: *f.* Hesap etmek; düşümek; saymak. (2/919)

Sak olmak: *f.* Dikkatli olmak; uyanık olmak. (3/2031)

Sallaşmak: *f.* Uzun uzadıya uğraşmak; kavga çıkartacak biçimde itişmek. (2/1710)

Sebük sallamak: *f.* Hafif bulmak; yeğni görmek; önem vermemek. (2/1164)

Sepgün: *is.* Sert rüzgarla savrulan yağmurlu kar. (3/4385)

Sesirgeşmek: *f.* Karşılıklı fısıldamak.

Sevgend: *is.* And; yemin. (2/525)

Sı(n)mak: *f.* Kır(ıl)mak. (2/2763)

Sıdırmak: *f.* Sıkmak; sızdırmak; sıyırmak.

Sıñar: *is.* Akraba; yakın. (2/2252)

Siñürmek: *f.* Sindirmek; hazmetmek. (2/2025)

Sokranu kalmak: *f.* Söylenmek; homurdanmak; gönülsüz iş yapmak. (2/2607)

Sögülmek: *f.* Kızartılmak; kebab olmak. (3/654)

Söyülmek: *f.* Ayakta durmak; dikilmek. (2/1604)

Söyünmek : *f.* Sönmek. (2/2477)

Suvarmak: *f.* Sulamak. (2/751)

Sürmek: *f.* Yürümek; ilerlemek. (3/570)

Şep: *is.* Çarpma; vurma; ökçesiz ayakkabı.

Şöyle böyle: *is.* Bu minval üzere; bu surette; bu şekilde. (2/1467)

Tammak: *f.* Damlamak. (3/3270)

Tamu: *is.* Cehennem. (2/692)

Tamzurmak: *f.* Damlatmak. (3/3621)

Taña salmak: *f.* Şaşırtmak. (3/5025)

Tar: *is.* Dar. (2/1697)

Taş: *is.* Dış.

Tınmak: *f.* Aldırış etmek; önem vermek; değer vermek; oralı olmak. (2/439)

Top olmak: *f.* Toplanmak; birikmek. (2/1957)

Turmak: *f.* 1. Ayağa kalkmak; doğrulmak; 2. Karşı durmak; karşı koymak. (2/1968)

Tuş olmak: *f.* Karşılaşmak; rastlamak; erişmek; yönelmek. (3/1871)

Tutmak: *f.* Farzetmek. (3/3385)

Tutmaç: *i.* Makarna ile yapılan yoğurtlu çorba. (3/3544)

Tuylamak: *f.* İzlemek; takip etmek. (2/1688)

Uç: *is.* Uç; amaç. (2/2376)

Uçuk tutmak: *f.* Sara tutmak. (2/2660)

Umaç: *is.* Ufalanmış hamur parçalarıyla yapılan çorba. (3/3544)

Usal olmak: *f.* İhmal etmek; gevşek davranmak. (3/1004)

Uş: *zf.* 1. Şimdi; işte. 2. Bu; şu; işbu. 3. Gibi. (2/1306)

Uşanmak: *f.* Ufalamak; parçalamak. (3/2419)

Uşta: *e.* İşte. (2/82)

Uydurmak: *f.* Benzetmek. (2/393)

Ülgüvüz: *is.* Nasip; hisse; pay. (2/2241)

Ün: *is.* Ağıl; dikenlik; öğüt.

Ün: *is.* Ses. (2/2628)

Üşegelmek: *f.* Toplanıvermek. (3/1880)

Üşendürmek: *f.* Rahatsız etmek; tedirgin etmek. (2/1803)

Üşürme: *is.* Yapılması gereken, yakışan iş veya davranış. (3/1279)

Virbimek: *f.* Göndermek. (3/2046)

Yağı: *is.* Düşman. (3/2949)

Yapılmak: *f.* Kapanmak; örtünmek. (2/1439)

Yarak: *is.* Silah. (2/1916)

Yarı kılmak: *f.* Yardım etmek. (2/2176)

Yavuz: *sf.* Kötü; fena; sert; haşin; yaman. (2/2728)

Yayınmak: *f.* Yayılmak; dağılmak; sallanmak. (2/34)

Yelig: *is.* Rüzgar. (3/3465)

Yep urmak: *f.* El vurmak; okşamak. (3/27)

Yep yep: *zf.* Yavaş yavaş. (2/878)

Yıgmak: *f.* Mani olmak; engel olmak; menetmek. (2/1054)

Yilmek: *f.* Koşmak; hücum etmek; kapılmak. (2/1836)

Yiñ: *is.* Elbisenin kol ucu. (3/2361)

Yiñilmek: *f.* Hafiflemek; yeğnilmek. (2/1891)

Yiyesi: *is.* Yiyecek. (3/3528)

Yiymek: *f.* Kokmak; kokuşmak; çürümek. (2/519)

Yoyulmak: *f.* Silinmek; bozulmak; yok edilmek. (3/2421)

Yörenmek: *f.* Gönlü gam kaplamak. (3/889)

Yukmak: *f.* Bulaşmak, sıvamak, sirayet etmek, yapışmak. (3/52)

Yumsılamak: *f.* Bir sözü veya hareketi tekrar ederek alay etmek. (2/1555)

Yund: *is.* At sürüsü. (3/1455)

Yuvlanmak: *f.* Yuvarlanmak. (2/1539)

Yügürmek: *f.* Koşmak. (3/1047)

Yülük: *sf.* Sakalsız. (2/1696)

Yürütmek: *f.* Çevirmek; döndürmek. (3/1444)

CİNAS SÖZLÜĞÜ DENEMESİ[369]

Âgâh/ gâh: *Far.sf.* Uyanık./ *Far.zf.* Bazen. (Mükerrer cinas) (2/554, 2/968, 2/2542, 3/2486, 3/3607, 3/4728, 3/4907)

Âgeh/ geh: *Far.sf.* Uyanık./ *Far.zf.* Ansızın. (Mükerrer cinas) (3/133, 3/4732)

Az/ az: *eT.is.* Miktarı az / *eT.sf.* Yoldan çıkmış. (Mümasil cinas) (2/595, 2/1322)

Azdur/ az dur: *eT.is.* Miktarı az./ *eT.is.* Miktarı az - *eT.f.* Durmak. (Müteşabih cinas) (3/3393)

Bārī/ bārī: *Ar.is.* Yaratan./ *Far.e.* Öye ise. (Mümasil cinas) (2/140, 2/1081, 2/1619, 2/1912, 2/2341, 2/2449, 2/2511, 3/345, 3/961, 3/1141, 3/1182, 3/2844, 3/3670, 3/3849, 3/4740, 3/5042)

Bayagı/ yagı: *eT.sf.* Önceki, evvelki./ *eT.is.* Düşman. (Mükerrer cinas) (2/708, 2/1233, 3/2949, 3/2980, 3/3086, 3/3665)

Bâzâr/ bâz ar: *Far.is.* Alış veriş yeri./ Ar.zf. Gerisin geriye, tekrar - *eT.is.* Arka geri. (Mefruk cinas) (2/85, 2/540)

Bâzâr/ bâ-zâr: *Far.is.* Alış veriş yeri./ *Osm.sf.* Ağlamakla (Müteşabih cinas) (2/42, 2/85, 2/540, 3/1567)

Bed-rây/ bedr ay: *Osm.sf.* Kötü düşünceli./ *Ar.is.* Dolunay - eT.is. Ay (Mefruk cinas) (2/2252, 2/2408, 2/2486, 3/1813, 3/5121)

Bekâr/ kâr: *Ar.is.* Evli olmayan./ *Far.is.* İş. (Mükerrer cinas) (2/1839, 3/422)

Bende/ ben de: *Far.f.* Bağlamak./ *eT.zm.* Teklik birinci şahıs zamiri. (Müteşabih cinas) (2/29)

Bende/ ben de: *Far.is.* Kul, köle./ *eT.zm.* Teklik birinci şahıs zamiri. (Müteşabih cinas) (2/453, 2/866, 2/1711, 2/1765, 2/2563, 2/2768, 3/1046, 3/2074, 3/2473, 3/2493, 3/3839, 3/1976)

Bende/ bende: eT.ek. Bulunma hali/ *Far.is.* Kul, köle. (Mümasil cinas) (2/765, 3/832)

---

[369] Bu sözlük şu şekilde oluşturulmuştur: Cinaslı kelimeler, araya taksim işareti konarak yanyana yazıldı. Anlamları ve kelime çeşitleri de aynı şekilde yine araya taksim koyarak verildi. Cinas çeşiti parantez içine alınarak yazıldı ve yanına örneklerin cilt ve beyit numaraları sıralandı. Sadece bazı müteşabih cinaslarda madde başı iki kelimeden oluşuyorsa kelimelerin arasına tire konularak anlam ve kelime çeşitleri verildi. Zaman zaman anlamları çok iyi bilinen kelimelerin anlamları ihmal edildi. Ayrıca metindeki bütün cinas çeşitlerinde en çok örneği bulunanlar daha fazla verilmeye gayret edildi.

Bendesinün/ bende sinün: *Far.is.* Kul, köle./ *eT.zm.* Teklik birinci şahıs zamiri. (Müteşabih cinas) (3/1976)

Beykâr/ bî-kâr: *Osm.is.*/ *Far.is.* İşsiz (Mefruk cinas) (2/2690, 3/2075, 3/3328)

Beykâr/ kâr: *Osm.is.* / *Far.is.* İş. (Mükerrer cinas) (2/150, 2/1140, 2/1302, 2/1500, 2/1630, 2/1785, 2/2865)

Bîçûn/ çün: *Far.is.* Eşsiz. (Allah)./ *Far.e.* Çünki. (Mükerrer cinas) (2/1996, 2/2404, 3/3515)

Bî-kâr/ kâr: *Far.is.* İşsiz./ *Far.is.* İş. (Mükerrer cinas) (2/514, 2/871, 2/1182, 2/1370, 3/295)

Bîmâr/ tîmâr: *Far.is.* Hasta./ *Far.is.* Bakım yapma. (Hattî cinas) (2/104, 2/1227, 2/1273, 3/300, 3/461, 3/1997, 3/2236, 3/2375, 3/3817)

Bir/ pîr: *eT.is.* Sayı adı./ *Far.is.* Yaşlı. (Hattî cinas) (2/464, 3/2929, 3/2935)

Bire/ yire: *eT.is.* 1. Beraberce/ *eT.is.* Mahal, mekan. (Hattî cinas) (2/370, 2/77, 2/129, 2/155, 2/164, 2/208, 2/252, 2/256, 2/370)

Biri/ tîri: *eT.is.* Birisi/ *Far.is.* Ok. (Hattî cinas) (2/887)

Birle/ birle: eT.e. İle / eT.is. Tek haline getirme (Mümasil cinas) (2/707)

Bî-zâr/ zâr: *Far.sf.* Rahatsız, tedirgin./ *Osm.sf.* Ağlayan. (Mükerrer cinas) (2/55, 2/417, 2/850, 2/1005, 2/1305, 2/1957, 2/2713)

Budur/ bu dürr: *eT.zm.*/ *eT.zm* - *Ar.is.* İnci. (Mefruk cinas) (2/149, 3/149, 3/1411)

Bünyâd/ yâd: *Far.is.* Asıl, esas./ *Far.is.* Hatırlama. (Mükerrer cinas) (2/1816, 3/1131, 3/2252, 3/3658)

Buraya/ bu râya: *eT.zf.* / eT.zm. İşaret zamiri - *Far.is.* Düşünce, fikir, oy. (Mefruk cinas) (2/1742, 3/186, 3/4319, 3/4319)

Câdû/ câ dü: *Far.is.* Sihirbaz./ *Osm.is.* Yer - iki. (Müteşabih cinas) (2/23, 2/1380)

Çekdi: 1. (darba) çekmek: *Osm.f.* Dövmek, 2. (zahmet) çekmek: *Osm.f.* Güçlükle karşılaşmak. (Mümasil cinas) (2/31)

Çekdi: 1. (kendine) çekmek: *Osm.f.* Kendine yaklaştırmak, 2. (zahmet) çekmek: *Osm.f.* Güçlükle karşılaşmak. (Mümasil cinas) (2/99)

Demâdem/ dem âdem: *Osm.zf.* Gitgide, zakit geçtikçe./ *Osm.f.* Dem (urmak) (Mümasil cinas) (2/1151)

Demâdem/ dem: *Osm.zf.* Gitgide, zakit geçtikçe/ *Far.is.* Zaman, çağ. (Mükerrer cinas) (2/37, 3/93, 3/1790, 3/5092)

Dil/ dil: *Far.is.* Gönül/ *Osm.is.* Ağızdaki organ. (Mümasil cinas) (2/293, 2/489, 2/552, 2/869, 2/1421, 3/2, 3/381, 3/689, 3/1290, 3/2249, 3/2594, 3/4958)

Dil-âzâr/ azar: *Osm.sf.* Kalp kıran./ *eT.f.* Yoldan çıkar. (Müstevfa cinas) (2/631)

Dil-cû/ cû: *Osm.sf.* Gönlün aradığı./ *Far.sf.* Arayan, arayıcı. (Mükerrer cinas) (2/705, 2/1798)

Dilde/ dil de: *Far.is.* Gönül. (Müteşabih cinas) (2/2146)

Diler/ diler: *eT.f.* İstemek/ *eT.f.* Kesmek. (Mümasil cinas) (2/1792, 2/1829)

Dilinden (düşürmemek) /ilinden: *eT.f.* Söylemek./ *eT.is.* Şehir, yurt. (Mutarraf cinas) (3/561, 3/711, 3/737)

Dil-rîş/ rîş: *Osm.sf.* Gönlü yaralı./ *Far.is.* Sakal (Mükerrer cinas) (2/1237)

Dîne /dine: *Ar.is.* İslamiyet/ *eT.f.* Söylene. (Mümasil cinas) (2/7, 2/823, 2/2606, 3/1250, 3/1415)

Dine/ Medîne: *eT.f.* Söylene./ *Ar.is.* Şehir ismi. (Mutarraf cinas) (3/2870)

Dine/ ne: *eT.f.* Söylene./ *eT.zm.* Hangi şey. (Mükerrer cinas) (2/2615)

Dirilür/ dirilür: *eT.f.* Toplanır./ *eT.f.* Canlanır. (Mümasil cinas) (2/1487, 2/1528, 2/2108)

Diye/ di ya: *eT.f.* Söylemek/ *eT.f.* Söyle ya. (Müteşabih cinas) (2/2144)

Diye/ diye: *eT.f.* Söylemek. /*e.T.zf.* İki cümleyi sebep bildirerek birbirine bağlar. (Müstevfa cinas) (2/1522)

Dön/ dûn: *eT.f.* Devretmek, dolanmak./ *Ar.sf.* Aşağılık, kötü. (Muharref cinas) (2/33, 2/1161, 2/1196, 2/1235, 2/1490, 2/1712, 2/2810, 3/3450, 3/4941),

Döndi/döndi: *eT.f.* geri dönmek./ *Osm.f.* Bir durumdan başka bir duruma geçme eylemi. (Mümasil cinas) (2/2501)

Döndürile/döndürile: *eT.f.* Yüz çevirmek./ *Osm.f.* Bir durumdan başka bir duruma geçme eylemi, din değiştirme. (Mümasil cinas) (2/408, 2/689)

Dönmez/ dönmez: *eT.f.* dili dönmek./ *Osm.f.* Bir durumdan başka bir duruma geçme eylemi, din değiştirme. (Mümasil cinas) (3/1549)

Dün/ dön: *eT.is.* Gece. / *eT.f.* Devretmek, dolanmak. (Muharref cinas) (3/50)

Düşvâr/ düş var: *Far.sf.* Güç, zor./ *eT.is.* Rüya - *eT.is.* Mevcut olma. (Mefruk cinas) (2/405)

Ecelden/ elden: *Osm.is.*/ *eT.is.* (Mütekerrir cinas) (3/5147)

Ekâbir/ bir: *Osm.is* İleri gelenler, devlet büyükleri./ *eT.is.* Sayı adı (Mükerrer cinas) (2/179,3/3973)

Elden/ ilden: *eT.is.*/ *eT.is.* (Muharref cinas) (2/2891)

Esen/ sen: *eT.is.* Sağlık./ *eT.zm.* Teklik ikinci şahıs zamiri (Mükerrer cinas) (2/890, 2/1314, 2/2683)

Ferbih/ bih: *Far.sf.* Toplu, besili./ *Far.sf.* İyi, yeğ. (Mükerrer cinas) (3/2028, 3/3585)

Ferdâ/ fer dâ: *Far.is.* Yarın/ fer: *Far.is.* Nur - dâ: *Ar.is.* Derd, hastalık. (Müteşabih cinas) (2/19)

Feryâd/ fer yâd: *Far.is.* Bağırma./ *Far.is.* Nur - *Far.is.* Hatırlama. (Müteşabih cinas) (2/2479)

Feryâd/ yad: *Far.is.* Bağırma./ *eT.sf.* Yabancı. (Mefruk cinas) (2/1827, 3/1556, 3/2939)

Feryâd/ yâd: *Far.is.* Bağırma./ *Far.is.* Hatırlama. (Mükerrer cinas) (2/436, 2/2652)

Feyrûz/ rûz: *Ar.sf.* Mutlu, uğurlu./ *Far.is.* Gündüz. (Mükerrer cinas) (2/120, 2/270, 2/884, 2/1787, 2/2354, 3/1230, 3/1830, 3/2657, 3/2778, 3/3891, 3/4511, 3/4530, 3/4727)

Gam-gîn/ gam kîn: *Osm.is.* Tasalı./ *Far.is.* Tasa - *Far.is.* Garez. (Müteşabih cinas) (2/2782, 3/413, 3/5152)

Gümrâh/ râh: *Far.is.* Yolunu şaşırmış./ *Far.is.* Yol. (Mükerrer cinas) (2/690)

Gümreh/ güm reh: *Far.is.* Yolunu şaşırmış./ *Far.sf.* Kaybolmuş. - Far.is. Yol. (Müteşabih cinas) (2/1048)

Gümreh/ reh: *Far.is.* Yolunu şaşırmış./ *Far.is.* Yol. (Mükerrer cinas) (2/188, 3/4910)

Gûyâ / ya: *Far.zf.* Sanki/ *Far.bağ.* O halde. (Mükerrer cinas) (2/3, 2/1578, 3/46, 3/1884, 3/2023)

Gûyâ/ gûya: *Far.zf.* Sanki/ *Far.sf.* Konuşan. (Tam cinas) (2/481, 3/3326)

Hakk/ hakk: *Ar. is.* Allah./ *Ar.is.* Adalet. (Mümasil cinas) (2/15, 2/56, 2/206, 2/394, 2/573, 2/1085, 2/1089, 2/1114, 2/1348, 2/1416, 2/1418, 2/1746, 2/1755, 2/2055, 2/2130, 2/2425, 2/2624, 2/2895, 3/298, 3/342, 3/678)

Hakkun/ hakkun: *Ar.is.* Var ve gerçek olan / *Ar. İs.* Adaletin ve geleneğin gerektirdiği şey. (Mümasil cinas) (2/15)

Haletin de/ haletinde: *Ar.is.* Durum, keyfiyet. (Müteşabih cinas) (2/1)

Hargâh/ gâh: *Far.is.* Büyük çadır, otağ./ *Far.zf.* Bazen. (Mükerrer cinas) (3/3556, 3/3794)

Haydar/ Hayy der: *Ar. is*. Aslan, Hz.Ali'nin sıfatı./*Ar.is.* Allah'ın isimlerinden – *Far.is*. Kapı. (Mefruk cinas) (2/121)

Ḥayy: 1. *Ar.sf.* Diri, canlı. 2. *Ar.is.* Allah'ın isimlerinden. (Mümasil cinas) (2/35, 3/2235, 3/3555)

Hem dest/ hem-dest: *Far.bağ. ve zf.* Hem el /*Far.sf.* Ağız birliği eden. (Tam cinas) (3/3627)

Hem/ bâ-hem: *Far.bağ.ve zf.* Özellikle, bir de / *Far.zf.* Birarada, beraber. (Mükerrer cinas) (2/5, 2/228)

Hem/ der-hem: *Far.bağ.ve zf.* Özellikle /*Far.sf.* Birbiririn içine girmiş, karışık, perişan. (Mükerrer cinas) (3/3379)

Hem/ der-hem: *Far.bağ.ve zf.* Özellikle, bir de/ *Far.sf.* Birbiririn içine girmiş, karışık, perişan. (Mükerrer cinas) (3/3379)

Hem/ hemm: *Far.bağ. ve zf.* Özellikle /*Ar. İs*. Üzüntü, tasa. (Tam cinas) (2/1330, 2/ 2557, 3/5159)

Hemân-dem/ hem ân dem: *Far.is*. O anda, derhal/ *Far.is*. Hem o anda. (Tam cinas) (2/1779, 3/2535)

Hemân-dem/ hem ân dem: *Far.is*. O anda, derhal/ Hem o anda. (Tam cinas) (2/1779, 3/2535)

Hemân-dem/ hemân dem (urmak): *Far.is*. O anda, derhal/ O anda nefes aldı derhal. (Tam cinas) (2/18, 2/186, 2/2902)

Hemân-dem/ Hemân dem (urmak): *Far.is*. O anda, derhal/ *Osm.f.* O anda nefes aldı. (Tam cinas) (2/18, 2/186, 2/2902)

Hem-tâ/ hem tâ: *Far.sf.* Benzer / *Far.bağ.ve zf.* Hem işte. (Tam cinas) (2/11, 3/4076)

Hem-tâ/ tâ: *Far.sf.* Benzer/ *Far.e.* Kadar, dek, beri. (Mükerrer cinas) (2/1271, 3/792, 3/1258, 3/2407, 3/2822, 3/4076, 3/4758,)

İlçi/ il çi: *eT.is.* Elçi./ *eT.is.* Şehir - Far.e. Ne. (Müteşabih cinas) (2/982, 2/1994, 3/4823)

În kâr/ inkâr: *Far.zm.* İşaret zamiri - *Far.is.* İş./ *Ar.is.* Red. (Mefruk cinas) (2/1350, 3/1509, 2/2100)

İnkâr/ kâr: *Ar.is.* Red / *Far.is.* İş. (Mükerrer cinas) (3/5014)

Issı/ issi: *eT.is.* Sahibi./ *eT.is.* Sıcaklığı. (Muharref cinas) (2/36, 2/466, 2/667, 2/2754)

K'anı/ kânı: *eT.zm.* Teklik üçüncü şahıs zamiri./ *Far.is.* Maden ocağı. (Mefruk cinas) (2/38, 2/2482)

Kâm-kâr/ kâr: *Osm.is.* Mutlu, isteğine kavuşmuş./ *Far.is.* İş. (Mükerrer cinas) (2/978, 2/2654, 2/2714)

Kânı/ dükânı: *Far.is.* Maden ocağı./ *Far.is.* Esnafın mal sattığı yer. (Mükerrer cinas) (2/1363)

Kâr: 1. *Far.is.* İş, 2. *Far.is.* Kazanç. (Mümasil cinas) (3/4651)

Key: *eT.zf.* Pek, gayet, çok, iyi, uygun, sağlam./ *Far.zf.* Ne zaman? (Mümasil cinas) (2/39, 2/368, 2/512, 2/1224, 3/2857, 3/4186)

Kimdür/ kim dürr: *eT.zm.*/ *eT.zm.- Ar.is.* İnci. (Mefruk cinas) (2/781, 2/1436, 3/781, 3/1436)

Kız/ kız: *eT.sf.* Pahalı./ *eT.is.* Kız. (Mümasil cinas) (2/935, 3/789)

Kulun da/ kulunda: *eT.is.* Esir, köle. (Müteşabih cinas) (2/6)

Lâzım/ mülâzım: *Ar.sf.* Gerekli, lüzum eden./ *Ar.is.* Bir işde ücretsiz çalışan kimse. (Mutarraf cinas) (2/21)

Mekâr/ kâr: *Ar.is.* Hile yapan./ *Far.is.* İş. (Mükerrer cinas) (2/2523)

Mücadil/ dil (uzatmak): *Ar.sf.* Mücadeleci./ *Osm.f.* İftira etmek. (Mükerrer cinas) (3/4609)

Muhtar/ muhtar: *Ar.is.* Seçilmiş kişi/ Ar.sf. Seçme hakkını elinde bulunduran. (Mümasil cinas) (2/16, 2/863)

Münîrî/ münîrî: *Osm.is.* Şairin ismi./ *Osm.sf.* Işık veren. (Mümasil cinas) (2/2163, 3/3491)

Nâgeh/ geh: *Far.zf.* Ansızın./ *Far.zf.* Bazen. (Mükerrer cinas) (2/42, 2/2734, 2/2888)

Nâgehânî/ nâgeh anı: *Far.zf.* Ansızın./ *Osm.is.* Ansızın onu. (Mefruk cinas) (2/271)

Nâliş/ iş: *Far.is*. İnleme./ *eT.is.* (Mükerrer cinas) (3/4621)

Nefesde/ nefes de: *Ar.is*. Soluk alma. (Müteşabih cinas) (2/44)

Nola/ yola: *Osm.f.* Ne olur?/ *eT.is.* Bir yerden bir yere gitmeyi sağlayan hat. (Hattî cinas) (2/198, 2/1873, 2/1998, 3/143, 3/1580, 3/1665, 3/3005, 3/4174, 3/4592)

Ol-/öl-: *eT.f.*/ *eT.is.* (Müşevveş cinas) (2/28, 2/72, 2/184, 2/414, 2/433, 2/515, 2/761, 2/1016, 2/1101, 2/1108, 2/ 1186, 2/1197, 2/1291, 2/1299, 2/1386, 2/1399, 2/1529, 2/1597, 2/1647, 2/1840, 2/1870, 2/2074, 2/2500, 2/2728, 2/2830, 2/2831, 2/2860, 2/2903, 3/533, 3/1161, 3/1268, 3/1432, 3/1638, 3/2039, 3/2498, 3/2878, 3/3116, 3/3341, 3/3707, 3/4246)

Öliyazdı/ azdı: *eT.f.*/ *eT.f.* Yoldan çıkmak. (Mükerrer cinas) (3/3452)

Ölümden/ elemden-: *eT.f.*/ *Osm.is.* Gam, keder, tasa (Muharref cinas) (3/2010)

Oraya/ o râya: *eT.zf.* / *eT.zm*. İşaret zamiri - *Far.is*. Düşünce, fikir, oy. (Mefruk cinas) (3/2945)

Özidür/ özi dürr: *eT.zm.*/ *eT.zm* - *Ar.is.* İnci. (Mefruk cinas) (2/450, 3/450)

Perî-şân/ perîşân: *Far.sf.* Ünü peri gibi olan./ *Far.sf.* Dağılmış durumda bulunan. (Müteşabih cinas) (2/166, 2/1234, 2/2119, 3/1511)

Peyamber/ er: *Osm.is*. Haber getiren, peygamber./ *eT.is.* Kişi. (Mükerrer cinas) (3/4656, 3/4717, 3/5013)

Peykâr/ kâr: *Osm.is*. Savaş./ *Far.is*. İş. (Mükerrer cinas) (2/1119, 3/1255)

Pür-dil/ dil: *Osm.sf.* Cesur, yürekli./ *Osm.is*. Ağızdaki organ. (Mükerrer cinas) (2/162, 2/499, 2/736, 2/961, 2/1117)

Revâne/ revâ ne: *Far.sf.* Giden, yürüyen./ *Far.sf.* Uygun, layık - *eT.zm*. Soru zamiri. (Müteşabih cinas) (2/350, 3/1282, 3/3413, 3/3438, 3/4028)

Revâne/ revâne: *Far.sf.* Giden, yürüyen./ *Far. is.* Ruh. (Mümasil cinas) (2/852, 2/972)

Rüsvây/ vay: *Far.sf.* Rezil./ *eT.ünl*. Şaşkılnlık belirtir. (Mükerrer cinas) (2/1550, 2/1673, 2/1832, 3/1882, 3/1550)

Rûz/ nevrûz: *Far.is*. Gündüz./ *Far.is*. Yılın ilk günü. (Mükerrer cinas) (2/2604)

Rûzı/ rûzî: *Far.is*. Gündüz./ *Far.sf.* Nasip. (Mefruk cinas) (2/246, 2/1724, 2/2209, 3/2767)

Sâkin/ mesâkin: *Ar.sf.* Durgun./ *Ar.is.* Meskenler. (Mutarraf cinas) (2/124, 2/1006, 3/4865)

Şebângâh/ gâh: *Far.is.* Gece vakti./ *Far.zf.* Bazen. (Mükerrer cinas) (3/4894)

Şeb-ârây/ rây: Osm.sf. Geceyi süsleyen./ *Far.is.* Düşünce, fikir, oy. (Mükerrer cinas) (2/1469)

Sehergâh/ gâh: *Osm.is.* Sabah vakti./ *Far.zf.* Bazen (Mükerrer cinas) (2/411, 3/1807)

Sehergâh/ kâh: *Osm.is.* Sabah vakti./ *Far. is.* Saman çöpü. (Mükerrer cinas) (3/4017)

Sehergeh/ geh: *Osm.is.* Sabah vakti./ *Far.zf.* Ansızın. (Mükerrer cinas) (3/531)

Sehergeh/ keh: *Osm.is.* Sabah vakti./ *Osm.is.* Saman çöpü (Mükerrer cinas) (2/20)

Senüñçün/ senüñ çün: *eT.e.* Amaç belirtir./ *Osm.e.* Madem ki. (Müteşabih cinas) (2/1340, 3/913)

Şerha/ şerhe: *Ar.is.* Parça, dilim./ *Ar.is.* Açıklamaya. (Mefuk cinas) (2/32)

Sermedîye/ serme diye: *Ar.sf.* Sonsuz, ölümsüz./ *eT.f.* Tahammül et diye. (Mefruk cinas) (3/5154)

Serserîdür/ serserî dürr: *Far.sf.* Avare./ *Far.sf.* Avare - *Ar.is.* İnci. (Mefruk cinas) (2/2779)

Ser-tîz/ tîz: Osm.sf. Keskin./ Far.zf. Çabuk (Mümasil cinas) (2/349, 2/1620, 2/2872, 3/436, 3/1259, 3/2753, 3/3114, 3/3305, 3/4020)

Server/ ser ver: *Far.sf.* Reis./ *Far.e.* Eğer. (Müteşabih cinas) (2/24, 2/785)

Seylâb/ âb: *Osm.is.* Sel suyu./ *Far.is.* Su. (Mükerrer cinas) (2/755)

Sîmurg/ murg: *Far.is.* Anka kuşu./ *Far.is.* Kuş. (Mükerrer cinas) (3/5112)

Sîmurg/ sî murg: *Far.is.* Anka kuşu./ *Far.is.* Sayı adı (otuz) - *Far.is* Kuş. (Müteşabih cinas) (2/2081)

Sipeh/ siyeh: *Far.is.* En büyük asker./ *Far.sf.* Kara. (Hattî cinas) (2/30)

Sîr-âb/ âb: Osm.sf. Suya kanmış./ *Far.is.* Su. (Mükerrer cinas) (2/745, 3/827, 3/1598, 3/1977, 3/2015, 3/3531)

Şukûha/ kûha: *Far.is.* Azamet, büyüklük./ *Far. is.* Dağ. (Mükerrer cinas) (2/2422, 2/2510, 3/3147, 3/4617, 3/5110)

Tâb/ bâb: *Far.sf.* Işık, parıltı./ *Far.sf.* Uygun, layık. (Hattî cinas) (3/1781, 2/1739)

Tâb/ bî-tâb: *Far.is.* Güçlü, kuvvetli./ *Far.is.* Güçsüz, kuvvetsiz. (Mükerrer cinas) (2/1779)

Tâb/ cihân-tâb: *Far.sf.* Işık, parıltı./ *Osm.sf.* cihanı aydınlatan. (Mükerrer cinas) (3/5122)

Tâb/ mehtâb: *Far.sf.* Işık, parıltı./ *Osm.is.* Ay ışığı. (Mükerrer cinas) (3/3441)

Tâb/ nâb: *Far.sf.* Işık, parıltı./ *Far.sf.* Saf, sade. (Hattî cinas) (3/1542)

Tâbân/ tâb ân: *Far.sf.* Parlak. / *Far.is.* Işık, parıltı - *Far.zm.* İşaret zamiri. (Müteşabih cinas) (2/2160)

Tâbı/ âfütâbı: *Far.sf.* Işık, parıltı./ *Osm.is.* Güneş ışığı. (Mükerrer cinas) (3/3946, 3/4668)

Taş/ baş: *eT.is.* Taş./ *eT.is.* Baş. (Hattî cinas) (3/635, 3/925, 3/1307, 3/3265)

Taş/ taş: *eT.is.* Dış./ *eT.is.* Taş. (Hattî cinas) (2/2478, 3/1100)

Taş/ yaş: *eT.is.* Taş./ *eT.is.* Göz yaşı. (Hattî cinas) (3/4196)

Tedbîr/ bir: *Osm.is.* Önlem, ihtiyat./ *eT.is.* Sayı adı (Mükerrer cinas) (2/1574, 3/3039, 3/5145)

Tekbîr/ tek bir: *Osm.is.* "Allahu ekber" sözüne verilen ad./ *eT.e.* Bir, yalnız - *eT.is.* Sayı adı. (Mütekerrir cinas) (2/313, 2/1969)

Terk/ berk: *Osm.is.* Bırakma, ayrılma./ *eT.sf.* Sağlam. (Hattî cinas) (2/151, 2/237, 2/838, 2/946, 2/1041, 2/1414, 2/1577, 2/1847, 2/2117, 2/2366, 2/2796, 3/226, 3/473, 3/1247, 3/1690, 3/2459, 3/2922, 3/3221, 3/4359)

Tîz/ biz: *Far.zf.* Çabuk ./ *eT.zm.* Çokluk birinci şahıs zamiri. (Hattî cinas) (2/74, 2/901, 2/1083, 2/1126, 2/1675, 2/2774, 3/2069, 3/2201, 3/2356, 3/4275)

Tîz/ tîz: Far.sf. Keskin./ Far.zf. Çabuk (Mümasil cinas) (2/233)

Tuhfe/ tuhfe: Ar.is. Hediye./ Ar.sf. Acayip, garip (Mümasil) (2/1088)

Tuhfemüzdür/ tuhfemüz dürr: *Ar.is.* Hediye./ *Ar.is.* Hediye - *Ar.is.* İnci) (3/4575)

Var/ düşvâr: *eT.is.* Mevcut olma. (2/1307, 2/1845, 2/2075, 2/2190, 2/2377, 2/2403, 3/310)

Var/ pâdişeh-vâr: *eT.is.* Mevcut olma./ *Osm.is.* Padişah gibi. (Mükerrer cinas) (2/144)

Var/ seh-vâr: *eT.is.* Mevcut olma./*Osm.is.* Şeh gibi. (Mükerrer cinas) (2/752, 2/1695, 2/1751)

Var/ yalvar: *eT.is.* Mevcut olma./ *eT.f.* (Mekerrer cinas) (2/262)

Varı/ yalvarı: (2/997)

Vücûd/ cûd: *Osm.is.* Vücut./ *Ar.is.* Cömertlik. (Mükerrer cinas) (2/796, 3/176, 3/537, 3/2691)

Yâd/ yad: *Far.is.* Hatırlama./ *eT.sf.* Yabancı. (Mümasil cinas) (2/49, 2/446, 2/639, 2/2535, 3/694, 3/793)

Yagı/ yagı: *eT.is.* Düşman./ *eT.is.* Yağ. (Mümasil) (2/1153)

Yaradan/ yaradan: *eT.is.* Allah/ *eT.is.* Yarık, gedik. (Mümasil cinas) (2/10)

Yaş/ baş: *eT.is.* (Hattî cinas) (2/34, 2/1524)

Yaş/ baş: *eT.is.* Göz yaşı./ *eT.is.* Baş. (Hattî cinas) (2/34, 2/238, 2/864, 2/1220, 2/1300, 2/1338, 2/1456, 2/1524, 2/2246, 2/2756, 3/132, 3/369, 3/441, 3/757, 3/1023, 3/1159, 3/1376, 3/3001, 3/3066, 3/3778, 3/4036, 3/4486, 3/4806)

Yir/ yir: *eT.f.* Yemek fiili./ *eT.zf.* Her taraf. (Müstevfa cinas) (2/40)

Yir/ yir: *eT.zf.* Her taraf./ *eT.is.* Mahal, mekan. (Müstevfa cinas) (2/143)

Yire/ pîre: *eT.is.* Mahal, mekan./ *Far.is.* Yaşlı. (Hattî cinas) (2/1249, 2/1821, 2/2247, 3/360, 3/1215, 3/1566, 3/3998)

Yire/ tîre: *eT.is.* Mahal, mekan/ *Far.is.* Ok. (Hattî cinas) (2/638)

Yire/ nire: *eT.is.* Mahal, mekan/ *eT.e.* Nereye? (Lahik cinas) (2/923, 2/1600, 2/1946, 2/2612, 3/1219)

Yirinde/ birin de: *eT.is.*/ *eT.is* (Hattî-Müteşabih cinas) (2/77)

Yirinde/ birinde: *eT.is.*/ *eT.is* (Hatti cinas) (3/1055, 3/1160)

Yirinden/ birinden: *eT.is.*/ *eT.is* (Hattî cinas) (2/155, 2/164, 2/252)

Yirine/ yirine: *eT.zf.* Bir şeyin işlevini üstlenerek./ *eT.is.* Bulunulan yer. (Mümasil cinas) (3/2064, 3/2308, 3/2948, 3/5153)

Zahir/ tahir: *Ar.is.* Ortaya çıkan/ *Ar.is.* Temiz. (Lahik cinas) (2/225, 2/351, 2/2395, 3/543, 3/4723)

Zahmet/ zaḥmet: Ar.is. Sıkıntı, güçlük, eziyet./ Ar.is. Acıma, merhamet etme. (Hattî cinas) (2/851, 2/1049, 2/2112, 2/2928, 3/51, 3/218, 3/322, 3/1526, 3/2095, 3/3571, 3/3815, 3/5155)

Zâr/ gül-zâr: *Osm.sf.* Ağlayan/ *Far.is.* Gül bahçesi. (Mükerrer cinas) (3/407, 3/718)

ÖZEL İSİM DİZİNİ

Abbas: 2/2292, 2/2453, 2/2457, 3/496, 3/508, 3/818, 3/821, 3/825, 3/828, 3/834, 3/902, 3/927, 3/1041, 3/1271, 3/1275, 3/1281,3/2238, 2/2239, 2/2689, 3/2794, 3/2795, 3/2912, 3/4076, 3/4197, 3/4203, 3/4220, 3/4286.

Abdullah: 2/897, 2/911, 2/2248, 3/542, 3/544 3/817, 3/24324, 3/2330, 3/2829, 3/2831, 3/3070, 3/3185, 3/3409, 3/3492, 3/3504, 3/3537, 3/4005, 3/4011, 3/4039, 3/4175, 3/4726, 3/4767, 3/5084, 3/5103.

Ahmed: 2/147, 2/185, 2/192, 2/200, 2/273, 2/330, 2/410, 2/412, 2/414, 2/421, 2/ 500, 2/526, 2/612, 2/613, 2/784, 2/839, 2/900, 2/980, 2/1177, 2/1193, 2/1222, 2/1259, 2/1398, 2/1527, 2/1557, 2/1606, 2/1625, 2/1801, 2/1808, 2/1881, 2/1883, 2/1922, 2/1936, 2/1972, 2/1975, 2/1996, 2/2114, 2/2254, 2/2282, 2/2344, 2/2435, 2/2480, 2/2520, 2/2470, 2/2573, 2/2577, 2/2583, 2/2665, 2/2769, 2/2796, 2/2800, 2/2823, 2/2839, 2/2867, 3/115, 3/144, 3/283, 3/429, 3/484, 3/497, 3/547, 3/550, 3/552, 3/616, 3/693, 3/726, 3/822, 3/867, 3/911, 3/919, 3/996, 3/1142, 3/1201, 3/1265, 3/1532, 3/1557, 3/1602, 3/1606, 3/1656, 3/1658, 3/1723, 3/1848, 3/1850, 3/1881, 3/1944, 3/2044, 3/2136, 3/2219, 3/2324, 3/2337, 3/2368, 3/2427, 3/2434, 3/2445, 3/2461, 3/2586, 3/2643, 3/2653, 3/2666, 3/2903, 3/2964, 3/3036, 3/3038, 3/3108, 3/3116, 3/3131, 3/3148, 3/3256, 3/3309, 3/3311, 3/3483, 3/3738, 3/3742, 3/3798, 3/3900, 3/4012, 3/4106, 3/4205, 3/4554, 3/4570, 3/4606, 3/4691, 3/4775, 3/4796, 3/4804, 3/4879, 3/4987.

Ali:2/294, 2/296, 2/299, 2/256, 2/657, 2/668, 2/674, 2/678, 2/679, 2/697, 2/797, 2/805, 2/880, 2/914, 2/2260, 2/2453, 2/2456, 2/2758, 2/2768, 2/2861, 2/2874, 3/259, 3/278, 3/353, 3/579, 3/752, 3/898, 3/1173, 3/1581, 3/2074, 3/2150, 3/2519, 3/2524 ,3/2445, 3/3099, 3/3161, 3/3168, 3/3735, 3/3751, 3/4069, 3/4076, 3/4948, 3/4082, 3/4087, 3/4096, 3/4117, 3/4120, 3/4129, 3/4231,

3/4132, 3/4136, 3/4148, 3/4153, 3/4160, 3/4163, 3/4165, 3/4167, 3/4169, 3/4177, 3/4189, 3/4196, 3/4212, 3/4218, 3/4221, 3/4225, 3/4235, 3/4251, 3/4254, 3/4259 3/4266, 3/4267, 3/4286, 3/4288, 3/4294, 3/4901.

Atik: 2/50, 2/76, 2/105, 2/109, 2/442, 2/579, 2/596, 2/605, 2/640, 2/642, 2/853, 2/855, 2/860, 2/1303, 2/1330, 2/1343, 2/1546, 2/2234, 3/983, 3/1003, 3/1007, 3/1042, 3/1064, 3/1076, 3/1085, 3/1109, 3/1164, 3/1337, 3/1339, 3/1342, 3/1679, 3/1749, 3/1753, 3/1759, 3/1760, 3/1764, 3/2076, 3/2643, 3/3025, 3/3138, 3/3140, 3/3141, 3/3186, 3/3199, 3/3206, 3/3249, 3/3271, 3/3279, 3/3401, 3/3403, 3/3407, 3/3458, 3/3471, 3/3510, 3/4074.

Ayşe: 3/976, 3/1072, 3/1081.

Batha: 2/2, 2/1616, 2/2335, 2/2665, 2/2743, 2/2747, 2/2909, 2/2910, 2/2922, 3/794, 3/1539, 3/2245.

Bedr: 3/5146.

Benî Haşim: 2/216, 2/221, 2/1270, 2/1429, 2/1436, 2/1447, 2/1460, 2/1564, 2/1599, 2/1839, 2/1878, 2/2244, 2/2253, 2/2273, 2/2430, 2/2826, 2/2859, 3/435, 3/713, 3/794, 3/799, 3/944, 3/1493, 3/1580, 3/1842, 3/3735, 3/3740, 3/4130, 3/4150, 3/4286.

Beride: 3/849, 3/877, 3/888, 3/894, 3/899, 3/905, 3/909, 3/914, 3/918, 3/933, 3/934, 3/941.

Bilal: 2/1, 2/13, 2/15, 2/21, 2/41, 2/55, 2/96, 2/104, 2/105, 2/109, 2/360, 2/360, 2/372, 3/746, 3/4879, 3/5026.

Bu'l-Hasan: 2/114, 3/779, 3/1200, 3/3755.

Cafer: 2/1001, 2/1004, 2/1017, 2/1038, 2/1042, 2/1065, 2/1067, 2/1079, 2/1084, 2/1120, 3/278.

Ebu Bekr: 2/65, 2/67, 2/95, 2/510, 2/584, 2/624, 2/632, 2/635, 2/696, 2/762, 2/824, 2/847, 2/878, 2/880, 2/883, 2/1310, 2/1320, 2/1339, 2/1346, 2/1775, 2/2175, 3/929, 3/975, 3/988, 3/1013, 3/1018, 3/1036, 3/1080, 3/1189, 3/1205, 3/1211, 3/1282, 3/1298, 3/1300, 3/1309, 3/1346, 3/1381, 3/1395, 3/1443, 3/1561,

3/1678, 3/1866, 3/1983, 3/2056, 3/2073, 3/2243, 3/2643, 3/2646, 3/2910, 3/3022, 3/3023, 3/3148, 3/3261, 3/3262, 3/3268, 3/3313,3/3350, 3/3365, 3/3400, 3/3546, 3/3634, 3/4175.

Ebu Cehil: 2/137, 2/145, 2/152, 2/157, 2/169, 2/325, 2/329, 2/335, 2/338, 2/346, 2/373, 2/388, 2/407, 2/420, 2/436, 2/445, 2/462, 2/1172, 2/1185, 2/1190, 2/1191, 2/1196, 2/1205, 2/1251, 2/1256, 2/1276, 2/1339, 2/1364, 2/1379, 2/1441, 2/1484, 2/1506, 2/1509, 2/1510, 2/1511, 2/1516, 2/1582, 2/1589, 2/1590, 2/1601, 2/1615, 2/1622, 2/1628, 2/1644, 2/1714, 2/1746, 2/1749, 2/1799, 2/1807, 2/1826, 2/1836, 2/1869, 2/1970, 2/1984, 2/2009, 2/2068, 2/2075, 2/2168, 2/2196, 2/2203, 2/2232, 2/2242, 2/2256, 2/2290, 2/2431, 2/2466, 2/2514, 2/2524, 2/2615, 2/2651, 2/2660, 2/2663, 2/2668, 2/2682, 2/2691, 2/2696, 2/2706, 2/2709, 2/2730, 2/2738, 2/2755, 2/2766, 2/2770, 2/2773, 2/2779, 2/2781, 2/2788, 2/2794, 2/2873, 2/2827, 2/2844, 2/2859, 2/2887, 3/514, 3/567, 3/713, 3/715, 3/1522, 3/1527, 3/1538, 3/1539, 3/1563, 3/1567, 3/1569, 3/1571, 3/1576, 3/1580, 3/1582, 3/1583, 3/1587, 3/1588, 3/1613, 3/2258, 3/2262, 3/2265, 3/2270, 3/2291, 3/2552, 3/2553, 3/2847, 3/2861, 3/2891, 3/2897, 3/2901, 3/2906, 3/2992, 3/2996, 3/2998, 3/3006, 3/3030, 3/3049, 3/3054, 3/3058, 3/3060, 3/3130, 3/3303, 3/3329, 3/3333, 3/3334, 3/3348, 3/3450, 3/3476, 3/3479, 3/4101, 3/4110, 3/4112, 3/4119, 3/4041, 3/4152, 3/4159, 3/4223, 3/4236, 3/4249, 3/4250, 3/4290.

Ebu Leheb: 3/469, 3/480, 3/486, 3/549, 3/556, 3/816, 3/1135, 3/1137, 3/1160, 3/1283, 3/1293, 3/1341, 3/1439, 3/1546, 3/1577, 3/2257, 3/3737, 3/3747, 3/4188, 3/4192.

Ebu Süfyan: 2/1251, 2/1262, 2/1264, 2/2888, 3/2847, 3/3033, 3/3035, 3/3040, 3/4077, 3/4093, 3/4119, 3/4143.

Ebu Talib: 2/392, 2/1000, 2/1405, 2/1417, 2/1442, 2/1591, 2/1592, 2/1639, 2/1905, 2/2246, 2/2254, 2/2281, 2/2288, 2/2453, 2/2458, 2/2662, 2/2668, 2/2675, 2/2682, 2/2862, 2/2872, 2/2897, 3/193, 3/258, 3/289, 3/307, 3/309, 3/334, 3/339, 3/3349, 3/367, 3/238, 3/389, 3/421, 3/430, 3/502, 3/529, 3/533, 3/564, 3/875, 3/1299, 3/1334, 3/1582, 3/1483, 3/2248, 3/2269, 3/2589, 3/4233.

Eksem: 3/3560, 3/3718.

Eyyüb: 3/3895, 3/3953, 3/9357, 3/3978, 3/3986, 3/4639.

Fatıma: 2/251, 2/253, 3/527, 3/539.

Gazze: 3/4492.

Gülsüm: 3/539.

Habeşe: 2/927, 2/937, 2/957, 2/1004, 2/1222, 2/1279, 2/2035, 2/2050, 3/3105.

Hamza: 2/117, 2/121, 2/355, 2/914, 2/1468, 2/1520, 2/2260, 2/2453, 2/2456, 2/2873, 3/405, 3/414, 3/424, 3/436, 3/441, 3/479, 3/490, 3/496, 3/509, 3/835, 3/897, 3/2236, 3/4024, 3/4034, 3/4036.

Hatice: 2/1502, 2/1505, 2/2313, 3/304, 3/377, 3/388, 3/391, 3/536, 3/538, 3/782, 3/789, 3/879.

Haydar: 2/121, 2/285, 3/2585, 3/2910, 3/3022, 3/3099, 3/3331, 3/4071, 3/4226.

Heysem: 3/2458, 3/2465, 3/2478, 3/2488, 3/2489, 3/2513, 3/2515, 3/2517, 3/2519, 3/2520, 3/2523, 3/2531, 3/2538, 3/2556, 3/2569, 3/2576, 3/2585, 3/2677, 3/2897.

İbrahim: 3/5133.

Kabe: 2/118, 2/352, 2/1460, 2/1950, 2/2334, 2/2491, 2/2759, 2/1099, 2/2790, 3/3824, 3/3825, 3/3833, 3/3858, 3/3860, 3/3863, 3/4074, 3/4589, 3/4887.

Kasım: 3/541.

Konstantiniyye: 3/4466.

Kuba: 3/3721, 3/3724, 3/3754, 3/3886, 3/4656, 3/4731, 3/4744.

Kudüs: 3/2383, 3/4492.

Kureyş: 2/142, 2/267, 2/347, 2/352, 2/367, 2/383, 2/957, 2/978, 2/1002, 2/1003, 2/1030, 2/1044, 2/1073, 2/1148, 2/1210, 2/1212, 2/1214, 2/1215, 2/1222, 2/1232, 2/1247, 2/1294, 2/1295, 2/1330, 2/1349, 2/1350, 2/1390, 2/1393, 2/1400, 2/1407, 2/1426, 2/1437, 2/1441, 2/1445, 2/1449, 2/1452, 2/1502,

2/1563, 2/1576, 2/1599, 2/1617, 2/1621, 2/1630, 2/1666, 2/1694, 2/1719, 2/1789, 2/1799, 2/1805, 2/1831, 2/1835, 2/1879, 2/1890, 2/1973, 2/2067, 2/2199, 2/2204, 2/2232, 2/2240, 2/2243, 2/2349, 2/2467, 2/2573, 2/2588, 2/2591, 2/2505, 2/2607, 2/2659, 2/2663, 2/2667, 2/2674, 2/2678, 2/2681, 2/2687, 2/2757, 2/2862, 2/2876, 2/2879, 2/2894, 3/390, 3/400, 3/429, 3/435, 3/487, 3/503, 3/532, 3/547, 3/557, 3/577, 3/578, 3/705, 3/715, 3/749, 3/794, 3/798, 3/801, 3/808, 3/1244, 3/1361, 3/1655, 3/2246, 3/2502, 3/2547, 3/2551, 3/2578, 3/2600, 3/2864, 3/2868, 3/2879, 3/2894, 3/2905, 3/2912, 3/2977, 3/2978, 3/3007, 3/3051, 3/3057, 3/3068, 3/3093, 3/3144, 3/3189, 3/3209, 3/3301, 3/3351, 3/3360, 3/3376, 3/3378, 3/3404, 3/3405, 3/3411, 3/3420, 3/3435, 3/3734, 3/3736, 3/4097, 3/4102, 3/4129, 3/4131, 3/4168, 3/4176, 3/4182, 3/4211, 3/4244, 3/4228, 3/4240, 3/4262, 3/4270, 3/4280, 3/4787, 3/4965, 3/5145.

Malik: 2/2170, 2/2174, 2/2191, 2/2201, 2/2231, 2/2372, 2/2428, 2/2464, 2/2509, 2/2532, 2/2551, 2/2562.

Medine: 2/1354, 3/1474, 3/2293, 3/2464, 3/2685, 3/2699, 3/2774, 3/2803, 3/2866, 3/2907, 3/2915, 3/2989, 3/2999, 3/3037, 3/3420, 3/3725, 3/3791, 3/3871, 3/4037, 3/4098, 3/4651, 3/4653, 3/4712, 3/4784, 3/4823, 3/5018.

Mekke: 2/523, 2/555, 2/758, 2/881, 2/954, 2/1699, 2/1706, 2/2033, 2/2218, 2/2622, 3/597, 3/708, 3/857, 3/859, 3/867, 3/1206, 3/1512, 3/1579, 3/2499, 3/3419, 3/3475, 3/3488, 3/3725, 3/3848, 3/4075, 3/4582, 3/4812, 3/5004, 3/5148.

Meryem: 2/193, 2/1084, 3/4527, 3/5040.

Mısır: 3/508, 3/1188, 3/1257, 3/2668, 3/4428, 3/4491.

Mugire: 2/1284, 2/1297, 3/447, 3/466, 3/1657, 3/3012.

Muhammed: 2/182, 2/205, 2/245, 2/448, 2/683, 2/784, 2/796, 2/799, 2/1183, 2/1431, 2/1542, 2/1640, 2/1753, 2/1812, 2/1854, 2/1866, 2/1874, 2/1887, 2/1891, 2/1933, 2/1949, 2/1963, 2/2004, 2/2036, 2/2248, 2/2274, 2/2320, 2/2343, 2/2449, 2/2463, 2/2468, 2/2518, 2/2623, 2/2720, 2/2792, 2/2795, 2/2803, 3/144, 3/199, 3/271, 3/283, 3/377, 3/484, 3/501, 3/552, 3/596, 3/693, 3/785,

3/796, 3/812, 3/822, 3/902, 3/956, 3/1201, 3/1214, 3/1276, 3/1361, 3/1428, 3/1443, 3/1532, 3/1602, 3/1763, 3/1823, 3/1834, 3/1835, 3/1838, 3/1855, 3/1858, 3/1894, 3/1944, 3/1948, 3/1954, 3/1975, 3/2107, 3/2139, 3/2263, 3/2311, 3/ 2324, 3/2327, 3/2443, 3/2461, 3/2570, 3/2698, 3/3070, 3/3107, 3/3433, 3/3433, 3/3467, 3/3549, 3/3587, 3/3677, 3/3768, 3/3843, 3/3869, 3/3900, 3/3945, 3/3962, 3/4115, 3/4139, 3/4185, 3/4241, 3/4255, 3/4337, 3/4342, 3/4554, 3/4584, 3/4604, 3/4736, 3/4764, 3/4778, 3/4985, 3/5000, 3/5003, 3/5013, 3/5129.

Muhtar: 2/127, 2/135, 2/166, 2,268, 2/307, 2/350, 2/353, 2/366, 2/475, 2/552, 2/555, 2/556, 2/556, 2/680, 2/810, 2/863, 2/920, 2/1405, 2/1480, 2/1915, 2/1920, 2/1991, 2/2023, 2/2023, 2/2787, 2/2905, 3/303, 3/385, 3/398, 3/795, 3/850, 3/855, 3/1300, 3/1331, 3/1342, 3/1384, 3/1474, 3/1751, 3/1934, 3/2044, 3/2251, 3/2289, 3/2518, 3/2516, 3/2638, 3/2791, 3/2893, 3/2977, 3/3138, 3/3273, 3/3537, 3/3956, 3/3982, 3/4297, 3/4335, 3/4780.

Murtaza: 2/654, 2/700, 2/2762, 3/259, 3/351, 3/752, 3/934, 3/1173, 3/1205, 3/1581, 3/2544, 3/2582, 3/3157, 3/3161, 3/3744, 3/4111, 3/4224.

Mus'ab: 3/2683, 3/2685, 3/2690, 3/2697, 3/2707, 3/2708, 3/2709, 3/2725, 3/2754, 3/2756, 3/2761, 3/2776, 3/2779, 3/2782, 3/2789, 3/2795, 3/2987, 3/2989, 3/3929.

Musa: 2/1662, 2/2369, 3/4734, 3/5054.

Mustafa: 2/98, 3/784, 3/812, 3/1105, 3/1214, 3/1786 3/2426, 3/2610, 3/3843, 3/4337, 3/4640, 3/4650, 3/4732, 3/4736.

Mut'am: 2/1584, 2/1590.

Mürsel: 2/446, 2/476, 2/482, 2/504, 2/590, 2/755, 2/784, 2/787, 2/805, 2/815, 2/823, 2/839, 2/931, 2/1016, 2/1395, 2/1442, 2/1614, 2/1667, 2/1919, 2/1981, 2/2053, 2/2344, 2/2347, 2/2358, 2/2403, 2/2529, 2/2741, 2/2801, 3/1351, 3/1602, 3/1640, 3/1708, 3/2666, 3/2898, 3/3009, 3/3483, 3/3488, 3/3499, 3/3552, 3/3587, 3/3798, 3/3900, 3/3949, 3/4041, 3/4098, 3/4216, 3/4271, 3/4554, 3/4677, 3/4729, 3/4829, 3/4879, 3/4966, 3/4988, 3/5047,

Naci: 2/2613, 2/2617, 2/2629, 2/2642, 2/2643, 2/2649.

Nacize: 3/1424, 3/1446, 3/1469.

Nebtel: 3/4970, 3/4971.

Necaşi: 2/993, 2/939, 2/947, 2/959, 2/979, 2/1013, 2/1101, 2/1120, 2/1127, 2/1136, 2/1153, 2/1157, 2/1159, 2/1166, 2/1243, 3/2397, 3/3106, 3/3375.

Numan: 3/1693, 3/1702, 3/1714, 3/1721, 3/1734, 3/1743.

Osman: 2/384, 2/931, 2/933, 2/1283, 2/1289, 2/2167.

Ömer: 2/113, 2/136, 2/137, 2/155, 2/157, 2/162, 2/165, 2/177, 2/187, 2/197, 2/209, 2/217, 2/221, 2/230, 2/231, 2/234, 2/238, 2/250, 2/256, 2/257, 2/258, 2/265, 2/274, 2/276, 2/281, 2/283, 2/286, 2/287, 2/290, 2/300, 2/301, 2/307, 2/312, 2/314, 2/322, 2/337, 2/343, 2/350, 2/354, 2/377, 2/401, 2/412, 2/419, 2/425, 2/435, 2/449, 2/461, 2/466, 2/472, 2/479, 2/483, 2/914, 2/1468, 2/1617, 2/2874, 3/2992, 3/3004, 3/4882, 3/4966, 3/4969, 3/5074, 3/5080.

Rigane: 2/1816, 2/1833, 2/1843, 2/1849, 2/1853, 2/1864, 2/1871, 2/1874, 2/1889, 2/1899, 2/1907, 2/1915, 2/1917, 2/1923, 2/1925, 2/1927, 2/1932, 2/1972, 2/1990, 2/1994, 2/1998, 2/2012, 2/2022.

Rukiyye: 2/932, 3/538.

Selman: 3/4297, 3/4302, 3/4304, 3/4310, 3/4315, 3/4322, 3/4326, 3/4333, 3/4343, 3/4348, 3/4357, 3/4362, 3/4365, 3/4373, 3/4382, 3/4407, 3/4408, 3/4411, 3/4416, 3/4423, 3/4425, 3/4429, 3/4431, 3/4433, 3/4435, 3/4439, 3/4454, 3/4460, 3/4480, 3/4482, 3/4489, 3/4500, 3/4514, 3/4520, 3/4538, 3/4551, 3/4561, 3/4565, 3/4579, 3/4581, 3/4599, 3/4603, 3/4609, 3/4616, 3/1644, 3/4658, 3/4673, 3/4673, 3/3676, 3/4677, 3/4682, 3/4684, 3/4685, 3/4689, 3/4689, 3/4707.

Servat: 2/505, 2/559, 2/581, 2/658, 2/774, 2/883.

Sevr: 3/3247, 3/3251, 3/3347, 3/3389.

Seyf: 2/ 506, 2/533, 2/534, 2/536, 2/539, 2/546, 2/559, 2/567, 2/582, 2/589, 2/590, 2/594, 2/600, 2/602, 2/605, 2/611, 2/625, 2/628, 2/651, 2/694, 2/697, 2/698, 2/701, 2/703, 2/714, 2/714, 2/724, 2/762, 2/771, 2/774, 2/790, 2/796, 2/798, 2/810, 2/812, 2/813, 2/814, 2/816, 2/820, 2/827, 2/828, 2/844, 2/847, 2/849, 2/859, 2/864, 2/865, 2/871, 2/877, 2/879, 2/883.

Sıddık: 2/43, 2/62, 2/64, 2/68, 2/80, 2/87, 2/111, 2/384, 2/592, 2/615, 2/843, 2/2229, 3/929, 3/1051, 3/1061, 3/1063, 3/1066, 3/1086, 3/1380, 3/2066, 3/2235, 3/3143, 3/3181, 3/3256, 3/3358, 3/3373, 3/3534.

Sude: 3/974.

Şam: 3/508, 3/1188, 3/1257, 3/2383, 3/2407, 3/2668, 3/4419, 3/4423, 3/4427, 3/4428, 3/5070, 3/5151.

Tahir: 3/543.

Taif: 3/584, 3/780, 3/860, 3/870, 3/898, 3/5149.

Tayyib: 3/543.

Tufeyl: 2/1700, 2/1714, 2/1741, 2/1743, 2/1747, 2/1770, 2/1771, 2/1777, 2/1786.

Tulayha: 3/1489.

Uhud: 3/4773, 3/4982, 3/5146.

Ukbe: 2/1317, 2/2760, 3/456, 3/475, 3/549, 3/2788, 3/3079, 3/3740, 3/4119.

Utbe: 2/2817, 3/724, 3/800, 3/1546, 3/1556, 3/1577, 3/2881, 3/3090.

Yemen: 2/656, 3/3773, 3/3825, 3/3827, 3/3861, 3/3864, 3/4809.

Yesrib: 3/2547, 3/2882, 3/3772, 3/3790, 3/3873, 3/3875, 3/3876, 3/3877, 3/3885, 3/3924, 3/3926, 3/3984, 3/4115.

Zalzal: 3/1391, 3/1398, 3/1409, 3/1426, 3/1433, 3/1471.

Zeyd: 3/636, 3/640, 3/643, 3/680, 3/704, 3/864, 3/866, 3/869, 3/4139, 3/4173.

Zeyneb: 3/538.

Züheyr: 2/1573, 2/1584.